

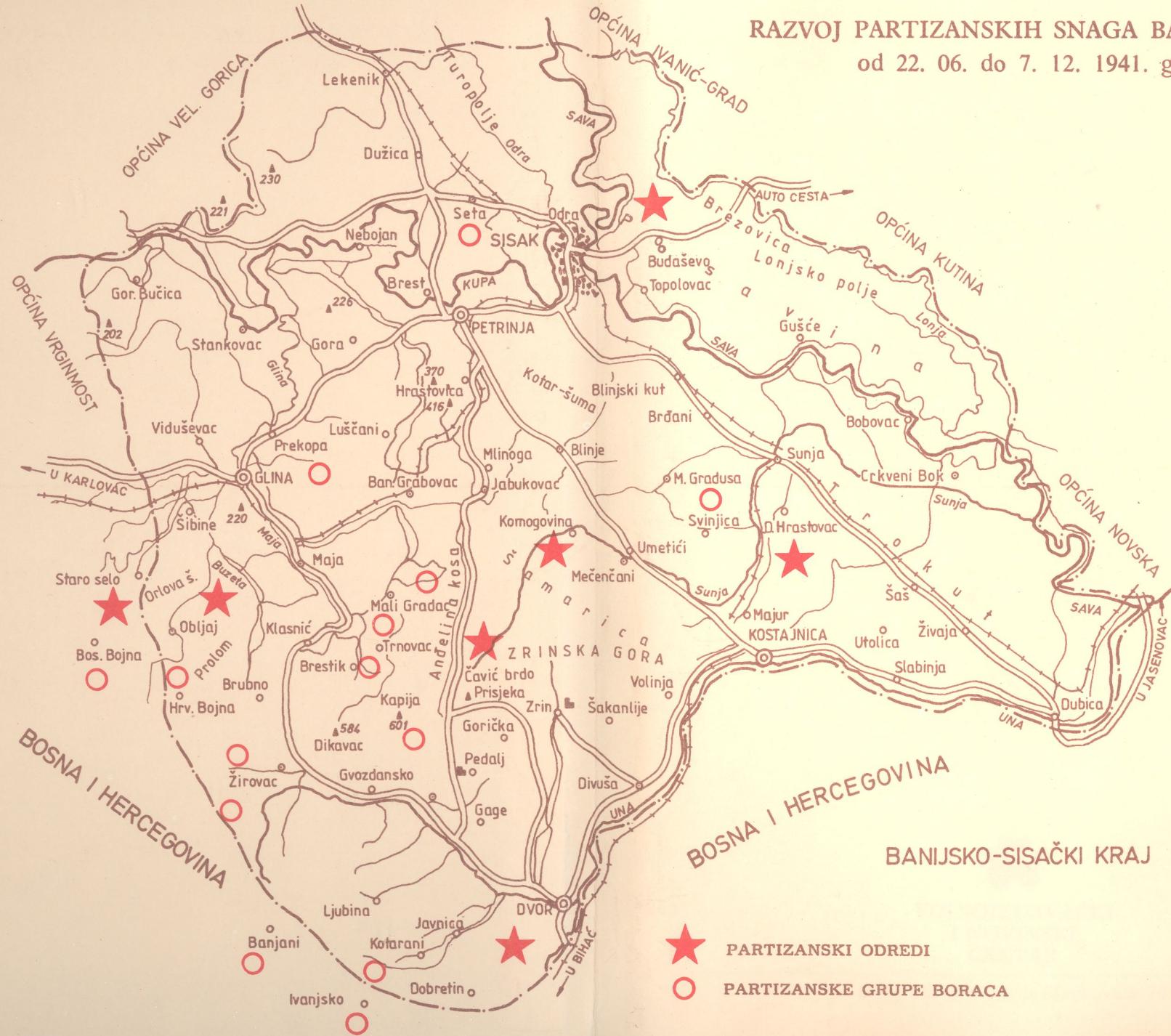
LJUBAN ĐURIĆ

BANIJSKI
PARTIZANSKI
ODREDI

4445



RAZVOJ PARTIZANSKIH SNAGA BANIJE I SISKA
od 22. 06. do 7. 12. 1941. godine



VOJNOIZDAVA KI I NOVINSKI CENTAR

Na elnik

mr *Stevren STANOJEVIĆ*, pukovnik

Pomočnik na elnika za izdavačku delatnost

Ivan MATOVIĆ, pukovnik

B i b l i o t e k a

RATNA PROŠLOST NARODA I NARODNOSTI JUGOSLAVIJE

Knjiga TRISTA ETRDESET PRVA

Monografije

JEDINICA NOV I PO JUGOSLAVIJE

Knjiga STO TRIDESETA

URE IVA KI ODBOR

Svetozar ORO, general-potpukovnik, predsednik; *Ali ŠUKRIJA*, dr *Petar KA AVENDA*, dr *Vlado IVANOVSKI*; general-pukovnici: *Aleksandar JANIĆ*, *Rahmija KADENIĆ* i mr *Avgust VRTAR*; general-potpukovnici: *Fabijan TRGO*, *Veljko MILADINOVIĆ*, *Metodije KOTEVSKI*, *Žika STOJŠIĆ*; pukovnici: *Zdravko KLANJŠEK*, *Ahmet ONLAGIĆ*, *Petar VIŠNJIĆ*, *Radomir PETKOVIĆ*, *Antun MILETIĆ* i *Predrag PAVLOVIĆ*; dr *Slobodan BRANKOVIĆ*, potpukovnik i dr *Slavko VUKCEVIĆ*, major

Glavni i odgovorni urednik

Radomir ONDOVIĆ, potpukovnik

Urednik

Snežana TMUŠIĆ, profesor

Recenzenti

dr *Slavko KOLAR*, general-major

Dušan Jandrić, general-major

Stručni redaktor

Dušan AVRAMOVIĆ, pukovnik

LJUBAN URI

BANIJSKI PARTIZANSKI ODREDI

41 45



Uvod

Odazivaju i se pozivu Komunisti ke partije Jugoslavije na ustank 1941. godine, narod Banije,¹ zajedno sa ostalim krajevima Hrvatske i Jugoslavije, digao se u oružanu borbu protiv okupatora - Nijemaca, Italijana, Maara, Bugara i svih njihovih pomača - domaćih izdajnika.

Za sve vrijeme narodnooslobodila ke borbe (NOB), podru je Banije bilo je ne samo geografska ve i jedinstvena društveno-politička cijelina sa svim funkcijama organizacije - partizanske vojske, organizacije narodnooslobodilačkih odbora (NOO) kao nove narodne vlasti, te društveno-političkih organizacija od Komunisti ke partije Hrvatske (KPH), odnosno Komunisti ke partije Jugoslavije (KPJ), do Saveza komunista ke omladine Jugoslavije (SKOJ), Ujedinjenog saveza antifašisti - ke omladine Hrvatske (USAOH), organizacije pionira, Antifašisti ke fronte žena (AFŽ), Jedinstvene narodnooslobodila ke fronte (JNOF) itd.

Zajedno sa borcima partizanskih jedinica, narod Banije vodio je borbu i pružao snažan otpor svim akcijama udruženih neprijatelja. Nije dozvoljavao da ga pokore i uniše.

Oružani ustank 1941. godine na Baniji bio je dobro organiziran i pod isključivim rukovodstvom Šanova i organizacija Komunisti ke partije Hrvatske, odnosno Jugoslavije.

Prva godina narodnooslobodila ke borbe, 1941, predstavlja posebno značajno poglavlje u povijesti Banije.

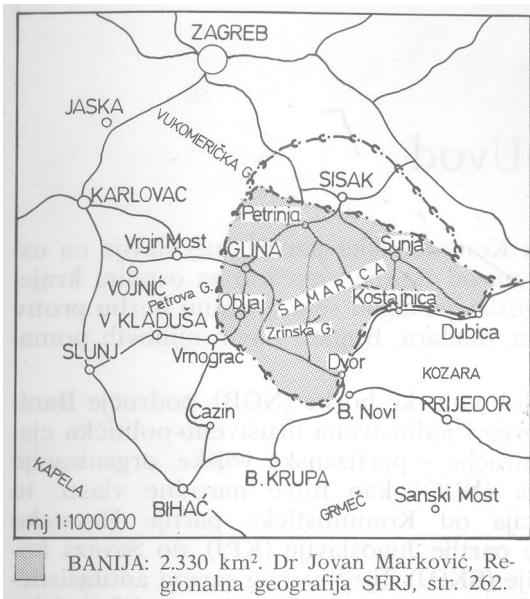
Narodnooslobodila ka borba pripremana je i organizirana iz tri partijska centra, za kotar (srez) Glinu - iz Okružnog komiteta Komunisti ke partije Hrvatske za Karlovac; za kotare Sisak, Petrinju i Kostajnicu - iz Okružnog komiteta Komunisti ke partije Hrvatske za Sisak; za kotar Dvor na Uni - iz Oblasnog komiteta Komunisti ke partije Jugoslavije za Banju Luku do septembra 1941. godine.

Tek u oktobru - novembru 1941. godine ovo i nešto šire podruje objedinjeno je u jedinstveno ratno partizansko podruje. Osnovan je Okružni komitet Komunisti ke partije za Baniju (u daljem tekstu OKPH za Baniju) za kotare: Dvor na Uni, Gлина, Kostajnica, Petrinja, Sisak² i privremeno Vrnograđa sa dijelovima podruje ja kotara (sreza) Bosanska Krupa od Bužima do Bosanske Otoke. Formirana je i Komanda

¹ Banija je oblast u SR Hrvatskoj, između rijeke Save, donjih tokova Kupe i Une i rijeke Gline. Zahvata ranije kotare, a sada općine Glinu, Petrinju, Kostajnicu i Dvor na Uni. Jedno vrijeme u narodnooslobodila kom ratu Baniji je pripadao i Sisak, pa tako i Vrnograđa sa dijelovima podruje ja kotara (sreza) Bosanska Krupa od Bužima do Bosanske Otoke.

² Kotar Sisak od konca 1942. godine prikljuje se okrugu Moslavina (azma), a od 1943. godine je u sastavu pokupsko-tropoljsko-posavskog okruga (podruje ja) do kraja rata.

Banija i Sisak



Banije³ koja objedinjuje sve partizanske (gerilske) odreda i grupe partizanskih boraca.

Poslije objedinjavanja partizanskih odreda i grupa naoružanih boraca, na Baniji se uspješno razvijaju i stalno ja aju partizanske snage.

Partizanski odredi Banije, zajedno sa narodom iz kojega su ponikli, stalno su ja ali i davali borce za popunjavanje i formiranje novih partizanskih jedinica. Pružali su snažan otpor neprijatelju, sprije avaju i provo enje njegovih mra nih planova, ne samo na Baniji nego i na širem podruju. Jer, banijski borci stizali su

u borbe do rijeke Drave, u Slavoniju, Sandžak i Crnu Goru, Kordun, Liku i do Ilirske Bistre.

Stvaranje i razvoj narodnooslobodila kih partizanskih odreda Banije (u daljem NOPO Banije) vezani su za itav period rata 1941. do 1945. godine, otuda i naslov monografiji Banijski partizanski odredi 1941-1945. godine.

Na užem podruju Banije i Siska, odnosno na podrujima mesta i gradova: Dvora na Uni, Gline, Kostajnice, Petrinje, Siska nastanjeno je miješano stanovništvo srpske i hrvatske nacionalnosti. U mjestima i gradovima bio je manji broj Jevreja, muslimana i neznatan broj drugih nacionalnosti. Prema propisu stanovništva, izvršenom 31. III 1931. godine, na tome podruju živjelo je ukupno 178.763 stanovnika. Od toga broja 92.599 Srba, 81.830 Hrvata i 834 ostalih⁴ - Jevreji, Poljaci, Česi, muslimani i dr. Većina stanovništva živjela je na selu i bavila se zemljoradnjom i stvarstvom. U gradovima je bilo službenika, zanatlija, trgovaca i sl.

Osim ekstenzivne poljoprivrede i stvarstva, što je dominiralo, vremenom se razvilo i nekoliko malih industrijskih objekata, koji su također bili nedovoljno razvijeni da bi znatnije utjecali na privredno stanje i ostale okolnosti.⁵

Podruju je Banije u zahvatu Šamarice i šume Trnovska gora (Ljubina šuma) duž granice sa Bosnom, spada u nisko brežuljkasto podruje sa

³ Komanda Banije je formirana 18. novembra 1941.

⁴ Podaci iz Statističkog zavoda Hrvatske, Zagreb.

⁵ Rudnici i ljevaonica željeza u Bešlincu sa oko 700 do najviše 1000 zaposlenih, Tvornica noževa i pribora za jelo »NIPAD« u Bešlincu sa oko 100 radnika, Prva hrvatska tvornica mesa i suhomesnatih proizvoda Gavrilovići u Petrinji, Kožara Marka Furlana u Sunji sa oko 50 radnika, zatim pilane u Glini, Petrinji i Kostajnici kom Majuru, te ciglane u Glini, Petrinji i Kostajnici. Relativno se brzo razvijao Sisak sa oko 3000 zaposlenih radnika.

najvišim vrhom od 630 metara nadmorske visine, Rada brdo kod Gornjeg Žirovca i 615 metara nadmorske visine Piramida na grebenu Šamarice kod avia brda. Kose od grebena Šamarice dosežu do ravnica uz rijeke: Unu, Savu i Kupu, te Glinu.

Između I i II svjetskog rata neraspoloženje naroda protiv nemarodnog režima je stalno raslo, posebno među radnicima Siska, Petrinje, Gline, Kostajnice i Bešlince kod Dvora na Uni. Oni su demonstracijama i štrajkovima ispoljavali svoje nezadovoljstvo i revolucionarno raspoloženje, prihvatajući ideje Komunista ke partije Jugoslavije i drugih demokratski raspoloženih snaga.

Na raskrinkavanju kraljevskog režima i politike vladajućih partija i stranaka u Kraljevini Jugoslaviji najzaslužniju ulogu imali su laniovi Komunisti ke partije Jugoslavije, odnosno od avgusta 1937. godine laniovi Komunisti ke partije Hrvatske.

Komunisti i partijske organizacije svoju djelatnost provode organiziranjem mnogih aktivnosti u sportskim, kulturno-prosvjetnim društvinama, razgovorom pojedinačno sa ljudima i grupama ljudi, te davanjem na itanje napredne i partijske literature.

Dolaskom Josipa Broza Tita na чело Komunisti ke partije Jugoslavije, 1937. godine, znatno se pojačala i aktivnost komunista na Baniji.

U političkoj polarizaciji većeg broja stanovništva srpske nacionalnosti, na Baniji, značajnu ulogu odigralo je i odvajanje lijevog krila Srpske samostalne demokratske stranke - samostalaca od Centralnog rukovodstva stranke, na čelu sa advokatom dr Radom Pribićevićem, poslije sporazuma Cvetković-Makela, 26. avgusta 1939. godine.⁶

Na istoj liniji bili su i pripadnici lijevog krila Hrvatske selja ke stranke (HSS), odnosno gospodarska društva HSS »Selja ka sloga«.

Djelovanjem u navedenim društvinama građanskih političkih stranaka, komunisti Banije i Siska imali su vidne uspjehe.

U širenju i razvijanju organizacija Komunisti ke partije Hrvatske i na području Banije, značajno je doprinijelo održavanje Petre zemaljske konferencije Komunisti ke partije Jugoslavije, oktobra 1940. godine u Zagrebu, na kojoj su prisustvovali delegati i sa ovog područja: Vlado Janić Capo u ime komunista Siska, Petrinje i Kostajnice, Ranko Mitić i Milutin Baltić sa područja Gline itd.

Pred apriljski rat 1941. godine, na području Banije djeluju brojni laniovi i kandidati za lanoće KPJ, elije i komiteti.

⁶ Suprotstavivši se Glavnom odboru Srpske samostalne demokratske stranke zbog podrške sporazumu Cvetković-Makela, advokat dr Rade Pribićević sa istomišljenicima (advokat dr Čedo Raja i u Glini i drugi), odvajaju lijevo krilo SDS. Dr Rade Pribićević iz Zagreba dolazi u Petrinju, gdje osniva advokatsku kancelariju i Redakciju seljačkog lista »BRAZDE« koji je odigrao vidnu ulogu među srpskim stanovništvom Banije u širenju demokratske misli. List je poslije izlaska iz štampe šestog broja, bio zabranjen. Oni, zatim, razvijaju aktivnost u kulturnim društvinama »Selja ko kolo«, koja izdaju i list »Selja ko kolo«, iji je glavni urednik dr Rade Pribićević. Advokatske kancelarije dr Rade Pribićevića u Petrinji i dr Čedo Raja i u Glini koriste i komunisti.

Josip Broz Tito se nekoliko puta sastao sa dr R. Pribićevićem u Zagrebu. Mjesto sastanka je bilo u ordinaciji dr Šilovića u Masarykovoј ulici. Ti sastanci su imali vidnog utjecaja na aktivnost Pribićevića i njegovih istomišljenika u demokratskom orijentiranju masa na Baniji.

Na podruju kotara Glina, pod rukovodstvom Okružnog komiteta KPH Karlovac, djelovali su: Kotarski komitet KPH Glina, pet rejonskih (op inskih) komiteta - Stankovac, Maja, Klasni, Mali Gradac i Jabukovac, sa ukupno 34 elije i 244 lana i 39 kandidata za lanove Partije, te oko 150 lanova SKOJ-a pod rukovodstvom Kotarskog komiteta SKOJ-a Glina.

Na podruju kotara Petrinja, pod rukovodstvom Okružnog komiteta KPH za Sisak, djelovali su: Kotarski komitet Partije Petrinja, dva rejonska (op inska) komiteta - Blinja i Mošenica - te 18 elija sa 89 lanova i kandidata za lanove Partije i oko 60 lanova SKOJ-a, pod rukovodstvom Kotarskog komiteta SKOJ-a Petrinja.

Na podruju opštine Sunja, kotara Petrinja i dijela kotara Kostajnica, Okružni komitet KPH za Sisak izravno je rukovodio Mjesnim komitetom KPH Sunja, sa 3 elije i 23 lana i kandidata za lanove Partije, te oko 15 lanova SKOJ-a.

Na podruju kotara Kostajnica, pod rukovodstvom Okružnog komiteta KPH za Sisak, djelovalo je Mjesni komitet Kostajnica sa 11 elija i 41 lanom i kandidatom za lanove Partije, te oko 20 lanova SKOJ-a.

Na podruju Banije, do aprila 1941. godine, djelovala su dva kotarska, jedan mjesni (Kostajnica), osam rejonskih (op inskih) komiteta KPH sa 67 elija, odnosno 642 lana i kandidata za lanove Partije, te oko 245 lanova SKOJ-a.

Na podruju grada i kotara Sisak, djelovali su: Okružni komitet KPH Sisak, Mjesni (Kotarski) komitet KPH Sisak i dva rejonska (op inska) komiteta - opština Sela i Topolovac - sa 42 elije i 234 lana i kandidata za lanove Partije, te Okružni komitet SKOJ-a, sa Mjesnim komitetom SKOJ-a Sisak i ukupno oko 400 lanova SKOJ-a.

Na podruju Banije i Siska djelovali su: jedan okružni komitet, tri kotarska, jedan mjesni komitet (Kostajnica), deset rejonskih (op inskih) komiteta sa 109 elija i 776 lanova i kandidata za lanove Partije, te oko 645 lanova SKOJ-a. U danima ustanka i narodnooslobodila ke borbe iz redova ovih komunista izrasli su mnogi rukovode i kadrovi.⁷ Tokom aprilske rata i po etkom okupacije, odnosno ustaških prvihapšenja, zatvaranja i strijeljanja, broj lanova Partije i SKOJ-a se smanjuje, ali ne više od 80 do 90 lanova. Tim preostalim snagama organizirane su pripreme i započete oružane akcije na Baniji 1941. godine i uspešno je voena narodnooslobodila ka borba do potpunog oslobođenja zemlje 1945. godine.

⁷ Ranko Mitić, Zbornik 1, *Historijski arhiv Karlovac*, 1971, 303.

Okupacija zemlje i politika genocida tzv. Nezavisne Države Hrvatske

Njema ke trupe su preko podru ja Banije prošle od 12. do 17. aprila kre u i se cestama Glina - Žirovac - Dvor, i to I 14. tenkovska i 132. pješadijska divizija, a cestama Petrinja - Kostajnica - Kozara - Prijedor i Sisak - Sunja - Dubica 183. pješadijska njema ka divizija. Italijani su sa 1. brzom divizijom 2. italijanske armije dostigli do linije podjele okupatorskih interesnih sfera Njema ke i Italije: Samobor - Topusko - Vmogra - Bosanska Otoka. U me uvremenu, samo se jedan (jugoslovenski) divizion 24. artiljerijskog puka, mobiliziranog u Petrinji i preimenovanog u 17. artiljerijski puk, uspio povu i preko rijeke Une i sa vatreñih položaja sa brda Balj na Kozari za kra e vrijeme zaustaviti kolonu 183. pješadijske njema ke divizije iz 51. armijskog korpusa (132. i 183. pješadijska divizija) na pravcu Petrinja - Kostajnica - Kozara - Prijedor. Ova kolona neprijatelja ulazi 14. aprila u Prijedor kada su ve neprijateljske kolone iz pravca Bosanskog Novog 13. aprila prošle kroz mjesto i produžile u pravcu Banje Luke i dalje.⁸

Vlada Kraljevine Jugoslavije i kralj Petar II Kara or evi , od po etka neobjavljenog rata 6. aprila 1941. više su brinuli kako da pobjegnu u inostranstvo, nego o odbrani zemlje.⁹ Doma i izdajnici, nazvani peta kolona,¹⁰ znatno su doprinijeli brzom porazu. Na Baniji »petu kolonu« ine prvenstveno ustaše¹¹ predvo ene dr Antom Paveli em.¹² Desetog aprila 1941, na dan ulaska 14. tenkovske njema ke divizije u Zagreb, Slavko Kvaternik¹³ je proglašio tzv. Nezavisnu Državu Hrvatsku.

Poslije proglosa Slavka Kvaternika, putem radija narodu se obratio i predsjednik Hrvatske selja ke stranke (HSS) dr Vladimir Ma ek Vlatko¹⁴ i pozvao sve pristaše HSS da se pokoravaju vlastima. Ujedno je po-

⁸ *Historijski atlas, izdanje Vojnoistorijskog instituta 1962; Kozara, knj. 1, str. 125, 130 i 132, Vojnoizdava ki zavod, Beograd, 1971.*

⁹ *Oslobodila ki rat naroda Jugoslavije, knj. I, VIZ, Beograd.*

¹⁰ Ime »pete kolone« dolazi iz Španije. Kada je fašisti, general Franko, napadao republikansku prijestolnicu Madrid, napadao je sa etiri kolone ali je tvrdio da ima petu kolonu Madridu, ra unaju i na protivnike Republike u gradu.

¹¹ Pripadnici teroristi ke, ultranacionalisti ke i fašisti ke organizacije Hrvatskog ustaškog pokreta.

¹² Ro en u Bradini 1889. Poglavnik fašisti ke tvorevine tzv. Nezavisne Države Hrvatske (NDH), nosilac i organizator »pete kolone«, predstavnik najreakcionarnijeg separatisti kog dijela hrvatske buržoazije. Jedan je od najve ih ratnih zlo inaca II svjetskog rata. Umro je u Madridu 1959. godine.

¹³ Slavko Kvaternik (1878-1947) bio je austrougarski oficir i oficir Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca do 1921. Pristupio ustaškom pokretu i postao jedan od najistaknutijih organizatora i vo a. U ustaškoj vladu bio ministar domobranstva i zapovjednik oružane snage. Posle rata, kao ratni zlo inac, osu en na smrt.

¹⁴ Ma ek (1879-1964) bio je i potpredsednik vlade 1941. u vladi generala Dušana Simovi a. U maju 1945. pobegao iz Jugoslavije.

zvao sve kotarske predstojnike i inovnike koji su u službi, da lojalno i iskreno sura uju sa novim vlastima.¹⁵

To je bio vrhunac izdaje svoga naroda. Na terenu ustaše, Selja ka i Gra anska zaštita (poluvojne organizacije HSS u kojima su klju ne pozicije imale ustaše), ve u no i 10/11. aprila, prije stizanja okupatorskih trupa, pristupaju razoružavanju pojedinaca, grupa i itavih jedinica i komandi bivše jugoslovenske vojske (BJV) i razoružavaju žandare Srbe. Dovoljno je ista i osnovne doga aje u Sisku i na Baniji, da bi se sagle dala velika izdaja.

U Sisku, pod vodstvom ustaša jedinice Selja ke zaštite, panduri, pa ak i vatrogasci, razoružavaju žandare Srbe a njihovog poru nika hapse i ubijaju. Tokom no i 10/11. aprila razoružan je i mobilisan i dio 25. pešadijskog puka u Capragu (predgra e Siska). U tome im je pomo pružio komandant Putne stanice Sisak i komandant grada Siska, pukovnik Mifek. Dio vojnika je cijelu no pružao otpor, zatim je savladan i na obali rijeke Kupe likvidiran. Istovremeno je preuzeta sva vlast u gradskoj opini i kotaru Sisak, te osnovan gradski Ustaški stan. U toku 11. aprila sisa ke ustaše razoružavaju itave jedinice BJV koje iz me urje ja Drava - Sava i do Zagreba odstupaju u pravcu grada Siska u želji da se povuku u dubinu zemlje. Na železni koj stanici Sisak razoružan je jedan željezni ki transport Slovenaca koji su pušteni ku ama. Me u tim, na mostu preko rijeke Save kod Galdova vodila se prava borba u kojoj je bilo poginulih i ranjenih na obe strane. Sisa ke ustaše, Selja ka zaštita, panduri i vatrogasci presre u jednu ve u jedinicu BJV i razoružavaju više od 2.000 vojnika, više podoficira, oficira i ak dva generala.

Preuzevši svu vlast, ustaše Siska zapo inju sa svojom strahovladom. Po inju hapšenja, strijeljanja i klanja, bez suda i presuda, naj eš e po volji pojedinaca, krvnika vlastitog naroda.

Na podru ju grada i kotara Petrinja, odmah poslije proglašenja tzv. Nezavisne Države Hrvatske ustaše iz ilegalnosti, frankovci,¹⁶ Selja ka zaštita HSS-a i drugi nacionalisti, ve tokom 10/11. aprila kre u u rušila ke akcije. Razoružana je Komanda vojnog okruga Petrinja. Komandant pukovnik Todor Simi i dio oficira su razoružani i uhapšeni, a zatim, poslije stizanja dijelova 183. pješadijske njema ke divizije predani u zarobljeništvo. Za komandanta Vojnog okruga Petrinja postavljen je ustaša, pukovnik Krunoslav Pert, a za komandanta grada pukovnik Škuljevi . Razoružan je i štab VII jugoslovenske armije iz kojeg je kamionima uspjelo pobje i za Bosnu oko 100 vojnika i oficira - prema izjavi Milana Želenike, generala JNA. I 17. artiljerijski puk, mobiliziran u Petrinji, o kome je bilo rije i, razoružan je osim jednog diviziona, koji se uspio povu i za Bosnu - na brdo Balj južno od Bosanske Kostajnice, odakle je sa vatrenih položaja uspio privremeno zadržati kolonu 183. pješadijske njema ke divizije. U ovom divizionu nalazio se i izvjestan broj oficira, podoficira i vojnika sa Banije.

U me uvremenu, petrinjske ustaše su preuzele svu vlast u gradu i kotaru, uspostavljaju i nove ustaške organe.

¹⁵ *Hrvatski narod - Posebno izdanje - Zagreb 10. travnja 1941.*

¹⁶ Frankovci - naziv za hrvatske nacionaliste, ime su dobili po osniva u Hrvatske stranke prava Josipu Franku (184+-1911).

Na podruju grada i kotara Glina nije bilo jedinica BJV. Zato je osnovni zadatak ustaša na tom podruju bilo preuzimanje vlasti uz organiziranje terora.

Na podruju kotara Kostajnica, gdje nije bilo jedinica BJV, ustaše su krenule prvo da preuzmu vlast u kotaru i op inama. Razoružali su žandare Srbe, a zatim su sa ekivali i razoružavali pojedince i grupe vojnika BJV koji su se kretali svojim kuama sa razbijenih frontova. Razoružane su svla ili, obla ili njihove uniforme i naoružavali se njihovim oružjem.

Na podruju kotara Dvor nalazilo se skladište sa 2,5 miliona litara avionskog benzina i rezervnih avio-djelova. Međutim, pojavom ustaša i aktiviranjem Hrvatske seljačke zaštite HSS-a upravnik skladišta, poručnik Milić, po naređenju komandanta Komande mesta za Bosanski Novi i Dvor majora Petra Kuštinovića, sa poslugom skladišta otvorio je slavine, pustio avionski benzin u rijeku Unu i zapalio. Gorjela je površina rijeke Une sve do Kostajnice. Zatim su nad Pounjem 24 njemačka aviona bombardirala pozadinsku kolonu 17. artiljerijskog puka iz Petrinje, rejon sela Matijevići i Bosanski Novi, kao i most na rijeci Uni. Vojnici iz okoline mobilizirani u skladište, nakon paljenja benzina otišli su svojim kuama. Dio vojnika u kamionima, sa poručnikom Milićem, povlačili su se u Bosnu. Prije povlačenja vojska je po naređenju majora Petra Kuštinovića i porušila mostove na rijeci Uni kod Dubice, u Kostajnici, između sela Matijevići i Bosanskog Novog, most na rijeci Sani u Bosanskom Novom i železnički tunel u Bosanskom Novom. Ta rušenja, bez organizovane odbrane, samo su za kratko zaustavljala njemačke kolone. U međuvremenu, i ustaše kotara Dvora sa Hrvatskom seljačkom zaštitom preuzele su vlast u kotaru i seoskim op inama, i otpoeli teror.

Navedenom aktivnosti domaćih izdajnika i prolaskom 14. njemačke tenkovske divizije iz 2. njemačke armije, zatim divizije 51. njemačke artiljerijske korpusa (132. i 183. divizije) završena je okupacija ovog dijela naše zemlje.

Nakon podjele interesnih sfera (komadanja) Jugoslavije između okupatora, podruju je Banije našlo se u njemačkoj okupacionoj zoni, a u sastavu tzv. Nezavisne Države Hrvatske. U toj fašističkoj tvorevini vidjeli su svoj interes njemački okupatori. Kao okupatorske služeće, dr Ante Pavelić i ustaško rukovodstvo uopće, da bi se održalo na vlasti, stavilo je sve političke, vojne, privredne i ostale institucije tzv. Nezavisne Države Hrvatske u službu njemačkih okupacionih vlasti, načelu sa njemačkim izaslanstvom u Zagrebu. Zato njemački okupatori dozvoljavaju organiziranje Ustaške vojnica po uzoru na njemačke SS trupe, domobranstva po uzoru na njemačke Vermaht (njemačka vojska), te policiju i tajnu službu - Ustašku nadzornu službu (UNS) po uzoru na njemačke GESTAPO, italijansku OVRU i vojne obaveštajne službe - njemačke AB-VER i talijanske SIGURIMI.

Ustaški režim počeo se stvarati odmah nakon proglašenja preko Radio-Zagreba »Nezavisne Države Hrvatske«. U stvari, iz ilegalnosti javili su se ustaški rojnici po selima, ustaški tabornici po op inama, ustaški logornici po kotarima, ustaški stožernici po okruzima itd.

'U Sisku, rukovodnici ustaških akcija su poznati »frankovci«: dr Josip Rožanković, dr Franjo Crnatković, Roko Faget, Ivan Matagić, Josip Stürmer, Mate Sažunić, Ivo Bulić, Dranciger, Panić i drugi. Uz njih je oko 60 ustaša iz ilegalstva, i to u gradu Sisku oko 20, u opštini Lekenik oko 35, u selu Pešenici 4, selu Cerje 1 itd. Uspostavljen je Ustaški stan, na čelu sa dr Josipom Rožankovićem koji je od samog početka preuzeo svu vlast u gradu i sisa kom kotaru. Ustaški logor za kotar Sisak je Roko Faget, a na elnik kotara Josip Stürmer. Komandant grada Siska je pukovnik Ivan Matagić itd.

»Prva hapšenja u uvjetima okupacije zemlje u Sisku su registrirana 4. i 5. svibnja 1941. godine. Bilo je to masovno hapšenje Srba i Židova iz grada i okolnih sela. Motiv je bio iseljenje Srba u Srbiju. Od uhapšenih 700 osoba ustaše su ubili na Graniku oko 450 i bacili ih u Savu. Ostatak su dijelom prebacili u Srbiju, a dijelom u logor Jasenovac. Drugo hapšenje bilo je na početak lipnja 1941. u Sisku, Stupnu, Selima i Gredi. Od uhapšenih je 22. lipnja strijeljano oko 20 osoba. U srpnju je u selu Palanjek Pokupski uhapšeno i prevezeno kamionom u Glinu oko 100 Srba i tamo ubijeno. Na početak kolovoza 1941. uhapšeno je više od 300 Hrvata iz sela Žabno, Hrastelnica, Odra i Greda. Otpremljeni su u logor Velika Gorica, ali su nakon nekoliko mjeseci pušteni. Cilj hapšenja bio je zastrašiti hrvatski narod da ne pristupa narodnooslobodilačkom pokretu jer je u tim selima otprilike postojao snažan utjecaj organizacije KPH... «¹⁷

I dalje su u Sisku vršena hapšenja, deportiranja u ustaške logore i ubijanja nedužnih ljudi.

»Prvih dana okupacije ustaše nisu proganjale komuniste (odnosi se na grad Sisak - nap. autora). Tek su nešto kasnije, na početak svibnja, pohapsili dvadesetak najistaknutijih komunista iz grada Siska i držali ih u zatvoru nekoliko dana. Ustaše su im prijetile smrću i mu enjem, ako budu bilo što poduzeli protiv ustaške države NDH i njemačkih vlasti. Hapšenjem tih drugova ustaše su htjele pokazati da znaju tko su rukovodnici Partije, pokušavajući da ih zastraši i natjeraju na pasivnost«.¹⁸

U Petrinji, ustaški eksponenti su trgovac Slavnik sa sinovima, Vlado i Matija Molnar, Dujo Krpan, Ivan Turk, župnik Josip Orlić, Faco Sanik, Šime Čaćić, Šuro Zemina, Franjo Rizmaul, Jure Marić, sve enik Dionizije Gvardijan i drugi. Uz navedene bilo je još oko 87 tajno zakletih ustaša, zatim dosta jake jedinice Hrvatske seljačke zaštite itd. Među prvima su ustaše u Petrinji uhapsili advokata Štefana Radu Pribićevića i otjerali ga u Staru Gradišku, odakle je zamijenjen otušao u partizane. Ustaše su odmah pristupile sređivanju ustaške vlasti uz provokaciju terora nad Srbima.

U Glini se sve mjere novog ustaškog poretku provode pod rukovodstvom advokata dr Mirka Puka, dr Mirka Jereca, dr Juraja Reboka, dr Juraja Devića, Sime Cvetkovića, Mate Vidakovića i njegovih sinova Nikica i Stipe, Drage Impera, Josipa Misona i drugih, koji do 1. maja 1941. godine imaju već 16 ustaških rojeva, sa ukupno 84 tajno zakletih ustaša.

¹⁷ Gojko Jakovljević, *Pokret otpora grada Siska i okolice 1941. i 1942. godine*, Zbornik Sisak i Banija 1919. do 1941. godine, Sisak 1974. godine, str. 322. i dalje.

¹⁸ Vlado Janić, *Zbornik, Sisak i Banija 1919. do 1941. godine*, Sisak, 1974. godine, str. 390.

Pored navedenih, isti u se Mato Tiljak, Franjo Butorac, Nikola Zibar, Viktor Demarin, Jure Mureti, Stjepan Tkalić, Josip Vezon, mesar Žini i drugi.

»Ustaše su preuzele u Glini vlast u toku no i 10/11. aprila, kada je proglašena NDH. U to vrijeme svi ustaški rukovodioči bili su u Glini i neometano djelovali.

Nakon preuzimanja vlasti i proglašenja »NDH« dr Mirko Puk odlazi u Zagreb i postaje ministar pravosu a u ustaškoj vladi. I ostali Pukovi suradnici dobivaju odgovarajuće položaje u novoj državi. Dr Mirko Jerec postaje veliki župan Velike župe Gora, dr Juraj Dević, glavni je opunomoćnik ustaša u kotarevima Glina i Vrginmost, Mate Vidaković postaje predstojnik opštine u Glini, dr Juraj Rebok logornik, a Nikica Vidaković postavljen je za tabornika u Glini.¹⁹

U Kostajnici vođe ustaške ilegale su: bankar Petar Kodžić, dr Vlado Maček prvi ustaški logornik, dr Branko Stipanić i sin, Štefan Cvjetnić drugi ustaški logornik, Nikola Golubović, Josip Mlinar, Petar Lazic, Nikola Jamić, Franjo Jamić, Vlado i Milan Karanović, Karlo Kovacević, Stjepan Solomun Šućo, Mijo Bunjevac i drugi. Uz njih je još više od 100 tajno zakletih ustaša, i to: 25 u Kostajnici, 20 u opštini Međimurje, 20 u opštini Kostajnici Majur, oko 25 u opštini Hrvatska Dubica, 10 u opštini Staza itd.

Na području kotara Dvor na Uni dotadašnjeg tajnog ustaškog logornika kotara, Dragana Babića iz sela Kozibroda, smjenjuje katolički župnik iz sela Divuše, Ante Urić, ili Žuri.²⁰ Odmah nakon proglašenja »NDH« preko Radio-Zagreba, župnik Urić saziva tajne ustaše i kreće u akciju preuzimanja vlasti. Prvo su u opštini Divuša uhapsili na elnika opštine Dragana Kosijera i kasnije strijeljali. Uz župnika Ante Urića su i ostali rukovodioči pokreta: Dragan Babić, kotarski sudija u Dvoru Slavko Paulin, šef šumarije Dvor inžinjer Josip Jozevšek, Mirko Maraković, Mate Bugara, Mile Ivanović, Ivo Perović Bićo, Nikola Stipić, Mate Španić, Jure Turujlija, Jure Jukić, Mirko Dunger, Ivo i Martin Grenarević - Martinac i drugi. U Zrinju se istovremeno javio jak ustaški pokret na čijem elu su: Franjo Jakovac Frane, Tomo Zilajković, Ivan Babić, Matija Feketić, Lovro Remeta, Franjo Jukić, Jure Stipetić i drugi. Kasnije su zrinjske ustaše sa inile spisak od 143 Zrinjana i uz lične potpisne uputili poglavniku »NDH« Anti Paveliću s molbom da im prizna status Ustaške vojnica, i da im se dostave zaostale plate.

Oni su po kotarima i gradovima Banije i Siska nosioci i organizatori svih ustaških zlodjela od 1941. do 1945. godine. To su im omogućili organi nove ustaške vlasti u »NDH«.

Sutradan, poslije dolaska u Zagreb, 17. aprila 1941. godine poglavnik proglašava prvu »Zakonsku odredbu o zaštiti naroda i države »NDH« koja daje osnovu ustaškog terora. Redaju se zakonske odredbe, uredbe i naredbe pomoću kojih je trebalo zaštiti ustaški kvislinski potredak - državu i ozakoniti proganjanje i uništavanje ne samo protivnika ustaške vlasti već i itavih naroda..²¹

²⁰ 2^Uro Roksandić, Zbornik, *Sisak i Banija 1919. do 1941.*, Sisak, 1974. godine, str. 816. Ustaške vlasti su iz abecede izbacile slovo »Z« kao srbičirano i zamjenile ga slovom »Gj«, odnosno »Z« kako je to u inicijativi župnik Ante Urić. Sve zakonske odredbe objavljivane su u »Narodnim novinama«, službenom glasilu tzv. Nezavisne Države Hrvatske u Zagrebu.

Za protivnike ustaške države, javno su proglašeni Židovi, Srbi i Cigani (Romi) prema kojima je izvršen genocid,²² zatim sva politički ne-poželjna lica - antifašisti i pogotovo komunisti koji nastrojeni građani, bez obzira na nacionalnost.

Za izvršenje zakonskih odredbi, do polovine juna 1941. godine, osnovani su prijek i prijek pokretni sudovi. Sudovi su izricali, uglavnom, samo smrtnu kaznu.

Međutim, već i pre prve pojave »ustaških propisa« započeo je ustaški teror, prema Statutu ustaša iz 1929. godine i dopuna iz 1934. godine.

Hapšenja i ubijanja ljudi vršena su na licu mjesta i bez ikakvih presuda. Takvi zločini su vršeni svuda: u gradovima, u selima, zatvorima, na ulicama, dvorištima i drugim mjestima. Kasnije su masovna hapšenja i ubijanja provodena akcijama - operacijama »iščenja na terenu« kada su ubijani, ne samo muškarci već i žene i djeca, koji nisu mogli pobjeći ispred ustaških koljaka. Dovoljno je samo navesti najdrastičnije primjere masakra velikih grupa naroda od prve pojave ustaša do ustaničkih dana 1941. godine, u Dvoru, Glini, Kostajnici i Petrinji.

Dvor: kao pojam mjesnim »prvacima« župnika Ante Uručića, iz Bosanske Kostajnice stiže 18 ustaša na selo sa Dragom Bešićem Urom i ustaškim poručnikom Slavkom Pudićem. Zatim su dvorske ustaše u vremenu od 25. do 27. aprila 1941. godine u Dvoru i okolnim selima uhapsili oko 36 Srba, optužujući ih da su etnici. Da bi izvršili i prvo strijeljanje ustaše Dvora organiziraju pripucavanje na Dvor sa lijeve obale rijeke Une - ustaški poručnik Slavko Pudić, ustaše Mile Ivanović Bunjevac i Ivo Perović Bićo. Nakon toga, 27. aprila ustaše upadaju u ustaški zatvor iz kojeg izvode zatvorenike. Ustaški poručnik Slavko Pudić je presudu Prijekog suda, a zatim iz pištolja strijelja etvoricu: Vasu Mrkobradu, Mladena Durmana, Milana Dragosavljevića i Jovu Orešaninu. Ubrzo zatim strijeljani su Jovo Bodlović, Obrad Smoljenović, Stevo Bunjac. To je bio samo po etak.

Glini: U Glini su ustaše 20. aprila uhapsile Srbe: dr Milicu Gajić, Stevu Jelovcu, Milu Pjevac, Simu Sužnjevića, Dmitriju Baljkiju, Vasiliju Ljubiću, Lazu Čukoviću, Milana Rakasa, Stojana Vučakliju, okana, Dragana Petrovića iz Klasničkih i drugih. Istog dana uhapsili su i bivšeg sekretara Kotarskog komiteta KPH Gline geometra Miladina Šurbata, zatim uitelja Dragana Štefana i a koje preko Zagreba odvode u ustaški logor »Danica« kraj Koprivnice.

Zatim, već 6. maja 1941. godine, ustaše Gline hapse Jovu Krnjacića, Iliju Ognjenovića, Stojana Slijepčevića, Adama Resanovića i druge. Narednog dana, 7. maja uhapšeni su dr. uro Sužnjević, Milan Živković, Stanko Rebrača, Lazo Zlonoga, Petar Pejić, Milan Loncar i odvedeni u Zagreb i dalje u ustaške logore. Uhapsili su i nekoliko Hrvata, koji su reagirali na hapšenja Srba, kao što su: Josip Crnković, Stanko Kihalić, Milan Brčković, Franjo Paulić, Ivan Zarinac i drugi, koje su poslije oštih opomena pustili.

Genocid je me unarodni zlo i namernog potpunog ili delimičnog uništenja nacionalnih, etničkih, rasnih i religioznih grupa. Spada u najtežu vrstu zla i na protiv ove an-

Kostajnica: ustaše u aprilu i po etkom maja 1941. godine hapse više od 150 ljudi od kojih većinu strijeljaju na obalama rijeke Une i bacaju u rijeku. Zatim su nastavljena hapšenja i strijeljanja na mjestu gdje je kopana zemlja za mjesnu ciglanu, Baji a jame, nedaleko od ciglane i želzni ke stanice Kostajnica.

Petrinja: već 28. aprila ustaše hapse: Nikolu Trninića, braću Mariju i Berislava Hanžeka, Nikolu Janečkovića i Ribića, Šurđu Batinića, Đaniku ordaša Zie, Ranku Bjelajca, Nikolu Delića, Danu Krajnovića i druge i strijeljaju ih ili odvode u logore.

Ustaše općine Sunja 5. maja 1941. godine hapse 20 ljudi u selu Kijna ka koje strijeljaju na marvinskom groblju kraj Sunje - Mrciništu. No u 5./6. maja u selu Četvrtkovac i okolici uhapsili su više od 100 ljudi. Dio su pustili, a dio strijeljali na Mrciništu.

Uporedno sa preuzimanjem vlasti, osnivaju se ustaške ustanove i vojne jedinice. Prema Statutu ustaša, u selima gdje je bilo hrvatskih nacionalista osniva se ustaški roj (3-5-10 mjesnih ustaša). Rojnik predstavlja novu ustašku vlast u selu. U općinama, pored općinskih uprava, žandarmerijske stanice i ostalih organa osnivaju se ustaški tabori. U kotačima se osnivaju ustaški logori u gradovima Ustaški stan, te u Velikoj župi (okrugu) Ustaški stožer i Glavni ustaški stan u Zagrebu na kojem je elu sa poglavnikom dr Antom Pavelićem.

U junu 1941. godine itavu području je »NDH« podijeljeno je na 22 velike župe (okruga). Jedna od njih je i Velika župa GORA u Petrinji.

Istovremeno sa stvaranjem ustaške vlasti, osnivaju se i ustaške jedinice.

»Divlje ustaše«, nazvao je narod na Baniji ustaške jedinice formirane pod rukovodstvom lokalnih ustaških funkcionera i organa ustaške vlasti, koje nisu bile u sastavu ustaške vojnica. Inicijalno su ih ustaški rojevi, vodovi i mjesne satnije (ete). Računa se da je do kraja 1941. godine na području istave »NDH« bilo više od 25-30.000 »divljih ustaša«. To su ujedno bile i prve naoružane ustaše pod komandom poglavnika dr Ante Pavelića dok nije formirao Ustašku vojnicu. »Divlje ustaše« u nekim djelovima Banije nazivane su i »ustaška milicija«.²³

»Ustaška vojница« formirana je po uzoru na njemačke SS trupe. Jezgro su joj inicijalno ustaše iz emigracije. Popunjavane su regrutovanjem (nova enjema) prvenstveno iz redova istaknutijih hrvatskih nacionalista - frankovaca, Hrvatske seljaštine i građanske zaštite i na druge načine do prisile. Prvo su osnivane ustaške satnije (ete) a zatim ustaške bojne (bataljoni) od kojih je 4. ustaška bojna u Jasenovcu, 5. u Glini, 6. u Bosanskom Novom, 7. u Dvoru, 12. u Kostajnici.

Domobranstvo je zasebna vojna formacija »NDH« na tradiciji domobranstva iz Austro-Ugarske, a po uzoru na njemačku vojsku Vermehrt. Popuna je vršena regrutacijom.

Njemački okupatori dozvoljavaju da se u mjestima bivših pukova formiraju jedinice do 800 pušaka. Prvo su formirane bojne (bataljoni), zatim i pukovnije (pukovi), te divizijska područja i divizije do domo-

²³ Prema izjavi vojskovođe - maršala »NDH« Slavka Kvaternika pred istražnim organima FNRJ 1946. godine - Arhiv VII JNA, Beograd fond NDH.

branskih zborova (korpusa) od kojih je Prvi domobranski zbor sa sjedištim u Sisku.²⁴

Uz »divlje ustaše«, »Ustašku vojnicu«, i domobranstvo, osnivane su i razne policijske snage i ustanove i drugo što je trebalo za provo enje ustaške politike terora.

Na inicijativu ustaškog ministra dr Mirka Puka, a u prisustvu ustaše emigranta Viktora Baljka Venture iz Zagreba u Glini je 10. maja održan tajni sastanak ustaških funkcionera sa šireg područja »NDH«, na kojem je zaključeno da se pristupi planskom uništavanju Srba.²⁵ Glinske ustaše trebalo je da odmah sa ine popis Srba u Glini sa redom njihove likvidacije. Međutim, nisu se mogli složiti u redoslijedu, pa su zaključili da odjednom pohapse sve Srbe u Glini starije od 12 godina. Taj zaključak su i proveli racijom u gradu tokom noći 11/12. maja. Uhapsili su 520 Srba od kojih su 433 likvidirali i zakopali u zajedničku jamu, u livadi ustaše Nikole Lipaka uklje iz sela Prekope, kraj sela Ha era naspram uša a potoka Maje u rijeku Glinu. Ostalima se zameo svaki trag a vjerojatno su ih uputili u logor u Gospi - Jadovno, gdje su baš eni ujame Jadovno. Porodicama uhapšenih ustaše su tvrdile da su upućeni na rad u Njemačku, primajući i dalje za njih hranu i poklon-pakete. Međutim, iz zajedničke jame spasio se bijegom i skakanjem u rijeku Glinu Nikola Samardžija Nikica, koji zatim bježi za Beograd. Ustaše kotara Petrinja pozvali su na pokrst 29 seljaka, kućegospodara, u crkvu sela Klinac 12. maja 1941. godine, koji su tako er nestali neznano gdje.

Redali su se zlo ini ustaša, a zatim po eši i javne prijetnje u govorima najviših ustaških rukovodilaca.

Poglavnik »NDH« dr Ante Pavelić već 11. aprila govorio je preko radija. Njegov govor morali su službenici u Petrinji kolektivno slušati. On u govoru izbacuje parole za Srbe: »Bježite psine preko Drine« i druge.²⁶

U Glini, na javnoj skupštini ustaša i njihovih pristalica, 1. juna 1941. godine, govorio je ministar u vladu »NDH« dr Mirko Puk:

»Uskrasnuli smo Nezavisnu Državu Hrvatsku, ali još ima tu inskripciju koja nastoji potkopati izgradnju nove Hrvatske. Ovi su strani elementi uvijek bili protivnici svake oslobodilačke borbe hrvatskog naroda. U povelji cara Leopolda stoji već napisano, da će ti elementi, koji su u nama doseljeni otići natrag, kada dođe vrijeme, a sada je to vrijeme došlo. Narodna poslovica kaže: »Ili mi se ukloni, ili mi se pokloni.«²⁷ Ovdje je dr Mirko Puk mislio na Srbe.

Drugog juna 1941. godine na velikoj javnoj ustaškoj skupštini u Novoj Gradiški govorio je ustaški ministar i opunomoćnik poglavnika »NDH« za unutrašnje poslove dr Milovan Žanić. On je, između ostaloga, rekao:

»Ustaše! Da znate, ja govorim otvoreno ... Ovo ima biti zemlja Hrvata i nikoga drugoga i nema te metode, koju mi ne volim, kao ustaše,

²⁴ Mladen Colić, *Oružane snage kvizilinske NDH 1941. godine, Odbranjeni magistarski rad na Filozofskom fakultetu u Beogradu 1968. godine.*

²⁵ Ranko Mitić, *Zbornik broj 1, Historijski arhiv Karlovac, 1969. godine.*

²⁶ Iz svjedočenja autora general-pukovnika Stanka Bjelajca Čane, tada porekskog službenika u Petrinji i tada kotarskog komiteta KPH za kotar Petrinja.

²⁷ *Hrvatske novine, Zagreb 3. VI 1941. godine, »Novi list«, Zagreb 7. VII 1941. godine.*

upotrijebiti da na inimo ovu zemlju hrvatskom i da je o istimo od Srba . . . «²⁸

Sli ne govore drže ustaški ministri Mladen Lorković i Mile Budak,²⁹ a ustaški stožernik u Banjoj Luci advokat Viktor Gutić govore i ustašama u Sanskom Mostu uzvikuje:

»Nema više srpske vojske! Nema više Srbije! Nema gedža, naših krovopija. Nestalo je ciganske dinastije Karađorđević, pa i kod nas - uskoro - drumovi e poželjeti Srba, al' Srba više ne e biti!«

Dio katoličkih svećenika se od prvih dana ustaške vlasti aktivno uključuje u organiziranje i podstrekavanje ustaškog terora, a najekstremniji poput katoličkih popa, ustaše i rukovodioca specijalnog »vjerskog odsjeka u Državnom ravnateljstvu«, Dionizije Jurićević, govore i na pokrštavanju Srba u selu Staza, kotar Kostajnica, pored ostalog je rekao:

»U ovoj zemlji ne može nitko da živi osim Hrvata, jer ovo je zemlja Hrvatska, a tko ne e da se pokrsti mi znamo kuda smo s njime. Danas nije grehoti ubiti ni malo dijete od 7 godina koje smeta našem ustaškom pokretu. Nemojte misliti što sam ja u sve eni koj odori, da ne mogu, kada je potrebno uzeti strojnicu u svoje ruke i da tamanim sve do kolijevke, sve ono što je protiv ustaške države i vlasti . . . «³⁰

Na Majskom savjetovanju maja 1941. godine u Zagrebu, istaknuto je i »hara enje tzv. hrvatskih ustaša protiv Srba, Jevreja i Cigana (Roma) . . . «³¹ O zlodjelima ustaša u kotaru Glina pisao je organ CK KP Hrvatske »Vjesnik radnog naroda« u broju 8(9) iz po etka jula 1941. godine.³²

Na elu novoosnovanog ustaškog stožera Velike župe GORA u Petrinji je ustaša Iki. Velika župa i njezin Ustaški stožer provode ustašku vlast u kotarima: Bosanski Novi sa kotarskom ispostavom u Bosanskoj Kostajnici, Dvoru na Uni, Glini, Kostajnici, Petrinji i Sisku. Poslije razoružavanja i progona žandara Srba, organizaciono su srećene i populirnjene žandarmerijske stanice,³³ kao i služba policije.

Zatim je započela i široka akcija s pozivom svim Hrvatima i Muslimanima, da se u što masovnijem broju upisuju u ustaški politički pokret - Ustaški muževi, Ustaška žena, Ustaška mladež. U ustaški politički pokret upisani su i svi podoficiri i oficiri domobranstva, radi revnosti u službi. Glavna je pažnja bila usmjerena na omladinu - mušku i žensku. Ustaška mladež organizirana je po ustrojstvu ustaša. Stožernica ženske Ustaške mladeži Velike župe GORA u Petrinji je Karmela Gracin,³⁴ a logornica ustaške mladeži za kotar Glina je Olga Gregurić.

²⁸ *Novi list*, Zagreb 3. VI 1941. godine.

²⁹ *Hrvatski narod*, Zagreb, 24. VI i 28. VII 1941. godine'.

³⁰ Arhiv Vojnoistorijskog instituta Jugoslovenske narodne armije (u daljem tekstu VII), Beograd, reg. br. 6/37, 32/722, kut. 171.

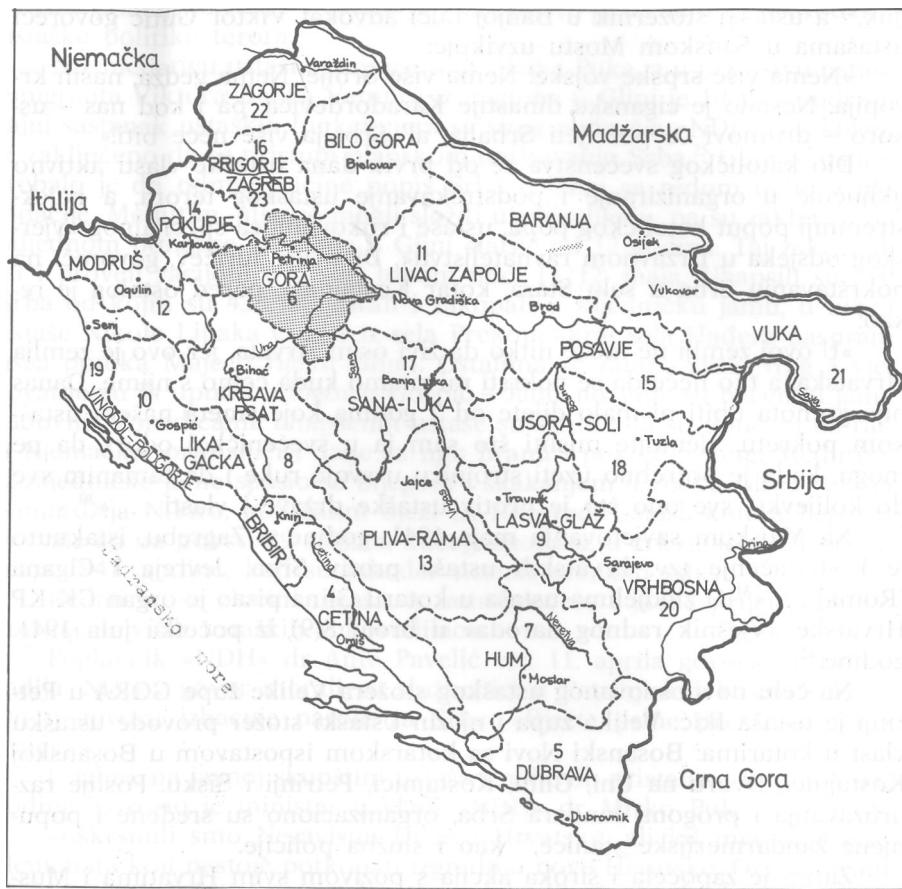
³¹ *Kozara*, knj. 1, *Vojnoizdavački zavod*, Beograd, 1971. godine, str. 155/156.

³² Reprint izdanja *Politici vjesnik - Vjesnik radnog naroda*, Vjesnik, Zagreb, 1965, godine, str. 499, 507.

³³ Treba imati u vidu da su žandari prije rata imali svoje tajne saradnike. Te saradnike su vjerovatno zadržale i reorganizirane ustaške žandarmerijske stanice.

³⁴ *Hrvatske novine*, Zagreb, 21. VI; 9. i 16. VIII i 8. IX 1941; *List Vstasa* 9. VIII 1941; te *Ustaška mladež* prilog listu *Ustaša* od 21. IX 1941. godine.

Podjela tzv. Nezavisne Države Hrvatske na velike župe, kotare i upravne opštine (objavljeno u »Novom listu« broj 179, str. 5 od subote, 25. listopada 1941. godine)



BR. 6. VELIKA ŽUPA GORA. Sjedište u Petrinji.

SASTAV: Kotar Bosanski Novi sa kotarskom ispostavom Bosanska Kostajnica; kotar Dvor na Uni, Glina, Kostajnica, Petrinja, Vrginmost, grad i kotar Sisak.

Uslijedile su i mjere katoličkog clera, u vezi sa pokrštavanjem pravoslavnih (Srba) na grkokatoličku vjeru. Prema direktivama zagrebačkog nadbiskupa Alojzija Stepinca i njegovih pomagača, na brzinu se preuređuju pravoslavne crkve za obred po katoličkoj vjeri. Stampaju se i narodu prodaju katolički molitvenici. Katolički popovi obilaze sela da bi budu u vjernike poduvali novom, katoličkom obredu kada dođe do pokrštavanja. Seoskim uiteljima je naređeno da pomoći u seoskim starješinama pozovu da ne gospodare da im napišu molbe za pokrštavanje i da prikupe po svakom lanu porodice 50 dinara (kuna) da bi se mogli pokrstiti.

Sporazumno sa njemačkim okupacionim vlastima - njemačkim poslanstvom u Zagrebu organizuje se i iseljavanje jednog dijela Srba ko-

tara Glina, Kostajnica i Petrinja, za Beograd i Srbiju i to onih koji su mogli uplatiti seobu, a takvih je bilo vrlo malo. U razdoblju od 1. do 25. avgusta 1941. godine iz sabirnog logora u Capragu za Zemun je otpremljeno 9 transportnih vlakova s ukupno 4.575 osoba. Deseti transportni vlak sa 1.200 osoba, samoinicijativno je tokom septembra 1941. godine uputio predstojnik kotara Dvor Marin Bu an, kada su njema ke okupacione vlasti prekinule daljnje transportovanje Srba za Srbiju gdje je ve plamlio ustank.

Ubrzo na Baniju stižu transporti Slovenaca koje su njema ke vlasti internirale dijelom za Srbiju, a dijelom da se razmjestite na podru ju »NDH« umjesto iseljenih Srba.

Doseljavanje Slovenaca iz Slovenije u kotar Petrinju po elo je ve prvih dana jula 1941. godine. Zatim je daljnje deportovanje Slovenaca iz sabirnih logora teklo po slede em:

- 23. jula u kotar Dvor - 67 porodica sa 203 lana;
- 26. jula u kotar Kostajnica - 93 porodice sa 220 lanova,
- 6. avgusta u kotar Petrinja - 219 porodica sa 532 lana.

U me uvremenu 25. jula stigli su transporti Slovenaca u Bosanski Novi, dijelom za kotar Dvor, a ve inom za kotare Bosanski Novi i Prijedor.³⁵ Slovenske porodice bile su stavljene pod posebni režim. Glava porodice morao je svakih osam dana dolaziti u ustaški tabor opine ili ustaški logor kotara da se javlja. Ako bi koja porodica nekamo otišla morao je prijaviti gospodar ku e kome je porodica Slovenaca dodjeljena na smještaj. Slovence su esto ustaške vlasti premještale iz kotara u kotar.

Za preseljavanje Srba u Srbiju tražene su visoke novane uplate, pa su se javljali za iseljavanje samo oni koji su mogli platiti za brojnu porodicu. Potpunih podataka o iseljavanju Srba za Zemun i Srbiju sa itave Banije za sada nema, dok se iz kotara Gline iselilo oko 300 stanovnika.³⁶ Iz nekih sela odlazili su pojedinci, kao i grupice muškaraca bez porodica. I iz kotara Kostajnica i Petrinja iseljen je neutvoren broj stanovnika srpske nacionalnosti. Transport sa podru ja kotara Dvor uglavnom je okupio Srbe izbjeglice iz susjedne cazinske krajine.

Vrije anje ljudskog i nacionalnog dostojanstva i dalje je stalna pojava. Ustaške jedinice i ustaške patrole idu i po selima zabranjuju, na primjer, srpskim ženama i devojkama da nose dotadašnju srpsku nošnju - prega u, pozadi na bijeloj košulji, a naprijed fertun i gore prsluk. Mnogima su ustaše nasilno skidali prega e, a na bijelim košuljama pozadi crnom kolomasti crtali križeve. Ustaše pjevaju pogrdne pjesme na ra un srpskog življa, kao što su:

- »Bjež' te psine preko Drine, a iz naše domovine!«
- »Oj vi Srbi balavi, gdje ste no as spaval!«
- »Kaži vrbo, je l' ti težak Srbo!«

Izvikuju parole: »Srbe na vrbel!«, »Smrt Srbima!« itd.

³⁵ Dnevnik slovena kog internirca iz Ormoža kod Branka Nikoliša sa Korduna. Saop enje o zlo inima Austrije i Austrijanaca protiv Jugoslavije i njenih naroda, Beograd 1947, str. 116-121, 139.

³⁶ Šuro Roksandi, Zbornik, Sisak, 1974, str. 828.

Ustaše i dalje hapse pojedince i grupe ljudi koje dijelom odvode u logore, a dijelom likvidiraju. Tako su glinske ustaše i žandari narednika Smaje Zubovića iz stанице Obijaj tokom juna 1941. godine uhapsili ukupno 47 ljudi iz sela Bojne i Obljaja. Do ustanka ustaše su, pojedinačno ili grupno, uhapsili u selima kotara Glina: Dragotina 29, Klasni 18, Dabrina 17, Buzeta 7, Brezovo Polje 8 i Brubno 4. Na području kotara Kostajnica 150 ljudi, od toga u opštini Međeđa oko 20 ljudi.

Na području kotara Petrinja ustaše hapse pojedince koje likvidiraju ili odvode u logore. Na području kotara Dvor ljudi hapse i premla uju. Neke premla ene puštaju da bi pojedince opet hapsili i ponovo tukli. Hapsili su i ljudi iz Gvozdanskoga, odvodili u Dvor gdje su ih tukli i šikanirali. Zrinjske ustaše to isto time po okolnim selima.

Teško je nabrojati sva zlodjela ustaške vlasti tokom ljetnih mjeseci 1941. godine.

Nakon što su ojačali rojeve, vodove i satnije »divljih ustaša« i organizaciono sredili Ustašku vojnicu, te domobranstvo, popunili žandarmerijske stanice, žandarmerijska okružna krila i pukovnije, sredili policiju itd. ustaške vlasti produžavaju sa genocidom nad srpskim stanovništvom. Krenuli su u racije i klanje na terenu 21. jula 1941. godine od Bihaća pod vodstvom velikog župana Ljube Kvaternika. Samo na brežuljku Gorijevac kraj Bihaća je grobnica više od 12.000 ljudi, žena i djece srpske nacionalnosti. Hajka na terenu produžena je i narednih dana kroz srpska sela cajinske krajine opština: Bihać - Cazin - Velika Kladuša - Petrova Gora; Bihać - Cazin - Bužim - Vrnograča - Glina, Bosanska Krupa - Bosanska Otoka - Dvor. Samo između Bihaća i Bosanske Krupe u Crno jezero na obali rijeke Une bilo je tih dana više od 2.000 ljudi. Među ljudima iz Bosne su i mnogi ljudi iz Banije, prvenstveno s područja Dvora.

»Prema jednom njema kom izvještaju o masovnom progonu, klanju i ubijanju pravoslavnog stanovništva istočno se da se u Bosanskom Novom sa ubijanjem otpočelo oko 22. jula 1941. godine u kome su u estovali i ustaše iz Zagreba uz pomoć domaćih ustaša, te da je akcijom ubijanja rukovodio Cerovski ... bivši ustaški šef policije u Zagrebu ...«³⁷ U Bosanskom Novom uhapšeno je tih dana i ubijeno dosta ljudi i sa područja Banije, bilo da su tamo radili i živjeli ili su putovali vlastom i usput u hvataši.

Ustaše iz Velike Kladuša, pojačane ustašama Viktora Baljka Venture iz Slunja, ustaše iz Vrnograča i Bužima, pojačane ustašama Nikice Vidakovića i iz Gline likvidiraju stotine i hiljade ljudi, žena i djece srpske nacionalnosti. Cilj im je bio da nakon likvidacije Srba u cajinskoj krajini pokolj prošire i na područje Kordun i Banije sve do rijeka Kupe, Save i Une.³⁸

Riječkama Unom, Sanom, Savom i Kupom, te dalje u pravcu Dunava plivalo je tokom jula 1941. godine na hiljade ljudskih leševa. Tek kada su ti leševi rijekom Savom stigli do ušće u Dunav intervenirale su nje-

³⁷ Izudin aušević, *Stvaranje NDH i ustaški teror na Kozari 1941. godine, Naučni skup »Kozara u NOB-u«, 1977. godine.*

³⁸ Zuhdija Žalić: 1941/42. u svjedočenjima u esniku, Vojnoizdavački zavod, Beograd, knj. 4, str. 253-266.

ma ke okupacione vlasti traže i da se ubijeni ne bacaju u rijeke. Od tada širom Banije i susjednih kotara nastaju masovne grobnice - jame - nedužnih ljudi, žena i djece.

U pripremama i podstrekavanju ustaša na genocid nad Srbima na području Banije, posebno se isti u dr Mirko Puk i književnik dr Mile Budak. Mile Budak je u svojim govorima, uz ostalo, isticao:

»Jedan dio Srba emo pobiti, drugi raseliti a ostalo emo prevesti u katoličku vjeru i tako pretopiti u Hrvate...«³⁹

U toj situaciji sa narodom ostaje samo Komunisti ka partija, koju na Baniji u aktivnostima na pripremama za ustank, podržava većina ljestva lijevo orijentisanog krila Samostalne demokratske stranke dr Rade Pribićevića i njegovih pristalica. Tada su komunisti preuzezeli na sebe sudbinu svih naših naroda, koje su ubrzo poveli u oružanu borbu do kona ne pobjede.

Tadašnju neizvjesnu i tešku situaciju slikovito je i vjerno opisao Branko Borojević u lanku »Prvi pučnjaci«.⁴⁰

»Udna je ud naroda. Umjesto da ga otrijezne krupne injenice: propast države, ulazak Nijemaca i nastanak Nezavisne Države Hrvatske - svijet je upao u nedoumicu, u nekakvu ojačanost bez suza i uzbudljivosti bez akcije. Najviše se živi od priča i glasina u kojima se zranca nadanjana gube pod teretom strahovanja... Glasine su našle plodno tlo da se bokore u tim predustaničkim danima na Baniji 1941.

... Nemir kod svijeta utoliko više raste ukoliko se određenije traži od ljudi da postupe prema ovom ili onom zahtjevu nove vlasti. A to nimalo nije lako. Hoće li se predati puška koju neko ljubomorno uvaža još od propasti Austro-Ugarske? Da li je sigurno počinjati na zbor koji sazivaju ustaše da objasne politiku nove vlasti? Kako vjerovati da se ne će dirati u Srbe, kad su mnogi svojim ušima učili u Kostajnici javnu prijetnju 'da će sve Srbe na vrbe' ili 'da psine treba preko Drine'. Da li su sigurni i oni Hrvati koji neće u ustaške redove?...

U moru takve zbumjenosti rađali su se zraci određenih stavova i nacija koje su prinosili komunisti, postepeno ali uporno, u banjška sela. Mjesne organizacije KPH Siska, Petrinje, Gline, Kostajnice i komunisti dvorskog sreza pojačali su svoju aktivnost poslije majskog sastanka okružnog komiteta KPH Siska i Karlovca na kojima su Josip Kraš i Ivo Marinković razradili stavove CK KPJ o pripremama za ustank...

Nisu ni srpski seljaci uvijek i svugdje brzo prihvatali stavove komunista. Ti stavovi su tražili akciju, spremnost za obranu i jačanje, a taj jačaj je srušio državu, »pa kako neće nenaoružanu masu«. Trebalo je podizati svijest ljudi o tome da je oružani ustank jedini izlaz i razotkrivati zloine neprijatelja kako bi svako bio svjestan životne opasnosti po sebe i svoju porodicu. Moralo se pokazati mnogo smisla za postupnost u ubjedinjanju ljudi da se treba odvojiti od kuće, počinjati u šumu i tako se postepeno navikavati na sve dok ljudi ne prelome nešto u sebi i ne zagrizu u otvoreni obraćenje. A da bi u tome uspjeli, i sami mladi komunisti, revolucionari, fantasti, morali su u sebi prelomiti štošta

³⁹ Viktor Novak, *Magnum Crimen*, str. 604, 605.

⁴⁰ *Svjetlo Banije*, »Stylos«, Zagreb, 1972. godine, str. 9.

i pre i od naglosti ka smirenosti, od nestrpljenja ka vanredno sporom i upornom radu s ljudima ...

Tada je došao 22. jun 1941, dan napada Njema ke na Sovjetski Savez. Otada je u srpskim selima po elo da se radosnije gleda, slobodnije da se kre e, svijet se nekako uspravio i po eo da više vjeruje u svoje mo i. Nastala su me usobna sašaptavanja i vedre poruke udaljenim prijateljima i znancima, bila je velika nada u brz preokret na bolje. Od komunista su po eli da traže objašnjenja i oni kojima to nije bila navika.

ulo se i za izlazak sisa kih komunista pod oružjem u šumu Brezovicu sjeverno od Siska.

Ali dvodnevni-trodnevni zanos na jednoj i potištenost na drugoj strani nisu mogli zadržati isti intenzitet. Po eo se živo i realnije pratiti svaki, pa i najmanji doga aj na fronti i cijeniti šta to zna i za sopstvenu kožu i kome prevagu donosi. Prošlo je prvih etraest dana, a Rusi nisu prevagnuli u Njema ku, ve su Nijemci duboko gazili drumovima Sovjetskog Saveza. Sada su se po mjeri nastupanja Nijemaca uspravljalje us taše pa, kao da su zakasnile u planu istrebljenja, pozuriše da kazne one što se poveseliše sovjetskoj pobjedi. Ve su na Baniju doletjele i izab rane » elik ustaše« (tako su oni sebe nazivali) da pokažu kako se kolje i masovno ubija...

Tako je julske poziv CK KPJ na ustanak postupno ulazio u praksu borbenih priprema na Baniji, više kao sprega organizovanog rada komunista sa logi kim postupcima naroda da održi svoj goli opstanak. To nije bila masovna provala narodnog gnjeva u vidu opšteg pohoda na manja uporišta neprijatelja kao u nekim drugim krajevima. Ali vrst kurs u borbenoj pripremi dao je i svoju nadgradnju.

... I puklo je, za uli su se prvi pučnji.

Me utim, djelovanje komunista i ljudi spremnih za ustanak i oru žanu borbu, imalo je svoj tok zavisno od uslova i snaga sa kojima se raspolagalo na pojedinim djelovima Banije i Siska. I o tome je potrebno nešto više re i da bi se sagledao tok priprema za ustanak po pojedinim podru jima na Baniji.

Prvi dio

Pripreme, ustanak i borbe na Baniji 1941. godine

*Aktivnost komunista i partijskih organizacija na Baniji
u pripremama oružane borbe 1941. godine*

Na osnovu stavova i zaključaka sjednice CK KPJ u Zagrebu od 10. aprila i Proglasa CK KPJ od 15. aprila 1941. godine,⁴¹ kao i Majskog savjetovanja CK KPJ 1941. Centralni komitet Komunisti ke partije Hrvatske šalje svoje lanove na teren da pomognu rad lanstva i komiteta. Za područje Korduna, Banije i Siska zadužen je lan CK KPJ Josip Kraš.⁴²

Josip Kraš je tokom maja 1941. godine obišao Kotarski komitet KPH kotara Glina, iji je sekretar Ranko Mitić bio u Gornjem Selištu i Kotarski komitet KPH Petrinja, iji je sekretar Artur Turkulin Tujko sa lanom komiteta urom Kladarinom i još nekim lanovima bio u selu Moštanici. Tokom puta, na cesti Sisak - Petrinja Josip Kraš je imao saobraćajni udes. Vojno vozilo naletjelo je na njegov bicikl i oborilo ga na cestu sa dosta teškom povredom. Zbog toga je morao više od osam dana ležati u krevetu.

Dana 18. maja, po svjedočenju Vlade Jani a Capo⁴³ i drugova, Josip Kraš je prusustvovao sjednici Okružnog komiteta KPH Sisak.

Posle upoznavanja o stavovima CK KPJ za pripreme ustanka i na osnovu ranijih stavova CK KPJ, o odbrani zemlje od fašizma, većina lanova KPJ i SKOJ-a znali su svoju ulogu i opštete zadatke, tako da su odmah posle ulaska okupatorskih trupa u zemlju, izlažući se životnim opasnostima, krenuli u akciju. Komunisti koji su bili na školovanju i radu u velikim gradovima, krenuli su u svoja mjesta, kako bi pomogli narodu i mjesnim partijskim organizacijama i rukovodstvima. Narodu se objašnjava novonastala situacija, opominju se ljudi da uvaju oružje, a prikuplja se prema mogućnostima i novo. Svi komunisti se od prvih dana sakrivaju da bi izbjegli hapšenje, što savjetuju i drugim ljudima. O tome sekretar Okružnog komiteta KPH Sisak, Vlado Jani Capo, piše:

»Nikada prije nije bilo na Okrugu Sisak održano toliko sastanaka, rasparano toliko letaka i marksističke literature, koliko u razdoblju od okupacije Jugoslavije do napada na SSSR. Uz smrtnu opasnost išli su agitatori u tvornice i sela, govorili, tumačili liniju Partije, pozivali na sabotazu i neposlušnost i dijelili narodu letke ...«⁴⁴

⁴¹ Pregled Istorije Saveza komunista Jugoslavije - Institut za izučavanje radnog pokreta, Beograd, 1963, str. 298.

⁴² Narodni heroj Jugoslavije (1900-1941).

⁴³ Narodni heroj Jugoslavije.

⁴⁴ Vlado Jani, Zbornik, Sisak i Banija 1919. do 1941. godine, Sisak 1974. godine, str. 390.

Znaju i od ranije stav frankovaca, kao i tajnih ustaša, prema komunistima, mnogi komunisti i itava rukovodstva napuštaju gradove i prenose mjesta djelovanja na sela.

Sekretar KK KPH Petrinja, Artur Turkulin Tujko, kratko vrijeme boravi u selu Klincu, a zatim u selu Moštanici, odakle sa lanom KK KPH Petrinja urom Kladarinom, nastavlja sa djelovanjem. U okolnim seoskim gajevima održavaju se povremeno, no u, sastanci radi koordinacije djelovanja u pripremama za ustank i oružanu borbu. U maju i junu priklu uje im se i drugi lan komiteta, Antun Štajcar, a zatim Slavko Janečovi za rad u SKOJ-u, i omladinka Dara Škari (danas Janečovi) i drugi. edo Bor i , lan KK KPH Petrinja, smjestio se u selo Pastuša, a lan KK KPH Petrinja, Stanko Bjelajac ane ostao je da radi u poreskoj upravi u Petrinji sve do napada Njema ke na SSSR, kada odlazi iz Petrinje u svoje selo Majske Poljane kod Gline. Tamo je kooptiran u Kotarski komitet KPH Glina, gdje nastavlja djelovanje na pripremama za ustank.

Op inski komitet Sunja, koji je do tada bio izravno vezan za OK KPH Sisak, zadržava mjesto svoga djelovanja u selu Donji Hrastovac. Iz toga rejona, pod rukovodstvom sekretara Mi e Mihajlovi a, dok ga nisu ubile ustaše 2. avgusta 1941. godine, razvija se živa politi ka djelatnost, koju poslije pogibije sekretara nastavljaju preostali lanovi Partije uz pomo novog sekretara Op inskog komiteta Sunja, Sime Dragi a Sirnice.

U Kostajnici, Mjesni komitet Partije, sa sekretarom Nikolom Marakovim Ninom, ostaje u gradu i radi pod teškim uslovima ilegalno, a neki lanovi komiteta djeluju na terenu kotara Kostajnica na kome se nalaze. Njihova veza sa MK Kostajnica išla je, uglavnom, preko partiskske elije sela Slabinja, kao i veza iz Kostajnice sa drugovima na susjednoj Kozari.

Me utim, napadom Njema ke na SSSR, 22. juna 1941. godine i izlaskom lanova OK KPH Sisak u šume Posavine i Pokuplja, veze Okružnog komiteta sa kotarskim komitetima Partije Petrinja, Sunja, i Kostajnica su prekinute. Uspostavljene su ponovo preko Šamarice tek drugom polovinom jula 1941. godine dolaskom iz Posavine Marijana Cvetkovi a i borca španjolske republikanske armije Jurice Kalca⁴⁵ rodom iz sela Štinjana kraj Pule. Marijan Cvetkovi se iz Golog brda vra a u Posavinu, a Jurica Kale - prvi diverzant na Baniji - ostaje u logoru na Kalinama - Šamarica. Ta pauza, bez redovne veze, svakako da je imala posljedica u radu ovih komiteta, elija i cijelokupnog lanstva Partije i SKOJ-a, za što je kasnije i uslijedila kritika.⁴⁶

U glinskom kotaru, sekretar kotarskog komiteta Ranko Miti , živio je u svojoj ku i u Gornjem Selištu. Odmah nakon okupacije itava djelatnost KK KPH Glina prenesena je u selo Gornje Selište - šuma Žarkovac ili u kovi a gaj. U tome rejonom tokom maja 1941. godine KK KPH Glina posjetio je Josip Kraš, lan CK KPH. Tako je i u kotaru Gli na održano više sastanaka.

⁴⁵ Narodni heroj Jugoslavije (1908-1942).

⁴⁶ Savo Zlati Mi o, *Dnevnik*, u AIHRPH, Zagreb - neregistrovano.

Poslije hapšenja nekoliko komunista u Glini i okolicu u KK KPH Glina, 10. maja 1941. godine, dolazi sekretar OK KPH Karlovac, Ivo Marinkovi Slavko.⁴⁷ Sa ve inom lanova KK KPH Glina Ivo Marinkovi sagledava situaciju nastalu ustaškim hapšenjima u glinskom kotaru. Dao je upute za dalji rad, a izvršeno je i kooptiranje novih lanova KK KPH Glina. Za organizacionog sekretara izabran je Milutin Balti koji je došao iz Zagreba u rodni kraj. Za lanove KK KPH Glina kooptirani su Simo Todorovi i Štefan Madžarac. Zatim, 28. maja 1941. godine na sjednicu KK KPH Glina ponovo dolazi Ivo Marinkovi Slavko iz Karlovca. Pored rasprave o situaciji, djelovanju, uspjesima i zadacima za dalji rad u KK KPH Glina poslije hapšenja Jose Marjanovića, Adama Koraka, Jandre Šanteka i drugih, 20. maja 1941. godine, u Kotarski komitet kooptiran je Milan Despot Dem iz Gline. Despot je na sjednicu KK KPH Glina zakazanu za 22. jun 1941. godine donio i obavijest da je Njemačka toga jutra izvršila napad na SSSR.⁴⁸ Na toj sjednici je konstatirano, po red ostalog, i da su pripreme ljudi za otpor ustašama dosta uznapredovale. Pod utjecajem komunista ljudi se sklanjavaju ispred ustaša i žandara. Organizirane su ve tokom maja i pogotovo tokom juna straže po svim selima, a u nekim selima su se ljudi sa kakvim-takvim oružjem, poljoprivrednim alatkama i slično, organizirali u desetine, vodove i ete, kako bi kolektivno pružili otpor kada bude potrebno. U selu Dabrini su organizaciju ljudi za otpor nazivali, ak, i bataljonom.⁴⁹

U kotaru Dvor, elija KPJ u selu Matijevi i majske proglaše CK KPJ dobiva od Mjesnog komiteta za Bosanski Novi, odnosno od sekretara komiteta Hajre Kapetanovića. Dalju djelatnost provode lanovi KP i SKOJ-a koji su se sa školovanja ili rada u većim centrima vratili u rodni kraj. Među njima su: profesor iz Maribora Mile Joka, student veterine Vojislav Strinek Vojo, studentica Milka Vranešević, bivši podoficir Milošavić, aci Adam i Vaso Savić, Jovan Pribović Joco, zatim uitelj Dušan Jandrić, radnik u Bešlincu Adam Dupalo, i u željezari Sisak Milan Joka i drugi.

Konkretnije odluke o pripremama za ustank za područje Dvora, donesene su na partijskom savjetovanju Oblasnog komiteta KPJ za Banju Luku, odnosno Bosansku krajinu, održanom 10. juna 1941. godine na brdu Sehitluci kraj Banje Luke. Za područje je kotara Dvor najvažnija odluka je bila o osnivanju Okružnog komiteta KPJ za Bosanski Novi i Dvor. Za sekretara toga komiteta izabran je Mićo Šurlan. Međutim, uslijed novonastalih događaja ovaj okružni komitet sastao se svega dva - tri puta. Sjednici tog komiteta, 26. juna 1941. godine, u kući Mića Šurlana u Bosanskom Novom prisustvovao je sekretar elije sela Matijević, Ignjatić Joka, kao i jedan od organizatora partijskih aktivista Bosanskog Novog i Dvora na Uni od 1936. godine, profesor Mile Joka.

Slijede a sjednica dijela Okružnog komiteta za Bosanski Novi i Dvor održana je po etkom jula 1941. godine u šumi kod sela Javornik. Do toga je došlo zato što je sekretar Mjesnog komiteta KPJ za Bosanski

⁴⁷ Narodni heroj Jugoslavije (1905-1943)

⁴⁸ Iz svjedočenja autoru Ranka Mitica, Milana Despota Dema, Sime Todorovića i drugih učesnika.

⁴⁹ Iz svjedočenja autoru Stojana Todorovića i Milana Bulatovića Miće.

Novi i lan OK KPJ, Hajro Kapetanovi , ve 24. juna morao izbjeg i iz Bosanskog Novog i skloniti se kod komunista Dvora u selu Javornik. Na toj sjednici detaljnije su razra eni zadaci za pripreme ljudi na ustank i oružanu borbu.

Djelovanje po direktivama iz Bosanske krajine provo eno je jedinstveno do op enarodnog ustanka u Bosanskoj krajini i Lici, 27. jula 1941. godine, kada je usporeno zbog prekida veze sa partijskim rukovodstvom. Komunisti Dvora se od tada orientiraju ka partijskim organizacijama, odnosno kotarskim komitetima Gline i Petrinje.

Pripreme za ustank i po etak oružane borbe 1941. godine, na Baniji, odvijale su se na više odvojenih podru ja, odnosno po kotarima i ak po nekim op inama.

Proglaši i direktive centralnih komiteta Komunisti ke partije Jugoslavije i Hrvatske, relativno su sporo stizali do komunista i naroda, jer su prenošeni od komiteta do komiteta, pa do elija i lanstva koje ih zatim prenosi narodu. Zbog toga su i komunisti na podru ju Banije esto djelovali na osnovu op ih proglaša i saznanjem stavova KPJ od ranije. U takvoj situaciji zadatak komunista bio je po etak borbe kada do e do ustanka. Rezultati toga djelovanja nisu izostali.

U prvo vrijeme odrasli muškarci izbjegavaju susrete sa ustašama i žandarima. Otuda i stalni pozivi ustaških vlasti da se ljudi vrate ku ama pod prijetnjom hapšenja i ubijanja. Ljudi se postepeno udružuju u svojoj pasivnoj zaštiti. Organiziraju se osmatranja ustaša, žandara i domobranske vojske i javljanja susjedima, a osnivaju se i seoske straže i preduzimaju druge mjere. To organiziranje po inje ve u aprilu, a poja ava se u maju i kasnije tokom juna i jula. U te mjere uklju uju se od prvih dana i Hrvati- lanovi Partije, a zatim rodoljubi koji su svjesno bojkotirali ustašku politiku genocida nad dugogodišnjim susjedima - Srbima.

Na tim osnovama ve tokom maja 1941. godine djeluje na Baniji i tava struktura samozaštite i kolektivne zaštite ugroženih ljudi. Kako je rasla opasnost za cijelokupno stanovništvo srpske nacionalnosti rasla je organiziranost za borbu protiv ustaša i okupatora.

U selima Brezovo Polje i Brubno ljudi se redaju na straži ispred sela prema Klasni u gdje je djelovao po zlu poznati žandarmerijski podnarednik Štipan Vrkljan. On je esto za hapšenje ljudi na podru ju opine Klasni angažirao satnije »divljih ustaša« iz susjednog sela Maja ili iz Gline.

Seljaci Donjeg Selišta kraj Gline ubrzo poslige hapšenja i likvidacije Srba iz Gline 11/12. maja 1941. godine, osnivaju seoske straže na pravcima odakle mogu da nai u ustaše, žandari ili domobrani da hapse ljudi u njihovom selu. Tako su tokom maja, juna i po etka jula 1941. godine u selu bile etiri seoske straže sa ukupno 90 ljudi, od kojih 30 ljudi u centru sela, za eventualnu ispomo jednoj od seoskih straža.

Prvih dana u julu, te 19. jula 1941. godine, straža sela Donje Selište onemogu ila je ustaše iz Gline da iznenade i pohapse neke ljude obavjestivši ih pravovremeno o nailasku ustaša. U sastavu ove seoske straže bili su i Hrvati Ivica Gregori , Stevo Klobu ar i drugi. Broj ljudi na straži tokom dana je smanjivan radi omogu avanja radova u poljima i u ku ama.

Seljaci sela Buzeta su pod rukovodstvom komuniste ing. Mile Muždeke onemogu ili pandura iz opine Maja da pregleda i premjeri parohijski stan u kojem je trebalo da se smjeste ustaše iz Maje i Gline. To su onemogu ili i u ponovljenom pokušaju drugog pandura opine Maja.

U selu Dabrinu ljudi su se organizirali ak u desetine i ete. Za komandira su izabrali bivšeg pitomca inžinjerijske podoficirske škole, Milana Bulata Miju, a politički rukovodilac je bio sekretar partijске elije sela, Stojan Todorović. Na jednu obavijest da će ustaše iz Maje sa žandarmerijskim podnarednikom iz Klasni i Stjepanom Vrkljanom, 13. jula doći da hapse ljudе, ljudi su postavili zasjedu, zbog čega najverovatnije ni toga, a ni slijede ih dana ustaše i žandari nisu nailazili u Dabrinu.

Seljaci sela Klasni nisu imali mogunosti da se prije okupljaju u veće grupe - straže - zbog žandara u seoskoj staniči. Ali, ljudi su se, posredstvom komunista, dogovorili da kolektivno djeluju kada se za to ukaže potreba.

U selu Dragotini, poslije hapšenja 29 ljudi od kojih ustaše dvojicu strijeljavaju pokraj sela, seljani se pod rukovodstvom komunista organiziraju i stražare. Primivši obavijest da će žandarmerijski podnarednik Stjepan Vrkljan sa ustašama iz sela Maje, doći u selo da hapsi ljudе, više od 70 seljaka se okupilo i izašlo na cestu da se suprotstavi ustašama i žandarmima. Prekopali su cestu kod kuće Binja i postavili zasjedu kod tzv. Erorskog mosta. Ustaše i žandari su preko svojih doušnika saznali za zasjedu seljaka Dragotine, pa su iz sela Maje otišli u selo Klasni, ali ne preko Dragotine.

I seljani sela Lušani bili su organizirani za otpor, koji su i pružili već 12. jula. Toga dana razoružali su trojicu ustaše, koji su došli iz Petrinje da iseljavaju za Srbiju mjesnog trgovca Vilusa. Komuniste Adama Bakra i kandidata za lana Partije Tanasića Bakra, sekretar KK KPH Petrinja Artur Turkulin Tuđko, upoznao je sa Cirkularom CK KPH broj 2 od 27. juna 1941. godine.⁵⁰ Tanasić i Adam sa urom i Dušanom Bakra em, Stevanom Cvijićem i ostalim seljanima stupaju u akciju protiv ustaše i razoružavaju ih. Razoružane ustaše su pustili nazad u selo Cepeliš i Petrinju. Kako su vjerovali da će iz Petrinje uslijediti intervencija, seljani su predali oduzete puške ustašama u selu Cepeliš, a u svoje selu izgradili barikade na ulazima u selo. Time su onemogu ili ulazak ustaša kamionima u selo, ali su izvršioci akcije morali otići i iz sela. Povukli su se u selo Drenovac, gdje su uz podršku komunista izgradili tajni logor u šumi zvanog Jazmak kod zaseoka Karađerića.

Istoga dana, 12. jula, seljaci u selu Brnjeuška kod Gline, suprotstavili su se jednoj ustaškoj patroli iz Gline i jednom ustaši su oduzeli pušku.

Selo Majske Poljane na domak Gline, svakodnevno su posjećivale ustaše iz Gline, bilo pojedinačno ili u grupama. Zato su seljaci, pod rukovodstvom lana Kotarskog komiteta Stanka Bjelajca, organizirano iz-

⁵⁰ U Cirkularu CK KPH govori se o metodama otpora, kako je u po etku zamišljao CK KPH - štrajkovima, sabotažama, demonstracijama uz izradu barikada do osnivanja oružanih odreda, itd. Cirkular CK KPH br. 2, Muzej revolucije, Zagreb - bez broja.

bjegavali susret sa ustašama i žandarmima. Me utim, ustaški tabornik op ine Glina Nikica Vidakovi , planira kako da iznenadi ljude u Majskim Poljanama. Stoga, u ustaški tabor poziva Stevu Klobu ar iz Donjeg Selišta i daje mu zadatak da sa svojom vršalicom odmah krene u Majske Poljane. Ne znaju i da je Stevo Klobu ar komunista i ve uk-lju en u seosku stražu Donjeg Selišta, Nikica Vidakovi sa dvojicom us-taša pred njim razgovara kako e da iznenade ljude kod vršalice i izvrše hapšenje. Stevo Klobu ar, posle izlaska iz ustaškog tabora susre e Slav-ka Pošti a Lon ara iz Majske Poljane, i saopštava mu ustaški plan. Tako do planiranog hapšenja nije došlo.

Na podru ju kotara Petrinja i u op ini Me en ani kotara Kostajni-ca, skoro da je bila istovjetna situacija kao i u kotaru Glina. Lanovi Kotarskog komiteta KPH Petrinja, sa sekretarom Arturom Turkulinom Tujkom, skriveni u selu Moštanica, savjetuju ljude po srpskim selima kako da se okupe i organiziraju osmatranje i javljanje o nailasku ustaša, žandara i domobranske vojske. To isto ini i grupa komunista Uroš Kruni , Dušan Duki i drugi u rejonu Staro Selo - Velika Gradusa, povezuju i svoju aktivnost sa sekretarom Rejonskog komiteta KPH Sunja Simom Dragi em Sirnicom u selu Švinjica, te komunistima Pavlom Babbi em, Živkom Bronzi em u tom i okolnim selima op ina Mala Gradu-sa i Sunja.

O situaciji na tome podru ju, Slavko Borojevi je, pored ostalog, za-pisao: »Po danu se nije išlo cestom, jer još uvijek su prolazili njema ki i ustaški vojni kamioni. Muškarci su izbjegavali da se vi aju na istina-ma i orali su njive koje se ne vide sa ceste. Strah se uvla io u kosti, tjeskoba u srce, teške slutnje u misli«.⁵¹

Rezultat priprema ljudi za otpor bio je i taj da se koncem jula i po etkom augusta 1941. godine ispred naleta ustaša povuklo u šume Šamarice više od 6.000 stanovnika iz oko 20 sela ovog podru ja. U Ša-marici je na predjelu Kaline, 5. augusta 1942. godine, donesena odluka na partiskom savjetovanju u KK KPH Petrinja da se osnuje Partizanski odred »Kalinka«.

Mjesni komitet KPH Kostajnica, pod teškim uslovima u gradu, ak-tivno djeluje radi održavanja ranije postignutih pozicija kod ljudi u emu i uspijeva. U Kostajnici su itavo vrijeme djelovali partiski i sko-jevski aktivisti i mnogi saradnici NOP-a. Preko elije u selu Slabinji, komitet održava stalnu vezu sa rukovodstvom i ustanicima u susjednoj Kozari, te vezu sa Banjom. Jedan od rezultata tog djelovanja bio je u tome da preko rijeke Une na Kozaru, odmah poslije dizanja ustanka na Kozari, sa op ine Dubica odlazi 20-30 ljudi, me u kojima je i Petar Me-ava iz sela Živaje. Ve ina sela op ine Dubica imala je vezu sa rukovod-stvom i ustanicima na Kozari. Mirko Me ava u lanku »Slabinja je dala ogromne žrtve«, poslije konstatacije da je elija KP u Slabinji osnovana u septembru 1941. godine (sekretar Zdravko Kolar, a lanovi Blažo Juki , Jandrija Juki i Vukosava Simi , dvoje Srba i dva Hrvata) dalje kaže: »Komunisti su tuma ili politi ku situaciju, hrabrili, borili se protiv malodušnosti i neprijateljske propagande. Ljudi su osjetili da ima netko tko ih vodi, usmjerava i organizira«.⁵²

⁵¹ Slavko Borojevi , *Po selima i šumama Jugoslavije, Spektar, Zagreb, 1986, str. 17.*

⁵² or e uri , *Epitaf kraj zelene rijeke, Kostajnica, 1981. godine, str. 8.*

Sli no se djelovalo i u Dubici i njezinoj okolini. U Dubici je pod utjecajem partijske organizacije iz Bosanske Dubice pred rat angažirana grupa kandidata za lanove KPJ: Jozo Batinović, Jovo Biuković, Miloš Budzadžić, Mile Loncar, u itelj iz sela Cerovljana Maks Štroman.

Sela Živaja i Šaš imala su vezu sa Kozarom koju je uglavnom održavao Jovica Dragović iz sela Šaš.

Za sjeverni dio »banijskog trokuta«,⁵³ odnosno općine Kostajnica Majur, Staza i sve do sela Crveni Bok i rijeke Save, centar djelovanja je bila elija KPH sela Donji Hrastovac. Do hapšenja i strijeljanja 2. augusta 1941. godine u selu Drljaće, cijelokupnom aktivnosti lanova Partije i SKOJ-a rukovodi sekretar Rejonskog (općinskog) komiteta Sunja, Milan Mihajlović Milo. On povremeno održava i vezu sa komunistima u Sisku. Pod njegovim rukovodstvom, a po uputama organizacionog sekretara OK KPH Sisak, Marijana Cvetkovića koje mu je saopštio 22. juna 1941. godine prije povlačenja OK KPH Sisak iz grada, izvršeno je okupljanje naoružanih ljudi. Grupa je planirala da izvrši upad u Sunju i diverziju na železnički pruzi kod Donjeg Hrastovca. Do upada u Sunju nije došlo zbog pristiglih pojava anja neprijatelju, a diverzija na željeznički pruzi pokušana je 28. juna, ali nije uspjela zbog nedostatka eksploziva. Simpatizer Partije, Mile Šijak iz Donjeg Hrastovca, izradio je željeznu »papu u« koja se stavlja na tračnicu radi iskliznju a i rušenja vlaka. Kako izrađena »papu a« nije izdržala pritisak lokomotive, akcija nije uspjela. Ova grupa i komunisti nastavljaju politiku djelovanje i organiziranje ljudi na širem području »banijskog trokuta«. Skoro da nije ostalo nijedno selo da u njemu nije bilo utjecaja komunista i organizatora ustanka. U septembru grupa je poslužila kao jezgro za osnivanje gerilskog (partizanskog) odreda »Trokut«, jačine 27 boraca sa 2 puške »mauzer«, 1 puškom »manliher«, 10 lovačkih pušaka, 6 kubura i 4 pištolja.⁵⁴

I na ovom dijelu kotara Kostajnica, komunisti, lanovi SKOJ-a i ljudi angažirani za pripreme za otpor ustašama i organizovanje ustanka - djeluju samostalno. Kotar Kostajnici, odnosno »banijski trokut«, CK KPH zvanog je potinjno OK KPH za Baniju, dopisom upućenim OK KPH Karlovac 27. decembra 1941. godine.⁵⁵

Na području kotara Dvor na Uni, pripreme ljudi za ustankak tekle su stalno.

I na tome području već maja 1941. godine u selima su organizirana osmatranja i javljanja o nailasku ustaša, a poslije ustaških masovnih poljaka naroda u susjednoj Cazinskoj krajini organizirane su i danono ne seoske straže.

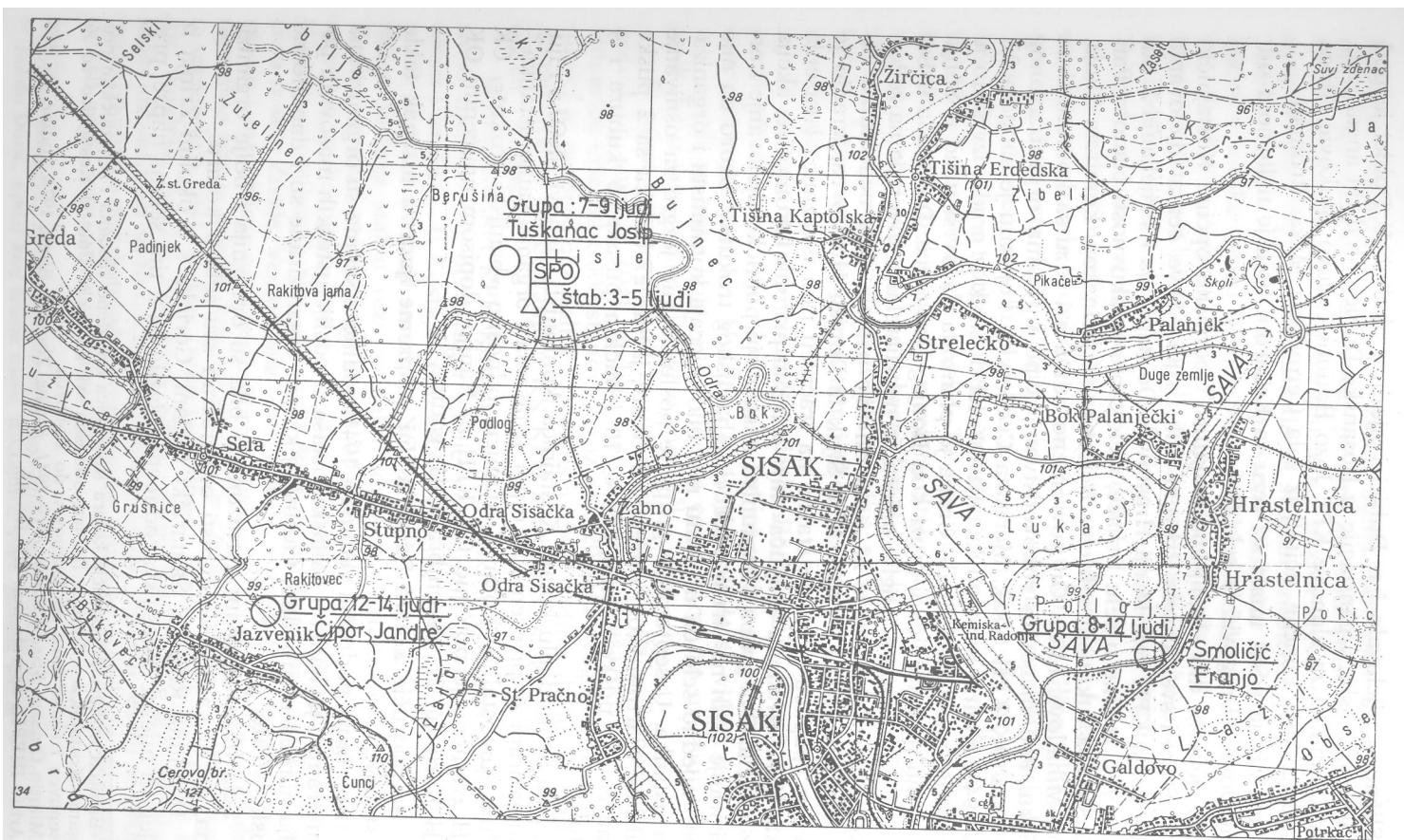
Sela bliže ustaškim garnizonima bila su opreznija i bolje organizirana, da bi kasnije komunisti organizirali sva sela u kotaru.

U selima Rogulje, Šamarići, Branići, Gorički i u okolini Zrinja iz kojeg su mjesne ustaše svakodnevno izlazile da u tim selima hapse, pre-

⁵³ »Banijski trokut« je područje kotara Kostajnica omeđeno cestama i željeznicima prugama Kostajnica - Sunja - Dubica, odnosno sve do rijeke Une od Kostajnice do Jasenovca i rijeke Save od Jasenovca do Bobovca.

⁵⁴ Milutin Omazić, *Sisak i Banija 1919-1941. godine*, Zbornik, Sisak, 1974. godine, str. 665.

⁵⁵ Arhiv IH RPH, Zagreb, kut. KP-186/68.



Raspored snaga Sisa kog partizanskog odreda 22. juna 1941.

mla uju ljude, plja kaju sve što im se svi alo, komunisti i odvažni ljudi organiziraju stalno osmatranje njihovog kretanja.

Ve 22. i 23. jula i nadalje preko tzv. »suve me e« sa Bosnom od Vrnogra a, Bužima, Bosanske Otoke i Krupe, po ele su prelaziti prve izbjeglice, Srbi, na podru je kotara Glina i Dvor na Uni. Oni koji su izbjegli ubijanje i klanje, dolazili su sa teškim ili lakšim ranama od oružja ili uboda noža, sjekire, motike ili neke druge alatke koju su koristile ustaše u masovnom pokolju Srba i plja ki njihove imovine. Dok su se izbjeglice iz Cazinske krajine razmještale u šumama, šikarama oko sela Bojne, Kobiljaka, Donjeg Žirovca, Rujevca, Gaga i Vrpolja, ljudi u grani nim selima se organiziraju i osmatraju eventualni nailazak ustaša preko tzv. suve me e. Kasnije, tokom augusta 1941. godine u selima duž tzv. suve me e prema Bosni organizirane su stalne naoružane straže.⁵⁶

U Posavini i Pokuplju (kotar Sisak) posle izlaska ve ine lanova OK KPH Sisak iz grada i formiranja Sisa kog NOP odreda, 22. juna 1941. godine, organizirane su etiri baze u kojima se živi i iz njih organizira rad. Komandant i komesar odreda Vlado Jani Capo i Marijan Cvetkovi⁵⁷, kod kojih kasnije dolaze Nada Dimi⁵⁸, Jurica Kale i drugi, za bazu koriste Žabensku šumu, kraj sela Žabno. Josip Tuškanac sa grupom drugova bazira 700 do 1.000 metara dalje od baze rukovodstva, gdje 18. jula dolazi i Mika Šmiljak⁵⁹ - ukupno 9 drugova. Lan OK KPH Sisak, Jandra ipor sa drugovima osniva bazu u rejonu Golo brdo, kraj sela Jazvenik. Lanovi OK KPH Sisak Franjo Smol i i Mijo Gori ki sa grupom drugova su u bazi kod sela Hrastelnice, zatim u šumi Brezovica.

Iz tih baza drugovi održavaju veze sa ljudima po okolnim selima. Veza sa Siskom je stalna, a povremeno i sa Zagrebom, odnosno sa CK KPH koji drugovima iz Siska šalje Ivana Rukavinu.⁶⁰

Sisa ki borci izveli su i nekoliko manjih akcija. Osmog jula su prona eni ba eni leci u Capragu (predgra e Siska) i Tvrnici tkanina, a 14. jula je postavljena mina ispod šine na pruzi Zagreb - Sisak kod sela Grede. Po uputama Marijana Cvetkovi a omladinac Vlado Trstenjak 20. jula postavlja eksploziv pod šinu na željezni koj pruzi izme u željezni - ke stanice Sisak i mosta preko rijeke Kupe, a 21/22. jula pokidane su ptt linije duž željezni ke pruge Zagreb - Sisak kod sela Grede i porušen most kod Odranskog Borovja.⁶¹ Po zahtjevu CK KPH upu eni su Marijan Cvetkovi i Jurica Kale na Baniju da uspostave vezu sa KK KPH Petrinja i sa drugovima u Šamarici.

Neprijatelj je, me utim, oštros i svim raspoloživim sredstvima intervenirao na svaki, pa i najmanji pokušaj otpora. Primjer je za to i prva neprijateljska protivakcija na navedene akcije Sisa kog partizanskog odreda, kada je sa više od 500 ustaša, žandara i domobrana 22. jula kre-

⁵⁶ Kao organizatori tih straža isti u se: Rade Grmuša iz Bojne, Miloš Suzi u Kobiljaku, Mirko Ostoji Boji u Ostoji ima, Dmitar Suzi Braji u Gornjem Žirovcu, Adam Bo-rojevi iz So anice, uro Živkovi iz Kotarana i dr.

⁵⁷ Narodni heroj Jugoslavije.

⁵⁸ Narodni heroj Jugoslavije (1923-1942).

⁵⁹ Narodni heroj Jugoslavije.

⁶⁰ Narodni heroj Jugoslavije.

⁶¹ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 1, 259, 269; tom XII knj. 1, dok. br. 200 i Arhiv VII JNA - fond NDH-84-4-28.

nuo u pretres Žabenske šume, pod komandom ustaškog satnika Ante Moškova iz Zagreba i sa djelovima Tjelesnog zdruga Ante Pavelića. Na bazu štaba odreda neprijatelj nije naišao, ali su 700 do 1.000 metara dalje napali grupu od 9 boraca i Josipa Tuškanca. U kratkoj borbi poginuli su Ivo Lasić i Ivo Ogulinac Globa. Ostatak grupe se uspio probiti u Gornju Posavinu ka Velikoj Gorici, a zatim preko rijeke Save na područje je kotara Dugo Selo.⁶² No u 28./29. jula grupa boraca iz baze Golo brdo, Jandra ipor, Stjepan Rujević i drugi, pokidali su ponovno poveze na željezni koj pruzi kod sela Grede.

Za to vrijeme Marijan Cvetković i Jurica Kale uspostavili su vezu sa KK KPH Petrinja u Samarici. I nakon uspostavljanja veze nije došlo do većih promjena u aktivnostima u Posavini sve do prve polovine septembra 1941. godine.⁶³

U pripremama za ustank na Baniji jedan od velikih problema bilo je uspostavljanje i održavanje veza između organizatora ustanka - komunista, elija, komiteta i slično. Jedna od prvih veza između KK KPH Petrinja i Glina uspostavljena je drugom polovinom juna 1941. godine. Sekretar KK KPH Petrinja, Artur Turkulin Tujko iz sela Moštanice sa Dragicom Zec odlazi njezinim rođacima u selo Ravno Rašće kraj Gline. Tu preko porodice Ostojić uspostavlja vezu sa Stankom Bjelajcem a-nom⁶⁴ u selu Majske Poljane, a preko Bjelajca sa sekretarom KK KPH Glina, Rankom Mitićem.

Posredstvom ure Kladarina⁶⁵ i njegove sestre Danice uspostavljena je veza sa sekretarom Mjesnog komiteta KPH Kostajnica, Nikolom Marakovićem Ninom⁶⁶ u Kostajnici, koji održava vezu i sa susjednom Kozarom.

Sa Simom Dragićem Sirnicom,⁶⁷ drugovi iz rejonata Velike Graduse Uroš Krunić, Dušan Dukić i drugi uspostavljaju vezu sa drugovima u »banijskom trokutu«, odnosno elijom KPH sela Donji Hrastovac i dalje preko sela Rausovac sa drugovima u selu Slabinji i Kostajnici.

Profesor Mile Joka, u itelji Dušan Jandrić, Miloš Čavić,⁶⁸ Jovan Pričević Joco, Milka Vranešević i drugi sa područja Dvora, posle odlaska Hajre Kapetanovića, Zage Umićević i drugih na Podgrme i Kozaru, uspostavljaju vezu sa drugovima u Šamarici.

Drugi i najveći problem u pripremama za ustank predstavlja je nedostatak oružja i municije. Pod posebnim pritiskom na srpski živalj da predava sve vatreno i hladno oružje, na Baniji je sa uvjetovalo malo pušaka tipa »mauzer« bivše jugoslovenske vojske. Našlo se nešto malo pušaka tipa »manliher« iz bivše Austro-Ugarske, francuskih trometki, ali uz njih se nije sa uvala veća količina municije. Nešto lovačkih, dvocijevnih i jednocijevnih pušaka, kao i pušaka za nabijanje poslije svakog opaljenja (štucevi i kubure) bilo je slabo oružje za direktnu borbu. Na širem području Banije okupator nije razoružavao jedinice bivše jugo-

⁶² Mika Spiljak, *Vjesnik*, Zagreb 27. VII 1952. godine.

⁶³ Franjo Smoljan, *Sisak i Banija 1919-1941. godine*, Zbornik, Sisak 1974. str. 517, 518.

⁶⁴ Narodni heroj Jugoslavije.

⁶⁵ Narodni heroj Jugoslavije (1916-1987).

⁶⁶ Narodni heroj Jugoslavije (1912-1943).

⁶⁷ Narodni heroj Jugoslavije (1910-1943).

⁶⁸ Narodni heroj Jugoslavije (1918-1942).

slovenske vojske (BJV). Jedan teški mitraljez koji su bivši vojnici donijeli iz Volinje u selo Lov u tek kasnije je predan u odred Vasilja Ga eše u Šamaricu.

Ipak, udruživanje ljudi za otpor ustašama i okupatoru govorilo je da su pripreme za ustanak bile u završnoj fazi. Ustanak na Baniji po eo je no u 23/24. jula 1941. godine napadom odreda Vasilja Ga eše na Banski Grabovac, i od tada borba nije prekidana do kona nog oslobođenja zemlje.

Ustanak i po etne oružane akcije

Pripreme za ustanak i oružani otpor neprijatelju, sve su više ulazile u završnu fazu. Komunisti, elije i komiteti Partije, sve su bolje sagledavali novonastalu situaciju i sve više utjecali na njezin daljnji razvoj. Bitno je da su se, negdje više i temeljitije, negdje manje, pripreme ljudi za borbu provodile danono no, da su se izdvojili rukovode i ljudi, grupe rukovodilaca i tamo gdje nije bilo partijskih elija ni komiteta, da su ljudi i itav narod uvidjeli da im jedini spas od uništenja nude komunisti u zajedni kom oružanom otporu i borbi za slobodu.

U takvoj situaciji stigao je, preko CK KP Hrvatske, i poznati etvрojulski poziv CK KPJ narodima Jugoslavije na op enarodni ustanak.

U Karlovac, kod lana CK KPJ Josipa Kraša, zaduženog za Kordun i Baniju, dolazi sekretar CK KPH Rade Kon ar⁶⁹ i sa sekretarom OK KPH Karlovac, Ivom Marinkovi em Slavkom saziva partijsko savjetovanje sa rukovodicima kotarskih komiteta: Glina, Vrginmost i Vojni . Savjetovanje je zakazano i održano 19. jula 1941. godine u šumi Abez ne-daleko od Vrginmosta.

Rade Kon ar i Josip Kraš prenijeli su prisutnima ocjenu situacije CK KPJ i CK KPH, a zatim i odluku o dizanju ustanka. Prenešeno je da je CK KPH na osnovu poziva CK KPJ odlu io da u Hrvatskoj ustanak zapo ne 23. jula jednovremeno na Kordunu, Baniji, Lici i drugdje.

Za ve e 21. jula u šumi Žarkovac (Cu kovi a gaj) u Gornjem Selištu kraj Gline, sazvan je i održan prošireni sastanak KK KPH Glina. Me u etrdesetak prisutnih bili su lanovi komiteta, zatim svi sekretari elija KPH, te nekoliko komunista povratnika iz gradova i industrijskih centara u svoj rodni kraj.

Sekretar KK KPH Glina Ranko Miti i Milutin Balti prenijeli su prisutnima ocjenu situacije, odluku CK KPJ, odluku CK KPH i OK KPH Karlovac sa savjetovanja u šumi Abez, da se 23. jula 1941. godine otpone sa ustankom i oružanim akcijama protiv okupatora i ustaša.

Razraen je te no i i plan prvih akcija.

Grupa Donje Selište i Balinac trebalo je da napadne i razoruža ustašku stražu na željezni kom mostu kod sela Gre ana i da posje e (potruši) ptt veze duž željezni ke pruge izme u Gline i Vrginmosta. Stražu na mostu držale su mjesne ustaše iz sele Gre ana, kojih je bilo 10 do 15. Akcijom je rukovodio Milutin Balti .⁷⁰

⁶⁹ Narodni heroj Jugoslavije (1911-1942).

⁷⁰ Narodni heroj Jugoslavije.

Grupa Gornje Selište i Joševica da padom mraka preko Pogledi a (šuma iznad Gline) do e do željezni ke stanice Glina, sa eka po etak napada ostalih grupa i u slu aju pokreta ustaša iz Gline izvrši prepad radi osiguranja akcija. Zatim, da eventualno izvrši napad na ustaše na željezni koj stanci Glina. Akcijom su rukovodili Ranko Miti i Nedeljko Reli Ljuban.

Ivanovi KK KPH Glina, iro Madžarac i Ilija Opa i dobivaju zadatak da sa ljudima iz sela Hajti, Šibine, Šašava, Buzeta, Bojna - Obijaj organizuju napad i likvidiraju visokim zidom ogra enu žandarmerijsku stanicu u kojoj se, nalazilo oko 20 žandara i 10 ustaša, kao ustaška ispostava iz Gline.

Grupa sa op ine Klasni dobila je zadatak da napadne žandarmerijsku stanicu i op inu u Gornjem Klasni u, gdje se nalazilo oko 15 žandara. Akcijom je rukovodio kandidat za lana Partije Simo Prusac.

Rejonski (op inski) komitet Mali Gradac, sa pripremljenim ljudima za ustank, trebalo je da napadne i likvidira op inu i žandarmerijsku stanicu u selu Mali Gradac, gdje se nalazilo 15-16 žandara. Akcijom je rukovodio sekretar komiteta uro Trivanovi.

Elije KPH sela Drenovac Banski, I i II, te komunisti i ljudi iz sela Vlahovi a, Luš ana, Šušnjara, Banskog Grabovca i okolnih, trebalo je da napadnu i likvidiraju žandarmerijsku stanicu Kraljev ani, ili op inu i željezni ku stanicu Banski Grabovac. Akcijom je rukovodio Vasilj Ga eša.⁷¹

Grupa u rejonu sela Majske Poljane (op ina Glinski Trnik) dobila je zadatak da napadne op ine Jukinac i Maja, te da pokida ptt veze duž željezni ke pruge Glina - selo Maja. Akcijom je rukovodio Stanko Bjelajac ane.

Primivši zadatke slijedile su brze i neposredne pripreme, ljudi i oružja, po pojedinim rejonima.

Iro Madžarac i Ilija Opa i , tokom 22. jula u ku i Elije Opa i a održali su sastanak sa sekretarima elija i komunistima op ine Maja radi dogovora za akciju i napad na žandare i ustaše u Obijaju. Nakon saopštavanja odluke CK KPH, odnosno OK KPH Karlovac i KK KPH Glina o ustanku, raspravljalo se o akciji na Obijaj. Dogovoren je da se 23. jula okupe ljudi iz sela Hajti, Šibine, Šašava, Buzeta, Bojna - Obijaj i oko 16 sati sa ekaju žandarmerijsku patrolu koja je svaki dan u to vrijeme prolazila iz Gline u Obijaj. Zasjeda je odre ena u šumi Šašava. Zatim, postoje im i od žandarmerijske patrole zaplijenjenim oružjem da se padom mraka izvrši napad na žandarmerijsku stanicu Obijaj.

O pripremama grupe iz rejona sela Majske Poljane za akcije na op inu Jukinac i Maja, rukovodilac grupe, Stanko Bjelajac ane u lanku *Neposredne pripreme i po etak oružanog ustanka na Baniji za Zbornik »Glina« 1284-1944-1984. godine*, piše:

»Sutradan, sazvao sam sve sekretare osnovnih organizacija, da ih upoznam sa odlukom i zadacima koje treba izvršiti u utvr eno vrijeme. Iza toga poveo se razgovor o koli ini oružja i o ljudima, koji bi mogli do i u obzir za izvršenje postavljenih zadataka. Na sastanku je donijeta

⁷¹ Narodni heroj Jugoslavije (1908-1942).

odluka da komunisti partijske organizacije Ravno Raš e i Roviška (njih sedam) razoružaju op inu Maja. Za ovu akciju imali su samo tri lova ke puške, jedan štuc, tri pištolja. Lazo Kralj je trebalo da rukovodi akcijom. Druga grupa kojom sam ja rukovodio imala je zadatak da razoruža op inu Jukinac. U stvari, trebalo je u i u Glinu - u ustaški garnizon i izvršiti akciju. Prije nego što stigne do op ine mora se pro i pored Ciglane, u kojoj se tada nalazio vod ustaša, a desno se nalazilo selo Jukinac (sada sastavni deo Gline) koje je tako er imalo jedan broj ustaša. Trebal je dakle detaljno ocjeniti situaciju, razraditi plan i vidjeti šta se tu realno može u initi, da bi se zadatak izvršio. Op ina je imala obezbje enje sa navodno jednim stražarskim mjestom, a za ostalo obezbje enje nije se imalo podataka. Bilo je dovoljno da se javi jedan pucanj, pa a do e do uzbune u Glini, zbog ega bi moral do i do povla enja, a tada bi neuspjeh bio siguran, što za prvi po etak ne bi bilo poželjno, ni zbog nas izvršilaca akcije, a niti zbog naroda, jer bi efekat bio suprotan i dje lovao bi demoraliziraju e. Akciju bi bilo mogu e izvesti ako bi se uspjelo pri i do stražara, uhvatiti ga za gušu i ne dozvoliti mu da vi e, a za to nijedan od nas nije imao dovoljno iskustva. U drugom svjetskom ratu obu avani su za to diverzanti. Mi to još tada nismo imali ... i zato odlu ismo da akciju usmjerimo na rušenje telefonskih stubova na željezni koj pruzi Glina - Petrinja i na tome se te no i završila akcija«.⁷²

Jedan od u esnika na rušenju ptt linija duž željezni ke pruge Glina - Maja, Stanko Ostoji Cane, pri ao je: »Moj brat Stojan Ostoji iz Ravnog Raš a, pozvao me sa grupom ljudi na željezni ku prugu pored sela. Trebal je da pokidamo ptt linije i zatim porušimo most na potoku Maja. Došli smo bez potrebnog alata, a i zbog prolaska prugom ustaške patrole iz Maje, morali smo se povu i ... «

Petar Vladi , vrativši se sa sjednice KK KPH Glina, o zadatku napada na žandarmerijsku stanicu Kraljev ani ili op inu i željezni ku stanicu Banski Grabovac, upoznaje komuniste u selu Vlahovi , Adama Mrakovi a Dmitrovi a, Vasilja Ga ešu, uro Vuji a Brata, Nikolu Demonju⁷³ i neke druge. Dogovorili su se da napadnu ustaše u Banskom Grabovcu. Zatim su otpo ele pripreme za akciju.

U selu Banski Drenovac održan je sastanak lanova elije I i II, ljudi iz sela Veliki Šušnjari itd. Nakon što je prenesena odluka o ustanku 23. jula 1941. godine, dogovoren je da svi budu spremni, te da na poziv ponesu oružje ili poljoprivredni alat ako nemaju oružje i krenu u napad na Banski Grabovac.

Istovjetan sastanak održao je i Adam Mrakovi Dmitrovi . Sastanku su prištivali i: Vasilj Ga eša, uro Vuji Brat, Nikola Demonja, Milan Mrakovi , Joco Mrakovi , Janko Mrakovi Jankan, Nikola Mrakovi Pista, Milan Mrakovi Vaktarov, Mi an Nevajda, Pero Sarapa i dr. Prenesena im je odluka KK KPH Glina da se 23. jula po inje sa ustankom, da je sa drugovima iz Drenovca, Šušnjara i Luš ana dogovoren da se izvrši napad na op inu, željezni ku stanicu Banski Grabovac i na italijanske fašiste, Dominika Cimbara i njegove sinove Jakova i Ivana ovanija, vlasnike Ciglane u Banskom Grabovcu. Zaklju eno je da se sut

⁷² Zbornik, *Glina 1284-1944-1984. godine*, referat u li noj arhivi autora.
⁷³ Narodni heroj Jugoslavije (1919-1944).

radan, 23. jula do 22 sata, sa oružjem,⁷⁴ okupe kod tzv. Nevajdine vrbe u Vlahovi kim poljima, gdje e do i i ljudi iz sela: Donjeg i Gornjeg Drenovca, Šušnjara, Luš ana i drugi. Sa injen je i pregled koje ljudi treba pozvati u prvu akciju, a što je pravovremeno dogovorenog sa drugovima iz Donjeg Drenovca.

Kotarski komitet KPH Petrinja, te komunisti kotara Kostajnica i op ine Sunja, nisu primili navedene odluke CK KPJ i CK KPH za ustankak, jer su i dalje bili bez veze sa OK KPH Sisak.⁷⁵ I neprijatelj tada nije bio toliko aktivan, kao na podruju kotara Glina. Ali KK KPH Petrinja i komunisti toga kotara koncem jula i po etkom augusta 1941. godine, pod naletom ustaša, na i e se sa zbjegom naroda u Šamarici kod sela Komogovine, predio Kaline, gdje e osnovati partizanski odred »Koline».

Komunisti kotara Dvor na Uni primili su direktive za ustankak od drugova iz Bosanskog Novog, odnosno od novoosnovanog OK KPJ za Bosanski Novi i Dvor na Uni. Oni su pokušavali da se priklju e ustanicima iz Bosanske krajine i napadnu 30. i 31. jula Bosanski Novi, ali im to nije uspjelo zbog brzog poja avanja neprijatelja u dolinama rijeke Une i Sane, te povla enja bosanskih ustanika prema Grme u.

Provode i odluke o ustanku, prema navedenim dogovaranjima i planiranjima komunista i ustanika po užim rejonima, krenulo se 23/24. jula 1941. godine u prve oružane akcije protiv neprijatelja.

Grupa Donjeg Selišta i Balinca krenula je pravovremeno u akciju na ustašku stražu na mostu kod sela Gre ani. Me utim, ustaše na mostu i u selu Gre ani bili su budni, pa su ustanici odustali od napada. Stoga su pokidali ptt linije duž željezni ke pruge Glina - Gre ani i vratili se u Donje Selište.

Grupa Gornje Selište i Joševica, spustila se niz padine šume Pogleđi tik do željezni ke stanice Glina. Ustaše na željezni koj stanici su i tavu no bili u borbenoj pripravnosti, te za napad ove grupe nije bilo uslova. Pred samu zoru 24. jula ova grupa se neopaženo povukla u Gornje Selište.

Grupa ire Madžarca i Ilike Opa i a I e, postavila je 23. jula do 16 sati zasjedu žandarmerijskoj patroli u šumi Šašava. Žandari u patroli su pravovremeno otkrili naoružane borce u zasjedi, te su se neopaženo provukli u pravcu Oblaja obavjestivši žandarmerijskog narednika Smaju Zubovi a o pojavi ustanika.

Grupa je padom mraka krenula na žandarmerijsku stanicu Obijaj. Sa grupom iz sela Bojne - Oblaja, krenuli su u nastupanje, ali su ih žandari i ustaše otkrili i jakom paljbom odbili. Grupe su se morale povu i iz Oblaja.

U op ini Klasni , na poziv Sime Prusca okupilo se oko 60 ljudi.⁷⁶ Neko je donio glas da je žandarmerijski podnarednik Štipan Vrkljan otij-

⁷⁴ Ustanici iz sela Vlahovi a, Luš ana, Gornjeg Drenovca, Šušnjara i Banskoj Grabovca, za prvu akciju imali su: 5 vojni kih pušaka raznih modela i kalibara, 4 lova ke dvocjevne puške, 10 pištolja, 8 lova kih jednocijevnih pušaka. Preostali su bili naoružani kuburama ili sjekirama i ostalim poljoprivrednim alatkama. Vasilj Ga eša je imao pištolj tipa »Gaser« i pušku »manliher« sa municijom.

⁷⁵ Uroš Kruni , *Sisak i Banija 1919-1941. godine*, Zbornik, Sisak, 1974, str. 148.

⁷⁶ Me u okupljenima kod Gornjeg Klasni a bila je i Hrvatica, Marica Bijeli udata iz Gline u porodicu Bijeli .

šao u selo Maju ili u Glinu da organizira ponovno hvatanje ljudi po selima opine Klasni, koju su okupljeni ustanici trebalo da napadnu zajedno sa žandarmerijskom stanicom. Okupljeni ljudi su odlučili, umjesto da napadnu žandarmerijsku stanicu i opine da postave zasjedu i sutradan sa ekaju ustaše i žandare ako pođu da hapse ljudе po selima. Zasjedu su postavili u rejonu crkve sv. Petke i prema selu Dabrini odašale su o ekivali ustaše iz Maje ili Gline. Ustaše i žandari teđeno i sutradan prije podne nisu naišli, pa su se ustanici povukli kuama.⁷⁷

U opštini Mali Gradac, na poziv Rejonskog (opštinskog) komiteta KPH i ure Trivanović i okupilo se između u sela Malog Gradca i Trnovca 50 do 60 ljudi. Međutim, zbog dolaska desetine ustaše iz Gline u žandarmerijsku stanicu Mali Gradac, odlučeno je da se od napada odustane.⁷⁸

Zbog neiskustva, neodlučnosti i nedovoljnog i neadekvatnog oružja, navedene akcije poluile su slabe rezultate. Jedini uspjeh postignut je u napadu na Banski Grabovac.

Napad na Banski Grabovac

Napad ustanika na Banski Grabovac potpuno je uspio i njime počinje ustanak na Baniji.

O neprijatelju, ustanici su znali sve. U zgradu opštine naoružan ustaški bilježnik Dragutin Šimprak, sa eventualno 1-2 ustaška stražara kojima je komandovao Mijo Nogi, ustaša iz sela Ravno Rašće. Željezni kaštanica - šef stanice Leopold Lukanc i prometnik, obojica naoružani i, eventualno, 1 ustaša stražar ili dvojica u patroli. Talijan, vlasnik Ciglane, Dominik Cimbaro predratni tajni član italijanske fašističke stranke, sa sinovima Jakovom i Ivanom ovanim - sva trojica naoružani. U kasi opštine 6 pušaka sa oko 1000 metaka, ostalo od bivše kraljevine Jugoslavije za kurire u toku opštinske mobilizacije koja nije provedena. Stražarnica broj 12 na železničkom prijelazu kod sela Vlahovića, naoružan željezničar Ivan Marković, eventualno, dvojica ustaše u patroli.

Pozvani ustanici iz sela Vlahovića, Luščana, Gornjeg Drenovca, Karađara i Šušnjara okupili su se do 22 sata, 23. jula kod tzv. Nevajdine vrbe, svega oko 1 kilometar od Banskog Grabovca - objekta napada. Stiglo ih je 41 i o ekivali su Petru Vladoviću da stigne sa ustanicima iz Donjeg Drenovca. Ekali su okupljeni ustanici više od jednog sata, ali Donjedrenovčana nije bilo,⁷⁹ pa su pridošli ustanici krenuli u akciju. U toku akcije, priključuju se ustanicima Stojanu Štekoviću iz Banskog Grabovca.⁸⁰

⁷⁷ Alekса Zlatović i uro Petrović, *Sisak i Banija 1919-1941. godine*, Zbornik, Sisak, 1974. godine, str. 755.

⁷⁸ Iz svjedočenja autora pukovnika Ljubana Vučkovića.

⁷⁹ Tek sutradan, poslije akcije na Banskem Grabovcu i okupljanja odreda Vasilija Gačića u šumi Jazmak kod Gornjeg Drenovca i zaseoka Karađara, saznalo se zašto Petar Vladović i Donjedrenovčani nisu stigli, već su ujutro 24. jula pokidali put linije između sela Vlahovića i Maje.

⁸⁰ Stojana Štekovića iz Banskog Grabovca je angažirao Petar Vladović uputivši svoga sina Branka Vladovića da ga pozove u Drenovac, ali sa štucem za koga je i Petar znao. Branko je ponio i cedulju za Tanašiju Bakra i Luščanu, pa su tako i angažirani ustanici sela Luščanu.

Odlu ni Adam Mrakovi Dmitrovi rekao je okupljenim ustanicima: » ekanja više nema. To što nas je, to je odred! A odred mora da ima komandanta. Za komandanta predlažem VASILJA GA EŠU. Vasilj Ga eša je ugledan ovjek u selu i okolini. Hrabar je i ne boji se smrti. Odlu an je i sposoban ... «

Niko se me u okupljenim ustanicima nije suprotstavio, svi su se složili. Vasilj Ga eša je utao kratko vrijeme, a zatim je rekao:

»Da li sam ja, ljudi, najspasobniji, to ne znam. Da u se boriti do posljednje kapi krvi, to znam i tvrdim. Da li u vas dobro voditi i dalje rukovoditi borbom, ne znam. Ali, pošto se, rekoše, diže ustanak od Karlovca do Siska, važno je da bude borbe. Sigurno je da će biti pobjeda, ali vjerovatno i smrti. Možda bi da rukovodi, neko bio bolji, a ja u biti borac ... «

Svi okupljeni su i dalje smatrali da Vasilj Ga eša treba da bude komandant odreda. Na to je Vasilj Ga eša rekao: »Onda od vas tražim da se borite kao i ja. Isto tako tražim da se nare enja izvršavaju bez pogovora ... «

Prisutni su se složili. Zatim je Vasilj Ga eša izložio svoju zamisao i plan napada.

Prisutne ustanike, Vasilj Ga eša je podijelio u etiri grupe prema objektima za napad. Naknadno je, poslije zauzimanja željezni ke stanice i dolaska Stojana Štekovića iz Banskog Grabovca određena grupa da pokida ptt linije duž željezni ke pruge između Banskog Grabovca i sela Bauge, odnosno prema Petrinji. U toj grupi su bili Dušan Bakra sa još dva druga i Stojan Šteković koji je štuc dao Milanu Nevajdi Mi anu, a on je otišao svojom kući da uzme pilu i sjekiru za sjećanje stubova - bandera.

Prema objektima napada formirane su grupe.

- Željezni ka stanica: Vasilj Ga eša, Adam Mraković Dmitrović, uro Vujičić Brat i još nekoliko boraca.
- Općinska zgrada: Nikola Demonja, uro i Tanasija Bakra, Stevan Cvijić i grupa drugova.
- Ciglane: Janko Mraković Jankan i grupa drugova.
- Stražarnica broj 12 (vaktarnica) kod kuće Sarapa: Mihael Mraković Kovač, Adam Babić i grupa drugova.

Tok akcije na Banskem Grabovcu, tekući je uglavnom po zamisli i planu Vasilja Ga eša.

U željezni koj stanici ručnom bombom ubijen je prometnik Marko Lajtman, zarobljen šef stanice Leopold Lukanc i zaplijenjene 2 puške sa municijom. Ustaških stražara nije bilo.

Općinska zgrada: Zarobljen je bilježnik općine Dragutin Šiprak i zaplijenjen pištolj. U općinskoj kasi pronađeno je 6 pušaka (karabina) sa 1.000 metaka. Ustaške straže nije bilo.

U kući vlasnika Ciglane: Dominik Cimbaro i sin Jakov pokušali su da pruže otpor, a Ivan-ovani se sakrio. Ubijen je Dominik Cimbaro, Jakov je zarobljen. Zaplijenjene su 3 puške. Poslije povlačenja odreda Ivan-ovani je izvjestio o akciji ustaše u Petrinji, preko Gline.

U stražarnicu broj 12 (vaktarnica) bačena je ručna bomba, a po ustaškom izvještaju ubijen je stražar na pruzi Ivan Marković i pružni radnik uro Malović.

Grupa Dušana Bakra a i Stojana Štekovi a pokidala je ptt linije na željezni koj pruzi nedaleko od zaseoka Štekovi i.

Na Banskom Grabovcu ubijena su etvorica, a trojica zarobljeni. Zaplijenjeno je 11 pušaka sa oko 1.000 metaka i 1 pištolj.⁸¹

Poslije izvršene akcije odred Vasilja Ga eše se povukao u bazu u šumi Jazmak, raniju bazu organizatora za razoružavanje ustaša u selu Luš anima. U toj bazi osu eni su zarobljeni: opinski bilježnik Dragutin Šiprak, šef željezni ke stanice Leopold Lukanc i Jakov Cimbaro i likvidirani pod brdom Lebrenica.

Dok su se borci odreda odmarali Vasilj Ga eša se popeo na obližnje brdo da osmatra šta e se dogoditi u Banskom Grabovcu i na željezni koj pruzi poslije akcije. Tada ga je Petar Vladi iz Donjeg Drenovca obavjestio zašto nisu došli ljudi iz Donjeg Drenovca na zborno mjesto kod tzv. Nevajdine, vrbe. Ustanici iz Donjeg Drenovca (njih 13) stigli su do potoka Bru ina. Neko je na željezni koj pruzi Vlahovi - Maja ispalio metak. Drenovljani su pomislili da je planirana akcija otkrivena i da je neprijatelj stigao da intervenira.⁸²

Kad se sve smirilo, ustanici iz Donjeg Drenovca su pod rukovodstvom Petra Vladi a izašli na željezni ku prugu izme u sela Vlahovi a i Maje, te pokidali ptt veze.⁸³

Akcija na Banskom Grabovcu bila je prvi odlu an sukob sa ustaškom vlasti. Bila je upozorenje fašisti kim okupatorima da nema mirenja naroda sa ropskim režimom koji su nametnuli okupiranoj zemlji. Zato akcija na Banski Grabovac ima daleko šire vojne i politi ke dimenzije, koje prelaze okvire itave Banije. To potvr uje i obim u eš a neprijateljskih snaga u intervenciji, odmazdi i masakru nad golorukim narodom širom kotara Glina i dijelom kotara Petrinja u kojoj u estvaju ustaše iz Petrinje, Gline, Siska, Zrinja, poja ane Ustaškim tjelesnim zdrugom iz Zagreba, te satnijama ustaša tzv. Kvaternikove garde - u narodu nazivane »crvenkapice« zbog kapa od crvene oje.

Me utim, vijest o akciji na Banskom Grabovcu, tako re i, još nije ni krenula, a ve je uslijedila intervencija jakih snaga neprijatelja. Rano ujutro 24. jula na Banski Grabovac su stizale prethodnice ustaša i neprijateljske vojske.

Dok je Vasilj Ga eša razgovarao sa Petrom Vladi em na brdu iznad sela Drenovca, ugledao je kamione sa ustašama i domobranima. Ubrzo zatim, ugledao je kretanje strelna kih strojeva neprijatelja i hvatanje ljudi na poljima i po dvorištima. Tada je stigao vlak iz Petrinje i produžio za Glinu. Vasilj se za udio, jer mu je re eno da se te no i diže ustanak od Siska do Karlovca radi prevrata. Bila je to mašta ljudi željnih slobode.

Intervencija neprijatelja, zbog akcije ustanika na Banskom Grabovcu, bila je produženje zapo etih ustaških akcija uništavanja Srba masovnim pokoljima od dolaska ustaša na vlast.

⁸¹ uro Vuji , Grabova ka akcija i po etak ustanka na Baniji, *Sisak i Banija 1919-1941. godine*, Zbornik, Sisak, 1974, str. 711.

⁸² Nikola Mrakovi , Grabova ka akcija i po etak ustanka na Baniji, *Sisak i Banija 1919-1941. godine*, Zbornik, Sisak, 1974, str. 717.

⁸³ Simo Petrovi , *Sisak i Banija 1919-1941. godine*, Zbornik, Sisak, 1974, str. 745.

Odred Vasilja Ga eše nije imao snage da se suprotstavi daleko nadmo nijem neprijatelju, pa se povukao preko sela Veliki Gradac u Šamaricu, predio An elina kosa.

Odmazda koja prerasta u genocid

Pod izgovorom odmazde zbog ustani ke akcije na Banskom Grabovcu, puna tri dana ustaše hvataju nevine ljude u okolnim selima. Dovode ih kod zgrade op ine i željezni ke stanice. Nekima pokazuju u željezni koj stanici ubijenog prometnika. Skidali su i ljude iz vlakova na pruzi Petrinja - Glina, me u kojima su bili i neki Hrvati, iz sela Rakov Potok, kraj Zagreba. Dovodili su za ta tri dana ljude iz ustaških zatvora iz Gline, Petrinje, Kostajnice, Dvora. Iz Siska su dopremili više od 100 ljudi. Na brzinu su osnovali Prijeki ustaški sud, koji sve pohvatane osu uje na smrt. Došao je i veliki župan Velike župe GORA, dr Mirko Jerec iz Petrinje i neki drugi visoki rukovodioci ustaške vlasti. Za tri dana, od 24. do 26. jula uhapšeno je više od 1.285 ljudi. Oko 800 je strijeljano i zakopano u dvije zajedni ke jame u šumici nedaleko željezni ke stanice Banski Grabovac, a preostali su odvedeni u logor Jadovno kraj Gospi a, gdje su živi ba eni u jame Jadovno. Najviše pohvatanih je bilo sa podru ja kotara Glina - iz sela Dragotina 146, Klasni a 72, Dabrine 30, Buzete 7 ljudi. Ukupno, iz glinskog kotara uhva ena su 782 ovjeka. Preostali su bili iz raznih zatvora i iz kotara Petrinja. U Ma kovom Selu su iznenadili stanovnike kod vršalice žita. Neke su pohapsili, a one koji su bježali, ranili su. Prvu pomo ranjenima pružio je povjerenik kod vršalice, student veterine iz Siska, Anton Bobetko.

Masakr nad pohvatanim ljudima, u Banskom Grabovcu, puna tri dana vezanim žicom i lancem za jedan hrast, gledao je uhva eni Ananije Štekovi Aniša, bivši pisar u op ini Banski Grabovac.⁸⁴ Samo je nekolicina ljudi uspjela pobje i. Anišu Štekovi a su pustila dvojica iz Kavternikove garde »crvenkapice« da bi i oni mogli oti i na veliku gozbu pripremljenu ustaškim kolja ima u zgradi Sokolskog doma Banski Grabovac.

Novanastalu situaciju poslije akcije na Banski Grabovac i ustašku odmazdu, Branko Borojevi je opisao:

»Poslije velikih nada opet teška potištenost, poslije prve uspješne akcije - odstupanja, poslije samouvjerenosti - preispitivanje sebe, pa i sumnja, jedna velika neizvjesnost i sumorni pogledi u budu nost. Potrebni su bili novi li ni primjeri i žrtva najsvesnjih i najhrabrijih, nemoran rad da se mora i može oružjem tražiti izlaz. To su bili neobi no teški zadaci komunista. Jer daleko su tada bili dani naše nadmo nosti, nesagledivi su i nedoku ivi bili izgledi na našu pobjedu.«

Komunisti Banije i prvoborci su i to prebrodili. Uz odred Vasilja Ga eše, širom Banije izrastaju novi partizanski odredi, a formiraju se i grupe naoružanih boraca iz kojih su izrastali novi odredi. Dok se odred Vasilja Ga eše u Šamarici i navedene grupe boraca organizaciono sre-

⁸⁴ Svjedo enje Ananija Štekovi a Aniše objavljeno je u listu *etvrti jul*, Beograd, 2, 9, 16. i 23. septembra 1986. godine, kao i u listu »Jedinstvo«, Sisak, 3, 17. i 24. VII 1986. godine.

uju posle prvih akcija, ustaše nastavljuju sa masovnim pokoljima na Baniji i Kordunu.

Od 27. jula ustaše svakodnevno hapse ljudе u selima ispod Petrove gore: Perna, Blatuša, Katinovac, Vorkapi, Staro Selo, Vranovina, Topusko, emernica i u okolini. Uhapšene dovode na željezni ku stanicu Glina. Tu ekaju vagone da ih ustaše otpreme za Gospī i logor Jadovno. Me utim, nije bilo slobodnih vagona sve do Siska i Karlovca, pa su uhapšeni tek 29. jula zatvoreni u kotarski zatvor i u glinsku pravoslavnu crkvu u koju je moglo stati više od 1000 ljudi odjednom. Te su ljudе likvidirali zajedno sa onima koje su hapsili 2. augusta na podru je Gline i kotara Vrginmost.

Ve 31. jula zapo elo je masovno hapšenje Srba i po selima kotara Petrinja i Kostajnica. U op inskom zatvoru Kostajni ki Majur, bila su 22 nevina ovjeka, koje ustaše odvode na Baji a jame kraj Kostajnice, gdje ih strijeljaju. Sa podru ja op ina Kostajni ki Majur i Staza uhapšena su 72 ovjeka i odvedeni na strijeljanje. Sa strijeljanja su uspjeli pobje i Miloš Damjani, Stevo Meni anin, Pero Drakuli⁸⁵ i još neki.

Ustaše iz Sunje hapse ljudе po selima op ina Sunja i Mala Gradusa, koje dovode i strijeljaju na marvinskem groblju Sunje, tzv. Mrciništu.

U selima bliže Kostajnici i u gradu, ustaše hvataju ljudе na prevaru. Tako, poslije napada ustanika sa Kozare na Bosansku Kostajnicu 31. jula 1941. godine, ustaše iz Hrvatske Kostajnice, toga popodneva dolaze u selo ukur i pozivaju sve odrasle ljudе da krenu sa njima u Kostajnicu, radi odbrane Kostajnice od »komunisti ko- etni kih bandi iz Bosne«. Javilo se oko trideset ljudi.⁸⁶ Me utim, umjesto za odbranu Kostajnice svi su ti ljudi utovoreni u terete vagone na željezni koj stanici Kostajnica i zatvoreni, a tokom no i iz vagona otjerani dijelom u Baji a jame, a dijelom na Stevanovo brdo gdje su strijeljani. Sa strijeljanja su uspjeli pobje i Pero Ljubojevi sa Stevanovog brda, a Pero Petrovi i Dušan Godi sa Baji a jama. Na Baji a jamama ustaše sa podru ja Kostajnice tokom 1941. godine strijeljali su više od 1.480 ljudi.

Sli ne akcije tih dana izvršile su ustāSe i u ostalim selima. Pohvatane sa podru ja op ine Dubica, Crveni Bok i Staza strijeljaju na Kreanama kod Dubice, na obalama rijeke Une i drugdje.

Zbog ustaških hapšenja i odvo enja došlo je i do prvih velikih zbjegova u Šamarici.

Izbjegavaju i neprijatelja u Šamarici, rejon An eline kose, našlo se 3-5.000 izbjeglog naroda kotara Glina. Vasilj Ga eša pruža pomo izbjeglicama organizuju i smještaj i ishranu. Odred smješta u logor Paripovi a jarak, a kasnije organizira izgradnju logora za odred na Stojanovoj i Mikinoj kosi kod Cavi a brda. Borci odreda organiziraju zaštitu naroda u zbjegu.

Zbog ustaških hapšenja, ubijanja i odvo enja u logore, Srbi sa podru ja seoskih op ina kotara Kostajnica (Kostajni ki Majur, Me en ani) te kotara Petrinja sa op inama Sunja, Gradusa, Blinja i Jabukovac, u masama napuštaju svoja sela i bježe u Šamaricu, predio Kaline, i u

⁸⁵ Pero Drakuli, *Sisak i Banija 1919-1941*, Zbornik, Sisak, 1974. godine.

⁸⁶ Janko Zebi, *Sisak i Banija 1919-1941*, godine, Zbornik, Sisak, 1974. godine, str. 908. Pero Drakuli, *Korak do smrti*, Spomen-podru je Jasenovac, 1977, godine.

šumu Plavi evac kod sela Lov e. U Šamarici se tada našlo u navedenim rejonima 5-6.000 izbjeglica. Sa ovim izbjeglicama se povla i i KK KPH Petrinja, na elu sa sekretarom Arturom Turkulinom Tujkom, kao i komunisti iz dijela kotara Kostajnica, zapadno od željezni ke pruge Kostajnica - Sunja. Stanovnici »banijskog trokuta« sklanjaju se pri nailasku ustaša u šume i gajeve pored svojih sela, a pojedine grupe bježe preko rijeke Une na Kozaru ili preko rijeke Save u Slavoniju ili Moslavini.

I na podru ju op ine Bu ica, kotar Glini, ustaše hvataju ljude i ubijaju. Tako su ustaše iz Bu ice poja ane sa ustašama iz Zagreba, 31. jula u selu Gornje Taborište uhapsile 72 ovjeka. Od uhapšenih 24 jednim kamionom šalju u Glinu, a preostalih 48 ubijaju u šumi Kobilja a. U Donjoj Bu ici toga dana ustaše su ubile: 19 Srba, 11 Cigana (Roma) i 3 Hrvata.

Pokolj u Glinskoj crkvi

Tokom 2. augusta 1941. godine katoli ki popovi organizirali su »masovno« pokrštavanje pravoslavnih na rimokatoli ku vjeru u crkvama, školama i po selima. Za pozivanje ljudi angažirali su mnoge ljude od seoskih starješina do uitelja i drugih službenika. Istovremeno, tokom toga dana, sve raspoložive ustaške snage (Ustaška vojnica, »divlje« - doma e ustaše, »Kvaternikova garda« i dio domobranstva) krenule su u akciju u kotaru Vrginmost i dijelu kotara Glini da hvataju ljude, odvoze i odvode u Glinu, gdje iz zatvaraju u pravoslavnoj crkvi i kolju. Tako je izvršen jedan od najve ih zlo ina na Baniji i Kordunu, u Hrvatskoj i Jugoslaviji, a vjerovatno i u ratnoj Evropi. Ne zaostaju mnogo zlo ini toga dana i u okolini Gline iako su manjeg obima.

Na podru ju zapadnog dijela kotara Glini i na podru ju susjednog kotara Vrginmost okupljali su se pokrštavanjem prevareni ljudi, prvenstveno ku ni gospodari. Ljudi su povjerovali sve enicima, ali iza katoli kih popova stigle su ustaše, žandari, »Kvaternikova garda«, i domobrani, kamionima ili pješice. Hvatali su Srbe i odvozili ili kamionima ili vodili pješice u Glinu pod izgovorom da e se pokrštavanje obaviti u Glini. Ljudi ni tada nisu mislili na zlo in, pa su išli da se pokore novoj vlasti. U Glini su uhva ene ljude zatvorili u pravoslavnu crkvu u koju je moglo stati više od 1.000 ljudi odjednom. Tokom no i i narednog dana i no i, ustaše su u nekoliko smjena, o emu svjedo i kasnije zarođeni ustaša, kolja u Glinskoj crkvi, Hilmija Berberovi , zaklali više od 1.250 Srba.⁸⁷ Kada su završili klanje ljudi, na red su došle žene i djevojke, od kojih su mnoge ustaše prije klanja silovali i na razne na ine mrcvarili. Leševe su iz crkve odvozili kamionima i zakopavali u zajedni ke Jame, pravovremeno iskopane kod sela Graberje i glinskog Novog Sela.⁸⁸ Iz zajedni ke Jame je uspio pobje i, ranjen, Ljuban Jednak iz sela Gornjeg Selišta kraj Gline - kasnije svjedok na sudskim procesima o

⁸⁷ U ustaškim dokumentima se navodi da su doveli u Glinu više od 2.000 Srba sa Kordunom, a zna se da su tadi još uvijek Banija i Kordun nazivani jednim imenom Kordun. Te žrtve su kasnije, 14. maja 1944. godine iskopane i sahranjene u zajedni ku grobnicu u glinskem groblju.

klanju u Glinskoj crkvi.⁸⁹ Postoje i dokumenti o tom zlo inu. Pravoslavnu crkvu u Glini, poslije klanja, ustaše su minirale i srušile. Danas je na tom mjestu Spomen-dom.

Drugi august 1941. godine, pravoslavni sveti Ilij, iskorišten je za pokolje i na mnogim drugim mjestima po Baniji i u okolini.

Na Baji a jamama kod Kostajnice, kod Sunje i Dubice nastavljene su masovne likvidacije Srba. Tako katoli ki pop iz sela Kukuruzara, ustaški potpukovnik, Antun Lizatović, pomaže ustašama da uhvate više od 40 ljudi pod izgovorom da će samo biti taoci za sigurnost Nijemaca, a odvedeni su na Baji a jame i likvidirani.⁹⁰

Ustaše iz Sunje, 2. augusta, uhapsili su na putovanju u Sisak radi popravke radio-aparata sekretara Rejonskog (op inskog) komiteta KPH Sunja, Miha Mihajlovića. Strijeljali su ga zajedno sa njegovom majkom koja je, uvši da je uhapšen, požurila da ga traži.

Ustaše iz opštine Divuša i Zrinj Srbe iz Donjih Kuljana proglašili su Ciganima. Zatim su sa ustašama iz Bosanske Kostajnice od 31. jula do 2. augusta sproveli hvatanje više od 280 ljudi, žena i djece. Uhvaćene zatvaraju u vojne kasarne na Rovinama kraj željezničke stanice Volinja. Uhapšene, 2. augusta, ubijaju, zatim prevoze seljačkim kolima i zakopavaju u zajedničku jamu na lijevoj obali rijeke Une preko puta željezničke stanice Volinja. Sa područja kotara Dvor ustaše su toga dana likvidirale iz sela Donjih Kuljana 91 ovjeka, iz sela Volinja 26 ljudi i iz sela Kirišnice 1 ovjeka koji je prethodno prevozio leševe iz kasarne do obale Une. Ostali, toga dana likvidirani u Volinji, pohvatani su u selima Potkozarja - Grdanovca, Dobrljina, Vodičeva i okoline.

Most na rijeci Uni između sela Matijevićevo i Bosanskog Novog, bio je 2. augusta klaonica, odakle su bacani ljudi u rijeku Unu da ih nosi.

Mjesne ustaše iz Bosanskog Novog i Dvora organizuju pokolj više stotina ljudi iz Bosanskog Novog i sa područjem Dvora. Pojam anje su ustaše dobili iz Zagreba. Toga dana dovodili su iz ustaškog zatvora u Bosanskom Novom vezanih po 30 ljudi na most rijeke Une, ubijali ih i onako vezane bacali preko ograda mosta u rijeku. Osim ljudi vršen je i pokolj žena i djece, ije leševe odvoze i bacaju u rijeku Sanu. Drugog augusta su ustaše ubile više od 250 ljudi, a narednog dana likvidirale su kod zatvora oko 380, te grupu od 300 bacili u rijeku Unu. Sa područja Dvora ubijeno je na unskom mostu više od 60 ljudi od kojih su 24 uhvatili u selu Matijevićevo, a ostale su uhapsili u Bosanskom Novom gdje su radili i živjeli ili su ih skidali sa vlakova dok su se nalazili na putovanjima. Samo su se ponekada ranjeni, spasili isplivavanjem iz rijeke Une, kao što je Aleksa Miljević, izbjeglica iz Cazinske krajine.⁹¹

Ustaše u Cazinskoj krajini često dan, 2. augusta, hvataju ljudi u selima duž tzv. suve mreže od Velike Kladuše do Vrnograča, kao i od Vrnograča do Bosanske Otoke, odvode i ih pod parolom pokrštavanja,

⁸⁹ Dušan Baić, *Vrginmost u narodnooslobodilačkoj borbi 1941-1945*. Vrginmost, 1980. godine;

⁹⁰ Dragan Studen, *Sisak i Banija 1919-1941. godine*, Zbornik, Sisak, 1974. godine, str. 461-468.

⁹¹ Dragutinurguz i Milorad Vignjević, *Kozarski odred*, Nacionalni park »Kozara«, Prijedor, 1982. godine, str. 199.

a zatim ih likvidiraju, kao što su u inili kod Dobrog Sela, Stabandže, Crkvina, na Poljicu kod Vrnogra a i drugdje.⁹²

Poseban postupak tih dana izvele su ustasha u širem rejonu Obljaja, Bojne, Bosanske Bojne, Glinice i u okolici. O tome je Uroš Kruni, po-red ostalog, napisao:

»Poslije ustani ke akcije na Grabovcu i proširivanja ustanka u Bosanskoj krajini ustasha su se pribojavali masovnog narodnog ustanka u rejonu Obijaj - Bojna i u srpskim selima na jugozapadnim granicama kotara Glina i Dvor na Uni, tj. uz tzv. suvu me u. Tih dana služili su se i raznim trikovima. Na primjer, u rejonu Obljaja preko svojih organa uputili su poziv (*tajno - op. autora*) da se narod prikupi na odre eno mjesto gdje e im »Englez« podjeliti oružje. Na tim su mjestima na vrijeme postavili zasjede. Ta im je varka uspjela, pohvatili su velik broj ljudi, neke su pobili, a neke otpremili u Glino i u druga mjesta⁹³. Otpremljeni u Glino zaklani su u glinskoj pravoslavnoj crkvi.

etvrtog augusta 1941. godine bio je uzbunar narod itavog kotara Dvor na Uni.

Iz susjedne Cazinske krajine ustasha, žandari i Muslimani u civilu (ustaše) krenuli su 4. augusta da pohvataju bosanske izbjeglice u katorima Dvor i Glina, sa ciljem da pokolj Srba prenesu i na ta podru ja sve do rijeka Kupe, Save i Une. Ve rano prije podne bosanske izbjeglice, koje su se zadržale u šumi Ljubina, produžile su bijegom kada je javljeno da preko tzv. suve me e kre u ustasha i Muslimani. Javljeni su o nailasku ustasha, i to: pravcem Bužim - šuma Ljubina - Bešlinac i Rujevac i od Bužima i Vrnogra a preko sela Stabandže i Crkvine u pravcu Gornjeg i Donjeg Žirovca, Kobiljaka, Bojne i Obljaja. Na obavijest o opasnosti, dozivanjem od sela do sela, s brda na brdo, uzbunio se itav kotar Dvor na Uni, a glas je stigao i do Kostajnice. Ljudi s itavog kotara Dvor pograbili su poljoprivredne alatke, skriveno oružje i pravovremeno kod kova a iskovane bodeže nasa ene na duga ko kolje i krenuli su na liniju ceste Dvor - Žirovac - selo Kobiljak - Bojna. Ljudi iz sela Gori ke i okoline sakupili su se u zaseoku Samardžija, i od Divuše su krenuli preko Javornja i Vrpolja u pravcu Rujevac i Bešlinca. Sa njima je krenula i desetina ustasha Jure Juki a - ispostava kod opine Javoranj, jer ni oni nisu bili sigurni za svoje živote i imovinu.

Vidjevši odlu nost ljudi da brane život, a u kotaru Dvor na Uni ustasha su još uvijek bile u manjini, ustasha tabornik opine Rujevac Aleksandar Brklja i Šandor, na molbu starijih ljudi iz Rujevca i Bešlinca, stupa u akciju radi zaštite od ustasha pokolja. Žandare iz stanice Rujevac pod rukovodstvom narednika Franca Benca upu uje putem »Stambolina ruka« u šumi Ljubina da izvide situaciju. Došlo je do kraje paljbe, ali dalje se ništa nije saznalo što je bilo. Mjesni ustasha roj sa rojnikom urom Brklja i em, mesarom, posjeda položaje kod Bešlinca. Prvog muslimana u civilu koji se pojавio iz šume niz Bešlinski jarak, ustasha su ubile, a ostali su se razbježali nazad kroz šumu Ljubina u pravcu tzv. suve me e i Bužima. Mjesne ustasha, o ito uplašeni, izbacuju

⁹² Zbornik NOR-a IV/1, str. 573, knj. 2, str. 432.

⁹³ Uroš Kruni, *Sisak i Banija 1919-1941. godine*, Zbornik, Sisak, 1974. godine, str. 149, i Dragan Boži, *Ustanici iz žita*, Prosvjeta, Zagreb, 1987. godine.

parolu Srbima: »Budete li mirni, mi smo vas zaštititi od pokolja« itd. Okupljeni ljudi su se vratili ku ama.

U Žirovcu se toga dana odigrao nevjerovatan dogačaj za tadašnje vrijeme.

Dok su ustaše u Glini, Kostajnici, Volinji i na mostu preko rijeke Une kod Matijevićevo i Bosanskog Novog dovršavali pokolje na stotine i hiljade ljudi, ustaše i žandari iz susjedne Cazinske krajine organiziraju nastavak pokolja na terenu. Kako je 2. avgusta od pokolja kod sela Dobro Selo, Stabandža, Crkvine i Vrnograča i u okolini pobjeglo više od 1.500 ljudi, žena i djece na području je kotara Dvor i Gline, žandarmerijski narednik Marin Pilinger iz žandarmerijske stanice u selu Ravnicima kraj Bužima organizira potjeru sa ciljem da se pokolj proširi i na područje Dvora i Gline. Zato narednik Marin Pilinger, 3. augusta dolazi sa grupom žandara na konjima u selo Donji Žirovac. Iz mjesne pošte telefonom poziva u Dvoru ustaškog logornika kotara Dvor popa Antu Šurića i od koga traži ustašku ili vojnu pomoč tvrdeći da se narod Žirovca i okoline digao protiv države »NDH«. Poštari, listonoša, u pošti Donji Žirovac Jovo Ordaš, koji je slušao telefonski razgovor narednika Marina Pilinger-a, o tome obavještava ljudi u Donjem Žirovcu: Šuru Tintora Dudu, Adama Ostojevića i trgovca Nikolu Gluščića. Oni uspijevaju namoliti mjesnog žandarmerijskog narednika, Slovenca, Metodija Brezovca i podnarednika, Hrvata, Leopolda Greba, da u slučaju dolaska ustaše ili vojske »NDH« daju istinito obavještenje o pokoljima ustaša, žandara i Muslimana u civilu u susjednoj Cazinskoj krajini, odakle su stotine i hiljade stanovnika pobjegli. Trebalo je da izvijeste da su ljudi u općini Žirovac mirni.

Na poziv žandarmerijskog narednika Marina Pilinger-a 4. augusta u jutro u Donji Žirovac stiže polusatnija domobrana iz Petrinje u kamionima. Narednik Metodije Brezovac i podnarednik Leopold Greb izlaze na raport i komandiru - poručuju objašnjavaju situaciju. Zatim, polusatnija domobrana i žandari iz Donjeg Žirovca izlaze na liniju tzv. suve međe, na Carićevo brdo kod Gornjeg Žirovca. Kada su ustaše i žandari s grupom Muslimana naišli iz pravca Cazinske krajine preko sela Stabandža i Crkvine, domobrani ih pozivaju da ne prelaze »suvu među«. Nastalo je kratko zatišje. Međutim, podnarednik Leopold Greb odlazi krišom u stranu i iza zaklona opaljuje metak u pravcu domobrana te jednog lakše ranjava u nogu. Satnija uvjerenja da su to meci iz pravca sela Stabandža, otvara paljbu na kolja i prelazi u napad. Zarobljen je žandarmerijski narednik Marin Pilinger s nekoliko žandara i Muslimana u civilu. Ostali su se povukli u pravcu Bužima i Vrnograča. Svjestan moguće represalije žandarmerijski narednik Metodije Brezovac nagovara domobranskog poručnika da zarobljene povede i predaj ustaškim vlastima u Petrinji. U toku puta za Glinu i Petrinju jedan Musliman ustaša uspijeva pobijediti i iz kamiona i podnosi izvještaj šta se dogodilo na Carićevo brdo i u Žirovcu. Ustaše su u Petrinji pušteni zajedno sa narednikom Marinom Pilingerom i žandarmima, a domobranci poručnik je navodno uhapšen im je stigao u Petrinju a njegova polusatnija razdjevljena u druge domobranske satnije po kazni. Sela općina Žirovac tada su bila spašena od pokolja.

Na pravcu selo Stabandža - Ostojići i Kobiljak, zaselak Donjeg Žirovca, ustaše i muslimani u civilu prešli su »suve me u«, zapalili lugarsku kuću i ubili: Božu Ostojić i i a i Mojana Ostojić a Bojić a, te ranili Mirka Ostojić a Podlogi a.

Kad su ustaše zapalili lugarsku kuću kod »suve me e«, digli su se ljudi sa oružjem i poljoprivrednim alatkama. U naletu, seljak Simo Galijaš dostiže jednog ustašu - muslimana u civilu - natovarenog oplja - kanim stvarima i probada ga vilama. Zaplijenjen je jedan karabin.

Tih dana su Harjo Kapetanovići i lanovi OK KPJ za Bosanski Novi i Dvor, preko rijeke Une kod Kostajnice otišli na Kozaru i Grme. Time su komunisti Dvora na Uni ostali bez partiskske veze.

Partiskske veze sa OK KPH Sisak u srednjoj Posavini nije imala KK KPH Petrinja, kao ni MK KPH Kostajnica, te ni Rejonski (opštinski) komitet Sunja. Navedenim ustaškim zlodjelima izgubila se i veza KK KPH Glina sa OK KPH Karlovac. Tako su tokom augusta 1941. godine svi komiteti i komunisti itave Banije radili samostalno i snalazili se prema situaciji kako su znali i umjeli.

Veza sa OK KPH Karlovac, a to znači i sa CK KPH, uspostavljena je ponovo tek po etkom septembra 1941. godine.

Banija u znaku ustanka

Za deset do dvanaest dana od akcije na Banskom Grabovcu 23/24. jula odred Vasilja Gaćeša »Šamarica« uspio je zaštititi i organizaciono srediti zbjeg naroda na An elinoj kosi u Šamarici. Zatim se i odred organizirao, sredio i popunio novim borcima, a počela je i priprema izgradnje Partizanskog logora na Stojanovoj kosi kod Cavića brda. U poteku se za predah i odmor koristila i lugarska kuća drvenjara kraj Cavića brda.

Na prilazima Šamarici sa postoje im, u načelu, starim oružjem i nešto lovačkih pušaka i štuceva, osnovane su i tri grupe boraca sa područja opštine Mali Gradac, koje Vasilj Gaća naziva predstraže. Predstraža broj 1. Debele brdo - Stajine, jačine 50 ljudi, pod rukovodstvom Stojana Birača iz sela Trnovca; broj 2. Malo Međugorje, jačine 30 ljudi, pod rukovodstvom Damjana Lipečića iz sela Mali Gradac; broj 3, Pjeskovač (Srne i jarak), jačine 20 ljudi, pod rukovodstvom Adama Banića iz Velikog Gradca.

Navedene grupe boraca iz sela južno od Gline: Gornje i Donje Selje, Balinac, Hajtići, Bojna, Obijaj i okolna, i dalje prate pokrete neprijatelja iz Gline, Gremec, Vrnograđa i iz žandarmerijske stanice Obijaj. Polovinom augusta od ovih boraca se pod rukovodstvom Ranka Mitića, Milutina Baltića i Cirila Madžarca osniva partizanski odred »PROLOM« u istoimenoj šumi Prološkom, rejon Perekovac, sa preko 50 boraca. Komandant odreda je Nedeljko Relić Ljuban, a politički komesar poslaje bijega iz ustaškog logora »Danica« kod Koprivnice, Josu Marjanoviću.⁹⁴

U međuvremenu i KK KPH Petrinja u saradnji sa komunistima dijela kotara Kostajnice organizirali su zbjeg od oko 5.000 izbjeglica u Ša-

⁹⁴ Narodni heroj Jugoslavije (1905-1941).

marici. Petog augusta u KK KPH Petrinja, pod rukovodstvom sekretara komiteta Artura Turkulina Tujka, održano je partijsko savjetovanje u Šamarici. Na savjetovanju je sagledana novonastala situacija i doneseni zaključci za daljnje djelovanje komunista i rodoljuba bez obzira na nacionalnu, politiku, vjersku i drugu pripadnost. Po uzoru na odred Vasilja Ga eša »Šamarica« drugovi iz Petrinjskog i dijela Kostajni kog ko-tara izdvajaju oko 50 naoružanih ljudi koji ulaze u sastav odreda »KALINE«. Do oktobra 1941. Odred je narastao na preko 100 boraca. Za logor odreda odabran je rejon Milošev Komac u Šamarici.⁹⁵ Komandant odreda je Artur Turkulin Tujko, a politički komesar uro Kladarin.

Kada je na Kalinama osnivan partizanski odred »KALINE«, 5. augusta 1941. godine, djelovi odreda Vasilja Ga eša »Šamarica« postavili su zasjedu kod sela Dragotine. Naišla je patrola - etiri žandara. Sva etvorica su zarobljeni, a kako je ispitivanjem utvrđeno da su u estovali u hvatanju i odvojenju ljudi na Banski Grabovac i u Glinu na pokolj, osuveni su i strijeljani. Zaplijenjene su etiri puške sa municijom.

Kako su u vrijeme pokolja Srba uzeli u eše i domobrani, CK KPH 7. augusta upućuje Poziv domobranima da ne srljavaju u zlodjela sa ustašama, već da se priključi narodnooslobodilačkim borcima u borbi za slobodu svoga naroda. Taj poziv domobrani nisu prihvatali.⁹⁶

Međutim, ustaške vlasti kotara Dvor taktiziraju sa srpskim stanovništvom. Dizanje ljudi 4. augusta prisililo je mjesne ustaške vlasti (još uvjek u manjini) da taktiziraju dok se ne ojaši ili dok im ne stigne jača pomoć. U Zagreb odlazi kotarska delegacija: predsjednik ustaškog kotara Marin Bušan, kotarski sudija porijeklom Nijemac iz Srijema Viktor Benežić (kasnije strijeljan u Prijedoru kao saradnik NOP-a), te dvojica koji su u prvom svjetskom ratu bili u eti Ante Pavelić, zamjenik narodnog poslanika za kotar Dvor iz Zamlaće Mile Bartolović i seljak Mile Mikić. Išli su da mole poglavnika da se poštede Srbi kotara Dvor od pokolja. Umjesto poglavnika primio ih je, navodno, vojskovo a »NDH« Slavko Kvaternik. Povratkom delegacije iz Zagreba šire se vijesti da je obeano da će Srbi kotara Dvor biti poštene. Zatim se organizira prisilni rad na cestama i ostalim objektima i nastavlja se sa mjerama za pokrštavanje. Daju se ljudima propusnice za odlazak u Srbiju, za odlazak na rad u Njemačku, te na radove u Slavoniju. Vojislav Strinek Vojo, Miloš Čavić, Adam i Vaso Savić osnivaju tajnu bazu kraj sela Javornja odakle djeluju na pripremama ljudi za ustank. Tako na području kotara Dvor, i pored taktiziranja ustaških vlasti sa srpskim stanovništvom, koje je bilo u ogromnoj većini, rad sa ljudima na pripremama za ustank se nastavlja. U bazi Vojislava Strineke Voje, Miloša Čavice i braće Adama i Vase Savića okupljaju se profesor Mile Joka, Jovan Pribojević Joco, Milka Vranešević i drugi. Profesor Mile Joka koristi situaciju i sa uiteljem Bogdanom Dragišićem iz Rujevca i posredstvom Rade Bomeštra iz sela Pedlja ugovara sastanak sa ustaškim tabornikom općine Rujevac Aleksandrom Brklja i njegovim Šandorom. U razgovoru Aleksandar Brklja i njegovi, mjesni trgovac, pokazuje razumijevanje za situaciju Srba i obejavu pomoći. Odmah je otišao u Bosanski Novi i iz ustaškog

⁹⁵ List *Jedinство*, Sisak, 18. VIII 1962. godine.

⁹⁶ Zbornik NOR-a V, knj. 1, str. 26, 181.

zatvora osloba a i izvodi više od 35 ljudi, žena i djece. Ubrzo iza tog Aleksandar Brklja i Šandor podnio je i ostavku na dužnost ustaškog tabornika opine Rujevac. Na dužnosti ga smjenjuje dotadašnji ustaški rojnik uro Brklja i , mesar iz sela Trgova.

Izgubivši vezu sa partijskim rukovodstvom u Bosanskoj krajini, komunisti kotara Dvor uspostavljaju vezu sa partijskim rukovodstvima Gline i Petrinje, u Šamarici.

Tokom augusta osnivaju se nove gerilsko-partizanske grupe boraca i manji odredi.

Komunisti sela Svinjica u kotaru Kostajnica i okolnih sela opine Gradusa kotara Petrinja, tokom augusta 1941. godine, osnovali su grupu naoružanih ljudi kojom rukovode Pavle Babi i Živko Bronzi.⁹⁷ Grupa je polovinom septembra formirana u dvije desetine, a u decembru 1941. godine u etu - komandir Pavle Babi , politi ki komesar Živko Bronzi . eta je popunjena i borcima iz partizanskog odreda »Banjiski trokut«.

I poslije pogibije Milana Mihajlovića, sekretara KPJ opine Sunja, komunisti u »banjiskom trokutu« nastavljaju sa pripremama ljudi za ustank i otpor. Na sastanku partijske organizacije sela Donji Hrastovac, 25. augusta 1941. godine na »Baš inama« u gaju Živka Mihajlovića, osim izbora za sekretara partijske elije ure Sekulice, odlučeno je i da se na teritoriji »banjiskog trokuta« osnuje gerilsko-partizanska grupa (odred) od oko tridesetak ljudi.⁹⁸

Gerilsko-partizanska grupa u »banjiskom trokutu«, djeluje polulegalno, da bi 25. septembra prerasla u partizanski odred »TROKUT« sa 27 boraca. Odred je osnovan u zaseoku Brdo sela Donji Hrastovac u šumi Mile Pundrića i Stojana Rudića. Prvi komandir odreda je bio Petar Sekulić Pero, a politi ki komesar Žarko Mihajlović. Od naoružanja, partizanski odred »TROKUT« imao je 2 karabina »mauzer«, 10 dvocjevnih i jednu jednocijevnu lovu ku pušku, 5 pištolja i 6 kubura. Nešto kasnije, osnovane su i dvije grupe boraca kod sela Papić i Podbrani. Dalje osnivanje grupe boraca je obustavljen, a partizanski odred »TROKUT« ulazi u sastav partizanskog odreda »Koline« u Šamarici.

U rejonu Staro Selo - Mala Vranovina, opina Topusko, kotar Vrginmost (područje na desnoj obali rijeke Gline) od grupe ustanika iz tih sela i novopridošlih boraca sa Banije 17. novembra 1941. godine osnovan je partizanski odred »Staro Selo«, zvani i »Bastino brdo« jačine 25 boraca. Komandir odreda Vasilije P. Uzelac, politi ki komesar uro J. Rajšić. Od 12. decembra 1941. godine komandir odreda je Dragan Ivošević , a politi ki komesar uro N. Basta i a." Odred »Staro Selo« u vrijeme formiranja 1. (glinskog) bataljona partizanskog odreda Banije, 30. decembra 1941. godine, ulazi u njegov sastav.

Već u zbjegovima naroda u Šamarici, po selima, birani su odbori za rukovo enje životom i radom. Ove odbore će kasnije, kada su stigla detaljnija uputstva, zamjeniti ili se proširiti u narodnooslobodilačke odbore (NOO). Prvi NOO biran je 18. augusta 1941. godine u selu Donje

⁹⁷ Narodni heroj Jugoslavije (1921-1943).

⁹⁸ Milutin Omazić , Sisak i Banija 1919-1941. godine, Zbornik, Sisak, 1974. godine, str. 673.

⁹⁹ Dušan Baić , Kotar Vrginmost u narodnooslobodilačkoj borbi 1941-1945. Vrginmost, 1980. godine.

Selište kod Gline.¹⁰⁰ Koncem 1941. godine NOO su osnovani skoro u svim selima oslobo enog podru ja Banije.

Sre uju se i šire partiske organizacije, kao i organizacije SKOJ-a.

U redovima srpskog naroda pojavili su se i prvi izdajnici, neprijateljski špijuni. Tako su izdajnici iz sela Buzeta kod Gline, Dušan Zec i Pero Muždeka, tajni saradnici žandara i ustaša, sa ekali 10. augusta u vinogradima kraj sela komunistu i jednog od organizatora ustanka ing. Milu Muždeku, i ubili ga koljem iz vinograda. Kasnije su otkriveni. Dušan Zec je osu en i strijeljan, a Pero Muždeka uspijeva pobje i u Glinu, a poslije rata u inostranstvo.

Odred Vasilja Ga eša iz Šamarice likvidirao je žandarsko - ustaškog saradnika, trgovca iz Malog Gradca, Milu Dreki a. Zatim i Milu Lon ara iz Velikog Gradca koji je bio u Šamarici, vratio se ku i i spreavao nabavku i dobavu hrane za partizane, a one koji su nosili hranu prijavljivao vlastima.¹⁰¹

U Šamarici, nedaleko od Ga ešinog partizanskog logora, 17. augusta uhva en je ustaša u civilu iz sela Gvozdansko, Petar Bari . Na saslušanju je priznao da ga je uputio ustaša Martin Grebarevi Martine, da u Šamarici izvidi gdje su partizanske baze i koliko ima partizana. Petar Bari je osu en i strijeljan kao špijun.¹⁰² Odmah poslije toga Vasilj Ga eša donosi odluku da se i u selu Ljeskovac u kotaru Dvor osnuje grupa boraca - predstraže - koja e osmatrati ustaške posade u Gvozdanском, Rujevcu, Bešlincu i prema Dvoru na Uni. Grupu boraca u selu Ljeskovac organizirali su bivši žandar Stanko Šašo, Milan Banjanac i Stojša Zuber.¹⁰³ Grupa postavlja i drži stalnu stražu prema Gvozdanском u rejonu Šljivovca, a prema Rujevcu i Bešlincu na predjelu Ku lište južno od zaseoka Zuberi, kosa Kop i .

Osnivanje štaba partizanskog odreda »Šamarica«

Poslije borbe u Majskim Poljanama u kojoj su ubijena trojica ustaša iz Gline, glavnina grupe boraca Stanka Bjelajca ane, odlazi u Šamaricu u sastav partizanskog odreda »Šamarica«.

Znaju i da je Stanko Bjelajac ane lan KK KPH Glina, Vasilj Ga eša ga upu uje da u logor na avi a brdo dovede sekretara KK KPH za Glinu Ranka Miti a i lana tog komiteta Simu Todorovi a. Simu su našli u šumi Prolom, a Ranka u Gornjem Selištu. Simo Todorovi je krenuo odmah, a Ranko Miti nešto kasnije, jer je eka vezu iz sela Kirina sa OK KPH Karlovac. Sa njima je na Šamaricu došao i Milan Pavlovi Mi un, aktivni konji ki potporu nik bivše jugoslovenske vojske, rodom iz sela Kirina, na Kordunu. Nakon dogovora, krajem augusta 1941, osnovan je štab odreda: Vasilj Ga eša, komandant, Stanko Bjelajac ane, politi ki komesar, Milan Pavlovi Mi un, operativni oficir.

¹⁰⁰ Branko Brkovi , *Sisak i Banija 1919-1941*, Zbornik, Sisak, 1974. godine, str. 781.

¹⁰¹ Zbornik NOR-a, V, knj. 1, str. 111, 112.

¹⁰² Zbornik NOR-a V, knj. 1, str. 111. i svjedo enje autoru Ivana Paležaka iz Gvozdansko-

ga. U Zborniku pogrešno piše da je strijeljan Martin Grebarevi .

¹⁰³ Komandir grupe - predstraže - Ljeskovac je Ilija Ve erko.

Simo Todorović prvo preuzima ekonomat i sekretar je Partije, (u redu je bilo oko 20 lanova).

Ga ešin odred imao je u svom sastavu tada 120 boraca naoružanih sa 30 karabina »mauzer«, 10 karabina »manliher«, 4 vojni ke puške iz ranijih ratova - 2 francuske trometke i 2 italijanske puške - 21 dvocjevnu lovu ku pušku, 10 revolvera, 6 ručnih bombi, 1 teški mitraljez »maksim«, 1 laki mitraljez »šoša« i 1 puškomitraljez »brno«. Odmah poslije formiranja štaba odreda planirana je prva zajednička akcija odreda »Šamarica« i »Koline«.

Kako je Jurica Kale u Španjolskoj republikanskoj armiji bio diverzant, dogovoren je da zajednička akcija bude rušenje vlaka na željezni koj pruzi Sunja - Sisak kod sela Krajiški Brod.

Uvečer 20. augusta 1941. godine krenulo je iz Šamarice oko 150 boraca iz oba odreda, pod komandom Vasilja Gačića. Minu pod šine postavio je diverzant Jurica Kale, a zatim su odredi ostali u zasjedi da sačekaju i napadnu vlak. Dok se ekalo da nai e vlak, borci Savo Samac iz Roviške i Mile Rupa iz Majske Poljane prekinuli su konopac za aktiviranje mine, pa akcija nije uspjela. Oni su se branili da su slučajno prekinuli konop i da nisu smjeli javiti. Ali, istragom u logoru odreda u »Šamarici« utvrđeno je da su oni, kao tajni saradnici ustaša iz Gline, namjerno prekinuli konopac. Partizanski sud ih je osudio na smrt i strijeljani su kao izdajnici.¹⁰⁴

U međuvremenu je OK KPH Karlovac na sjednici od 18. augusta 1941. godine imenovao jedinstveno vojno rukovodstvo - Štab - narodnooslobodila kog partizanskog odreda Korduna i Banije. Komandant Ivo Rukavina,¹⁰⁵ kapetan Španjolske republikanske armije, rodom iz Like, njegov zamjenik Srećko Manola¹⁰⁶ poručnik Španjolske republikanske armije, politički komesar Večeslav Holjevac.¹⁰⁷ Za lanove štaba odreda Korduna i Banije imenovani su Robert Domanić,¹⁰⁸ kapetan Španjolske republikanske armije, Stanko Opačić, a 19. septembra i Vasilj Gačić, komandant partizanskog odreda »Šamarica«. Time je Banija ušla prvo u sastav Narodnooslobodila kog partizanskog odreda Korduna i Banije do odvajanja Banije od Korduna kao zasebnog ratnog područja, 17. novembra 1941. godine.

Novi zločini ustaša

Dana 22. augusta 1941. godine, ustaše, žandari, domobrantska vojska, Muslimani - ustaše susjedne Cazinske krajine ponovo kreću u progone. Krenuli su da hvataju, ubijaju i kolju srpske nacionaliste po selima duž »suve meće« od Bosanske Otoke i Vrnograča a sa upadima i na području kotara Dvor i Glina. Da bi prvenstveno pohvatili izbjeglice iz sela Cazinske krajine na području kotara Dvor i Glina, ustaše spremaju

¹⁰⁴ Simo Petrović, *Sisak i Banija 1919-1941. godine*, Zbornik, Sisak 1974. godine, str. 807.

¹⁰⁵ Narodni heroj Jugoslavije.

¹⁰⁶ Narodni heroj Jugoslavije (1914-1979).

¹⁰⁷ Narodni heroj Jugoslavije (1917-1970).

¹⁰⁸ Narodni heroj Jugoslavije (1918-1942).

novu prijevaru. Više dana su pozivali, preko uhva enih pojedinaca na njihovim zgarištima ili kod preostalih ku a gdje su išli po hranu, izbjegle Srbe da se vrate svojim ku ama, da e im biti vra eno što je oplja - kano, da e dobiti kartice za snabdijevanje koje prvim povratnicima ak i dijeli, da se više nikome ne e ništa dogoditi što se za one koji se ne vrate ne garantuje. Izbjeglice su ve inom povjerovale i vratile se na svoja zgarišta i u ku e koje nisu spaljene. Me utim, 22. augusta jake ustaške snage nastupaju iz Bosanske Otoke pravcem selo Ivanjska, Glodna, Banjani, Dobro Selo kod Bužima. Pohvatane strijeljaju ili kolju. Tako su u jarku nedaleko od starodrevnog grada Javnika izme u sela Banjana u Kotarana likvidirali više od 20 ljudi.¹⁰⁹ Istovremeno, cazinske i bužimske ustaše i žandari iz stanice u selu Ravnice narednika Marina Pilingera i Muslimani-ustaše nastupaju od Bužima u pravcu Rada brda i Gornjeg Žirovca, a od Vrnogra a nastupaju u pravcu Bosanske Bojne, Hrvatske Bojne, Obljaja i Donjeg Žirovca.

Kre u i se u strelja kim strojevima, neprijatelj hvata ljudi, žene i djecu od kojih oko 700 ubija i kolje u šumi Hrastova a, nedaleko do »suve me e« kraj Gornjeg Žirovca.¹¹⁰

U Gornjem Žirovcu zaselak Suzi i, ustaše su zapalile jedan stog si-jena i jedan arđak.¹¹¹ Vjerovatno bi u inili i ve i pogrom da ih u daljem nastupanju nije sprije io paljbom iz karabina »manliher« šumski predradnik Dmitar Suzi Braji . Dmitru se pridružuje omladinac Gojko orkovi sa štucem, te Milan Cugalj koji je iz skrovišta izvadio karabin »manliher« sa 7 metaka. Ustaše su se povukle, a jedan od njih je ranjen.

Na pravcu sela Stabandža i Crkvina za Gornji Žirovac, zaselak Brdo Cari a, ponovo su izašli mjesni žandari sa narednikom Metodijom Brezovcem - koji su sa okupljenim mjesnim stanovnicima sprije ili prelazak ustaša i žandara preko »suve me e«.

Vrnogra ke ustaše prodiru toga dana sve do blizu sela Obljaja, gdje su uhvatili jedan broj ljudi - prvenstveno izbjeglica iz Cazinske krajine, a zatim ih likvidirali na predjelu Poljice kraj Vrnogra a.

Poslije ustaških zlo ina, i oni koji su mislili da je država - država i da joj se treba pokoravati, shvatili su da je jedini izlaz ustanak i borba. Zato i ti ljudi prilaze onima koji su spremni za ustanak, odnosno javljaju se u grupe koje se osnivaju za otpor ustašama, donose i vatreno i hladno oružje, odnosno poljoprivredne alatke.

Nove grupe boraca

U selu Bosanska Bojna, Glinica i u okolini, krajem augusta 1941. godine osnovana je grupa od 16 boraca. Grupa održava vezu sa grupom ustanika u selu Hrvatska Bojna, a kasnije i sa partizanskim odredom »Prolom« u kotaru Glina.

¹⁰⁹ Sela Ivanjska, *Glavica i Baštra u NOB 1941-1945. godine*, Ivanjska 1964; *Bosanskokrupska opština u NOB 1941—1945. godine*, Bosanska Krupa 1969. godine.

¹¹⁰ Zbornik NOR-a tom IV, knj. 1, str. 652 Izvještaj III žandarmerijskog puka »NDH« iz Banjaluke.

¹¹¹ arđak, u ovom kraju je ku a na sprat pored redovne ku e u kojoj se smještaju mladenci posle ženidbe.

Selo Kobiljak i Prosinja osnovali su svoju grupu od 15 boraca kao stražu duž »suve me e«.

Sprije ivši daljnji prođor ustaša u Donji Žirovac, mještanin, lugar, Mirko Ostoji Boji osniva grupu od 45 boraca - stražu, koja sa oružjem prati kretanje ustaša. Straža Mirka Ostoji a Boji a u decembru ulazi prvo u sastav ete Ilike Tarabi a, zatim od 18. decembra u novoosnovanu etu Bojna - Obijaj, komandira Rade Grmuše Rare - kotar Glina.

U Gornjem Žirovcu Dmitar Suzi Braji organizira naoružanu grupu boraca kao stražu duž »suve me e« ja ine više od 45 ljudi. Straže Gornjeg Žirovca danju osmatraju nailazak ustaša iz Cazinske krajine. Mjesni žandari iz Donjeg Žirovca znaju za ove straže ali ih ne diraju niti zahtijevaju da predaju oružje. Narednik Metodije Brezovac je Dmitru Suzi u Braji u po Aleksi Tintoru krišom poslao 60 metaka 7,9 mm. Grupa razoružava žandare u stanici Donji Žirovac, 28. novembra 1941. godine, a prvih dana decembra uklju ena je u etu Ilike Tarabi a (kotar Glina) kao 4. vod. Komandir voda je Dmitar Suzi Braji , a politi ki delegat Ivica Gregori . Vod drži po etne položaje kod Gre ana i Gline.¹¹²

Poslije ubijanja pohvatanih ljudi sa podru ja op ine Bosanska Oto ka, 22. augusta 1941. godine nedaleko starog grada Javnik, i u selima So anica, Kotarani, Dobretin i Javnica osnovana je grupa od 32 naoružana borca radi zaštite sela. Komandir grupe je Adam Borojevi iz So anice, a zamjenik uro Živkovi iz Kotarana. Borci iz grupe danono - no osmatraju »suvu me u«, odnosno predio prema Bužimu i Bosanskoj Otoci. Uspostavili su vezu i sa bosanskom grupom boraca u selu Ivanjskoj, Nikice Daki a, zatim i sa grupom boraca u selu Banjani, Bože Skendži a, odmah poslije njenog formiranja. Grupa boraca iz Kotarana je 31. oktobra 1941. godine ušla u sastav partizanskog odreda » erkezovac« kod Dvora na Uni.

Osnivanjem ovih grupa naoružanih boraca, ustank je proširen na itavu Baniju.

U daljim borbama s neprijateljem partizanske snage stalno ja aju, naoružavaju se i razvijaju u istinsku oružanu snagu.

Organiziranjem ljudi za ustank i oružanu borbu, bila je završena tek prva faza neposrednih priprema za otpo injanje borbi. Tada je nastupila druga faza - organizaciono sre ivanje i ja anje partizanskih odreda i grupa boraca, svakako uz organiziranje organa narodnooslobodila kog pokreta kao jedinstvene cjeline. Taj zadatak proizilazio je iz uputstava Glavnog štaba partizanskih odreda Jugoslavije, iz BILTENA broj 1 - august 1941. godine. I na Baniji, osim partizanskih jedinica, organizira se cjelokupna pozadina - narod - koji time uzima puno u eš e u borbi za slobodu. Za to organiziranje bili su zaduženi i štabovi partizanskih jedinica, a time su komunisti, elije i komiteti Partije potpunoje izvršavali svoj zadatak. U po etnom periodu, a i kasnije u toku rata, bratstvu i jedinstvu poklanjana je puna pažnja, posebno bratstvu i jedinstvu izme u Srba, Hrvata i Muslimana. U tome su posebnu ulogu imali komunisti - Hrvati Joso Marjanovi iz Velike Solne, Milan Despot

¹¹² Izjava Dmitra Suzi a Braji a u arhivi njegove supruge i autora.

DEM iz Gline, Artur Turkulin Tujko iz Petrinje, Antun Štajcar zvani Crni Tone iz Petrinje, Ivica Gregorić iz Jukinca, Stevo i Luka Klobučar te Ivo i Marko Medved iz Donjeg Selišta kod Gline i dr.

Organiziranje narodnooslobodilačkih odbora i dalje borbe

Odbori osnovani po selima i u zbjegovima poduzimaju mјere da se narod gdje je to moguće vrati u sela, u svoje kuće, te da nastavi s radom u poljima. Organiziraju se seoske straže koje prate eventualni napadak žandara i ustaša, kako bi se stanovnici sklonili u obližnje šumarke, gajeve, ili ponovo izbjegli u Šamaricu. Na masovnim sastancima svih odraslih ljudi i žena dotadašnji seoski odbori se proširuju i prerastaju u narodnooslobodilačke odbore (NOO) po uzoru na navedeni NOO u Donjem Selištu kod Gline. Narodnooslobodilački odbori osim funkcije privremenih organa narodne vlasti obavljaju i politiku funkciju. Za to se ukazala konkretna potreba poslije akcije na Banskem Grabovcu i njezinog odjeka širom Banije. U narodu su se mogla uti različita mišljenja, kao i to da akcije protiv neprijatelja nisu pogodne zbog stradanja velikog broja ljudi na Grabovcu poslije te akcije, da bi bilo bolje ne napadati jačeg od sebe, ne napadati »državu« koja je jača, a pogotovo stranog okupatora Nijemačku, koja je porobila skoro svu Evropu itd. Katolički klerik je nastavio da masovno pokrštava, nastojeći i lijepim nazivom da stekne povjerenje srpskog naroda, a to je trebalo objasniti širokim narodnim masama. Zbog toga su NOO morali davati pravilna objašnjenja, koristeći i za svoje djelovanje genocidne akcije ustaša davno prije ustaničkih akcija na Banskem Grabovcu i drugdje.

Stanovnici sela ugroženih od ustaša, žandara i domobranske vojske i dalje su morali ostati u zbjegu. Narodnooslobodilački odbori su preuzeли zadatak da organiziraju odlazak seljaka, prema mogućnostima, na rad na svojim poljima udaljenijim od sela, kao i da im pruže pomoć u prehrani i ostalom snabdijevanju. Grupe i desetine boraca esto su išli na obezbjeđenje tih radova.

Vojna rukovodstva - štabovi - u logorima odreda »Šamarica« i »Koline« u Šamarici, nastavljaju da rade na vojnem i političkom osporebljavanju partizana. Istovremeno, borci u grupama, desetinama ili po vodovima, odlaze u patroliranje i manje akcije. Borci iz odreda postavljaju zasjede i vrše prepade na ustaške i žandarmerijske patrole i likvidiraju pojedine istaknutije ustaške zločince, kao i domaće izdajnike, ustaške i žandarmerijske doušnike.

Manje patrole neprijatelja više se ne zalije u, kao ranije, u sela bliže Šamarici što je bio prvi veći uspjeh, tim više što su veće formacije neprijatelja seoske straže, osmatrači i partizanske patrole otkrivale im krenutu iz garnizona i uporišta.

Istovremeno, svakodnevno jačaju veze između partizanskih odreda i grupa boraca, kao i između komunista organizatora ustanka, odnosno rukovodilaca borbi na Baniji.

U logoru »Šamarica« kod avija brda, osim objekata za smještaj i druge potrebe odreda, izgrađena je prva šumska bolnica smještena u baraci.¹¹³

I u logoru PROLOM grade se šumske barake - kolibe za smještaj i odmor boraca, a u odredu »Koline« postavljeni su šatori.

Grupe boraca odreda »Koline« izlaze u okolna sela da osmatraju neprijatelja i njegovo kretanje. U selu Komogovina 2. septembra grupa hvata povjerenika za školstvo općine Međeđani Marka Stanića i nadzornika škola kotara Kostajnica Novosela. Oni su došli da preuzmu školu od mjesnog uitelja Srbina, Miloša Mrazovca. Oduzet im je pištolj kalibra 6,35 mm, a zatim su najureni iz sela.

Odred »Šamarica« pod rukovodstvom Vasilja Gaća ešte napao je odred ustaša u selu Begovići, gdje su ustaše došle i po ele masovno da pljačkuju kuće iz kojih je narod pobegao u Šamaricu. Borci odreda »Šamarica« ubili su tada poznatog ustašu koljaču iz sela Maji, Luku Mažaloviću. Ali, kada su se borci povukli u Šamaricu ustaše su ponovo došle s poja anjima u selo Begovići i zapalili ga.

Strogo se vodilo računa o postupcima partizana. Nedostojne akcije su zabranjivane i osuđivane od partijskog rukovodstva, kao i od rukovodstva partizanskih jedinica.

Izvođene su i ekonomske akcije. U partizanski logor u Šamarici, borci partizanskog odreda »Šamarica« prvih dana septembra 1941. godine dopremaju oko 60 metara kih centi žita. To žito su ustaške vlasti tokom vršidbe sakupile uzimajući i ak 20 posto za ustašku i njemačku vojsku. Dio toga žita razdijeljen je narodu, a veći dio spremljen u prve zemunice u Šamarici, kao rezerve za partizansku vojsku i narod koji je ostao bez sredstava za život.

Jurica Kale, sa grupom minera koju je formirao i obučio, minira 10. septembra željezničku prugu kod Blinjskog Kuta. Promet na pruzi Sisak - Sunja prekinut je oko tri sata.¹¹⁴

I neprijatelj ne miruje. Ustaška satnija »divljih ustaša« iz sela Maji, iznenadno je 11. septembra upala u selo Buzetu. Uhvatili su nekoliko ljudi i likvidirali ih. Istoga dana, borci partizanskog odreda »Šamarica« u selu Dodoši, zarobili su jednog ustašu, a iz zasjede u selu Drenovac ubili su jednog žandara.

Ista satnija 18. septembra nastupa iz Maji u pravcu sela Klasni. Djelovi partizanskog odreda »Šamarica« iz zasjede napadaju ustaše, ubijaju trojicu a ranjavaju šestoricu. Druga grupa boraca odreda »Šamarica« iz zasjede na cesti Banski Grabovac - selo Vlahović napada i jednu domobransku patrolu. Ubijen je jedan domobran i zaplijenjena 1 puška sa municijom i priborom.

Prepadima partizana na više mjesta, neprijateljske snage se razvlače i efekti njegovog reagiranja bili su mali. Zato ustaški pukovnik Tomislav Ralf sa svojim i domobranskim snagama iz garnizona Petrinja i Glina, tokom 14. septembra 1941. godine provodi šire krstarenje radi ispunjavanja Šamarice od ustanika. Ali, u tome nije polučio nikakav uspjeh. Već organizirani narod sklonio se ispred neprijatelja, a do partizanskih logora u Šamarici, neprijatelj nije stigao.

¹¹³ *Vojnosanitetski pregled* broj 8/1961.

¹¹⁴ *Zbornik NOR-a, tom V, knj. 1, str. 405.*

Konferencija predstavnika narodnooslobodila kog pokreta Korduna i Banije

Radi zauzimanja definitivnih stavova za organiziranje narodnooslobodila kog pokreta na Kordunu i Baniji, OK KPH Karlovac i Štab narodnooslobodila kog partizanskog odreda Korduna i Banije, sazivaju konferenciju predstavnika NOP-a iz svih šest rejona Korduna i Banije. Konferencija je održana 19. i 20. septembra 1941. godine u selu Dodani na Petrovoj gori. Iz Petog rejona - Prolog - prisustvovala su 2 delegata - Milutin Balti i Ranko Eremija, a iz Šestog rejona - Šamarica - prisustvovala su 4 delegata - Vasilj Ga eša, Ranko Miti, Stanko Bjelajac ane i Petar Vladi. Ukupno je prisustvovalo 20 delegata. Po socijalnom sastavu bila su 4 radnika, 6 seljaka i 10 intelektualaca, a po nacionalnom 14 Srba i 6 Hrvata.

Delegati sa Banije (V i VI rejon), podnijeli su jedinstven izvještaj u kojem su: opisali situaciju pre i poslije akcije u Luš anima i Banskom Grabovcu; naveli da u Šamarici ima 5.000 ljudi i djece; da odred »Šamarica« ima 120 ljudi, od ega oko 20 lanova Partije i da je podjeljen u 3 voda; da je odred naoružan sa 13 novih karabina sa 850 metaka, 10 starih karabina sa 80 metaka, 2 francuska karabina sa 30 metaka, 2 talijanska karabina, 21 puškom otrogušom, 10 revolvera, 6 bombi, 1 teškim i 1 lakim mitraljezom sa 1.200 metaka i 3 saržera; da odred »Pogledi«, kasnije nazvan »Prolog«, ima 14 ljudi, od toga 6 lanova Partije. Naoružanje: 4 stara karabina sa 100 metaka, 3 otroguše i 3 revolvera; da postoje još dva odreda, jedan od 27, a drugi od 13 ljudi, koji još nisu stupili u vezu sa V i VI rejonom; da su na terenu rejona 4 žandarske stanice sa preko 120 žandara, da u Glini ima 60 vojnika i 30 ustaša.¹¹⁵

Delegati su izložili dotadašnje akcije i mjere protiv neprijatelja.

U toku savjetovanja Ivo Marinkovi Slavko, Veleslav Holjevac i Ranko Miti, zaključili su da se Vasilj Ga eša primi u lanstvo Komunisti ke partie Jugoslavije.¹¹⁶ Delegati vojnog savjetovanja su usvojili Rezoluciju, kao i Proglas.¹¹⁷

Rezolucija, osim uvodnog dijela, sadrži kratak istorijat uspjeha i nedostataka u dotadašnjem radu, izvo enju akcija itd. Zatim su istaknute vojne i politi ke zadeve za daljnji rad, i to:

»a) Vojna zada a:

1. - Glavna je zada a u vojnem pogledu što brža i pravilnija organizacija rajona. Treba formirati rajonske komande. Kod toga treba paziti da se te komande, a pogotovo drugovi komandanti brinu o itavom rejonu, a ne samo o svom mati nom odredu. Rajonski komandanti i komesari morati e se odvojiti od svoga mati nog odreda i obilaziti sve odrede u svome djelokrugu. Dalje treba paziti da se rajonske komande ne opterete rješavanjem manje važnih stvari, koje treba ostavljati da ih rješavaju komandiri odreda, vodnici, desetari. Treba dizati autoritet komandnog sastava.

¹¹⁵ Zbornik NOR-a tom V, knj. 1, str. 110-112.

¹¹⁶ Iz svjedo enja autoru Ranka Miti a 1978. godine.

¹¹⁷ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 1, str. 117-120.

2. - Naro ito pažnju treba posvetiti vojni koj izobrazi odreda, tim više što imade lanova koji nisu služili vojsku. Treba organizirati ne samo vojni ko vježbanje u pojedinim odredima, nego i zajedni ke vježbe više odreda iz itavog rajona. Sve važnije odredbe treba davati pismeno i ta no kontrolirati izvršenje datih nare enja.

3. - Vršiti što eš e zajedni ke akcije više odreda ili itavog rajona, u prvom posvetiti pažnju onim akcijama gdje emo se domo i oružja.

4. - Što prije izvršiti organizaciju logora, izgraditi zimske zemunice, skladišta hrane, pobrinuti se za zimsku obu u itd.

5. - Objasniti svim odredima potrebu napadanja i razoružanja Talijana.

6. - Zarobljeni materijal po mogu nosti spremiti iako nam momentalno ne treba.

7. - Što prije treba sprovesti organizaciju sanitetske službe, tako da se u svakom odredu nalazi jedan sanitar.

8. - Svi lanovi odreda treba da polože partizansku zakletvu.

b) Politi ke zada e:

1. - Razviti što širi politi ki rad u svim našim odredima. Odredi treba da na u svaki dan vremena za vojni i politi ki rad; o tome treba da se staraju politi ki komesari, i da o tome redovito obavještavaju višu komandu.

Naro itu pažnju treba posvetiti politi kom radu kako u srpskim tako i u hrvatskim selima. U selima treba što eš e održavati zborove, vršiti prikupljanje živežnih namirnica, pobrinuti se za sakrivanje tih namirnica, organizirati seoske straže i obavještajnu službu. Velika zada a stoji pred našim drugovima u radu oko zbrinjavanja onog stanovništva kojem su sela popaljena. Što prije treba pristupiti izgradnji zemunica za izbjeglo stanovništvo i prikupljanje i sakrivanje hrane za zimu. Hranu treba prema potrebi racionalizirati. U tu svrhu treba stvarati seoske od bore, koji e se brinuti za rješavanje svih tih pitanja.

2. - Razviti rad me u seoskim ženama. Osposobiti žene za kurire, za prikupljanje stvari za partizane itd.

3. - Organizirati rad me u seoskom omladinom. Omladinu treba upotrebljavati za održavanje veza o kretanju neprijatelja, za kurire, za nova enje (popunu) odreda.

4. - Konferencija osobito isti e potrebu da se što prije likvidira slaba povezanost koja postoji u hrvatskim selima. Treba što prije stvoriti, odnosno proširiti, veze sa hrvatskim domobranima i talijanskim vojnicima.

Konferencija konstatira da se u zadnje vrijeme u ovim krajevima opaža znatno ja anje nacionalnooslobodila kog pokreta, a i njegovo politi ko organizaciono u vrš ivanje; snaga naših odreda zadnjih mjesec dana porasla je za 4 puta. Me u neprijateljima vlada veliki strah pred našim odredima. Neprijatelj se kre e samo danju i to u ve im grupama po glavnim cestama. Sve su to znakovi da naša borba treba da poprimi i više forme i da se pred nas postavlja zada a vršiti vojne i politi ke pripreme za dizanje op eg narodnog ustanka.«¹¹⁸

¹¹⁸ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 1, str. 119-120.

U Rezoluciji su jasno i precizno određeni vojni i politički zadaci, a u dijelu koji nismo citirali iznose se glavni nedostaci u vojnem i političkom pogledu na Kordunu i Baniji do 20. septembra 1941. godine.

U Proglasu sa Konferencije delegata narodnooslobodila koga pokreća Korduna i Banije upućenom Srbima, Hrvatima i Bosancima Kordunu i Banije, te seljacima, radnicima i rodoljubima, pored ostalog se kaže: »Ovih dana se ponovo pale kuće, pljačka imovina naroda i ubijaju žene i djeca i starci. Nema sela na Kordunu i Baniji u kojem nisu popaljene kuće, malo je porodica koje nisu opljačkane, mnogo je majki koje oplakuju sinove i kćeri, žena koje oplakuju muža i djecu, i djece koja oplakuju oca i majku.

Njemački fašisti ki banditi bili su prvi koji su poeli ubijati stotine Srba za jednog njemačkog vojnika. Fašisti ki saveznici: Hitler, Mussolini i njihove sluge Paveli sa frankova kom gospodom organizirali su ubijanja i mučenja naprednih seljaka, radnika i intelektualaca, kakova ne pamti historija. Djeca su ubijana u naručju majki. Ljudi su odpremani u crkve i tamo ih ubijali i mučili. Majke su ludile gledajući klanje svoje djece, pa da posle toga budu i same klanjane, mučene i silovane. Na Kordunu i Baniji je poklano preko sedam hiljada ljudi, žena i djece. Zar je mogao i jedan ovjek mirno gledati paljenje kuće, pljačku kanje imovine, ubijanje žena, djece i ljudi? Zar je mogla i jedna majka mirno gledati ubijanja i mučenja njezine djece? Zar se moglo podnositi silovanje djevojaka i žena? Nijedan ovjek koji hoće živjeti životom slobodnog ovjeka nije mogao mirno gledati opričinu pokolja naroda, podnositi silovanja žena i djevojaka i pljačku kanje naroda! ...

Svatko tko voli svoj narod, tko želi živjeti u slobodi a mrzi ropsstvo treba se priključiti našoj borbi. Naša je borba nacionalnooslobodilačka i pozivamo svakog rodoljuba, bez obzira na partijsku pripadnost, da se priključi i ovoj velikoj narodnooslobodilačkoj borbi ...

Sakupljajte hranu, odjeću, obuću za borce, pristupajte u partizanske odrede, prvoborce narodnooslobodilačke borbe; stvarajmo narodnooslobodilačku vojsku i povedimo odlučnu borbu rame uz rame sa nepobjedivim Crvenom armijom protiv fašizma ... «¹¹⁹

Iz Proglasa se vidi da rukovodstvo narodnooslobodilačkog pokreta Korduna i Banije prvenstveno potencira potrebu bratstva i jedinstva, daje jasniju situaciju na Kordunu i Baniji vezanu za pljačku, paljevine, klanje ... Nepogrešivo utvrđuje ulogu okupatora i njihovih službi, u prvom redu ustaša. U njemu se narod poziva u beskompromisnu borbu protiv okupatora i domaćih izdajnika.

Zanimljivo je da su Proglas potpisali delegati partizana, radnika, seljaka i intelektualaca narodnooslobodilačkog pokreta Korduna i Banije.

Konferencija u cjelini, a posebno Rezolucija i Proglas imali su veliki utjecaj na daljnji razvoj narodnooslobodilačke borbe na Kordunu i Baniji. Za Baniju je posebno značajno što je u toku Konferencije predloženo Centralnom komitetu Komunista češke partije Hrvatske da se Banija organizaciono odvoji od Korduna u zasebno vojno partizansko područje, što je Centralni komitet dvanaest dana kasnije i usvojio.

¹¹⁹ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 1, str. 120-122.

Radi pružanja pomo i na Baniju su 26. septembra 1941. godine stigli komandant štaba NOPO odreda Korduna i Banije, Ivan Rukavina i zamjenik komandanta Sreko Manola. Sobom su donijeli i partizansku zakletvu koju je napisao lan CK KPH Marko Oreškovi.¹²⁰

Istovremeno i CK KPH, 20. septembra 1941. godine izdaje Direktivu za organiziranje i rad skojevskih organizacija u partizanskim odredima. U Direktivi se navodi:

»Djelokrug rada i osnovne dužnosti skojevskih organizacija u partizanskim odredima jesu:

1.- Sistematski rad na politi kom podizanju mladih partizana, njihovo upoznavanje sa linijom i zadacima narodnooslobodila kih partizanskih odreda, sa politikom KPJ i principima marksizma - lenjinizma.

2. - Stalno u vršivanje i podizanje svjesne gvozdene discipline, duha samoprijegora i hrabrosti me u svim mladim borcima jednog odreda.

3. - Organizovanje kulturnog života lanova odreda putem predavanja, organizovanja slušanja radio-emisija, analfabetskih te ajeva za ne-pismene borce, zabava itd. Brižljivo njegovanje drugarstva i solidarnosti u odredu.

4. - Mobiliziranje svih mladih partizana u stalnoj potpori Partije u odredu; uzdizanje mladih kadrova i njihovo predlaganje za lanstvo u Partiji.

5. — U selima i gradovima kroz koje odred prolazi ili u kojima izvodi akcije skojevska organizacija ovog odreda mora na i mogu nosti da okupi omladinu, objasni joj današnji položaj, cilj i zadatke partizana i izvedene akcije. Istovremeno, ona mora postaviti temelje jedinstvenom omladinskom frontu i organizaciji SKOJ-a u tim mjestima.

Na taj na in, skojevske jedinice u odredima moraju postati glavnim pomaga ima Komunisti ke partije, najdisciplinovanijom i najpožrtvovanijom udarnom snagom eta, bataljona i odreda. Kroz okružja i mjesta svojih borbi oni moraju objasniti masama mladih narodnooslobodila - ku borbu, pokrenuti je u nju i pomo i im u organizovanju iste«.¹²¹

Ubrzo su uslijedile i druge direktive za rad i daljnje organiziranje NOP-a.

Sišani na Šamarici

Vrativši se sa konferencije predstavnika NOP-a na Petrovoj gori, rukovodioци odreda »Šamarica« zatekli su novu situaciju u odredu »Koline«.

Poslije akcije oko 500 ustaša protiv sisa kih komunista skrivenih u šumama kod sela Odre i Tišine, 22. jula 1941. godine, napadnuta grupa Josipa Tuškanca i Mike Šmiljaka povukla se u gornju Posavinu, a zatim na podru je kotara Dugo Selo. Štab odreda Sisak iz Žabanske šume sa Vladom Janjem Capom, zvanim i Stari, ilegalno ulazi u Sisak gdje se iz Šamarice vra a i Marijan Cvetkovi. Ilegalno djeluju u Sisku i okolici

¹²⁰ Narodni heroj Jugoslavije (1896-1941).

¹²¹ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 1, str. 122-123.

do po etka septembra, a zatim izlaze u šumu Brezovica gdje je bila grupa boraca Franje Smol i a i Miška Gori koga, lanova OK KPH Sisak.

Upu ivani su kuriri da prona u grupu Josipa Tuškanca i Mike Špiljaka, koje je iz dugoselskog kotara, po etkom septembra 1941. godine doveo uro Ogulinac u bazu Jandre ipora, Golo brdo, kraj sela Jazvenik. Me utim, 10. septembra 1941. godine intervenirao je i CK KPH pismom upu enim iz Zagreba sekretaru OK KPH Sisak, Vladi Jani u Capi. U pismu piše:

»Drugu Starom,

S obzirom na vaše snage, ne zadovoljavaju vaše akcije. Treba još više akcija. Sekretar Okružnog komiteta bit e li no odgovoran ako se to ne izvrši. a a!«¹²²

Prikupivši se nakon intervencije CK KPH u šumi Brezovica, bez grupe Jandre ipora i grupe Josipa Tuškanca i Mike Špiljaka od sela Jazvenik, Sisa ki partizanski odred no u 12/13. septembra 1941. godine izvodi akcije za uništenje ustaških op ina Topolovac i Palanjek u Posavini. O tim akcijama Franjo Smol i piše: »Akciju smo izvršili 12/13. rujna 1941. godine. Akciju na Topolovac vodio sam ja, a na Palanjek Vlado Jani i Marijan Cvetkovi . Kako smo smatrali da je akcija na Topolovac teža, odredili smo 14 dobro naoružanih drugova za Topolovac, a nešto slabije naoružanje imali su drugovi koji su išli na Palanjek.

Akcija na Topolovac uspjela je pa smo donijeli 25. pušaka, jedan pištolj, dva pisa a stroja, geštetner i ciklostil, drugi pisa i materijal, sanduk municije i bombi. Uništili smo nešto op inske arhive, uhapsili opinskog blagajnika ali je vješto pobjegao drugovima koji su ga uvali. U Palanju su drugovi ubili stražara i uzeli njegov karabin, ali se nisu sjetili da pogledaju na tavan gdje su se nalazile puške. Tako su puške u Palanju ostale ... Kad smo se vratili, u logoru smo našli Josu Tuškanca i uru Ogulinca koje smo dugo ekali. Poslali smo ih nazad da prikupe ostale drugove i da preko Starog Pra na krenu za Baniju, a mi smo se te ve eri prebacili u šumu Zalukinju da bismo zavarali neprijatelja ... «¹²³

Ustaške vlasti su bile vrlo osjetljive na pojavu partizana u srednjoj Posavini i na njihovo pripucavanje oko Siska. Osim toga narod je širio pri u kako u šumi Brezovici ima oko 400 partizana. Zato na ranije traženje ustaških vlasti Siska, da se poduzmu hitne mjere protiv »odmetnika« u gustim šumama u Posavini, neprijatelj 19. septembra sa oko 650 ustaša, domobrana i žandara, te sa mobiliziranim seljacima u srednjoj Posavini pod komandom ustaškog satnika Ante Moškova iz poglavnikovog tjelesnog zdruga iz Zagreba, podržani i sa pet aviona, opkoljavaju šume Brezovicu, Zalukinju i Bukovicu. U šumi Zalukinji našlo se opkoljeno 49 boraca Sisa kog partizanskog odreda koji pred daleko nadmo - nijim neprijateljem manevriraju i prelaze preko rijeke Save kod sela Crnac na Baniju. No u 20/21. septembra stigli su u šumicu izme u sela Moštanice i Petkovca. Tu su ih do ekali seljaci iz Moštanice, nahranili i napojili, a Mirko Jasi iz sela Moštanice no u 21/22. septembra dovodi

¹²² Mahmud Konjhodži , *Zapis o prvom jugoslovenskom partizanskom odredu*, asopis Pododbora Matice hrvatske Rije i broj 2, Sisak 1969. godine, strana 126.
Franjo Smol i , *Sisak i Banija 1919-1941. godine*, Zbornik, Sisak 1974. godine, str. 519.

ih na Šamaricu u odred »Koline« kod Artura Turkulina Tujka. I grupa boraca Jandre ipora i Jose Tuškanca iz tajne baze Golo brdo kod sela Jazvenik - Vurot, ukupno 28 ljudi, preko Starog Pra na i rijeke Kupe prelaze na Baniju i dolaze na Šamaricu u sastav odreda »Koline«.¹²⁴

Iz šuma Posavine i Pokuplja iz kotara Sisak na Šamaricu je došlo 77 boraca, među kojima 10 žena. Nacionalni sastav novodošlih boraca bio je 72 Hrvata, 3 Srbin i 2 Slovenca, a po socijalnom sastavu 25 radnika, 37 seljaka i 15 intelektualaca.

U logoru Milošev komac na Kalinama smješteni su Sišani i Kalinaši zajedno, što neki smatraju objedinjavanjem Sisa kog partizanskog odreda i partizanskog odreda »Koline«.

Vlado Jani Capo bio je komandant Sisa kog odreda, a komandant partizanskog odreda »Koline« Franjo Ogulinac Seljo, Artur Turkulin Tujko postao je politički komesar. Dolaskom Sisa kog NOPO na Šamaricu Okružni komitet KPH Sisak uspostavio je vezu sa partijskim organizacijama kotara Petrinja i dijela kotara Kostajnica nakon napada Njemačke na Sovjetski Savez i izlaska sisa kih komunista u šume Posavine i Pokuplja, 22. juna 1941. godine. Te veze nije bilo u vrijeme kada je u ovim kotarima bilo najteže - u vrijeme ustaškog genocida nad stanovnicima srpske nacionalnosti.

Dolazak Sisa kog partizanskog odreda na Šamaricu i Baniju mnogo je značio za razvijanje bratstva i jedinstva Srba i Hrvata, jer je poslijе masovnih zloina nad srpskim stanovništvom, moglo do i do krize. Bratstvo i jedinstvo narođeno ito se ispoljilo prilikom polaganja zakletve u šumi Šamarici 28. septembra 1941. godine i kasnije.¹²⁵

Štabovi odreda »Sisak« i »Koline« uspostavili su vezu sa štabom odreda »Šamarice«. U razgovoru sa Vasiljem Gaćem, Rankom Mitićem, Stankom Bjelajcem anom, urom Vujićem i Tanasijom Bakračem, u logoru Šamarica, dogovorena je jednovremena akcija 26. septembra na opštine Mali Gradac i Klasni. Sišani i Kalinaši, pod rukovodstvom Vlade Janićeve, napadaju žandarmerijsku stanicu u opštini Mali Gradac, a odred »Šamarica« pod rukovodstvom Vasilija Gaće Žandarmerijsku stanicu u opštini Klasni u selu Gornji Klasni. U žandarmerijskim stanicama u Malom Gradcu i Gornjem Klasni u bilo je po 15 žandara.

Prva zajednička akcija

Napad Sišana i Kalinaša na Mali Gradac započeo je oko 4 sata 26. septembra, a na Gornji Klasni oko 5 sati. Borba je vodena do 9 sati, kada je napadnutim žandarima stigla pomoć.

U Malom Gradcu poginuo je 1 žandar, a 5 žandara je ranjeno. Iz Sisa kog partizanskog odreda poginuli su Stjepan Bezuh Hrvat, Milan Kajgana i Jovan Drobnjak Srbi, a ranjen je Stevo Ćikara.

U Gornjem Klasni u poginuo je 1 ustaša iz Maje, a dvojica ustaša iz Maje i 3 domobrana iz Gline su ranjeni tokom intervencije u pravcu

¹²⁴ Zbornik NOR-a, V, knj. 1, str. 422. Franjo Smolić, navedeno djelo, str. 519; Vlado Janići, isto djelo, str. 393.

¹²⁵ Milutin Grozdanić, Sisak i Banija 1919-1941. godine, Zbornik, 1974. godine, str. 216.

Gornjeg Klasni a. Iz odreda »Šamarica« pогинуо је Sava Mio inovi , teško је ranjen Ranko Papu a Rankica i lakše uro Zlonoga.

Žandarmerijske stanice nisu osvojene, ali su se žandari iz straha od novog napada istoga dana povukli u Kraljev ane i Maju, odnosno u Glinu. Time je, stvorena prva slobodna teritorija oko Šamarice u krugu: Kraljev ani, Maja, Gre ani, Obijaj, Bosanska Bojna, Donji Žirovac, Rujevac, Zrinj, Me en ani. Tokom 26. septembra grupa boraca iz Predstraze, op ina Mali Gradac (Pljeskovac) pod rukovodstvom Stevana Komljenovi a i Stanka Kre e ane, upu ena je kao osiguranje napada na Mali Gradac u pravcu Gvozdanskog, Bešlinca i Rujevca u kotaru Dvor na Uni. U selu Ljeskovcu kod ku e Stanka Šaše susrela se predve e ova grupa sa žandarima. U kratkom sukobu pогинули su Nikola Vu kovi Bi ra iz sela Trnovca i 1 žandar.

Posije povla enja žandara iz Malog Gradca i Gornjeg Klasni a njihove kasarne i op ine su zapaljene.

Ove akcije su imale velikog odjeka, kako u narodu Banije, tako i kod neprijatelja, o emu govore i neprijateljski izvještaji.¹²⁶

Polaganje partizanske zakletve na avi a brdu

Pokupivši mrtve i ranjene u Malom Gradcu i Gornjem Klasni u odredi su se vra ali u Šamaricu u pravcu svojih logora. Tokom puta susreli su komandanta i zamjenika komandanta štaba NOP odreda Korduna i Banije, Ivana Rukavinu i Sre ko Manolu i s njima došli u logor odreda »Šamarica«. Oni su krenuli iz Petrove gore da pomognu Baniji, odnosno V i VI rejonu Korduna i Banije, u sprovo enju Rezolucije usvojene na Konferenciji delegata NOP-a Korduna i Banije 19. i 20. septembra 1941. godine. Sre ko Manola je donio tekst partizanske zakletve.¹²⁷

Poslije sahrane pогinulih drugova i odmora boraca, tokom 27. septembra na sastanku štabova u logoru »Šamarica« odlu eno je da sva tri odreda zajedni ki polože partizansku zakletvu prema ta ki 8 Rezolucije sa Konferencije predstavnika NOP-a Korduna i Banije u Petrovoj gori. Stoga su odmah zapo ete pripreme za polaganje zakletve. U logor odreda »Šamarica« stigli su toga dana i drugovi sa podru ja kotara Dvor na Uni profesor Mile Joka, Rade Bomeštar iz Pedlja i Cedo Dragiši iz Bešlinca, koji su tako er položili zakletvu.

Dogovoren je da borci polože partizansku zakletvu u prisustvu što više naroda, koji je pozvan iz zbjegova u Šamarici i iz sela oko Šamarice. Došlo je oko 3.000 ljudi, žena i omladine. Bila je to velika sve anost.

Tekst zakletve partizana u Hrvatskoj

»Zaklinjem se da iz ruku ne u pustiti oružje sve dok poslednji fašisti ki okupator ne napusti moju zemlju, sve dok poslednji us taški gad ne bude iskorijenjen.

¹²⁶ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 1, str. 432 i 433.

¹²⁷ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 1, str. 76.

Zaklinjem se da u neprijatelju, koji je, pomo u doma ih izdajica i pla enika, porobio i oplja kao moju zemlju, klaw i ubijao moj narod, žene i djecu, otimao moje žito, moj trud i muku i izgonio me sa mog djedovskog ognjišta, zaklinjem se da u mu se osvetiti nemilosrdno, da u mu nanositi udarac, krv za krv, smrt za smrt.

Zaklinjem se da u u nemilosrdnoj borbi protiv ustaških razbojnika uvati se i kaniti svakog samovoljnog ispada i osve ivanja nad mirnim stanovništвом, ženama i djecom ma kakve vjere i narodnosti bili, zaklinjem se da u svugdje i uvijek zastupati misao bratstva i zajedni ke borbe Srba, Hrvata i Muslimana za iš enje moje zemlje od zajedni kog neprijatelja, protiv fašisti kih okupatora i doma ih izdajica i pla enika, bili oni iz srpskih, hrvatskih ili muslimanskih redova.

Zaklinjem se da u prije umrijeti nego odati sebe ili svoje drugeve i našu svetu borbu, da u prije umrijeti nego plja kom ili samovolnjim nasiljem okaljati zastavu pod kojom se borim.

Ako prekršim ovu svetu zakletvu, ako pokažem slabost, malodušnost, kukavi luk, nedisciplinovanost ili zlonamjerno izdam interes svog naroda, NEKA SRAMNO PADNEM OD RUKU SVOJIH DRUGOVA!«¹²⁸

Na malom šumskom proplanku izme u Mikine i Stojanove kose, kraj logora odreda »Šamarica« kod avi a brda u Šamarici, borce sva tri odreda za smotru postrojio je Franjo Ogulinac Seljo, kapetan Špan-ske republikanske armije, rodom iz sela Žabna kraj Siska. Zatim je predao raport komandantu odreda Korduna i Banije Ivi Rukavini, koji je stroj boraca pozdravio stisnutom pesnicom desne ruke podignute na desnu sljepoo nicu i parolom »Smrt fašizmu!« Borci su u toku priprema za zakletvu nau ili da mu otpozdrave parolom »Sloboda narodu!«

Redali su se govornici pred strojem boraca, a u prisustvu mase razdznalog naroda Banije. Artur Turkulin Tujko govorio je o vojno-politi koj situaciji i ukratko o dotadašnjem toku drugog svjetskog rata. Sre ko Manola je govorio o ulazi Sovjetskog Saveza u ratu, o Crvenoj armiji i o našoj narodnooslobodila koj borbi. Vlado Jani Capo govorio je o u eš u hrvatskog naroda u narodnooslobodila koj borbi. Zatim je govorio i Vasilj Ga eša, koji je izme u ostalog rekao:

»Nijemci i ustaše osudili su nas na smrt. Na zvverski na in ubijaju naše ljude, žene i djecu. Pale naše domove. Za naše pravo na život, za našu slobodu mi se moramo boriti.

Borba e biti teška, jer neprijatelj ima sve, a mi nemamo ništa. Nemamo fabrika oružja, magacina, hrane i odje e.

Ali, bori emo se i bez oružja i gladni i bos, jer mi drugog izbora nemamo. Zbog toga u borbi moramo biti hrabriji i vještiji od neprijatelja, pobje ivati i sami ostajati živi. Nije junak onaj ko ubije neprijatelja i sam pogine, junak je onaj ko ubije neprijatelja i sam ostane živ. Junak e biti onaj ko izdrži sve neda e u ovom našem ratu.

Sve to ne e biti lako i ko se ne osje a vrstim da to sve podnese neka slobodno iza e iz stroja (izašla su dvojica, zaista bolesni i fizi ki slabii) ...

¹²⁸ Nešto kasnije u Hrvatsku je stigao tekst zakletve koji je napisao Josip Broz Tito, pa su svi partizani polagali istovetnu zakletvu.

Mi smo danas položiti zakletvu na vjernost narodu i narodnooslobodila koj borbi. Od danas nema oslovljavanja sa kume, prijatelju ili imenom, već riječi i druže, a naš je pozdrav stisnuta pesnica uz izgovaranje parole 'Smrt fašizmu', a odgovor je 'Sloboda narodu'.¹²⁹

Zatim je Srećko Manola itao tekst zakletve koju su za njim rednicu po rednicu ponavljali postrojeni borci i mnogi iz mase prisutnog naroda.

Poslije službenog dijela polaganja zakletve, zapelo je narodno veselje. U međuvremenu, na zahtjev Ranka Mitića, borce koji su položili zakletvu i prisutni narod pozdravila je u ime žena Banije Milka Krnjaji Tarabi.

Mjere organiziranja i borbene akcije

Kasno u noći 28. septembra odredi su poslije položene zakletve otišli u svoje logore, a narod se razrišao.

Komandant odreda »Šamarica« Vasilj Gaća 28. septembra je napisao Narečenje za predstraže broj 1, 2 i 3 na području opštine Mali Gradac.¹³⁰ To je ujedno i prvi vojni partizanski pisani akt na Baniji 1941. godine.

»Narečenje komandanta partizanskog odreda za predstraže

Predstraže broj 1, br. 2 Kosovljani, predstraže broj 3 Pljeskavac.

Predstraže imaju zadatak da osmatraju neprijatelja kuda se kreće i u kojoj je ini u svim selima pred njima i da podnose izvještaj u komandu Šamarice br. 6. Imadu pravo da hapse nepoznate ljudi, tj. da prije ispitaju namjeru doti nog i onda da ga upute u Komandu, bez ikakvog zlostavljanja. Imadu pravo predstraže od onih porodica, koje su potukene do kraja,¹³¹ ili koje su otišle u Beograd, da pokupe stvari, o tome tačan inventar da predaju komandi. Ništa ne smiju da upropaste dok im komanda ne dozvoli. Nikoji drug iz predstraže ne smije to zauzimati tj. razne predmete u svoju svojinu. Onaj koji pokuša to zauzimati u svoju svojinu, biće kažnjen smrću. Ni jedan drug iz predstraže ne smije na svoju ruku oteti i van logora svoga ni u selu u initiji što na svoju ruku. Isto tako ga sleduje smrt. Vodnik logora odgovoran je svakog časnika za red svojih ljudi i odaljivanje iz logora, a politički komesari u tim predstražama odgovorni su za ponašanje ljudi iz predstraže u selima i u logoru. Svi ljudi iz predstraže imadu da saslušavaju svakog časnika nauku političkog komesara i partijaca koji se nalaze u tim predstražama. Ti vodnici iz predstraže i politički komesari i partijaci pod injenom su komandi rejonata br. 6 Šamarica. Najstrožije se upo-

¹²⁹ Govor Vasilija Gaće, rekonstruisali su u esnici prve partizanske zakletve, a zapisao Mića Crnobrnja, general-major JNA u penziji.

¹³⁰ Predstraže su jedan od po etničkim oblicima vojne organizacije. Stvarane su za zaštitu sela. Misli se na porodice koje su ustaše uništile.

zoravate, da se ne vrše progoni protiv onih lica s kojima ste od ranije bili u zavadi, te da sada zauzmete li ne mržnje protiv njih, a s time što ste dobili povjerenje da ure ujete u svojim selima za sve krupnije stvari koje ima da riješite a tj. da se hapse ljudi ili ubijaju; prije se Komanda mora obavijestiti o tome. Za razne sitnice ljudi se ne smiju hapsiti, nego im se mora zagroziti ubudu e da se takovim djelima ne bave. Za sve stvari koje su do danas predstraže uzele u svoju svojinu da popišu inventar tih stvari i da dokažu kamo su s njima. Pregled istog današnjeg dana bi e i da pribave sve stvari na okup. Najstrožije se zabranjuje kra a, plja ka, upotreba stare mržnje, prisvajanje u svoje vlastite interese. Državne stvari i privatne stvari od ognjišta koja su opustela dijele se po brojnom stanju ljudstva u komandi i u predstražama.

Šamarica, dne 28/9-1941.

KOMANDA REJONA BR. 6

Komandant:

Vasilj Ga eša¹³²

CK KPH je 30. septembra 1941. godine izdao Okružnicu broj 3. U Okružnici se daje politi ki osvrt na dotadašnji rad, ukazuje na nedostatke u pojedinim dijelovima Hrvatske i daju upute za daljnji rad i organizaciju narodnooslobodila kog pokreta u cjelini.¹³³ Okružnicu su komunisti na Baniji detaljno prou ili i koristili je u svakodnevnoj djelatnosti.

Operativno partijsko rukovodstvo Okružnog komiteta KPH Karlovac na svom savjetovanju predložilo je CK KPH da se od 32 manja partizanska odreda i grupa boraca Korduna i Banije formira 5-6 bataljona (rejon-bataljon) i partizanska brigada Korduna i Banije. Naglašen je značaj organizacije NOO i odlu eno je da se organizira takmi enje u povodu proslave oktobarske revolucije u Rusiji na dan 7. novembra 1941. godine.

Operativno rukovodstvo CK KPH održalo je 2. oktobra 1941. godine sjednicu na kojoj je, uz ostalo, odobreno savjetovanje - Konferencija predstavnika NOP-a Korduna i Banije na Petrovoj gori 19. i 20. septembra 1941. godine, kao i to da se Banija odvoji od Korduna i razvije kao zasebno partizansko vojno podru je po kotarima: Dvor, Glina, Kostajnica, Petrinja i Sisak, te privremeno Vrnogra .

Politi ki komesar štaba NOPO Korduna i Banije, Ve eslav Holjevac, 2. oktobra 1941. godine šalje proglaš partizanima u kojem objašnjava ulogu okupatora i njegovih slugu, daje zadatke partizanima, posebno insistiraju i na jedinstvu naroda.¹³⁴

Kotarski komitet KPH Glina, 4. oktobra 1941. godine izdaje letak sa pozivom muslimanima iz Cazinske krajine da prestanu slijediti zlodjela stranih okupatora i doma ih izdajnika ustaša na razbijanju bratstva i jedinstva.

Za to vrijeme partizanski odredi izvode akcije protiv neprijatelja. Siš ani i Kalinaši, 30. septembra, pod rukovodstvom lana štaba tih od-

¹³² Zbornik NOR-a, tom V, knj. 1, str. 138.

¹³³ Zbornik NOR-a, tom. V, knj. 1, str. 143.

¹³⁴ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 1, str. 165-167.

reda ure Kladarina, spaljuju drveni most na cesti Hrastovica - Jabukovac u Tješnjaku.¹³⁵

Odred »Prolom« (ili Pogledi) u šumi Šašava iz zasjede je napao žandarmerijsku patrolu iz Obljaja. Jedan žandar je ranjen, a zarobljen je pomo ni žandar Ivan Crnolatac.

Odred »Šamarica« 4. oktobra izvodi napad na neprijateljsku posadu u selu Crni Lug na cesti Petrinja - Glina. Zarobljena su 3 domobrana, a zaplijenjeno je 7 pušaka sa municijom i priborom. Zatim 5. oktobra djelovi odreda »Šamarica« poslije pono i napadaju sa brda Pogledi željezni ku stanicu Glina, gdje je zapaljeno stovarište štapova. Za to vrijem djelovi odreda porušili su željezni ku prugu i PTT veze kraj pruge izme u Gline i željezni ke stanice Maja. Istovremeno, odred »Prolom« je napao stražu na željezni kom mostu preko rijeke Gline kod sela Grgani. Domobran Mumin Gavranovi je ranjen, a ostali stražari su pobegli ostavivši 1 puškomitrailjez i 4 puške. Prije odstupanja odred »Prolom« je pokidao PTT veze pored željezni ke pruge Glina - Vrginmost.¹³⁶

Tokom 7. oktobra tri satnije (ete) ustaša i domobrana - po jedna satnija iz Gline, Maje i Topuskog, krenule su u napad na odred »Prolom«. Iznena eni odred prihvatio je borbu u kojoj je juna ki poginuo politi ki komesar Joso Marjanovi,¹³⁷ a teško je ranjen Ranko Eremija. Odred »Prolom« se predislocirao u sela Buzeta - Brubno i Bojna - Obijaj.

Grupa boraca iz sela Svinjica - Gradusa izvršila je 8. oktobra upad u žandarmerijsku stanicu u selu Mala Gradusa kod Šunje. Zaplijenjeno je 7 pušaka sa municijom i priborom, a žandari su svu eni i pušteni u Sunju. Op inska arhiva je zapaljena.¹³⁸ Nakon ovih akcija - po nare enju velikog župana dr Mirka Jereca - Velike župe GORA u Petrinji - preostale žandarmerijske stanice su pove ale broj pomo nih žandara radi uspješnijeg otpora u slu aju partizanskih napada.

Na podru ju kotara Dvor na Uni, na op inama Dvor, Javoranj, Rujevac, Zrinj i Divuša, po uputima Ivana Rukavine, Sre ka Manole i Vasilja Ga eše, datim u vrijeme polaganja zakletve na avi a brdu, organizatori ustanka i oružane borbe sazivaju i održavaju, 10. oktobra u ljudama pored potoka Dabronica (selo Vrpolje), prošireni sastanak sa ljudima spremnim za borbu. Odlu eno je da se ljudi pripremljeni za ustank i borbu okupe sa oružjem i da se osnuje partizanski odred. Na prijedlog Vojislava Strineke Voje okupljanje je zakazano u lova koj ku i Petra Beki a u šumi erkezovac izme u sela Matijevi i, Javornik, Dobretin, Zut i Zakopa. Izabrani su: Miloš Cavi, za komandanta, Vojislav Strineka Vojo za politi kog komesara, a Ianovi štaba odreda postali su Milka Vraneševi i Mile Joka. Osnivanje odreda usporeno je zbog neprijateljske ofanzive na Šamaricu. Ali, im je ofanziva prošla, na kona ni dogovor sa Vasiljem Ga ešom odlaze Miloš avi, Božo Panjkovi i Ivan Pribi evi Joco.¹³⁹ Saglasnost Vasilja Ga eše i Ranka Miti a je do-

¹³⁵ List *Jedinstvo*, Sisak, 18. 08. 1962. godine - Ljuban Ivani .

¹³⁶ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 1, str. 449.

¹³⁷ Narodni heroj Jugoslavije (1905-1941).

¹³⁸ Arhiv Muzeja NOR-a Sisak - neregistrovano.

¹³⁹ Pismena izjava Bože Panjkovi a u arhivi autora.

bijena i u šumi erkezovae osnovan je odred 31. oktobra 1941. godine, koji dobiva ime partizanski narodnooslobodila ki odred » erkezovae«. Ve prve no i 31. oktobra odred » erkezovae« ruši PTT veze izme u Dvora na Uni i sela Vani i, prekidaju i veze Dvor - Rujevac - Bešlinac i Donji Žirovac. Krajem novembra odred » erkezovae« broji više od 150 boraca:

Desetina boraca odreda »Šamarica« 11. oktobra na željezni koj pru zi izme u sela Vlahovi a i Maje napala je neprijateljsku patrolu. Ubijena su dva vojnika i desetar pruge.

No u 18/19. oktobra odredi »Sisak« i »Koline« sa grupom diverzantskog Jurice Kalca, minirali su željezni ku prugu Sisak - Sunja izme u Capraga i Blinjskog Kuta. Vlak koji je naišao izletio je iz šina, a zatim je pruga pokidana na nekoliko mesta.

U selu Buzeta kod Gline, Milan Ognjenovi je napao nožem i razoružao žandarmerijskog narednika Ivana Tomi a. Otetom puškom je zatim ranio jednog ustašu koji je bio u patroli sa žandarima iz sela Maje.

Ofanziva neprijatelja na Šamaricu

Zapovjedništvo oružni kog krila (žandarmerijska eta) Petrinja, u izvještaju Ravnateljstvu za javni red i sigurnost »NDH« u Zagrebu, od 26. i 27. septembra 1941. godine, a povodom napada partizana na žandarmerijske stanice Mali Gradac i Klasni , molilo je za žurno posredovanje i energi no iš enje Šamarice sa posebno jakim postrojbama (snagama) bilo domobrana ili ustaške vojnica.¹⁴⁰

Glavni stožer vojskovo e (generalstab »NDH«) Slavka Kvaternika zapo eo je sa pripremama za ofanzivu protiv »odmetnika« na Šamarici. Tako je 16. oktobra izdana ZAPOVJED za uništenje »odmetni kih« odjela u šumi Šamarici.¹⁴¹ U ofanzivu na Šamaricu upu eno je oko 5.000 ustaša i domobrana, pod komandom ustaškog pukovnika Juce Rukavine - komandanta operacije.

Neprijatelj - raspored i zadaci

Prema zapovjedi vojskovo e - krilnika (generala) Slavka Kvaternika za ofanzivu na Šamarici angažirane su neprijateljske snage sa rasporedom po pravcima nastupanja.

Iz Gline 2. i 20. ustaška satnija sa jednom satnjicom (etom) Poglavnikove tjelesne garde, jednom satnjicom ustaša i mitraljeskom satnjicom - ukupno oko 820 ustaša, pod komandom ustaškog bojnika (majora) Ante Moškova nastupa pravcem Gline - selo Maja - selo Mali Gradac - Praprotnje luke - Romanovo brdo u Šamarici i stvara zastor sa sjevera na odsjeku Romanovo brdo - kota 475. na lijevoj obali rijeke Sunje. Vodi ove kolone bio je desetar Zuk iz Siska, koji je ranije bio u logorima na Šamarici. Ovoj koloni sadejstvuje satnija ustaša iz Petrinje, ja ine oko 180 ustaša, koja preko Dvora na Uni i sela Ljeskovac postavlja zastor na liniji potok Šanja - An elina kosa u Šamarici, a zatim izvodi napad na logor odreda »Šamarica« sa zapada.

¹⁴⁰ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 1, str. 432-433.

¹⁴¹ Arhiv IHRPH Zagreb, reg. br. NG, inv. br. 33.

Iz Topuskog jedna bojna (bataljon) oko 600 domobrana, prevozi se vlakom (vozom) Topusko - Banski Grabovac, a zatim nastupa pravcem Banski Grabovac - selo Šušnjar - Sv. Petka - Ma arc i gdje pozadi gromade (grupe jedinica) bojnika Ante Moškova posjeda položaje Sv. Petka - Ma arc i zatvara odjel Šamarice sa sjevera.

Ustaški satnik Gali - iz sastava ustaških snaga Juce Rukavine - sastava pet satnija ustaša, mitraljeska satnija i baterija (bitnica) topova, ukupne ja ine oko 1.200 ustaša i domobrana, posjeda zastor selo Begovi i - Ma kovo Selo, zatvara sa sjevera spremjan da u sadejstvu sa gromadom (grupom jedinica) bojnika Ante Moškova i gromadom iz Topuskog sa linije Sv. Petka - Ma arc krene u pretres Šamarice sadejstvjuju i i snagama ustaškog pukovnika Tomislava Ralfa iz pravca sela Komogovine.

Gromada (grupa jedinica) ustaškog pukovnika Tomislava Ralfa sastava pet ustaških satnija iz Zagreba (one su zamjenjene sa pet satnija iz 15. pješa ke pukovnije), ja ine oko 1.000 domobrana, posjeda liniju sela Komogovina - Gradina u Šamarici do gromade (grupe jedinica) bojnika Ante Moškova sa zadatkom da izvrši nastupanje u' Šamaricu do zapre ne linije snaga ustaškog pukovnika Narcisa Jaszenskog Veliko Brdo - Pašin arđak u Šamarici.

Gromada (grupa jedinica) ustaškog pukovnika Narcisa Jaszenskog nastupa u dvije grupe.

Prva grupa sastava: 10. i 11. ustaška satnija sa oja anjima iz Bosanske Kostajnice, u ja ini 500 ustaša, nastupa pravcem Divuša - Zrinj i postavlja zastor s juga na liniji Veliko Brdo - Pašin arđak sa zadatkom: da tokom napada glavnih snaga sa sjevera i zapada sprije i bijeg partizana u pravcu podru ja kotara Dvor, ka selima Grabovica, Šamari ki Brani, Gori ka itd.

Druga grupa sastava: dvije satnije sa mitraljeskom satnijom od oko 460 domobrana iz Bosanske Kostajnice izlaze na liniju sela Gornja i Donja Lov a, gdje stvaraju zastor sa istoka, sa zadatkom da sprije e eventualni bijeg partizana u pravcu šume Plavi evac i Zrinske gore, odnosno da krene sa te linije u pretres Šamarice u susret snagama ustaškog pukovnika Tomislava Ralfa i bojnika Ante Moškova. Kao poja anje ove grupe upu ene su i ustaše iz Zrinja.

Po etak ofanzive odre en je za no 20/21. oktobra 1941. godine. Planirane snage za ofanzivu na Šamaricu stigle su tokom 20. oktobra u polazne rejone: Zrinj, Kostajnica - Međenani, Jabukovac - Bijelnik i Maja.¹⁴²

Naše snage - raspored i zadaci

Zbog stalne opasnosti za partizanske logore u Šamarici od ustaških snaga u Zrinju, odlu eno je da se sa snagama sva tri odreda: »Šamarića«, Sisa ki partizanski odred i »Koline« izvede napad na Zrinj, po ustaškim zlodjelima daleko poznatog gnijezda. Napad je planiran za no 20/21. oktobra kada je po injala i neprijateljska ofanziva na Šamaricu. Taj je momenat i omogu io da se odredi iz Šamarice izvuku ispred daleko nadmo nijih snaga neprijatelja, a uz relativno male gubitke.

¹⁴² Zbornik NOR-a, tom V, knj. 1, str. 486^a)89 i Arhiv VII JNA Beograd, reg. br. 11/7-1, kut. 61a - zadaci 15. pješa ke pukovnije.

Plan napada na ustaško uporište u Zrinju sa inili su Franjo Ogu-linae Selja i Milan Pavlovi Mi un, a Selja je odre en za komandanta akcije - napada.

Sva tri odreda podjeljena su u šest vodova, i to:

1. vod, vodnik Stanko Begovi , politi ki delegat Mika Špiljak,
2. vod, vodnik Ilija Nožini , politi ki delegat Antun Štajcar,
3. vod, vodnik Milan Pavlovi Mi un, politi ki delegat Simo Todo-rovi .

Ova tri voda ulaze u glavnu kolonu za napad sa zapada i sjevera na starodrevnu tvr avu i selo Zrinj.

4. vod, vodnik Petar Krnjaji , politi ki delegat Ranko Miti . Vod je upu en da napadne Zrinj sa istoka iz pravca sela Rogulje u centar Zri-nja s napadom na op inu i zgrade oko op ine.

5. vod, vodnik Franjo Smol i , politi ki delegat Uroš Kruni . Vod je upu en sa 4. vodom da napadne Zrinj sa istoka iz sela Rogulje u pravcu donje seoske crkve i prve seoske škole.

6. vod, vodnik uro ižmek, politi ki delegat Adam Mrakovi Dmitrovi . Vod je upu en sa 4. i 5. vodom sa zadatkom da posjedne re-jon kapele na izlazu iz Zrinja u pravcu Divuše i Pounja sa zadatkom da sprije i eventualni bijeg ustaša iz Zrinja i dolazak pomo i napadnutom Zrinju iz pravca Pounja i Divuše.

Udarna desetina odreda »Šamarica« sa desetarom Nikolom Derao-njom, upu ena je u pravcu Petrinje i Gline sa zadatkom da razoruža stražu neprijatelja na željezni koj stanici sela Vlahovi , te da osmatra eventualna kretanja neprijatelja iz Gline u pravcu Šamarice.

Ukupno više od 180 boraca i starješina.

O cilju napada na Zrinj u esnik u akciji Uroš Kruni kasnije je na-pisao:

»Osnovna zamisao partizanskog plana bila je da se u spomenutom rasporedu jedinica oprezno i neopaženo približi Zrinju, da još u no i vodovi zauzmu polazne položaje i da u zoru na znak trube izvrše op i, zajedni ki, energi ni juriš na selo. Time bi se na jugu od Šamarice pro-sirila slobodna teritorija, koja bi s dotada slobodnom teritorijom M. Gradca i Klasni a, uklju ivši Šamaricu, sa injavala pouzdaniju bazu sa partizansko djelovanje zimi koja je bila na pragu.

Neposredna priprema vodova izvršena je u logoru Milošev Komac, odakle se i krenulo uve e 20/21. oktobra u tu akciju. Treba napomenuti da je uve e, 20. oktobra, u momentu pokreta kolona prema Zrinju do-šao kurir i donio vijesti obavještajaca iz Jabukovca (od Mladena i u i-teljice Milke aldarevi) da je predve e od Petrinje vlakom i pješice stigla vojska koja u sastavu ima artiljeriju i da se razmjestila u podnožju Šamarice. Rukovodstvo nije obratilo pažnju na taj izvještaj ... «¹⁴³

Tok dejstava:

Neposredno kod Zrinja, na kosi Kamenik izme u Zrinja i Šamari -kih Brdana, došlo je do susreta 1. voda sa Prvom grupom gromade (grupom jedinica) ustaškog pukovnika Narcisa Jaszenskog koja je kre-nula na položaje Veliko Brdo - Pašin ardak kao zastor sa južne strane, i to prije pokreta glavnih snaga sa sjevera u pretres Šamarice. O tome Uroš Kruni piše:

¹⁴³ Uroš Kruni , *Sisak i Banija 1919-1941*, Zbornik, Sisak 1974, str. 154-155.

»Igrom slu aja, no u 20/21. oktobra protivni ke snage bile su u pokretu prema objektima koje je trebalo da iznenadno napadnu partizani ... Ali u neposrednoj blizini Zrinja došlo je do dodira prethodnice ustaške kolone i glavne partizanske kolone u kojoj se nalazilo i rukovodstvo te akcije. Taj neo ekivani susret odlu no je djelovao na cijeli daljnji tok doga aja koji su se redali u Šamarici u ta dva dana. Da bi partizani blagovremeno stigli na svoje polazne položaje za juriš na selo, glavna kolona morala je sa ekati da tri voda, predvi ena za napad na Zrinj s istoka i jugoistoka, prevale mnogo duži i teži put od glavne kolone. Glavna kolona je zbog toga zastala i duže se odmarala kod Kamenika ispred Zrinja. Dok se ona odmarala naišla je prethodnica ustaške kolone, vjerovatno su i oni odmarali, i opazili su pred sobom svjetlucanje u mrkloj no i, jer su neki od partizana pušili. Ustaše su zapazile i druge znakove ne ije prisutnosti i tako otkrili da su pred njima partizani. Odmah su otvorili žestoku vatru iz puškomitraljeza i pušaka po koloni, u kojoj su ve mnogi partizani bili zadrijemali. Iznenadna vatra iz pušaka i puškomitraljeza u no i, koju je šuma inila još mra nijom, u inila je svoje. Instinkтивno, mnogi partizani su se bacili s puta u zaklone, jaruge i za drve e. Prvi rafal iz puškomitraljeza teško je ranio Stanka Begovi a koji je u tom trenutku bio na elu kolone, a Miku Špijlaka jedan je metak lakše ranio u ruku. Krešo Majer i Trninka Podunavac-Ratkovi s bolni arima pružili su prvu pomo ranjenom Begovi u i uputili ga na nosilima prema logoru (podlegao je ranama) ...

Uve e 21. i sutradan 22. oktobra protivni ke snage našle su se u sljede em rasporedu: jedna ve a grupa partizana, okupivši se u selu Lov i u toku no i, uputila se u pravcu Borojevi a; druga grupa od 25 do 30 partizana okupila se u logoru Milošev Komac u koji neprijatelj nije ni pokušao da u e toga dana; tre a grupa od oko 50 partizana iz Ga ešinog logora okupila se u Vukovom Badnju. Neprijatelj je zano io u Ga ešinom logoru i u šumi na linijama koje je zaposjeo u toku dana. Sutradan, 22. oktobra, neprijatelj je u borbenom poretku krenuo na partizanski logor na Miloševom Komcu. Pod komandom Franje Ogulinca Selje 30 do 40 partizana borilo se oko 30 minuta s neprijateljskim odjeljenjima koja su se uz brdo kroz šumu probijala ka logoru. Kiša koja je po ela da pada no u 22/23. oko podne se pretvorila u snijeg. Ne ispunivši svoj plan, ustaško-domobranska komanda izdala je narene je da se jedinice povuku u svoje garnizone.

U toku dvodnevnog »iš enja« Šamarice partizani su imali više ratne sre e nego ustaše. Izbjegli su potpuno iznena enje samim tim što su te ve eri napustili svoje logore i pošli u akciju na Zrinj. im je došlo do iznenadnog susreta kod Zrinja, neprijatelj nije mogao da postigne svoj cilj - veliko iznena enje - tj. hvatanje, zarobljavanje ili ubijanje partizana. Doduše, ustaše i domobrani ušli su u logore i uništili što su u njima našli. Ali, u toku dva dana samo su oprezno slijedili partizane, koji su se ve prve no i rasturili u grupe. Neprijatelj se nije upustio u pretraživanje šume. Kretao se kosom i pravcima prema nare enjima svojih starješina. Koliko su se partizani prestrašili od iznenadne, za njih tada gotovo neshvatljive pojave ustaša i domobrana no u u šumi, toliko su se ustaše još više prestrašili partizana koji su se u šumi rasturili u

grupice. Propao je, dakle, dosta dobro zamišljen ustaški vojnotakti ki plan, zasnovan na iznena enju. Naravno, time je za ustaše propao i najvažniji politi ki cilj - uništiti komuniste Hrvate i Srbe koji su se našli na zajedni kom zadatku». ¹⁴⁴

U toku 21. oktobra neprijatelj je stigao do logora odreda »Šamarice«, gdje je i zano io. Kod logora su neprijatelju pružili otpor zate eni ranjenici Ranko Papu a Rankica, Jovo Niševi koji se lije io nakon povrede u zbjegu, Stjepan Tumpi, jedan borac neutvr enog imena i bolni arka Smilja Borojevi. Na zgarištima zapaljenog logora na eni su i ostaci ovjeka, vezanih ruku, kojeg su vjerovatno uhvatile ustaše i prisilile da ih vodi po Šamarici, zatim su ga ubili i bacili u plamen zapaljenih objekata logora.

Sutradan, 22. oktobra, u borbi kod logora Milošev Komac ranjen je borac Dušan Ma ak. Osim toga, u sukobima sa neprijateljskim dje lovima u ta dva dana poginuli su: Stanko Begovi, Milan Komljenovi i Milan Koljaja, a ranjeni su osim Dušana Ma ka, Nikola Martinovi i Mišo Rajkovi. Nestali su borci Ivan Perkovi a e i njegov sin, koji su kasnije došli iz sela Gvozdansko u kotaru Dvor gdje su se privremeno sklonili.

Neprijatelj je oplja kao, a zatim zapalio oba partizanska logora u Šamarici. Gubici neprijatelja ostali su nepoznati.

Prokrstarivši dijelom Šamarice isto no od ceste selo Mio inovi i - selo Ljeskovac - avi a brdo - Zrinj — Lov a - Komogovina, te spalivši partizanske logore neprijatelj se povla io u polazne rejone i u garnizone. Tokom povla enja izvršio je nove pogrome nad mirnim stanovništ vrom po okolnim srpskim selima. U selu Lov i su ubili predsjednika sreskog NOO Lazu Rajkovi a, odbornike uru i Jovu Šoli a i jednog seljaka iz sela Mio inovi a koji se zatekao u selu Lov i, a ranili dok su bježale Ružicu Mio inovi i uriju Šoli. U daljem kretanju ubili su više od 40 ljudi, žena i djece koji nisu uspjeli pobje i.

I u ostalim selima kuda je neprijatelj prolazio u toku povla enja iz Šamarice, hvatao je i ubijao ljude, žene i djecu (u selu Komogovini 36, u Jošavici 13, u Moštanici 14, itd.)

Udarna desetina, Nikole Demonje, 25. oktobra sukobila se sa dje lovima jedinica bojnika Moškova u povla enju kod sela Veliki Gradac. Iz zasjede desetina je ubila 5 ustaša i zaplijenila 3 puške sa municijom. To je ujedno bio sav plijen partizana u toku ove neprijateljske ofanzive na Šamaricu.

Dok su glavne snage išle u napad na Zrinj nogu 20/21. oktobra, Vasilj Ga eša je poslao vod partizana iz odreda »Šamarica«, pod komandom Nikole Mrakovi a U e, da pomogne grupi boraca iz kotara Dvor da razoružaju žandare u Rujevcu.

U dogovoren vrijeme grupa boraca se skupila u školi u selu Stupnica i sa ekala vod partizana iz Šamarice. Bilo je planirano da poslije razoružavanja žandara u Rujevcu ta grupa ode u rejon sela Gornja Ljubina, da u tamošnjim šumama osnuje dvorski partizanski logor. Do ove akcije došlo je iz nekoliko razloga. Profesor Mile Joka je izvjestio kako

¹⁴⁴ Uroš Kruni , navedeno djelo, str. 155-156.

je od seoskog u itelja u Rujevcu, Bogde Dragiši a, uo da bi se žandari u Rujevcu predali partizanima. Narednik žandarmerijske stanice je bio Slovenac, Franc Bene, koji je esto dolazio kod u itelja na razgovor i kartanje. Vasilj Ga eša je stoga u vrijeme napada na Zrinj poslao navedeni vod u pomo grupi boraca kod Dvora na Uni. Borci za razoružanje žandara u Rujevcu prikupili su se nasuprot seoske škole u crkvenom dvorištu u Rujevcu. U itelj Bogde Dragiši se iznenadio jer nije pripremio narednika žandarmerijske stanice. Poslije dužeg dogovaranja donijeta je odluka da se partizani povuku, a da u itelj Bogde Dragiši što prije po ne razgovore sa žandarmerijskim narednikom o predaji.

Partizanski odredi napuštaju Šamaricu

Pred velikom neprijateljskom ofanzivom na Šamaricu, Sisa ki i partizanski odred »Koline«, kojim je komandovao Franjo Ogulinac Seljo, povukli su se manjim dijelom u op inu Me en ani kotar Kostajnica, a ve im na podru je op ine Gradusa u kotaru Petrinja. Dok se Franjo Knebl i jedna grupa sklonila u selu Me en ani, glavnina ovih odreda razmjestila se po grupama u skrovišta po selima: Svinjica, Velika Gradusa, Staro Selo i dio u selima Pastuša i Jošavica - Dejanovi i, Komogovina, Borojevi i.

Ian OK KPH Sisak, Jandro ipor¹⁴³ izdvojio se i sa borcem Ivanom ehom, samoinicijativno, krenuo nazad u Pokuplje preko rijeke Kupe u raniju bazu njegove grupe - Golo brdo kraj sela Jazvenik.

U selu Budi ina, kraj Petrinje, ipor se obratio svom dalnjem roaku Ivanu Krpanu da mu pomogne da prije e rijeku Kupu. Me utim, Ivan Krpan je o tome obavijestio ustaše u Petrinji, koji ipora i eha opkoljavaju u Krpanovoj ku i no u 28/29. oktobra 1941. godine. ipor i eh su pružili nat ovje anski otpor ustašama i juna ki su poginuli. Zatim su ustaše u selu Moštanici uhvatili Mirka Jasi a, partizanskog kutila, i ubili ga.

Nemaju i uslova da se vrati u Šamaricu, glavnina Sisa kog partizanskog odreda iz rejona Velika Gradusa - Staro Selo, po dogovoru sa Franjom Ogulincem Seljom odlazi preko rijeke Save nazad u Posavinu. Tokom 1. novembra 1941. godine njih oko 50 razmjestilo se u rejonom sela: Galdovo, Budaševo, Hrastelnica. Iz toga rejona razvijaju politi ki rad u okolini i preko veza u gradu Sisku. O daljnjoj aktivnosti kod Siska, Franjo Smol i piše:

» itavo to vrijeme, dva mjeseca, neprestano se radilo na obnavljaju rada i osnivanju partijskih organizacija. Drugovi V. Jani , M. Cvetkovi , M. Gori ki i D. Radovi odlazili su u Sisak i ponekad se zadržavali po nekoliko dana radi povezivanja s pojedinim ljudima. Miško Gori ki djelovao je preko J. Kova evi a Kelje, Jani preko Iva Rukavina Si e, a Marijan Cvetkovi preko nekih drugova koji su radili u gimnaziji ili bili studenti, a neki od njih i zaposleni, kao Lujo Bauer na pošti. Sa stanci su održavani u štali Milana Medari a u selu Galdovo, gdje je dulje vrijeme bilo i sjedište Okružnog komiteta, pa u ku i Ive Perkovi a

¹⁴⁵ Narodni heroj Jugoslavije (1902-1941).

Crnog, zatim u Hrastelnici kod I. Šajkovića, a u Sisku je bilo takvih mjesto više: u kući Ive Milkovića, Ignaca Bezjaka i nekih drugih». ¹⁴⁶

Druga grupa od oko 17 drugova krenula je preko sela Klobučaka, Prača, rijeke Kupe - sela Drenine u Žabensku šumu. To su bili Joso Tuškanac, Mika Šipljak, Ivo Lovreković, Katica Lovreković - Kušec, Stjepan Tušman, Stjepan Rujević i drugi.

U Posavini je osnovan Kotarski komitet KPH za kotar Sisak u koji su ušli: Marijan Cvetković, sekretar, Franjo Smolić, organizacioni sekretar, i članovi: Mika Šipljak, Ivo Lovreković, Joso Tuškanac, Joso Malina, Ivica Bujić i Mijo Gorički Miško. Time je rasformiran Okružni komitet KPH za okrug Sisak. U gradu Sisku je osnovan Mjesni komitet, a sekretar je bio Ivan Rukavina Sij. o.

Tako se Sisački partizanski odred po etkom novembra 1941. definitivno rasformirao, a njegovi borci dijelom su ostali na Baniji, a većinom su krenuli na partijsko-političko djelovanje u sela srednje Posavine i u grad Sisak.

Odred »Šamarica« se povukao od Zrinja kroz Šamaricu u pravcu prve baze odreda, Paripoviča jaraka. Stizali su po grupama. Komandanta Vasilja Gačića prvoga dana ofanzive nije bilo. Među prikupljenim borcima nastalo je išekivanje sa zebnjom. Pomišljalo se da je poginuo od prvih neprijateljskih mitraljescnih rafala na kosi Kamenik kod Zrinja. Ranko Mitić, sekretar KK KPH kotara Glina, tada je rekao:

»Drugovi, Gačić eša nema. Ali, naša borba nije prestala. Mi nastavljamo borbu dalje, ali više ne smo biti u šumi, već idemo u naša sela ... « Htio je da borce psihički pripremi za najgore. Međutim, narednog dana, Vasilj Gačić eša je stigao u Paripoviča jaraka sa grupom boraca.

I u odredu »Šamarica« koji se privremeno smjestio u rejon Vukovog Badanj, nedaleko od sela Trnovca, bilo je prijedloga da se borci rasture po selima i sklone dok proleće zima jer su logori uništeni u Šamarici. A zatim, poslije zime, da se ponovo prikupe i nastave sa borbom. Tome se suprotstavio komandant Vasilj Gačić, koji je okupljenim borcima odlučno rekao:

»Drugovi, zajedno smo po eli, svi zajedno ostajemo. Ali, sada organizirano prelazimo sa boravkom u našim selima kao što su Veliki Gradac, Mali Gradac, Trnovac, Kozaperovica, Brestik, Klasničko, Brubno, Brezovo Polje i druga. Ja želim znati gdje se nalazi svaki borac ... « Nakon nekoliko dana, podjeljen po vodovima odred »Šamarica« se razmjestio u navedenim selima.

Tako je, u stvari, uništenje partizanskih logora u Šamarici više koristilo partizanima i NOP-u nego ustaškim vlastima. Partizani Banije su napustili šumu i primakli se bliže neprijatelju za borbu i akcije.

Po etkom novembra i Kalinasi sa dijelom Šišana, baziraju u selima: Komogovina, Pastuša, Begovići, Tremušnjak, Makovsko Selo, Jošavica, Dejanovići itd. Na cesti selo Borojevići - Komogovina iz zasjede su ubijena 2 žandara i zaplijenjene dvije puške s municijom.

Ranija grupa boraca u selu Svinjici formirana je u dvije desetine.

Istovremeno, ojačao je i partizanski odred »Trokut« u »banjaskom trokutu«. Za komandanta odreda izabran je Pero Sekulić, a za političkog komesara Žarko Mihajlović.

¹⁴⁶ Franjo Smolić, navedeno djelo, str. 521.

Ubrzo su u odredu osnovane dvije grupe - voda, i to: 1. grupa - vod sela Podbrani - apljani, vodnik Miloš Nožini , a politički delegat Stevo Baždar, 2. grupa - vod selo Meminska, vodnik Ljuban Oigrija, a politički delegat Dragan Ercegovac.

Zatim, 31. oktobra osnovan je i odred »Cerkezovac« kod Dvora na Uni i odmah započeo sa akcijama, te je tako kontinuitet oružane borbe na Baniji obezbjeđen.

Odred »Šamarica« pod komandom Vasilja Gače po vodovima se rasporedio u selima općina Mali Gradac i Klasni . Štab odreda se smjestio u selo Trnovac, u arđaku ure Tomiće. U selu Trnovcu je počelo ureno više ležaja za novu partizansku ambulantu pod rukovodstvom Ive Brodarca.

Izviđanjem je ustanovljeno da poslije ofanzive neprijatelj nije uspostavio svoje posade na teritoriji općina Mali Gradac i Klasni . Odlučeno je da se od prikupljenog ljudstva formiraju etiri voda. Vod Petra Krnjajića (politički delegat voda Simo Todorović) dobio je zadatak da djeluje iz rejona Malog i Velikog Gradca prema Kraljev animu i Banskom Grabovcu. Vod ure Mrakovića-Vujića (politički delegat voda uro Trivanović) djelovao je iz rejona Bijelih voda u pravcu Vlahovića i selu Maje, a vod Ilije Tarabića (politički delegat voda Pero Sladović) djelovao je iz rejona Gornje Selište u pravcu Gline i Gredana. Za vodnika mitraljeskog voda¹⁴⁷ određen je Milan Pavlović Mićun (politički delegat voda Milan Mraković), koji je zadatak bio da iz sela Brestik - Kozaperovica potpomaže vodove u akcijama prema potrebama, i da kontrolira cestu Glina - Maja - Dragotina - Kozaperovica.¹⁴⁸

Pri štabu odreda »Šamarica« ostaje udarna desetina Nikole Demjanje, jačine 12-15 odvražnih boraca naoružanih novim karabinima.

Ubrzo je osnovan i konjički vod pri štabu odreda jačine 23 do 25 boraca na konjima. Vodnik konjičkog voda bio je uro Bakra, a politički delegat Stevo Vučković.

Uspostavljene su veze sa grupama boraca u Starom Selu kod Topusko, Glinici i Bosanskoj Bojni, Hrvatskoj Bojni - Obijaju i na području općine Žirovac.

Došlo je i do veza sa borcima Petrinje - Kostajnice i Siska. Grupa Kalinščića i Sićanina, koji su se nakon neprijateljske ofanzive, sa urom Kladrinom i Franjom Kneblom vratile u Šamaricu u logor bivšeg zbjega naroda, ubrzo izlaze u selo Donja Pastuša - kući a Steve Kovačića. Radi se ekivanja veze sa Sićaninom koji su se vratile u Posavinu Franjo Knebl se privremeno smješta u selu Međenici - kući a lugara Crnkovića. Veza je polovinom novembra uspostavljena preko grupa sklonjenih na općini Gradusa, zatim i sa odredom »Šamarica« u selu Trnovcu.

Banjaski partizanski odred dejstvuje po planu Glavnog štaba Hrvatske

Na sjednici Glavnog štaba Hrvatske (osnovan 19. oktobra 1941), 13. novembra 1941. godine, razrađen je plan djelovanja partizanskih odreda Hrvatske do konca 1941. godine. Banija je po tome planu dobila zada-

¹⁴⁷ Mitraljeski vod imao je 2 teške i 1 laki mitraljez.

¹⁴⁸ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 2, str. 72-79, i Uroš Krunić, navedeno djelo, str. 160.

tak da uništi dvije žandarmerijske stanice (Obijaj i Donji Zirovac), te da prodire sve do Dvora na Uni i Pounja. Zatim se predvi alo da odredi Banje, Korduna i Like o iste trome u izme u ovih podru ja. Ovaj plan odobrio je 26. novembra i Vrhovni štab NOPO Jugoslavije.

Na Baniji se pristupilo sprovo enju odluke KK KPH kotara Glina, da se postoje i odbori u oslobo enim selima im prije preformiraju u narodnooslobodila ke odbore. Istovremeno se otpo inje sa organiziranjem žena u Antifašisti ki front žena (AFŽ) i omladine - Savez mlade generacije. Do konca 1941. godine na slobodnom podru ju Banje osnovano je 75 seoskih NOO, po dva op inska NOO na podru ju kotara Glina i na podru ju kotara Dvor (Javoranj i Rujevac), te 10. novembra na konferenciji NOO izabran je Kotarski NOO kotara Glina, a predsjednik je bio Petar Vin ei.¹⁴⁹ Sjedište je bilo u selu Mali Gradac, ku a Stojana Krkovi a Colina.¹⁴⁹

Štab NOPO Korduna i Banje naredbom broj 3 od 2. novembra 1941. godine regulirao je uvježbavanje boraca u odredima Korduna i Banje, kao i omladine po selima u rukovanju oružjem.

Na podru ju Banje u to vrijeme organizirane su i prve kotarske TEHNIKE i slušanje radio-vijesti sa savezni kih frontova, kao i prepisivanje vijesti i umnožavanje na šapirografima i ciklostilu, te rasturanje u odrede, NOO i druge organizacije i ustanove.

Uz navedene aktivnosti redaju se i akcije partizana protiv neprijatelja širom Banje. Partizanski odred » erkezovae« demolirao je op ine Javoranj i Rujevac. Slijedilo je i pripucavanje grupe boraca odreda » erkezovae« 7. novembra 1941. godine na sto nu pijacu u Dvoru kako bi se neprijatelj omeo u snabdijevanju. Borci voda Ilije Tarabi a i grupe boraca Bojna - Obijaj zarobili su 9. novembra u selu Brezovo Polje 2 žandara i 2 domobrana - pomo na žandara iz stanice Obijaj. Njih su preko »seljaka« pozvali da traže ukradene volove, dok ih je vod Ilije Tarabi a eka u zasjedi u selu Brezovo Polje. Varka je uspjela. Djelovi odreda » erkezovae« pod neposrednim rukovodstvom komandanta odreda Miloša avi a na cesti Javoranj - Vani i sa ekali su i napali u selja kim kolima ustaše »crvenkapice« iz Zrinja koji su išli za Dvor. Napad nije potpuno uspio. Ranjen je 1 ustaša i ko ijaš Draži iz Donjeg Javornja kojeg su natjerali da ih vozi. Zaplijenjena je 1 puška sa 5 metaka. Grupa boraca Glinica - Bosanska Bojna 11. novembra sprije ava nastupanje ustaša iz Vrnogra a kada su ubijena 2 ustaša. Odred »Šamarića« radi sprije avanja ponovnog nastupanja neprijatelja sa tenkovima i motorizacijom no u 11/12. novembra iz pomo seljaka ruši 13 ve ih i 12 manjih mostova i propusta na cestama i putevima koji vode iz Petrinje i Gline ka slobodnoj teritoriji i Šamarici.¹⁵⁰

Neprijatelj se nije mirio sa udarcima. Tako i na pojavu odreda » erkezovae« neprijatelj reagira. Dana 14. novembra 1941. godine ustaše iz Dvora i Bosanskog Novog izvode no ni pokret i u samu zoru napadaju logor partizanskog odreda » erkezovae« u istoimenoj šumi. Me-

¹⁴⁹ M. Rasti , *Pregled sistema narodne vlasti u Hrvatskoj 1941. do 1943. godine*, Zagreb 1983. godine.

¹⁵⁰ *Hronologija NOR-a, Jugoslavije Vojnoistorijski institut, 1964. godine*, str. 156 i *Zbornik NOR-a, tom V, knj. 2, str. 80.*

utim, dva voda odreda » erkezovac« ve su otišla u zasjede prema selu Matijevi ima i Vani ima, a iznena eni tre i vod koji je spavao poslije no ne akcije protiv ustaških lugara u selu Trgovi, uspio je pobje i iz lova ke ku e Petra Beki a u pravcu sela Žuta. Na paljbu stražara kod logora ustaše otvaraju vatru i napadaju. Upali su u ku u i zapalili je, a u podrumu su zatekli zarobljenog ustaškog tabornika uru Brklja i a, mesara. Vra aju i se u Matijevi e i Dvor ustaše kod groblja sela Zakopa sa ekuju vod Milana Cvetojevi a. Nekoliko ustaša je ranjeno a poginuo je i ustaša Ivica Radeti iz Samobora kraj Zagreba. U odredu » erkezovac« tri borca su poginula. Oni su pošli da izvide stanje u logoru poslije pucnjave. Patrola je kod groblja sela Zakopa upala me u ustaše i izginula.¹⁵¹ Istragom o napadu ustaša na logor erkezovac ustanovljeno je da je u pitanju bila izdaja, te da je ustaše iz Matijevi a vodio sporidnim putem lugar Nikola Obu ina.

Odred » erkezovac« se nakon paljenja logora dijeli u dvije grupe i razmješta bliže objektima budu ih napada. Prva grupa smješta se u školi sela Donji Dobretin. Od naoružanja grupa je imala: 16 vojni kih i 46 lova kih pušaka i štuceva. Druga grupa razmješta se u selima Grabovica i Gori ka kod Zrinja. Od naoružanja je imala 11 vojni kih i 15 lova kih pušaka i štuceva. Tih dana odred » erkezovac« imao je 62 vojni ke puške, 26 lova kih pušaka i štuceva, te 25 ru nih bombi i nekoliko pištolja. Ove grupe, do konca 1941. godine, razvile su se u dvije ete sa oko 250 boraca.

Najvažniji doga aj u tome vremenu je održavanje Druge kotarske partiske konferencije Glina, 14. novembra 1941. godine u selu Trnovcu - ardag Seke Tomi . Cijeli dan 32 delegata i više prisutnih komunista raspravljadi su o prije enom putu od okupacije zemlje do toga vremena. Na kraju su donijeti zaklju ci i zadaci, koji su ušli u Rezoluciju konferencije.¹⁵² O održavanju Druge kotarske partiske konferencije, sekretar KK KPH Glina Ranko Miti , sa potpisom Dragan Rankovi , dostavio je izvještaj CK KPH neposredno poslije konferencije.¹⁵³

U to vrijeme, u jeku sre ivanja NOP-a, kao i ratne partiske organizacije CK KPH je nalagao da se na Baniji osnuje i Kotarski komitet KPH Gradac. Dotadašnji KK KPH za kotar Glinu je proširen i u njega ulaze pored na konferenciji izabranih lanova, Ivo Brodarac, Antun Štajcar i Franjo Knebl, koji je kasnije upu en sa grupom politi kih radnika i boraca da pomogne komunistima Dvora na Uni u dalnjem radu i djelovanju. Neki komunisti su ve tada predlagali da se na Baniji osnuje Okružni komitet za Baniju. Me utim, Franjo Ogulinac Seljo koji je tada bio na Baniji nije se složio da se to u ini bez odobrenja CK KPH, što je njegovim ponovnim dolaskom na Baniju i provedeno.

U me uvremenu, uslijedila je i naredba broj 1 Glavnog štaba Hrvatske od 17. novembra 1941. godine, kojom se uz ostalo regulira i pitanje odvajanja Banije od Korduna. Tu naredbu ve 18. novembra u Trnovac donosi politi ki komesar Glavnog štaba Hrvatske Franjo Ogulinac Seljo, po kojоj su poduzete i odre ene mjere.

¹⁵¹ Poginuli su borci: Stevo Glumac, Dušan Živkovi i Milan Pavia Tišma.
« Arhiv JHRPH, Zagreb, reg. br. 46, kut. KP-165/656.

Arhiv JHRPH, Zagreb, Fond II/c br. 213 kut. KP-186/31

Za komandovanje svim partizanskim odredima na Baniji i podruju kotara Sisak 18. novembra 1941. osnovana je *KOMANDA BANIJE*, kasnije Štab Narodnooslobodila kog partizanskog odreda Banije (NOPO Banije). Za komandanta je postavljen Vasilj Gaša, a za politi kog komesara uro Kladarin. Stanko Bjeljacane postavljen je za zamjenika komandanta, a Milan Pavlović Milun za operativnog oficira. Tako se 18. novembar 1941. godine može smatrati danom formiranja NOPO Banije. Komanda Banije već 23. novembra 1941. godine svojom naredbom regulira pismenu korespondenciju, uvanje vlastite arhive i arhive zarobljene od neprijatelja.¹⁵⁴

Istovremeno, Franjo Ogulinac Seljo sa Kotarskim komitetom KPH Gradac radi na osnivanju Okružnog komiteta KPH za Baniju u koji su predviđeni: Artur Turkulin Tujko, za politi kog sekretara, Marijan Cvetković za organizacionog sekretara, s tim da se vrati iz Posavine na Baniju. Za īanove OK KPH za Baniju predviđeni su: uro Kladarin, Rantko Mitić, Stanko Bjeljacane, Ivo Brodarac, Antun Štajcar. Prva redovna sjednica OK KPH za Baniju održana je tek 4. decembra 1941. godine, u selu Trnovcu, kojoj prisustvuje novi komandant štaba NOPO Korduna i Banije Štefan Manola i īan OK KPH za okrug Karlovac i u ime CK KPH (operativno rukovodstvo) Savo Zlati Mićo.

Jedna od prvih odluka OK KPH za Baniju, još u osnivanju, bila je da se radi pomoći i povezivanja područja kotara Dvor na Uni na to područje pošalje grupa političkih radnika i boraca pod rukovodstvom Franje Knebla koji će do osnivaće partijske konferencije za kotar Dvor vršiti i dužnost sekretara partijske organizacije.

Od političkih rukovodilaca upućeni su Vjekoslav Jani Capo mladi i Mijo Bobetko Ivica, a nešto kasnije i Čedo Bor i sa Jožom Horvatom Hongom, koji je stigao iz Zagreba.

Time je provedeno objedinjavanje Banije kao jedinstvenog partizanskog vojnog područja, a nešto kasnije CK KPH i GŠH naredili su i drugovima iz kotara Sisak da se priključi, što je bilo otežano uslijed jakih neprijateljskih snaga i prirodnih prepreka - rijeke Sava i Kupa. Ipak, veze *KOMANDE BANIJE* sa političkim radnicima u Posavini i Sisku su uspostavljene.

Neprijatelj je bio uvjeren u rezultat svoje oktobarske ofanzive na Šamaricu, da se glavnina partizanskih snaga razbježala i povukla sa Banije, a manji ostaci da se skrivaju u okolini svojih sela odakle izvode navedene manje akcije. Ipak, žandari u preostalim žandarmerijskim stanicama i mjesne »divlje« ustaše budno prate da se jača skupine partizana ponovo ne pojave i izvrše napad. Glavne neprijateljske snage povremeno nastupaju iz okolnih garnizona: Bosanski Novi, Dvor, Kostajnica, Sisak, Petrinja, Glina, Topusko, ali se tokom dana vraćaju nazad u svoja uporišta. Osim žandara i mjesnih »divljih« ustaša neprijatelj je pojačao svoje snage na području kotara Dvora. Tako je 16. ustaška satnija »crvenkapica« bila raspoređena po vodovima, i to: vod ustaškog zastavnika Mikruta obezbjeđivao je ljevaonicu željeza u Bešlincu.¹⁵⁵ Je-

¹⁵⁴ *Zbornik NOR-a, tom V, knj. 2, str. 48.*

¹⁵⁵ Ljevaonica željeza Bešlinac intenzivno je radila sve do 12. decembra kada je ugašena visoka peć zbog nedostatka drvenog uglja iz okolnih šuma.

dan vod poja avao je mjesne »divlje« ustaše u selu Gvozdansko jer je oko 25 mjesnih ustaša iz sela Gvozdansko i Majdan bilo daleko istureno prema Žirovcu i šumama Šamarica i Ljubina (orkova a). Vod ustaškog vodnika Jambroši a poja avao je žandarmerijsku stanicu u Zrinju pored oko 142 mjesna »divlja« ustaša u Zrinju.¹⁵⁶ Osim navedenih snaga, neprijatelj je poja ao postoje e žandarmerijske stanice sa pripravnicima. Tako su u stanicu Donji Žirovac dovedena 22 pomo na žandara - uglavnom mladi muslimani iz Cazinske krajine. Žandarmerijske stanice: Žirovac, Rujevac, Dvor, Zrinj, Divuša pripadale su žandarmerijskom kriju Dvor na Uni, odnosno 3. žandarmerijskoj pukovniji u Banjoj Luci kojoj je komandant bio pukovnik Ivan Paveli , brat Ante Paveli a.

Žandarmerijske stanice u kotarima Kostajnica, Petrinja, Glina i Sisak potpadale su pod žandarmerijsko krilo Petrinja, odnosno 1. žandarmerijsku pukovniju u Zagrebu. Oko slobodnog podru ja Banije djelovale su žandarmerijske stanice: Me en ani, Gradusa, Bijelnik, Kraljev anni, Maja, Gora, Glina i Obijaj. Od ustaško-domobranksih snaga u okolnim garnizonima nalazile su se: u Bosanskom Novom i Dvoru na Uni 6. ustaška bojna sastava 16, 24, i 31. ustaška satnija. U Kostajnici jedna bojna i dijelovi 15. domobranske pukovnije koji su u garnizonima Sunja, Sisak, Petrinja, Glina i do Topuskoga, te ja e ustaške jedinice - satnije i bojne. U selu Maja osim žandarmerijske stanice povu ene iz Gornjeg Klasni a bila je i satnija mjesnih »divljih« ustaša, njih oko 50, satnik je bio Ivica Petra i , dotadašnji u itelj u Maji. Navedene neprijateljske snage iz Petrinje i Gline u toku 18. i 19. novembra vrše nastupanje u pravcu slobodne teritorije i planine Šamarice. Prilikom toga nastupanja izvršen je novi veliki genocid nad srpskim življem po selima kotara Petrinja i Glina. Za ta dva dana neprijatelj je uhvatio i ubio više od 1.000 ljudi, žena i djece, od kojih je mnoge žive zatvarao u ku e, a onda ku e zapalio. U selima kotara Glina - Ba uga, Banski Grabovac, Veliki Šušnjar, Bijele Vode, Veliki Gradac, Mali Gradac, Kozaperovica, Dragotina ubijeno je 370 ljudi, žena i djece. Na podru ju kotara Petrinja ustaše su bile još rigoroznije, a naro ito u selima Jošavica, Dejanovi i, Mlinoga, Jabukovac, Pastuša, Komogovina u kojima su ubili više od 630 stanovnika.¹⁵⁷

I pored tolikih snaga neprijatelja i njegovih nedjela, partizani Banije tokom novembra izvode navedene i druge akcije, pronalaze i napogodnije na ine borbe protiv neprijatelja koji je vrlo oprezan. Osim rušenja navedenih mostova i propusta na cestama, zapo inje i ubacivanje partizanskih djelova u pozadinu neprijatelja kako bi ga tukli sa »le a«, odnosno tamo gdje se neprijatelj najmanje nada. Na primjer, odred »Trokut« iz »banijskog trokuta« 18. novembra 1941. godine izveo je napad na željezni ku stanicu Šaš na pruzi Sunja - Dubica. Aktivirala se i grupa boraca u rejonu sela Svinjica - Gradusa koja nanosi gubitke ustašama prilikom prijelaza brane na rijeci Sunji kod mlinu sela Radonja Luka - Kr evo.

¹⁵⁶ Kasnije su mjesne ustaše iz Zrinja sa inile spisak od 142 lica i uz vlastoru ni potpis poslali Anti Paveli u da im prizna status Ustaške vojnlice.

¹⁵⁷ Žbornik NOR-a, tom, V, knj. 2, str. 80; uro Roksandi , Sisak i Banija 1919-1941, Žbornik, Sisak 1974. godine, str. 837.

U rejonu Staro Selo - Mala Vranovina 17. novembra 1941. godine od grupe boraca, 25 ljudi, osnovan je odred Staro Selo. Vasilj P. Uzelac, komandir, uro J. Jakši, politi ki delegat. Odred je orientisan prema neprijatelju u Vranovini i Topuskom.¹³⁸

Poja ane su ilegalne veze sa zagreba kim komunistima i aktivistima narodnooslobodila kog pokreta, preko kojih e po etkom decembra 1941. godine stizati kompromitirani drugovi i drugarice na slobodnu teritoriju Banije, odnosno u Partizanski odred Banije.

Dolaskom politi kih radnika iz komande Banije i OK KPH za Baniju na podru je kotara Dvora organizirano je da borci odreda »erkezovae« najprije polože partizansku zakletvu. Tako je druga grupa u selu Grabovica zakletvu položila 20. novembra uve e na guvnu Jovana Pribevi a. Grupa je istovremeno reorganizirana u etu: Jovo Vraneševi, komandir, Vjekoslav Jani Capo mla i, politi ki komesar.

Štab odreda »erkezovae« sa Franjom Kneblom, Mijom Bobetkom i grupom boraca odlazi u selo Donji Dobretin da bi i prva grupa odreda »erkezovae« položila partizansku zakletvu. Pozvan je iz sela Matijevi a sekretar elije KPJ, Ignjatija Joka. Me utim, borci ove grupe su 25. novembra odbili da polože partizansku zakletvu pod trobojnom jugoslovenskom zastavom i petokrakom zvijezdom na sredini. Oni su tražili crvenu zastavu, »jal nikakvu«. Poslije politi kih objašnjavanja toga »lijevog skretanja« i ova grupa je položila partizansku zakletvu ali pod jugoslovenskom trobojnom i crvenom zastavom, 27. novembra 1941. godine. I ova grupa formirana je u etu. Ignjatija Joka, komandir, Mijo Bobetko, politi ki komesar. Vodnici su bili: Dragan ulibrk, Milan Ignjatije Cvetojevi , Marko Štrbac. Obadvije ete odreda »erkezovae« djeluju pod jednim imenom narodnooslobodila ki partizanski odred »erkezovae«, a od 7. do 30. decembra 1941. godine se vode i kao 4. eta Banijskog partizanskog bataljona.¹⁵⁹

Narodnooslobodila ki partizanski odred »erkezovae« po etama izvodi nekoliko manjih akcija, kao što je borba sa ustašama iz Zrinja kod sela Kep ije, dvije manje uspjele zasjede na cesti Dvor - Rujevac kod Grubeši a brda i tre a zasjeda 2. decembra kada je zaplijenjena pošta i novac za isplatu radnika i službenika u Bešlincu i Rujevcu, te porušena industrijska pruga Dvor - Bešlinac u selu Cvetojevi ima. Dana 7. decembra 1941. godine 1. eta odreda »erkezovae« demolirala je šumsku manipulaciju u selu Majdan, a zatim pokušala napasti vod ustaškog zastavnika Mikruta na obezbje enju ljevaonice željeza Bešlinac. Tom prilikom je došlo do prupucavanja u šumi južno od tvornice, ali bez ve ih rezultata. U decembru 1941. godine odred »erkezovae« je uskladio svoja dejstva u okvirima Banijskog partizanskog bataljona.

Pored odreda »erkezovae«, na podru ju kotara Dvor na Uni i daje djeluju grupe boraca - straže - u selu Ljeskovac, Gornji Zirovac, zaselak Ostoji i Donjeg Žirovca te selo Kobiljak i Prosinja, koje su pod nadležnosti odreda »Šamarica«.

¹³⁸ Dušan Bai, *Kotar Vrginmost u NOB 1941-1945*, Op inski odbor SUBNOR Vrginmost, 1980.

¹³⁹ Dragan ulibrk, *Ustani ki erkezovae*, edicija »1941/42. u svjedo enjima u esnika NOR-a, VIZ Beograd, knj. 5, str. 447; Mihajlo Medakovi , isto djelo, knj. 4, str. 467; Ljubomir Kljaji , *Dvije partizanske zakletve*, isto djelo, knj. 6, str. 553-561.

No u 29/30. novembra razoružana je žandarmerijska stanica u D. Žirovcu. To su izvršili vodovi ure Vuji a Mrakovi a, Ilije Tarabi a i Petra Krnjaji a, uz pomo komande banijskog partizanskog odreda i simpatizera NOP-a me u žandarima. U toj akciji partizani nisu imali gubitaka. Jedan žandarm je poginuo, a 1 ranjen. Zaplijenjeno je 10 pušaka, 1.700 metaka i 12 bombi. Partizanima su se priklju ili narednik Metodije Brezovac, podnarednik Leopold Greb i žandar Antun Jerot. Zarobljeni žandari koji nisu htjeli u partizane pušteni su ku ama.

etvrtog decembra 1941. godine izvršen je uspješan napad na domobrane koji su osiguravali željezni ku prugu u Ba ugi.¹⁶⁰ Partizani su obmanuli domobransku posadu, pojavivši se u njihovim prostorijama u ustaškim i domobranskim uniformama. Razoružano je 11 domobrana, a pet je ranjeno. Poginuo je partizan Rade Opa i .¹⁶¹

Na sjednici OK KPH za Baniju 4. decembra 1941. godine doneta je i odluka da se za kotare Petrinja i Kostajnica osnuje zajedni ki kotarski komitet zato što se Mjesni komitet KPH Kostajnica sa sekretarom Nikolom Marakovi em Ninom još uvijek nalazio u Kostajnici.

Nekoliko dana kasnije, no u 7/8. decembra uz prisustvo Save Zlati a Mi e, a pod rukovodstvom Artura Turkulina Tujka, u selu Gradusa zaselak Žice kod ku e Branka Vu kovi a Brankele održan je sastanak u prisustvu 35 komunista. Uz ostalu raspravu izabrani su lanovi zajedni kog KK KPH Petrinja - Kostajnica: Uroš Kruni (sekretar), Sirkica Dragi , Dušan Duki , Slavko Janečkovi , Mišo akara i Draga Turkulin.

Ubrzo je stigla na Baniju i Okružnica CK KPH broj 4. od 6. decembra 1941. godine.¹⁶² U okružnici broj 4 data su mnoga objašnjenja Okružnice broj 3, kao i detaljniji i jasniji zadaci za daljnji rad.

Od tada se u komitetima partie vrše zaduženja po sektorima rada, a o tome Uroš Kruni piše: »Podijelili smo me usobno poslove u komitetu. Draga Turkulin rukovodila je radom sa ženama. Ona je na tome poslu, u decembru, angažovala partizane iz kalinskog logora: Slavu Pavl i , Trninku Ratkovi - Podunavac i Tonku Zie. Slavko i Dara Janečkovi radili su s omladinom, osnivaju i i prve skojevske organizacije. Komitet je organizovao tehniku za pripremu i izdavanje vijesti. Za rad u tehnicu angažovani su Dara Janečkovi i Leo Mates, kad je kao ilegalac došao iz Zagreba na Baniju potkraj decembra 1941. godine«.¹⁶³

U me uvremenu, od 4. do 7. decembra Sre ko Manola je u komandi Banije. Tada je dogovorena reorganizacija partizanskih snaga na Baniji, i to: da se dotadašnji partizanski odredi preformiraju u ete kao sastavni djelovi Banijskog partizanskog bataljona - po uzoru na Kordun da jedan rejon ima jedan bataljon.

Banijski partizanski bataljon

O Banijskom partizanskom bataljonu malo ljudi zna jer su njegove ete i dalje nosile nazive odreda kao Gradac, Brubno, Kaline, erkezovac, a 18. decembra formirana je eta kod sele Bojne - Bojanska eta.

¹⁶⁰ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 2, str. 135-138.

¹⁶¹ Pogibija borca Opa i a ostala je nejasna, jer domobrani nisu pružali otpor.

¹⁶² Zbornik NOR-a, tom II, knj. 1, str. 109-111.

¹⁶³ Uroš Kruni , navedeno djelo, str. 170-171.

Me utim, u dokumentima NOR-a na Baniji taj bataljon je zapisan i treba ga objasniti. Formiran je po uzoru na organiziranje partizanskih jedinica na Kordunu (rejon - bataljon).

O Banjiskom bataljonu u naredbi GŠH broj 1. od 17. novembra 1941. godine u ta ki 7 piše:

»VII Komandant Kordunaškog partizanskog odreda provesti e organizaciju jedinstvene komande za odrede Banije, Petrinje i Siska i dostaviti o tom izvještaj. Novostvorena jedinica (bataljon) biti e privremeno pod komandom Kordunaškog partizanskog odreda«.¹⁶⁴

Zatim, u pismu Glavnog štaba NOP odreda Hrvatske komandantu Kordunaškog partizanskog odreda od 2. decembra 1941. godine daje se objašnjenje:

»1. Vaš odred naziva ovaj G. Š. Kordunaškim partizanskim odredom zato jer Banija spada samo privremeno pod tu komandu ...

2. - Banija treba da se razvije u samostalnu cjelinu sa srezovima Glina, Petrinja, Kostajnica, Dvor i dio Siska ... «¹⁶⁵

U vezi sa navedenom naredbom Glavnog štaba Hrvatske, na sjednici OK KPH Karlovac 28. novembra razra en je zadatak organiziranja Banije kao samostalne cjeline i za provo enje toga zadatka na Baniju upu en je Sre ko Manola, komandant Kordunaškog partizanskog odreda i Savo Zlati Mi o, lan OK KPH Karlovac.

U dva izvještaja GŠ NOPO Hrvatske Vrhovnom štabu narodnooslobodila kih partizanskih odreda Jugoslavije (VŠ NOPOJ) za decembar spominje se i Banija. U izvještaju od 13. XII 1941. o vojno-politi koj situaciji u Lici, Kordunu, Baniji, Gorskem kotaru i Primorju izneseno je na savjetovanju štabova odreda GŠ Hrvatske, uz ostalo, i ovo: »Izvršena je reorganizacija Banije, uspostavljena je jedinstvena komanda Banije, organizovan je jedan bataljon sa 4 ete«.¹⁶⁶

Banijski bataljon bio je sastava: 1. i 2. eta sa glinskog kotara, 3. eta sa petrinjsko-kostajni kog kotara, 4. eta sa dvorskog kotara. Štab bataljona sa injavali su Milan Pavlovi Mi un, komandant i Stanko Bje lajac ane, politi ki komesar. Rukovodioci eta bili su: komandir 1. ete (Gradac) Petar Krnjaji , trgovac, politi ki komesar Simo Todorovi , seljak; komandir 2. ete Ilija Tarabi , policajac, politi ki komesar Adam Mrakovi , sudski pisar, zatim Pero Sladojevi ; komandir 3. ete (Koline) Rudolf Pe ovnik, narednik bivše jugoslovenske vojske, politi ki komesar Ivan Pihler, rodom iz sela Kule kod Bosanske Gradiške, bivši borac Španjolske republikanske armije; komandir 4. ete (erkezovac) Ignatija Joka, kroja ki obrtnik, politi ki komesar Mijo Bobetko, grafi - ki radnik. Od 18. decembra 1941. godine bataljon ima i 5. etu - Bojansku, iji je komandir Rade Grmuša Rara,¹⁶⁷ a politi ki komesar Adam Mrakovi , raniji komesar 2. ete. eta je imala oko 120 boraca.

ete su ostale svaka na svome podru ju i sa istim zadacima partizanskih odreda od kojih su formirane.

Radi organizacionog u vrš enja eta obišli su ih Vasilj Ga eša i uro Kladarin iz štaba NOP odreda Banije, Milan Pavlovi Mi un i

¹⁶⁴ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 2, str. 28.

¹⁶⁵ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 2, str. 91.

¹⁶⁶ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 2, str. 72-80 i 157-160.

¹⁶⁷ Narodni heroj Jugoslavije (1917-1974).

Stanko Bjelajac ane iz štaba Banijskog partizanskog bataljona i Ranko Miti , lan OK KPH za Baniju i sekretar KK KPH kotara Glina.

Vasilj Ga eša i uro Kladarin išli su i preko rijeke Une u Grme , gdje su se sa štabom 1. krajiskog NOP odreda dogovorili da grupe boraca u bosanskim selima duž »suve me e«, do dalnjeg, potpadnu pod štab NOPO Banije.

Širenje slobodne teritorije Banije

Razoružavanjem žandarmerijske stanice u Donjem Žirovcu, dotašnja slobodna teritorija je proširena do Obljaja, sela Gornji Žirovac i Gvozdansko na jugu, do Me en ana, Jabukovca i Maje na sjeveru. Organizacionim sre ivanjem partizanskih snaga na itavoj Baniji moglo se nastaviti sa izvršavanjem navedenog zadatka iz plana Glavnog štaba Hrvatske od 13. novembra 1941. godine. Štab NOPO Banije je procijenio da bi bilo vrlo važno likvidirati i žandarmerijsku stanicu u selu Obijaj. Time bi se znatno poboljšala veza Banije sa Kordunom preko Starog Sela (Kamenski most na rijeci Glini) i sela Katinovac i Vorkapi , tj. preko partizanskog odreda »Debela Kosa«. Osim toga, likvidacijom žandarmerijske stanice u selu Obijaj znatno bi se proširio slobodni teritorij. Zato se no u 14/15. decembra 1941. godine krenulo u napad na Obijaj. Ali, žandarmerijska stanica je bila poja ana ustašama, a kasarna opasana visokim tvrdim zidom nije se imala ime osvojiti.¹⁶⁸

Narednih dana, 15. i 16. decembra borci koji su izvodili napad na žandarmerijsku stanicu prošli su svim zaseocima Obljaja i Bojne. U selu Bojni održan je masovni politi ki zbor naroda na kojem je govorio politi ki komesar odreda uro Kladarin.

Komanda 5. ete (Bojanska eta) smjestila se u ku i Stevana Mudrini a u selu Hrvatska Bojna.

Za vrijeme dok su dijelovi Banijskog partizanskog bataljona pod rukovodstvom štaba NOPO Banije (komanda Banije) djelovali na podru - ju Obljaja i Bojne, djelovi 1. i 2. ete, Udarna desetina Nikole Demonje, te konji ki vod ure Bakra a koji je prethodno prokrstario selima i zaseocima Obijaj, Bojna, Staro Selo, Mala Vranovina sve do Gre ana i Donjeg Selišta kod Gline, kontroliraju pravce koji izvode iz Gline ka slobodnoj teritoriji i Šamarici. Dana 19. decembra iz Gline je krenula satnija ustaša u pravcu Obljaja. Stigavši do ispred sela Hajti a, na ustaše su partizani ispalili granatu iz tek napravljenog topa, kasnije nazvanog Banijac.¹⁶⁹ im je prva granata ispaljena od crkve sela Hajti i eksplodirala iznad stroja ustaške satnije ustaše su se vratile nazad u Glinu i pri ale o snažnoj artiljeriji koju posjeduju partizani. Top je od crkvenog mužara skovao Simo Jednak sa drugovima. Kako je ve kod probne granate pokazao svoju vrijednost, to je Vasilj Ga eša naredio izradu novih i boljih banijskih topova. Iako se, u sljede oj borbi, pet dana kasnije, cev prvog partizanskog topa na Baniji rasprsla, Ga ešino nare enje je izvršeno. Jednak je s drugovima nastavio da izra uje topove u teh-

¹⁶⁸ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 3, str. 59; Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 10/12, kut. 1612.

¹⁶⁹ Top »banijac« izložen je u Vojnom muzeju u Beogradu.

ni koj radionici u selu Brezovo Polje zaselak Dangube. Na Baniji je u toku rata izra eno oko 30 takvih - improvizovanih topova. Neprijatelj se tek 23. decembra iz Gline i Topuskog sa dvije satnije uspio probiti do Obljaja, a 25. decembra se povukao.

Tre a eta (Koline) grupa boraca sela Svinjica, te odred »Trokut« u »banijskom trokutu« aktivirani su u dejstvima sa ciljem da vežu neprijatelja u njegovim uporištima. U tome vremenu 3. eta Banijskog partizanskog bataljona izvršila je i prepad na željezni ke mostove izme u Volinje i željezni ke stanice Kostajnica. eta nije imala uspjeha zbog ja ine i budnosti osuguranja. Vra aju i se od Volinje 3. eta kod sela Me en ana napada neprijateljsku patrolu. Zarobljena su 3 žandara i 1 domobran. Sva etvorica su razoružani.¹⁷⁰

Partizanski odred »Trokut« u »banijskom trokutu« 20. decembra ponovo je napao željezni ku stanicu Šaš i zaplijenio 8 pušaka. Istoga dana djelovi 3.ete u zasjedi kod Blinjskog Kuta zaplijenili su 1 puš komitraljez sa 300 metaka. Tokom vra anja dijelova 3.ete iz zasjede kod Blinjskog Kuta, kraj sela Komogovine napadnut je jedan neprijateljski vod kojemu su naneseni gubici i vra en je nazad u Me en ane.¹⁷¹ Sutradan, 21. decembra, 3. eta vodi borbu sa satnjom domobrana koja iz Kostajnice nastupa sve do sela Komogovine i Pastuše. Satnija je imala 7 mrtvih i oko 15 ranjenih, a 3. eta je imala 4 ranjena. Zaplijenjena je 1 puška. Neprijatelju je onemogu eno plja kanje tih sela.¹⁷²

etvrteta Banijskog partizanskog bataljona (» erkezovac«) dobila je zadatok da zapo ne sa prethodnim akcijama prije napada na ustaška uporišta u selu Gvozdansko, kod ljevaonice željeza Bešlinac i u selu Rujevac, radi oslobo enja doline potoka Žirovnice, pa dalje do Dvora i Pounja. etvrteta eta djeluje u dvije grupe.

Prva grupa odreda » erkezovac« iz baze u selu Dobretin, 14. decembra postavlja zasjedu pored ceste Dvor - Rujevac kod Grubeši a brda. Naišla su selja ka kola sa ustašama i s njima katoli ki pop iz sela Gvozdansko, Oswald Toth Ujak. im su borci otvorili paljbu ustaše su poskakale iz kola i dubokim kanalom pored ceste pobegli za Dvor.

Ujutro 21. decembra ista grupa ponovo se našla u zasjedi kod Grubeši a brda. Naišao je kamion s ustašama iz Bešlincu. Kako cesta nije bila zaprije ena neprijatelj je uspio pobje i za Dvor. Paljbom iz zasjede ranjen je 1 ustaša - poznati kolja , puškomitraljezac, iz ustaškog voda zastavnika Mikruta na osiguranju ljevaonice željeza Bešlinac.

Naredno jutro, 22 decembra 1941. godine 2. grupa odreda » erkezovac« iz baze sela Grabovica - Gori ka pod rukovodstvom Miloša avia, Jože Horvata, ede Bor i a i drugih, postavlja neprijatelju zasjedu na cesti u selu Vani i. Zasjeda je postavljena od mosta preko potoka Javošnica u selu Vani i do ku a Savi a. Tokom dana u zasjedu je naišlo 12 ustaša u dvoja zaprežna kola sa slijedovanjem za ustaške vodove u Bešlincu i Gvozdanskom. Partizani su pravovremeno žicom sa PTT stu bova zaprije ili cestu, a nailaskom neprijatelja prvim plotunom ubijeni su konji. Zatim je šest ustaša ubijeno a trojica su ranjena. Zaplijenjen

¹⁷⁰ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 2, str. 443.

¹⁷¹ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 3, str. 59; AVII JNA reg. 4-25/5, k. 2006.

¹⁷² Zbornik NOR-a, tom, V, knj. 3, str. 59 i 60.

je I puškomitraljez, 6 pušaka i dva sanduka municije. Ranjen je borac Stojan Benak. Dok su borci pružali pomo ranjenom Stojanu, trojica ranjenih i trojica zdravih ustaša uspjeli su da pobegnu u Dvor. Tokom popodneva kada su se partizani povukli u selo Vrpolje i Udetin, neprijatelj iz Dvora upada u selo Vani e, ubija stanovnike i pali selo.¹⁷³

Narednog dana, 23. decembra, neprijatelj iz Bosanskog Novog snaga 24. ustaške satnije nastupa duž ceste Dvor - selo Grmušani. U selu Grmušani satnija ja izvršila plja ku natovarivši 13 seoskih kola namirnicama i stvarima za potrebe 6. ustaške bojne u Bosanskom Novom. Zatim su zapaljene Tišmine ku e a satnija je krenula nazad u pravcu Dvora i Bosanskog Novog. U dolini potoka Dabronica zasjedu neprijatelju postavila je druga grupa odreda » erkezovae« pod rukovodstvom Miloša avi a. Ja i i bolje naoružan neprijatelj uspio se probiti duž ceste za Dvor, ostavivši na cesti plijen. U ovoj borbi neprijatelj je imao 5 mrtvih i više ranjenih, a partizani 4 ranjena. Oplja kani plijen je vra en seljacima sela Grmušani zajedno sa kolima i konjima.

Ve a grupa seljaka iz okolnih sela okupila se u dolini potoka Dabronice. Njih su partizani angažovali da tokom no i poruše PTT linije i zaprije e cestu Dvor na Uni - Bešlinac i Rujevac. Porušen je most na potoku Javošnica u selu Vani i, a cesta je prekopana na više mjesta. Time je neprijatelj u svojim uporištima u selima Bešlincu, Rujevcu i Gvozdanskom za izvjesno vrijeme bio odsje en od Dvora.¹⁷⁴

U ustaškom uporištu u selu Gvozdansko bilo je oko 80 ustaša naoružanih puškama a imali su i 3 puškomitraljeza.

U Bešlincu je bilo oko 50 ustaša naoružanih puškama, a imali su i 3 puškomitraljeza.

U Rujevcu je bilo 25-30 žandara i desetak ustaša naoružanih puškama.

Zbog takvog rasporeda neprijatelja štab NOPO Banije je odlu io da prvo napadne i likvidira neprijateljsko uporište u selu Gvozdansko, a zatim da nastavi akciju u pravcu Bešlince, Rujevca i dalje prema Dvoru. Za po etak napada odre en je drugi dan katoli kog Boži a u vrijeme ru ka, 26. decembra 1941. godine. Prvi dan Boži a vjerovalo se da e ustaše o ekivati iznenadni napad i zato e biti budniji nego drugog dana Boži a.

Zatražena je pomo od 1. krajiškog NOP odreda u Grme u. Stigao je vod od 30 boraca Krnjeuške partizanske ete, pod komandom Marka Sara a Bradice. Osim voda boraca sa Grme a za napad i likvidaciju ustaškog uporišta u selu Gvozdansko odre ene su slijede e snage:

- dio 4. ete iz rejona selo Dobretin, ja ine oko 120 boraca sa 1 puškomitraljezom, a ostalo vojni ke i lova ke puške;

- dva voda 1. ete (Gradac) partizanskog bataljona Banije s tim da jedan vod u estvuje u napadu, a vod Adama Petrovi a Gigca osigurava

¹⁷³ U selu Vani i na eni su ubijeni Stevan i Marija Savi . Neki seljani su izgorjeli u zapaljenim ku ama. U Dvor su ustaše odveli Nikolu Resanovi a Crnog i Anku Živkovi , koje su nakon saslušavanja o akciji partizana strijeljali kraj potoka Žirovac u Dvoru - svjedo i Mihajlo Živkovi , tada službenik u kotarskoj upravi Dvor.

¹⁷⁴ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 2, str. 443, knj. 32, str. 189; Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 10/12, kut. 1612.

napad od Bešlinca kod zaseoka Dupale selo Rujevac - ukupno oko 70 boraca naoružanih 1 puškomitraljezom i puškama.

Za napad je angažirano oko 190 boraca NOPO Banije i Grme a. Za markiranje mase u napadu pozvani su ljudi i omladinci iz sela opine Rujevac i Zirovac. U estvovalo je više od 300 ljudi i omladinaca.¹⁷⁵

Osiguranje napada prema Dvoru, Pounju i Žrinju, oko 20 km udaljeno, bio je zadatak preostalog dijela 4. ete pod rukovodstvom Jove Vraneševi a. Oni sadejstvuju sa vodom Adama Petrovi a Gigca, a pod rukovodstvom Miloša avi a, Jože Horvata, Dušana Jandri a i drugih.

Napad je po eo pola sata kasnije od plana. Usljed vrlo visokog snijega i dovo enja jedinica za napad iz veće dubine radi iznena enja, odnosno zbog zakašnjenja voda iz Grme a koji je imao najdužu marš-rutu, a odre en je da zapo ne napad sa ostatak starog grada Gvozdanski u pravcu seoske škole - napad je po eo u 13,30 asova. Me utim, do planiranog iznena enja i brze likvidacije ustaškog uporišta u selu Gvozduško, nije došlo.

Vod iz Grme a uz paljbu sa gradine, spustio se do potoka Zirovnice gdje je zadržan.

Ustaško odelenje (roj) u jednoj seoskoj pojati na raskrsnici puta za selo Komora i Majdan, jakom paljbom iz puškomitraljeza zaustavilo je borce 4. ete partizanskog bataljona Banije, koja je nastupala iz zaseoka Šeste (Brani) i trebalo je da zaokrene u zahvatu ceste ka seoskoj školi i popovom stanu. Dio mjesnih ustaša zaposjeo je grupu ku a Vukorepovih i time sprije io upad u selo 1. voda 1. ete (Gradac) kojim je komandovao Petar Krnjaji iz pravca zaseoka Beke i Rujevac.

Nakon toga se razvila borba za selo Gvozdansko, koja je trajala sve do no i 27/28. decembra kada su se ustaše, pod zaštitom grupe ustaša ostavljenih u zidanoj seoskoj školi, neopaženo izvukli pored potoka Zirovnica u pravcu Bešlinca i dalje u pravcu Dvora na Uni.

Ostavljenu grupu ustaša u seoskoj školi sela Gvozdansko, likvidirali su 28. decembra borci voda Dmitra Suzi a Braji a i Ivice Gregori a, koji su od sela Gre ana kraj Gline sa teškim mitraljezom »maksim« upu eni kao pomo u napadu na Gvozdansko.

U napadu na selo Gvozdansko, neprijatelj je imao 18 mrtvih i nekoliko ranjenih. Grupa mjesnih ustaša u ku ama Vukorepovih nije se htjela predati, pa su ku e morale biti zapaljene i oni su u njima izgorjeli.

Naši gubici bili su sljede i: poginuo Vojislav Strineka Voj, jedan od organizatora ustanka u kotaru Dvor na Uni i borac Nikola Bobera. Ranjeni su: edo Bor i i Ljuban Resanovi iz sela Grmušana.

Povukavši se iz sela Gvozdansko, vod 16. ustaške satnije i dio mjesnih ustaša sela Gvozdansko, nisu u Bešlincu na obezbje enju ljevaonice željeza našli vod ustaškog zastavnika Mikruta sa satnikom Jankom Draženi em. Ovaj vod je popodne, 26. decembra, iz Bešlinca krenuo cestom da pomogne napadnutim ustašama u selu Gvozdansko. Me utim, kod zaseoka Rujevca, Dupale, napali su ga borci na osiguranju napada na Gvozdansko. Odstupivši od zaseoka Dupale, ovaj vod ustaša se nije vra-

¹⁷⁵ Iz svjedo enja autoru Dušana Jandri a koji je u školi sela Donja Stupnica sa štabom NOPO Banije razra ivao plan napada na selo Gvozdansko.

tio u Bešlinac, ve se povukao u selo Rujevac u sastav žandarmerijske stanice i ustaškog tabora opine Rujevac.

Vod 16. ustaške satnije sa mjesnim ustašama u povla enju iz sela Gvozdansko i Bešlinac, sa ekali su djelovi 4. ete na liniji osiguranja napada na selo Gvozdansko iz pravca Dvora na Uni, u selu Vani i. Tu su na liniji potoka Dabronica ustaše zadržani do stizanja naših boraca iz Gvozdanskoga. Dio ustaša se, u me uvremenu, uspio probiti za Dvor pod zaštitom 9 ustaša koji su ostali u koritu potoka Dabronice, odakle su davali jak otpor.

Na inicijativu Save Gaji a i Marka Sara a Bradice, razvaljena je drvena ku a Stojana Savi a u selu Vani i i daskama zagraen potok Dabronica u kojem su se zaostale ustaše do jutra smrzle. Ujutro 29. decembra iz potoka su izvane smrznuti, 8 pušaka i 1 puškomitrailjez, ali bez ijednog metka.

Ustaše i žandari iz Rujevca pobegli su u Dvor.

Za vrijeme borbi sa ustašama iz Gvozdanskog u potoku Dabronica kod sela Vani i, vod ustaša zastavnika Mikruta sa satnikom Jankom Draženi em, žandari iz Rujevca sa narednikom Francem Bencom i ustaški tabor opine Rujevac sa tabornikom urom Brklja i em mesarom i rojem mjesnih ustaša Rujevac - Bešlinac, bježe pod okriljem no i iz Rujevca.

Njihovo kretanje prema Gornjoj Stupnici otkrila je seoska straža sela Pedalj. Tada dolazi do okupljanja nekolicine boraca u školi sela Donja Stupnica, kod uitelja Dušana Jandri a. U itelj Jandri od skupljennih boraca formira grupu da prati kretanje neprijateljske kolone. Odmah je poslao kurira da obavijesti partizane u selu Cvetojevi i i Vani i 0 neprijatelju u Stupnici i da traži pomo. Sa grupom boraca (Rade i Mirko Bomeštar, edo Dragiši, Stanko Vuji i Lubin, Ignatija Tepši 1 Mirko Vuj i Švabo kova) naoružanih sa 2 karabina, 2 lova ke puške, 1 pištoljem i 1 kuburom Jandri je krenuo prema selu Gornja Stupnica, gdje su ustaše i žandari ispalili nekoliko metaka.

U no i, došlo je do kraje borbe kod seoskog mlina, izme u Donje i Gornje Stupnice. Od neprijateljskog plotuna, poginuo je Ignatija Tepši. Sutradan je na mjestu borbe na en jedan karabin koji je ostao iz ranjenog ustaše. Ova neprijateljska kolona, osim etvorice koji su se izdvojili tokom puta, uspjela se povući preko brda i njiva sela Gage, Vrpolje, Donji Javoranj i Hrti za Dvor na Uni, jer na tome pravcu nije bilo partizanskih snaga. Sa položaja kod sela Vani i, partizani su ujutro posmatrali neprijateljsku kolonu ali van dometa njihovog naoružanja.¹⁷⁶

Na prilazima selu Vrpolje iz kolone neprijatelja odvojio se satnik Janko Draženi, ustaški tabornik opine Rujevac uro Brklja i, Pero Grašner i lugar Miki (rodom iz Mostara). Njih je Pero Grašner poveo u zaselak sela Vrpolje, Crljenice. Odatile ih je proveo dalje Peri Grašner poznanik, Branko Kravac. Ovu etvoricu ustaša napada u ku i Branka Kravca grupa boraca nadlugara ure Crljenice. Ubijena su sva etvorica ustaša, a teško je ranjen borac Mirko Dabi iz sela Rogulja, zaselak Dabi i.¹⁷⁷

¹⁷⁶ Iz recenzije ovog rukopisa generala Dušana Jandri a, te svjedočenja autoru u esniku Rade Bomeštra, Mirka Bomeštra i nekih drugih.

¹⁷⁷ Iz svjedočenja autoru Mirka Dabi a i ure Crljenice.

Time je bilo oslobo eno više od 80 posto podru ja kotara Dvor na Uni, osim Dvora; sela u Pounju i Zrinja. U napadu na Gvozdansko i u borbama do Dvora zaplijenjeno je ukupno 30 pušaka, 1 puškomitraljez i 2 pištolja.¹⁷⁸

U Dvoru i selima Pounja nastala je opšta uzbuna. Zato ustaške vlasti kotara Dvor traže hitnu pomo . Iz Banjaluke dolazi 60 žandara, zatim 31, ustaška satnija Kvaternikove garde »crvenkapica« iz Bosanske Kos-tajnice. Sa tim poja anjima i sre enom 16. ustaškom satnjom bez voda u Zrinju, neprijatelj kre e 30. decembra u zahvatu glavne ceste sa ciljem da se vrati u Rujevac, Bešlinac i Gvozdansko. Nastupao je u dvije kolone: dva voda 16. ustaške satnije sa žandarima pravcem Dvor - selo Hrti - ore, a 31. ustaška satnija duž ceste Dvor - selo Vani i i dalje. Na položajima u selu Vani i (iz rovova koje su pravovremeno iskopali seljaci) i kod groblja sela ore neprijatelja su napali borci 4. ete Banijskog partizanskog bataljona i 3. voda 2. ete s podru ja Gline sa teškim mitraljezom. Razbijanjem neprijatelja i 31. satnija se povukla nazad u garnizon Dvor, koji je neprijatelj po eo utvr ivati za odbranu. Tom borbom tek oslobo eno podru je kotara Dvor bilo je zašti eno, a partizanski »front« postavljen na liniji sela: Donji Dobretin - Zakopa - Vani i - Javoranj - Šegestin a ustaško uporište u Zrinju bilo je opkoljeno.

U me uvremenu i ostale ete Banijskog partizanskog bataljona, odnosno NOPO Banije, izvode mnoge akcije protiv neprijatelja.

Druga eta (Brezovo Polje - Brubno) Ilije Tarabi a i politi kog komesara Milana Despota Dema, kod sela Maje sa ekala je 27. decembra i napala neprijateljsku patrolu. Zarobljena su 4 žandara i 1 domobran, a zaplijenjeno je 5 pušaka i 1 pištolj.¹⁷⁹

Tre a eta (Koline) u zasjedi izme u sela Borojevi a i Komogovine sa ekala je neprijateljsku patrolu. Ubijen je 1 žandar, a zarobljena su 4 domobrana. Zaplijenjeno je 5 pušaka. Ista eta je 25. decembra napala neprijatelja na željezni koj stanci Donji Hrastovac i zaplijenila 9 pušaka, a odred »Trokut« napao je neprijatelja u selu Gornji Hrastovac.

Peta eta (Bojanska) osiguravala je sela oko Vrnogra a i Bužima uz stalnu blokadu žandara i ustaša u stanci Obijaj. Nova grupa boraca - straža - duž »suve me e« na podru ju op ine Zirovac, osigurava sela slobodne teritorije Dvora i Gline.

Dana 30. decembra 1. eta (Gradac) kod sela Dragotine u dvo asovnoj borbi sa neprijateljem iz Gline i sela Maje, nanosi neprijatelju gubitke (15 mrtvih i 26 ranjenih). Zaplijenjeno je 14 pušaka.¹⁸⁰

Grupa boraca u rejonu sela Svinjica - Gradusa i odred »Trokut« u »banijskom trokutu« dejstvovali su prema svojim snagama i mogu - nostima da zaštite okolna sela od nasrtaja neprijatelja.

U srednjoj Posavini, u kotaru Sisak, pod rukovodstvom KK KPH Sisak, aktivirana je grupa boraca koja danju i no u obilazi posavska sela održavaju i vezu s narodom.

¹⁷⁸ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 2, str. 443; knj. 32, str. 123, 134, 137-145. Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 10/12. kut 1612.

¹⁷⁹ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 10/12, kut. 1612.

¹⁸⁰ Zbornik NOR-a, tom II, knj. 1, str. 121.

Ukupni gubici partizana Banije do 29. novembra 1941. godine iznosi su 20 poginulih i 14 ranjenih.¹⁸¹

Ustaške vlasti, me utim, nisu imale dovoljno snaga da izvrše novi udar na slobodno podru je Banije i Šamaricu, pa se utvr uju u gradovima, mjestima i selima za odbranu. Ali, ustaše iz op ine i sela Bu ica, daleko od partizanskih jedinica, uz dobivenu pomo ustaša iz Zagreba koje predvodi bivši policajac Božo Cerovcki, organiziraju masovni pokolj pokrštenih Srba u selu Gornje Taborište. Pokrštenim Srbima iz Gornjeg Taborišta nije bilo dozvoljeno da prisustvuju redovnoj boži noj misi u crkvi 25. decembra. Za njih je služba božija zakazana za 28. decembar 1941. godine. Skoro svi pokršteni Srbi došli su u crkvu da se mole »novom bogu«.. Kada su izlazili iz crkve njih su sa ekale ustaše. Uhapsili su 254 ljudi, žena i djece. Uhapšene su prvo zatvorili u ku u Jovi a u Gornjem Taborištu, a onda ih po grupama izvodili i likvidirali. Nekolicina se u me uvremenu uspjela skloniti kod susjeda Hrvata, ali su ih ustaše i tu pronašli i likvidirali. Uspjele su se spasiti bijegom u okolne snijegom zametene šume tri djevoj ice od 12 do 14 godina. One su kasnije uhva ene i odvedene kao služavke u Ustaški stan u Glini. Broju ubijenih u selu Gornje Taborište treba dodati i 138 žrtava iz susjednih sela op ine Bovi : Golinja, Trstenica i Gornja Trstenica.¹⁸²

Formiranje bataljona u NOPO Banije

Brzi prliv ljudstva i oružja širom ustani ke Banije, doveli su koncem 1941. godine do toga da štab NOPO Banije sa OK KPH za Baniju odlu e da se umjesto eta Banijskog partizanskog bataljona prije e na bataljonsku formaciju NOPO Banije.

Oslobo enjem doline potoka Žirovnice od Žirovca do sela Vani a kraj Dvora, stvoreni su i neophodni uslovi da se formiraju bataljoni sa punom odgovornosti za sektore koje obezbje uju i na njima izvode dejstva. Tako je 30. decembra 1941. godine rasformiran Banijski partizanski bataljon, a formirani su bataljoni: 1. (glinski) i 2. (dvorski), a poduzete su mjere da se formira i 3. (petrinjsko-kostajni ki) partizanski bataljon, što je ostvareno sedam dana kasnije, 6. januara 1942. godine.

U sastav 1. (glinskog) bataljona ušle su 1, 2. i 5. eta Banijskog partizanskog bataljona i partizanski odred »Staro Selo«.

Štab 1. (glinskog) bataljona formiran je u selu Klasni u kraj Gline. Za komandanta je postavljen Milan Pavlovi Mi un, za politi kog komesara Stanko Bjelajac ane, za zamjenika politi kog komesara Šukrija Bijedi , a za operativnog oficira i veze uro Mrakovi Vuji .

1. eta: komandir Petar Krnjaji , politi ki komesar Simo Todorovi , zamjenik politi kog komesara Stanko Kre a ane, vodnik 1. voda Dra gan Šolji , politi ki delegat Nikola Mrakovi U o; vodnik 2. voda uro Vuji Brat, politi ki delegat uro Trivanovi ; vodnik 3. voda Adam Vladi , politi ki delegat Milan Mrakovi .

¹⁸¹ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 2, str. 442¹⁴⁵; Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 10/12.
|^ kut. 1612.

¹⁸² Iz svjedo enja autoru majora u penziji Jove Ivkovi a. Na groblju sela Gornje Taborište je veliki zajedni ki grob nevinih žrtava ustaškog terora.

2. eta: komandir Ilija Tarabi , politi ki komesar Milan Despot Dem, a kasnije Pero Sladojevi , zamjenik politi kog komesara Ranko Baždar, vodnik 1. voda uro Sarapa, politi ki delegat Ivica Gregori ; vodnik 2. voda Ilija Španovi , politi ki delegat Mirko Balti , vodnik 3. voda Stevo Vu kovi , politi ki delegat Janko Mrakovi Jankan.

3. eta: komandir Rade Grmuša Rara, politi ki komesar Adam Mra kovi , zatim Dušan Sužnjevi iko, zamjenik politi kog komesara Adam Ostoji ; vodnik 1. voda Mile Dmitrovi Jamar, politi ki delegat Joso Ko va evi ; vodnik 2. voda Milan Bjelajac, politi ki delegat Ivan Žic; vodnik 3. voda Adam Macakanja, politi ki delegat Ivan Šibi.

U 2. (dvorski) bataljon ušla je 4. eta Banijskog bataljona.

Štab 2. (dvorskog) bataljona formiran je u selu Vrpolju kod Dvora, a zatim se smjestio u selu Pedalj. Za komandanta je postavljen Miloš avi , politi kog komesara Joža Horvat Hong, operativnog oficira veze Dušan Jandri i informativnog oficira profesor Mile Joka.

1. eta: komandir Pero Malivuk, politi ki komesar Mijo Bobetko Ivica, zamjenik politi kog komesara Ignjatija Joka; vodnik 1. voda Milan Ignjatije Cvetojevi , politi ki delegat Kušan Julije - Jul ek, vodnik 2. voda Nikola Joka, politi ki delegat Vojko Hohšteter; vodnik 3. voda Mi loš Suzi . eta po etno bazira u selima Dobretin - Zakopa usmjerena u pravcu sela Matijevi i i Dvor na Uni.

2. eta: komandir Sava Gaji , politi ki komesar Vjekoslav Jani Capo mla i; vodnik 1. voda Jovo Vraneševi , politi ki delegat Zlatko Cesar, vodnik 2. voda Ignjatija Jaji , politi ki delegat Miroslav Ne ak. Kasnije je formiran i 3. vod: vodnik uro Mrkši , politi ki delegat Ni kola Šmoljanovi . eta po etno bazira u Vani ima i Javornju i usmje rena je u pravcu Dvora na Uni i Pounju.

Za blokadu ustaša u Zrinju odre en je samostalni vod, sa koman dirom urom Crnjenicom.

U sastav 3. (petrinjsko-kostajni kog) bataljona ušle su 3. eta (Ka linska) Banijskog partizanskog bataljona i 2. eta osnovana od grupe boraca sela Svinjica - Gradusa i partizanskog odreda »Trokut«.

Štab 3. (kostajni ko-petrinjskog) bataljona formiran je 6. januara 1942. godine u selu Lov a. Za komandanta je postavljen Ilija Engel Eli jas, bivši borac Španjolske republikanske armije rodom iz Jajca, za politi kog komesara Vlado Mutak, za zamjenika politi kog komesara Mi loš Žic i za operativnog oficira za vezu (sadejstvo) Branko Rebi .

1. eta: komandir Rudolf Pe ovnik, politi ki komesar Ivan Pihler - bivši borac Španjolske republikanske armije, rodom iz sela Kula kod Bosanske Gradiške, vodnik 1. voda Milan Rajkovi ; vodnik 2. voda Ste van Meni anin; vodnik 3. voda Milan Trnini Mi o.

2. eta: formirana od grupe boraca sela Svinjica i preostalih dije lova partizanskog odreda »Trokut«. Komandir Pavle Babi , politi ki komesar uro izmek, zamjenik politi kog komesara Duka Ogulinac; vod nik 1. voda Nikola Dodoš; vodnik 2. voda Rade Milojevi ; vodnik 3. voda Žarko Bronzi . Politi ki delegati vodova u 3. bataljonu postavljeni su kasnije.

Na podru ju op ine Zirovac, poslije odlaska ranije formiranih gru pa u 1. (glinski) bataljon, razvijaju se nove grupe boraca — straže - pre

ma »suvoj me i« sa Bosnom. Tim grupama rukovode Gojko Tintor i Milivoj Jandri .

Brojno stanje, izneseno na savjetovanju u Glavnom štabu Hrvatske, 30. decembra 1941. godine, poraslo je na ukupno 705 boraca i starješina sa 599 pušaka, 10 puškomitraljeza, 2 mitraljeza, 172 pištolja. Me utim, i dalje su u naoružanju ve inom jednogjevne i dvocjevne lova ke puške i štucevi.

Oslobo ena teritorija bila je znatno proširena, tako da je to stavilo vojno-politi ko rukovodstvo pred složen zadatak, kako oslobo enu te- ritoriju zadržati pod kontrolom snaga NOP-a. Bivši dvorski kotar, zapra- vo južni dio Banije, osim pounjskih hrvatskih sela i Zrinja, bio je slo- bodan. Na isto nom i sjevernom dijelu Banije, tj. u petrinjsko-kostajni - kom kotaru, slobodna teritorija grani ila je sa rubom Šamarice, a na zapadnom dijelu u glinskom kotaru, liniju slobodne teritorije ozna ava- la su sela: Veliki Šušnjar, Drenovac, Dragotina, Dabrina, Gornje Selište, Buzeta, Šibine. Na jugozapadnom dijelu Banije, odnosno u glinsko-dvor- skom kotaru, slobodna teritorija dopirala je do Obljaja, Ostoji a, Gor- njeg Žirovca, odnosno duž »uve me e« izme u Hrvatske i Bosne.¹⁸³

Umjesto zaklju ka

Banjski partizanski odredi, iako po etno razjedinjeni i formirani na širokoj prostoriji, izveli su prve ustani ke akcije i u toku prve ratne godine još preko 60 raznih akcija u kojima su izbacili iz stroja više od 250 neprijateljskih vojnika i starješina.

Pod konac 1941. godine, na Baniji djeluje pod zaštitom partizanskih odreda relativno jaka partijska organizacija, odnosno KPH sa 98 elija i oko 640 lanova Partije i kandidata za lanove Partije - bez grada i kotara Sisak koji je neprijateljskim garnizonima i rijeckama Savom i Ku- pom odvojen od Banije. Sre ivana je i predratna organizacija SKOJ-a, a zapo eto je sa procesom njegovog širenja i razvijanja po selima os- lobo ene teritorije.

Sprije en je daljnji ustaški genocid nad srpskim narodom ovoga podru ja. Posljednji ustaški pokolj 1941. godine izvršen je na prepad u selima Komogovina i Gornje Taborište kod Bu ice na rijeci Kupi.¹⁸⁴

Pored navedenoga, uspjehu NOP-a na Baniji 1941. godine, doprini- jelo je još nekoliko injenica.

Banija je bila ujedinjena u zasebno ratno podru je na podru jima kotara: Dvor, Glina, Kostajnica, Petrinja, Sisak i privremeno Vrnogra do Bosanske Otoke. Postignut je sporazum sa 1. krajiškim partizanskim odredom u Grme u, da grupe boraca u bosanskim selima, Ivanjska i Banjani, do dalnjega potpadnu pod komandu štaba NOPO Banije, a u NOP Banije uklju ena su i sva sela pod kontrolom navedenih grupa bo- raca. Uklju en je u NOPO Banije i dio kotara Vrginmošt na desnoj obali rijeke Gline sa tamošnjim partizanskim odredom »Staro Selo« ja ine 25-30 boraca, itd.

¹⁸³ Uroš Kruni , navedeno djelo, str. 174.

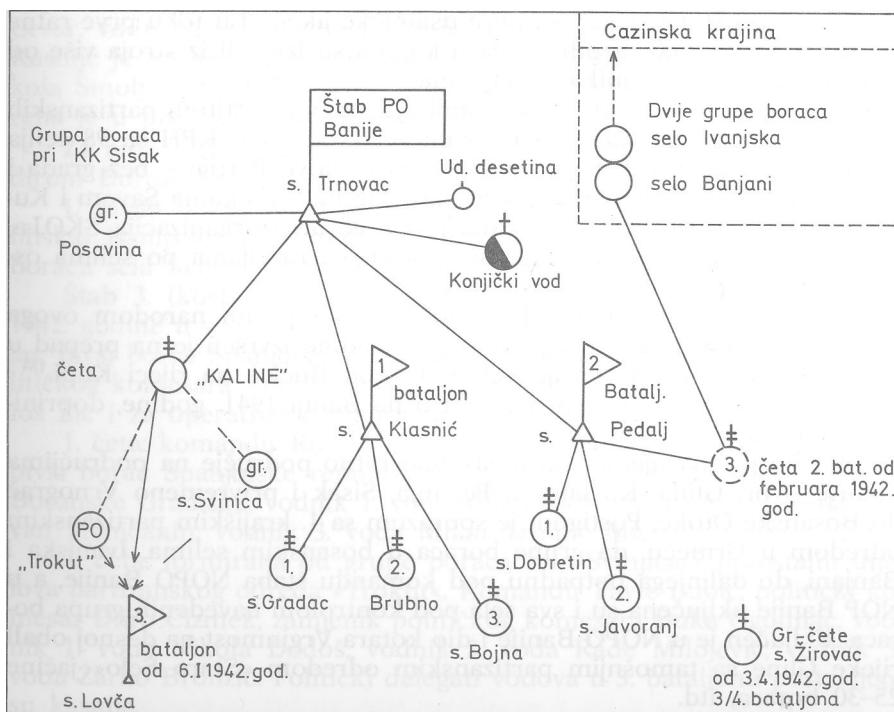
¹⁸⁴ Hronologija izd. VII, Beograd, 1964. str. 178.

Umjesto podjeljenosti između tri Okružna komiteta Partije na početku ustanka, osnovan je jedinstveni Okružni komitet Komunisti ke partije Hrvatske za Baniju, sa sjedištem u selu Trnovcu kod Gline. Predratne partijske organizacije su organizaciono sredine i krenulo se u brzi razvoj Partije na itavom oslobođenom teritoriju.

Na ustani kom dijelu Banije započeo je intenzivan razvoj organa i organizacija narodnooslobodila kog pokreta. Osnovani su NOO u svim selima oslobođenog teritorija. Započelo je osnivanje općinskih NOO na području nekih seoskih općina, kao što su: Hajti, Klasnić, Mali Gradac, Jakovac, Blinjci, Javoranji, Rujevac, Žirovac. Osnovan je 10. novembra 1941. godine u selu Trnovac i Kotarski NOO za kotar Glinu. Počeo je proces političkih organiziranja žena u Antifašistički front žena, itd.

Zna se da je ista i da je ustanak i narodnooslobodila kog pokret na Baniji bio od početka ustanka i nadalje revolucionarni, bez ikakvih političkih primjesa, odnosno na liniji Komunisti ke partije Jugoslavije. Sa izdajnicima naroda, bili oni iz srpskih, hrvatskih ili muslimanskih redova, strogo se postupalo.

Kada je podignut ustanak i počela oružana borba, neprijateljske tajne službe: njemački GESTAPO, talijanska OVRA, te ustaška tajna služba - UNS, koriste sva moguća sredstva i ljudi da bi stalno pratili situaciju na terenu. Tajne službe šalju pojedince u prve partizanske redove i na



Shema stanja partizanskih snaga ustanak ke Banije na dan 30. decembra 1941. godine.

ustankom zahva eni teren da izvide - koliko ima ustanika, kakvo im je naoružanje, gdje su smješteni i šta namjeravaju. Na tim djelatnostima mnogi su otkriveni i likvidirani.

Sa etni kim elementima pogotovo se postupalo strogo.

Na drugoj strani, moralnom liku svakog pripadnika narodnooslobodila kog pokreta, pogotovo moralnom liku partizanskog borca, posvećivana je izuzetna pažnja. U tom pogledu zanimljivo je uputstvo štaba NOPO Korduna i Banije od 29. oktobra 1941. godine pod naslovom: »Šta treba da zna, kakav treba da bude partizan«.¹⁸³ I operativno partizansko rukovodstvo OK KPH Karlovac izdalo je uputstvo o dužnostima i kakav treba da bude lan Komunisti ke partije. Napisano je i izdato šta treba da zna i kakav treba da bude lan SKOJ-a, itd.

Pridržavaju i se navedenih uputstava, borci, a posebno novi lanovi Partije i SKOJ-a, stavove iz tih uputstava prenose i na sve u esnike narodnooslobodila ke borbe. Požrtvovanje, samoprijegor, drugarstvo, poštjenje, ljubav prema svome narodu, ljubav i pažnja druga prema drugu, i druge pozitivne osobine, bila su pravila za svakog u esnika narodnooslobodila kog pokreta. To je bila osnova da se u narodnooslobodila ki pokret masovno uklju uju ljudi bez okljevanja. Time se može objasniti stalno ja anje i narastanje ljudskog faktora u narodnooslobodila koj borbi na ustani koj Baniji.

Ustani ka Banija u prvoj ratnoj godini imala je ogromne žrtve ali je postigla i velike rezultate.

•

¹⁸⁵ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 1, str. 241.



Milutin Balti, sudionik savjetovanja u šumi Abez ispred Kotarskog komiteta KPH kotara Glina



Ranko Miti, sudionik partijskog savjetovanja u šumi Abez, 19. jula 1941. godine



Vlado Jani Capo, komandant Sisa kog partizanskog odreda, juna 1941.



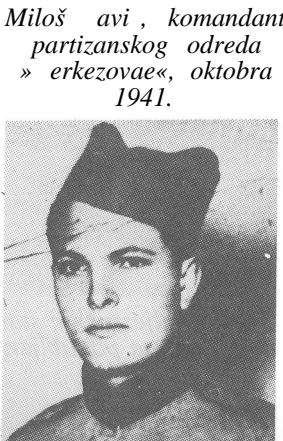
Vasilj Ga eša, komandant partizanskog odreda »Šamarica« i komandant Komande Banije osnovane 18. novembra 1941.



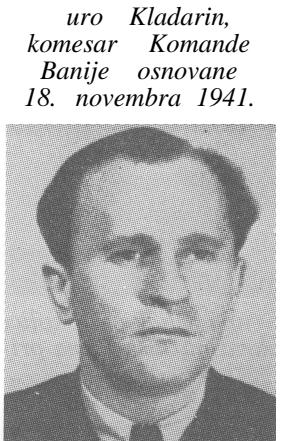
Artur Turkulin, komandant partizanskog odreda »Koline«, augusta 1941.



Nedeljko Reli Ljuban, komandant partizanskog odreda »Prolob«, augusta 1941.



Miloš avi, komandant partizanskog odreda »erkezovae«, oktobra 1941.



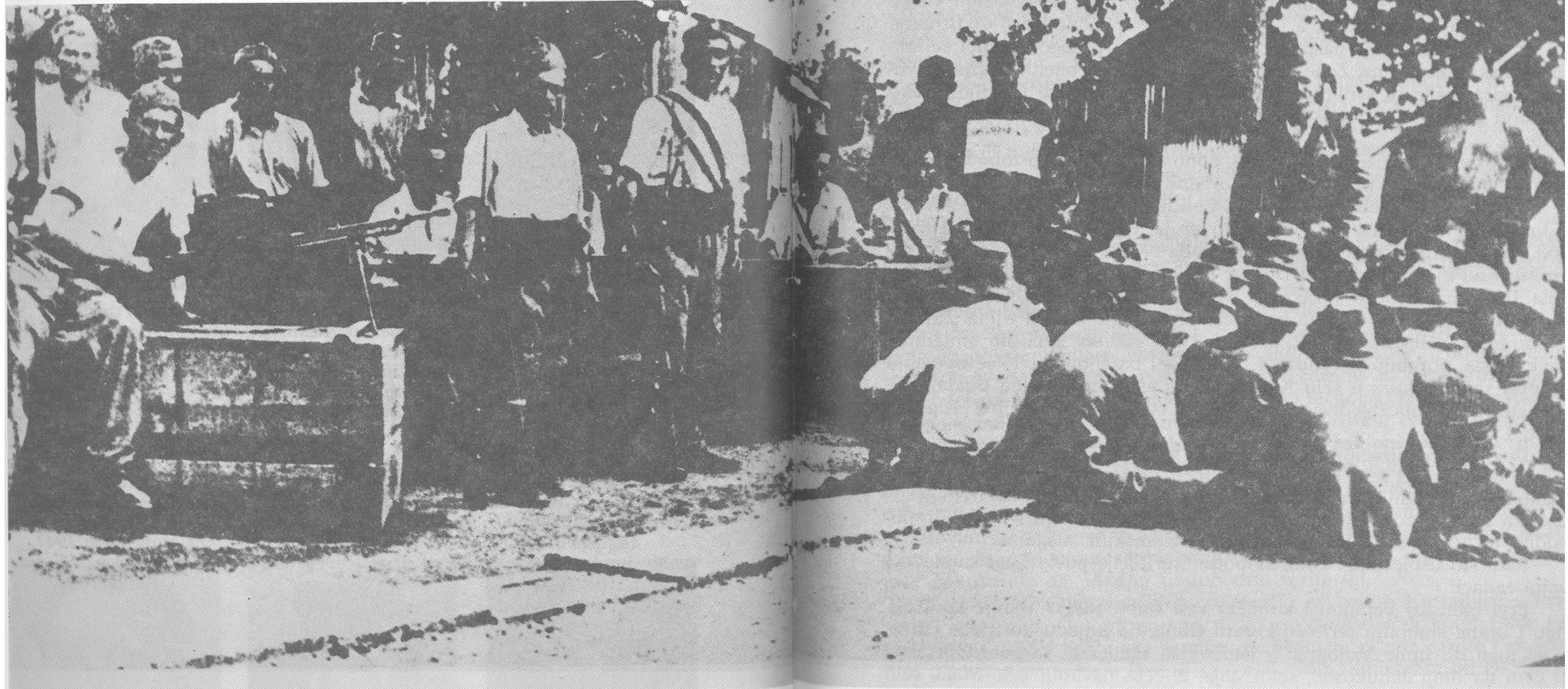
Miro Kladarin, komesar Komande Banije osnovane 18. novembra 1941.



Stanko Bjeljac ane,
zamjenik komandanta
Komande Banije
i komandant
Partizanskog odreda
Banije 1942.



Milan Pavlović
Mi un., operativni
oficir Komande
Banije 1941.



Grupa seljaka iz okolice Gline na željezni koj stanici u Banskom Grabovcu
okružena ustašaina prije odvo enja na pogubljenje

Drugi dio

Uspješna 1942. godina narodnooslobodila kog pokreta na Baniji

U vršivanje i razvoj NOP-a na Baniji po etkom 1942. godine

Zima 1941/42. godine bila je izuzetno jaka sa snijegom visine i do jedan metar, a temperatura se spuštala i do -25°C. Ipak, NOPO Banije nastavio je svoja dejstva prilago avaju i se takvim zimskim uslovima. Žene i omladinke Banije od bijelih plahta iz svojih ormara sašile su svojim borcima maskirne kabanice za snijeg. Tako su borci gotovo iz dana u dan, iz no i u no, išli u borbu protiv neprijatelja.

U pozadini partizanskog fronta, odnosno u selima oslobo enog teritorija, odvijao se vrlo intenzivan organizaciono-politički rad.

Ukazala se potreba za vojnim i političkim obrazovanjem kadrova. U tom cilju 7. januara 1942. organizovan je, u školi sela Donji Žirovac prvi vojno-politički omladinski kurs štaba NOPO Banije. Kurs su organizirali i na njemu predavali Dmitar Mitić i vodnici-nastavnici: Nikola Demonja,¹⁸⁶ uro Mraković, Vujić, Stojan Komljenović, oka¹⁸⁷ i drugi. Na kursu je bilo 75 omladinaca sa područja kotara Glina. Završili su kurs i položili zakletvu 27. januara 1942. godine. Veći dio omladinača, kursista, popunio je redove 1. (glinskog) bataljona, a 15 je upućeno na prvi skijaški kurs u selu Klasni. Kurs je vodio Mladen Aldarević, a materijalno obezbjeđivao omladinski rukovodilac opštine Klasni, uro Ljiljak.¹⁸⁸

Dok su organizaciono i formacijski sredstvani novoformirani partizanski bataljoni, u selu Klasni u je održan sastanak OK KPH za Baniju i štaba NOPO Banije. Procenjena je novonastala situacija i određeni zadaci za daljnji rad. Najveći problem bio je kako zaštititi i održati slobodnu teritoriju sa relativno malim partizanskim snagama.

Radi što uspešnije zaštite slobodne teritorije postavljeni su sledeći vojni zadaci:

Prvi (glinski) bataljon i konji ki vod štaba NOPO Banije kontroliraju i brane slobodni teritorij kotara Glina, na zapadu do rijeke Gline, a na jugu do linije Vrnograč - Bužim, sa sljedećim rasporedom etaže: 1. eta na liniji Jabukovac, selo Maja, 2. eta na liniji selo Maja, selo Grevani; 3. eta (Bojanska) i dalje vrši blokadu žandarmerijske stanice u Obijaju i kontrolira liniju Staro Selo - Vrnograč i prema Bužimu.

¹⁸⁶ Narodni heroj Jugoslavije (1919-1944).

¹⁸⁷ Narodni heroj Jugoslavije (1920-1943).

¹⁸⁸ Iz svjedočenja autoru Mladenu Aldarevića i ure Ljiljka, general-majora JNA u pen-

Na podruje opine Žirovac, kotar Dvor, vareni su Gojko Tintor i Milivoj Jandri sa grupom boraca sa zadatkom da angažiraju raspoloživo ljudstvo te opine radi osmatranja i kontrole linije »suve međe« prema Vrnograu i Bužimu. Na liniji Bužim - Bosanska Otoka angažirane su bosanske grupe boraca: u selu Banjani Bože Skendžia, a u Ivanjskoj Nikice Daki a;

Drugi (dvorski) bataljon sa svoje dvije ete dobio je zadatak da brani slobodnu teritoriju kotara Dvor na liniji sela: Javornik, Zakopa, Vanji, Javoranj sa stalnom blokadom ustaškog uporišta u Zrinju. Na toj liniji nalazili su se jaki neprijateljski garnizoni: u Bosanskom Novom 6. a u Dvoru 7. ustaška bojna (bataljon). U selima Pounja od Dvora do Volinje u svakom selu roj (desetina) do Voda mjesnih »divljih« ustaša pojava ani djelovima 6. i 7. ustaške bojne, te djelovima zdruga (brigade) ustaškog pukovnika Narcisa Jaszenskog iz Bosanske Kostajnice. eta avijati aru »NDH« na osiguranju Volinje i željezni kih mostova Volinja - Kostajnica.

Poseban problem za 2. bataljon bilo je ustaško uporište u Zrinju gdje se nalazio oko 150 mjesnih (»divljih«) ustaša, žandarmerijska stanica i manje ili veće poja anje ustaša. Zrinj se nalazio dublje u slobodnoj teritoriji kotara Dvor na Uni na južnim padinama grebena Šamariće. Zato je štabu 2. bataljona postavljen zadatak da obrati posebnu pažnju na ustašku posadu u Zrinju i da svakodnevno izvještava o aktivnosti te ustaške posade;¹⁸⁹

Treći (kostajni ko-petrinjski) bataljon dobiva zadatak da sa svoje dvije ete poja a dejstva u pravcu komunikacija na željezni koj pruzi: Kostajnica - Sunja - Sisak i dalje u pravcu Petrinje.

Štabovi bataljona, oslanjaju i se na poduzetnost komandi eta, vodova i desetina boraca, iskoristili su sve mogu nosti koje je nudilo borbeno raspoloženje naroda slobodnog podruja Banije. Pod rukovodstvom štabova bataljona, izvršena su zapre avanja na pravcima koji iz neprijateljskih garnizona vode ka slobodnoj teritoriji. Prekopane su ceste i porušeni mostovi (neki mostovi su bili porušeni ve 1941. godine). Na pojedinim važnim položajima iskopani su zakloni, pa ak i rovovi za osmatranje, a iz tih zaklona i rovova, kad se ukazala potreba, partizani su vodili borbu sa manjim neprijateljskim snagama. Desetine i vodovi bili su rasporeni na važnijim položajima prema neprijatelju, a prikupljeni su za napadne akcije. Negdje su seoskim saonicama, koje su dežurale danono no, desetine prebacivane na mjesta na kojima su ustaše pokušavale da upadnu u slobodnu teritoriju.

Komitet KPH kotara Glina, zajedni ki za kotare Kostajnica - Petrinja i nezvani no kooptirano partijsko rukovodstvo za kotar Dvor na Uni, rukovodili su borbom i ostalim djelovanjem prema opim i posebnim uslovima na svojem terenu i po zadacima dobivenim od OK KPH za Baniju.

U me uvremenu, CK KPH vrši popunu Okružnog komiteta. Iz Posavine se vra a Vlado Jani Capo. Iz izvještaja Save Zlati a Mi e,¹⁹⁰ o stanju u OK KPH za Baniju iz decembra 1941. godine, CK KPH je za-

¹⁸⁹ Uroš Kruni, navedeno djelo, str. 175.
¹⁹⁰ Arhiv IHRPH, Zagreb, kut. KP-7/80.

ključio da je na Baniji potrebno za sekretara Partije postaviti starijeg i iskusnijeg komunistu, iako su komunisti Banije za politi kog sekretara OK izabrali Artura Turkulina Tujka. Na osnovu toga CK KPH piše pismo OK KPH Karlovac 27. decembra 1941. godine,¹⁹¹ kao i Vladi Jani u Capi, predratnom lanu CK KPH i CK KPJ, da se iz Posavine (Siska) vrati nazad na Šamaricu (Baniju) i preuzme dužnost politi kog sekretara OK KPH za Baniju.

U pratinji Vlade Jani a Cape, 8. januara 1942. godine vratila se na Baniju i grupa boraca Hrvata iz Posavine,¹⁹² a etiri dana kasnije još 12 drugova.

Osmog januara 1942. godine održana je sjednica OK KPH za Baniju. Dužnost politi kog sekretara preuzeo je Vlado Jani Capo. Lanovi OK KPH za Baniju Artura Turkulina Tujka izabrali su za organizacionog sekretara. Raniji organizacioni sekretar OK KPH Sisak, Marijan Cvetković vratio se sa Banije u Posavinu i preuzeo dužnost sekretara KK KPH Sisak. Uz KK KPH Sisak bila je i grupa boraca u Posavini.

Popunom OK KPH za Baniju,¹⁹³ nastavljeno je sa intenzivnjim radom na svim sektorima djelovanja.

Ubrzo su zajednički, OK KPH za Baniju i štab Partizanskog odreda Banije, procjenili novonastalu situaciju i odredili smjernice i zadatke za daljnji rad i borbu.

Da bi partizanske jedinice mogle izvršiti svoje zadatke, pred NOO i sve organe i organizacije NOP-a na ustani koji Baniji postavljeni su sljedeći zadaci:

- da se u dubini slobodne teritorije, u rejonu Ljeskovca i Žirovca, u školske i druge zgrade smjesti partizanske bolničke ustanove, vojnopolički omladinski kurs koji je u januaru otpočeo rad, a da se u Rujevcu i Bešlincu u zgrade smjesti dio stanovništva koji je ostao bez kuće;

- da NOO, radi što veće sigurnosti naroda na slobodnoj teritoriji, preko svojih seoskih stražara kontrolišu kretanje stanovništva prema gradovima Petrinji i Sisku, kotarskim i drugim mjestima: Kostajnici, Dvoru i Bosanskom Novom. Predvene su i oštire mjere za one koji su sa slobodne teritorije održavali vezu sa žandarima i ustaškim vlastima ili su u narodu agitirali da se treba pokoriti »državnoj vlasti«, i na pokrst i si.;

- da se politički objasni potreba da narod ne nosi na tržište u gradove svoje proizvode i da se organizirano preko NOO u selima snabdijeva najnužnijim potrebama, kao što su: sol, petrolej, lijekovi i sl.;

- da se osnuju NOO u selima, a općinski NOO u općinama u kojima do tada nisu osnovani radi objedinjavanja napora naroda, u zbrinjavanju partizanskih jedinica;

- da se u pojedinim rejonima pod rukovodstvom NOO poruše općinske, školske i druge zgrade građane od tvrdog materijala i tako

¹⁹¹ Arhiv IHRPH, Zagreb, kut. KP-186/68.

¹⁹² Franjo Smolić i Uroš Krunic, Zbornik, *Sisak i Banija 1919-1941.* godine, Sisak, 1974. godine, str. 177, 521.

¹⁹³ OK KPH za Baniju je u sastavu: politički sekretar Vlado Jani Capo, organizacioni sekretar Artur Turkulin Tujko, lanovi: Šuro Kladarin, Stanko Bjelajac, Čane, Ranko Mitić, Ivo Brodarac, Antun Štajcar, Simo Dragićević, Širnica i Milutin Baltić zadužen za organiziranje SKOJ-a i omladine.

onemogu i neprijatelju da ih zimi iskoristi za stacioniranje i djelovanje protiv slobodne teritorije;

- da se po ne izdavati list narodnooslobodila kog fronta Banije, koji bi borce, seosko stanovništvo i sve druge ljudi informirao o istinitim zbivanjima na savezni kim frontovima, kao i o rezultatima narodnooslobodila ke borbe na Baniji i susjednim podru jima.

Na svim tim zadacima radilo se intenzivno, a uspjesi su zavisili od konkretnih uslova.

Za izdava ku djelatnost ve je bila osnovana zajedni ka tzv. TEHNIKA štaba Partizanskog odreda Banije i OK KPH za Baniju, koja je ve 1. januara 1942. godine izdala prvi broj lista štampanog na geštetneru »Vjesnik nacionalnooslobodila kog fronta za Baniju«.¹⁹⁴ Osnivaju se i tzv. *TEHNIKE* na podru jima kotara.

Cjelokupno politi ko-propagandno djelovanje bilo je prema Okružnici broj 1 Glavnog štaba Hrvatske od 12. januara 1942. godine. U Okružnici je dato objašnjenje o izdaji pukovnika bivše jugoslovenske vojske, Draže Mihailovi a i njegovih etnika, kao i izbjegli ke jugoslovenske kraljevske vlade sa kraljem Petrom II Kara or evi em u Kairu i Londonu.¹⁹³

Formiraju se radionice - obu arske, kroja ke, kova ke, tehni ke, zatim pekare i dr. Po selima se organizira rad svih zanatlija - šustera kroja a, kova a, kolar a i drugih. Formiraju se nove bolnice u Ljeskovcu i Brubnu. To je bila zajedni ka djelatnost svih štabova partizanskih jedinica i organa u pozadini.

Dok se organizira pozadina, partizanske jedinice izvode akcije i vode borbe protiv neprijatelja. I hronološki pregled, bez obrade pojedinih akcija, jasno govori o borbenoj aktivnosti u tom vremenu:

- 1. januara 1942. godine 2. eta 1. bataljona sa novoosnovanom grupom boraca op ine Zirovac, rastjerala je novopostavljenu žandarmijsku stanicu u selu Donji Zirovac;¹⁹⁰

- 2. januara 1942. godine 1. eta 1. bataljona napala je neprijateljsku posadu u selu Vlahovi kod Gline. Ubijena su 2 a ranjeno je 12 neprijateljskih vojnika;¹⁹⁷

- 1. eta 2. bataljona radi sprje avanja saobra aja neprijatelju na cesti Divuša - Zrinj, djelovima je zaposjela rejon sela Segestin, Oraovica i Draškovac;¹⁹⁸

- 3. januara 1942. godine neprijatelj je iz Bosanskog Novog i sela Matijevi a izvršio upad u selo Zakopa, gdje je zapalio nekoliko ku a. Djelovi 1. ete 2. bataljona izvode napad na neprijatelja koji se povukao u Matijevi e i dalje u Bosanski Novi;

- 1. eta 1. bataljona napala je neprijatelja kod sela Bijele Vode i nanijela mu gubitke od 4 mrtva i 12 lakše i teže ranjenih;¹⁹⁹

- 4. januara 1942. godine: 2. eta 2. bataljona no u 3/4. januara sajekla je 2,5 km PTT linija na cesti Dvor - selo Matijevi i. Neprijatelj

¹⁹⁴ *Bibliografija izdanja u NOR-u 1941-1945. godine*, Vojnoistorijski institut, Beograd, 1964. godine.

¹⁹⁵ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 3, str. 117.

¹⁹⁶ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 1, str. 121, knj. 2, str. 149.

¹⁹⁷ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 3, str. 474, tom IV, knj. 3, str. 434.

¹⁹⁸ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 32, str. 134 i 145.

¹⁹⁹ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 3, str. 474, tom IV, knj. 3, str. 434.

je sutradan iz Dvora upao u selo Hrti i zapalio 5 ku a. Zatim je neprijatelj iz Dvora, poja an ustašama iz Bosanskog Novog, izvršio 6. januara 1942. godine teške zlo ine nad stanovnicima sela Matijevi i. Uhapšeno je 115 stanovnika i odvedeno u ustaški zatvor u Dvoru. U toku hvatanja ubijeno je 7, a u Dvoru još 5 ljudi i žena. Nakon 15 dana, iz zatvora u Dvoru, ovi uhapšenici su odvedeni u ustaške logore Jasenovac i Gradiška, gdje su ve inom likvidirani;²⁰⁰

- 1. eta 1. bataljona je 4. januara u zasjedi kraj sela Dragotine saekala neprijatelja iz Gline i Maje. Zarobljeno je 14, ubijeno 15 i ranjeno 26 vojnika. Plijen je bio 14 pušaka;²⁰¹

- 5. januara žandari i ustaše iz stanice Obijaj vrše iznenadni ispad iz utvrde i u selu ubijaju 20 seljaka. Nakon toga štab 1. bataljona sa djelevima 2. ete i 3. etom 6. januara ponavlja napad na stanicu Obijaj, koji nije uspio;²⁰²

- novovoformirani 4. ustaško-domobranski posadni zdrug (brigada) iz Petrinje pod komandom ustaškog pukovnika Ivana Mraka 7. januara 1942. godine nastupa pravcem: Petrinja - Hrastovica - Veliki Šušnjar - Veliki i Mali Gradac. Ova sela je neprijatelj spalio pri vra anju i selo Drenovac;

- iz sela »banijskog trokuta« bliže rijeci Uni op ina Dubica, 30 ljudi prelazi rijeku Unu i odlazi na Kozaru, gdje se uklju uju u 2. krajiški NOP odred »Mladen Stojanovi«. Ranije je, tokom decembra 1941, grupa ljudi iz sela Zivaje, prešla rijeku Unu i uklju ila se u tamošnji odred;²⁰³

- no u 10/11. januara, 2. bataljon NOPO Banije pokušao je izvršiti iznenadni no ni upad u selo Struga u Pounju. Upad nije uspio. Poginuo je mjesni ustaša Pajo Palengir - stražar koji je otvorio paljbu i smrtno u stomak ranio borca Dušana Krstini a iz Pedlja. U selo Štrugu ka ustašama pobegao je borac Stjepan Rup i, rodom iz sela Budi ine kraj Petrinje. Rup i je ranije zarobljen, a ispitivanjem je ustanovljeno da je on bio vodnik izvi a kog voda u Petrinji, kamo se i vratio. Njegova misija ostala je nerazjašnjena;²⁰⁴

- u me uvremenu je izvršena zamjena 2. ete 1. bataljona sa 2. etom 2. bataljona. Dana 12. januara 1. i 2. eta 1. bataljona izvršile su napad na neprijateljsku posadu u selu Jabukovcu kraj Petrinje. Napad je samo djelimi no uspio. Iz sela Jabukovca 2. eta (dvorska) izvela je saradnike NOP-a Milku i Mladena aldarevi a kojima je prijetilo skoro hapšenje;²⁰⁵

- 16. januara 1942. godine 2. (dvorska) eta 1. bataljona u selima Donja i Gornja Mlinoga kod Petrinje izvršila je konfiskaciju imovine ustaških saradnika i u tim selima razdjelila letke;²⁰⁶

²⁰⁰ Rade Resanovi, *Zapis Književna zajednica »Petar Ko i«, Beograd 1977. godine, »Grafosrem«, Šid, str. 170.*

²⁰¹ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 32, str. 134.

²⁰² Zbornik NOR-a, tom V, knj. 3, str. 26 i 167.

²⁰³ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 3, str. 460.

²⁰⁴ Iz svjedo enja autoru Ljubomira Kljaji a, Pere Kalanje, Pere Maljkovi a, Stjepan Rup i se vratio u Petrinju, a umro je u selu Budi ini 1972. godine.

²⁰⁵ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 3, str. 461 i svjedo enja autoru Milke i Mladena aldarevi a.

²⁰⁶ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 3, str. 461.

- 18. januara glavnim snagama 1. bataljona ponovljen je napad na žandarmerijsku stanicu u Obijaju.

O tome je, pored ostalog, Uroš Kruni zapisao:

»Napad je po eo 18. januara 1942. godine jednovremenim otvaranjem vatre sa svih položaja na kasarnu. Posada nije bila iznena ena, odgovorila je još snažnjom vatrom. Po planu pristupilo se blokadi posade. Sve do 23. januara danju, a posebno no u, partizani su u uslovima veoma jake zime pronalazili na ine da posadu prisile na predaju. Oko 300 seljaka za to vrijeme pomažu partizanima. Na krovu ku e najbliže kasarni pripremljen je zaklon od vre e pjeska odakle je neprestano osmatrano dvorište kasarne. Puš anom vatrom iz zaklona posadi je bilo one-mogu eno snabdijevanje vodom iz bunara van kasarnskog zida... Prvom granatom srušen je golubinjak na kasarni. Drugom granatom ušutkan je mitraljez na krovu kasarne koji je sprije avao prilaz zidovima oko kasarne. Granatama je bio ošte en krov kasarne, snijeg se topio i voda je prodirala u prostorije. Kroz puškarnicu dvojica partizana i jedan seljak zapaljivim mećima iz karabina zapalili su štalu, u kojoj se nalazilo sijeno. Iz pravca Gline odbijen je pokušaj ustaša, dobrovoljaca da posadi dopreme hranu. Ali 23. januara prikupivši više snaga, ustaše su od Topuskog i Vranovine po eli nastupati i na širem frontu uspjeli su preko Starog Sela izmanevisati drugu etu na položajima iznad Vranovine. Partizani su napustili blokadu i na vrijeme se pripremili za povlačenje. I narod je na vrijeme pobegao ispred neprijatelja. Još u no i 23/24. posada i novodošle snage su se spojile, ali poslije provjeravanja, opkoljena posada mislila je da su s Korduna stigle nove partizanske snage koje e produžiti s napadom. Sutradan su ustaše i žandari zapalili pola sela Obljaja i zaseoke Crljen, Duki e i Repice u Bosanskoj Bojni. Oplja kali su svu preostalu imovinu koju seljaci nisu mogli sobom ponijeti, kad su se povla ili ispred ustaša. Poslije paljenja i plja ke okupili su se kod kasarne, zapalili je i krenuli putevima Obijaj - Gline i Obijaj - Hajti, osiguravaju i plja ku borbenim poretkom. Prva eta 1. bataljona na osiguranju kod Hajti a na vrijeme je zauzela nove položaje prema ustašama i posadi koja se povla ila za Glinu i nanjela im osjetne gubitke«.²⁰⁷

Povla enjem neprijatelja iz Obljaja, 25. januara 1942. godine, slobodna teritorija ustani ke Banije znatno je proširena od Vrnogra a do Gline i sela Maje, te od Vranovine u dolini rijeke Gline do Dvora na Uni.²⁰⁸

U me uvremenu 3. bataljon dejstvuje na podru ju op ine Gradusa. No u 17/18. januara djelovi 2. ete zapalili su op inu u selu Mala Gradusa iz koje su uzeli, ranije od ljudi pokupljenih 25-30 komada oružja; spalili arhivu op ine, a zatim i zgradu.

Ujutro 18. januara žandari iz Bjelnika kre u da izvide paljenje opine Mala Gradusa. Organizovano je njihovo presretanje. Do susreta žandara sa desetinom boraca došlo je u selu Kladari. Uz pomo seljaka aktivista NOP-a ubijeno je 7 žandara, a samo jedan je uspio pobje i. Zaplijenjeno je 7 pušaka i 1 puškomitraljez.

²⁰⁷ Uroš Kruni , navedeno djelo, str. 179-180.

²⁰⁸ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 3, str. 461, 202-503.

Istoga dana popodne, grupa boraca 2. ete 3. bataljona pod vodstvom Pavia Babića i Živka Bronzija, imitiraju i seoske svatove, razoružala je neprijateljsku posadu na željezni koj stanici Donji Hrastovac kod Sunje. Zaplijenjeno je 7 pušaka i 1 puškomitrailjez, a domobrani su presvu eni i pušteni u Sunju. Stanica je zapaljena.²⁰⁹

Istovremeno 1. eta 3. bataljona napala je neprijateljsku posadu u selu Bijelniku. Ubrzo je neprijatelju stigla pomoć iz Petrinje kojoj eta nanosi gubitke od 6 mrtvih i 4 ranjena. Posada u Bijelniku se uspjela održati.

Tokom 19. januara 2. eta 3. bataljona ponavlja napad na novopostavljenu neprijateljsku posadu u Donjem Hrastovcu. Posadu je inilo 30 ustaša i 8 žandara. Neprijatelj je pružio jak otpor, a eta poslije ove akcije izvodi iz »banijskog trokuta« grupu ljudi koji više nijesu mogli ostati na području »banijskog trokuta«.²¹⁰

Tih dana, ustaše iz Siska i srednje Posavine, uz pomoć izdajnika Mate Kukulja (osuđen 1949. godine) uspjeli su otkriti skrovište političkih radnika u selu Greda. Ustaše su opkolile i likvidirale: Juraja Petrićevića, Ivana Petrićevića, Baru - Lapovića, Ivanova ženu. Opkoljeni su pružili ustašama jak otpor i svi hrabro izginuli.²¹¹

Dana 20. januara 1942. godine ustaše iz srednje Posavine sa ustašama iz Siska u selu Galdovo hvataju lana KK KPH Sisak, Miju Gorickog Miška, a u selu Komarevo kurira KK KPH Sisak za vezu sa OK KPH za Baniju. Obojica su odvedeni u logor Jasenovac gdje su likvidirani.²¹²

Toga dana vojna je borba sa neprijateljem iz Dvora na Uni u selu Hrti. Tu borbu opisuje Nikola Smoljenović :

».... Partizani su pustili neprijatelja na blisko odstojanje i prvim plotunom po glavnoj, a zatim i lijevokrilnoj koloni nanijeli osjetne gubitke od oko 55 mrtvih i ranjenih.

Najlaskom novih neprijateljskih snaga partizani su se morali povući. Neprijatelj je zapalio kuće u selu Hrti. Zatim se vratio nazad u Dvor«.

Tokom 19. januara 2. eta 3. bataljona sa ekala je kod sela Rakovca dio neprijateljskih vojnika i žandara iz Sunje, koji su od Donjeg Hrastovca krenuli za selo Svinjicu u izvještaj. U toj borbi neprijatelj je imao gubitke od 4 mrtvih i 8 ranjenih. Zaplijenjeno je 8 pušaka sa ostalom opremom. Zbog toga, dva dana kasnije, neprijatelj nastupa sa daleko jačim snagama. Iz Sunje je uputio ka selu Svinjici itavu 2. bojnu kombinovane žandarmerijske pukovnije (puka), a u pravcu Staro Selo satniju (etu) iz 11. pješačke pukovnije. Borba je vojna na položajima kod sela Radonja Luka i u Starom Selu. Gubici neprijatelja su 8 ranjenih, a naši gubici - ranjen je borac Petar Vanić koji je neprijatelj zarobio i odveo u Sunju.²¹³ Ovim akcijama 3. bataljona bila je sve ugroženija željezni ka pruga Sisak - Sunja - Kostajnica, što je prisililo neprijatelja da organizuje novu ofanzivu.

²⁰⁹ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 3, str. 457*-62.

²¹⁰ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 3, str. 462.

²¹¹ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 3, str. 463.

²¹² Zbornik NOR-a, tom V, knj. 3, str. 463-464.

²¹³ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 3, str. 462.

U tome vremenu dok su partizanske jedinice vodile borbe oko Obljaja, kod Graduse i Sunje, te kod Dvora, odvijao se intenzivan organizacioni i politi ki rad na itavoj ustani koj Baniji.

Partizanska bolnica u selu Ljeskovac potpuno je popunjena osobljem, me u kojima je bila i bolni arka Dragica Madžarac, prva žena borac sa podru ja op ine Rujevac. Namještaj za bolnicu prikupljen je u zgradama ljevaonice u Bešlincu i iz državnih zgrada u Rujevcu. U školi sela Donja Stupnica za potrebe 2. bataljona osnovana je ambulanta s bolni arkom Stojom Joka - Šupak iz Trgova.²¹⁴

Istovremeno, radi lakše i racionalnije prehrane boraca, široko raspore enih na položajima, štabovi bataljona u saradnji sa narodnooslobodila kim odborima osnivaju partizanske kuhinje na pravcima dejstava i prolaska partizanskih jedinica i politi kih radnika NOP-a. Tokom januara 1942. godine osnovane su kuhinje u selima: Pastuša, Trnovac, Klasni , Bojna, Buzeta, Žirovac, Dobretin, Core, Crljenice, Šamari ki Brani itd.²¹⁵

Pregled uspjeha i stanja pod konac 1941. i na po etku 1942. godine, izvršen je na savjetovanju održanom 30. januara 1942. godine u Glavnom štabu Hrvatske u selu Zbjeg na Kordunu. Za Partizanski odred Banije konstatirano je da u svom sastavu ima: 600 boraca, a od naoružanja 1 teški, 1 laki mitraljez, 8 puškomitraljeza i 231 pušku. Na tome savjetovanju postavljeni su i novi zadaci u borbi i radu.²¹⁶

Od boraca bosanskih grupa iz sela Ivanjske i Banjana i 1. voda 2. ete 2. bataljona formirana je 21. februara 1942. godine 3. eta 2. bataljona Partizanskog odreda Banije u selu Banjanima. Komandir ete bio je Mijo Bobetko Ivica, politi ki komesar Mirko Turi , zamjenik politi kog komesara Šemso Tabakovi , vodnik 1. voda Pero Malivuk zatim ubrzo komandir 3. ete, politi ki delegat 1. voda Dušan Ma ak Šuco, vodnik 2. voda Dragan ulibrk, politi ki delegat Milan ura . Tre i vod je formiran po završetku Drugog vojno-politi kog kursa štaba NOPO Banije (u Rujevcu). Vodnik 3. voda bio je Gajo Sirota, a politi ki delegat Dmitar Joka.

Ofanziva neprijatelja na Baniju januara 1942. godine

Radi uništenja partizana na Baniji tokom zime, neprijatelj drugom polovinom januara 1942. godine (od 21. do 30) izvodi ofanzivu metodom nekoliko protivakcija na odabranim pravcima i rejonima. Ofanzivu izvodi štab Prvog domobranskog zbora (korpusa) ije je sjedište u Sisku.

Poslije navedene protivakcije iz rejona Topuskoga za deblokadu i oslobo anje žandara, ustaša i domobrana u žandarmerijskoj stanici Obijaj, neprijatelj izvodi protivakciju na snage 3. bataljona Partizanskog odreda Banije. Cilj ove protivakcije neprijatelja je iš enje od partizana

²¹⁴ *Vojnoistorijski glasnik*, broj 3, od 1971. godine.

²¹⁵ *Vojnoekonomski pregled JNA*, Beograd, broj 11 i 12/1969.

²¹⁶ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 3, str. 179. Izneseni podaci na ovom savjetovanju u GŠH su o ito zastareli, jer Partizanski odred Banije odmah po formiranju 3. bataljona (6. I 1942. godine) u svom sastavu ima: 705 boraca, 10 mitraljeza i puškomitraljeza, 599 pušaka raznih modela - vojni ke, lova ke itd.

prostорије села: Komarevo, Gradusa, Svinjiea, Blinja, Jošaviea, Komogovina. Уништењем снага 3. баталиона Партизанског одреда Баније у овом рејону била би отклоњена стална опасност заштите комуникација: Zagreb - Sisak - Sunja - Kostajnica i Sunja - Dubica - Novska, те у долини ријеке Une.

У овој противакцији уествују 2. бојна комбинираног јандармеријског пuka; дјелови 11. пјешаke пukovnije (puka), дома e »divlje ustaše« из околнih села - Sunja, Komarevo ioko Siska. Naknadno je angažiran i 4. ustaško-domobranski zdrug (brigada), под komandom ustaškog pukovnika Ivana Mraka iz Petrinje. Ova противакција имала je tri faze izvo enja.

Prva фаза je по ела 22. januara 1942. године nastupanjem из Sunje 2. бојне комбинованог јандармеријског пuka и дјелова 11. пјешаke пukovnije ka selu Svinjiea. Hapsili su ljude i zapalili sve ku e i остale zgrade u zaseoku Rakovcu, a u selu Svinjici запалили су неколико ku a i drugih seoskih zgrada.

Istog дана, 22. januara, комбинована satnija 11. пјешаke пukovnije iz села Letovanaca i Blinja upala je u Kavrlje, zaselak Starog Sela i по ела да пали све одреда. Dok je »vojska« palila zaselak, народ je бježao, jer je bio потпуно iznena en, а неки су se sakrili u подруме i štale. Ko nije uspio побје i bio je ubijen. Poslije тih zlo ina satnija se повукла u Blinju.²¹⁷

Друга фаза ове противакције непријатеља je nastупање од Svinjice i od Petrinje preko Jabukovca, Mlinoge, Jošavice do Komogovine. О тој фази Uroš Kruni piše:

»Kada se 2. бојна оруžni ke комбинирани пukovnije prebacila s територије опине Mala Gradusa i заноila 23/24. januara u Knezovljanim u akciju je stupio i odred pukovnika Mraka. Nastupao je iz Jabukovca, preko Mlinoge - Babinog Brda i ovladao Jošavicom.

Nadiranju одреда pukovnika Mraka u selo Jošavicu suprotstavio se 2.воде kalinske partizanske етете oja an jednom desetinom i jednim puškomitraljezom. Вод se rasporedio na položaje Rani i - Svilokose u dubini prema crkvi. Prvi вод етете nalazio se u Gornjoj Pastuši. Mali broj boraca u ети по оделjenjima se prebacivao s jednog na drugi položaj. Komandir prvog voda Milan Rajkovi i drugog voda Stevo Meni anin bili su veoma inicijativni. U zaseoku Grubješi ima, prvi вод Milana Rajkovi a izvršio je prepad na непријатељску единицу i nanio joj osjetne губитке, a вод Meni anina na свом правцу odbijao je nadmo ne snage sve do 16 sati 24. januara, a onda, kad je борцима nestalo municije povukli su se u Komogovinu, запалили школу u tome selu i udaljili se šumom u прavcu Lov e.

Zdrug pukovnika Mraka zaposјeo je selo Jošavicu. Неколико дана из села je otpremana oplja kana imovina. Otpremljeno je oko 120 vagona kukuruza, pšenice, je ma, sav poljoprivredni alat, posude za vo e i rakiju. Po putu od Jošavice do Petrinje остали su veliki tragovi просутог ţita i sijena. Тko se od народа nije mogao skloniti - побје i u Šamaricu - bio je ubijen. Побијени starci i жene smrznuti u snijegу ekali su na

²¹⁷ Uroš Kruni , navedeno djelo, str. 186-188.

povratak naroda, koji se iz Jošavice sklonio u Šamarieu. Pobijene su ljudi, žene i djecu u G. Pastusi glodale svinje nekoliko dana.

Kad je selo Jošavica bilo oplja kano, zdrug pukovnika Mraka srušio se u Komogovinu. Selo je bilo uglavnom prazno, nešto starih ljudi, žena i djece, koji se nisu mogli kretati po velikom snijegu, ostalo je u kuama. Ku e u Komogovini sve su zapaljene, a stanovnici ubijeni ili su izgorjeli u kuama. Sedam ku a nije dogorjelo, a slika nekada lijepog sela bila je stravi na. Nagorjela tijela starih žena i ljudi bila su još više unakažena. Roaci ljudi pobijenih u selu me u sobom su naga ali tko je njihov od unakaženih nesretnih staraca, žena i djece... »²¹⁸

Tre a faza ove neprijateljske protivakcije, odvijala se ponovo na podruju opina Mala Gradusa i dijelu opine Sunja.

Dok je odred iz sastava 4. ustaško-domobranskog zdruga, pukovnika Ivana Mraka, plja kao i palio sela Jošavicu i Komogovinu, 2. bojna kombinovanog žandarmerijskog puka, pošto nije detaljno »pro istila« teritoriju opine Mala Gradusa, vratila se pravcem selo Borojevi i - selo Svinjica, a zatim pokrstarila i djelove Kostajni kog kotara, »banjški trokut« na kome se odvijala živa i vrlo aktivna partijsko-politička djelatnost NOP-a. Neprijatelj je prošao sve do sela Živaje i duž željezni ke pruge Dubica - Sunja.

U ovoj fazi razbijena je i grupa zagrebačkih ilegalaca, koji su preko željezni ke stanice Blinjski Kut krenuli ilegalno na Baniju. U selu Veliko Krivo, teško je ranjena Anka Butorac.²¹⁹ Neprijatelj je uhvatio i odveo u Kostajnicu, gdje je umrla pod najvećim mukama.

U ovoj ofanzivi neprijatelja, jedna protivakcija odvijala se i na pravcu Divuša - Zrinj. Za vrijeme napada snaga 1. bataljona na Obijaj, komandant 2. bataljona Miloš Avić, dobio je od komandanta Partizanskog odreda Banije zadatku da poja i kontrolu slobodne teritorije Dvorskog kotara sa poja avanjem blokade ustaških snaga u Zrinju. Na izvršavanju toga zadatka, 24. januara, poginuo je prvi komandant bataljona na Baniji, Miloš Avić.²²⁰

Toga jutra Avić je uzeo jednu desetinu 2. voda 1. ete sela Šegestina i krenuo da ponovno poruši Popov most na potoku Javornica između sela Šegestina i Zrinja, koji su ustaše iz Zrinja osposobile za promet. Posle rušenja mosta on se sa desetinom boraca zadržao na koti 282 da osmatra cestu Zrinj - selo Šegestin. Ubrzo je ugledao zrinjske ustaše kako u saonicama kreću iz Zrinja prema Popovom mostu. Sa desetinom je ustašama pored ceste postavio zasjedu. Ustaše su od mosta vratili saonice za Zrinj i nastavili put u borbenom rasporedu prema Šegestinu. Kad su se ustaše približile zasjedi, vatru je prvi otvorio komandant Miloš Avić. Ustaše su zaledle u snijeg, a Miloš se podigao i pozvao ih na predaju. Tada je pao pogon ustaškim metkom.

Na zahtjev boraca 2. dvorskog bataljona od tada pa sve do konca rata, ovaj bataljon nosi naziv 2. bataljon »Miloš Avić« NOPO Banije.

Komandant 2. bataljona postao je Sava Gajić, dotadašnji komandir 2. ete 2. bataljona.²²¹

²¹⁸ Uroš Krunić, navedeno djelo, strana 187-188.

²¹⁹ Narodni heroj Jugoslavije (1903-1942).

²²⁰ Narodni heroj Jugoslavije (1918-1942).

²²¹ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 3, str. 106; tom IV, knj. 3, str. 468.

Neprijatelj pali selo Šegestin

U sklopu zimske ofanzive na Baniju snage ustaškog pukovnika Narcisa Jaszenskog nastupaju sa osnovice: selo Struga - Selo Duviša, iz Po-unja, u pravcu Zrinja, sa ciljem da najprije odbaci partizanske snage, a zatim da izvrši odmazdu nad stanovništvo koje je pomagalo partizanske jedinice.

Lukavo, rano ujutro iz Divuše i Un ana, u dvije kolone, bojna i mjesne »divlje« ustaše krenule su iz pounjskih sela. Desetina partizana ispred Divuše uspješno je odbijala kolonu koja je pošla iz toga mjesta, ali kada su se pojavile ja e ustaške snage morala se povu i. Uskoro su se snage pukovnika Jaszenskog spojile s ustašama iz Zrinja. Neprijateljska artiljerijska vatra odigrala je zna ajnu ulogu pri nastupanju ustaške bojne.

Tada su ustaše po ele hvatati ljudе, žene i djecu. Narod koji je bježao iz Donje i Gornje Oraovice i Draškovca ustaše su zatekli u Šegestinu, gdje su na njima iskalili svoj zlo ina ki bijes. Iza sebe su ostavili groznu sliku. Zapalili su ku e u Donjem i Gornjem Šegestinu, te u Gornjoj Oraovici. Pobili su i zaklali oko 273 stanovnika. Od toga iz sela Šegestina 23 muškarca, 26 žena i 38 djece. Ostali ubijeni su izbjeglice iz Oraovice i Draškovca. Samo u ku i Dragana Mijanovi a živih je zapaljeno oko 35 stanovnika. Malu djecu su probadali bajonetima, a zatim bacali u seoske bunare i u plamen zapaljenih zgrada. Mnogo je na eno poluizgorjelih tijela ljudi, žena i djece koje su do dolaska partizana razvla ili seoski psi i svinje. Zrinjske ustaše odvele su 50 žitelja sa sobom u Zrinj. Muškarce su pobili, a žene i djecu sutradan pustili.²²²

Poslije osmodnevne ofanzive, sa težištem na isto ni dio Banije, 29. februara 1942. godine, jedinice prvog domobranskog zbora (korpusa), povukle su se u svoje garnizone. Zdrug ustaškog pukovnika Narcisa Jaszenskog vratio se u Pounje sa zadatkom da osigurava cestovne i željezni ke komunikacije u dolini rijeke Une. Djelovi zdruga ustaškog pukovnika Ivana Mraka povukli su se u selo Jabukovac s osnovnim zadatkom da iz toga rejona, kao svoje baze, partizanskim na inom ratovanja upadaju duboko u slobodnu teritoriju Banije i u Šamaricu, radi ometanja partizanskih jedinica da se približe objektima napada.

Iskaljivanjem bijesa nad golorukim narodom, neprijatelj ni ovom ofanzivom nije uspio da nanese ve e gubitke jedinicama NOPO Banije. Poslije mogu eg saniranja ustaško-domobranskih zlodjela po navedenim selima slobodnog podru ja Banije, jedinice NOPO Banije još žeš e su udarile po neprijatelju.

Oslobo enjem Obljaja, 1. bataljon se glavninom snaga orijentira na liniju: selo Kraljev ani - selo Maja - selo Gre ani, odnosno prema Glini. Djelovi njegove 1. eta 21. januara, vode borbu sa zdrugom pukovnika Ivana Mraka kod Jabukovca i Kraljev ana, sprije avaju i neprijatelju da upadne u selo Veliki Šušnjari i okolna sela.²²³ Zatim 1. eta 1. bataljona 28. januara u selu Majski Trtnik napada i razoružava neprijateljsku posadu, a 29. januara napada žandarmerijsku patrolu. Ubijeno

²²² Uroš Kruni , navedeno djelo, str. 189-190.

²²³ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 3, str. 479.

je 6 žandara i vojnika i zaplijenjeno 7 pušaka sa municijom i priborom.²²⁴

Po direktivi CK KPH 1. eta 2. bataljona NOPO Banije je uspostavila vezu sa jednim domobranskim oficirom i dva domobrana iz posade u Volinji. Oni su sa još 12 vojnika namjeravali prije i u partizane, ali su ostavljeni i dalje u neprijateljskoj pozadini kao ilegalni saradnici NOP-a.²²⁵

Dana 6. februara 1. eta 1. bataljona u zasjedi kod sela Vlahovi a napala je neprijateljsku patrolu i jednog ubila. Sutradan, 7. februara, 2. eta 1. bataljona iz zasjede kod sela Donje Selište kraj Gline napala je 11 ustaša iz Glie koji su kolima krenuli po drva. Paljbom iz zasjede dvojica ustaša su ubijena i dvojica ranjena, a 1. eta 10. februara kod sela Veliki Šušnjar vodi borbu sa neprijateljem koji nastupa iz sela Kraljevana. Ubijeno je 6 vojnika i 1 oficir. Zaplijenjeno je 9 pušaka sa 800 metaka.

Dana 11. februara, 3. eta 1. bataljona sa djelovima 3. bataljona Partizanskog odreda Korduna napada neprijateljsko uporište u Vrnogra u. Napad nije uspio.

Dana 14. februara 1. eta 1. bataljona ponovo vodi borbu sa neprijateljem kod sela Veliki Šušnjar. U toj borbi zaplijenjeno je 10 pušaka.²²⁶

Prvi vod 1. ete 2. bataljona »Miloš« Partizanskog odreda Banije, u zasjedi na cesti Bužim - Bosanska Otoka 14. februara 1942. godine zarobio je 4 muslimana iz Bužima. Istragom nad njima, za trojicu je utvrđeno da su u estvovali u klanju srpskog stanovništva 1941. godine, pa su osuđeni i strijeljani, dok je jedan musliman pušten nakon što su mu objašnjeni ciljevi narodnooslobodila ke borbe.²²⁷

Iako male borbe i akcije u ovom periodu one su donosile novo oružje i municiju, a borci su sticali sve veća iskustva u borbi.

Organizovanje vojno-političkog kursa

I u vrijeme neprijateljske zimske ofanzive na Baniju drugom polovinom januara i tokom februara 1942. godine, poduzimane su mnoge mјere za što uspješniji i neprekidni razvoj borbe.

Poslije završetka Prvog omladinskog vojno-političkog kursa Partizanskog odreda Banije, koji je počeo sa radom 7. januara 1942. godine, sa 75 omladinaca, u Zirovcu, preduzete su mјere da se organizuje i Drugi omladinski vojno-politički kurs u Rujevcu.

Ian OK KPH za Baniju zadužen za rad sa omladinom, Milutin Balatić i Janko Šušnjar, 9. januara 1942. godine u ime Okružnog komiteta SKOJ-a za Baniju, raspisuje dopis da se izvrše pripreme omladinaca za Drugi omladinski vojno-politički kurs. Za taj kurs samo sa područja Dvora na Uni, javilo se više od 500 omladinaca, a kurs je mogao u dvije škole sela Rujevac primiti najviše 100 omladinaca.

²²⁴ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 3, str. 154.

²²⁵ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 3, str. 155, 481 i 488.

²²⁶ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 3, str. 187, 293 i 505.

²²⁷ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 3, str. 249, 394 i 505.

Poslije obavljene »regrutacije« nad prijavljenim omladincima, izabran je 95 omladinaca sa područja kotara Dvor, te uro Roksandi iz kotara Glina i Mišo Rajković iz kotara Kostajnica. Tokom regrutacije, sve omladince je pregledao dr Nikola Ljahov u Donjem Žirovcu, koji je u kući; Nikole Glušca imao i vlastiti rendgen-aparat. Nakon regrutacije, Drugi omladinski vojno-politički kurs u Rujevcu, započeo je radom 22. januara 1942. godine. Rukovodioči kursa su bili: Dmitar Mitić, uitelj i Nikola Bjelac, kapetan bivše jugoslovenske vojske. Vodnici - nastavnici su bili: Nikola Joka iz sela Kosne, Adam Borojević iz sela Soča anice i Jovan Pribićević Joco iz sela Grabovice. Politici su nastavu su držali Joža Horvat, politički komesar 2. bataljona, Franjo Knebl i drugi.²²⁸

Istovremeno, dok je neprijatelj izvodio navedene protivakcije, na slobodnom području razvijao se intenzivan organizacioni rad.

Na poziv OK KPH za Baniju, 7/8. februara 1942. godine sekretar Mjesnog komiteta KPH Kostajnica, Nikola Maraković Nina izasao je iz grada da poja u partijski, politički i organizacioni rad u dijelu kotara Kostajnica u »banijskom trokutu«. Ubrzo za njim, izasli su i neki drugi članovi Mjesnog komiteta koji su rukovode im komunistima na području »banijskog trokuta« dajući kao Kotarski komitet KPH Kostajnica.

Na području kotara Dvor, izvršene su sve pripreme za osnivanje kotarskog NOO, koji je 14. februara na konferenciji odbornika seoskih i općinskih NOO u školi sela Gage i izabran. Za prvog predsjednika Kotarskog NOO Dvor, izabran je Božo Panjković i 6 odbornika u izvršnom odboru.

Intenzivno se radilo na osnivanju organizacija i odbora AFŽ-a, te organizacija omladine - SKOJ-a i Saveza mlade generacije (SMG).

Bratstvo i jedinstvo zajedni ka brigama

Ustaško-okupatorski genocid nad Srbima, produžava se i 1942. godine u mjestima do kojih su dostizale ustaško-domobranske i jedinice okupatora.

Iako su u dizanju ustanka i borbi uzeli učešće komunisti Hrvati i muslimani, daljnji razvoj bratstva i jedinstva predstavlja jedan od važnih temelja narodnooslobodilačke borbe i socijalističke revolucije.

Zato je cijelokupnu partijsku organizaciju i sve organe i organizacije NOP-a, na Baniji zaokupljalo u tome vremenu pitanje širenja bratstva i jedinstva između Srba i Hrvata Banije, te muslimana u susjednoj Bosni.

U oslobođenom selu Gvozdansko, bili su sređeni odnosi između Srba i Hrvata. U oslobođenom selima s miješanim stanovništvom nije bilo većih problema. Ali, cilj je bio da se uspije i kod većine hrvatskog življa da i ono uzme aktivnog učešća u NOP-u. O tome, Branko Borojević, pored ostalog piše:

»Značajno je naglasiti da su na Baniji od početka ustanka i kroz 1942. godinu pristizali mnogi prekaljeni borci - komunisti iz Siska, Za-

²²⁸ Adam Dupalo, *Omladinska organizacija na dvorskem kotaru, Edicija 1941/42. godina u svjedočenjima u esniku, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1975. godine, knj. 20, str. 576-589.*

greba i drugih mjesta, koji su na djelu svojom borbom i žrtvama, zajedno s komunistima, Srbima, gradili to bratstvo i jedinstvo. Ipak, ve i uspjesi u aktiviranju ljudi u hrvatskim selima nisu postignuti zbog reakcionarnog utjecaja HSS-a i klera, koji su davali podršku ustaškim koljaima, kao i zbog terora i zastrašenosti od ustaša i okupatora. Osim toga, većina hrvatskih sela se nalazila blizu gradova i uz važnije komunikacije, a u nekima od njih neprijatelj je organizirao vojna uporišta, te je teže bilo osigurati stalni politički utjecaj aktivista NOP-a. Međutim, kao pozitivna injenica može se istaći da je u hrvatske mase sve snažnije prodirala spoznaja o zločinu kojeg ustaškoj vlasti i izdajstvu vodstva HSS-a koje je podržavao. Stanje na frontovima, ozbiljni porazi Nijemaca i jačanje antifašističke koalicije, utjecali su da je sve veći broj mladih ljudi iz hrvatskih sela izbjegavao odlazak u neprijateljsku vojsku i sve više simpatizao NOP. To je olakšavalo političko djelovanje i stvaranje organizacija narodnooslobodilačkog pokreta. Tako su u jednom broju hrvatskih sela kroz duže vrijeme i sa uspjehom radili ilegalni, odnosno inicijativni narodnooslobodilački odbori i povjereništva. Neki od njih su odlično organizirali kurirske veze i prebacivanje grupa partizana i političkih radnika preko Save i Kupe za Moslavinu i natrag. U nekoliko navrata i pojedine grupe boraca i partijskih radnika, pred naletom neprijatelja, i po nekoliko dana su se ilegalno zadržavale u nekim od tih sela...

Dosledno sprove enje politike KPJ je bilo uslov i garancija bratstva i jedinstva Srba i Hrvata na Baniji.²²⁹

Tim pitanjima, KPH na Baniji i sve strukture NOP-a, a pogotovo borci, stalno su posve ivali odgovaraju u pažnju. Primjera za to ima više, kao ilustraciju ovdje isti smo mijere za prodor u hrvatska sela Banije. Upućeno je više proglaša i poziva u lecima: Srbima, Hrvatima, muslimanima, domobranima itd., da se uključe u narodnooslobodilačku borbu. U januaru 1942. godine, Ivica Gregorić iz Donjeg Selišta kod Gline, dolazi u sektor kotara Dvor. Tu uz pomoć aktivista iz sela Draškovca, uspijeva da u selu Unani kod Dvora na Uni osnuje ilegalni, inicijativni, narodnooslobodilački odbor. Djelovale su i mnoge žene, aktivistkinje, kao i nekoliko omladinaca i omladinki. U nekim hrvatskim selima kotara Gline, Petrinja, Kostajnica i pogotovo na području »banijskog trokuta«, ti prodori su bili još jači i ešte jači. U Glini je djelovala organizacija SKOJ-a od 5 lanova i nekoliko saradnika. U banijskim jedinicama važilo je pravilo da su svi zarobljeni domobrani pozvani da ostanu u partizanskim jedinicama. Ako su to odbijali, objašnjavani su im ciljevi NOP-a, a zatim bi im bilo oduzeto oružje i uniforma i puštani su kući.

Omladina Banije i njezini borci iskazivaju svoju privrženost bratstvu i jedinstvu i pjesmom:

»Partizana volim kao brata,
Kako Srba, tako i Hrvata!«

Uspjesi i na tom polju borbe nisu izostajali. Ali, nije bilo većih uspjeha kada je u pitanju dolazak Hrvata u partizanske jedinice. To je po-

²²⁹ Branko Borojević, Zbornik, Sedma banjška divizija, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1967. godine, str. 47-48.

sledica politike HSS-a na podruju Banije, kao i vrlo oštih mjera i represalija ustaša na pojavu odlaska Hrvata u partizanske jedinice - zatvor, strijeljanje, odvoenje u koncentracione logore itavih porodica.

U takvoj situaciji, borba protiv neprijatelja cijenjena je kao najve i uspjeh borbe. Zato su ete i bataljoni Partizanskog odreda Banije bili stalno u pokretu iznalaze i ciljeve i objekte za napad. Nisu ni sve akcije partizana uspjevale. Ali, svaka akcija za sebe u to vrijeme imala je odreenu vrijednost i u samom pokušaju. Stvaran je strah kod neprijatelja, iznuravane su njegove jedinice. Da je vladao veliki strah u jedinicama neprijatelja oko slobodne teritorije Banije to potvrđuje neprijateljsko utvrivanje u garnizonima i isturenim uporištima do punog fortifikacijskog profila uz zapreavanje svih vrsta. Na takvo jedno utvrđeno uporište u selu Mlinoga 19. februara organizira i izvodi napad 3. bataljon. Napad nije uspio u smislu gubitaka neprijatelja i zadobijenog plijena. Ali, 3. bataljon većno u 19/20. februara izvodi napad na neprijatelja kod sela Panjani kraj Kostajnice, što govori o brzom manevru partizanskih jedinica i zabuni kod neprijatelja. Iz navedenih akcija, 1. eta 3. bataljona noć u 19/20. februara ponavlja napad na neprijatelja u selu Mlinoge. Za to vrijeme 3. bataljon bez jedne ete 21. februara odlazi na podruje kotara Dvor, radi učešća u napadu sa 1. i 2. bataljonom 22/23. februara na ustaško uporište u selu Zrinj.²³⁰ Slijedno manevrisanje izvode u tome periodu i sve ostale jedinice Partizanskog odreda Banije.

U napadu na Zrinj oboren i neprijateljski avion

Ustaško uporište Zrinj u sredini slobodne teritorije, na udaljenju 13 km od Divuše u Pounju i isto toliko od sela Vani i kod Dvora na Uni, sa svojih oko 150 mjesnih ustaša i žandarmerijskom stanicom jačine 15-20 žandara, predstavljalo je stalnu opasnost.

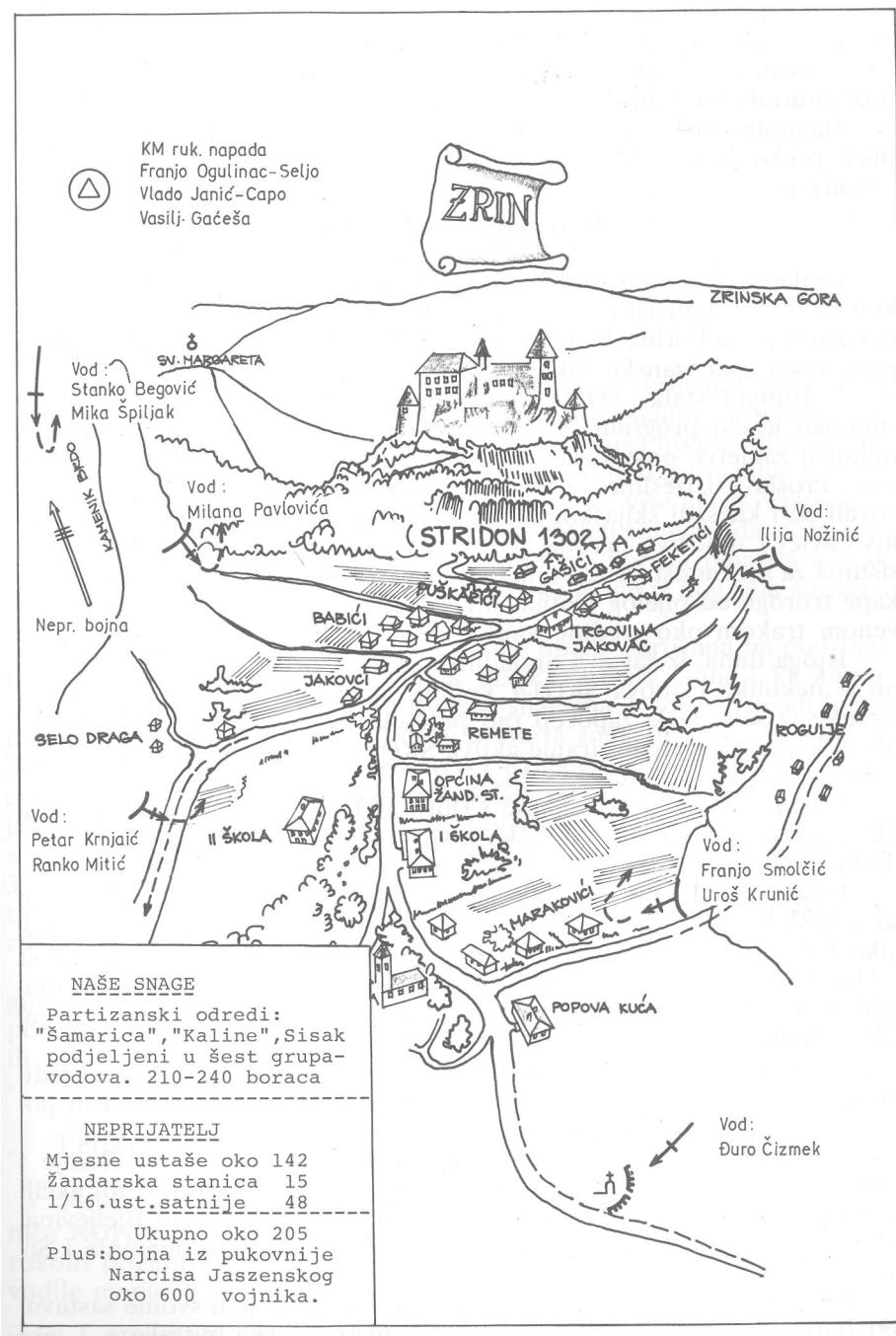
Štab Partizanskog odreda Banije sa OK KPH za Baniju, donose odluku da se izvrši napad na Zrinj radi njegovog zauzimanja i otklanjanja stalne opasnosti iz Zrinja.

Napad na Zrinj noć u 22/23. februara 1942. godine izvode 1., 2. i dvije ete 3. bataljona. Napad je izveden, ali nije uspio. Ustaše u Zrinju obavještene o partizanskom napadu od svojih doushnika iz susjednih sela, do ekale su napad partizana u punoj borbenoj pripravnosti. Jedino je desetina Pere Kalanje iz 1. ete 2. bataljona uspjela dostići i do seoske škole II. Međutim, Pero Kalanja je teško ranjen, pa se njegova desetina povukla iz Zrinja.

Tokom napada na Zrinj nadletio je u izviđanje i ustaški avion - dvokrilac sa dva lana posade. Rafalom iz puškomitrailjeza »brno« avion je oboren. Dva ustaška pilota su zarobljeni. Zaplijenjene su 3 bombe, 2 padobrana i 150 litara benzina. Avion su demontirali radnici iz tehničkih radionica iz Bešlince i Danguba, te materijal upotrijebili za potrebe NOP-a.

Odstupanjem partizana od Zrinja, ustaše iz Zrinja vrše upade u okolna srpska sela gdje ubijaju, pljačkuju i pale. Zbog toga je 1. eta 2.

²³⁰ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 3, str. 100, 127, 205.



PLAN NAPADA NA USTAŠKO UPORIŠTE ZRINJ 20/21. 10. 1941. GOD. I SUSRET-
NA BORBA NA KAMENIK

bataljona morala biti upu ena da izvrši ja u blokadu ustaškog uporišta Zrinj. Sa ekavši ustaše iz Zrinja u zasjedi u selu Rogulje, 27. februara 1942. godine, neprijatelju su naneseni osjetni gubici, a zaplijenjen je 1 puškomitraljez i 1 puška.²³¹

Dana 28. februara 1. bataljon je kod sela Maje, porušio željezni ki most preko potoka Maja na željezni koj pruzi Maja - Glina.

Veliko slavlje u Bešlincu

Omladinci drugog omladinskog vojno-politi kog kursa u Rujevcu, koji su 22/23. februara uzeli u eš e u napadu na Zrinj, kao prakti no navikavanje na borbu, 24. februara u Bešlincu završili su kurs sve anim polaganjem partizanske zakletve.

U Biltenu štaba NOPO Banije broj 3 za februar 1942. godine,²³² štampan je cio program sve anosti. A sve anost je, osim kursistima i njihovojo zakletvi, posve ena prvi put na Baniji, ro endanu Crvene armije. Proslavi u Bešlincu, po svjedo enju Mladena aldarevi a, prisustvovali su i kursisti skijaškog kursa iz Klasni a, djelovi 2. bataljona »Miloš avi « i mnoštvo naroda i omladine sa podru ja kotara Dvor. Kur sistima za sve anost, žene i omladinke kotara Dvor sašile su jedinstvene kape troroge od bijelog platna sa crvenom zvijezdom petokrakom i crvenom trakom oko sredine kape - znak pitomaca.

Istoga dana, iz sastava omladinskog vojno-politi kog kursa izdvojeno je nekoliko lanova SKOJ-a, kojima su priklju eni omladinci i omladinke iz sela, te je zapo eo rad politi ki kurs SKOJ-a. Bili su to osnovni kadrovi za organiziranje aktiva SKOJ-a i odbora Saveza mlade generacije u kotaru Dvor.

U isto vrijeme uro Bakra i uro Mrkši upu eni su na školovanje u tek osnovanu Oficirsku školu Glavnog štaba Hrvatske u selo Budaki na Kordunu.

Ustaše iz Vrnogra a i dalje su predstavljale stalnu opasnost, kako za sela slobodne teritorije Banije i duž »suve me e« Hrvatske i Bosne, tako i za slobodnu teritoriju susjednog Korduna. Da bi se ta opasnost otklonila ili bar smanjila, organiziran je ponovni napad na ustaško uporište u Vrnogra u. U napadu na Vrnogra u estvovali su 1, 2. i 3. bataljon NOPO Banije i 3. bataljon NOPO Korduna.

Napad je izведен 1. marta 1942. godine, ali nije uspio. Gubici jedinica u napadu iznosili su 16 mrtvih, a gubici kod neprijatelja nisu poznati.²³³

Poslije neuspjelog napada na Vrnogra , bataljoni NOPO Banije i Korduna prolaze kroz okolna sela radi propagiranja NOP-a. U toj akciji 2. bataljon »Miloš avi « NOPO Banije ulazi u hrvatsko selo Bjeljevina, gdje su narodu podjeljeni leci s pozivom Hrvatima, muslimanima i Srbinima da se u što ve em broju uklju e u NOP.

Dana 10. marta 1942. godine NOPO Banije imao je u svome sastavu, 691 borca i starješinu. Od naoružanja je imao: 2 teška mitraljeza, 1 laki

²³¹ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 3, str. 294.

²³² Biltén štaba NOPO Banije broj 3 u Arhivi IHRPH, Zagreb.

²³³ Zbornik NOR, tom IV, knj. 3, str. 544.

mitraljez »šoša«, 9 puškomitraljeza, 283 puške »mauzer«, 44 ostale vojni ke puške, 250 civilnih pušaka, 173 pištolja i 111 ručnih bombi.

Zalihe hrane u bataljonu bile su slijede e:

1. bataljon: 27.170 kg kukuruza, 1.708 kg pšenice, 4.350 kg graha, 903 kg masti, 1.800 kg mesa, 685 kg brašna, 1.845 kg krompira i 7.000 kg soli.

2. bataljon: ukupno oko 15.000 kg raznih namirnica hrane uskladištenih u tajnim zemunicama NOO.

3. bataljon: tek je po eo sa prikupljanjem zaliha hrane.²³⁴

Spaljena je i Dragotina

etvrti posadni ustaško-domobrani zdrug (brigada) pukovnika Ivana Mraka stacioniran je u Petrinji sa ja im posadama u selima Mlinoga, Jabukovac i Kraljevani. Ostatak snaga zdruga obezbje uje komunikacije u dolini rijeka Kupe i Save, kao i okolnih garnizona.

Partizani NOPO Banije svojim manevrom sve više ugrožavaju važne komunikacije, kao i sela uz njih koja je neprijatelj smatrao da su na njegovoj teritoriji. Na primjer, 1. i 2. marta grupa boraca pojavila se ak u selu Nebojanu na samoj desnoj obali rijeke Kupe iz kog sela su izveli grupu ljudi u Partizanski odred Banije.²³⁵

Da bi bar djelimi no sprije io duboke upade partizana na podru ja bliže neprijateljskih garnizona Sunja, Sisak, Petrinja, Glina i ka komunikacijama, ustaški pukovnik Ivan Mrak snagama 4. zdruga izvodi lokalnu ofanzivu ili protivakciju. U jutro 2. marta snage ustaško-domobranskog zdruga krenule su iz Jabukovca i Kraljevani u nastupanje pravcem: selo Veliki Šušnjar, Veliki i Mali Gradac. U rejonu Malog Gradca jake neprijateljske snage su zano ile i ostale tokom 3. marta. Vjerovalo se da e neprijatelj u tom rejonu ostati duže vrijeme. Ali tokom no i 3/4. marta neprijatelj je krenuo i uspio iznenadno opkoliti selo Dragotinu. U tom selu neprijatelj je iskalio sav svoj bijes protiv golorukog naroda. Tokom 4. marta ubio je 50 stanovnika, a selo potpuno spalio.²³⁶

Uspješan manevar snaga ustaškog pukovnika Ivana Mraka, tamo gdje nema momentalno ja ih partizanskih snaga, kao i u ovom prodoru, potvrđio je sumnje da on ima tajne saradnike na slobodnom podruju ili u partizanskim redovima.²³⁷

Veliki uspjesi partizana Banije u martu 1942. godine

Prolaskom velike zime i topljenje snijega omoguilo je da se jedinice NOPO Banije još više aktiviraju u borbi protiv neprijatelja. Na širokom prostoru oko slobodnog teritorija Banije svakodnevno su se izvodile manje ili veće akcije od desetine do voda, ete ili bataljona. For-

²³⁴ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 3, str. 261.

²³⁵ Ljubanuri, *Banjiska partizanska eta »Matija Gubec«*, izdanje GRO »Joža Rožanković«, Sisak, 1978. godine.

²³⁶ Zbornik NOR-a V, knj. 3, str. 295.

²³⁷ Zbornik NOR-a V, knj. 3, str. 294.

miraju se nove ete. U odredu se razvija intendantska služba - ekonomati - kako bi se jedinice što više osamostalile za borbena dejstva.²³⁸

Polovinom 1942. godine i u bataljonima NOPO Banije osnivaju se ete radi stalne kontrole slobodnog područja. Ovom organizacijom, bataljonima je omogućeno da sa bolje naoružanim etama grupišu snage za izvođenje većih akcija, odnosno za suprotstavljanje nemiru. Najbolji dokaz za to su uspješnije akcije tokom marta i po etkom aprila 1942. godine 1. bataljona NOPO Banije.²³⁹ Međutim, i pored takve organizacije partizanskih jedinica na ustani koj Baniji, postoje oružje u etama je i dalje upotrebljavano na smjenu. U prvoj polovini 1942. godine i do 35 posto partizana NOPO Banije nije imalo svoje oružje.²⁴⁰ Borci su zato mogli odmarati, ali oružje je moralo biti upotrebljavan. Tako se i redaju akcije:

- 8. marta 3. bataljon kod Starog Sela sa ekuje neprijatelja iz Sunje 1 nanosi mu gubitke od 4 mrtvih i 4 zarobljenih vojnika. Plijen je bio 8 pušaka;

- istoga dana, 2. bataljon napada neprijatelja u selu Matijevići, radi uznemiravanja;

- 9. marta 2. bataljon u selu Javoranj sa ekuje neprijatelja iz Dvora kome nanosi gubitke od 15 mrtvih i ranjenih vojnika. Zaplijenjene su 2 puške;

- grupa boraca 3. bataljona presvućena u domobranske uniforme ulazi u selo Bijeljnik, gdje je zaplijenila 1 pušku;

- 10. marta 3. etapa 1. bataljona kod Radića mosta sprijeava nastupanje neprijatelja iz Vrnograča.

Prva etapa 2. bataljona pokušala je izvršiti upad na željezni kušnicu Volinja. Istovremeno, 2. etapa 2. bataljona sprijeava nastupanje neprijatelja iz Dvora u selo Javoranj;

- 11. marta 3. bataljon izvodi napad na osiguranje željezni ke pruge Kostajnica - Sunja u selu Stubalj, i ruši prugu;

- 12. marta 3. etapa 1. bataljona kod Radića mosta napala je ustaše iz Vrnograča i sprijevala daljnje nastupanje u okolna sela;

- 14. marta obavještajni oficir 2. bataljona za sektor selu Matijevići, Bosanski Novi i Dvor, Mile Dragičević zamijenio je žito za 4 vojničke puške;

- 15. marta 1. etapa 2. bataljona kod selu Šegestina ubija 3 neprijateljska vojnika. Ja i neprijatelj uspio se probiti cestom Divuša-Šegestin-Zrinj sa slijedovanjem za Zrinj. Tokom borbe kod Šegestina neprijatelj pali pravoslavnu crkvu u Šegestinu;

- 18. marta 1. etapa 3. bataljona uz pomoći Antuna Kulušića i Kuliša upada u selo Velešnja kod Kostajnice. Ubijen je mjesni ustaša Stjepan Jurić. Zaplijenjeno je 14 pušaka.

Prva etapa 1. bataljona rastjeruje radnike iz Gline koji su došli da popravljaju porušeni most na željezni koj pruzi kod selu Maje;

²³⁸ Zbornik NOR-a V, knj. 3, str. 295. Naredba br. 19 Komande NOPO Korduna od 7. marta 1942. provedena je i na Baniji.

²³⁹ Iz sjedoća enja autoru generala u penziji Milana Bulata Milića, Zivka Košutića i drugih.

²⁴⁰ Vojo Kovačević, *Vojnotehnički glasnik JNA*, broj 4 od 1959. godine.

19. marta 1. eta 3. bataljona ušla je u hrvatsko selo Budi ina kod Petrinje. Zaplijenjeno je 6 pušaka, a seljacima je održan govor o ciljevima NOP-a;

- 24. marta 1. eta 1. bataljona organizuje napad na neprijateljsku posadu u selu Vlahovi. Neprijatelj je pravovremeno pobjegao, a eta pali seosku školu, popov stan i crkvu u kojima se neprijatelj smještao;

- 25. marta 2. eta 1. bataljona razoružala je neprijateljsku posadu u selu Prijeka kod Gline. Zaplijenjeno je 6 pušaka. Radi propagande NOP-a mjesne »divlje« ustaše su pušteni;

- 30. marta 3. bataljon je organizirao napad na žandare u selu Bujeljnik, ali su žandari pravovremeno pobjegli.

Prvi bataljon uz pomo saradnika NOP-a razoružava domobransku posadu u selu Banski Grabovac i na mostu kod sela Maje. Zarobljeno je 27 domobrana koji su pušteni. Plijen je bio 27 pušaka, 1 automat.²⁴¹

U školi sela Brestik od 65 odabranih boraca i starješina formirana je BANIJSKA PROLETERSKA ETA - prva proleterska jedinica na podruju Hrvatske. Komandir ete bio je Nikola Demonja, politi ki komesar dotadašnji politi ki komesar 3. bataljona Vlado Mutak Mrki. eta od 5. maja 1942. godine dejstvuje širom Banije, a zatim odlazi preko rijeke Une, Podgrme a, Kozare i Posavine u Slavoniju.²⁴² Banijska proleterska eta pronijela je slavu banijskih boraca širom Slavonije, Moslavine, Bilogore, Kalnika i dijela Hrvatskog zagorja, dostigavši i do Zagreba (Sljeme).

Uz borbene akcije, izvoene su i akcije sa politikim ciljem. Tako je 1. bataljon 4. marta i 1. aprila 1942. godine izvršio upad u hrvatsko selo Skela, kraj Gline. Osnovni cilj bio je propagiranje ciljeva NOP-a. Zatim, u saradnji sa nekim domobranskim oficirima, 1. i 3. bataljon sa Banijskom proleterskom etom, 2. aprila 1942. godine razoružavaju neprijateljske posade duž željezni ke pruge Petrinja - Gline, i to: Banski Grabovac, Vlahovi i kod sela Maje. Zarobljeno je 78 domobrana, a ostali domobrani su se razbježali. Zaplijenjeno je 78 pušaka, 2 puškomitrailjeza, 75 runih bombi i više od 12.000 metaka.²⁴³

U Banskom Grabovcu zapaljene su: željezni ka stanica, zgrada opbine i neke druge javne zgrade i zgrade zidane od tvrdog materijala u kojima se redovno smještala neprijateljska vojska, posjećujući i selo.

Bila je to zadržljiva akcija partizana Banije.

Formiranje 4. bataljona NOPO Banije

S obzirom na sve okolnosti i uslove koji su u proljeće 1942. godine vladali na Baniji i oko Banije, uspjeha je bilo. Glavni štab Hrvatske u izveštaju Vrhovnom štabu NOV i POJ, od 30. marta 1942. godine, između ostalog piše: da NOPO Banije ima partizansku bolnicu potpuno

²⁴¹ Iz svjedočenja autora Dragana Mikuli a u selu Brest kod Petrinje 1965. godine. Mikuli se vratio iz njemačkog zarobljeništva i mobiliziran u domobranu. Odmah u Majskim Poljanama uspostavlja vezu sa Milom Opajićem i partizanima. Šest puta je predao svoj vod.

²⁴² Zbornik NOR-a V, knj. 4, str. 47; Miloš Crnobrnja, *Banijska proleterska eta*, GRO »Joža Rožanković«, Sisak, 1981. godine.

²⁴³ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 4, str. 135 i 185.

opremljenu (selo Ljeskovac), jednu civilnu bolnicu i 3 do 4 ambulante. Da ima tvornicu ru nih bombi (Bešlinac) i mina, koja je u dalnjem opremanju, itd.²⁴⁴

Rezultat takvih uspjeha bilo je formiranje 4. bataljona Partizanskog odreda Banije, 3. aprila 1942. godine.

etvrti bataljon formiran je u selu Donji Žirovac. Komandant je bio uro Bakra, politi ki komesar Šemso Tabakovi, zamjenik politi kog komesara Hamdija Omanovi do odlaska u Bosansku krajinu, operativni oficir poru nik bivše jugoslovenske vojske Pero uri iz Javornja do odlaska na Kozaru, a zatim Branko Rebi iz 3. bataljona, oficir za vezu (sadejstvo) Dragan Brankovi. U sastav 4. bataljona ušle su ete: 3. eta 1. bataljona, komandir Rade Grmuša Rara kao 1. eta; 3. eta 2. bataljona, komandir Pero Malivuk, kao 2. eta. Tre a eta formirana je od dotadašnjih straža duž »suve me e« prema Bosni, komandir ete bio je Gojko Tintor iz Donjeg Žirovca. Na dan formiranja bataljon je imao: 211 boraca i starješina, 125 pušaka, 5 puškomitrailjeza. Dejstvo bataljona odre eno je na liniji Vrnogra - Bužim - Bosanska Otoka, tj. duž »suve me e« prema Bosni.²⁴⁵

Priliv novih boraca uticao je na to da je u 1. bataljonu ve 7. aprila u selu Buzeta formirana 4. eta, kasnije 3. eta 1. bataljona. Komandir ete bio je uro Terzi, a politi ki komesar Ilija Zlonoga. eta je imala tri strelja ka i jedan (4) inžinjerijski vod. Bila je naoružana civilnim puškama i zadužena za kontrolu cijelokupnog podru ja dejstava 1. bataljona.

Prema brojnom stanju sastavljenom za dan 7. aprila 1942. godine Partizanski odred Banije u etiri bataljona i Banijskoj proleterskoj eti (bez grupe boraca pri KK KPH Sisak u Posavini) imao je 1.083 borca. Od naoružanja imao je: 601 pušku »mauzer«, 72 puške »manliher«, 3 francuske trometke, 3 tromblonske puške, 22 puškomitrailjeza, 1 laki mitraljez, 324 lova ke puške, 216 pištolja, 230 ru nih bombi itd.²⁴⁶

Pod sve sigurnijom zaštitom partizanskih eta i bataljona, na slobodnom podru ju Banije odvijao se tokom marta 1942. godine intenzivan politi ko-organizacioni rad.

U Bešlincu i Rujevcu 8. marta 1942. godine, održana je kotarska konferencija AFŽ-a i izabran je kotarski odbor. Sve anosti je prisustvovao i Hajro Kapetanovi, koji je došao sa Grme a.

Na Drugoj okružnoj konferenciji KPH Karlovac 12. i 13. marta prisustvovali su i sekretari OK KPH za Baniju, Vlado Jani Capo i Artur Turkulin Tujko. Na osnovu stavova na partijskoj konferenciji u Velikoj Kladuši izvršene su pripreme za održavanje partijskog savjetovanja u OK KPH za Baniju.

Okružno partijsko savjetovanje održano je 19-21. marta 1942. godine u selu Ljeskovac kod Dvora na Uni. U estvovala su 34 delegata iz kotara: Dvor, Glina, Kostajnica, Petrinja i Sisak. Uz prenošenje stavova

²⁴⁴ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 3, str. 413. Ru ne bombe i mine izra ivao ie majstor Lazo Vuj i Švabo iz sela Trgova. Mine su izra ivane za rušenje vlakova i drugih objekata. U izradi upalja a konsultant je bio bivši art. poru nik Pero uri .

²⁴⁵ Zbornik NOR-a tom V, knj. 3, str. 136.

²⁴⁶ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 4, str. 64 i 198.

i zaključaka sa Druge okružne partiskske konferencije u OK KPH Karlovac (Velika Kladuša) na savjetovanju u OK KPH za Baniju raspravljala je o svim pitanjima borbe i rada.²⁴⁷

Usljedila su i kotarska partiskska savjetovanja, i to:

- u privremenom KK KPH Kostajnica odmah poslije 20. marta u selu Capljanim;
- u KK KPH Petrinja, 24. marta u selu Tremušnjaku;
- u KK KPH Glina, 25. marta u selu Trnovac;
- u privremenom (kooptiranom) KK KPH kotara Dvor, drugom polovinom marta u školi sela Ljubina.

OK KPH za Baniju je 30. marta 1942. godine uputio pismene osvrte na stanje sa narednim zadacima kotarskih komiteta Dvor i Kostajnica, kao i pismo OK KPH Karlovac u vezi sa daljom saradnjom itd.²⁴⁸

Poduzete su mjere za razvoj omladinskih organizacija - SKOJ-a i Saveza mlade generacije, ije je organiziranje bilo u punom zamahu.²⁴⁹

Ocjene savjetovanja u kotarima i izvještaje o prihvatu anju i provođenju stavova sa okružnog partijskog savjetovanja, podnijeli su lanovi OK KPH za Baniju na sjednici održanoj 29. marta 1942. godine. Na toj sjednici biro OK KPH za Baniju preimenovao je kotarsko partijsko savjetovanje kotara Kostajnica za partijsku konferenciju i potvrdio KK KPH Kostajnica sa sekretarom Nikolom Marakovićem Ninom na elu.²⁵⁰

Ovu vrlo važnu djelatnost za daljni razvoj NOP-a na ustani koj Baniji, privremeno je odložila nova neprijateljska ofanziva 1942. godine, poznata u narodu kao »MRAKOVA OFANZIVA« I »MRAKOVA VOJSKA«.

Akcije odreda prvih aprilskih dana 1942. godine

Poslije okružnog partijskog savjetovanja u OK KPH za Baniju, izvršena je i popuna štaba Partizanskog odreda Banije. Za zamjenika komandanta postavljen je dotadašnji politički komesar 1. bataljona Stanko Bjeljac Čane, a za operativnog oficira Milan Pavlović Mićun dotadašnji komandant 1. bataljona.

Kotarski komitet KPH Kostajnica veće je 15. marta javio da neprijatelj priprema »kaznenu ekspediciju od Gline. Iz obaveštajno-informativnih podataka saznao se da ustaški pukovnik Ivan Mrak, komandant 4. ustaško-domobranskog posadnog zdruga iz Petrinje planira i priprema veliku ofanzivu na Baniju i Šamaricu.²⁵¹ Te vijesti potvrdio je i kotarski komitet KPH Glina 2. aprila 1942. godine.

U toku neprijateljske ofanzive na Kordun i Petrovu goru, koja je počela 18. marta 1942. godine Glavni štab Hrvatske, 3. aprila izdaje pro-

²⁴⁷ Dokumente sa ovog partijskog savjetovanja, autor nije pronašao. Zato su korištene zabilješke u esnice Mire Mitić Sužnjević, svjedočenje Ranka Mitića, Slave Pavića i drugih u esniku, te izvještaj OK KPH za Baniju od 20. marta 1942. godine u Arhivu IHRPH, Zagreb, broj Arhiva CK KPH - 2061.

²⁴⁸ Arhiv IHRPH, Zagreb, reg. KP-176/5 i 176/7.

²⁴⁹ Uroš Rokandić, *Vojnoistorijski glasnik* broj 1/1980, str. 161-182.

²⁵⁰ Arhiv IHRPH, Zagreb, reg. KP-176/5 i 176/7.

²⁵¹ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 30, str. 126. Obavještenja komiteta KPH Kostajnica i Glina u Arhivu IHRPH, Zagreb, reg. Arhiva CK KPH, br. 2228, 2208.

glas borcima i narodu slobodnih područja, kojim ih upozorava na sve
ešće napade i već ofanzive neprijatelja.

Štab odreda u želji da razbije neprijateljsko nastupanje, organizira
i izvodi sve dublje prodore protiv neprijatelja snagama odete do bataljona.

Prvi bataljon izvodi dnevno-noćne prodore sve dublje do Gline i u
pravcu Petrinje. Na brdu Pogledi kod Gline, inžinjerijski vod 4. ete 1.
bataljona ruši piramidu (osmatračnicu) sa koje je neprijatelj po danu
osmatrao okolinu oko grada i garnizona Glina.

No u 3./4. aprila Banijska proleteretska eta, sa grupom boraca pre-
svu enom u domobranske uniforme, upada u hrvatsko selo Pecki, kod
Petrinje. Od mjesnih ustaša oduzete su 22 puške sa oko 1.200 metaka.
Zatim je u selu okupljenom narodu održan politički govor o ciljevima
narodnooslobodilačke borbe.

Nalaze i se na osiguranju upada Banijske proleteretske ete u selo
Pecki, 2. eta 1. bataljona tokom 4. aprila vodi borbu sa neprijateljem
kod sela Bauge i Bosanskog Grabovca. Bila je to intervencija neprijatelja
iz Petrinje na akciju upada partizana u selo Pecki. U toj borbi, 2.
eta 1. bataljona ubila je 2 i zarobila 2 neprijateljska vojnika. Zaplijenjene
su 3 puške i 1 puškomitrailjez.

Istovremeno, 3. bataljon upada u hrvatska sela Letovanci i Mari
kod Siska. U tada dva sela zaplijenjene su od mjesnih ustaša 1 vojničak
i 12 lovačkih pušaka. I u tim selima održani su politički govorovi o ciljevima
narodnooslobodilačke borbe i podjeljeni su leci.²³²

Međutim, ubrzo iza toga neprijatelj je krenuo u nastupanje - u
ofanzivu.

»Mrakova ofanziva« na Baniju aprila 1942. godine

Prema obavještajnim podacima i dejstvu neprijatelja, plan neprijatelja u ovoj ofanzivi bio je dobro zamišljen.

U prvoj fazi ofanzive iskoristiti ofanzivu na Kordun i Petrovu goru,
ustaškog Utinjskog zdruga i Paveljevog tjelesnog zdruga kao zapreku
povlačenja partizana sa Šamarice u Petrovu goru, zatim iskoristiti jedinične
Prve ustaško-domobranske gorske (brdske) divizije u dolini rijeke Une
od Kostajnice do Bihaća, kao zapreku eventualnog prebacivanja
Partizanskog odreda Banije preko rijeke Une u Bosansku krajинu, a ustaške
snage u Cazinskoj krajini za zapremanje izvlačenja partizana u
pravcu Cazina. U drugoj fazi ofanzive sa djelovima Prve divizije i ustašama
iz Cazinske krajine pojačati dejstvo 4. ustaško-domobranskog posadnog
zdruga iz Petrinje. Planom je bilo zamišljeno da se iskoristi period
dok šuma potpuno ne olisti i da uz korištenje preimena vlastitog
naoružanja i tehnike uništi Partizanski odred Banije.

Po tome planu, 4. ustaško-domobranski posadni zdrug iz Petrinje,
sa 12 satnija (eta) počinje sistematsko nastupanje sa linije Sunja - selo
Komarevo - Petrinja - selo Gora i iz Gline u pravcu Šamarice, potiskujući
i Partizanski odred Banije na uži šumski prostor.

²³² Zbornik NOR-a tom V, knj. 4, str. 67, 135, 136, 385.

Ukupne snage neprijatelja u ovoj ofanzivi, bez mjesnih ustaša u okolnim hrvatskim selima i mjestima, kretale su se od 9.000 do 10.000 vojnika. Komandant cjelokupne operacije bio je ustaški pukovnik Ivan Mrak, po kome je narod Banije i nazvao ovu ofanzivu.

Na osnovu prikupljenih podataka o neprijatelju i njegovim osnovnim namjerama - detalji su otkriveni tokom ofanzive kao i plan neprijatelja - 6. aprila 1942. godine sazvan je zajednički sastanak OK KPH za Baniju i štaba Partizanskog odreda Banije. Procjenjena je situacija o neprijatelju, stanje na Baniji i u Partizanskom odredu Banije, događaja na susjednim područjima. Donesena je odluka da se izbjegnu frontalne borbe sa daleko nadmoćnim snagama neprijatelja, a bilo je oko 1.000 boraca naprema više od 10.000 neprijateljskih vojnika u nastupanju i još toliko u okolnim garnizonima i zapremnim linijama. Zato je trebalo postupati po sljedećem:

1. Da se neprijatelj tu e prema mogu nostima do njegovog prelaska u ofanzivno nastupanje. Nailaskom neprijateljske ofanzive glavninu Partizanskog odreda Banije prebaciti preko rijeke Une na područje Bosanske krajine - Grme. U Bosanskoj krajini u sadejstvu sa I i II krajiškim partizanskim odredom, razviti što je moguće u borbenu aktivnost radi odvlačenja snaga neprijatelja sa Banije i Šamarice.

2. Na Baniji, u Šamarici, ostaviti do dvije ete boraca sa dijelom štaba odreda, za stalnu vezu sa narodom, organima i organizacijama NOP-a, kontrolu slobodnog područja tamo gdje momentalno nema neprijatelja. Razviti mogu a dejstva protiv manjih djelova neprijatelja itd.

3. im se stvore povoljni uslovi, itav odred ili po dijelovima vratiti iz Bosanske krajine i ponovno razviti našu ofanzivnu djelatnost radi oslobođenja ranijeg slobodnog područja i dolaženja do novog plijena u naoružanju i opremi.²⁵³

Međutim, Partizanski odred Banije je pravovremeno, odnosno prijevremeno prebacio glavne snage preko rijeke Une, što je bila greška.

Odred preko rijeke Une vodili su uro Kladarin, politički komesar odreda i Milan Pavlović. Mi un, operativni oficir štaba odreda. Na Baniji i Šamarici ostali su Banijska proleterska eta i 1. eta 3. bataljona. Tim etama rukovodili su: komandant NOPO Banije Vasilij Gačić, njegov zamjenik bio je Stanko Bjelajac, a ne i zamjenik političkog komesara NOPO Banije Ranko Mitić.

Neprijateljski 4. ustaško-domobranski posadni zdrug krenuo je 10. aprila u nastupanje sa linije: Sunja, selo Komarevo, Petrinja, Gora i od Gline. Budući da nije pružan otpor, neprijatelj je nastupao vrlo oprezno i »osvajao« je liniju po liniju mogućih položaja otvarajući na svakoj snažnoj vatru vjerovatno radi zastrašivanja mogućih branilaca. Tim metodom je za nekih 5 do 8 dana dostigao sjeverne padine Šamarice. Zatim je, nakon proslave 1. godišnjice proglašenja »NDH«, 11. aprila krenuo sa satnijama 1. brdske divizije pravcima: Dvor - Zirovac; Kostajnica - Međeđani i sa satnijama 4. ustaško-domobranskog posadnog zdruga od Gline u pravcu Zirovca. Kolone iz Dvora i Gline spojile su se tek 13. i 14. aprila u selu Donji Zirovac.²⁵⁴

²⁵³ Arhiv IHRPH, Zagreb, reg. Arhiva CK KPH, broj 2063. Autor je razgovarao sa: Rankom Mitićem, Stankom Bjelajcem, Milanom Pavlovićem i nekim drugim učesnicima događaja.

²⁵⁴ Zbornik NOR-a, IV, knj. 4, str. 326, 333, 336, 345.

Prikupivši podatke da se NOPO Banije pravovremeno prebacio preko rijeke Une u Bosansku krajinu, i da je tako jakim snagama udario u prazan prostor, neprijatelj se na dostonutim linijama tokom 20. aprila zaustavio.

Neprijatelj se zatim grupisao po satnijama i bojnama posjedaju i važne položaje duž glavnih cesta: Glina - Žirovac - Dvor; Kostajnica - Međeđani - Jabukovac, kao što su: Klasni, Mali Gradac, Pastuša, Žirovac, Trgovi, Grubeši a brdo i dr. Iz tih uporišta kretao je svakodnevno u krstarenje po okolini, po djelovima Šamarice. Tokom tih krstarenja neprijatelj primjenjuje propagandu radi odvajanja naroda ustani ke Banije od partizana. Tada nije dirao nikoga, nije ubijao niti palio kao ranije. Samo su ustaše iz Zrinja oplja kale sela: Rogulje, Šamari ke Branje, Grabovicu, Švrakaricu i Gori ku. Neprijatelj je ak javno »osudio« pokolje iz 1941. i po etkom 1942. godine, i pozivao je ljudi i itav narod na saradnju sa »državom«. Stoga je dijelio narodu propusnice za odlazak u gradove po namirnice. Dijelio je i bacao iz aviona letke s pozivima partizanima da se vrate ku ama. Leci su služili kao propusnice ako prekinu »uzaludnu« borbu. Mladji i zdravi ljudi pozivani su da se javi za odlazak na rad u Njema ku i nabavljeni su im njema ke propusnice. Omladinci srpske nacionalnosti pozvani su da stupe u domobranstvo itd.

Ipak, svi ti »novi« postupci neprijatelja, osim kod pojedinaca, bili su uzaludni. Dotadašnji rad KPJ na organiziranju NOP-a davao je i prve rezultate. Osim pojedinaca i manjih grupa uplašenih i krajnje neuprenehlih ljudi, narod neprijatelju nije vjerovao. Mnogi ljudi su konstatirali poznatu poslovicu iz naroda »Vuk dlaku mijenja, a ud nikada!«

Tim i takvim ljudima iz Šamarice Vasilj Ga eša poru uje: »Izme u njih i nas mira nema i ne može biti. Ili oni ili mi, tre ega nema!«²⁵⁵

Ostavljeni partizanski ete, po etkom nastupanja neprijatelja nalažile su se na prostoru: Banijska proleterska eta sa dijelom štaba NOPO Banije u selu Trnovcu, a 1. eta 3. bataljona u rejtonu sela Jošavice, osmatraju i patrolama i izvi a ima svaki pokret neprijatelja, izbjegavaju i svaki sukob i sudare.

Dana 20. aprila, kada je neprijatelj zaposjeo ceste na Baniji i zastao na rubu Šamarice, ostavljeni ete su se našle na kosi Kop i izme u sela Rujevca i Ljeskovca, u kotaru Dvor. Iz toga rejona ete, vojne Vasiljom Ga ešom prodiru izme u neprijateljskih posada i kolona duboko, ak do Gline. Dana 23/24. aprila napale su iznenadno oko 80 neprijateljskih vojnika u uporištu Glinsko Novo Selo. Iako bez veih rezultata, akcija partizana kraj Gline imala je druga iji zna aj. Unijeta je potrebitna u redovima neprijatelja, a pogotovo protiv njegove propagande o uništenju NOPO Banije u Bosni kamo se prebacio. Poginuo je borac Banijske proleterske ete Branko Vladić.

Od Glinskog Novog Sela, ostavljeni ete se prebacuju u rejton sela Pečki, odnosno rejton Peckog jezera. Tu su napale vod domobrana, oemu Ministarstvo domobranstva »NDH« u izvještaju od 26. aprila 1942. godine, piše:

²⁵⁵ Miloš Crnobrnja, navedeno djelo, str. 101.

»24. IV oko 19 sati jedan vod domobrana koji je bio upu en radi hvatanja veze sa stražama kod petrinjskog vodovoda napadnut je iznenađeno od ja e skupine pobunjenika sa visa Cepeliš (k. 415) i visa lješnjak. Jedan domobran je poginuo, 1 je ranjen, a 1 nestao. Vod se pred nadmo nijim protivnikom povukao u selo Gornja Ba uga.«²⁵⁶

Zatim Ministarstvo domobranstva »NDH« nastavlja:

»25. IV izvršeno je krstarenje na prostoru južno od Petrinje, ali se na odmetnike nije naišlo.

Istoga dana u 21 sat kod Tješnjaka napadnut je teretni samovoz (kamion - opaska autora) iz Petrinjskog zdruga. Upravlja samovoza sa samovozom srušio se u potok, 2 domobrana nestala, a 4 domobrana stigla su na željezni ku postaju Kraljev ani. Ubijen je jedan vodnik usataš i jedan ustaša. Zarobljena su 4 domobrana, oduzeta im uniforma a oni su pušteni. Zaplijenjene su 4 puške i 1 puškomitrailjez sa 30 okvira municije.

Izvršivši tu akciju ete su nastavile pokret u pravcu sela Klinac, Dejanovi i, Jošavica, gdje su odmarale itav dan 26. aprila. Zatim su ete krenule u pravcu sela Lov a. Tokom dana postavili su zasjedu na cesti Petrinja - Kostajnica izme u sela Bijelnika i Knezovoljana. Prva eta 3. bataljona napala je kamion, a Banijska proleterska eta je osiguravala. Zatim su naišla dva kamiona s vojskom koji su tako er napadnuti. Ubijena su 4, ranjeno 7 i zarobljeno 7 neprijateljskih vojnika. Zaplijenjeno je 14 pušaka, 2 puškomitrailjeza i oko 1.600 metaka, te druga oprema. Kamioni su zapaljeni.

Od sela Knezovljana preko sela Lov a, Šamari kih Br ana, Gaga i Stupnice ete ponovo dolaze u rejon šume Kop i izme u Rujevca i sela Ljeskovca, odakle su krenule 20. aprila 1942. godine.

Ustaški pukovnik Ivan Mrak, navodno je pisao pismo poglavniku Anti Paveli u, žale i se da je teško sa »pobunjenicima« iza i na kraj. Kada napadnu na jedno mjesto, tamo se uputi bojna (bataljon) vojske, ali nema ih. Ali, zato napadnu na drugom mjestu. Tamo se ponovo posalje bojna a njih ponovo nema. Oni napadaju na sasvim tre em mjestu, a bojni više nema da se tamo upute.

U toku daljeg puta, ostavljene ete su 28. aprila stigle u selo Ljeskovac, gdje su susrele 1. bataljon NOPO Banije, koji se vra ao iz Bosanske krajine - Grme a.²⁵⁷

Dejstvo Banijskog partizanskog odreda u Bosanskoj krajini

im se Partizanski odred Banije sa oko 800 boraca od 8. do 10. aprila 1942. godine prebacio preko rijeke Une u Bosansku krajinu - Podgrme - koriste i ranije veze sa Prvim i Drugim krajiškim partizanskim odredima, pristupilo se planiranju akcija.

Formiran je Privremeni operativni štab od starješina 1. i 2. krajiškog odreda i štaba Partizanskog odreda Banije. Taj štab su inili i pred-

²⁵⁶ Zbornik NOR-a IV, knj. 4, str. 345.

²⁵⁷ Miloš Crnobrnja, *Banijska proleterska eta*, GRO »Joža Rožankovi », Sisak, 1981.

stavnici Oblasnog komiteta za Bosansku kрајину i Okružnog komiteta KPH za Baniju.²⁵⁸

Pod osiguranjem dijelova 1. krajiškog NOP odreda iz pravca Bosanske Krupe i Bosanske Otoke, te dijelovima iz pravca Bosanskog Novog, no u 16/17. aprila 1942. godine, Banijski partizanski odred izvodi uspešne napade na neprijateljske posade duž željezni ke pruge Bosanski Novi - Bosanska Krupa, odnosno u selima Rudice i Blatna. Zarobljeno je 47 vojnika, a zaplijenjeno: 46 pušaka, 5 puškomitrailjeza i više od 5.000 metaka. Gubici Partizanskog odreda Banije u toj akciji bili su: poginuo je komandir 2. ete 3. bataljona Pavle Babić (od tada 2. eta pored brojnog, nosi ime »Pavle Babić«) i borci Simo Kepić i Pero Rajšić iz 2. ete 4. bataljona. U napadu 1. i 3. ete 4. bataljona na neprijateljsku posadu na Novskoj planini kod Bosanskog Novog ranjen je komandir 3. ete 4. bataljona Gojko Tintar i jedan borac. Komandu nad 3. etom preuzeo je Dmitar Suzi Brajić.

Narednog dana, 18. aprila bataljoni Partizanskog odreda Banije vode borbu sa neprijateljem koji iz Bosanskog Novog i Bosanske Otoke nastupa radi »iš enja« željezni ke pruge i ceste od partizanskih snaga. U napadu iz zasjede 4. bataljon Partizanskog odreda Banije ubija 11, ranjava 3 i zarobljava 7 neprijateljskih vojnika. Zaplijenjene su 24 puške i 1 puškomitrailjez. Uništen je i jedan oklopni vlak koji se kretnao željezni kom prugom iz Bosanskog Novog za Bosansku Krupu.²⁵⁹ Navedenim akcijama, brojno stanje 4. bataljona Partizanskog odreda Banije, do 22. aprila 1942. godine pove alo se na: 304 borca i starještine, 148 vojnih pušaka, 104 lova ke puške, 8 puškomitrailjeza, 40 pištolja, 40 ručnih bombi. Većina novog ljudstva stigla je u bataljon iz bosanskih sela duž »suve meće«, te sa područja općina Žirovac i Javnica.

U međuvremenu, neprijatelj je ja im snagama ponovno zaposjeo ranjena uporišta na željezni kimir stanicama Rudice i Blatna radi obezbjeđenja saobraćaja na relaciji Bosanski Novi - Bosanska Krupa. Sa linije Rudice - Blatna, Partizanski odred Banije sa djelovima 1. krajiškog odreda, orijentiran je na Novsku planinu i dolinu rijeke Sane.

U neprijateljskoj posadi na željezni koj stanicu Blatna, vezu sa domobranima uspostavio je komandir 2. ete 4. bataljona Pero Malivuk. Ugovorena je njihova pomoć u razoružavanju nove posade u Blatnoj. Formalni napad na neprijateljsku posadu u Blatni prepusten je 4. bataljonu Partizanskog odreda Banije pod komandom ure Bakra a. Napad je izvršen 22. aprila 1942. godine u 23. sat. Predalo se 66 domobrana, a zarobljen je jedan ustaša, ubačen u sastav domobranske posade. Zaplijenjeno je 58 pušaka, 3 puškomitrailjeza, 1 teški mitraljez i veća količina opreme. Domobrani su pušteni kući, a ustaša osuđen i strijeljan.

Povratak odreda iz Bosne

Da se Partizanski odred Banije što prije vrati iz Bosanske krajine na Baniju, uticala je i negativna ocjena CK KPH i GŠH manevra sa Banjom u Podgrme. Odmah nakon obavijesti o prelasku glavnine odreda

²⁵⁸ Zbornik NOR-a, tom IV, knj. 4, str. 232 i 304.

²⁵⁹ Zbornik NOR-a, tom IV, knj. 4, str. 137, 336, knjiga 5, str. 307. i tom II, knj. 1, str. 190.

preko rijeke Une, GŠH ve 15. aprila piše pismo štabu odreda, kojim osu uje njegov manevr i zahtjeva da se odred odmah vrati na Baniju. Ve 16. aprila GŠH i definitivno odvaja Partizanski odred Banije od Partizanskog odreda Korduna i stavlja ga pod svoju neposrednu komandom.²⁶⁰

Na navedenu ocjenu CK KPH i GŠH, OK KPH za Baniju 16. aprila 1942. godine dostavlja izvještaj CK KPH sa obrazloženjem situacije koja je dovela do odluke o prelasku glavnine odreda sa Banije preko rijeke Une u Bosansku krajinu, gdje kaže:

»- Cjelokupna situacija u našem okrugu kreće se u znaku neprijateljske ofanzive...

Ve 6. IV opazili smo veliku koncentraciju neprijatelja. Prema objaštenjima, neprijatelj je držao da se veliki dio partizana iz Petrove gore prebacio u Šamaricu (drugovi sa Korduna nam o tome javljaju) i ta velika koncentracija je svakako bila s tim u vezi. Iz izvještaja pobjeglih partizana iz Petrove gore (došlo ih je oko 30, jedan se utopio u Glini, 6 karabina izgubili prelaze i preko Gline), među partizanima bili su i odgovorni partizani, saznali smo da je tamo stanje teško i da su se partizani izvukli i prebacili u pozadinu neprijatelja.

«

Okružni komitet je u saglasnosti sa štabom Banije doneo odluku da se glavni dio snaga (oko 800 ljudi) sa bolnicom i ostalim nepokretnim djelovima prebaci u Grme. a da na terenu ostane 160 dobro naoružanih partizana...

Razlozi koji su nas rukovodili da donešemo takvu odluku bili su:

1. Što je jedini način da bez gubitaka izbjegnemo udarac neprijatelja u doba dok još nema lista, prebacivanjem u pozadinu...

2. Što takvo prebacivanje ne bi na stanovništvo Banije slabo djelovalo, jer već nekoliko mjeseci ljudima objašnjavamo gubitak slobodnog teritorija, a kotari Petrinja i Kostajnica se već odavno nalaze u rukama neprijatelja...

3. Što su za prebacivanje u Grme postojale stvarne mogućnosti...
Prebacivanje je izvršeno od 8. do 12. IV bez ikakvih gubitaka.

Da li smo mi pravilno postupili Vi ete ocjeniti.«²⁶¹

Zbog negativne ocjene ovog manevra, GŠH ve 25. aprila štabu Partizanskog odreda Banije naređuje da se odred odmah vrati preko rijeke Une i razvije dejstva na Baniji. U pismu - naređuju GŠH, između ostalog navodi se i kako je trebalo postupiti:

»- Vaša odluka nije bila pravilna. Niti o ekivana ofanziva od 25.000 ustaša, niti ofanziva protivnika na Kordun nisu bili opravdani razlozi da stvorite takvu odluku...

Evo kako je trebalo postupiti kada ste doznali da neprijatelj spremi jake napade na vaš oslobođeni teritorij. Prvo je trebalo razmotriti sve mogućnosti da mu spriječite koncentraciju snaga i izvršenje namjeravanih plana. To znači da je trebalo tražiti tačke gdje je neprijatelj najosjetljiviji i tamo ga napadati, prisiljavajući ga da tamo odvlači svoje

²⁶⁰ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 4, str. 118, 164; Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 17-/1, kut. 102.

²⁶¹ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 4, str. 64; Arhiv IHRPH, Zagreb, reg. Arhiva CK KPH, broj 2066, kut. 176.

snage. Takve bolne ta ke su željezni ke pruge i važne ceste. Sistematsko uništavanje cesta i željeznica prisililo bi protivnika da koncentriše i drži velike snage za njihovu odbranu i tako bi razbili njihovu ofanzivnu snagu. Osim toga postoje i druge mogu nosti, da se vrše fingirani napadi na ve a mjesta i stalno uznemiravaju garnizoni, ali opet da se ja im koncentracijama snaga izvrše napadi na pojedine ta ke koje leže dublje u hrvatskim predjelima. Ako sve te mjere ne bi pomogle i ako bi protivnik ipak pošao u napad, onda je trebalo imati plan odbrane, koji bi uzimao u obzir razne mogu nosti, ve prema snazi i taktici protivnika. U osnovnim crtama trebalo je postupiti ovako: u kontaktu s neprijateljem ostavljuju se slabe jedinice, koje imaju za zadatku da ga stalno uznemiravaju po danu i no i. Time se protivnik zamara i iscrpljuje. Glavne snage treba držati u ruci traže i zgodne momente da se prebace neprijatelju iza le a, da ga tamo svom snagom napadnu i da se ruše komunikacije za snabdijevanje. Ukoliko bi zbog ogromnih snaga neprijatelja, koji bi svuda gdje do u postavljali jake posade, bilo nemogu e prebacivanje u pozadinu ve ih snaga, trebalo je poslati u pozadinu manje jedinice koje bi se tamo mogle održati, a glavne snage uputiti novim pravcem vrše i pri tome napade i oslobo aju i novi teritorij. Dakle kao krajnji izlaz bi došlo prebacivanje u druge krajeve. I tu bi svakako u našem slu aju trebalo odabratи pravac u Slavoniju ili Posavinu, a ne u Bosnu.

Grešku koju ste napravili morate odmah ispraviti...

Uputili smo k vama operativnog oficira GŠH... «²⁶²

Pored navedenog pisma - nare enja GŠH, za vra anje Partizanskog odreda Banije iz Bosanske krajine bio je pravi momenat.

Ve su i glavnokomanduju i »NDH« nare ivali produžavanje ofanzive i povla enje neprijateljskih snaga sa Banije i Šamarice. Tako Glavni stožer (štab) domobranstva, 22. aprila nare uje da se produži ofanziva na Petrovu goru i Šamaricu.²⁶³ Me utim, poglavnik »NDH« Ante Paveli , 24. aprila 1942. godine nare uje da se glavnina snaga sa Banije i Šamarice prebaci u ofanzivu na Petrovu goru.²⁶⁴ Tada je po elo plansko povla enje neprijateljskih glavnih snaga sa Banije. Ostavljene snage 4. us taško-domobranskog zdruga, iz svojih uporišta postavljenih širom Banije, više nisu mogle nastaviti djelovanje kao ranije, ali ni sa propagandom »mira« prema stanovništvu. Plaše i se napada partizana, neprijatelj iz ostavljenih uporišta zapo inje sa terorom. Hapsi i odvodi ljudi kao dobrovoljce na rad u Njema ku i logore, tu i tamo ubija pohvatane itd. Pohvatane starce i djecu odvode u svoja uporišta gdje ih drže kao taoce da partizani ne bi izvršili napad na njih. Okružni komitet KPH za Baniju u raspisu za pripreme Prve okružne partijske konferencije, izme u ostalog, piše:

»Situacija kod nas u današnjem momentu odre ena je propalim pokušajem neprijatelja da odvratи narod od nas, a s druge strane povratkom naših drugova iz Bosne.

Lažna pomirljivost neprijatelja spram srpskog pu anstva odrazila se u oima naroda kao slabost neprijatelja. U tom smislu mi smo narodu

²⁶² Zbornik NOR-a, tom IV, knj. 4, str. 118; tom V, knj. 4, str. 118 i 164.

²⁶³ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 32, str. 232.

²⁶⁴ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 32, str. 233.

objašnjavali, jer je stvarno slabost bila osnovni uzrok sadašnje neprijateljske taktike. Borbenost je na takvom stupnju na kom još do danas nije bila. Na sve strane seljaci sami traže akcije, izvi aju neprijatelja itd. Odanost naroda partizanima i našoj partiji je velika. Još nije zabilježen ni jedan pokušaj etnika da nam ometu rad. U kotaru Dvor naša špijunaža je otkrila pokušaj jedne grupe etnika da organizira svoj razorni rad. Špijuni ih prate u stopu i znaju njihov svaki pokret, ali ne reagiramo još dok ne pohvatamo što više niti. Ovaj pokušaj vu e korijen iz Bosne. Mi vjerujemo da taj korov kod nas ne e uspjeti ni da se zasadi.²⁶⁵

O ovoj pojavi etni kih emisara na podruju kotara Dvor na Uni, politi ki komesar I operativne zone Hrvatske u izvještaju od 23. VI 1942. godine je pisao:

» etnici nastupaju sve življe i organizovanije u svojoj propagandi (pod okriljem Italijana i popa uji a)...

Istom tom taktikom izgleda da se služe i ustaše. Jer nova pojava etnika na Baniji koja je otkrivena bila je u vezi sa pobjeglim etnikom Sretenom Krnjaci em Bracom, koji se nalazi u Dvoru... «²⁶⁶

U vrijeme priprema za vraanje odreda preko rijeke Une na Baniju, osiguravaju i prijelaz preko rijeke, 1. bataljon je 26. aprila iz zasjeđe na cesti kod sela Rudice napao kolonu neprijatelja iz Bosanskog Novog. Neprijatelju su naneseni gubici od 11 mrtvih i 14 zarobljenih vojnika. Zaplijenjene su 24 puške, 1 puškomitraljez i oko 1.700 metaka.

Prešavši rijeku Unu, štab Partizanskog odreda Banije bataljone odmah upu uje u njihove rejone ranijih dejstava, a 2. i 4. bataljon usmjerava na neprijatelja u ostavljenim uporištima u selima: Kosna (brdo Kolariste), Trgovi (Bertina strana), Gage (osnovna škola), Grubeši a brdo kod sela Grmušani. Zadatak 2. i 4. bataljona bio je ponovno osloba anje doline potoka Zirovac do Dvora na Uni.

Primiši pismo - nare enje GŠH od 25. aprila da se odred vrati iz Bosanske krajine i razvije dejstva na Baniji, komandant NOPO Banije, Vasilj Ga eša iz rejona Rujevca odmah vra a u pravcu Kostajnica - Petrinja 1. etu 3. bataljona Milana Rajkovi a da tamo dejstvuje i sa eka dolazak 3. bataljona. U tome vremenu Banijska proleterska eta iz sela Trgovi odlazi u selo Ljeskovac, gdje se 28. aprila spaja sa 1. bataljonom.

Ve tokom 27. aprila 1. eta 3. bataljona iz zasjeđe na cesti Kostajnica - Petrinja izme u sela Umeti i Knezovljani napala je neprijateljski vojni kamion. Ubijena su trojica ustaša, a etvorica su zarobljeni. U međuvremenu nailaze još 2 kamiona, koji su tako er napadnuti. Zarobljeno je još 15 vojnika, a prethodno zarobljene ustaše uspjele su da pobjegnu. Ukupno je zaplijenjeno 14 pušaka i 2 puškomitraljeza, a sva 3 kamiona su zapaljena. U toku odstupanja ete u pravcu sela Klinac, iznenaden je, uhva en i likvidiran poznati ustaški špijun Gajo Požar iz sela Klinac.²⁶⁷ Sutradan, 28. aprila glavnina 3. bataljona se vratila iz Bosanske krajine i stigla u raniju bazu, u selo Lov u. Zaplijenjenim oružjem u Bosni i naoružanjem 1. ete na Baniji, izvršeno je preoružavanje

²⁶⁵ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 4, str. 139.

²⁶⁶ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 5, str. 163.

²⁶⁷ Zbornik NOR-a, V, knj. 4, str. 137.

3. ete 3. bataljona. Preostali dio boraca bivšeg Sisa kog partizanskog odreda, zbog bolesti i krajnje iznurenosti, pušten je ku ama u Posavinu.

Štab 3. bataljona napisao je letak borcima i narodu o juna koj pogibiji Pavia Babi a. Tre i bataljon sa svoje sve tri ete, razvio je svoja dejstva u pravcu neprijateljskih komunikacija na liniji Kostajnica - Sunja - Sisak - Petrinja.

U selu Brubno pogibe i Vasilj Ga eša

Iz sela Ljeskovca Banijska proleterska eta i 1. bataljon NOPO Banije, 28. aprila 1942. godine produžavaju za selo Trnovac, a uve e se razmještaju u selu Brestik.

Neprijatelj se ve povla io sa Banije. Štab NOPO Banije dobio je podatke da se za povla enje priprema i bojna 4. ustaško-domobranskog posadnog zdruga iz rejona sela Žirovac, avlovica i Vratnik za Glinu, 29. aprila 1942. godine. Štab odreda, odnosno komandant Vasilj Ga eša donosi odluku da sa Banijskom proleterskom etom i 1. bataljonom neprijatelju postavi zasjedu u kotlini sela Brezovo Polje.²⁶⁸ Istovremeno 2. i 4. bataljonu je nare eno da pripreme i napadnu neprijatelja u selima Kosna, Trgovi, školi sela Gage i na Grubeši a brdu radi osloba anja doline potoka Žirovnica sve do Dvora.

Zasjeda kod sela Brezovo Polje, neprijateljskoj bojni iz rejona Žirovca - avlovice, postavljena je prije jutra 29. aprila. Komandant NOPO Banije Vasilj Ga eša, uve e 28. aprila izdao je zapovjest 1. bataljonu i Banijskoj proleterskoj eti.

Prvi bataljon posjeda položaje zapadno od sela Brezovo Polje na liniji zaselak Miljevi i (k. 489) preko zaseoka Petrovi i do kota 254 i 434. Zadatak: propustiti prethodnicu cestom Žirovac - Brezovo Polje - Klasni i napasti glavninu neprijateljske bojne kada stigne elom o seoske škole sela Brezovo Polje. Nanjeti neprijatelju što ve e gubitke.

Banijska proleterska eta kre e iz sela Trnovca i prije jutra posjeda položaje isto no od glavne ceste Brezovo Polje - selo Klasni , na liniji: Stupa Mlin - zaselak Šikanje, sa zadatkom: napasti prethodnicu neprijateljske bojne u pokretu iz Žirovca i zatvoriti put Brezovo Polje - Klasni , omogu avaju i napad 1. bataljona na glavninu neprijatelja pri ulazu u Brezovo Polje iz pravca Žirovca i avlovice.

Bila je to poslednja zapovjest legendarnog junaka Banije. U toku no i, po veoma lošem vremenu, prvo kiša, a zatim susnježica i snijeg, raskvašenim putevima, jedinice su stigle na odredište. Borci pokisli, ozebli i premorenici. Vidljivost je bila veoma smanjena. Kako se neprijatelj nije pojavio u jutarnjim satima Ga eša zaklju uje da zbog lošeg vremena i slabe vidljivosti ne e ni krenuti iz svojih uporišta. Zato nare uje povla enje u selo Brubno radi odmora i ru ka.

Ga eša se sa grupom boraca smjestio u »vili Janus«, tako je narod Brubna zvao lijepu ku u njihovog susjeda Janusa koji je novac za njenu gradnju stekao mukotrpnim radom u Americi.

²⁶⁸ Zbornik NOR-a V, knj. 4, str. 140 i 415.

Uvjeren da ne prijeti nikakva opasnost nije naredio da se isturi daljnje obezbje enje.

Neispavane, mokre i promrzle borce u toploj ku i brzo je savladao san. Tada je naišao ustaški trup²⁶⁹ i ubio stražara. uvši pucanj Ga eša nare uje borcima da iska u kroz prozor, a on izlazi na vrata pucaju i u neprijatelja da bi borcima omogu io izvla enje. Pokosio ga je neprijateljski rafal.

Borci, smješteni u drugim ku ama uvši pucnjavu požurili su ka »vili«. Pucnjave više nije bilo, a ni ustaša. Pred »vilom« su zatekli stravi an prizor - osam mrtvih partizana, a me u njima i mrtvo tijelo voljenog komandanta pogo eno mećima i bombom.

Smrt proslavljenog komandanta Vasilja Ga eša bolno je odjeknula u srcima boraca i naroda Banije. Njegovi saborci organizovali su 1. maja u Trnovcu sahranu voljenog komandanta. Na sahrani se okupilo mnoštvo naroda da oda posljednju poštu svom Vasilju.

Od poginulog komandanta dirljivim govorom oprostili su se sekretar Okružnog komiteta KPH za Baniju Vlado Jani Capo i politi ki komesar Banijskog partizanskog odreda uro Kladarin. Govorili su o životnom i borbenom putu slavnog komandanta, isti u i da se Vasilj Ga eša prvi latio puške i po eo nepoštednu borbu protiv okupatora i doma ih izdajnika; da mu je zbog hrabrosti i vojnog talenta Partija povjerala rukovo enje Banijskim partizanskim odredom; da su pod njegovom komandom postigli mnoge pobjede; da je u borbi za slobodu svoga naroda ulagao sve svoje snage; da je herojski poginuo bore i se s puškom u ruci; da su njegovom smr u izgubili mnogo; da e njegov hrabi primjer borca i partizanskog komandanta trajno poticati na nova hrabra djela sve dok ne izbore slobodu za koju je i on dao svoj život i da e se u daljinjoj borbi osvetiti neprijatelju za smrt voljenog komandanta.

Poslije je zbor Banijske proleterske ete otpjevao posmrtni Lenjinov marš. Kad su se ule rije i: »Vi padoste žrtvom i dadoste sve... « svi prisutni su jecali.

Uz po asni plotun, sahranjen je prvi komandant Banijskog NOP odreda Vasilj Ga eša.²⁷⁰

O pogibiji legendarnog komandanta partizana Banije, Vasilja Ga eše, ima više pri a i legendi. Narod je o Ga eši ispjevao više pjesama. Ovdje emo dati tekst pjesme poznatog partizanskog guslara i gajdaša Paje Luki a²⁷¹ iz sela Javornja pod naslovom » ujte bra o, ova pjesma javlja«.

» ujte bra o, ova pjesma javlja

Sto se desi 29. travnja.

Desila se ta nesre a bijedna,

Baš u Brubnu, kad je bila srijeda.

Desila se oko 12 sati,

Zaplakaše Srbi i Hrvati.

²⁶⁹ Specijalna jedinica obu ena i opremljena za izvršavanje obavještajnih, diverzantskih, sabotažnih i teroristi kih zadatka, ja ine 30 - 50 vojnika, a rede do stotinu.

²⁷⁰ Zbornik NOR-a V, knj. 4. str. 140, 415. Miloš Crnobrnia, navedeno djelo, str. 103 do 105.

²⁷¹ Autor je doživio oslobo enje i posle rata umro u svom rodnom selu.

Banija je izgubila sina,
Po imenu Ga ešu Vasilja.
I sve kurir do kurira javlja,
Da se mrtvo tjelo ne ostavlja.
Uzeše ga kano malog pti a,
I proklinju Antu Paveli a.
Proklet bio do sudnjega danka,
Svetit emo vo u od ustanka.«

U me uvremenu od 29. aprila do 1. maja 1942. godine 2. i 4. bataljon napali su i protjerali neprijatelja iz uporišta u selu Kosna, Trgovi, iz sela Gage i sa Grubeši a brda.

Ujutro 1. maja, neprijatelj je iz škole sela Gage krenuo u nastupanje u pravcu sela Trgova i Kosne. U selu Trgovi napao ga je 2. bataljon i dijelovi 4. bataljona. U toj borbi poginuo je iz 4. bataljona Mirko Ostoji Boji, jedan od organizatora ustanka u Donjem Žirovcu, zaselak Ostoji i.

Neprijatelj je uz gubitke vraen iz sela Trgova u školu sela Gage. Zatim je nastavljen napad sve dok se u popodnevnim asovima neprijatelj nije povukao u pravcu Grubeši a brda i sa tamošnjom posadom odstupio u garnizon Dvor. U selu Vani ima, ponovno je uspostavljen »partizanski front«.

Organizaciono sreivanje NOPO Banije

Komandant GŠH Ivo Rukavina, došao je na Baniju u štab odreda Banije u selo Ljeskovac i pozvao sve komandante i politi ke komesare na savjetovanje 30. aprila. Me utim, zbog pogibije i sahrane Vasilja Ga eše svi okupljeni komandanti i politi ki komesari našli su se 1. maja u Trnovcu.

Poslije sve ane sahrane Vasilja Ga eše, popodne 1. maja u selu Trnovcu, održano je vojno savetovanje u štabu NOPO Banije. Osim procjene situacije i narednih zadataka odlu eno je da se 3/4. maja sa 1, 2, 3. i 4. bataljonom napadne ustaško uporište u selu Zrinju radi uništenja i otklanjanja stalne opasnosti za itavi NOPO Banije. Izrada plana napada povjerena je štabu 2. bataljona »Miloš avi« NOPO Banije.²⁷²

U dogовору са OK KPH за Baniju за новог komandanta NOPO Banije postavljen je dotadašnji zamjenik Stanko Bjelajac ane. Zbog od laska ure Kladarina za politi kog komesara štaba I operativne zone Hrvatske (Banija, Kordun i Lika)²⁷³ za politi kog komesara NOPO Banije postavljen je dotadašnji zamjenik politi kog komesara Ranko Miti. Za novog zamjenika komandanta NOPO Banije CK KPH i GŠH pred ložili su Marijana Cvetkovi a, a za zamjenika politi kog komesara Uroša Kruni a. Za komandanta 1. bataljona bio je predvi en Petar Krnjaji, komandir 1. ete 1. bataljona. Zbog toga što su Šemso Tabakovi i Hamdija Omanovi ostali u Grme u, za politi kog komesara 4. bataljo-

²⁷² Iz svjedo enja autoru: Ranka Mitica, Ivana Rukavine, Stanka Bjelajca ane i drugih učesnika

²⁷³ Zbornik NOR-a, V, knj. 4. str. 141.

na postavljen je Milan Mraković, a za zamjenika politi kog komesara Ivan Alti. Šukrija Bijedi premješten je iz 1. za zamjenika komesara u 2. bataljon (do 4. juna 1942. godine kada je ponovo postavljen u 1. bataljon).

Sutradan, 2. maja u selu Trnovcu, održana je i sjednica OK KPH za Baniju. Osim rasprave o povlačenju odreda u Bosansku krajinu, govorilo se o nedovoljnoj pripremljenosti naroda za takav manevr partizanskih snaga, o neprijateljskoj ofanzivi i njezinim teškim posljedicama. Zakazana je Prva okružna partijska konferencija u OK KPH za Baniju za 31. maj 1942. godine u selu Ljeskovcu u kotaru Dvor na Uni, i izdat je letak u povodu proslave 1. maja. Odlučeno je da se takmičenje koje je bilo organizirano za april 1942. godine produži tokom maja. Upućeno je i pismo KK KPH kotara Sisak u Posavinu, da pojačaju politički rad u kotaru stvarajući narodnooslobodilački front i političke organizacije narodnooslobodilačkog pokreta.²⁷⁴

Neprijateljske tajne službe na djelu

Novoimenovana vlada »NDH« već 24. aprila 1941. godine u sporazumu sa njemačkim okupacionim vlastima, pristupila je osnivanju divizijskih vojnih područja. Istovremeno, rezervni kapetan bivše jugoslovenske vojske, ustaški satnik i kasnije ustaški pukovnik Ivan Mrak, obilazi opštinske uprave i žandarmerijske stanice i razvija obavještajne vojne službe »NDH«,²⁷⁵ po uzoru na njemačku vojnoobavještajnu službu AB-VER. Otkrivene tajne saradnike UNS-a i GESTAPO-a, te ostale neprijatelje NOP-a, partizani Banije su strogo kažnjavali - smrću.

Prvom polovinom 1942. godine Ustaška nadzorna služba (UNS) i njemački GESTAPO, pristupili su pojačanom angažiranju protiv etničkih orijentisanih Srba da rade na razbijanju NOP-a. Jedan od prvih pisanih dokumenata o toj djelatnosti na Baniji je izvještaj KK KPH Kostajnica od 11. marta 1942. godine, u kome piše:

»- primjećen je utjecaj velikog Srba, a korijen vodi iz ustaške kuhičke. Ovakvi pitaju: Zašto gore samo srpska sela. Da je Gača izdan od Hrvata koji su gore sa njim. Da Turkulin špijunira...²⁷⁶ Objasnili smo ovo prema Okružnici CK KPH broj 3...²⁷⁷

Bili su to prvi nagovještaji da neprijateljske tajne službe započinju svoje djelovanje protiv NOP-a, što je kasnije i dokazano.

Novi saradnici neprijatelja, angažirani na slobodnom području, otkriveni su tokom neprijateljske ofanzive, aprila 1942. godine na području kotara Dvor na Uni.

U vrijeme prebacivanja Partizanskog odreda Banije preko rijeke Une u Bosansku krajinu, u selu Kotarani, bivši narodni poslanik uro Begović, sa nekoliko svojih istomišljenika, izjašnjava se za etnike. Cak

²⁷⁴ Dokumenti u Arhivu IHRPH, Zagreb, reg. Arhiva CK KPH, broj 2066, 2750, kutija 176.

²⁷⁵ Šime Balen, *Pavelić*, Zagreb, 1952. godine.

²⁷⁶ Vjerovatno se radi o tome da je ustaše, na partizanske logore u Šamarici oktobra 1941. godine vodio Žuk iz Siska, bivši borac u šamaričkim logorima.

²⁷⁷ Izvještaj KK KPH Kostajnica u Arhivu IHRPH, Zagreb, reg. Arhiva CK KPH, broj 2006, kut. 176.

je pozivao i komandira 2. ete 4. bataljona Peru Malivuka. Me utim, Pero Malivuk hapsi Begovi a i njegove istomišljenike. Sa politi kim komesarom ete organizuje su enje. Uhapšeni su osu eni na smrt i strijeljani.²⁷⁸

Politi ka obavještajna služba NOP-a na podruju Banije osnovana je prvom polovinom 1942. godine²⁷⁹ pod rukovodstvom Sime Todorovi a i drugih. To je bila naša kontraobavještajna služba. Tokom aprila 1942. ušla je u trag još jednoj neprijateljskoj grupi. Grupu su angažirali UNS i njema ki GESTAPO, a djelovala je na etni koj liniji. Bivši u itelj u školi Grubeši a Brdo kod Dvora na Uni, rodom iz Crne Gore, Mitar Sredanovi , poslije okupacije zemlje ostaje i dalje u navedenoj seoskoj školi. Ranije ga je angažirao šef UNS-e kotara Dvor na Uni, inžinjer šumarstva Josip Jozevšek (šef šumarije Dvor i ujedno rukovodilac UNS-e kotara Dvor na Uni).²⁸⁰ Poslije oslobo enja doline potoka Zirovac, Mitar Sredanovi je ostao na slobodnoj teritoriji sa ženom i dvoje male djece. NOO sela Rujevac smjestio ga je u zgrade bivše ljevaonice željeza u Bešlincu. Kasnije je angažiran u redovima NOP-a, kao rukovodilac Ekonomata kotara Dvor, odnosno intendanture 2. bataljona Partizanskog odreda Banije. Sve do povla enja odreda za Bosnu, aprila 1942. godine, uspio je Mitar Sredanovi skrivati svoju vezu sa UNS-om - utvr eno je istragom nakon hapšenja u maju 1942. godine. U to vrijeme uspio se povozati sa još nekim ustaško-žandarmerijskim doušnicima, kao što je predsjednik NOO sela Cvetojevi i Milan Cvetojevi Princ, bivši ak srednje poljoprivredne škole u Banjaluci, Sreten Krnjaji Braco iz sela Matijevi a na radu u kotarskoj »Radio-tehnici« i sa još oko 30 demobiliziranih kolebljivaca.

Svoje izdajni ke namjere, prvi puta otkrio je Mitar Sredanovi starješinama iz štaba 2. bataljona »Miloš avi« Partizanskog odreda Banije, za vrijeme ru ka u ku i Dušana Mr enovi a u selu Zut. Bilo je to dan prije odlaska 2. bataljona preko rijeke Une u Bosansku krajinu. O tome je izvjestio politi ku obavještajnu službu prisutni ekonom Stevo Erceg.

Ekonomat 2. bataljona ostavljen je za vrijeme aprilske ofanzive u šumama Ljubina - orkova a pod rukovodstvom Mitra Sredanovi a. Povodom rastanka prire en je ru ak u ku i Mr enovi a. Na ru ku su iz štaba 2. bataljona bili: komandant Sava Gaji , oficir u štabu bataljona Nikola Bjelac, komandir 1. ete, 2. bataljona Dmitar Niševi i dr. Uz raku, Mitar Sredanovi je, vjeruju i da je pogodan momenat kada se itav Partizanski odred Banije povla i ispred nadmo nijeg neprijatelja, u razgovoru izložio svoj stav o daljnjoj borbi. ak je komandanta bataljona Savu Gaji a, kao bivšeg narednika pozvao da sa 2. bataljonom promjeni liniju borbe - misle i na etni ku liniju.

Sava Gaji to »prihvata«, ali odga a dok se bataljon ne vrati iz Bosanske krajine, a cilj mu je bio da o tome pozivu obavijesti starije komuniste i rukovodstvo ustanka i borbe na Baniji. Zato je od Sredano-

²⁷⁸ Ova mjera komande 2. ete 4. bataljona na okružnom partijskom savjetovanju 10. oktobra 1942. godine ocjenjena je kao nedozvoljena - da komanda ete donosi takve osude i mjere - Arhiv IHRPH, Zagreb, reg. KP-176/107.

²⁷⁹ Izvještaj Sime Todorovi a, Arhiv VII JNA, reg. 6-1, k. 1782.

²⁸⁰ Jng Josip Jozevšek je 1945. godine emigrirao. Ponovo je uba en u zemlju i osu en sa grupom Ljube Miloša i Kavrana 1948. godine.

vi a zatražio garanciju - na koga se sve može osloniti pri prelasku na drugu liniju borbe. Sredanovi mu je odgovorio da ima spisak (u toku istrage spisak je pronađen) više od 30 pristalica, kao i plan koga i kako treba likvidirati kada započne njihova akcija. Prelaskom u Bosansku krajinu, Sava Gaji je o ovome razgovoru obavijestio politi kog komesara bataljona Milana Vari aka, vjerujući i da je time obavio svoj dio posla u vezi sa namjerom Mitra Sredanovića i njegovih istomišljenika.

U međuvremenu, Politika obavještajna služba Banije, otkriva djelovanje na etničkoj liniji Sretena Krnjaci i Brace. On je u toku ofanzive otkrio neprijatelju nekoliko zemunica u šumi Ljubina - orkova a. Pred vratima odreda iz Bosne, Sreten Krnjaci i Milan Cvetojević Princ predsjednik NOO sela Cvetojevići, pobegli su ustašama u Dvor na Uni.

Na osnovu podataka Politike obavještajne službe kotara Dvor na Uni i na Baniji, OK KPH za Baniju i štab Partizanskog odreda Banije, 2. maja 1942. godine, donose odluku da se izvrši hapšenje, u 2. bataljonu i to: komandanta Save Gajija, oficira u štabu Nikole Bjelca i komandira 1. ete Dmitrija Niševića.

Hapšenje su u selu Gori kašteljima 1. etom 1. bataljona 2. maja popodne izvršili Petar Krnjaci i Dragan Mitić, koji kasnije sa Dragom Brankovićem vodi istragu nad uhapšenim Mitrom Sredanovićem i njegovim istomišljenicima.²⁸¹

Međutim, Sava Gaji, komandant 2. bataljona, izjavljuje da je o svečanosti pravovremeno obavijestio politi kog komesara bataljona Milana Vari aka dok su bili u Bosni, a da je time smatrao da je ispunio svoju partiju i starješinsku dužnost.

Na hapšenje navedenih starješina iz 2. bataljona oštroski su reagovali borci 2. bataljona, a upućena je i delegacija NOO Ljeskovac i Trnovac da traže objašnjenje.

Uhapšene starješine su puštene. Sava Gaji je odbio da se vrati u 2. bataljon, pa je raspoređen za operativnog oficira u 3. bataljon kod Nikole Marakovića i Nine. Nikola Bjelac je otišao u 1. bataljon, a u 2. bataljon vratio se Đorđe Nišević kao intendant bataljona.

Sava Gaji je pomogao pri hapšenju Mitra Sredanovića, dobivši od njega i spisak njegovih pristalica.

Nakon provedene istrage Mitra Sredanovića i još 9 iz njegovog spiska narodni sud je osudio na smrt i strijeljao.

Dana 10. maja 1942. godine OK KPH za Baniju i štab Partizanskog odreda Banije, izdali su borcima i narodu letak u povodu pogibije legendarnog komandanta Banije, VASILJA GAĐEŠE. To je bilo neophodno jer je neprijatelj proturovio vijest da su Vasilija Gađešu ubili partizani u toku juriša iz kuće Andrije Janusa u selu Brubno. U letku se osuđuju i navedeni pokušaji neprijatelja kod Dvora na Uni.²⁸²

Narednog dana, 11. maja, politkomesar Partizanskog odreda Banije, uputio je pismo svim komandantima, politi kima komesarima, komandirima i partizanima, u kojem, pored ostalog, piše:

²⁸¹ Pismena izjava Dragana Mitića o tim događajima u 2. bataljonu i u kotaru Dvor, u ličnoj arhivi autora.

²⁸² Letak u Arhivu IHRPH, Zagreb, kut. KP-176/17 - Arhiva CK KPH broj 2746.

»Vra aju i se iz Bosne, svim partizanima palo je u o i da je na politi kom planu neprijateljska ofanziva ostavila tragova kod naroda. U svim dosadašnjim ofanzivama neprijatelj je palio, ubijao, vršio teror, a sada se prihvatio politi kog manevra, pomirljivosti prema narodu...

Ustaška vlast želi sada pred srpskim narodom da se prikaže kao njegov zaštitnik, a da narod zaboravi sve ono što je dosad zlo u injeno.

Neki naši ljudi su povjerovali ovim ustaškim lagarijama, bilo iz navnosti ili iz straha, itd.

Ovaj potez ustaške vlasti je njegova slabost jer se ne može obra u navati sa partizanima i oni po inju sa politikom manevriranja i obe avanja. Sve ovo s ciljem da skrše narodnooslobodila ku borbu.

Drugovi partizani! Vojnici slobode! Naši redovi su porasli. Raskrinkajmo sve izdajice i kukavice - etnike kao sluge krvnika. Zbijmo naše redove, stvorimo vojsku koja će razbiti sve planove neprijatelja... Ne zaboravimo krv naših otaca, majki, žena i djece (Grabovca, Gline, Černice, Šušnjara, Dragotine itd.).

Zgarišta naših domova: Gradac, Šušnjar, Drenovac, Komogovina, Pastuša, Jabukovac, Svinjica, Banjani, Vanići, Šegestin, jasno govore ko je Paveli i šta hoće zlo ina ka ustaška politika.

Drugovi partizani! Ne zaboravimo ime prvog komandanta Banije, heroja Vasilja Gašića, Adama Mrakovića, Pavla Babića, Petra Janjetovića, Stevana Jajića, Miloša Avića i drugih - neka nas uvijek podsjeća da nema milosti prema neprijatelju.

Došlo je proljeće. Došao je maj. Naše aprilsko natjecanje nije dalo rezultate, te zato nastavimo u maju. Ono treba da bude u znaku osvete za komandanta Vasilja Gašića i ostale drugove. Tucimo neprijatelja svagdje, jeremo se samo tako odužiti našim porobljenim narodima.«²⁸³

0 slučaju u 2. bataljonu i na području kotara Dvor na Uni, pojavi etnički propagator, pisao je OK KPH za Baniju u pismu CK KPH i 7. juna 1942. godine.

»Dio naroda kotara Dvor - nastala je pobuna - zbog likvidiranja grupe etnika (njih 10). Uitelj Sredanović Mitar, Begović uro koji je saradnik Gestapo-a, povezani su sa izrodima etničkim iz Bosne Klijem. Izdali su ustašama jednu zemunicu. Sa njima je i Krnjacić Braco koji je radio u tehnicu KK Dvor. Šire vijesti o porazu partizana u Srbiji i dolasku u Bosnu i sada treba da pređe preko Une na Baniju. Sve ih je otkrio Gajić Sava koji je ranije bio povezan sa njima. On je iz II bataljona premješten u III bataljon.«²⁸⁴

Za novog komandanta 2. bataljona postavljen je uro Vujić Mraković, za političkih komesara Dragan Mitić, jer je Milan Varić smijenjen i upisan u tehniku CK KPH, za zamjenika političkog komesara postavljen je Šukrija Bijedić iz 1. bataljona. Za komandira 1. eute 2. bataljona postavljen je Adam Vladić.

Te teškoće su savladane i borba je uspješno nastavljena.

²⁸³ Arhiv IHRPH, Zagreb, reg. Arhiva CK KPH br. 3099, kut. 176.

²⁸⁴ Arhiv IHRPH, Zagreb, reg. Arhiva CK KPH, broj 2074. Termin »nastala je pobuna« u ovom izvještaju ne odgovara stvarnosti, jer pobune nije bilo, već samo kako nezadovoljstvo boraca 2. bataljona i naroda.

Akcije i mjere u maju do Prve okružne partitske konferencije

U izvještaju politi kom komesaru GŠH od 3. maja 1942. godine, politi ki komesar NOPO Banije objasnio je razloge povla enja odreda u Bosansku krajinu. Opisao je moralno-politi ko stanje i situaciju u odredu i na slobodnom podru ju Banije poslije ofanzive i dalje namjere u borbi i radu.^{28s}

Dok se u pozadini sva aktivnost odvijala na aktiviranju djelovanja svih organizacija i organa NOP-a, vršila priprema Prve okružne partitske konferencije za Baniju, NOPO Banije nastavlja intenzivno sa borbama protiv neprijatelja.

Napad na ustaško uporište Zrinj umjesto 3/4. maja izveden je 5/6. maja 1942. godine sa snagama 1, 2. i 3. bataljona. Ni tada nije postignuto iznena enje. Više od 142 mjesne ustaše i i žandara pružili su organiziran otpor iz svih tvrdo gra enih objekata, a pogotovo iz zidina starodrevne tvr ave Šubi a - Zrinskih. Gubici neprijatelja bili su oko 10 mrtvih.^{28b}

Istovremeno je grupa diverzanata NOPO Banije na željezni koj pruži Blinjski Kut - Caprag postavila minu pod željezni ke šine. Naišao je transportni vlak sa njema kim vojnicima. Lokomotiva je iskliznula iz šina, a promet je prekinut za više sati.

Brojno stanje NOPO Banije u maju 1942. godine, iznosilo je 1386 boraca i starješina.²⁸⁷

Socijalni sastav boraca Partizanskog odreda Banije, bio je: 33 radnika, 1277 zemljoradnika i 76 ostalih zanimanja. Nacionalni sastav boraca i starješina, bio je: Srba 1327, Hrvata 52 i ostalih nacionalnosti 7. lanova KPJ i kandidata za lanove KPJ bilo je: 195 boraca i starješina.²⁸⁸

U vrijeme napada na Zrinj, neprijatelj je ponovo uspostavio uporište ja ine jedne satnije na Grubeši a brdu kod sela Cvetojevi i - Grmušani radi kontrole ceste Dvor na Uni - Žirovac - Glina i kao spoljnje osiguranje garnizona Dvor na Uni. Na to uporište 2. i 4. bataljon 7. maja izvode napad. Neprijateljska satnija se pod borbom i koriste i no uspjela povu i nazad u garnizon Dvor na Uni. Za to vrijeme, 1. vod 1. ete 2. bataljona, koji je ostavljen na blokadi Zrinja, uhvatilo je dvojicu ustaša iz Zrinja. Nakon objašnjenja ciljeva NOP-a sa pozivom ustašama u Zrinju da se ubudu e klone zlodjela u okolnim srpskim selima, kakva su inili ranije i tokom aprilske ofanzive, ustaše su pušteni ku ama.

Kozar ani ruše vijadukt kod Volinje

Kotarski komitet KPH Kostajnica je u »banijskom trokutu« - podru je izme u željezni ke pruge Kostajnica - Sunja, te do rijeka Save i Une - djelovao pod izuzetno teškim uslovima. Organizacije i organi NOP-a djelovali su ilegalno i samo u nekim selima poluilegalno ili jav-

²⁸⁵ Zbornik NOR-a IX, knj. 1, dokument br. 78.

²⁸⁶ Zbornik NOR-a V, knj. 4, str. 229 i knj. 5, str. 366.

²⁸⁷ Arhiv VII, reg. br. 10-12, kut. 419A.

²⁸⁸ Arhiv VII, reg. br. 10-12, kut.'419 A.

no. Osim te djelatnosti, komitet je uspio uspostaviti vezu i saradnju sa nekim domobranima na osiguranju željezni ke pruge Kostajnica - Volinja gdje su tri visoka mosta-vijadukta osiguravana stalnim vojnim posadama u zidanim bunkerima.

Za vrijeme neprijateljske »Mrakove ofanzive« na Baniju, i dio partizansko-političkih rukovodstava i KK KPH Kostajnica odlazi privremeno preko rijeke Une na Kozaru.²⁸⁹

Veliki mostovi na željezni koj pruzi Kostajnica - Volinja, bili su zanimljivi ciljevi i za 2. krajški partizanski odred sa Kozare. Zato je u vrijeme vraćanja partizansko-političkih radnika i KK KPH Kostajnici ca iz Kozare na Baniju - u »banjški trokut« - organizirana akcija za rušenje mostova Kostajnica - Volinja.

Aktivirajući vezu partizanske organizacije sa domobranima na osiguranju skladišta avio-benzina i rezervnih avio-djelova kod Volinje i željezni kih mostova Kostajnica - Volinja, usledio je napad i rušenje jednog od velikih mostova - vijadukta. Stoga su preko rijeke Une sa Kozare došle dvije ete boraca 2. krajškog partizanskog odreda pod komandom Ivice Marušića i Ratka. Prelaz partizansko-političkih radnika i eta s Kozare organizirao je Dragutin Stojaković Putnik, član KK KPH Kostajnica koji je sa dijelom političkih radnika ostao na terenu i u vrijeme ofanzive. U selu Meminskoj veselju nije bilo kraja. Organizacija AFŽ-a »banjškog trokuta« svakom borcu sa Kozare obezbjedila je kompletan veš, kao i mnogo drugih poklona. To isto u inili su i NOO organizirajući i smještaj i prehranu.

Kozara ke ete su no u 7/8. maja izvršile napad na jedan od željezni kih mostova (srednji) i oštetile ga toliko da je promet na toj željezni koj pruzi bio u prekidu oko dva mjeseca. Ete s Kozare su imale 1 poginulog i 6 ranjenih boraca. Ovaj napad eta sa Kozare obezbjeđivao je dio 3. bataljona Partizanskog odreda Banije.²⁹⁰

Partizanske akcije širom Banije

Štab Partizanskog odreda Banije u maju 1942. organizuje akcije širom Banije.

No u 7/8. maja 1. i djelovi 3. bataljona izvršili su iznenadni napad na ustaško uporište u selu Maja kod Gline. Posada neprijatelja u selu je razoružana. Zaplijenjeno je 28 pušaka, 1 puškomitrailjer, oko 9.000 metaka i veće količine ostale vojne opreme. U jurišu na neprijatelja naročito se istakao Antun Kulišić Kulišić iz 3. ete 3. bataljona.²⁹¹

Djelovi 4. bataljona na osiguranju slobodne teritorije Banije iz pravca Vrnograča, uspjeli su spriječiti nastupanje neprijatelja iz Vrnograča u pravcu slobodne teritorije - sela Bojna i Obijaj.

²⁸⁹ U Kozaru je tada prebjeglo skoro sve stanovništvo iz sela Slabinje i veliki broj iz sela Živaje i tamko se uključili u NOP. Selo Slabinja je od 1150 stanovnika imalo 107 poginulih boraca i 443 žrtve fašističko-ustaškog terora, a Živaja 164 borca i 403 žrtve.

²⁹⁰ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 4, str. 230; Vojnoistorijski glasnik, broj 7/1971. godine.

²⁹¹ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 4, str. 139, i telefonski izvještaj bojnika Galia Glavnog stožera domobranstva od 13. maja 1942. godine u 17,45 sati. AVII, fond NDH, kut. 10, reg. br. 13/1-8.

Zbog u estalih partizanskih napada, po ev od 10. maja 1942. godine, neprijatelj svakodnevno nadlige e slobodno podru je Banije avioni ma i bombardira više sela. Trinaestog maja neprijateljski avioni su bacili više od 200 razornih i 30 zapaljivih bombi. Uspjesi neprijateljskog bombardiranja nisu bili veliki, osim psihi kog efekta na seosko stanovništvo. Na primjer, u selu Lov i, kotar Kostajnica, koju je bombardiralo 18 aviona i bacilo 16 bombi od 100 kg i 160 po 12 kg i 30 zapaljivih bombi, poginuo je svega 1 ovjek, 2 krave i 1 koza. U selu Gage ubijena je 1 krava.

Pored bombardiranja iz vazduha, neprijatelj je ga ao artiljerijom sela na slobodnoj teritoriji koja su bila na domet artiljerije iz neprijateljskih garnizona.

Unato navedenom dejstvu neprijateljske avijacije i artiljerije jednice Partizanskog odreda Banije nastavile su sa napadima na širokom prostoru.

Ministarstvo domobranstva »NDH« u izvještaju od 13. maja 1942. godine, pored ostalog, piše:

»No u 11/12. V 1942. godine odbijeni su bez vlastitih gubitaka napadaji na željezni ku postaju (stanicu) Grabovac i Greani kod Gline.

No u izme u 11/12. V 1942. godine odmetnici su napali Zrinj... Naloženo je posadi u Dvoru na Uni da uputi opkoljenoj posadi pomo u streljivu... «²⁹²

Pomo Zrinju upu enu 11. maja zaplijenila je 1. eta 2. bataljona Partizanskog odreda Banije, kod sela Šegestina.

Ista eta, koriste i grupu predratnih simpatizera KPJ u selu Kozibrodu, te uspostavljeni vezu sa nekim domobranima iz kasarni Rovine kraj željezni ke stanice Volinja, krenula je da no u 10/11. maja napadne kasarne i razoruža posadu. Saradnici nisu dali znak 1. eti, pa se ona povukla u pravcu Šegestina.

Stigavši u povla enju od Volinje u selo Gornja Oraovica, 1. eta 2. bataljona je obavještena da je iz Divuše za Zrinj krenuo neprijatelj u pravnji pet kola sledovanja za Zrinj. eta je na brzinu postavila zasjedu sa vodovima: 1. vod u selu Šegestin za napad sa elu, 2. vod odlazi na brdo Jurakovac za osiguranje zasjede od sela Unana, 3. vod se sklanja u šumarak da propusti neprijatelja, a zatim da ga napadne iz pozadine, te da mu ne dozvoli povla enje u Divušu i Pounje.

Neprijateljski vod (28 domobrana i 1 oficir) ušao je u zasjedu 1. ete. Prepadom sa elu i za elja razoružano je svih 28 domobrana a oficir je poginuo kada je pokušao dati otpor. Zaplijenjeno je 26 pušaka, 3 puškomitrailjeza i više od 2.500 metaka, te petoro kola sa sledovanjem. Izme u zarobljenih domobrana izdvojena su etvorica ustaša presvu ena u domobrantska odijela. Oni su osu eni i strijeljani, 4 domobrana su dobrotoljno ostala u partizanima, a preostalim domobranima je oduzeta uniforma i pušteni su u Divušu, odnosno u Dvor. Sa ustašama iz

²⁹² Zbornik NOR-a, tom IV, knj. 5, str. 366. Me utim, u izvještaju ministarstva domobranstva datumi nisu po redu. Napad na ustaško uporište Zrinj izveden je 5/6. maja. Ali je izvještaj iz opkoljenog Zrinja stigao u Dvor kasnije sa traženjem muncije i slijedovanja, koje je neprijatelj poslao iz Dvora na Uni i Divuše 11. maja.

Zrinja vo ena je borba kod Popovog mosta. Zrinjske ustaše su se povukle iz gubitke u Zrinju.²⁹³

Istovremeno, 1. bataljon je pokušao no u 11/12. maja izvršiti još jedan upad u hrvatsko selo Skela i Gline ane kod Gline i ponovno porušiti popravljeni most na potoku kod sela Maje, ali mu to nije uspjelo zbog otpora neprijatelja.²⁹⁴ Poslije toga, 1. bataljon sadejstvuje grupi kordunaških NOP odreda koji izvode zasjedu i napad na neprijatelja na cesti Topusko - Vrnogra . Do sadejstva je došlo na zahtjev štaba grupe NOPO Korduna od 7. maja 1942. godine radi razbijanja obru a neprijatelja oko Petrove gore.

Radi razvila enja neprijateljskih snaga od Petrove gore, NOPO Banije izvodi nekoliko akcija. Tre i bataljon NOPO Banije 12. maja napada neprijateljsku posadu u selu Umeti na cesti Kostajnica - Petrinja. Napad nije uspio, te 3. bataljon tokom 13. maja iz pravca Bijelnika i Blinje osigurava napad 2. i 4. bataljona na neprijateljsku posadu u selu Kraljev anima, koji tako er nije uspio. Istovremeno, 1. bataljon NOPO Banije napao je neprijateljsku posadu isturenu iz Gline u Donje Selište. Tek u ponovljenom napadu 14. maja 1. bataljon NOPO Banije uspijeva iznenaditi neprijatelja u Donjem Selištu i razbiti ga. Zaplijenjene su 4 puške i 2 puškomitrailjeza sa oko 500 metaka.²⁹⁵ Nakon te akcije 1. eta 1. bataljona ponovo ulazi u hrvatsko selo Strašnik kod Petrinje u kojem mjesnim »divljim« ustašama oduzima 4 puške, a seljanima je održan politički govor o ciljevima NOP-a. Istovremeno, 2. eta 1. bataljona sa brda Pogledi kraj Gline paljbom rastjeruje uvare i radnike na željezni koj pruzi Glina - Maja. Djelovi 3. bataljona pokušali su upad u Blinjski Kut i ušli u selo Komarevo u kome su od naoružanih mjesnih »divljih« ustaša oduzeli 6 pušaka sa municijom.²⁹⁶

Grupa boraca pod rukovodstvom KK KPH kotara Sisak u srednjoj Posavini djelovala je u rejonu sela Guš e, Hrastelnica - Galdovo. Do polovine maja 1942. godine nije bilo uslova da se poja a djelovanje te grupe, kako je nareo ivao štab NOPO Korduna i Banije u svojoj naredbi broj 10, gdje izme u ostalog, piše: »Pod komandu štaba Banije po nare enju GŠH pripada grupa sisa kih partizana bez obzira gdje ona sada djeluje. Štab Banije u vezi sa situacijom i njegovim potrebama odredi e djelokrug sisa koj partizanskoj grupi... «²⁹⁷ Da bi se ova grupa poja ala i osposobila za daljnja dejstva na Baniju je stigao Franjo Smol i , organizacioni sekretar KK KPH kotara Sisak. Tako su 15. maja 1942. godine, nakon oporavka i ozdravljenja boraca Siš ana u 3. bataljonu oformljene dvije desetine i sa 2 puškomitrailjeza upu ene u srednju Posavinu. Oja ana grupa boraca dalje djeluje pod rukovodstvom KK KPH kotara Sisak. Ta je grupa poslužila u junu 1942. godine kao jezgro tokom formiranja 6. bataljona NOPO Banije.²⁹⁸

U no i 16/17. maja 1. bataljon NOPO Banije sa seljacima iz okolnih sela porušio je željezni ku prugu od Gline do sela Gre ana. U pokušaju

²⁹³, Zbornik NOR-a, V, knj. 4, str. 229, 531, Tom II, knj. 1, str. 190.

²⁹⁴ Zbornik NOR-a, IV, knj. 5, str. 367.

²⁹⁵ Zbornik NOR-a V, knj. 4, str. 517, 530, tom IV, knj. 5. str. 370.

²⁹⁶ Zbornik NOR-a V, knj. 4, str. 26, 156, 517, 530, tom IV, knj. 5, str. 373, 376.

²⁹⁷ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. 24/4, kut. 1612.

²⁹⁸ Zbornik NOR-a V, knj. 4, str. 31 i svjedo enja autoru Franje Smol i a 1971. godine.

upada u željezni ku stanicu Glina bataljon je imao 2 ranjena borca. Iste no i, 3. bataljon je pokušao upasti u selo Bestrma, ali je neprijatelj pružio jak otpor. Djelovi 4. bataljona porušili su most na cesti Bosanska Otoka - Bužim kod sela Baštra.

Upad 2. bataljona u selo Kuljane

Jedna od mjera da se hrvatsko stanovništvo Banije upozna sa ciljevima narodnooslobodila ke borbe, a radi njegovog odvajanja od usataške politike i politike HSS »ekati - još nije vrijeme«, kao i za stvaranje borbenog bratstva i jedinstva srpskog i hrvatskog stanovništva, bili su i upadi partizana u hrvatska sela. Ti upadi vršeni su širom Banije, kod Gline, Petrinje, Kostajnice i davali su prve rezultate. Partizani su, naj eš e presvu eni u domobranske uniforme ulazili u selo, a onda izvodili akcije. Vršeno je razoružavanje mjesnih »divljih« ustaša bez kažnjavanja za dotadašnja zlodjela, zatim su seljacima dijeljeni leci i držani politi ki govorili o ciljevima NOB-e. Tako je brže prodirala istina o ciljevima NOP-a, a razbijana ustaška propaganda o partizanima kao odmetni kim bandama, kao etni ko-komunisti kim i židovskim pobunjenicima, razbojnicima koji su se odmetnuli da vrše zlodjela nad hrvatskim narodom.

Pokušaj partizana da upadnu u selo Strugu, 11. januara 1942. godine nije uspio, kao ni dva pokušaja upada u selo Kuljane. Zato je za novi upad bar u jedno od ovih hrvatskih sela kotara Dvora na Uni pripremljen upad u selo Kuljane. U selu je bilo više od 40 mjesnih »divljih« ustaša.

O pripremama i napadu na selo Kuljane, obavještajni oficir 2. bataljona, Dušan Jandri , pored ostalog je zapisao:

»Za djelovanje politi ki i vojni ki na hrvatska sela Pounja, koja su branile doma e ustaše, a samo je Divuša imala stalnu posadu i žandarmerijsku stanicu, odre en je iz štaba 2. bataljona Dušan Jandri ... On cio mjesec maj, u pravnji Pere Miodraga boravi u selu Šakanlijama kod Laze Kova evi a.

Postignut je kontakt u selima Kozibrod i Kuljani preko predratnog lana KPJ Mate Stani a i simpatizera KPJ. U Kuljanima se uspjela formirati i elija KPJ (Franjo Augustinovi sekretar, a lanovi Despot i Vučić - mlinar Srbin).

Na jednom partijskom sastanku ove elije KPJ, održanom u selu Šakanlige, izme u ostalog sekretar Franjo Augustinovi je poveo razgovor o prethodnim partizanskim neuspjelim napadima na selo Kuljane, kada re e: - da mi nikada ne emo zauzeti Kuljane ako napadamo no u, jer su svi naoružani mještani u rovovima oko sela sa dosta municije, nego treba upasti u selo po danu, ujutro oko 8 sati. Tada svi spavaju samo je jedan stražar na rovu u baš ama. Oko 8 sati ujutro uklanjuju se ježevi sa puta za selo Šakanlige i istjeruje stoka u pašu. Tad je najbolje vrijeme za napad...

Jandri u se prijedlog dopao. On daje zadatak lanovima elije KPJ da popišu sve naoružanje u selu i kod koga se nalazi²⁹⁹...

²⁹⁹ Dušan Jandri , list *Jedinstvo*, Sisak, 17. VI 1976. godine.

U selo Kuljane je ušla oja ana 1. eta preobu ena u domobrantska odijela, a ostale snage 2. bataljona osiguravale su akciju 1. ete iz pravca Divuše i Volinje gdje je neprijatelj imao svoje posade. Vojko Hohšteter, Zagrep anin, koji je dobro govorio kajkavski, u natporu ni koj uniformi išao je na elu kolone. Bez ikakve smetnje prošli su kroz otvor u ži anim prerekama. Stražar je iz rova pozdravio »natporu nika« i pro-
pustio ih.

Oružje je pokupljeno bez otpora, podjeljeni su leci i objašnjeni ciljevi borbe, a seljacima je preporu eno da žive u prijateljstvu sa Srbima.

O toj vrlo dobro uspjeloj akciji, štab Partizanskog odreda Banije u izvještaju od 5. juna 1942. godine, me u ostalim je napisao:

»- II bataljon:

22. V o.g. kombinirane snage 1. i 2. ete ovog bataljona u ja ini od 50 ljudi ušle su u domobrantskim uniformama u selo Kuljane u Pounju. Pošto su seljaci u prvih mah vjerovali da su to domobrani, razoružavanje ovog sela izvršeno je bez ikakvih teško a, kroz kratko vrijeme. Pljen je bio 26 karabina i 1.000 metaka i 3 komada civilnog oružja i nešto ostale ratne opreme. U me uvremenu dok su partizani razoružavali ovo selo naišla su još etvorica domobrana od Divuše, pa su naši i njih razoružali, tako da je ova akcija donijela ukupno 30 karabina. Poslije izvršenog razoružavanja, partizani su se oprštali sa seljacima, daju i im letke, govore i im o ciljevima naše borbe i bez ijednog incidenta povukli su se u pravcu svoje baze. Kroz kratko vrijeme iza, kako su partizani otišli iz ovog sela, doletjela su dva aviona i izvršili bombardiranje... Prilikom bombardiranja ranjen je 1 ovjek, ubijeno nekoliko komada goveda i porušene 3 štale što je izazvalo kod seljaka negodovanje i reakciju. Politi ki zna aj ove akcije utoliko je ve i što je ovo prvo hrvatsko selo u Pounju, gdje su se pojavili partizani. Selo je opet naoružano i teror ustaške vlasti još je poja an. Kako smo saznali u svim selima u Pounju vrši se legitimiranje domobrana, koji prolaze ovuda i ne smije nitko od seljaka van iz sela, a niti tko smije u selo, tako da su veze sa ovim selima sada još više otežane... «³⁰⁰

Poslije ove akcije smanjena je agresivnost mjesnih ustaša prema susjednim srpskim selima. Od tada su i u ostalim selima Pounja, mjesne ustaše uglavnom osiguravali svoja sela od upada partizana, a manje su se osim u vrijeme neprijateljskih ofanziva, zalijetale u srpska sela. To se jedino nije odnosilo na mjesne »divlje« ustaše u Zrinju.³⁰¹

Sutradan, 23. maja 1942. godine, 2 bataljon »Miloš Cavi« izvršio je napad na 2. satniju 7. ustaške bojne stacioniranu u selu Divuša. Tokom dvo asovne borbe, neprijatelj je imao gubitke od 7 ranjenih ustaša, me u kojima je i ustaški poru nik Ivan Debrecin. Dvojica ustaša su poginuli od vlastite ru ne bombe.

Napad na Divušu je ponovljen i 25. maja 1942. godine, ali opet bez potpunog uspjeha. Neprijatelj je na seoskoj crkvi imao postavljen mitraljez kojim je uspješno branio itavu okolinu.

³⁰⁰ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 5, str. 26, 531, tom VI, knj. r. str. 385.
³⁰¹ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 5, str. 531, 572, 573.

Upad 3. bataljona na stanicu Hrastovica

Tokom 23. maja 1942. godine 1. bataljon izvodi prodor u pravcu Petrinja - Glina radi sprijeavanja saobraćaja na toj, za neprijatelja vrlo važnoj komunikaciji. Istoga dana 3. bataljon izvodi upad na željezni kušnicu Hrastovica kraj Petrinje. Od stražara na željezni koj stanici zaplijenjena je 1 puška i 3 ručne bombe.

Na ove akcije 1. i 3. bataljona, neprijatelj oštrot reaguje akcijom sa ponovljenim hvatanjem nedužnih seljaka radi odvojenja u koncentracijski logor Jasenovac i Stara Gradiška. Zbog toga su pod rukovodstvom NOO stanovnici iz više sela opštine Blinja (Blinja, Stražbenica, Bijelnik, Moštanica, Jošavica), te sa područja opštine Gradusa, Sunja, Međanani, Kostajnići Majur, izbjegli u Šamaricu.³⁰²

Bataljoni Partizanskog odreda Banije uz zaštitu naroda u zbijegu, nastavljaju sa prodorima u dubinu neprijatelja. Formirane su u bataljonskim udarne desetine za brze, iznenadne i dublike upade u dubinu neprijateljskog rasporeda. Udarna desetina 1. bataljona, 25. maja 1942. godine u selima sjeverno od željezni ke pruge Petrinja - Glina sprijeila je ustaše da odvedu već u skupinu stanovnika u Glinu, radi odvojenja u koncentracijske logore. Udarna desetina je zaplijenila jednu punu kola opljačkanih stvari iz tih sela.³⁰³

Nove ete u 1. i 2. bataljonu

Priliv novih boraca u Partizanski odred Banije, bio je svakodnevni. I dalje nije bilo oružja da se svi naoružaju. Zato je uvedeno svojevrsno »dežurstvo« oružja, odnosno korištenje na smjenu.

Od zaplijenjenog oružja 11. maja 1942. godine kod sela Šegestina i 22. maja u selu Kuljani, omogućeno je 2. bataljonu da formira novu 3. etu umjesto ranije 3. ete prekomandovane u sastav 4. bataljona Partizanskog odreda Banije. Bila je to u stvari četvrta eta po redu formiranja u 2. bataljonu i na području kotara Dvor na Uni. Za komandira 3. ete 2. bataljona postavljen je Miloš Suzi Brko iz sela Majdana, a za političkog komesara Milan Stanić, koga u junu 1942. godine zamjenjuje Uroš Slijepčević. Vodnik 1. voda bio je Ostoja V. Begović, politički delegat Tomo Ugarković; vodnik 2. voda Simo Avić, politički delegat Milivoj Dragić Mišo - zatim Adam Dupalo kada je Milivoj Dragić povučen u KK SKOJ kotara Dvor na Uni; vodnik 3. voda Stevo Crnjena, politički delegat Miroslav Nešić iz eškoga Sela kraj Siska.

Narednog dana, 26. maja i u 1. bataljonu Partizanskog odreda Banije formirana je 5. eta u selu Mali Gradac. Za komandira 5. ete 1. bataljona postavljen je Milan Despot Miško. Za političkog komesara 5. ete 1. bataljona postavljen je akademik učiteljske škole u Petrinji, Janko Šušnjar, do tada na radu sa omladinom na terenu.³⁰⁴

³⁰² Zbornik NOR-a, tom V, knj. 5, str. 26, 29, 518, tom IV, knj. 5, str. 381, 385.

³⁰³ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 5, str. 23.

³⁰⁴ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 5, str. 23.

Napad na Vrnogra i Me en ane

Probojem partizana Partizanskog odreda Korduna iz Petrove gore, završila je i neprijateljska ofanziva na Petrovu goru. Odred Korduna poja ava svoja dejstva protiv neprijatelja. Tre i bataljon Partizanskog odreda Korduna planirao je za 21. maj 1942. godine napad na ustaško uporište u Vrnogra u. Za tu akciju dogovoren je sadejstvo sa 4. bataljonom Partizanskog odreda Banije. Me utijn, napad 3. bataljona Partizanskog odreda Korduna i 4. bataljona Partizanskog odreda Banije je odbijen. Za vrijeme napada zapaljeno je više ku a na periferiji Vrnogra a.

Odstupivši od Vrnogra a, 4. bataljon Partizanskog odreda Banije napada selo Bjeljevinu, a njegova 2. eta pod komandom Pere Malivuka sprije ava nastupanje neprijatelja iz Topuskog u pravcu Kamenskog mosta i Vrnogra a.³⁰⁵

U selu Me en ani, u tvrdo gra enim zgradama nalazilo se uporište žandara i ustaša. Žandarmerijskom stanicom komandovao je poznati zlikovac, žandarmerijski narednik Majdak, a nisu zaostajale ni mjesne usataše, pogotovo one iz sela Velešnje i Kukuruzara.

Dana 27. maja 1942. godine odred je izveo akciju-napad na neprijateljsko uporište u selu Me en ani, u kotaru Kostajnica. U napadu su u estovali 1, 2. i 3. bataljon. Neprijatelj je pružio žestok otpor. Savladan je ru nim bombama u emu su se istakli Sava Gaji i Antun Kulisi Kulija, oba iz 3. bataljona. Gubici naneseni neprijatelju u selu Me enani iznosili su: 7 mrtvih, 13 ranjenih i 66 zarobljenih ustaša, žandara i domobrana. Me u peginulim ustašama bio je i poznati ustaški kolja Majdak. Zaplijenjeno je 65 pušaka, 2. puškomitrailjeza i više od 8.000 metaka, te druga vojni ka oprema.³⁰⁶

Uspostavljanjem veze sa jednim domobranskim oficijom u neprijateljskoj posadi u selu Banski Grabovac, 1. bataljon NOPO Banije 30. maja 1942. godine organizira i izvodi napad na ovu posadu. I pored ugovorene saradnje sa navedenim domobranskim oficijom, neprijatelj je pružio vrlo žilav otpor. Neprijatelj je imao 15 mrtvih, 5 ranjenih i 45 zarobljenih vojnika. Zaplijenjeno je 49 pušaka, 2 puškomitrailjeza i oko 4.500 metaka. Oficir je ostao u partizanskim redovima, u štabu NOPO Banije. Istovremeno, 1. eta 3. bataljona izvršila je prodor sve do Blinjskog Kuta kraj Siska, a zatim do Komareva. Vra aju i se od sela Komarevo, 30. maja 1942. godine, na cesti selo Komarevo - selo Maari napala je neprijateljsku kolonu biciklista (koturaške jedinice »NDH«), Zarobljena su 2 domobrana, a zaplijenjeno je 5 pušaka i 22 bicikla uz sopstvene gubitke od 1 peginulog borca. Odmah poslije ovih akcija i u 3. bataljonu NOPO Banije, 31. maja 1942. godine formirana je eta za kontrolu itave slobodne teritorije pod kontrolom 3. bataljona. Istovjetnu etu po etkom juna 1942. godine formirao je i 2. bataljon »Miloš« avi « NOPO Banije u selu Cvetojevi i. Komandir 4. ete 2. bataljona bio je Nikola Joka, politi ki komesar Stevo Cvrkalj, zamjenik politi kog komesara Novak Pribi evi ; vodnik 1. voda Mile Dragiši , politi ki delegat Milan Stani ; vodnik 2. voda Dmitar Joka, politi ki delegat Jakov Blagojevi Jug, vodnik 3. voda Mirko Stojakovi .

³⁰⁵ Zbornik NOR-a, tom I, knj. 5, str. 23; Svjedo enje komandanta 4. bataljona ure Bakra a i drugih u esnika.

³⁰⁶ Zbornik NOR-a V, knj. 5, str. 22, 26, 29, 573.

Mjere za dalju organizaciju NOPO Banije

U vrijeme navedenih akcija tokom maja 1942. godine, radilo se mnogo po zadacima štaba odreda i OK KPH za Baniju na vojnoj organizaciji.

Na osnovu izvještaja KK KPH za kotar Sisak i općeg stanja na Baniji, izdat je letak partizana Banije stanovništvu hrvatskih sela, da se distanciraju od ustaške politike, posebno od ustaških zlodjela, te da se priključi NOP-u zajedno sa braćom Srbima.³⁰⁷

Na osnovu uputstava II odsjeka Vrhovnog štaba NOV i POJ započeto je sa organiziranjem obavještajno-informativne službe u bataljonima NOPO Banije. Naredbom broj 19 od 6. maja 1942. godine štab NOPO Banije regulirao je nekoliko pitanja, kao što su:

- od 7. maja 1942. godine do daljnog štab NOPO Banije nalazi se u selu Ljeskovcu;
- svaki štab bataljona mora imati stalnog kurira u štabu NOPO Banije;
- za stražu pri štabu NOPO Banije uputiće borce: 1. bataljon 6, 2. bataljon 2, 3. bataljon 4 borca;
- svaki štab bataljona pored komandanta i političkog komesara mora da ima: operativnog, obavještajnog i oficira za veze. Oficir za veze odgovara za stalnu vezu sa štabom odreda, sa susjednim bataljonima, kao i sa potinjenim jedinicama - etama i detašovanim vodovima. Politički komesar odreda 27. maja napisao je raspis bataljonima s objašnjnjem zadatka obavještajnih oficira.³⁰⁸

Disciplini u partizanskim jedinicama posvećivanja je velika pažnja. Štab 1. bataljona izdao je Naredbu broj 2 po etkom maja 1942. godine, kojom se regulira izdržavanje disciplinskih kazni partizana. Naredbu su potpisali komandant Petar Krnjajić i politički komesar Joža Horvat.

Na itavom području Banije, sa muškom i ženskom omladinom, organizirana je i provedena predvojnička obuka, a 31. maja na itavoj Baniji sve ano je zabilježen završetak te obuke.

U izvještaju GŠH od 15. juna 1942. godine, za dejstva Partizanskog odreda Banije u drugoj polovini maja 1942. godine, piše:

»Banjanski partizanski odred.

U periodu od 16. do 30. V Banjanski su partizani razoružali posade neprijatelja u selima: Strašnik, Doljaci, Svračica, stanica Maja, stanica Grabovac, Skela, a u Pounju selo Kuljani, Međenjan i Bjeljevina. U tim je akcijama zaplijenjeno: 5 puškomitrailjeza, 173 karabina, 17.000 metaka i mnogo drugog ratnog materijala. Gubici neprijatelja 29 mrtvih i mnogo ranjenih. Strijeljano je 12 ustaša, a zarobljeno 75 žandara i domobrana...«³⁰⁹

Osim navedenih vojno-političkih i borbenih aktivnosti, štabovi i jedinice odreda pomagale su rad pozadine za tjeće stanje su snosili odgovornost pred Partijom, tako da se u pozadini tokom maja 1942. godine odvijao intenzivan organizaciono-politički rad i privredna djelatnost.

³⁰⁷ Arhiv IHRPH, Zagreb, arhiv br. 3102.

³⁰⁸ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 2/4, kut. 1614; asopis 13. maj, izd. SUPJ Beograd, br. 6/1971. godine.

³⁰⁹ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 5. str. 92.

Aktivnost pozadine u maju 1942. godine

Pod stalnim osiguranjem jedinica NOPO Banije, svi NOO, organizacije žena i pogotovo omladine ustani ke Banije vodili su pravu bitku za proljetnju sjetvu. Osim toga, odvijale su se i druge organizaciono-političke aktivnosti u redovima NOP-a.

Dana 3. maja OK KPH za Baniju izvjestio je Pokrajinski komitet SKOJ-a za Hrvatsku o tokovima organiziranja i stanja organizacija SKOJ-a i organiziranja Saveza mlade generacije. Da bi rad SKOJ-a i sa omladinom što bolje napredovao OK KPH za Baniju 19. maja 1942. godine kooptirao je u Okružni komitet SKOJ-a za Baniju Slavka Janečkovića i za sekretara koji je do tada bio u 3. bataljonu. Zatim su u OK SKOJ za Baniju imenovani uro Roksandi koji je došao iz 2. bataljona, te omladinci sa terena Jovo Zubanović iz kotara Petrinja, Nikola Vojnović iz kotara Kostajnica, Vera Cvetković je upućena na rad sa omladinom u kotar Dvor. Kasnije, tokom ljeta 1942. godine, OK SKOJ za Baniju proširen je sa Mirom Sužnjevićem (Miti) i urom Ljiljak iz kotara Gline, Milanom Nožinićem iz kotara Petrinja i Zdravkom Kolarom iz kotara Kostajnica. Time je bilo dovršeno organiziranje SKOJ-a na ustani koji Baniji, a Okružni odbor omladine biran je na konferenciji tek 19. januara 1943. godine.³¹⁰

U djelatnosti NOO osim proljetnje sjetve i drugih radova značajno mjesto pripada savjetovanju delegata NOO sa delegatima ostalih organizacija i organa NOP-a Banije u organizaciji štaba NOPO Banije. Ovo savjetovanje sazvano je i održano 17-18. maja 1942. godine u selu Gage kod Dvora. To je do tada najveće savjetovanje svih predstavnika NOP-a Banije. Na savjetovanju se raspravljalo o svim pitanjima borbe, života i rada na oslobođenom području. Uz sve ostale zaključke, odluke i zadatke zanimljiva je odluka o tome da se poubijaju svi psi po selima slobodnog područja zbog otkrivanja pokreta lavežom, kao i mogući nosi prenošenja zaraze poslije ustaških klanja i ubijanja, te drugih na inaštenja raznih zaraznih bolesti.³¹¹ O tom savjetovanju štab NOPO Banije napisao je 22. maja 1942. godine pismo svim NOO. U pismu piše:

»Svim NOO Banije.

Na dan 17. V održano je savjetovanje između predstavnika NOO-a kotara: Petrinja, Kostajnica, Dvora i Gline sa predstavnicima štaba Partizanskog odreda Banije, gdje su iznešeni svi nedostaci, kao i zadaci za NOO da ih riješi.

1. - NOO nisu dovoljno pokretali pitanje organizacije proljetne sjetve tako da mnoga sela nisu do danas započela sa sjetvom. Osjećaj se nestaćica sjemena i vrlo slaba raspoljila tegle i stoke.

³¹⁰ Arhiv IHRPH, Zagreb, kut. 30 Fond OK SKOJ-a za Baniju; uro Roksandi, *Vojnoistorijski glasnik JNA*, br. 1/1980. str. 161-182; Ljuban Šurić, *Zbornik Revolucionarni omladinski pokret u Hrvatskoj 1941. do 1948. godine*, str. 158, izd. Centra za kulturnu djelatnost omladine, Zagreb, 1972. godine.

³¹¹ Iz pisma autoru u esniku Nikole Dobrića rodom iz sela Oraovice; svjedočenja autoru u esniku savjetovanja: Sime Todorović, ure Bakra i drugih.

2. - Zbog nestašice potkova za konje, dobar deo konja je nesposoban za rad.

3. - NOO nisu dovoljno posvetili pažnje suzbijanju špekulacije. Neki su seljaci uz propusnicu NOO nabavljeni razne artikle tobož za selo, a špekulirali su. Nije ništa protiv takvih poduzeto.

4. - NOO malo su posvetili pažnje ishrani siromašnih porodica, naro ito iz popaljenih sela, koji nemaju sredstava za život.

Neki NOO su se pokazali nedorasli za suzbijanje špijunaže, te je neprijatelj ubacio agente u naše redove.

Neka hitno iskrsla pitanja rješavana su bez naroda, na svoju ruku, te nisu dobro riješena.

Zadaci koji se postavljaju pred NOO.

1. - Op inski NOO neka najhitnije organizuju sijanje kukuruza, krompira i ostalog. Sjeme dobro rasporediti putem zamjene i otkupa, naro ito za sela koja to nemaju.

2. Mjesni NOO e ovlastiti najbolje ljudi koji e vršiti nabavku za selo i obezbjediti ih dozvolama. Organizirati narodne straže koje e one mogu avati dolazak i odlazak u sela onih koji nisu za to odre eni.

3. - Da bi se omoguila normalna ishrana stanovništva i snabdijevanje najnužnijim namirnicama organizirati po opština op inske mazine. Od imu nih seljaka otkupiti viškove žita i drugo. U pomanjkanju novca izdavati reverse u kojima nazna iti od koga, koliko i kada je šta otkupljeno.

Siromašnim seljacima koji nemaju ni žita ni novac iza i u susret tako da ih se zadužuje za onu vrednost koju su dobili žita, a oni e mo i odužiti radom u nadnicama prema ranije donesenoj odluci na ko tarskim odborima.

Op inski NOO e za stanovništvo uništenih i oplja kanih sela organizovati otkup hrane, kukuruza, od imu nijih seljaka koji ima više hrane i davati ih porodicama koje nemaju ništa. U nedostatku novca davati reverse. Ta an opis svega u reversu.

4. - Op inski NOO popisati e sve blago³¹² koje je prilikom paljenja sela otjerano u sela koja nijesu poplja kana i spaljena bez obzira na me usobnu trampu. Ako se pokažu mjestimi ne nezgode, tj. da bi neko bio ošte en u toj mjeri da bi ostao bez radnog blaga, a ranije ga je imao, opština e se pobrinuti da nadoknadi i povrati imovno stanje u prijašnji položaj - otkupom od seljaka koji ga imaju i dodjeli onima koji ga nemaju.

Kada se pokažu povoljni uvjeti isti seljaci treba da se oduže za vrijednost stoke.

Štab NOPO Banije.³¹³

Navedeno savjetovanje je održano i raspis NOO upu en je zato što su štabovi bataljona NOP odreda još uvijek snosili punu odgovornost za podru je na kome su djelovali.

³¹² Blago je na Baniji naziv za stoku.

³¹³ Arhiv IHRPH, Zagreb, arhiv. br. 3100.

U radu KPH na Baniji vrlo živa aktivnost

Jedna od aktivnosti KPH na Baniji tokom maja 1942. godine bila je Osniva ka partijska konferencija za kotar Dvor, sazvana i održana 9. maja 1942. godine u šumi, rejon brda Kapija sjeverno od sela Ljeskovca. U prisustvu 20 delegata i više gostiju konferencija je sagledala razvojni put KPJ kotara Dvor, razvoj ustanka i oružane borbe od 1941. godine. Na kraju je izabran Prvi kotarski komitet KPH za kotar Dvor, potvr u-ju i izbor kooptiranog sekretara KK KPH kotara Dvor Franje Knebla.³¹⁴

Zatim je OK KPH za Baniju, provode i odluke sa sjednice plenuma OK KPH za Baniju od 2. maja 1942. godine o sazivanju i održavanju Prve okružne partijske konferencije KPH za Baniju 31. maja 1942. go-
dine, poslao raspis 12. maja 1942. svim KK KPH za Baniju u kojem je tražio podatke za partijsku konferenciju, i to:

»Naša partijska organizacija stoji pred okružnom konferencijom koja će se održati koncem maja. Dostavite izvještaj o sledećem:

1. - Da sve partijske organizacije izvrše savjetovanje o tome koja pitanja konferencijom dotaknuti i postaviti pred partiju.

2. - Da KK pripreme detaljan izvještaj o historijskoj prošlosti svoga kotara.

3. - Brojno stanje partijaca i partijskih elija, kao i uticaj njihov na terenu.

Brojno stanje i utjecaj SKOJ-a, NOO, NOF, AFŽ.

Rok 24. V.

Okružni komitet ustanovio je veliki nedostatak u radu partijske organizacije u odredu:

1. Sto do danas nisu shvatile zadatku u odredu,

2. - Što je većina partijaca starija, a treba se prilagoditi novim uslovima:

- borbenost i poštovanje glavnih elemenata,

- neke starješine koji nisu komunisti esto su imah ja i uticaj od komunista.

Po prvom OK izdaće upute.

Po drugom KK trebaju u initiji sledeće:

- energijom o istiti etne jedinice od panikera i kolebljivih elemenata. Uvući u jedinice nove dobre borce, borbene i poštene. Sve ostalo upotpuniti marljivim radom uz izobrazbu i kursevima. U izvršenju zadataka postaviti li nu odgovornost i ja ati inicijativu. Odmah poslati u odrede najbolje i najborbenije partijce iz seoskih jedinica.

U pogledu seoskih jedinica već je pomenuta istka od oportunističkih i neborbenih pojedinaca. Kotarski komiteti nikad nisu odlučno zahvatili to pitanje. Neki su se izvukli iz odreda kao bolesni i unose familijarnost i neborbenost u seoske elije.

Izvještaj se dostavlja lično na odgovornost sekretara KK.

Do 30. V o.g. obavjestiti o preduzetom...«³¹⁵

Na osnovu traženih podataka, napisani su referati za Prvu okružnu partijsku konferenciju KPH za Baniju. Podaci jedino nisu stigli iz KK KPH za kotar Sisak.

³¹⁴ Zbornik NOR-a 4, str. 142; svjedočenje autoru Franje Knebla, Adama Dupale, Mihaela Pribićevića i drugih u imeniku Osnivačke konferencije u Ljeskovcu.

³¹⁵ Arhiv IHRPH, Zagreb, arhiv broj 2069.

Prva okružna partitska konferencija

U školi sela Ljeskovac kraj Dvora, 31. maja 1942. godine započela je sa radom trodnevna Okružna partitska konferencija OK KPH za Baniju. Okupila su se 53 partitska delegata sa ustani ke Banije koji su predstavljali 82 partitske elije, 7 opštinskih i 4 kotarska komiteta Partije sa ukupno 402 lana KPH, odnosno KPJ. U organizacionom referatu dat je i tabelarni pregled organizacije KPH za Baniju, bez kotara i grada Siska. Konstatirano je i stanje organizacije SKOJ-a ustani ke Banije, koji je djelovao u 82 aktiva i 4 kotarska komiteta SKOJ-a sa ukupno 590 lana nova.

Prvoj okružnoj konferenciji KPH za Baniju prisustvovali su: sekretar OK KPH za Kordun (Karlovac) Ivo Marinković Slavko, lan CK KPH kao delegat CK KPH Zvonko Brkić, te drugi gosti i uzvanici.

Teme rasprave Prve okružne partitske konferencije za Baniju nalazimo u dnevnom redu konferencije, prema sa uvanom zapisniku:

1. - Politička situacija s diskusijom. Referent delegat CK KPH.
2. - Politički referat. Referent politički sekretar OK KPH za Baniju, Vlado Janić Capo.
3. - Organizacioni referat. Referent organizacioni sekretar OK KPH za Baniju, Artur Turkulin Tujko.
4. - Vojni referat. Referent komandant štaba NOPO Banije i lan OK KPH za Baniju, Stanko Bjelajac.
5. - Referat o SKOJ-u i omladini. Referent Milutin Baltić, lan OK KPH za Baniju zadužen za rad SKOJ-a.
6. - Referat o radu NOO. Referent Ranko Mitić, politički komesar NOPO Banije i lan OK KPH za Baniju.
7. - Referat o AFŽ. Referent Mira Poštić (Bjelajac), lan OK KPH za Baniju, zadužena za rad sa ženama.
8. - Referat o agitaciji i propagandi. Referent Ivo Brodarac, referent saniteta NOPO Banije i lan OK KPH za Baniju.
9. - Razno.
10. - Predlog Rezolucije konferencije.
11. - Biranje novog OK KPH za Baniju,
12. - Završna riječ delegata CK KPH.

Konferencija je nakon rasprave i sporazumijevanja po svim pitanjima borbe, života i rada izabrala novi OK KPH za Baniju, u sastavu: Vlado Janić Capo, politički sekretar; Artur Turkulin Tujko, organizacioni sekretar.

Ilanovi biroa OK KPH za Baniju: Stanko Bjelajac, Ranko Mitić i Nikola Vujić Stari.

Ilanovi Plenuma OK KPH za Baniju: Ivo Brodarac, Joco Milobratović, Antun Štajcar, Mira Poštić (Bjelajac), Ivo Altic i Slavko Janečković, ujedno sekretar OK SKOJ-a za Baniju.³¹⁶

Za dalji rad i razvoj NOPO Banije značajne odluke donesene su trećeg dana rada Prve okružne konferencije OK KPH za Baniju, 2. juna

³¹⁶ Arhiv CK SKJ, Beograd, reg. 867/III, 1-10; Arhiv IHRPH, Zagreb, kut. KP-176 arhiv br. 2071/3, 2074, KP-9-83.

1942. godine. Pored ostalih mjera zaključno je da se za sektor Petrinja - Glina formira 5. bataljon, a u srednjoj Posavini (kotar Sisak) 6. bataljon NOPO Banije. Taj zaključak proveden je tokom juna 1942. godine, a ubrzo iza toga formirana su i dva udarna bataljona, i to: jedan bataljon za popunu 1. udarne brigade Hrvatske u Lici, a jedan u sastavu NOPO Banije. Za prodror u hrvatska sela općina Bušica, Stankovac i Gora prethodno je formiran Partizanski rejon (grupe partizanskih aktivista u selima) a do konca jula 1942. godine i Banijska partizanska eta »Matija Gubec«.

Bio je to do tada najveći dogovor komunista ustaničke Banije, odnosno usklađivanje mišljenja, sugestija i iskustva - poslužio je i zanimljiva ova konferencija.

Novi bataljoni, ete i grupe u odredu

Provodeći zaključak i rezoluciju Prve okružne partizanske konferencije KPH za Baniju o pitanjima organizacije NOPO Banije, komandant NOPO Banije je 4. juna 1942. godine izdao Naredbu broj 23 kojom je izvršeno postavljanje, odnosno ozvani enje ranije postavljenih starješina u odredu, i to:

- za zamjenika komandanta Partizanskog odreda Banije postavlja se Marijan Cvetković;³¹⁷
- za zamjenika političkog komesara partizanskog odreda Banije postavlja se Uroš Krunic³¹⁸
- za obavještajnog oficira u štabu Banije postavlja se Simo Todorović, dotadašnji politički komesar 3. bataljona;
- za informativnog oficira u štabu Banije postavlja se Joža Kovacić;³¹⁹
- za šefa štaba Banije postavlja se Milan Brunović;
- za zamjenika političkog komesara 1. bataljona postavlja se Šukrija Bijedić, dotadašnji zamjenik političkog komesara 2. bataljona;
- za zamjenika političkog komesara 2. bataljona postavlja se Mile Šukrić, dotadašnji zamjenik političkog komesara 1. bataljona;
- za političkog komesara 3. bataljona postavlja se Branko Borojević, dotadašnji politički komesar 4. ete 3. bataljona;
- za operativnog oficira 4. bataljona postavlja se Milan Trninić, dotadašnji komandir 1. ete 3. bataljona;
- za obavještajnog oficira 4. bataljona postavlja se Dragan Branković, dotadašnji obavještajni oficir u 2. bataljonu;
- za komandanta 5. bataljona postavlja se Sava Gajić, dotadašnji operativni oficir u 3. bataljonu;

³¹⁷ Postavljenje Marijana Cvetkovića nije potvrdio GŠH, pa je 25. jula za zamjenika komandanta NOPO Banije postavljen Nikola Maraković Nina. Marijan Cvetković odlazi u Moslavinu za komandanta NOPO Moslavina.

³¹⁸ Uroš Krunic je postavljen za prvički politički komesar 1. udarne brigade Hrvatske i odlazi 4. jula u Liku. Na njegovu dužnost dolazi uroš između.

³¹⁹ U stvari, radi se o zamjeni redovnih naziva obavještajne i informativne službe. Informativna služba se bavila prikupljanjem obavještajnih podataka o neprijatelju i akcijama, a obavještajna o tajnom neprijatelju u vlastitim redovima.

- za zamjenika politi kog komesara 5. bataljona postavlja se Milan Despot, dotadašnji obaveštajni oficir 1. bataljona;
- za zamjenika politi kog komesara 5. bataljona postavlja se Milan Stanić, dotadašnji politi ki komesar 3. ete 2. bataljona;
- za operativnog oficira 5. bataljona postavlja se Nikola Kajić;
- za obavještajnog oficira 5. bataljona postavlja se Ilija Tarabić, dotadašnji komandir 2. ete 1. bataljona;
- nare uje se da 1. eta 1. bataljona u punom sastavu uđe u 5. bataljon;
- nare uje se da 3. eta 3. bataljona u punom sastavu uđe u 5. bataljon.

Itavi komandni sastav 5. bataljona javlja se u štab NOPO Banije 6. juna 1942. godine;

- za komandira 5. ete 1. bataljona postavlja se Milan Despot br. 2 (Miško), dotadašnji komandir ete;
- za politi kog komesara 5. ete 1. bataljona postavlja se Janko Šušnjarić, dotadašnji politi ki komesar ete;
- za politi kog komesara 4. ete 1. bataljona postavlja se Mirko Sužnjević, dotadašnji politi ki delegat uđe.

Svi postavljeni moraju primiti dužnost najkasnije do 6. juna.³²⁰

Umjesto Hamdije Omanovića, koji je ostao u Grmeču, za zamjenika politi kog komesara 4. bataljona došao je Ferid Dedić, rodom iz Bosanskog Novog.

Brojno stanje NOPO Banije na dan 5. juna 1942. godine bez Banjanske proleterske ete i grupe boraca pri KK KPH kotara Sisak u srednjoj Posavini iznosilo je: 1281 borac, 770 pušaka »mauzer«, 94 puške »manliher«, 6 pušaka trometki, 1 puška talijanska, 223 preklopne lovačke puške, 31 puškomitrailjer, 1 laki mitraljez, 2 teška mitraljeza, 166 pištolja, 319 ručnih bombi itd.³²¹

U novoformirani 5. bataljon ušle su: 1. eta 1. bataljona, komandir Adam Petrović Gigac, politi ki komesar Ivan Šibić,³²² 5. eta 1. bataljona, komandir Milan Despot br. 2, politi ki komesar Janko Šušnjarić, 3. eta 3. bataljona, komandir Nikola Bila, politi ki komesar Pajo Manojlović. Ukupno u 5. bataljona bila je: 188 boraca i starješina, 120 pušaka »mauzer«, 29 pušaka »manliher«, 26 lovačkih pušaka, 5. puškomitrailjeza.³²³

Za formiranje Udarnog bataljona NOPO Banije za 1. udarnu brigadu Hrvatske (poznat i kao »Liku bataljon«) odlučeno je 3. juna da u jednu etu iz 3. bataljona, po 20 boraca iz 1. i 2. bataljona, a po 15 boraca iz 4. i 5. bataljona, što je ukupno 200 boraca. Međutim, do formiranja ovog bataljona pozvano je još 50 omladinaca koji su završili vojno-političke kurseve na Baniji, ili ukupno 250 boraca i starješina.³²⁴ U štab Udarnog bataljona za Liku određeni su: komandant bataljona Milan

³²⁰ Zbornik NOR-a V, knj. 5, str. 24

³²¹ Zbornik NOR-a V, knj. 5, str. 32.

³²² !; „etj. 1“ bataljona imala je 4 vodnika. Vodnici su bili: Gligorije Bunić, Gligorije Bila, Stojan Nenadović i Mican Nevajda. Politički delegati vodova: Duško Avić, Janko Mraković, Ferid Čežime (nepoznato) i Ivan Čurić.

³²³ Zbirka NOR-a V, knj. 5, str. 24. Arhiv VII JNS 1/5, k. 1613.

³²⁴ Arhiv II JNA, Beograd, reg. 175. kut. 1613

Trnini Mi o, politi ki komesar Stanko Kre a ane, zamjenik politi - kog komesara Mile uki Grbe radi ega nije ni otišao u 2. bataljon po navedenoj Naredbi broj 23, operativni oficir Milan Rajkovi . Bataljon je imao tri ete kojima su komandovali:

1. eta komandir Rade Milojevi , politi ki komesar Pajo Samardžija;
2. eta komandir Mile Mitrovi , politi ki komesar Ivan Babi ;
3. eta komandir uro Karapandža, politi ki komesar Ivan Ba-
cun.³²⁵

Bataljon je sa Urošom Kruni em, politi kim komesarom 1. udarne brigade Hrvatske, krenuo iz Malog Gradca 4. jula, a 7. jula u selu Tobioli ušao je u sastav brigade kao njezin 4. (banijski) udarni bataljon.

Odluka o formiranju 6. bataljona NOPO Banije donesena je 8. juna, a bataljon je formiran do 28. juna 1942. godine. Ve 5. juna 1942. godine OK KPH za Baniju u pismu upu enom KK KPH za kotar Sisak, obaveštava KK o ve upu enim desetinama boraca u srednju Posavinu. Zatim da KK KPH kotara Sisak zapone sa pripremama za formiranje 6. bataljona u ja ini dvije partizanske ete.

Istovremeno je KK KPH kotara Sisak sugerirano u pismu OK KPH za Baniju da pripremi održavanje kotarske partijske konferencije.³²⁶

U štabu NOPO Banije odlu eno je da se u srednju Posavinu uputi još 50 boraca sa 2 puškomitrailjeza. Za komandanta 6. bataljona odre en je Dragan Bobetko Maga, za politi kog komesara Mika Šmiljak, a za operativnog oficira Ivo Mladen. Bataljon je imao dvije ete i 120 boraca i starješina. Komanda 1. ete: komandir Mijo Bobetko Ivica, kasnije politi ki komesar Duka Bori . Komanda 2. ete: komandir Stevo Klari , politi ki komesar Ivo Rapi .³²⁷

Istovremeno, 8. juna 1942. godine, za prođor u hrvatska sela sjeverno od Gline, opine Bu ica i Stankovac ili »banijsko Pokuplje«, u selu Hajti je formirana udarna grupa. Odabranih 11 boraca iz 1. bataljona stavljeni je pod rukovodstvo Miloša Lazi a iz Hajti a sa zadatkom da vrše prođor u navedena sela. Ubrzo je 21. juna formirana sli na udarna grupa od 13 odabranih boraca u selu Majske Poljane pod rukovodstvom Mile Palomara za prođor u sela opine GORA. Bilo je to jezgro kasnije formirane banijske partizanske ete »Matija Gubec« NOPO Banije.

Bilo je to vrijeme naglog razvoja NOPO Banije. Pored navedenog formiranja novih jedinica, borbe su stalno voene. Ilustracije radi, dovoljno je navesti samo najvažnije, kao što su:

4. juna, 1. i 4. bataljon izvršili su još jedan napad na ustaško uporište u Vrnogra u. Zbog brze intervencije neprijatelja iz Velike Kladuše bataljoni su se morali povu i iz napada. Istovremeno, 2. bataljon »Miloš avija« napao je neprijateljsku posadu u selu Divuša u Pounju. Napad nije uspio, a u Divuši su ubijena 4 njema ka vojnika,³²⁸

³²⁵ Zbornik NOR-a V, knj. 5, str. 271, 304.

³²⁶ Arhiv IHRPH, Zagreb, arhiv br. 2138.

³²⁷ Knjiga *Fragmenti NOB u Moslavini*, str. 139; svjedo enje autoru Franje Smoli a 1971. godine i drugih.

³²⁸ Zbornik NOR-a V, knj. 5, str. 122, knj. 32, str. 325.

- 7. juna, 1942. godine, dok je grupa NOPO Korduna izvodila napade na neprijateljsko uporište u Topuskom, 1, 2. i 4. bataljon NOPO Banije nalazili su se u aktivnom osiguranju toga napada. Prvi bataljon je osiguravao napad na Topusko iz pravca Gline i istovremeno razoružao domaće »divlje« ustaše u Hrvatskom Selu kraj Topuskoga. Drugi bataljon »Miloš« avi « sa 1. i 2. etom izvodi upade u hrvatska sela Velika Vranovina i Bjeljevina u dolini rijeke Gline. Mjesne »divlje« ustaše iz ovih sela su pravovremeno pobjegli u Topusko, a seljacima su održani politički govorci i podjeljeni leci o ciljevima NOP-a. Četvrti bataljon sa 1. i 2. etom u operaciji na Topusko dobio je zadatak da napadne neprijateljsku posadu u rejonu Kamenski most na rijeci Glini, i da osigura napad iz pravca Velike Kladuše.³²⁹

Toga dana 7. juna 1942. godine uvečoko 19,15 odigrao se za narod i partizane Banije nesvakidašnji događaj. Partizanski avioni sa pilotima Franjom Kluzom i Rudi Ajevcem, bombardirali su neprijateljski garnizon u Dvoru. Poginuo je 1 domobran. Zatim su partizanski avioni bacali letke u sela Pounja i na području kotara Kostajnica.³³⁰

Neprijateljeva ofanziva juna 1942. godine

Neprijatelj je za ofanzivna dejstva protiv partizanskih jedinica koristio svaku moguću priliku. Tako je u vrijeme koncentracije svojih snaga za veliku ofanzivu na susjednu Kozaru iskoristio za višednevnu ofanzivu protiv NOPO Banije, odnosno za »išenje« slobodnog područja Banije i planine Šamarice od 9. do 14. juna 1942. godine.

O junsкоj neprijateljskoj ofanzivi na Baniju štab NOPO Banije u izveštaju GŠH od 19. juna 1942. godine, između ostalog piše:

»Od 9. - 13. VI neprijatelj je u jačini od 6.000 - 7.000 ljudi sastavljenih od ustaša, domobrana, a iz Dvora su napadali i Nijemci sa nekoliko etničkih izroda, izvršio ofanzivu na sektor Banije. Prema dokumentu koji je uhvaćen, u operacijama je sudjelovala 1. gorska divizija i zdrug pukovnika Mraka. Prije po etake ofanzive neprijatelj je 8 dana neprekidno bombardovao sva sela oko šume. Od bombardovanja stradalio je nekoliko civila, dok od partizana nije niko povrijeđen. U samom napadu avijacija je sudjelovala kao izviđač. Dva dana, od 9-10. ovog mjeseca I., II. i III. bataljon vodili su svaki na svome sektoru upornu borbu sa neprijateljem na prilazima našoj teritoriji. IV. bataljon pod jačim pritiskom morao se povući i djelimično u Kordun (I. i 3. eta - opaska), a djelimično u Bosnu (2. eta - opaska) i odmah iza povlačenja neprijatelja, povukle su se jedinice IV. bataljona opet na svoj sektor djelovanja, u svoje baze.

U borbama koje su vođene sa neprijateljem, neprijatelj je imao oko 100 mrtvih i ranjenih. Pošto I. bataljon nije uspio na vrijeme prebaciti svoje jedinice na određeni mu položaj između Brubna i Brezova Polja, bilo je omogućeno neprijatelju, da se ovim pravcem brzo probije do Žirovca, te tako ugroziće a II. bataljonu, koji je vodio borbe sa neprijateljem.

³²⁹ Zbornik NOR-a V, knj. 5, str. 122, 123.

Zbornik NOR-a V, knj. 5, str. 573, knj. 32, str. 325; Arhiv IHRPH, Zagreb, Arhiv br. 3072.

teljem koji je nadirao od Dvora (*u pravcu Bešlinca i Zirovca - opaska*). Zbog ovakvog stanja II bataljon morao se povući 11. VI u Šamaricu...³³¹

Tokom 11. juna u Šamarici kod avi a Brda našli su se u okruženju 1, 2. i 3. bataljon sa štabom NOPO Banije, što je GŠH kasnije oštroskrivio.³³² Da bi se izbjegla borba u okruženju sa daleko nadmoćnim neprijateljem, štab NOPO Banije je tokom noći 11/12. juna organizovao i naredio izvlačenje bataljona iz okruženja u dublju pozadinu neprijatelja, po sledećem:

1. bataljon pravcem avi a Brdo - An elina kosa - Veliki Gradac - Drenovac - Majske Poljane;

2. bataljon pravcem: avi a Brdo - selo Pedalj - selo Kosna u šumi Ljubina - Corkova a - Donji Zirovac;

3. bataljon sa štabom odreda pravcem: avi a Brdo - selo Tremušnjak - kosa Metla kod sela Jošavice.

Zabacivši se duboko u pozadinu neprijatelja koji je pretresao Šamaricu, bataljoni NOPO Banije organiziraju i izvode akcije prema uslovima konkretnim mogu nostima.³³³

Neprijatelj je prokrstario slobodnom teritorijom ponovno vršeći teror gdje god je naišao. Uhvaćene ljude, seljake je ubijao ili ih je odvodio u koncentracione logore. U Šamarici je naišao na zbjeg naroda koji dijelom likvidira, a dijelom odvodi u logore. U jednom od zbjegova bio je i borac Mate Bobetko, zbog bolesti, koji je ubijen. Dana 15. juna u Dvoru su likvidirali 32 ovjeka uhvaćena tokom ofanzive na području kotara Dvor.

Prokrstari vrišći slobodnom teritorijom i Šamaricom 1. gorska ustaško-domobranska divizija prikupila se u Pounju između Dvora i Kostajnice za ofanzivu na Kozaru koja je počela 15. juna 1942. godine i trajala mjesec dana. Četvrti ustaško-domobranski posadni zdrug i ostale ustaško-domobranske snage, kao i Nijemci vratili su se u svoje polazne garnizone i uporišta.

Zrinjske ustaše su se i tada takmičile u zlodjelima. Koristeći i prisustvo jakih neprijateljskih snaga, ustaše iz Zrinja izvode svakodnevne upade u okolna srpska sela - Rogulje - Dabiće, Vukeliće, Lotine, Šegestin, Oraovicu, Šakanlige, Šamarići, Dragu, Šamarići, Brane, Švrakaricu, Grabovicu, Gorići itd. U tim selima su sve dočekane su došli pljekati. Ubili su 23 ovjeka na koja su naišli. A da bi zlodjela bila još veća, silovali su jednu slijepu staricu od 70 godina i onda je ubili. Opljačkali su 27 konja, stotine svinja, ovaca, koza, razne peradi i 70 komada goveda.³³⁴

U toku te neprijateljske ofanzive zadobijen je plijen od 44 puške, 2 puškomitrailjeza i oko 2.500 metaka.

Pojava etnika u neprijateljskoj koloni iz Dvora na Uni, povezana je sa bijegom Sretena Krnjajića, Brace i Milana Cvetojevića i Princa u

³³¹ Zbornik NOR-a V, knj. 5. str. 122, 123, 250, tom IV, knj. 6. str. 380 i 392.

³³² Iz svjedočenja autoru komandanta NOPO Banije Stanka Bjelajca Cane, ure Mrkšića, Milana Nevađe, ure Vujića i drugih u esniku.

³³³ Kalendar JNA za 1953. godinu str. 225; iz svjedočenja autoru Stanka Bjelajca Cane i drugih u esniku.

³³⁴ Arhiv IHRPH, Zagreb, arhiv. br. 2180.

maju 1942. godine. Oni su oko sebe zapoeli okupljati i druge izdajnike iz srpskih redova, te povremeno u estvovati kao vodi i neprijateljskim jedinicama protiv partizana Banije. Ta pojava imala je šire razmjere. Tako štab I operativne zone Hrvatske (Banija, Kordun, Lika) u izvještaju od 23. juna 1942. godine, izme u ostalog, piše:

»Politi ka situacija na teritoriji I operativne zone u poslj dnje vrijeme obilježena je koncentracijom svih neprijateljskih snaga protiv narodnooslobodila ke borbe (etni ko-ustaški sporazum), življa neprijateljska propaganda i previranje u hrvatskim masama... etnici nastupaju sve življe i agresivnije u svojoj propagandi... Istom tom taktikom izgleda da se služe i ustaše. Jer nova pojava etnika na Baniji koja je otkrivena bila je u vezi sa pobjeglim etnikom Krnjaji Bracom, koji se nalazi u Dvoru... «³³⁵

Napad i paljenje sela Prekope

Probivši se iz Šamarice do sela Majske Poljane 1. bataljon NOPO Banije tokom no i 12/13. juna 1942. godine organizuje i izvodi napad na poznato ustaško uporište u selu Prekopa na cesti Petrinja - Glina. U to vrijeme dvije ete 1. i 2. bataljona bile su zamjenjene izme u bataljona, pa je 2. (dvorska) eta odre ena za osiguranje iz pravca Gline i napadanje od sela Jukinca.

Mjesne »divlje« ustaše iz sela Prekopa bile su daleko poznate po zlodjelima još iz 1941. godine. I te no i ustaše sela Prekopa dale su jak otpor partizanima. Komandant 1. bataljona Petar Krnjaji izdao je na-re enje da se poubijaju svi muškarci stariji od 16 godina i zapale sve ku e, ne konsultuju i se sa lanovima štaba.

Zapaljeno je te no i oko 30 zgrada i ku a u selu Prekopa i ubijeno 6 civila. Bila je to velika greška i prvi sluaj da partizani pale ku e i ubijaju civile. Na odgovornost su pozvani komandant bataljona zbog izdavanja takvog nareenja, a zatim politi ki komesar bataljona Joža Horvat, njegov zamjenik - partijski rukovodilac Šukrija Bijedi i operativni oficir Mate Jerkovi, što nisu sprije ili izvršenje takvog na-reenja. Paljenje sela Prekopa neprijatelj je iskoristio u propagandne svrhe protiv partizana.

Štab I operativne zone Hrvatske (Lika, Kordun i Banija) u dogovoru sa štabom Partizanskog odreda Banije, za paljenje sela Prekopa i ubijanje 6 civila, optužio je i osudio na smrt i strijeljao komandanta bataljona Petra Krnjaji a, a Šukrija Bijedi i Mate Jerkovi partijski su kažnjeni. Kasnije je politi ki komesar 1. bataljona Joža Horvat premješten za zamjenika politi kog komesara I operativne zone Hrvatske do odlaska na Kalnik, a zamjenik politi kog komesara bataljona Šukrija Bijedi , ponovno, premješten u 2. bataljon.³³⁶

Poslije izvršene akcije u selu Prekopa, 1. bataljon se povukao u sela Drenovac, Bijele Vode i Šušnjar. U tome rejonu bataljon se pritajio tokom 13. juna, s tim da je 2. eta bazirala u selu Donji Drenovac,

³³⁵ Zbornik NOR-a V, knj. 5, str. 163.

³³⁶ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 5, str. 124, 250.

a glavnina bataljona u selima Bijele Vode i Šušnjar. Kako se toga dana neprijatelj u kolonama vraćao poslije pretresa Šamarice u pravcu Petrinje i Gline, došlo je do iznenađenja 1. bataljona uz osjetne gubitke, pogotovo u 2. eti tokom odstupanja iz Drenovca preko livada u pravcu Vlahovića. O tome je štab odreda 19. juna 1942. godine, pored ostalog, napisao:

»... Kako su se neprijateljske snage toga dana sa ja im kolonama vraćale iz šume u pravcu Maje i Baće, htelo je komandant ovog bataljona da jednoj od ovih kolona postavi zasjedu u Bijelim Vodama ili Drenovcu. Međutim, jedna je neprijateljska kolona zbog neopreznosti izviđača izbila na sam položaj 1. bataljona tako da naši više nisu imali prilike pružiti otpor, nego su u bijegu morali da se prebacuju pod neprijateljskom vatrom preko pruge (*željezni ka pruga Banski Grabovac - Vlahović - Glina - op. autora*). Prilikom prebacivanja preko pruge, pošto ima nekoliko stotina metara brisanog prostora pretrpili smo gubitke, palo je 8 partizana i dvojica su lakše ranjeni. Tom prilikom trojica partizana iz 2. ete 2. bataljona koja je bila prebačena u sastav 1. bataljona predala se neprijatelju. Puškomitralskac se dobrovoljno predao sa puškomitralskom...«³³⁷

Druga eta koja se u selu Donjem Drenovcu našla u najtežem položaju - iznenađenja je iz pravca položaja glavnine 1. bataljona. Tokom odstupanja preko potoka Brune u pravcu sela Vlahović poginula su 2, a neprijatelj je zarobio 3 borca. Izgubljen je 1 puškomitralski i 5 pušaka. U navedenom izvještaju pogrešno je napisano da su se ovi borci dobrovoljno predali neprijatelju.³³⁸

Taj momenat nebudnosti izviđača a 1. bataljona, i to u dubljoj pozadini neprijateljskih snaga, pripisan je kao greška komandantu 1. bataljona Petru Krnjaji u.

U povodu osude i strijeljanja komandanta 1. bataljona Petra Krnjajića, štab NOPO Banije je 29. juna 1942. godine izdao pismeno saopštenje o zlodjelu Petra Krnjajića u napadu na selo Prekopu.

»Izdao je naređenje da se poubijaju svi stanovnici stariji od 16 godina i zapale sve kuće.

Ovo je u dubokoj suprotnosti sa politikom narodnooslobodilačke borbe.

Ova akcija je pokazala da u našim redovima ima ljudi koji hoće izvršavati takva naređenja.

Vojni sud pri komandi Partizanskog odreda Banije 29. VI donio je presudu da se Petar Krnjajić kažnjava smrću, kao opomena svima koji bi prekršili svetu zakletvu i kaljali svetu stvar narodnooslobodilačke borbe...«³³⁹

Za novog komandanta 1. bataljona postavljen je uro Vujić Brat iz sela Vlahovića.

O slučaju Petra Krnjajića pisao je štab I operativne zone Hrvatske u pismu štabu NOPO Banije po etkom jula 1942. godine, gdje je dato

³³⁷ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 5, str. 124. Puškomitralskac Draža, nije htio da baci puškomitralski i pobegne pa je zarobljen i neprijatelj ga je strijeljao.

³³⁸ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 5, str. 194, 573. Druga eta 2. bataljona vrata ena je u sastav svoga 2. bataljona, a 2. eta 1. bataljona iz 2. u svoj 1. bataljon.

³³⁹ Arhiv IHRPH, Zagreb-Fond PO Banije; arhiv br. 3061.

šire objašnjenje zlo ina u selu Prekopa. To je iskoristio neprijatelj i snimio film koji je prikazivao u kinima s ciljem da odbije ljudе od NOP-a. U istom pismu kritikovano je komandovanje u vrijeme napada na Matijevi e i Lebrenicu 7. jula 1942. godine.³⁴⁰

Borbe posle proboga iz okruženja

Probivši se iz okruženja u Šamarici i ostali bataljoni NOPO Banije svakodnevno izvode akcije.

Dana 13. juna 3. bataljon dostiže dijelovima do sela Svinjice prodiru i u pravcu željezni ke pruge Sunja - Sisak. Tokom dana u šumi Sajna kraj Svinjice napadnuta je neprijateljska patrola ja ine 4 žandara iz Sunje. Dvojica su ubijena, a dvojica su uspjela pobje i. Zna aj ove akcije je u tome što je kod ubijenih žandara na en spisak žandarskih i ustaških doušnika (agenata), koji su kasnije likvidirani. Sutradan, 14. juna djelovi 3. bataljona iz zasjede kraj sela Pecki kod Petrinje likvidirali su žandarmerijsku patrolu od 3 žandara.³⁴¹ Dana 15. juna 3. bataljon imao je ve i uspjeh u borbi sa dva voda ustaša Kvaternikove garde ili »crvenkapica«. Toga dana kod sela Komogovine napadnut je vod ustaša a devotorica su ubijena. Plijen je bio 4 puške i 1 puškomitraljez. Istoga dana 2. eta 3. bataljona kod sela Borojevi i napala je vod ustaša Kvaternikove garde koji je krenuo u intervenciju ka selu Komogovini. U tom prepadu zarobljeno je 25 ustaša- aka i studenata od kojih je 13 osu eno na smrt i strijeljano, 10 je pušteno, a 2 su se prijavili dobrovoljno i ostali u partizanima. Zaplijenjene su 22 puške, 1 puškomitraljez i oko 1.650 metaka. Ukupni plijen bio je 26 pušaka i 2 puškomitraljeza. Naši gubici u ovim borbama bili su: 2 poginula i 3 ranjena borca.³⁴² Slijede eg dana 16. juna 3. bataljon sa Kondi a brda kraj sela Blinje, iz zasjede, razbija dvije satnije neprijateljskih vojnika.

Vrativši se na svoj sektor poslije ofanzive, 4. bataljon NOPO Banije poja ava dejstva na liniji Bosanska Otoka - Bužim - Vrnogra . Dana 16. juna 2. eta 4. bataljona Pere Malivuka u zasjedi na cesti Bosanska Otoka - Bužim ubila je 4 ustaše.

Prvi bataljon 18. juna sa 1. i 3. etom ruši željezni ku prugu Petrinja - Glina izme u stanica Banski Grabovac i Maja, te PTT stubove u dužini 5 kilometara. Druga eta 2. bataljona vrativši se iz Ristava 1. bataljona tokom 19. juna u selu Javornju ubija 3 neprijateljeva vojnika i više ranjava.³⁴³

Navedeni uspjesi bataljona NOPO Banije omogu ili su štabu NOPO Banije da 15. juna 1942. godine pozove u odred sve omladince koji su završili omladinske vojno-politi ke kurseve, a zbog nedostatka oružja ostavljeni su kod ku e na terenu. Od tih 50 omladinaca neki su ukljeni u Udarni bataljon za popunu 1. udarne brigade Hrvatske.³⁴⁴ O omladinskim vojno-politi kim kursevima koji su se i dalje održavali - škola

³⁴⁰ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 29/6. kut. 1468.

³⁴¹ Arhiv IHRPH, Zagreb, arhiv. br. 3073; Zbornik NOR-a V, knj. 5, str. 124.

³⁴² Arhiv IHRPH, Zagreb, arhiv. br. 3073.

³⁴³ Zbornik NOR-a V, knj. 5, str. 187, 188.

³⁴⁴ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 1/6, kut. 1613.

sela Ljubina na Baniji - svi stepeni komandovanja vodili su posebnu brigu. Ocjenu te aktivnosti u VI i VII mjesecu 1942. godine nalazimo i u izvještaju politi kog komesara I. operativne zone Hrvatske iz po etka jula 1942. godine, gdje piše:

»... Omladinski vojno-politički kursevi vode se na svim sektorima (Banija, Lika, Kordun - opaska autora) i daju dobre rezultate. Uz posljednje izvještaje poslali su nam i program rada. Plan nastave koja se je izvodila kod omladinaca na Baniji nije potpun jer su se oni držali strogog plana koji je sastavljen još u početku naše borbe, tako da program nije sadržavao pitanje etnika Draže Mihailovića, slabo je naglašeno jedinstvo Srba, Hrvata i muslimana u borbi protiv okupatora i izdajnika, zatim odnosa prema vlasti u Londonu i HSS-u i najnoviji politički događaji: etničko-ustaška suradnja i ugovor između SSSR-a i Velike Britanije...«

Zatim štab I. operativne zone Hrvatske 18. juna 1942. godine uz obavijest da je CK KPH za politi kog komesara 1. udarne brigade Hrvatske imenovao Uroša Krunicu, zamjenika politi kog komesara NOPO Banije, požuruje sa formiranjem Udarnog bataljona za popunu 1. udarne brigade Hrvatske. Međutim, znajući i za posljednje uspjehe NOPO Banije, štab I. operativne zone zahtijeva da se razmotri mogunost formiranja Udarnog bataljona u sastavu NOPO Banije za dejstva van sektora pojedinih bataljona, odnosno na itavom području Banije i dalje ako se ukaže potreba i mogu nosti. Udarni bataljon formiran je 28. jula 1942. godine.

Borbe kao pomoč susjednoj Kozari

Neprijatelj je sa vrlo jakim snagama pod komandom njemačkog generala Fridriha Štala, komandanta 714. divizije iz Banjaluke, 15. juna 1942. godine započeo jednomjesečnu ofanzivu na Kozaru.³⁴⁵ Radi razbijanja neprijateljskih snaga i posredne pomoći 2. krajiskom NOP odredu »Dr Mladen Stojanović«, na Baniji su pojavljene borbe aktivnosti i ostvareno uže sadejstvo sa 1. krajiskim NOPO iz Grmeča. Tržište dejstava bataljona NOPO Banije bilo je na liniji Bužim - Bosanska Otoka - Bosanski Novi i Dvor.

Bile su u toku pripreme 1. krajiskog NOP odreda iz Grmeča za napad na neprijateljski garnizon u Bosanskoj Krupi. Zato je štab za Bosansku krajinu tražio od GŠH da mu sadejstvuje radi razbijanja neprijateljske ofenzive na Kozaru.

Kao osiguravanje napada na Bosansku Krupu, 1., 2. i 4. bataljon NOPO Banije, po naredbi GŠH djeluju na liniji Bužim - Bosanska Otoka - Bosanski Novi i Dvor.³⁴⁶ Istovremeno su i na ostalom dijelu Banije izvedene akcije. U izvještaju štaba NOPO Banije od 24. juna 1942. godine o tim akcijama, između ostalog, piše:

»19. VI o.g. 2. eta ovog (2. - op. autora) bataljona nalazila se na položaju kod Žminjaka (*Javoranj - opaska*). Toga dana naišao je nepri-

³⁴⁵ Zbornik NOR-a V, knj. 5, str. 251.

³⁴⁶ Mladen Oljača, *KOZARA*, »Svjetlost«, Sarajevo, 1973.

³⁴⁷ Zbornik NOR-a, IV, knj. 5, str. 299, Tom V, knj. 5, str. 160.

jatelj prema Javornju. Tom prilikom naišao je na jednu desetinu ove ete, koja je držala položaje u ovom pravcu. Kada se neprijatelj približio partizani su otvorili vatru i snage neprijatelja, ija je ja ina bila oko 50 ustaša, udarile su u pani an bijeg. Iza sebe su ostavili 3 mrtva, a bilo ih je nekoliko ranjenih. Plijen je bio 3 karabina, 5 ru nih bombi i 200 metaka.

20. VI o.g. 3. eta ovog (2. - *op. autora*) bataljona držala je položaj na ulskim brdima nedaleko od Dvora. Neprijatelj je toga dana pokušao napasti ove položaje sa ja im snagama i baca ima mina, ali je uz gubitke bio odbijen. Plijena u oružju nije bilo.

Snage ovoga bataljona uglavnom imaju za zadatak u poslednje vrijeme dok se vrše operacije oko Otoke i na pruzi izme u Krupe i Bosanskog Novog da štite rušenje pruge, što obavljaju seljaci sa našeg sektora i sektora I krajiškog odreda. Ujedno imaju zadatak da drže blokirane snage neprijatelja, koje se nalaze u Dvoru, da se ne bi probile našima za le a i tako omele operaciju... .

22. VI og. 1. i 2. eta IV bataljona prebacile su se preko Une i izvršile napad na željezni ku stanicu Blatna. Napad je po eo oko 11 sati. Pošto je komandir 2. ete (*Pero Malivuk - opaska autora*) ovoga bataljona prethodno uspostavio vezu sa komandirom ove stanice i s njim ugovorio akciju, prilikom napada pucalo se s jedne i druge strane uvis... Istovremeno zauzeta je vaktarnica (stražarnica) broj 6 nakon ispaljenog prvog plotuna od strane naših partizana. Plijen je bio 62 karabina, 3 puškomitrailjeza, 1 teški mitraljez, 52 komada ebadi, 16 šatorskih krila, 64 ranca, oko 5.000 metaka i ostalog ratnog materijala. Mrtvih i ranjenih nije bilo ni sa jedne strane. Poslije akcije na zahtjev domobrana iz ove posade, strijeljan je 1 krvnik ustaša. Svi zarobljenici domobrani po svojoj želji pušteni su svojim ku ama zajedno sa komandirom. ..

Snage II i IV bataljona poslije zauze a Blatne stupile su u tjesnu saradnju sa I krajiškim odredom i vrše zajedni ke akcije...³⁴⁸

Istovremeno su 3. i 5. bataljon NOPO Banije izvršili napad na ustaško uporište u selu Donja Budi ina kod Petrinje. Zarobljeno je 15 ustaša, a zaplijenjeno 37 pušaka i 2 puškomitrailjeza. U tješnjaku izme u sela Hrastovice i Mlinoge porušeno je 1,5 km željezni ke pruge Petrinja - Kraljev ani - Glina. Zatim, djelovi 3. bataljona pod rukovodstvom Antuna Kulisi a Kulise iz zasjede postavljene u selu Panjani nedaleko željezni ke stanice Kostajnica, uništili su dio štaba 4. ustaško-domobranskog zdruga iz Petrinje pukovnika Ivana Mraka. Cilj je bio likvidacija pukovnika Mraka, ali on nije bio u sastavu napadnutog dijela štaba zdruga.³⁴⁹

U daljnjem, 1. 3. i 5. bataljon 24. juna 1942. godine izvode nekoliko akcija, i to: 1. i 3. eta 1. bataljona izvršile su napade na neprijateljske posade u selima Crni Lug i Maja. Tre i bataljon napada neprijateljske posade u selima Cunti i Hrastovica kraj Petrinje, da bi sutradan,

³⁴⁸ *Zbornik NOR-a V, knj. 5, str. 187, 188.*

³⁴⁹ *Zbornik NOR-a V, knj. 5, str. 188, 244, 611. O podvigu Antuna Kulisi a Kulise, Jovo Borojevi , ZASJEDA, Zbornik, Sedma banjiska divizija, Voinoizdava ki zavod, 1967, str. 83.*

25. juna, 3. i 5. bataljon na cesti Petrinja - Kostajnica izme u sela Bi-jelnika i Knezovljana, napali iz zasjede neprijateljsku bojnu (bataljon) kojoj su nanijeli osjetne gubitke.³⁵⁰

Drugi i 4. bataljon sa 2. etom 1. bataljona, u toku sadejstva 1. i 2. krajiskom partizanskom odredu, 26. juna izvode napad na neprijateljske posade: u selu Matijevi ima 4. bataljon, na brdu Lebrenica (Laudanov šanac) izme u Dvora na Uni i Matijevi a, 2. bataljon i 2. eta 1. bataljona. Napad nije uspio. Neprijatelj je pružio jak otpor iz utvr enih uporišta sa bunkerima i ži anim i minskoeksplozivnim preprekama oko njih. Osim toga, na tim položajima neprijatelj je branio - spoljna odbранa - garnizone u Dvoru na Uni i Bosanskom Novom, te važnu cestovnu vezu u Pounju, pogotovo, poslije prekida željezni kih veza rušenjem 7/8. maja 1942. godine vijadukta na pruzi Kostajnica - Volinja.³⁵¹

No u 29/30. juna, 3. i 5. bataljon Partizanskog odreda Banije pod komandom štaba odreda, a uz punu pomo u pripremanju akcije elije KPH sela Kostajni ki Majur pod rukovodstvom KK KPH Kostajnice, izveden je prvi napad na Kostajni ki Majur. Željezni ku stanicu Kostajni ki Majur osiguravao je vod domobrana. U toj akciji zarobljen je itav domobransi vod, a zaplijenjeno je 39 pušaka i 1 puškomitraljez, kao i ve e koli ine municije i ostale vojni ke opreme. Iz Kostajni kog Majura u Partizanski odred Banije stupili su lanovi elije KPH na elu sa sekretarom Mijom Serdarom.

U partizane, na Baniju, iz Kostajni kog Majura otisla je i itava potrođica Goldman - otac Artur, majka Ana i kerk Jelena (sada Obraevi).

U tom vremenu aktivno je dejstvovao i novoformirani 6. bataljon Partizanskog odreda Banije u Posavini.

Dana 26. juna 1942. godine 6. bataljon sa diverzantom Ivanom Harrišem³⁵² (Ilija Gromovnik) i Borom Mili evi em, na glavnoj željezni koj pruzi Zagreb - Beograd, kod sela Ivani -Grada, digli su u zrak italijanski specijalni brzi voz.

Zatim je 1. eta 6. bataljona 29. juna 1942. godine napala Veliku Goricu kraj Zagreba, gdje je spalila dio op inske arhive. Iz Velike Gorice 1. eta se povukla u pravcu sela Cerje na Vukomeri ke Gorice. U tom selu je okupljenim seljacima održan politi ki zbor - miting.³⁵³

Zna aj navedenih akcija u junu 1942. godine, može se slikovitiye pri-kazati ja anjem bataljona Partizanskog odreda Banije. Tako je na dan 23. juna 5. bataljon u svom sastavu imao: 188 boraca, 149 vojni kih pušaka, 20 lova kih pušaka, 5 puškomitraljeza, 23 pištolja i 34 bombe.³⁵⁴ Dana 30. juna 1. bataljon je u svom sastavu imao: 291 borca. Drugi bataljon »Miloš avi« imao je: etiri ete sa 400 boraca i starješina sa 167 pušaka »mauzer«, 9 pušaka »manliher«, 3 tromblonske puške, 51 lova - kom puškom i 5 puškomitraljeza. Tre i bataljon 1. juna imao je: 293 boraca, a 4. bataljon 265 boraca i starješina.³⁵⁵

³⁵⁰ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 5, str. 268, 610, Arhiv VII JNA, reg. br. 8/2, kut. 1467.

³⁵¹ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 5, str. 266, 268, 378, 611, 636.

³⁵² Narodni heroj Jugoslavije.

³⁵³ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 5, str. 244, 266, 268, 393, 611.

³⁵⁴ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 5, str. 170.

³⁵⁵ Arhiv VII, JNA, reg. br. 2/19, kut. 1614.

Situaciju u toku juna i po etkom jula 1942. godine, štab NOPO Banije cijenio je po slijede em: »... Sadašnja karakteristika vojni ke situacije na sektoru odreda je slaba aktivnost neprijatelja. Stalne posade ukoliko ih još ima potpuno su pasivne. Jedino na sektoru Petrinjskog i kostajni kog sreza postoji jedna bojna iz zdruga pukovnika Mraka, koja aktivno dejstvuje na terenu... Što se ti e seoskih ustaša u pojedinih selima, oni su potpuno nemo ni da nam daju ma kakav otpor... Ustaše po selima nalaze se u pani nom strahu i pored silnih rovova kojima su ogradili pojedina sela, bježe glavom bez obzira im partizani naprave juriš... Jedino im se mogu posti i neki rezultati jesu naše velike snage, koja treba da u estvuju u akcijama i jaka osiguranja protiv iznenadnih napada sa boka i sa le a... «³⁵⁶

Glavni štab Hrvatske u Uputstvu upu enom štabovima operativnih zona 29. juna 1942. godine, dao je osvrт na održavanje veza i pomo izme u operativnih zona. Dao je svoje ocjene stanja, na ina borbe i drugo:

»... Odbrana oslobo enog teritorija je krivo postavljena. Snage su bile raspršene po periferiji oslobo enog teritorija i osu ene na pasivnost ili veoma slabu aktivnost.

Partizani su uglavnom bili vezani na predjele naseljene Srbima, tako da borba nije dobila puni razmah uvl enjem hrvatskih masa u borbu.

Neprijatelj je stekao iskustvo u borbi i postao oprezniji, tako da je za uspješno djelovanje partizana bila potrebna ve a koncentracija naših snaga...

Zaplašeni našom borbom okupatori su se, a i Paveli , poslužili etni kim bandama u borbi protiv partizana i time uspjeli pokolebiti jedan dio srpskog stanovništva, a mi opet nismo uspjeli da taj novi fašisti ki savez iskoristimo u punoj mjeri za mobilizaciju Hrvata...

Borbi protiv etnika posvetiti veliku pažnju... «³⁵⁷

Koriste i ovo uputstvo Glavnog štaba, štab operativne zone Hrvatske izdao je 10. jula 1942. godine Uputstvo štabu NOPO Banije o na inu borbe sa neprijateljem gdje piše:

»Iz vašeg operativnog izvještaja doznajemo da vi pomalo muku muite kako e te na kraj iza i sa novom taktikom koju primjenjuje Mra- kov zdrug na vašem teritoriju. injenica je da danas neprijatelj na naše oslobo ene teritorije nastupa ve im snagama i iz više pravaca. Mogu - nost paralisanja i zadavanja protivudarca takvim neprijateljskim nastu- panjima mogu e je na više na ina:

Prvi od takvih na ina bio bi hvatanje s ja im snagama neprijateljskih bokova i energi no nastupanje istovremeno sa bokova i fronta, ali frontalno treba imati slabije snage. Prema situaciji ovaj manevar može biti korisno i izvesti djelimi no, tj. glavni udarac nanjeti samo po lijevom ili desnom boku. Potpuno je beskorisno pokušavati frontalno razbijati neprijateljsko nadiranje. Da bi gornji manevar bio uspješan potrebno je znati širinu neprijateljskog fronta i blagovremeno vlastite snage podbaciti krilima neprijatelja. Ovaj manevar je komplikovan

i drugovi koji ga izvode moraju do maksimuma iskorištavati prednosti terena, brzih i energi nih prodora. Moraju biti energi ni, elasti ni i samostalni pri donošenju odluka, jer je takav manevr u svim detaljima nemogu e rukovoditi iz jednog operativnog štaba. Iznena enja, brzina, prodornost i odlu nost krunisa e neminovno ovaj manevr uspjehom. Ovaj manevr se može izvesti bez obzira kakvim poretkom nastupa neprijatelj.

Drugi na in bio bi tajno privla enje naših ja ih snaga u neprijateljsku pozadinu s ciljem direktnih napada na neprijateljske polazne baze, na neprijateljsku komoru. I u ovom slu aju glavnu ulogu odigra e ako za neprijatelja ostane nepoznato prisustvo naših snaga u njegovojo pozadini a time e se posti i iznena enje - osnovni preduslov uspjeha ako je vezano za odlu nost, prodornost i energi an nastup.

Tre i na in jeste provla enje naših snaga u neprijateljsku pozadinu i nastupanje za neprijateljem tako da se istovremeno s le a napadne nekoliko važnih neprijateljskih upornih ta aka. Za ovaj slu aj važi isto kao i za ostale.

etvrti na in, jesu no ni protunapadi na neprijateljske uporne ta ke ili stvoreni front. Ako je neprijatelj zano io razvijenim frontom tada se protunapadi ne vrše frontalno nego se na nekoliko ta aka probije front i na stvorenim probojima uvla e nove snage koje nastupaju lijevo i desno po bokovima neprijateljskog fronta. Za ovaj manevr potrebno je imati dovoljno snaga koje treba po talasima ubacivati, a istovremeno nastupati po dubini i po širini neprijateljskog fronta. Ovaj manevr je mogu e pojednostaviti na taj na in da se poslije probijenog fronta ne iste neprijateljske uporne ta ke niti nastupa bo no na neprijateljski front, nego produži nastupanje u neprijateljsku pozadinu s ciljem uništiti komoru ili osvojiti polaznu bazu. Ovaj na in primjenjivati samo za vrijeme no i.

Koji e od ovih na ina dati najbolje rezultate treba odlu iti na osnovu konkretnе situacije pri emu naro ito se mora voditi ra una i naj-savjesnije ispitati terenske pogodnosti na doti nom sektoru i na osnovu tih ispitivanja donijeti odluku koji od pomenutih na ina primjeniti. Ipak, odlu nost je presudna... »³⁵⁸

Iz navedenih ocjena, uputstava GŠH i štaba I. operativne zone Hrvatske, rezultiralo je da se prije e na odredskе i ak me uodredskе akcije.

Prva od odredskih akcija NOPO Banije, toga razmjera, jeste napad 1/2. jula 1942. godine, jednovremeno na više neprijateljskih uporišta, kao što su: selo unti , željezni ka stanica Kraljev ani, željezni ka stanica i selo Ba uga, te na posadu petrinjskog vodovoda na brdu Trojstvo. U tome napadu u estvovale su glavne snage 1, 2, 3, 4. i 5. bataljona NOPO Banije. Napad je uspio i zaplijenjeno je 138 pušaka, 5 puškomitraljeza, više od 12.000 metaka, te ve e koli ine ostale vojni ke opreme.³⁵⁹ Naši gubici u ovoj akciji bili su: 4 mrtva, me u kojima i komandanat 2. bataljona »Miloš avi « NOPO Banije, uro Mrakovi Vuji iz sela Vlahovi a i 9 ranjenih boraca. Drugi bataljon »Miloš avi « dobio

³⁵⁸ Zbornik NOR-a V, knj. 5, str. 315.

³⁵⁹ Zbornik NOR-a V, knj. 5, str. 266, 334.

je zadatak u toj akciji da osigurava snage koje su napadale uporišta neprijatelja u selu Unti i na željezni koj stanicu Kraljevani iz pravca sela Blinje, gdje je bazirala 3. bojna 4. ustaško-domobranskog posadnog zdruga iz Petrinje. Položaje osiguranja 2. bataljon je imao južno od sela Blinje (Babino Brdo - selo Dejanovići). Sutradan, 2. jula, poslije uspjele akcije u selu Unti, neprijatelj iz Blinje iznenadio je premoreni 2. bataljon na položajima i odmah prešao u njegovo gonjenje. Gonjen od nadmo nijeg neprijatelja bataljon je odstupao u pravcu kose Metla kraj sela Mlinoga i Jošavica. Na kosi Metla smrtno je ranjen komandant 2. bataljona uro Mraković Vujić. Ne ostavljuju i teško ranjenog komandanta bataljona, poginuo je zajedno sa njime i borac Fehim Bešić Vaso iz 1. ete 2. bataljona. Za novog komandanta 2. bataljona »Miloš« avi « postavljen je Rade Grmuša Rara, dotadašnji komandir 3. ete 1. bataljona NOPO Banije.

Izvještavaju i o navedenim akcijama 4. jula 1942. godine, štab NOPO Banije, između ostalog piše:

»Prva akcija koja je u izgledu bila u saradnji sa I krajiskim odredom na Dvor. Iza toga u izgledu su akcije na žandarmerijsku stanicu Kraljevani, Gora i željezni ku stanicu Hrastovac...«³⁶⁰

Napad na neprijatelja u selu Matijevi i i brdu Lebrenica, u sadežstvu sa bosansko-krajiskim jedinicama na Bosanski Novi, bio je radi razvila enja neprijateljskih snaga koje su izvodile ofanzivu na susjednu Kozaru. U tome cilju pojašnjuju i diverzije na željezničkim prugama: 6. bataljon sa diverzantskom grupom Bore Milićevića 1. jula 1942. minirao je prugu Zagreb - Sisak kod sele Lekenika na koju je naišao vlak s vojnicima koji su se vraćali sa Kozare. Zatim je minirana pruga Dugo Selo - Ivanić-Grad, na koju je naišao njemački brzi vlak 3. jula. Ovu diverziju izvršila je sa grupom diverzanata Bore Milićevića 2. eta 6. bataljona koju je neprijatelj 4. jula opkolio u šumi Posavski Bregi, ali se eta probila u pravcu šume Žutica.³⁶¹

Ostavljaju i svoje slabije dijelove na sektorima djelovanja, bataljoni NOPO Banije sa linije sela Unti - Kraljevani - Bačuga prikupljaju se na sektoru kotara Dvor izvode i pripreme za napad na neprijatelja u Matijevi i na brdu Lebrenica.

Kadrovske promjene u odredu

estimirane promjene u jedinicama odreda zahtijevale su i stalne promjene starješinskog kadra. Te promjene teško se mogu pratiti jer mnoge naredbe o promjenama dužnosti, udizanju i sl. nisu napisane, a mnoge nisu sa uvane u ratnim arhivama. Na primjer, ovdje navodimo odredbe Naredbe broj 25 komandanta NOPO Banije za dan 20. juna 1942. godine, kojom se regulira:

1. Poslije odlaska 1. ete 1. bataljona u V bataljon, to će 2. eti biti 1. eti, 3. eti 2. eti, a 4. eti 1. bataljona.

³⁶⁰ Zbornik NOR-a V, knj. 5, str. 266; Svjedočenje autoru: Ljubomira Kljaića, Ljubana Šimića i Kojića, Pere Kalanje, ure Mrkšića i drugih u esniku.

³⁶¹ Zbornik NOR-a V, knj. 5, str. 434, 439, 638; Svjedočenje autoru Bore Milićevića general-majora u penziji.

2. Za informativnog oficira pri štabu 2. bataljona postavljam Milana Joku.

3. Za komandira 1. ete II bataljona postavljam Vladu Behakona, dosadašnjeg vodnika u 3. eti.

4. Za politi kog komesara 1. ete II bataljona postavljam uru Živkovića dosada politi kog delegata iste ete.

5. Za politi kog komesara 3. ete II bataljona postavljam Uroša Slijepčevića, dosada politi kog delegata u 2. eti.

6. Za oficira za vezu pri štabu II bataljona postavljam Milana Cvjetovića, dosadašnjeg komandira 1. ete II bataljona, itd.³⁶²

Do konca juna 1942. godine omladinske vojno-političke kurseve završilo je više od 240 omladinaca, a kroz kraće omladinske kurseve po selima prošlo je više od 300 omladinaca i omladinki.

Znatno je napredovao partijski rad u partizanskim bataljonima oemu su izvještavali kotarski komiteti.³⁶³

Zapaženo je da su navedeni upadi u pojedina hrvatska sela, do toga vremena, počeli davati i prve konkretne rezultate. Kada su, na primjer, neki omladinci Hrvati tokom juna 1942. godine dobili pozive da se javi u redove domobranstva »NDH«, oni su reagirali. Iz sela Cepeliša kod Petrinje, zatim sela Komareva i Mačkara kod Siska, uputili su tajno poziv da partizani dođu u po njih, kako ne bi otišli u domobранe a da zbog njihovog odlaska u partizane ustaše ne maltretiraju njihove porodice. Bio je to dobar znak promjene mišljenja hrvatskog življa po banijskim selima o partizanima i ciljevima NOP-a u cjelini.³⁶⁴

Za to vrijeme, organizacije i organi NOP-a na slobodnom području Banije, djelovali su punom snagom i postizali vidne rezultate, kako u organiziranju djelatnosti NOP-a, još više u radu na privrednom planu.

Matijevići i Lebrenica

Komandant Operativnog štaba za Bosansku krajinu, Košta Nađ, 22. juna 1942. godine uputio je pismo GŠH o potrebi usklađivanja akcija, a u vezi sa neprijateljskom ofanzivom na 2. krajiski NOP odred »Dr Mladen Stojanović«, odnosno na susjednu Kozaru. U pismu, između ostalog, piše:

»Vi bi trebalo da naredite Vašim banijskim snagama da budu aktivne i da one vrše pritisak na neprijatelja, a pogotovo kod Cazina i Dvora na Uni...«³⁶⁵

Na osnovu tog zahtjeva i naređenja GŠH došlo je do dogovora da se izvrši zajednička akcija krajiskih i banijskih snaga na neprijatelja u selu Matijevići i sa brda Lebrenica sa banijskim NOP odredom, a na garnizon Bosanski Novi krajiskim partizanskim snagama - 1. krajiska udarna brigada Ivice Marušića i Ratka i 1. krajiski NOP odred.

Stanje neprijatelja oko slobodnog područja Banije, koncem juna i po etkom jula 1942. godine, bilo je slijedeće: Glina - jedna bojna 4. us-

³⁶² Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 4/4, kut. 1614.

³⁶³ Arhiv IHRPH, Zagreb, arhiv br. 3055.

³⁶⁴ Zbornik NOR-a V, knj. 5, str. 611, 636.

³⁶⁵ Zbornik NOR-a IV, knj. 5, str. 299-300.

taško-domobranskog posadnog zdruga pukovnika Ivana Mraka ja ine oko 500 vojnika; selo Maja kod Gline 90 karabina, 3 puškomitraljeza i 1 teški mitraljez; selo Kraljevani oko 60 žandarma; selo Ba uga oko 120 vojnika sa 5 puškomitraljeza; selo Hrastovica kod Petrinje oko 35 vojnika sa 1 puškomitraljezom; vodovod grada Petrinje oko 90 vojnika sa 2 puškomitraljeza i 1 teškim mitraljezom; selo Blinja 3. bojna 4. usataško-domobranskog posadnog zdruga pukovnika Ivana Mraka ja ine oko 500 vojnika; Blinski Kut oko 30 pušaka; selo Krajiški Brani 11 vojnika; Sunja - željezni ka stanicu Sunja 2 satnije; Kostajnica nepoznato; Volinjska satnija avijatiara; sela Pounja nepoznato; Dvor 250-300 vojnika; selo Matijevi i brdo Lebrenica oko 180 - 200 pušaka, 2 teška mitraljeza, 2 minobaca a, 4 topa haubice 105 mm, Bosanski Novi jaki garnizon.³⁶⁶

Plan za akciju - napad na Bosanski Novi, selo Matijevi i brdo Lebrenicu izradio je Operativni štab za Bosansku krajinu u suradnji za GŠH i štabom NOPO Banije. Zadaci jedinicama dati su u Zapovjeti Operativnog štaba za Bosansku krajinu od 5. jula 1942. godine:

»Štabovi I odreda, Banije i Udarne brigade.

U cilju razbijanja neprijateljske ofanzive na II krajiški NOP odred, snage I krajiškog odreda i 1. udarne brigade, u sporazumu sa snagama Banjanskog partizanskog odreda, imadu izvršiti napad na Bosanski Novi sa zadatkom da se zauzme, da se razbiju neprijateljske komunikacije pozadine sa frontom.

Plan napada:

Odred Banija: ima za zadatak da likvidira neprijateljsko uporište Lebrenica, Matijevi i (2 topa, 2 minobaca a i 200 vojnika), da drži zasedbu prema Dvoru i da izvrši demonstrativni napad na Dvor, da formira dvije Udarne desetine sa benzinskim flašama i da drži zasedbu prema tenkovima. Paljenjem označava svoje nastupanje. Poslije likvidacije neprijateljskih uporišta probijaju se preko mosta na Uni i uspostavljaju vezu sa snagama I krajiškog odreda u gradu.

Udarne brigade: sa snagama koje se nalaze na terenu II krajiškog odreda ima zadatak da napadne i likvidira Kulsko Brdo, da likvidira željezni ka stanicu i da ju zapali i da likvidira i ostala neprijateljska uporišta koja su vezana za odbranu grada. Paljenjem obilježava pravac nadiranja. ... (zasjeda prema Svodni)...

1. bataljon udarne brigade nastupa preko Jablanice na pravoslavnu crkvu.

I krajiški odred

1. Udarni bataljon: ima zadatak da jednu udarnu etu uputi u napad na Veljki a Brdo na kome se nalaze rovovi koji služe kao predstrana neprijatelja. Napadom na iste štiti probijanje 2. udarnog bataljona i 1. omladinske, koje imaju zadatak da se probiju blokom kući a sa desne strane obale Une (Vidorija)...

2. bataljon: stupaju i lijevom obalom rijeke Sane ima zadatok da sa 3. etom posjedne položaj prema neprijateljskim rovovima i time osi-

gura prodor 1. i 2. ete koje imaju zadatak da sa blokova ku a (Urije) probiju u centar grada. Ovaj bataljon ostavlja 4. etu u zasjedi prema Blagaju...

4. bataljon II krajiškog odreda ima zadatak da sa dvije ete drži zasedu oko Suha e ... »³⁶⁷

Za izvršenje zadatka po navedenoj zapovjeti NOPO Banije raspolagao je sa ukupno 1382 borca i rukovodioca. Sa tim snagama je imao izvršiti napad na neprijatelja u uporištima selo Matijevi i, brdo Lebrenica, osigurati taj napad, ali osigurati i preostalu slobodnu teritoriju Banije, uz osiguranje prodora tenkova iz Kostajnice za Dvor i Bosanski Novi.

Da bi izvršio glavni zadatak, napad na Matijevi e i Lebrenicu, prikupljeni su 1, 2, 3, 4. i 5. bataljon NOPO Banije, svaki ja ine dvije partizanske ete, osim 2. bataljona »Miloš avi« ija 3. eta dobiva u zadatak da izvrši demonstrativni napad na neprijateljski garnizon Dvor.

Bataljoni NOPO Banije dobili su konkretne zadatke:

- 1. bataljon ostaje u rezervi kod sela Zakope, pozadi 5. bataljona, a sa zadatkom širenja uspjeha i napada na Matijevi e poslije zauzimanja brda Lebrenice i upada preko mosta na rijeci Uni u grad Bosanski Novi.

- 2. bataljon: 1. etu pred i u toku napada ubacuje u Dvorsko Polje nizvodno od mosta na rijeci Uni sa zadatkom da sa eka povla enje neprijatelja sa brda Lebrenica i iz sela Matijevi a, a zatim zajedno s neprijateljem, »na le ima« i 1. bataljom da upadne preko mosta rijeke Une u Bosanski Novi radi spajanja sa krajiškim jedinicama. Drugom etom postavlja zasedu prema garnizonu Dvor na liniji potoka Žirovnica (izvor vode), a sa 3. etom demonstrira napad na Dvor izme u sela Zamla e - Dvora i Hrti a - Dvora. etvrta eta osigurava od Zrinja i Divuše, a 5. nastavna eta stavlja se pod komandu 4. bataljona koji napada Matijevi e.

- 3. bataljon sa dvije ete vrši demonstrativni napad na neprijateljsku posadu u Volinji i osigurava napad na Matijevi e iz pravca Kostajnice, a posebno od tenkova.

- 4. bataljon, sa 5. radno-nastavnom etom 2. bataljona za izvla enje ranjenika i plijena, napada neprijatelja u selu Matijevi i i lijevom obalom rijeke Une održava vezu sa djelovima I krajiškog NOP odreda na desnoj obali rijeke Une i u gradu Bosanski Novi. Zadatak je likvidirati posadu neprijatelja u Matijevi ima i preko mosta rijeke Une upasti u Bosanski Novi sa 1. bataljonom i etom 2. bataljona.

- 5. bataljon ima zadatak da iznenadnim napadom likvidira neprijatelja na Lebrenici, a zatim da posjedne položaje i obavjesti štab NOPO Banije, odnosno 1. bataljon u rezervi, koji iz rezerve od sela Zakope razvija uspjeh 5. bataljona, napada selo Matijevi e i sa 1. etom 2. bataljona i 4. bataljom upada preko mosta rijeke Une u Bosanski Novi. Istovremeno, glavnina 4. nastavne ete 2. bataljona pod rukovodstvom Dušana Jandri a pristupa evakuaciji plijena sa Lebrenice, zatim i iz Matijevi a.

Napad je po injao na signal iz Podgrme a, opaljivanjem mine iz minobaca a 1. krajiskog NOP odreda, 7. jula 1942. godine u 23. asa.

Za svega oko sat i pol borbe, ete 5. bataljona NOPO Banije koje je vodio komandant bataljona Savo Gaji, savladale su dva reda ži anih i minskih prepreka oko uporišta Lebrenice i zauzele uporište. Tokom savladavanja ži anih i minskih prepreka 5. bataljon je imao desetak mrtvih me u kojima je bio i komandant bataljona Sava Gaji. Zabavljeni oko mrtvih, ranjenih i plijena, komandiri eta i komesar 5. bataljona nisu obavjestili o zauzimanju Lebrenice štab NOPO Banije niti 1. bataljon u rezervi. Kasnije je neprijatelj protivnapadom ponovo zauzeo Lebrenicu i na njoj topove i minobaca e koji nisu evakuirani.

4. bataljon otpo eo je napad na selo Matijevi e istovremeno sa 5. bataljonom. Prvim jurišem bataljon je izvršio upad u spoljnu odbranu sela i prisilio neprijatelja da se brani iz seoskih ku a. Prodor 'ljevom obalom rijeke Une bio je sprije en 4. bataljonu vatrom sa zidanog keja na desnoj obali rijeke Une u gradu, jer snage 1. krajiskog NOP odreda nisu uspjele prodrijeti u grad kroz kvart grada Vidorijsa.

Ni ostale krajiske jedinice nisu imale vidnih uspjeha u napadu na Bosanski Novi, što je omogu ilo manevar neprijatelju sa protivnapadom na osvojenu Lebrenicu.

Tek u vrijeme neprijateljskog protivnapada na Lebrenicu, oko 4. asa u jutro 8. jula, štab NOPO Banije saznaje za situaciju na brdu Lebrenica kada upu uje 4. etu 2. bataljona »Miloš avi«, da izvrši evakuaciju plijena, mrtvih i ranjenih. Me utim, ve je bilo kasno. Neprijatelj je do jutra ponovo ovlađao brdom Lebrenica.³⁶⁸

Napad krajiskih jedinica na Bosanski Novi nastavljen je i 8. jula. O tome u izvještaju komandanta Operativnog štaba za Bosansku krajinu od 8. jula, piše:

»Borba je još u toku. Udarna brigada je izvršila svoj zadatak, isto tako i Banija. II bataljon Relje Li ine je podbacio. Neprijatelj daje ogoren otpor. Neke naše snage su u gradu. Još nemamo ta an pregled situacije. Suha a je mirna. Jedino iz Dvora tuku haubicama.

im imadnem jasniji pregled javi u vam. Mi emo produžiti borbu dok god ne dovuku jaka poja anja. Drugarski pozdrav. Koštač.³⁶⁹

Poja anja neprijatelju stigla su tokom 8. jula pa se od dalnjeg napada moralo odustati.

Iz dokumenata i svjedo enja o ovoj akciji o ito je da je na našoj strani podbacilo komandovanje i veza, dok su neprijateljskim snagama komandovali Nijemci, koji su iskoristavali svaku slabost i grešku našeg komandovanja i jedinica u napadu.³⁷⁰

Dok je 5. bataljon držao osvojenu Lebrenicu, 4. bataljon nije uspio savladati neprijatelja u selu Matijevi i, a protivnapadom neprijatelja bio je prisiljen da se povu e iz sela.

Drugi bataljon »Miloš avi« NOPO Banije izvršio je svoj zadatak. Prva eta 2. bataljona neopažena od neprijatelja prolazi pored kote 200,

³⁶⁸ Zbornik NOR-a V, knj. 5, str. 334.

³⁶⁹ Zbornik NOR-a IV, knj. 6, str. 51-54.

³⁷⁰ Poglavnik NDH dr Ante Paveli je 3. jula 1942. godine naredio prepot injavanje snaga »NDH« Nijemcima na prostoriji Banije i Bos. krajine. Arhiv VII JNA, reg. 1/4 k. 59 i 1/3, kut. 71.

izbjija ka katoli kom groblju Dvor i preko ceste Dvor - Matijevi i stiže u Dvorsko polje na lijevu obalu rijeke Une nizvodno od mosta na Uni. Na obali rijeke Une 1. eta ostaje neotkrivena do jutra 8. jula kada se koriš enjem potoka Svinjica i borbom probija izme u neprijatelja kroz selo Matijevi e i bez gubitaka stiže na zbornu mjesto kod groblja sela Zakopa, odnosno kod ku a Cvetojevi a. Tokom proboga kroz selo Matijevi e smrtno je ranjen Mirko Strineka Ribo. Druga eta 2. bataljona postavila je zasjedu prema Dvoru i nije imala borbe sve do nare enja da se povu e u jutro 8. jula. Tre a eta 2. bataljona demonstrirala je napad na Dvor iz pravca Zamla e ime je zadržala neprijatelja da ne intervenira u pravcu Lebrenice i sela Matijevi a do jutra. Djelovi 4. ete 2. bataljona prema Zrinju i Divuši nisu imali borbi.

Tre i bataljon NOPO Banije, svojim dejstvom oko Volinje uspijeva zadržati neprijatelja iz Kostajnice sve do pred svanu e 8. jula.

I pored velikih, ukupnih, gubitaka u napadu na Matijevi e i brdo Lebrenicu, oko 10 mrtvih i oko 25 ranjenih, borci NOPO Banije tokom 8. jula zahtjevaju da se napad ponovi. Me utim, ni ponovljeni napad no u 8/9. jula nije dao nikakvih rezultata. U izvještaju štaba NOPO Banije od 13. jula 1942. godine piše:

»... Ratni pljen koji je na en na Lebrenici nije povu en sa položaja i iznenadnim napadom neprijatelja opet je pao u ruke neprijatelja: 2 poljske haubice 105 mm, 2 minobaca a, 2 teška mitraljeza i mnogo municije. Glavni razlog je što su komandiri eta ra unali da e pasti Bosanski Novi te nijesu izvještavali... o zauze u Lebrenice štab V bataljona i NOPO Banije nije znao do 4 sata ujutro, pa je 4. eta 2. bataljona (pozadinska) stigla prekasno za evakuaciju... Ovo je jedna od najtežih operacija i najve ih vataru kroz koje su prošle naše snage do danas... «⁶«

Poslije ove akcije, 2. bataljon »Miloš avi« NOPO Banije dobio je 50 pušaka od 1. krajiške udarne brigade kojima je naoružana 4. eta i tako pretvorena u borbenu jedinicu.³⁷²

Povodom pogibije dva komandanta bataljona, ure Vuji a Mrakovi a i Save Gaji a, štab NOPO Banije izdao je 10. jula Naredbu broj 28:

»... U borbi sa 3. bojnom Petrinjskog zdruga, 2. jula 1942. godine poginuo je komandant 2. bataljona 'Miloš avi', drug uro Mrakovi - Vuji , a 7. na 8. jula jurišaju i pred svojim borcima, na utvr eno neprijateljsko uporište Lebrenica i komandant 5. bataljona Sava Gaji . Drug Sava Gaji bio je jedan od najboljih i najhrabrijih u borbi. Njegov gromki glas uo se u svakoj borbi i jurišu, te je tako ulijevao povjerenje partizana u uspjeh i dizao im borbeni duh. Smrt Save Gaji a bolno je odjeknula kod svih naših partizana i naroda Banije. Slava drugu Savi Gaji u... «³⁷³

Istom naredbom je izvršeno potvrivanje, kao i novo postavljenje starješina u odredu, i to:

»3. za komandanta 2. bataljona Rade Grmuša... ;

³⁷¹ Zbornik NOR-a IV, knj. 6, str. 51, 466.

³⁷² Zbornik NOR-a V, knj. 5, str. 429.

³⁷³ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 6/4, kut. 1614.

4. za komandanta 5. bataljona Mate Jerkovi , dotada operativni oficir 1. bataljona;
5. za operativnog oficira 1. bataljona Živko Bronzi , dotada komandir 2. ete 3. bataljona;
6. za operativnog oficira 3. bataljona Jovo Vraneševi , dotada komandir 2. ete 2. bataljona;
7. za zamjenika politi kog komesara 2. bataljona Milan Ratkovi , dotadašnji komesar 1. ete 3. bataljona;
8. za zamjenika politi kog komesara 3. bataljona, Miloš Žica;
9. za komandira 1. ete 2. bataljona Dragan Borojevi , dotadašnji vodnik u 2. eti 2. bataljona;
10. za komandira 2. ete 2. bataljona Nikola Joka, dotadašnji vodnik u 1. eti 2. bataljona;
11. za komandira 4. ete 2. bataljona Jovo Bira ;
12. za politi kog komesara 4. ete 2. bataljona Stevo Cvrkalj;
13. za komandira 1. ete 4. bataljona Franjo Vukovi ;
14. za komandira 4. ete 4. bataljona Gojko Tintor, dotadašnji komandir 3. ete 4. bataljona;
15. za politi kog komesara 2. ete 4. bataljona Milan Mrakovi , dotadašnji politi ki komesar 3. ete 4. bataljona;
16. za politi kog komesara 3. ete 4. bataljona Adam Ostoji , dotadašnji politi ki delegat voda u 1. eti 4. bataljona;
17. za komandira 2. ete 4. bataljona Pero Malivuk, dotadašnji vodnik u istoj eti;
18. za politi kog komesara 4. ete 1. bataljona Josipa Kova evi , dotadašnji delegat voda u 1. eti 4. bataljona.

Granica 1. i 5. bataljona je potok Petrinj ica«.

Poslije akcije Bosanski Novi, Matijevi i i Lebrenica, nije stvorena mogunost da NOPO Banije ostvari svoj raniji plan napada na Kraljevane - Hrastovac do sela Gora na cesti Petrinja - Glina. Djelimično privlačenje neprijatelja iz ofanzive na Kozaru u Pounje i nagovještavanje nove ofanzive tražilo je druga ije djelovanje.

Borbe i obezbjeivanje žetve 1942. godine

Glavne snage 2. krajiškog NOP odreda »Dr Mladen Stojanović« uspele su se sa velikim brojem naroda Kozare no u 3/4. jula probiti iz okruženja sa Kozare. Nakon toga neprijatelj svojim jakim snagama vrši pretres Kozare, a dijelove povlači i s Kozare i koncentriše u dolinama rijeke Sane, Une i Save. Istovremeno, snage 2. ustaško-domobranske gorske divizije posjedaju dolinu rijeke Une od Bosanskog Novog do Bihaća, a 1. ustaško-domobranske divizije od Dvora do Kostajnice i u dolini rijeke Save. U Dvoru su koncentrirani ja i djelovi 1. ustaško-domobranske gorske divizije, djelovi 4. ustaško-domobranskog zdruga pukovnika Ivana Mraka iz Petrinje i jedan bataljon iz 721. njemačkog puka pod komandom potpukovnika Wedla.

Usljed navedenog koncentriranja neprijatelja i snage NOPO Banije dobivaju vrlo kratak odmor poslije neuspjelog napada na Lebrenicu i Matijeviće, uz intenzivne pripreme za nove akcije protiv neprijatelja.

Pošto se neprijatelj pripremao za nasilno provo enje žetve na slobodnim podru jima Banije, to su sve jedinice NOPO Banije dobine zadatak da obezbe uju žetu i vršidbu, sa aktivnim u eš em u žetvi slobodnih jedinica u rejonima baziranja. Izdat je i letak narodu Banije da se ne odaziva na pozive neprijatelja za žetu, jer e njive slobodne teritorije biti zašti ene oružjem.³⁷⁴ Za koordinaciju akcije žetve i vršidbe sa kotarskim NOO štab NOPO Banije odredio je: Adama Vladi a, Branka Borojevi a i Jocu Milobratovi a, predsjednika kotarskog NOO kota ra Glina.

Zatim, za što brže razvla enje neprijatelja sa Kozare, ije se koncentriranje svakodnevno pove avalo u Pounju i Posavlju, štab NOPO Banije 13. jula u štab 1. krajiškog odreda šalje svog informativnog oficira da ugovori mogu nost sadejstva za akcije u Pounju. Štab NOPO Banije planirao je napad na neprijatelja u selu Kuljani i još nekoliko posada u selima Pounja od Volinje do Dvora. Planirane akcije bi ovisile o neprijateljskoj ofanzivi za koju se saznavalo da e po eti 15. jula na Grme ili Baniju.³⁷⁵ U stvari, prikupljanje neprijatelja u Pounju nagovještavalo je da predstoji nova ofanziva ve ih razmjera. Dilema je bila da li e neprijatelj sa ofanzivom krenuti na Grme ili na Baniju i Šamaricu, odnosno na oba ustani ka podru ja jednovremeno. Tu dilemu nagovještavali su i svi obavještajni podaci o neprijatelju.³⁷⁶ Da bi se neprijatelja one mogu ilo u akciji, informativni oficir štaba I. operativne zone Hrvatske Sr an Stani i NOPO Banije Joža Kova i u Operativnom štabu za Bosansku krajinu prelagali su sadejstvo u akcijama u Pounju. Prelagani su napadi na neprijatelja koncentriranog u selima: Zamla a, Un ani, Golubovac, Divuš i Kuljani. Do sadejstva nije došlo zbog nepoznavanja namjera neprijatelja poslije ofanzive na Kozaru koja je trajala sve do 15. jula, te uslijed prodora 2. ustaško-domobranske gorske divizije na pravcu Bosanski Novi - Biha .

Štab NOPO Banije je ipak odlu io da snagama 2. i uz obezbje enje 3. bataljona napadne neprijatelja u selu Kuljani no u 16/17. jula.

Prema obavještajnim podacima selo Kuljane branilo je 20 mjesnih »divljih« ustaša i oko 80 domobrana sa 1 teškim mitraljezom i 3 puškomitraljeza. Ure enje položaja za odbranu sastojalo se od tvrdo zidanih ku a, rovova oko sela sa ži anim preprekama i minskim poljima.

U snažnom naletu, 1. eta 2. bataljona »Miloš avi « uspjela je da prije e prepreke i rovove spoljne odbrane sela, ali je zadržana na bri sanom prostoru iz tvrdo zidanih zgrada. Druga eta 2. bataljona »Miloš avi « nije uspjela da neopaženo prije e cestu iz pravca sela Šakanlige, kod Vin i a ku e i da napadne selo uz Unu. Osim toga, tokom napada na Kuljane otkriveno je da selo brani osim mjesnih »divljih« ustaša itava neprijateljska satnija ja ine preko 120 vojnika sa 2 teška mitraljeza, 8 puškomitraljeza i nekoliko minobaca a 50 mm. Gubici 2. bataljona iz nosili su 2 mrtva i 4 ranjena, kada je nare eno povla enje. Naredne no i 17/18. jula 2. eta 2. bataljona pod osiguranjem 3. bataljona kod Kostajnice je pokušala da izvrši upad u Volinju. Me utim, ni ova akcija

³⁷⁴ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 2-6 I, kut. 1612.

³⁷⁵ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 2/5. kut. 1614.

³⁷⁶ Rade Baši , *Ustanak i borbe na Kozari 1941-1942. godine*, str. 243.

nije uspjela, ali je uspjela izvršiti upad u selo Un ane popodne oko 18 sati.³⁷⁷

U vrijeme ovih akcija, 16. jula zamjenik komandanta NOPO Banije pisao je informativnom oficiru NOPO Banije Joži Kova i u da su podaci o neprijateljskoj ofanzivi još nepotpuni; da je u Bosanski Novi stiglo nekoliko kamiona Nijemaca pripadnika Kulturbunda,³⁷⁸ zatim da iz Bosne pošalju na Baniju udarnu brigadu ili njen dio.³⁷⁹ Istoga dana, 16. jula štab NOPO Banije piše informativnom oficiru NOPO Banije: »Od Topuskoga neprijatelj se povla i, a nešto stiglo u selo Šibine kraj Gline. Sumnjive manevre neprijatelj izvodi, ali se ne zna kuda e - na Baniju ili u Bosnu.

Ve eras 2. bataljon ide na Kuljane.

Ako imate podatke da bi neprijatelj udario na Bosnu, ne bi bilo loše da Udarna brigada prije e na Baniju radi udara kod Gline ili na glavnu prugu Zagreb - Beograd. Razgovoraj sa Ratkom i štabom krajiškog odreda... « Ovaj zahtjev informativnom oficiru, on je 17. jula 1942. godine i pismeno dostavio Operativnom štabu za Bosansku krajinu. U nastavku svoga pisma informativni oficir NOPO Banije traži od Operativnog štaba za Bosansku krajinu odeljenje minera da na Baniji utroše za rušenje 1 avionsku bombu od 250 kg i 15 komada avio-bombi po 60 do 80 kilograma, jer su Jurica Kale i Ivan Hariš (»Ilija Gromovnik«) otišli sa Banije u Slavoniju.³⁸⁰

Poslije navedenih akcija 2. i 3. bataljona NOPO Banije u Pounju i oko Kostajnice u Pounje stižu 1. i 2. njema ki policijski SS bataljon i nove jedinice koje se postepeno povla e sa Kozare. U vremenu od 18. do 22. jula, 2. bataljon »Miloš avi « prešao je preko rijeke Une u Grme , ali se brzo vratio na svoj sektor djelovanja. Za to vrijeme, 17. do 22. jula snage neprijatelja na odsjeku selo Matijevi i - Dvor - Volinja poja ane su na oko 1.500 Nijemaca i više od 500 ustaša i domobrana. Za te snage informativna služba iz Dvora (tajni saradnici) javili su da namjeravaju izvršiti nastupanje na slobodnu teritoriju. Navedeni neprijatelj je i izvršio nastupanje 23. jula u tri kolone, i to: Dvor - selo Hrti ; Zamla a - selo Javoranj i Struga - selo Gornji Javoranj.

Neprijateljsku kolonu iz Dvora u selu Hrti u sa ekuje 1. eta 2. bataljona »Miloš avi «. Me utim, eta se ispred daleko nadmo nijeg neprijatelja morala pravovremeno povu i u selo Donji Javoranj. Tre a eta se našla na tzv. Dulskim brdima kod sela Struga, gdje je i prihvatile borbu i uspjela iz zasjede Nijemcima nanijeti osjetne gubitke. Tim uspjehom obezbjedila je 3. eta da se i navedene dvije kolone vrate u polazne baze. Dnevna pobjeda nad neprijateljem na tzv. Dulskim brdima 23. jula 1942. godine pretvorena je i tokom no i u zadivljuju u radnu pobjedu. U stvari, do toga vremena su NOO i odbori drugih politih organizacija NOP-a kotara Dvor organizovali ubrzanu žetvu i vršidbu žita u unutrašnjosti slobodne teritorije. Da bi se žetva sprovela i duž li-

³⁷⁷ Zbornik NOR-a IV, knj. 6. str. 137, tom V, knj. 5, str. 429: Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 2/5 i 1/7-1, kut. 1614.

³⁷⁸ Kulturbund je organizacija pripadnika njema ke nacionalnosti u Kraljevini Jugoslaviji. Njeni pripadnici su se masovno stavili u službu okupatora.

³⁷⁹ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 3/5. kut. 1614.

³⁸⁰ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 4/5, 5/5, kut. 1614.

nije »fronta« za no 23/24. jula organizovana je velika akcija svih raspoloživih snaga. Samo te no i, prema nepotpunim podacima, na liniji »fronta« selo Matijevi i - Dvor - selo Hrti - selo Draškovac - selo Oraovica - selo Šakanlige i oko Zrinja, našlo se na žetvi preko 1.500 ljudi, žena i omladine kotara Dvor sa svim raspoloživim kolima za odvoz žita do vršalica koje su danono no radile u Bešlincu. Te, i drugih julkih no i 1942. godine, duž linije »fronta« prema Pounju, kao i prema Cazinskoj krajini požnjeveno je sve žito pod neposrednim obezbje enjem partizanskih jedinica. Nakon toga, štab NOPO Banije mogao je da planira nove akcije protiv prikupljanja neprijatelja za novu ofanzivu. Žetva se sprovodila i sprovela na itavom slobodnom podruju Banije, pod neposrednim osiguranjem i uz u eše boraca u žetvi.

Dana 23. jula 1942. godine, štab NOPO Banije izdao je Naredbu broj 28 o postavljenjima i razmještaju dijela starješina:

1. za komandanta 1. bataljona uru Vuji a Brata, dotadašnjeg obavještajnog oficira istog bataljona;
2. za politi kog komesara 4. bataljona Milana Mrakovi a, dotadašnjeg politi kog komesara 2. ete 4. bataljona;
3. za politi kog komesara 6. bataljona Franju Knebla, dotadašnjeg sekretara KK KPH kotara Dvor;
4. za zamjenika politi kog komesara 6. bataljona Miku Šmiljaka, dotadašnjeg politi kog komesara istog bataljona;
5. za zamjenika politi kog komesara 4. bataljona Božu Haluzu;
6. za informativnog oficira 1. bataljona uru uki a;
7. za informativnog offrirà 2. bataljona Dušana Jandri a, dotadašnjeg obavještajnog oficira 2. bataljona;
8. za informativnog oficira 4. bataljona Iliju Tarabi a, dotadašnjeg obavještajnog oficira 5. bataljona;
9. za informativnog oficira 5. bataljona Petra Grubešu;
10. za oficira za vezu 2. bataljona Milana Joku, dotadašnjeg informativnog oficira istog bataljona.

Dotadašnji zamjenik komesara 6. bataljona Duka Bori premješten je za politi kog komesara 1. ete 6. bataljona.³⁸¹

U me uvremenu, izvode se i akcije protiv neprijatelja širom Banije. Peti bataljon je upu en da prokrstari selima »banijskog Pokuplja«, odnosno opina Buica i Stankovac sjeverno od Gline.

etvrti bataljon u sadejstvu sa 3. bataljonom NOPO Korduna, 10. jula, u borbi kod Kamenskog mosta u dolini rijeke Gline, sprijeava prodor neprijatelja iz Topuskoga za Veliku Kladušu i plja ku okolnih sela.

Prvi bataljon organizovao je i 11. jula izveo širu akciju prodora u hrvatska sela Banije, i to: 1. ete u selo Pecki, Prnjavor unti ki i Dragotince na kotaru Petrinja, a 2. ete prolazi kroz hrvatska sela Prijeka, Svraica, Dolnjaki i Maja. Istovremeno, 5. bataljon pali zaostale vagone na željezni koj pruzi Petrinja - Glina.

Šesti bataljon u selu Opatinac u Posavini rekvirirao je žito koje su ustaške vlasti oduzele po selima srednje Posavine i namjeravale ga tran-

sportovati za Njema ku. Neprijatelj je intervenirao i uspio opkoliti 6. bataljon u šumi Žutica sa oko 1.500 vojnika. Me utim, bataljon se 15. jula 1942. godine probio iz okruženja razoružavši tom prilikom 18 neprijateljevih vojnika. Plijen je bio 18 pušaka sa municijom i ostalom opremom. Probivši se iz okruženja, 6. bataljon je 16. jula napao žandarmerijsku stanicu u selu Crnac. Neprijatelj je imao jednog mrtvog i 2 zarobljena, od kojih je 1 bio ranjen. Istovremeno 2. eta 6. bataljona rekvirira žito koje su ustaške vlasti oplja kale od seljaka u selu Posavski Bregi, i uspijeva odbiti neprijateljsku intervenciju iz pravca Velike Gorice.³⁸²

Prva eta 4. bataljona sa jednom etom NOPO Korduna, 18. jula, prisiljavaju na bijeg dvije satnije neprijatelja i oko 100 naoružanih muslimana u civilu, koji su iz Velike Kladuše i Vrnogra a krenuli u plja ku sela slobodne teritorije oko Kamenskog mosta, Starog Sela, Vorkapi a, Katinovca i drugih u okolini.

Peti bataljon upu en je da prokrstari po hrvatskim selima »banjaskog Pokuplja«, odnosno opina Bu ica i Stankovac. Na tome putu sa 4. bataljonom NOPO Korduna, 11. jula napali su neprijateljsku posadu u selu emernica na cesti Glina - Vrginmost. Napad je djelimi no uspio, pa je ponovljen 20. jula. Neprijatelj je imao 14 mrtvih i 4 zarobljena. Naši ukupni gubici bili su 2 poginula i 2 ranjena borca.³⁸³ No u 22/23. jula, krstare i po selima opine Stankovac, 5. bataljon sa 1. etom 4. bataljona NOPO Korduna ulazi u selo Stankovac. Poginuo je 1 mjesni ustaša, zapaljena je opinska arhiva i zaplijenjeno 25.000 kuna iz opinske blagajne.

U me uvremenu, neprijatelj iz garnizona: Dvor, Kostajnica, Sunja, Petrinja, Glina i Topusko, povremeno nastupa u pravcu slobodne teritorije Banije, kada sve jedinice NOPO Banije vode borbe. Bile su to neprijateljske jedinice koncentrirane za odmor prije nove ofanzive u dolinama rijeka Une, Save, Kupe i Gline, te u Cazinskoj krajini.³⁸⁴

Dana 24. jula 1942. godine brojno stanje NOPO Banije, bez 6. bataljona, Udarnog bataljona u 1. udarnoj brigadi Hrvatske, Banijske proleterske ete u Slavoniji, grupa boraca za prodor u hrvatska sela sjeverno od Gline, iznosilo je: 1.384 borca, 921 puška »mauzer«, 53 puške »manliher«, 75 lova kih pušaka, 33 puškomitraljeza, 2 laka i 2 teška mitraljeza.³⁸⁵

O dejstvima grupe boraca pri KK KPH kotara Sisak do formiranja 6. bataljona NOPO Banije, štab I. operativne zone Hrvatske u izvještaju GŠH od 24. jula 1942. godine pisao je: »Prije izvjesnog vremena (maj 1942. godine) Partizanski odred Banije šalje 20 partizana sa 2 puškomitraljeza. Napadnuta je straža izme u Odre i Siska. Zarobljena 2 karabina. Likvidirane ustaše u selima: Budašovo, Hrastelnica, Potrka. Ubijeno 10 ustaša. Po danu ušli u selo Palanjek. Neprijatelj vrši bombardiranje avionima. Broj boraca se poveao na 57 partizana sa 3 puškomitraljeza.

³⁸² Zbornik NOR-a V, knj. 5, str. 336, 337, 338, 430, 433, 493.

³⁸³ Zbornik NOR-a V, knj. 5, str. 432; Sedma banijska divizija izd. VIZ, Beograd, 1967. godine, str. 770.

³⁸⁴ Zbornik NOR-a V, knj. 5, str. 435, 471, 480. Arhiv IHRPH, Zgb. arhiv br. 2081, 2082, 3050, 3, 76.

³⁸⁵ Zbornik NOR-a V, knj. 5, str. 440

To je bila osnova za formiranje 6. bataljona NOPO Banije uz upu-
ivanje još 50 boraca sa Banije u srednju Posavinu.³⁸⁶

Istovremeno u Pokuplje, šuma Kljuka, 26. jula 1942. godine Parti-
zanski odred Banije uputio je grupu boraca, koji sa ranije upu enom
grupom boraca sa Korduna i borcima iz Pokuplja formiraju partizansku
etu »Kljuka«, koja je u sastavu NOPO Korduna do osnivanja NOPO od-
reda Žumberak-Pokuplje.

Uz borbe i akcije stalno je sre ivana organizacija NOP-a Banije.
Štab NOPO Banije Naredbom potvr uje postavljenja komandanata ba-
taljona, i to: 1. bataljona uru Vuji a Brata; 2. bataljona Rade Grmušu
Raru; 3. bataljona Nikolu Kaji a Kola; 5. bataljona Matu Jerkovi a. Ko-
mandant 4. bataljona je uro Bakra ; a 6. bataljona Dragan Bobetko
Maga.³⁸⁷ Za zamjenika komandanta NOPO Banije, postavljen je Nikola
Marakovi Nina.³⁸⁸

I u banijskim partizanskim jedinicama uvedene su starješinske oz-
nake NOP i DVJ prema nare enju Vrhovnog štaba, objavljenom u »Bil-
tenu« Vrhovnog štaba za juni, juli i august 1942. godine. Oznake su bile
od crvene oje na desnoj nadlaktici. Istovjetne su bile i oznake politi -
kih starješina, a u sredini zvijezde petokrake imale su vezen žuti znak
srpa i eki a.³⁸⁹

Napad na neprijatelja u Trtniku i Brnjenški

Neprijatelj je stalno osiguravao garnizon Glina sa posadama u oko-
lini. Dana 24/25. jula 1942. godine štab NOPO Banije organizovao je na-
pad na uporišta neprijatelja u selu Trtniku i Brnjeuški. Gubici nepri-
jatelja u tim uporištima bili su 20 mrtvih, 6 ranjenih i 45 zarobljenih
domobrana i ustaša. Zaplijenjeno je 50 pušaka, 1 puškomitraljez, 1 teški
mitraljez i oko 5.500 metaka. Mi smo imali dva mrtva i dva lakše ra-
njena.³⁹⁰

Uspjesi ove akcije i dotadašnjih borbi tokom jula 1942. godine, kru-
nisani su 27. jula kada je Naredbom broj 30 štaba NOPO Banije za dej-
stva širom Banije i van teritorija Banije formiran osmi po redu, Udarni
bataljon NOPO Banije. Ja ina Udarnog bataljona bila je 250 boraca i
starješina u tri strelja ke ete i eta prate eg oružja, sa 3 teška i 2 laka
mitraljeza i 1 minobaca em. Od naoružanja Udarni bataljon je imao: 180
pušaka, 9 puškomitraljeza, 2 laka i 3 teška mitraljeza i 1 minobaca 81
mm. Starješinski sastav Udarnog bataljona NOPO Banije inili su: Živko
Bronzi , komandant bataljona (proglašen za narodnog heroja Jugosla-
vije), Dušan Sužnjevi Ciko, politi ki komesar, Jovan akalo, zamjenik
komandanta, Miloš Srbljanin, zatim Dmitar Miti , zamjenik politi kog
komesara. Starješine eta bili su: 1. ete: komandir Ilija Španovi (pro-
glašen za narodnog heroja Jugoslavije), politi ki komesar Stanko Nale-

³⁸⁶ Arhiv VII JNS, Beograd, reg. br. 18/3, kut. 1467.

³⁸⁷ Zbornik NOR-a V, knj. 5, str. 338

³⁸⁸ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 24/1, kut. 1468.

³⁸⁹ »Bilten« Vrhovnog štaba za juni-juli-august 1942. i šema.

³⁹⁰ Zbornik NOR-a V, knj. 5, str. 480.

tili ; 2. eta: komandir Pero Malivuk, politi ki komesar Miloš Nožini Rus; 3. eta: komandir Stojan akalo, politi ki komesar Zlatko Cezar.³⁹¹

Usljed najave neprijateljske ofanzive, koja još nije po injala, kako u Partizanskom odredu Banije, tako i na podruju Banije poduzimane su mnoge mjere za sluaj nove neprijateljske ofanzive. Izdat je borcima i narodu letak.³⁹² Održavani su masovni politi ki zborovi u selu Klasni, Obijaj, Pastuša, Lov a, Žirovac, Rujevac, Vrpolje i drugdje. Poduzete su sve mjere da se što prije završi žetva i vršidba žita i da se što više živežnih namirnica skloni u tajna skladišta koje su izraivali specijalno odre eni ljudi, prvenstveno lanovi Partije, pod rukovodstvom Ilike Tariabi. Izraivane su i porodi ne zemunice. U ta skladišta, tokom ljeta 1942. godine sklonjeno je više od 190 vagona žita, hrane i ostalih predmeta potrebnih za život.³⁹³

Planovi dejstava u sluaju neprijateljeve ofanzive

Koncentracije neprijatelja u povlaenju sa Kozare ve su bile oigledne u dolinama rijeka Sane i Une. Samo u Pounju od Bosanskog Novog do Dubice neprijatelj je koncentrisao oko 20.000 vojnika, od ega pet eta njema kih SS trupa, oko 40 lakih i nekoliko teških tenkova, sa ve im brojem artiljerije itd. Djelovi koncentriranog neprijatelja utvrivali su se u dolini rijeke Sane, kao i u Pounju zbog ega je stalno vladala neizvjesnost o pravim neprijateljskim namjerama. Vladalo je uvjerenje da ak ni Glavni ustaški stan ne zna prave namjere Nijemaca, kojima su sve jedinice »NDH« u ovom širem rejonu bile stavljene pod komandu.

U toj neizvjesnosti 26. jula sa injen je plan sadejstva izme u krajiških i banijskih jedinica za vrijeme neprijateljske ofanzive na Bosansku krajinu (Grme), na Baniju ili na oba podruja istovremeno. U planu, izme u ostalog, piše:

»Ofanziva koju je neprijatelj poeo na Bosansku krajinu (*Kozara-opaska autora*) ima'za cilj:

- 1) Uništenje naše žive snage pojedina no po odredima;
- 2) Plja ku i otima inu naše žetve da bi nas na taj način gla u prisilili na kapitulaciju.

Ofanziva je poela na Kozaru. Tvrđnja neprijatelja da je ofanziva završena je lažna...

Taktika neprijateljske ofanzive je opkoljavanje, zatvaranje u jedan obrub i potpuno uništenje...

Daljnji napadi neprijateljske ofanzive, po našem mišljenju i po zadatacima koji postoje, jeste produženje ofanzive na Grme, a eventualno istovremeno i na Baniju, s tim da jednim snagama zapone na sektoru Bosanski Novi, Suha a, Ljubija, gde se ve borbe i vode, a drugim ja im snagama koncentrišu i se na krilima, tj. Biha, Krupa na jednoj strani i Prijedor-Sanski Most-Klju na drugoj strani...

³⁹¹ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 5, str. 463-464.

³⁹² Arhiv VII, JNA, Beograd, reg. br. 2-6-1, kt. 1612.

³⁹³ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 5, str. 473; Arhiv VII. JNA, Beograd, reg. br. 27/2, kut. 1467.

S tim u vezi na prijedlog komandanta I operativne zone Hrvatske, a po dogovoru i saglasnosti štaba Prvog krajiškog odreda, izaslanika I Operativne zone Hrvatske oficira Stanića (Sr. ana), informativnog oficira Banije druga Jože (Kovačića), imalo bi se s mjesta pristupiti iš enju neprijateljskih uporišta na sektoru Kladuša-Bužima-Otoka-Cazin-Krupa i to tako:

Udarna brigada I Operativne zone Hrvatske da krene u pravcu Cazina, dok bi istovremeno jedan dio snaga Banije krenuo u pravcu Vrnograča - Bužima - Otoka. Snage odreda Petrove gore da krenu i napadaju u pravcu Kladuša - Cazin. Na sektoru Bihača, dio snaga Ličke grupe vezao bi akcijom snage neprijatelja u Bihaču s jedne strane, a snage Petog krajiškog odreda u pravcu Petrovac - Ripa - Bihaču zadržale bi neprijateljske snage u Bihaču s druge strane.

Tom našom taktikom postigli bi dvoje:

1) Snage Prve operativne zone Hrvatske, Like i Korduna spojile bi se sa snagama Banije i time bi Banija pojačala svoj položaj u odnosu prema neprijateljskoj ofanzivi, a osigurala sebi odstupnicu u slučaju potrebe.

2) Neprijateljske namjere za koncentraciju snaga na jednom pravcu (Krupa) bile bi otežane i eventualno onemogućene...³⁹⁴

Na osnovu ovako dogovorenog plana daljnih dejstava, štab NOPO Banije drugom polovinom jula 1942. godine objedinjuje dejstva 2. i 3. bataljona pod komandom zamjenika komandanta NOPO Banije, Marijana Cvetkovića, sa zadatkom da do po etka neprijateljske ofanzive na Grmeč ili na Baniju, dejstvuje u pravcu Pounja između Volinje-Dvor-Bosanske Otoke, a zatim do eventualnog prebacivanja u Grmeč. Ostale snage NOPO Banije da dejstvuju na periferiji slobodne teritorije imaju i u planu da 4. i Udarni bataljon prema situaciji usmjeri u pravcu Vrnograča i Bužima, a 1. i 5. bataljonom da dejstvuje oko Gline i sve do rijeke Kupe gdje je 5. bataljon već krstario, a sa bazom u selu Arlovi kraj Bovića.

Međutim, za slučaj da neprijatelj pripremanu i propagandom nاجavljenu ofanzivu usmjeri samo na Grmeč, štab NOPO Banije razradio je 29. jula svoj operativni plan. Tim planom predviđena su dejstva poslednjih:

»I Glavna pruga Sisak-Sunja-Dubica:

Napadati stanice i rušiti vlakove.

Blinjski Kut 30-40 vojnika sa 1 puškomitrailjezom. Krajiški Brodani 20 vojnika sa francuskim trometkama. Caprag oklopni vlak. Sunja oklopni vlak.

Napad onemoguće Mrakova bojna (bataljon) u Komarevu, Letovancima i Gradusima.

Od Sunje do Dubice:

Staza 20 vojnika sa 1 puškomitrailjezom. Šaš 25 vojnika. Živaja 15 ustaša i 15 domobrana.

II Pruga Sunja - Kostajnica - Volinja:

Hrastovac 12 vojnika. Majur likvidiran. Kostajnica jako utvr ena. Vijadukt porušen i pruga ne radi. Volinja 100 do 150 vojnika, plus karsne Rovine koje uva jedna satnija avijati ara.

U samom Pounju postoji niz sela koja su naoružana. To su Kuljani, Kozibrod, Divuša, Golubovac, Unani, Struga, Zamla a. Tu se politi ki uopšte nije prodrlo i postoji neprijateljski stav prema našoj borbi. Mnoga sela od tih su sudjelovala u plja ki i ubijanju srpskog stanovništva. Napadaj na ta sela ne mislimo uopšte vršiti. Ta sela nemaju ofanzivni karakter prema nama. Da ulazimo pod borbom u ta sela bilo bi krvi do koljena. Treba ta sela dakle zaobi i. Kad padne sve oko tih sela paše i ona, a dotle treba politi ki snažno prodirati u njih, jer se ta sela sve više i više kolebaju. Ona nas ne smetaju mnogo u našim manevrima na sektoru Pounja.

III Naš plan na pruzi Glina - Petrinja.

Pruga i 5 željezni kih stanica je likvidirano, te vršiti akcije na cestu Gora - Glina na napadom na selo Gora ...

Odred je u iš ekivanju neprijateljske ofanzive na Baniju. Ostvarenje ovog plana zapo eti im neprijatelj po ne sa ofanzivom na Grmec... »

Do ostvarenja ovog, kao ni plana Operativnog štaba za Bosansku krajinu od 26. jula 1942. godine nije došlo.

Novi podaci obaveštajne službe o stvarnim namjerama neprijatelja, dovode do toga da štab NOPO Banije ve prvih dana augusta 1942. godine izvla i svoje bataljone na jugozapadni dio slobodnog podru ja Banije, i to: 1. bataljon u rejon sela Hajti - Balinac. Drugi bataljon »Miloš avi« na liniju Donji Žirovac - Kobiljak orijentisan ka rejonu Bužim-Vrnogra . Tre i bataljon u rejon sela Klasni - Brubno. etvrti bataljon u rejon Obijaj - Staro Selo - Kamenski most, tj. u dolini rijeke Gline radi operativne veze sa NOPO Korduna u Petrovoj gori. Peti bataljon poslije povratka iz »banijskog Pokuplja« prikuplja se u rejonu Trnovac - Mali Gradac - Brestik. Udarni bataljon u rejonu selo Dragotina - Dabrina - Klasni . Šesti bataljon u srednjoj Posavini.³⁹⁵

Za 1. august 1942. godine izdata je Naredba broj 31 komandanta NOPO Banije kojom se potvr uju i vrše nova postavljenja starješina u odredu Banije, i to:

1. za komandanta 3. bataljona Nikola Kaji , dotadašnji operativni oficir 5. bataljona;

2. za politi kog komesara 1. bataljona Ivan Šibi, dotadašnji politi ki komesar 1. ete 5. bataljona;

3. za politi kog komesara 5. bataljona Janko Šušnjar, dotadašnji politi ki komesar 3. ete 5. bataljona;

4. za operativnog oficira 1. bataljona Simu Ka ara, dotadašnjeg komandira 1. ete 3. bataljona;

5. za operativnog oficira 5. bataljona Adama Petrovi a Gigca, dotadašnjeg komandira 1. ete 5. bataljona;

³⁹⁵ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 9/2, kut. 1614.

³⁹⁶ Šesti bataljon dejstvuje u Posavini do 18. augusta, kada po rješenju operativnog oficira GŠH Franje Ogulinča Selje 1. eta sa štabom bataljona odlazi u Moslavu ki bataljon, a 2. eta sa Mikom Špijjakom u Pokuplje-bataljon »Kljuka« budu eg Zumbera ko-pokupskog odreda.

6. za politi kog komesara 1. ete 1. bataljona Mirka Štekovića, do tadašnjeg delegata u 2. eti 1. bataljona;

7. za informativnog oficira u štabu NOPO Banije Ivana Pihlera.³⁹⁷

Za razvoj NOPO Banije u toku jula 1942. godine, zna ajno mjesto pripada i sjednicama OK KPH za Baniju.

Sjednica 19. jula u Klasni u, zbog nastupanja neprijatelja iz Gline nastavljena je 21. jula u Zirovcu. Dnevni red: 1. izvještaji, 2. zadaci i 3. razno, raspravljao je OK KPH za Baniju o svim pitanjima borbe, rada i događaja na ustani koj Baniji. Dati su i konkretni prijedlozi za daljnji razvoj NOPO Banije uz dopunu starješinskim kadrovima iz komiteta i NOO-a.³⁹⁸

Dana 31. jula 1942. godine uslijedila je još jedna sjednica OK KPH za Baniju sa dnevnim redom: 1. politi ka situaciji, 2. izvještaji po zadaćima sa zadnje sjednice, 3. zadaci po sektorima rada, 4. žetva, 5. KK KPH Sisak i 6. formiranje rejona od hrvatskih sela kotara Glina i 7. razno.³⁹⁹

Na toj sjednici raspravljanje je o cijelokupnoj situaciji na Baniji u isekivanju velike neprijateljske ofanzive pod komandom njemačkog generala Fridriha Štala. Za NOPO Banije najvažnije pitanje bilo je razvijanje Partizanskih rejona na općinama Jukinac, Gora, Štankovac i Bućica, tj. »banijsko Pokuplje«. Odlukom OK KPH za Baniju štab NOPO Banije u to područje je uputio grupu obavještajno-političkih radnika, prvenstveno Hrvata. To su bili Ivo Bobinac, Ivo Auš, Pajo Šoštarić, Pajo Manojlović i drugi. Zatim, iz 5. bataljona povučen je politički komesar Milan Despot Dem, koji je navedene dvije udarne desetine iz sela Hajtići i Majskih Poljana, prvih dana augusta 1942. godine odlazi u selo Arlove gdje formira bazu. Do konca augusta od tih desetina, grupe boraca sa općine Jukinac i Gora formirana je banijska partizanska eta »Matija Gubec«. Komandir ovog bio je Anton Goršeta Jantal, a politički komesar Pajo Šoštarić. Eta je u po etku brojala 60 boraca i starješina, i bila je pod komandom štaba NOPO Banije, a zatim štaba NOPO Korduna.⁴⁰⁰

Neposredno pred novu veliku ofanzivu neprijatelja na ustani ku Baniju i Šamaricu, augusta 1942. godine, NOPO Banije na Baniji ima šest bataljona (1, 2, 3, 4, 5. i udarni), etu »Matija Gubec« u »banijskom Pokuplju«, 6. bataljon u srednjoj Posavini, Udarni bataljon u 1. udarnoj brigadi Hrvatske u Lici i Banijsku proletersku etu u Slavoniji.

Bili su to zavidni uspjesi ustani ke Banije do toga vremena.

Neprijateljeva ofanziva u augustu 1942. godine

Sa koncentrisanim snagama oko slobodne teritorije Banije, dok se odmaraju i pripremaju za nastupanje, neprijatelj od 1. do 7. augusta izvodi krate ili dulje ispade na slobodnu teritoriju. Dana 1. augusta 2.

³⁹⁷ Ivan Pihler rodom iz sela Kule kraj Bosanske Gradiške, borac Španjolske republikanske armije. Došao na Baniju preko Zagreba i Siska 1941. godine.

³⁹⁸ Zapisnik sa sjednice - Arhiv IHRPH-Fond OK KPH za Baniju arhiv broj 2081. (U dajjem - arhiv broj).

³⁹⁹ Zapisnik sa sjednice - Arhiv IHRPH, Zagreb, arhiv broj: 2085, 2107, 2215, 2222.

⁴⁰⁰ Ljuban Šurić, *Banijska partizanska eta »Matija Gubec«*, str. 47-78, izdanje GIRO »Joža Rožanković«, Sisak, 1978. godine.

eta 2. bataljona »Miloš avi« na brdima kod sela Draškovca sa ekala je neprijatelja koji je nastupao iz Pounja - sela Unani i Golubovac. Poslije kraće borbe eta se ispred nadmo nijeg neprijatelja povukla u sastav bataljona - rejon sela Donji Žirovac.

U rejon 2. bataljona povukao se i omladinski vojno-politički kurs iz škole sela Ljubina.⁴⁰¹

Tokom 3. augusta 1. eta 2. bataljona »Miloš avi« u zaseocima Donjeg Žirovca, i i i i Bojići, sa ekuje neprijatelja iz pravca sela Stabandža i Bužima. Paljbom iz zasjede i prelaskom na juriš eta neprijatelju nanosi gubitke od oko 30 izbačnih iz stroja. Neprijatelj je, međutim, svojom glavninom 659. njema kog pionirskog bataljona i ustaškom vojnicom produžio nastupanje, kada uspijeva zapaliti nekoliko kuća u Ostojićima i Kobiljaku. Produživši u pravcu sela Brubno, neprijatelj napada i 3. bataljon i vraća ga nazad u Bosnu.

I tokom 4. augusta, neprijatelj ponovo nastupa iz pravca Vrnograča ka selima Bojna, Obijaj i Žirovac. Toga dana položaje kod Donjeg Žirovca - Kobiljaka, drže 2. i 3. eta 2. bataljona »Miloš avi«. Na neprijatelja prva izvodi juriš 3. eta kod Kobiljaka, a borbu kod Ostojića vodi 2. eta. Treća eta uspijeva zarobiti 4 ustaše iz neprijateljske kolone. Zaplijenjene su 3 puške i oko 300 metaka. U 2. eti poginuli su član SKOJ-a Beronja iz Matijevića i vodnik Adam Borojević iz sela Sosanice. Neprijatelj na tom pravcu dobio je pojačanje od oko dvije bojne (bataljona) iz garnizona Bihaća.

Istovremeno, 4. bataljon NOPO Banije vodi borbu s neprijateljem koji nastupa iz pravca Topuskog i Velike Vranovine ka Kamenskom mostu i dalje u pravcu Velike Kladuše.⁴⁰²

Istog dana OK KPH za Baniju dostavlja izveštaj CK KPH o završnim pripremama neprijatelja za ofanzivu na Baniju i Šamaricu.⁴⁰³

Iz šireg rejona Žirovac, Obijaj, Bojna iz NOPO Banije odabrana grupa boraca kao popuna proleterских brigada koje su stigle u Bosansku krajinu, odlazi na Kordun. Iz Petrove gore grupa sa odabranim borcima iz NOPO Korduna - ukupno 60 boraca - kreće put Bosne. Drugu proletersku i 4. crnogorsku proletersku brigadu ovi borci nalaze u rejonu Jajce - Donji Vakuf - Bugojno, gdje ulaze u njihov sastav.⁴⁰⁴

O koncentracijama neprijatelja oko Banije i Šamarice, štab NOPO Banije 5. augusta 1942. godine izvještava GŠH, po slijedećem:

»U Pounju, na liniji Dubica, Kostajnica, Bosanski Novi, nalaze se koncentrisane neprijateljske snage još i sada u jačini o kojoj smo već izvestili u našem posljednjem izveštaju (više od 20.000 - opaska automata). Još smo uvijek mišljenja da su sve ove snage angažovane za ofanzivu na Grme. Međutim, uz sve to ofanziva još ne počinje. Sam Pavelić je bio ovih dana u Kostajnici i njegov dolazak se tumači i kao definitivno

⁴⁰¹ Omladinci sa vojno-političkim kursom iz Korduna su upućeni da popune Omladinski bataljon Hrvatske »Joža Vlahovića«. Ne spojivši se sa Omladinskim bataljonom, vratili su se na Baniju u 4. decembar 1942. godine formirajući se od njih 3. omladinska eta 2. područna nog bataljona »Miloš avi«. Komandir je bio Mirko Kepić, politički komesar Milivoj Dragić Mišo.

⁴⁰² Zbornik NOR-a V, knj. 6, str. 69, 70.

⁴⁰³ Arhiv IHRPH, Zagreb, f. KP-11-249.

⁴⁰⁴ Arhiv IHRPH, Zagreb, arhiv KP, br. 3063; Dušan Baić, *Kotar Vrginmost u NOR-u*, 1980.

dovršenje priprema za po etak ofanzive. Ovo je bio isti sluaj i kod potka ofanzive na Kozaru, juna 1942. godine. Na liniji Kladuša-Vrnogra -Bužim poja ane su neprijateljske posade sa dvije ustaške bojne, koje su ovamo prebaene navodno iz Bihaća. Ove neprijateljske snage poja ane su sa civilima - ustašama iz Bužima i Vrnograča, probijaju se na naš sektor od rijeke Gline i Bosanske Bojne, pa preko Žirovca do Otoke. U sela u koja upadaju odmah pale i pljačaju... «⁴⁰⁵

Neprijatelj, vjerovatno pouzen skustvom sa Kozare, u ofanzivi na Baniju i Šamaricu primjenio je novu taktiku. Ostavljaju i vrlo jake snage na liniji koncentracija, kao šire okruženje, na liniji rijeke Une; Kostajnica - Sunja - Petrinja - Gline - Topusko, sa vrlo jakim kolonama nastupa glavnim komunikacijama radi rasjecanja cjelokupnog područja, po slijede em:

- sa linije Sunja - Sisak - Petrinja djelovima 4. ustaško-domobranskog zdruga u jedan dan do 1.500 vojnika nastupa metodično - dva ranije radi sužavanja eventualnog manevra NOPO Banije u pravcu Posavine i Moslavine;

- istim metodom nastupa i sa linije Vrnograča -Bužim sa 659. njemačkim pionirskim bataljonom, mjesnim ustašama Vrnograča i Bužima, zatim i sa dvije bojne ustaša dovedenim iz Bihaća i Cazina. Ukupno više od 15.000 vojnika. Sa navedenim snagama od 3. do 5. avgusta neprijatelj vrši prođor do sela Žirovca, Kobiljaka i Brubna od kuda se vratilo na liniju »suve meće« Hrvatske sa Bosnom, posjedaju i zaprenu liniju.

Po etkom ofanzive neprijatelj jakim kolonama izvodi brze prodore odabranim pravcima, i to: Gline - Klasni - Žirovac sa snagama jedne do osam bojni iz sastava 4. ustaško-domobranskog zdruga i 1. gorske divizije, jedna eta Nijemaca sa 8 tenkova. Ukupno 2.500 do 3.000 vojnika. Zatim pravcem: Dvor - Žirovac kolonom iz sastava 1. gorske divizije, ustaškim snagama i do jedne Nijemaca sa 4 tenka i 20 kamiona. Ukupno 2.000 do 2.500 vojnika. Navedene glavne kolone spajaju se u redjelu Donji Žirovac i selo avlovica. Kolona: Kostajnica - Jabukovac - Mali Gradac iz sastava 1. gorske divizije, dijelovi Nijemaca sa etom tenkova iz Sunje. Ukupna jedinačna 1.500 do 2.000 vojnika. Dio neprijateljskih snaga ih Gline, zatim i iz Topuskoga kreće dolinom rijeke Gline u pravcu Kamenskog mosta ka Velikoj Kladuši radi posjedanja te linije i sprejeavanja eventualnog manevra Partizanskog odreda Banije na Kordun - Petrovu goru.

Štab Partizanskog odreda Banije, 14. avgusta 1942. godine izvjestio je štab I operativne zone Hrvatske o toku neprijateljskog nastupanja:

- neprijatelj je 8. avgusta probio se od Gline u pravcu Maje - Žirovca. Desna pobočica kretala se Donje Selište - Šibine - Prijeka - Gornji Klasni - Brubno. Lijeva pobočica kretala se Drenovac - Bijele Vode - Mali Gradec - Brestik i dalje (avlovica). Jedna eta SS trupa. Većina ustaša i nešto domobrana. Od teškog naoružanja: 8 tenkova, nekoliko brdskih topova i bacaca (broj nije poznat). Osim toga 17 kamiona natovarenih

materijalom za popravak mostova. Odmah su nastupale i radni keete (inžinjerijske jedinice-opaska autora) koje su vršile popravku ceste Gline—Žirovac, te popravljale porušene mostove.

Istovremeno od Petrinje za Šamaricu nastupa 1.500 vojnika raznih rođova vojske... zatim od Sunje ka Gradusi i od Kostajnice ka Borjevićima. Od Dvora neprijatelj je istoga dana nastupao u više pravaca ka Žirovcu. Svojim lijevim krilom neprijatelj je nastupao ka selu Dobretin - Kotarani, zatim prešao orkova u (Šumu Ljubina) i izbjegao na cestu Dvor-Žirovac u selo Donja Komora. Cestom od Dvora za Žirovac neprijatelj je nastupao sa 4 tenka i 20 kamiona natovarenih materijalom za popravku cesta i mostova. Uz dejstvo artiljerije i minobaca a vršio je opravku cesta, popravljao mostove i prodirao ka Žirovcu. Iz Pounja pravcem Unani, Draškovac, Javoranj, Gage, Stupnica nastupala je neprijateljska kolona. Ja ina neprijatelja od Dvora (u zahvalu glavne ceste) je 1.000 do 1.500 vojnika, od kojih su većina Nijemci (kulturbundovci) i ustaše, te dijelovi 1. domobranske pukovnije »Ante Pavelić« iz 1. gorskog divizije.

Pred većem, neprijatelj iz Gline i Dvora spojio se u Žirovcu, a na pravcu od Kostajnice dostigao Mali Gradac...

Neprijatelj se odmah utvrdio na dostignutim položajima, a naročito duž ceste Gline - Dvor koja bi mu mogla poslužiti kao važna saborska ajnica za prevoz trupa i materijala u vrijeme ofanzive na Grme, kao najkraći put od Gline do Bosanskog Novog.

Iz posjednutih uporišta (položaja) duž glavnih cesta, neprijateljske satnije i bojne narednog dana kreću u pretres terena i šume Šamarića, unakrsnim kretanjem streljačkih strojeva, kao i na susjednoj Kozari u vrijeme neprijateljske ofanzive - juni - juli 1942. godine. Pri tom krstarenu hvatalji su i odvodili sve ljudi na koje su naišli u koncentracione logore Jasenovac, Kostajnica, Gradiška itd. Ustaše iz Zrinja, ponovo hvataju, ubijaju i kolju Srbe u okolnim selima: Šamarići, Branići, Goriška, Grabovica, Švrkarica, Rogulje i dr. Odveli su više od 173 ovjeka od kojih neke strijeljaju u Zrinju, a većina odvode u logor Jasenovac.

Dejstva NOPO Banije do povlačenja na Kordun

Partizanski odred Banije, prema brojnom stanju sastavljenom za 19. august 1942. godine u šest bataljona na Baniji i jednim (šestim) bataljonom u Posavini kod Siska imao je ukupno brojno stanje 1.508 boraca i starješina. Po socijalnom sastavu to su: seljaka 1.252, radnika 78, ostalih zanimanja 178. Po nacionalnom sastavu: Srba 1.439, Hrvata 58, ostalih narodnosti 11. Imanova KP 95, kandidata za imanove KPJ i imanova SKOJ-a 712.⁴⁰⁶

Od otkrivanja prikupljanja neprijatelja oko slobodnog područja Banije, odred je vodio borbe već od akcije 16/17. jula u selu Kuljani

⁴⁰⁶ Arhiv VII, JNA, Beograd, reg. br. 2/3, kut. 1614. Od navedenog brojnog stanja, na šesti bataljon u Posavini otpada: 106 boraca i starješina. Od toga: radnika 6, seljaka 47, ostalih zanimanja 53. Po nacionalnom sastavu: Srba 89, Hrvata 14 i ostalih narodnosti 3.

u Pounju. Zatim napada na bojnu 4. ustaško-domobranskog zdruga iz Petrinje pukovnika Ivana Mraka u selima Trtnik i Brnjeuška.

Zbog koncentracije do tada najja ih snaga neprijatelja oko Šamalice, bilo se na oprezu, ali muslimani - ustaše iz Vrnogra a i Bužima provalili su i spalili sela Kobiljak, Bojnu i dio Žirovca. O tome štab odreda izvještava: »Mi smo pomjerili snage odreda u dubinu slobodnog područja Banije, tako da možemo neprijatelju zadati odlučujući udarac, jer se pokazalo da se jednim bataljonom ne može zaustaviti i uništiti neprijatelj. Može se samo trošiti municija, koje i onako malo imamo, a taj manjak u municiji silio je na oprez i da udarimo tamo gdje bi se moglo do i do ratnog plijena, a prvenstveno do municije.

Dakle, u momentu napada na nas mi smo zbog ponovnog prodora neprijatelja od Vrnogra a i Bužima svoje bataljone postavili od Žirovca preko Bojne - Brubna - Klasni a - Hajti a - Balinca i Kamenskog mosta. Međutim, neprijatelj nije naišao tih dana, a kad je ofanziva po elu naši su se bataljoni našli iza ceste (*zapadno-opaska autora*) Glina - Žirovac - Dvor - Bosanski Novi. Odlučili smo poslije toga da sa dijelom snaga postavimo širu zasjedu neprijatelju koji bude kretao od Topuskog prema Kladuši (jer smo o tome bili obavješteni), a sa drugim dijelom snaga da udarimo neprijatelja koji bi nadirao od Gline preko Hajti a i Obljaja ili neprijateljsku kolonu od Topuskoga ka Obijaju.

Kako smo bili obavješteni o još ja oj koncentraciji neprijatelja u Glini, odlučili smo prebaciti dio snaga preko Kamenskog mosta, za prodor u hrvatska sela zapadno od Gline i napad sa kordunaškim snagama na Topusko kako je bilo sugerirano i od štaba zone.

Po prelasku preko Kamenskog mosta (*rijeke Gline - opaska autora*) uspostavljena je veza sa Kordunašima i dogovoren zajednički napad na Vrginmost i formiran zajednički Operativni štab... «⁴⁰⁷

Štab NOPO Banije zajedno sa OK KPH za Baniju, pouzdujeli su iskustvom susjedne Kozare, gdje je stradao silni narod, koristeći i se taktikom partizanskog ratovanja, a da bi se sa uvala glavnina snaga, odlučili su da se rukovodstvo i glavnina NOPO Banije zabaci neprijatelju za leđa, na Kordun i Petrovu goru, koji nisu bili zahvaćeni ovom neprijateljskom ofanzivom. Kao i u ofanzivi neprijatelja u aprilu 1942. godine, u Šamarici i na Baniji ostavljene su tri etaže i vod boraca za vezu sa narodom i prateće toke ofanzive. Ostavljene su: 1. etaža 2. bataljona »Milivoj« u rejonu Ljeskovca; 2. etaža Udarnog bataljona Pere Malivuka u rejonu Kotarana - Dobretina za vezu sa krajiškim snagama; 1. etaža 4. bataljona u rejonu Kobiljak - Bojna - Prosinja; te samostalni vod dobrotljaca iz odreda u rejonu Brubno - Buzeta - Klasni sa drugovima odgovornim za žetvu i vršidbu. Ubrzo se od ostavljenih etaža i vrata enih dijelova sa Korduna u rejonu Obljaja formira Privremeni bataljon NOPO Banije. Komandant je bio Adam Vladić, politički komesar Branislav Borojević, član štaba bataljona Joco Milobratović.

Štab NOPO Banije i OK KPH za Baniju na Kordunu i u Petrovoj gori dobivali su redovna obavještenja o situaciji na Baniji i u Šamarici. O situaciju na Baniji u napred navedenom izvještaju, 14. avgusta 1942. godine, štab NOPO Banije piše:

»Sadašnja vojna situacija na Baniji izgleda ovako: neprijatelj sa svojim snagama u ja ini 1 - 2 bojne krstari od Gline preko Selišta za Balinac - Hajti - Buzeta - Brubno i preko Bijelih Voda za Mali Gradac i Brestik i tako štiti saobra aj na cesti Gline - Žirovac. Na sektoru petrinjskog i kostajni kog kotara su jake snage (bez to nih podataka) sa posadama u Jošavici, Borojevi ima i u Lov i, te jake snage na pruzi Kostajnica - Sunja.

Na terenu Banije ostavljeni su svi obavještajni i informativni oficiri za obavještavanje odreda o situaciji«.

I na sektoru kotara Dvor neprijatelj je nakon prodora uspostavio stalne posade: Grubeši a brdo, brdo Kolariše kod sela Kosna - Trgovi, u selu Donjem Žirovcu sa avlovicom. Iz tih uporišta satnije i bojne svakodnevno su krstarile jedna drugoj u susret, sa vra anjem nazad u uporište.

Udarivši i ovoga puta u »prazno« neprijatelj ve narednih dana smanjuje svoje represalije. Osim mjestimi nog ubijanja stanovnika, neprijatelj ponovo pokušava da narod Banije odvoji od partizana radi njihovog uništenja. Ipak, zlodjela neprijatelja i tokom ove ofanzive su velika.

I u daljem toku, neprijatelj je nastavljao sa pretresom sela Banije i Šamarice. Tokom pretresa terena, »iš enja«, razli ito je postupao prema stanovništvu po kotarima, pa ak i po seoskim op inama. Me utim, i pored navedenog nastojanja neprijatelja da se tu i tamo prikaže »miroljubiv«, tužna je bilanca i ove neprijateljske ofanzive. Prema prikupljenim i sabranim podacima ubijeno je samo omladinaca 40, od kojih samo u kotaru Petrinja 15, a 60 ih je odvedeno u koncentracione logore ili na rad u Njema ku. Ubijena su 222 gra anina. To je dovelo do kolebanja te pojedinci odlaze na poziv u domobrane ili se javljaju na rad u Njema ku.⁴⁰⁸ Štab NOPO Banije zahvalio se narodu za pomo u toku ofanzive raspisom od 17. septembra 1942. godine.⁴⁰⁹

Na podru ju kotara Dvor, na primjer, neprijatelj ve prvoga dana ofanzive samo na podru ju op ine Rujevac hvata 55 ljudi koje dijelom strijelja, a dijelom upu uje u koncentracione logore Jasenovac, Sisak ili Gradiška. Mnogi su strijeljani ve u Kostajnici me u kojima su bili Kojo Jari , predratni lan KPJ a tada predsjednik NOO op ine Dvor, Dmitar uri , Kojo Stambolija, Stojan Kova evi , Petar uri i drugi.

U selima oko Zrinja, zrinske ustaše pretresaju okolna sela. U tim selima hvataju i odvode u Zrinj oko 117 ljudi, žena i djece. Neke žene i djecu poslije višednevnog mu enja i iznurivanja že u i gladi puštaju, neke ubijaju, a dio odvode u koncentracione logore. Tim zlodjelima ustaša iz Zrinja, ak su se udili i u Zrinj pristigli neprijateljski vojnici - domobrani.⁴¹⁰

I u kasnijim pretresanjima terena neprijatelj ubija ljude, žene i dje cu. To se izvodilo vrlo lukavo. Na primjer, jedinice koje su išle u pretres

⁴⁰⁸ Arhiv IHRPH, Zagreb, f. KP-177-107 Zapisnik sa sjednice OK KPH za Baniju od 10. X 1942. godine.

⁴⁰⁹ Zbornik NOR-a V, knj. 30, str. 354.

⁴¹⁰ Knjiga Dokumenti o protunarodnom radu, Školska knjiga Zagreb, 1946. godine. Milan Joka Zrinj se takmi io zlodjelima, Vojni vjesnik-glasilo IV korpusa NOVJ broj 6-7 za 1943. god. ,

naprijed, pronaene u skrovištima ljudi, žene i djeci su hrabrili i slali ku ama govore i da im se ništa ne e desiti ako su kod svojih ku a. Zatim su nailazile druge jedinice, hvatale te iste ljudi, ubijali na licu mjesata ili ih odvodili u logore.⁴¹¹ U tim zlodjelima neprijatelj se najviše okomljavo na omladinu. Tako u opini Zirovac ubija desetak mlađih ljudi i omladinaca, a 17 odvodi u logore. Zatim je u istoj opini 25. augusta strijeljao 32 ovjeka iz Ostoji i Gornjeg Žirovca.⁴¹² Neprijatelj tada shva da nije lako pokoriti jedan narod. Zato po inje uhvaene u skrovištima ponovno da pušta ku ama. Pri tome, samo izrazite pristalice NOP-a upu uje u koncentracione logore ili strijelja, ali ne na licu mjesta, ve u rejonu svoga baziranja. U opini Zirovac ak je po eo sa osnivanjem svojih odbora - nasuprot našim NOO, daju i lanovima toga odbora propusnice za slobodan odlazak u gradove. Jednog od neprijateljskih odbornika uhvatila je na putu za Glinu ostavljena eta 4. bataljona. Poslije razgovora i objašnjenja ciljeva naše borbe pušten je, pa se taj neprijateljski odbor raspao.⁴¹³ Sli ne postupke provodio je neprijatelj tokom ove ofanzive i u drugim djelovima slobodnog podruja Banije. Me utim, jednom dobro organizirani narod nije mogao pokolebiti da mu se istinski pokori i po ne da služi. Tome su mnogo doprijele i ostavljene ete u Šamarici i na Baniji.

Uloga ostavljenih partizanskih snaga u Šamarici

Ostavljeni partizanski snage NOPO Banije imale su zadatak da sa po etkom neprijateljske ofanzive skrivenim manevrom kontroliraju slobodno podruje i da prikupljaju podatke o neprijatelju zajedno sa obaveštajnim oficirima bataljona i NOPO Banije na elu sa Simom Todoroviem. Trebalо je da se krstarenjem od sela do sela povezuju sa NOO, a preko njih sa narodom i ostalim rukovodstvima organizacija i organima NOP-a. Zato su oni, zavisno od stanja i ja ine neprijatelja na slobodnoj teritoriji poja avani.⁴¹⁴ Od tih poja anih snaga na Baniji je formiran i štab Privremenog bataljona Banije. Na Baniji se nastavljaju partizanske akcije.⁴¹⁵

Od akcija partizana u vrijeme neprijateljske ofanzive zna ajnije su: akcije 2. ete Udarnog bataljona NOPO Banije koja pod komandom Pere Malivuka prelazi rijeku Unu u Podgrme, izvodi akciju na Blatnu i vraa se preko Une. Dana 20. augusta kod sela Dobretina uspostavljaju i vezu sa nekim domobranima radi predaje posade na Radi a brdu, Pero Malivuk prevarom je ubijen. Od tada 2. ete Udarnog bataljona nosi naziv 2. ete »Pero Malivuk« Udarnog bataljona NOPO Banije.

Prva eta 2. bataljona »Miloš avi « kod tzv. li kog mosta izme u Gornje Stupnice i Ljeskovca razoružava trojicu domobrana i oduzima

⁴¹¹ U selu Gage domobrani 1. pukovnije »Ante Paveli « otkrili su zemunicu u groblju i ubili Mariju uru Mariku.

⁴¹² Me u strijeljanima bio je i Milan Ostoji koji je ranjen. Danas živi u Novom Beogradu kao penzionisani potpukovnik JNA.

⁴¹³ Zbornik NOR-a V, knj. 30. str. 404.

⁴¹⁴ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 14/2, kut. 1614.

⁴¹⁵ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 26-1/4, kut. 1467.

im eze (dvokolicu). Dana 21. augusta eta iz zasjede nanosi gubitke neprijatelju na cesti kroz Šamaricu izme u Mio inovi a i Ljeskovca. Na jmanje 30 vojnika izba eno je iz stroja.⁴¹⁶ U ovoj akciji poginuo je borac Božo Lovri.

Povla e i se iz Šamarice u pravcu šume Ljubina, kod sela Gage, 1. eta 2. bataljona razgoni više od 20 radnika koji su popravljali industrijsku prugu Dvor - Bešlinac za izvoz preostalog sirovog željeza bivše ljevaonice željeza i izvoz drveta za potrebe okupatora i ustaša. Udarna eta stigla je i u sela kotara Glina, Petrinja itd. im je neprijatelj prvih dana septembra 1942. godine po eo da povla i dio svojih posada sa slobodne teritorije Banije, a tada su se ve po eli vra ati sa Korduna i ostali bataljoni Banije.

I 6. bataljon NOPO Banije u Posavini bio je aktivan na razbijanju neprijateljskih snaga sa Banije.

Povukavši se ispred ja ih snaga neprijatelja, tokom neprijateljske protuakcije na šumu Žutica, u Moslavu ku goru, bataljon sa 10. augusta vra a u Posavinu. Istoga dana, 6. bataljon kod sela Ježivo napada grupu Nijemaca i ubija dvojicu. Sutradan, 11. augusta, 6. bataljon je u zasjedi na pravcu Dugo Selo - Ježivo. Naišla je neprijateljska patrola od 4 ustaše, dvojica su ubijena a jedan je ranjen. Na ove akcije 6. bataljona neprijatelj iz Dugog Sela intervenira jednom ustaškom satnijom ja ine 150 do 170 ustaša. Šesti bataljon se morao povu i u pravcu Moslava ke gore.

Poslije ovih akcija operativni oficir GŠH Franjo Ogulinac Seljo⁴¹⁷ prenosi 18. augusta odluku GŠH da se 6. bataljon NOPO Banije uputi u Moslavu i Pokuplje, i to: 1. eta 6. bataljona sa moslavom kom etom »ehaji« formira Moslava ki partizanski bataljon, komandant je bio Marijan Cvetkovi , a 2. eta 6. bataljona sa dotadašnjom etom »Kljuka« formira bataljon Žumbera ko-pokupskog partizanskog odreda.⁴¹⁸ Uz KK KPH kotara Sisak u Posavini ostaje grupa naoružanih boraca, koja po direktivi štaba I. operativne zone Hrvatske ostaje pod komandom štaba NOPO Banije.

Dejstva NOPO Banije na Kordunu

im je NOPO Banije sa šest bataljona prešao na Kordun i Petrovu goru, štab I operativne zone Hrvatske osniva Operativni štab Korduna i Banije za organiziranje dejstava na Kordunu. Time je objedinjeno komandovanje grupom odreda NOPO Korduna i NOPO Banije.

Operativni štab Korduna i Banije odlu uje da prva akcija NOPO Banije pod osiguranjem 1. NOPO Korduna bude no u 12/13. augusta 1942. godine, da se napadne i likvidira neprijateljski garnizon u Vrginmostu. Pripreme za napad na Vrginmost provedene su od 10. do 12. augusta.

⁴¹⁶ Zbornik NOR-a V, knj. 7, str. 299; Edicija »1941/42. u svjedo enjima u esnika NOR-a«, izdanje VIZ, Beograd, 1975, knj. 25. str. 386.

⁴¹⁷ Narodni heroj Jugoslavije (1904-1942).

⁴¹⁸ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 13/3, kut. 1614; Arhiv Muzeja NOR-a Sisak - memoarska gra a: 2. V 5, str. 482.

Neprijateljski garnizon u Vrginmostu držala je jedna bojna ja ine 250 do 300 ustaša, jedna satnija domobrana ja ine 80 do 100 vojnika, te oko 30 žandara. Ukupno oko 500 dobro naoružanih i utvr enih vojnika.

U napad na Vrginmost upu eni su 1, 3, 5. i Udarni bataljon NOPO Banije. U sastav Udarnog bataljona Banije uklju ena je i 3. eta 3. bataljona 1. NOPO Korduna. Za napad je odre eno oko 650 boraca sa 25 puškomitrailjeza, 2 laka i 2 teška mitraljeza.

Napad na Vrginmost nije uspio, a pretrpljeni su i veliki gubici. Neprijatelj je pružio snažan i organizovan otpor. O napadu na Vrginmost štab NOPO Banije dostavio je štabu I. operativne zone Hrvatske izvještaj, 14. augusta, u kome, uz ostalo, piše:

»Zarobljeno je 9 domobrana, 600 metaka i 9 karabina.

Povla enje je nare eno u 4 sata ujutro. Gubici su 13 mrtvih i 49 ranjenih od bombi u borbama oko zgrada. Izgubljena su 2 karabina i 5.000 metaka.

Glavni razlog neuspjeha leži u tome što je neprijatelj bio obavješten i spremjan za odbranu, zatim slaba informativna obavještenja, zidane zgrade sa puškarnicama za ije rušenje nije bilo sredstava. Nastupanje i odstupanje naših snaga, veza sa operativnim štabom za vrijeme borbe, organizacija sanitetske službe - tu nije bilo nedostataka.

Borbenost i disciplina...

Prilikom akcije na Vrginmost borbenost partizana bila je tako velika da ih do sada nikad nismo imali prilike vidjeti tako borbene, naro ito u ovakvoj situaciji... Partizani svih bataljona jurišali su upravo slijepo odakle je baš i proistekao toliki broj mrtvih i ranjenih...

Štabovi su danas tako izjedna eni i ustaljeni da se od njih o ekuju dobri rezultati.

Komandant 1. bataljona uro Mrakovi Vuji (Brat),

Komandant 2. bataljona Rade Grmuša Rara,

Komandant 3. bataljona Nikola Kaji Kole,

Komandant 4. bataljona uro Bakra ,

Komandant 5. bataljona Mate Jerkovi ,

Komandant Udarnog bataljona Živko Bronzi .

Operativni plan.

Zbog stanja neprijatelja na Baniji ostaju mogu nosti prodora u sela zapadno od Gline i ka Petrinji sa mogu im napadima na emernicu i Bu icu, sa kordunaškim snagama na željezni ku stanicu Topusko i zasjede na cesti Topusko - Kladuša. Ina e daljnji plan e se razvijati prema situaciji na Baniji«.⁴¹⁹

Vrginmost nije zauzet. Ali, je neprijatelj narednog dana napustio garnizon i povukao se dijelom u uporište kod sela emernice na cesti Vrginmost - Glina, a dijelom u uporište kod sela Bu ica na desnoj obali rijeke Kupe. Time je stvorena mogu nost našim snagama za prodor u pravcu podru ja op ine Bu ica i Stankovac zapadno od Gline.

Slijede a akcija NOPO Banije na Kordunu bila je zasjeda na cesti Topusko - Velika Kladuša na odsjeku Vranovina - Kamenski most.

⁴¹⁹ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 11/3, kut. 1614.

Tom cestom odvijao se vrlo živ saobra aj prema Vrnogra u, Velikoj Kladuši, Cazinu i Biha u, koji je trebalo bar za izvjesno vrijeme prekinuti.

Prvi put zasjeda svih bataljona NOPO Banije postavljena je 15. augusta. Me utim, neprijatelj toga dana nije nailazio pa su bataljoni povu eni na odmor. Toga dana je i OK KPH za Baniju izdao proglaš borcima i narodu Banije u povodu neprijateljske ofanzive na Baniju.⁴²⁰

Drugi put zasjeda sa itavim NOPO Banije postavljena je 17. augusta. Iz Topuskoga za Veliku Kladušu naišla je ustaška bojna ja ine od 250 do 300 ustaša. U koloni je bilo i 30 kola natovarenih namirnicama za Vrnogra , Kladušu, Cazin. Oko 9 sati lijeva pobo nica neprijatelja kod Vranovine otkrila je zasjedu 1. bataljona NOPO Banije, i tada zapo inje borba.

Umjesto produžetka nastupanja neprijatelj vra a kola i pod borbom se povla i nazad u Topusko. Iz zasjede NOPO Banije odlazi na širu prostoriju sela Bovi a gdje vrši pripreme za napad na neprijateljsko uporište u selu Bu ica, dok 4. bataljon upu uje na Baniju da poja a dejstva Privremenog bataljona.⁴²¹

Tokom neprijateljske ofanzive situacija na Baniji bila je i dalje skoro nepromjenjena. Još uvijek je neprijatelj držao na Baniji više od 10.000 vojnika. Sa tom vojskom neprijatelj je jednostavno svoje pojedine posade premještao sa jednog na drugo mjesto i dalje vršio pretres terena strelja kim strojevima. Do 22. augusta posadu iz rejona Previja premjstio je u sela Kobiljak, Bojna, Obijaj, vjerovatno sa ciljem da i tu prostoriju zapadno od ceste Žirovac - Glina »o isti« od partizana i njihovih pomaga a i suradnika.⁴²²

U takvoj situaciji Operativni štab Korduna i Banije organizuje napad na neprijateljsko uporište u selu Bu ica. U uporištu sela Bu ica neprijatelj je imao posadu ja ine oko 650 ustaša, domobrana i žandara. Te snage su se utvrstile u rovovima i ži anim preprekama oko sela, te u tvrdim seoskim ku ama. Okolni rovovi bili su povezani saobra ajnicama sa utvr enim ku ama. Ži ane prepreke neprijatelj je oja ao zvonom i ostalim sredstvima za zvu nu signalizaciju pri dodiru.

Za napad na Bu icu angažirani su: 1, 2, 3. i Udarni bataljon NOPO Banije, te 4. bataljon 1. NOPO Korduna. Osiguranje napada izvršavaju 5. bataljon NOPO Banije i 3. bataljon 1. NOPO Korduna. Ukupno u napadu u estvuje oko 600 boraca. Napad je po eo 23. augusta u 2,20 i nije uspio.

Prvi bataljon NOPO Banije uspio je sti i na 10-15 metara ispred neprijateljskih ži anih prepreka, gdje je pod ubita nom vatrom neprijatelja ostao do povla enja u 5,30 sati. Tada se povukao zajedno sa jednom etom 3. bataljona.

Udarni bataljon NOPO Banije uspio se probiti do seoske crkve, gdje ga neprijatelj zaustavlja i odbacuje nazad protivnapadom u desni bok.

⁴²⁰ Zbornik NOR-a V, knj. 30, str. 354.

⁴²¹ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 12/2, 14/2, kut. 1614.

⁴²² Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 13/2, kut. 1614.

etvrti bataljon 1. NOPO Korduna, kao i 1. bataljon NOPO Banije, dostigavši ispred neprijateljskih položaja zaustavljen je sve do nare enja za povla enje.

Drugi bataljon NOPO Banije uspio je pri i na 50 do 80 metara ispred neprijateljskih položaja, gde je zadržan preciznom i jakom vatrom neprijatelja iz rovova i saobra ajnica sve do nare enja da se povu e.⁴²³

Neuspjelom akcijom na Bu icu završio je NOPO Banije svoja dejstva na Kordunu. Još je sa tri bataljona uspio da prokrstari hrvatskim selima op ina Bu ica i Stankovac. Na savjetovanju u štabu I operativne zone Hrvatske održanom 18. augusta u Petrovoj gori, odlu eno je da se Banjiski NOP odred podijeli u dvije operativne grupe bataljona - jedna da ide u Moslavинu, a druga na Baniju.

U vrijeme savjetovanja sa injen je i pregled starješinskog kadra u štabu odreda i u bataljonima.

Štab odreda:

komandant Stanko Bjelajac ane - namještenik,
politi ki komesar Ranko Miti - ak,
zamjenik politi kog komesara uro izmek - radnik,
zamjenik komandanta Nikola Marakovi Nina - student,
operativni oficir Milan Pavlovi Mi un - konji ki potporu nik,
oficir u štabu Milan Brunovi ,
informativni oficir Joža Kova i ,
obavještajni oficir Simo Todorovi .

1. bataljon:

komandant uro Mrakovi -Vuji Brat - seljak,
politi ki komesar Ivan Šibi - namještenik,
zamjenik politi kog komesara Šukrija Bijedi - radnik,
operativni oficir Milan Trnini - podoficir (*vratio se bolestan iz 1. udarne brigade Hrvatske-opaska autora*).

2. bataljon:

komandant Rade Grmuša Rara postolar,
politi ki komesar Dragan Miti - ak,
operativni oficir Vojko Hošteter - gra evinski ing.

3. bataljon:

komandant Nikola Kaji Kole - u itelj,
politi ki komesar Branko Borojevi - student [*privremeno politi ki komesar Privremenog bataljona-op. autora*],
zamjenik politi kog komesara Miloš Žica - zanatlija,
operativni oficir Jovo Vraneševi - podoficir.

4. bataljon:

komandant uro Bakra - seljak,
politi ki komesar Milan Mrakovi Mile - student,
operativni oficir Branko Rebi - inovnik.

5. bataljon:

komandant Mate Jerkovi - pravnik,
politi ki komesar Janko Šušnjar - ak,

zamjenik politi kog komesara Milan Stani - radnik,
operativni oficir Adam Petrovi Gigac - seljak.

Udarni bataljon:

komandant Živko Bronzi - seljak,
politi ki komesar Dušan Sužnjevi iko - namještenik,
zamjenik politi kog komesara Miloš Srbjanin - ak,
operativni oficir Jovo akalo - podoficir.⁴²⁴

6. bataljon - u Posavini:

komandant Dragan Bobetko Maga - radnik,
politi ki komesar Franjo Knebl - inžinjer,
zamjenik politi kog komesara Mika Šmiljak - radnik,
operativni oficir Ivo Mladen.

Udarni bataljon - u Lici:

komandant Rade Milojevi - podoficir,
politi ki komesar Stanko Kre a ne,
zamjenik politi kog komesara Mile uki Grbe - radnik,
operativni oficir Milan Rajkovi - podoficir.

Banjska partizanska eta »Matija Gubec«:

komandir Anton Goršeta Jantal - radnik,
politi ki komesar Pajo Šoštari - radnik.

Banjska proleterska eta - u Slavoniji:

komandir Nikola Demonja - radnik,
politi ki komesar Vlado Mutak Mrki.

Stanje materijalno-pozadinskog obezbje enja NOPO Banije, 1. septembra 1942. godine vidi se iz izvještaja štaba NOPO Banije.

»1. Kvalitet ishrane (izvodno)
doru ak: kruh, mlijeko ili supa,
ru ak: varivo (grah, grašak, kupus sa mesom),
ve era: isto - svježe kuhanje.
Svakog jela ima dovoljno.
Ponekad vo e, a rijetko tjestenine.

Kruh od kukuruza ili žita - pe e se u bataljonu ili seoskim pekarima.⁴²⁵

Svaka eta ima svoju kuhinju, svog komesara za ishranu dok se za ishranu itavog bataljona brine ekonom bataljona, a za odred intendatura odreda.

Rezerve hrane sastojale su se od kukuruza, nešto pšenice, nešto sušenog mesa sa malim koli inama še era, ulja i masti.

Zalihe su bile: kruha za 2 mjeseca, masti za 2 mjeseca, soli za 6 mjeseci, še er i ulje za bolesnike.

Sve zalihe hrane smještene su u zemunice po sektorima bataljona i to na više mjesta.

Mogu nosti pribavljanja zaliha hrane su slabe, jer je neprijatelj op lja kao neke krajeve.

Do sada je sve davalo selo.

2. Stanje obuće i odjeće:

40 posto boraca boso i slabo obuveno.

Veliki je broj civilnih odijela.

Imamo odredsku postolarsku i krojačku radionicu.

Imamo i kožarsku radionicu koja u inja kože... .

3. Odred ima 1 liječnika, 1 studenta medicine, 7 bolničarki i oko 20 bolničara. Liječnik je dulje vrijeme u Grmeču sa 40 težih ranjenika i 4 bolničarke. Tri bolničarke su u ambulanti odreda sa 32 ranjenika koji su privremeno u Petrovoj gori. Ostali bolničari su po etama i bataljonima. U lijekovima i sanitetskom materijalu smo slabici... »⁴²⁶

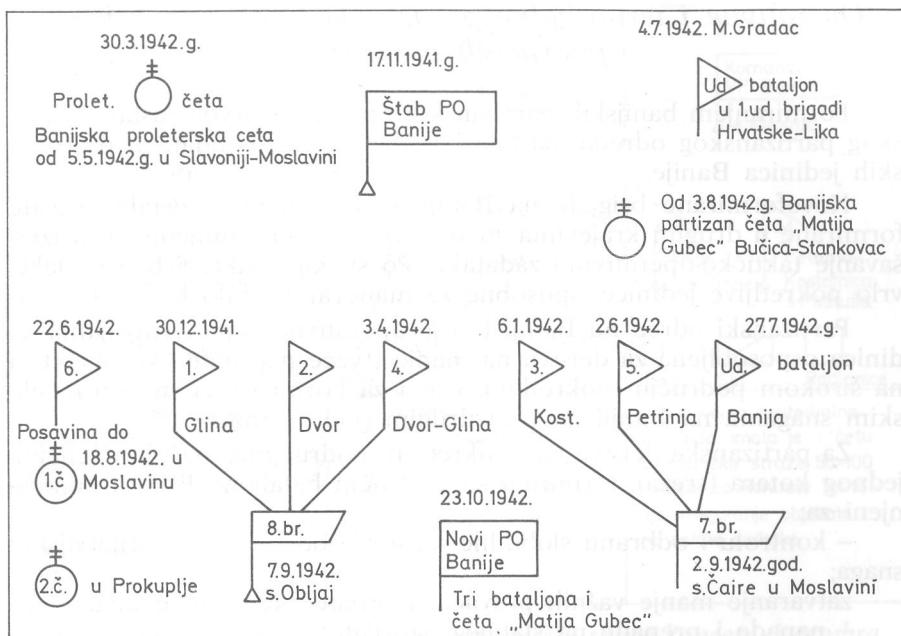
Za snabdijevanje bataljona bilo je značajno formiranje pozadinskih vodova. Organiziranjem pozadinskih vodova u bataljonima odredeni su i precizni zadaci Uputstvom koje je 4. jula 1942. napisao Branko Borović, politički komesar Privremenog, a kasnije 3. bataljona NOP odreda Banije. U Upustvu je, pored ostalog, regulisano: da je vod u sastavu bataljona, da ima vodnika, da u njegov sastav ulaze pošteni i dobri borci, da u osvojeno mjesto ulaze posle zauzimanja mjesta, da u osvojenom mjestu uzimaju oružje, municiju, vojnu opremu, kožne stvari za obuće, telefone, radio-aparate, o čemu opljačkane stvari od naroda, goveda i koњe otete od naroda, da se mora sačiniti spisak uzetih stvari i dostaviti komandanti...

Dvije operativne grupe bataljona Banije

Jednomjesečna neprijateljska ofanziva na Baniju i zadržavanje NOPO Banije na Kordunu i Petrovoj gori, imalo je odraza na stanje u itavom NOPO Banije. Došlo je do novih zamisli o dalnjem dejstvu NOPO Banije.

Na već pomenutom savjetovanju koje je 18. augusta 1942. godine održao štab I operativne zone Hrvatske sa štabovima grupa NOPO Korduna i štabom NOPO Banije, odlučeno je da se NOPO Banije (šest bataljona) podjeli u dvije operativne grupe bataljona i usmjeri u dva pravca dejstva.

Jedna operativna grupa bataljona (3., 5. i Udarni bataljon) da se uputi preko rijeke Kupe, Vukomeričkih gorica i Posavine u Moslavini, Podravini i Slavoniju da tamo pomogne formiranje Moslava kog partizanskog bataljona. Sa tom idejom se složio i GŠH. Tom grupom komandovao je zamjenik komandanta NOPO Banije, Nikola Maraković Nina, zamjenik političkog komesara NOPO Banije uro izmek, intendant je bio Ivan Pihler, a njegov pomočnik uro Terzić. Bataljoni su 25. augusta prikupljeni u selu Boviću na Kordunu, a 26./27. augusta prešli su rijeku Kupu kod sela Štefanki. Od tada tri bataljona GŠH je 2. septembra formirao 5. partizansku narodnooslobodilačku brigadu Hrvatske, odnosno 14. septembra brigada je preimenovana u 7. banjelu narodnooslobodilačku brigadu »Vasilije Gačića«. Brigada sve do povratka iz Slavonije i Moslavine, 15. oktobra 1942. godine, svoje izvještaje dostavlja



Shema stanja postoje ih i reorganizacija partizanskih snaga Banije, august-septembar 1942. godine

pod imenom Operativna grupa bataljona NOPO Banije. Dejstva ove Operativne grupe bataljona, odnosno 7. banijske NO brigade obra ena su u knjizi »Sedma banijska udarna brigada«.⁴²⁷

Druga operativna grupa bataljona (1, 2. i 4. bataljon) NOPO Banije, 2. eta Udarnog bataljona »Pero Malivuk« i banijska partizanska eta »Matija Gubec« usmijereni su za daljnje djelovanje na Baniji pod komandom štaba NOPO Banije, s tim što su 1, 2. i 4. bataljon imali zadatak da prodiru sa Korduna na Baniju. Pošto se NOPO Banije zbog jakih snaga neprijatelja na Baniji zadržao na Kordunu do 5. septembra, tada je ve uslijedila i odluka GŠH o formiranju brigada na podruju I operativne zone Hrvatske. Ta odluka na osnovu sugestije Vrhovnog štaba NOP i DVJ, odnosno vrhovnog komandanta Josipa Broza Tita, razra ena je na savjetovanju štaba I operativne zone Hrvatske sa štabovima grupa NOPO Korduna i Banije održanim 3. septembra u selu Perna na Petrovoj gori. Savjetovanju je prisustvovao i komandant GŠH Ivo Rukavina.⁴²⁸ Odlu eno je, izme u ostalog, da se formiraju dvije partizanske brigade - jedna u Moslavini, a druga na Baniji. Prema tome, od ove grupe bataljona GŠH je 7. septembra 1942. godine formirao 6. partizansku brigadu Hrvatske - od 14. septembra 1942. godine preimenovana je u 8. banijsku narodnooslobodila ku brigadu.⁴²⁹ Time je NOPO Banije prvog sastava reorganiziran u dvije partizanske brigade.

⁴²⁷ Ljubanuri, *Sedma banijska udarna brigada*, VIZ, Beograd, 1981. godine.

⁴²⁸ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 24/4. kut. 1467, 15/2 kut. 1614.

⁴²⁹ Zbornik NOR-a V, knj. 7, str. 155; Arhiv VII, JNA, Beograd, reg. br. 18/2, kut. 1614.

Operativne i teritorijalne partizanske jedinice i dejstva podru nih bataljona

Formiranjem banijskih partizanskih brigada iz prvog sastava Banij skog partizanskog odreda, nastaje i podjela uloge i zadataka partizanskih jedinica Banije.

Novoformirane brigade na Baniji, kao uostalom i ostale brigade formirane u drugim krajevima Jugoslavije, bile su namijenjene za izvr šavanje taktičko-operativnih zadataka. Po svojoj strukturi bile su lake, vrlo pokretljive jedinice, sposobne za manevar na bilo kojem terenu.

Partizanski odred na Baniji bio je operativna vojnoteritorijalna jedinica osposobljena za dejstva na manje i veće neprijateljske objekte i na širokom podruju (pokretljiv), kao i za borbu sa ja im neprijateljskim snagama na Baniji ali i na drugim podrujima.

Za partizanska dejstva na konkretnim podrujima, na elno veliine jednog kotara (sreza), formirani su podru ni bataljoni. Bili su namijenjeni za:

- kontrolu i odbranu slobodne teritorije od slabijih neprijateljskih snaga;
- zatvaranje manje važnih pravaca neprijateljskog nastupanja;
- napade i prepade na slabijeg neprijatelja;
- osiguravanje što uspješnijeg djelovanja organa i organizacija NOP-a i naroda;
- sadejstvo sa partizanskim brigadama kada dejstvuju na njihovom sektoru ili u neposrednoj blizini njihovog sektora. Na Baniji su formirana tri teritorijalna - podru na bataljona, a od njih je kasnije formiran Banijski partizanski odred drugog sastava. Za formiranje podru nih bataljona izdvojene su po jedna eta iz 1. 2. i 3. bataljona Banijskog partizanskog odreda kada su oni ušli u sastav 8. banijske brigade, i to:
 - prvi (glinski) podru ni bataljon izdvajanjem 3. ete 1. bataljona. Komandant uro Vuji Brat, politi ki komesar Mirko Sužnjevi ;
 - drugi (dvorski) podru ni bataljon »Miloš avi«, izdvajanjem 1. ete 2. bataljona. Komandant Milan Trnini Mi o, politi ki komesar Dušan Jandri ;
 - treći (kostajni ko-petrinjski) podru ni bataljon izdvajanjem 1. ete 3. bataljona. Komandant Antun Kuliši Kulisa, politi ki komesar Ivan Rapi .⁴³⁰

Naziv podru ni bataljoni došao je otuda što su ti bataljoni predstavljali više TERITORIJALNE JEDINICE za kontrolu odre enih sektora, kao i zato što su privremeno od formiranja novog štaba Banijskog partizanskog odreda - drugog sastava - 23. oktobra 1942. godine, potpadali pod komandu novoformirane Komande vojnog podruja Banije.

Komanda vojnog podruja Banije i komande mjesta po kotarima - sa etama partizanske straže - pri svakoj - bili su vojnoteritorijalni organi vlasti na slobodnom podruju. Komanda vojnog podruja Banije sa etom partizanske straže - prvog sastava - kao i komande mjesta sa

⁴³⁰ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 55/5, kut. 1768, reg. 30-7/1, kut. 1467, reg. 24/2. kut. 1614.

<p>22.11.1942.</p> <p>7.DIV s.Klasnić</p> <p>2.9.1942.g. 7.br.</p> <p>7.9.1942.g. 8.br.</p> <p>26.12.1942.g. 16.br. s.Klasnić</p>	<p>23.10.1942.g.</p> <p>Stab PO Banije s.Trnovac</p> <p>1. bat. 2. bat. 3. bat. č „Matija Gubec“</p>	<p>9.9.1942.god.</p> <p>Komanda VP Banija s.Klasnić</p> <p>KM Dvor s.Beslinac KM Petrinja-Kostajnica s.Pastuša</p> <p>+ Boln. Skl. Radionice</p>																						
<p>Ukupno brojno stanje: 21.12.1942.godine</p> <table> <tbody> <tr> <td>- boraca</td> <td>2.306</td> </tr> <tr> <td>- pušaka</td> <td>1.264</td> </tr> <tr> <td>- puškomitrailjeza</td> <td>46</td> </tr> <tr> <td>- mitraljeza</td> <td>8</td> </tr> <tr> <td>- automata</td> <td>8</td> </tr> <tr> <td>- minobacača</td> <td>2</td> </tr> <tr> <td>- konja</td> <td>115</td> </tr> </tbody> </table>	- boraca	2.306	- pušaka	1.264	- puškomitrailjeza	46	- mitraljeza	8	- automata	8	- minobacača	2	- konja	115	<p>Brojno stanje: 28.12.1942.godine</p> <table> <tbody> <tr> <td></td> <td>431</td> </tr> <tr> <td></td> <td>264</td> </tr> <tr> <td></td> <td>9</td> </tr> <tr> <td></td> <td>2</td> </tr> </tbody> </table>		431		264		9		2	<p>Svaka vojno teritorijalna komanda imala je i četu Partizanske straže 50-100 boraca za kontrolu teritorije, osiguranje objekata i za ostale zadatke.</p>
- boraca	2.306																							
- pušaka	1.264																							
- puškomitrailjeza	46																							
- mitraljeza	8																							
- automata	8																							
- minobacača	2																							
- konja	115																							
	431																							
	264																							
	9																							
	2																							

Shema stanja i razvoja banijskih partizanskih snaga koncem decembra 1942. godine

etama partizanske straže, formirane su 11. septembra 1942. godine izdvajanjem starješina i boraca iz dotadašnjeg Banijskog partizanskog odreda.

Komanda vojnog podruja Banije formirana je od štaba Privremenog bataljona Banije u vrijeme ljetnje neprijateljske ofanzive. Prvi komandant bio je Branko Borojević, politički komesar Jovo Milobratović i intendant - kasnije zamjenik komandanta podruja, Adam Vladić.

Komanda mjeseta kotara Dvor na Uni, u Rujevcu, komandant Dimitar Nišević.

Komanda mjeseta za kotare Kostajnica i Petrinja, u selu Tremušnjaču, komandant Ranko Milojević.

Pod komandu Komande vojnog podruja Banije, osim navedena tri podruja bataljona stavljena je i banijska partizanska eta »Matija Gubec« koja dejstvuje vojno i politički u hrvatskim selima općina: Gora, Stankovac i Bujica, tj. sjeverno od ceste Petrinja - Glina - Bović do rijeke Kupe ili u tzv. »banijskom Pokuplju«.

Podruji bataljoni na Baniji, kao i banijska partizanska eta »Matija Gubec« u toku septembra i do 23. oktobra 1942. godine izvršavali su zadatke i izveli nekoliko zapaženijih akcija protiv neprijatelja, od kojih isti smo:

- vrše stalno izviđanje i osmatranje neprijatelja na svojim sektorima i prate namjere neprijatelja o čemu izvještavaju Komandu vojnog podruja Banije, a ona štabove partizanskih brigada i štab Prve operativne zone Hrvatske. Banijska partizanska eta »Matija Gubec« uz to

vrši propagandne akcije radi uključivanja što više Hrvata u partizanske jedinice Banije i Korduna;

- 2. oktobra 1942. godine, 3. područni bataljon izvršio je napad na novopostavljenu žandarmerijsko-ustašku posadu u selu Me en anima. Napad zbog jačine, utvrđenja i budnosti neprijatelja, nije uspio;⁴³¹

- 5. oktobra 1942. godine u vrijeme napada 8. banjavske brigade na neprijatelja u selu Ravno Rašće kod Gline, 1. područni bataljon u estvuje u napadu u kojem se istakao komandant bataljona - uro Vuji Brat i 1. bataljon. Zatim, 1. područni bataljon ostaje na položajima oko Gline, prateći i namjere neprijatelja, dok 8. banjavska brigada prenosi svoja dejstva na područje kotara Petrinja i Kostajnica;

- 7. oktobra 1942. godine 2. područni bataljon »Miloš« prati pokrete neprijatelja iz Dvora na Uni u pravcu Grubešića i brda, te vodi borbu do sela Trgova, gdje je nadmoćno nijemi neprijatelj dostigao i uspostavio svoje posade na brdu Kolarište kod sela Kosna i na Bertinoj strani u selu Trgovi. Drugi područni bataljon posjeo je novu liniju selo Rujevac - Bešlinac prateći i daljnje namjere i pokrete neprijatelja. Slijedi prodror neprijatelja je 8. oktobra izvršio iz Kostajnice, iz Petrinje i Gline do sela Mali Gradac i Klasni, a neprijatelj je iz Trgova i Kosne produžio preko sela Ljeskovca do sela Trnovac. Toga dana borbu sa neprijateljem vodila su sva tri područna bataljona;

- 10. oktobra 1942. godine, u vrijeme prvog napada 5. kordunaške brigade na neprijateljsku posadu Grubešića i brda kod sela Grmušana i Cvetovjevića, 8. banjavske brigade na neprijateljsku posadu Šaki i brda kod sela Zakopa, 2. područni bataljon »Miloš« prati sa 1. bataljonom 8. banjavske brigade osigurava napad na Šaki i brdo iz pravca sela Matijevića i sa položaja na brdu Lebrenice, odnosno kota 200 kod Dvora na Uni. Dijelom snaga 2. područni bataljon u estvuje u demonstrativnom napadu djelova 8. banjavske brigade na neprijatelja u garnizonu Dvor na Uni, te osmatra neprijatelja u ustaškom uporištu Zrinje;

- 11. oktobra 2. područni bataljon »Miloš« prati na položajima prema Dvoru na Uni i prema neprijateljskoj posadi na Grubešiću i brdu osigurava odmor 5. kordunaške brigade u selu Pedalj i 8. banjavske brigade u selima Rujevac i Bešlinac. Neprijatelj, poslije napada brigade na Šaki i brdo i Grubešića i brda, iz Dvora i posada sa Grubešiću i brda kreće u intervenciju kosom Grubešiću i brdu - selo Gage - selo Pedalj. Drugi područni bataljon »Miloš« prati u šikarama kraj sela Gage i Pedalj napada neprijatelja, i vraća ga nazad na Grubešiću i brdu. Ubija 1 oficira i 2 neprijateljevo vojnika. Međutim, neprijatelj je ponovio intervenciju uz podršku tenkova i avijacija, kada u borbu stupa i 5. kordunaška brigada iz sela Pedlja i Stupnice;⁴³²

- 12. oktobra 2. područni bataljon »Miloš« prati u zasjedi sa 1. etonom na putu selo Matijević i - Javornik u dolini rijeke Une, zarobio je 4 domobrana. Istoga dana je 3. područni bataljon izvršio napad na neprijateljsku posadu na željezni koj stanici Krajiški Brodani između Sunje i Blinjskog Kuta.

⁴³¹ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 8. dokument broj 60.
⁴³² Zbornik NOR-a, tom V, knj. 8. dokument br. 60.

Neprijatelj je ponovo posjeo Šaki a i Grubeši a brdo kao spoljnu odbranu garnizona Dvor na Uni i Bosanski Novi. Ponovni napad na ova neprijateljska uporišta, 14. oktobra, izvodi 5. kordunaška brigada na Grubeši a brdo, a 8. banijska brigada na Šaki a brdo. Drugi podru ni bataljon osigurava napad 8. banijske brigade iz pravca Matijevi a i od kote 200 i brda Lebrenica;

- 15. oktobra 3. podru ni bataljon vrši prihvat 7. banijske brigade »Vasilj Ga eša«, koja se vra ala iz borbi u Moslavini, Podravini i Slavoniji. Toga dana u selu Borojevi ima, poginuo je i komandant 3. bataljona Antun Kuliši Kuliša.⁴³³ On je kod ku e Rajka Borojevi a iz zasjede, sam sa pištoljem, pokušao razoružati grupu žandara. Me utim, njegov pištolj je zatajio;

- no u 16/17. oktobra 3. podru ni bataljon sa djelovima 7. banijske brigade »Vasilj Ga eša« u estvuje u osiguravanju napada brigade na Blinjski Kut;⁴³⁴

- na položajima kod sela Šegestin 19. oktobra 1942. godine 2. podru ni bataljon zarobio je 8 ustaša i 14 kola sa sljedovanjem upu enim iz sela Divuše za ustaško uporište u Zrinj;

- u vrijeme napada grupe brigada (1. udarna brigada Hrvatske, 5. kordunaška, 7. i 8. banijska) na neprijateljski garnizon Glina, 23. oktobra, 1. podru ni bataljon osigurava napad iz pravca Bu ice, spremam da poslije oslobo enja Gline u e u grad i održava red.

U me uvremenu podru ni bataljoni pružaju punu pomo NOO i ostalim društveno-politi kim organizacijama na svojim sektorima djelovanja.

Partizanski odred Banije - drugog sastava

Novoformirana Komanda vojnog podru ja Banije našla se pred veoma složenim i obimnim zadacima, koje je trebalo brzo i uspješno rješavati. Jedan od najtežih zadataka bilo je da organizira borbena dejstva tri bataljona i banijske partizanske ete »Matija Gubec«, razvije rad dvije komande mjesta kotara sa njihovim etama partizanske straže namjenjenih za kontrolu slobodne teritorije. Sve te jedinice i komande mjesta nalazile su se na relativno prostranoj teritoriji Banije, okruženoj jakim neprijateljskim garnizonima: Dvor, Glina, Kostajnica, Petrinja, Sisak, Sunja i muslimanskim ustaškim jedinicama u Cazinskoj krajini. Ovaj zadatak Komande vojnog podru ja Banije bio je utoliko teži, što je njen težišni zadatak kao vojnoteritorijalne komande bio mobilizacija

⁴³³ Antun Kuliši Kuliša, ro en je u selu Donja Velešnja, kotar Kostajnica, Hrvat. Bio je jedan od najhrabrijih boraca 3. bataljona Banjiskog partizanskog odreda. Istakao se u mnogim borbama - u napadu na ustaše u selu Maji, u napadu na žandare i ustaše u selu Me en ani od kada o njegovoj hrabrosti kruže pri e širom Banije. U vrijeme napada na Kostajni ki Majur 29/30. juna, iako bolestan, sam razoružava desetak neprijateljskih vojnika. Komandovao je zasjedom kod željezni ke stanice Kostajnica kada je razbijen štab 4. ustaško-domobranskog zdruga, Ivana Mraka. U akciji odreda na neprijateljsku posadu u selu unti i Ba uga 1. i 2. jula 1942. godine Kuliši je sam zarobio nekoliko ustaša-zlo inaca, kao i u akciji 3. bataljona na ustaše u selu Budi ini. U napadu na ustaše u selu Kuljani, u Poučnu 16/17. jula 1942. godine teško je ranjen u glavu. Iz bolnice izlazi prije vremena i sa zavojima na glavi ide iz borbe u borbu.

⁴³⁴ Zbornik NOR-a, tom II, knj. 1, str. 212.

novog ljudstva za popunu partizanskih jedinica, organizacija pozadine na cjelokupnoj slobodnoj teritoriji, a to je iziskivalo neprekidan, uporan i naporan rad. Jedinice pod Komandom vojnog podruja Banije bile su malobrojne i slabo naoružane i nije bilo realno o ekivati da se uspješno, svaka na svom sektoru, suprotstave prodoru ja ih neprijateljskih snaga iz okolnih garnizona i uporišta duž glavnih komunikacija. Ovo tim prije, ako se uzme u obzir da su banijske partizanske brigade esto dejstvovale van granica podruja Banije.

Iz navedenih i drugih razloga bilo je nužno da se stvore ja e teritorijalne partizanske jedinice, bolje organizirane, koje e neprekidno kontrolisati prilaze slobodnoj teritoriji i uspješno se suprotstavljati pokušajima neprijatelja da upadne iz svojih garnizona na tu teritoriju, a istovremeno onemogu iti da se na slobodnoj teritoriji uspostavlja neprijateljska vlast, emu je neprijatelj stalno težio. Ove teritorijalne jedinice trebalo je da budu snažne i organizovane kako bi obezbjedile nesmetan rad organa narodne vlasti, društveno-političkih organizacija i svih drugih organa i ustanova koji su se na Baniji stvarali za što uspešnije vo enje borbe. Osim toga, jedan od značajnih zadataka vojnoteitorijskih komandi i njihovih organa bilo je i obezbjeđivanje snabdjevanja partizanskih jedinica koje su dejstvovale na njihovoj teritoriji, razvijanje u tu svrhu neophodnih ustanova, radionica svih vrsta, skladišta sa zemunicama, mlinova, bolnica itd.⁴³⁵

Komandant štaba I operativne zone Hrvatske, Srećko Manola, koji se nalazio na Baniji, 17. oktobra 1942. godine naredio je na elniku štaba zone da napiše naredbu o formiranju štaba Partizanskog odreda Banije. Naredbu broj 13. štab I operativne zone Hrvatske izdao je 20. oktobra 1942. godine, u kojoj između ostalog, piše:

»Od dosadašnjih područnih bataljona na Baniji ima se formirati odred sa nazivom PARTIZANSKI ODRED BANIJE. Ovaj odred bit će pod neposrednom komandom štaba zone. U štab ovog odreda određuju se: komandant: Milan Trninić, politički komesar: Dušan Jandrić, zamjenik komandanta i operativni oficir: Branko Rebić, zamjenik komesara: Milan Ratković, obavještajni oficir: Dragan Branković, informativni oficir: Stevo Bevandić.

Formiranju štaba pristupiti odmah.

Operativni plan za ovaj odred dostaviti će se naknadno...«⁴³⁶

U razradi navedene naredbe štaba I operativne zone Hrvatske, odmah se pristupilo organizacionom sređivanju štabova područnih bataljona i komandi eta. Novoimenovani štab Partizanskog odreda Banije (u daljem PO Banije) smjestio se u selo Trnovac, kuce Milke Vučković. Osim konstituisanja štaba odreda, štab je 21. oktobra 1942. godine izdao svoju Naredbu broj 10. kojom su određeni štabovi bataljona i komande eta.

⁴³⁵ Opširnije dr Leon Geršković, *Historija narodne vlasti*, II deo, Izdanje Naučna knjiga, Beograd, 1951. godine, str. 25.

⁴³⁶ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 29/5. kut. 1467. Istom naredbom postavljene su nove starještine Komande vojnog podruja Banije: komandant Simo Todorović, zamjenik komandanta Adam Vladić, pomoćnik komandanta (pol. komesar) urođenik izmek.

Štab 1. bataljona:

komandant: uro Vuji Brat,
politi ki komesar: Mirko Sužnjevi ,
zamjenik komandanta: Milan Rajkovi ,
zamjenik politi kog komesara: Božo Haluza,
informativni oficir: uro uki ,
komandiri eta: Milan Rokvi i Stanko Arbutina,
politi ki komesari eta: Stevo Cvrkalj i Alekса Brankovi .

Štab 2. bataljona:

komandant: Jovo Bira Guta,
politi ki komesar: Milan Joka,
zamjenik politi kog komesara: Miloš Srbljanin,
operativni oficir: Milan Cvetojevi ,
komandiri eta: Ostoja Begovi i Mirko Stojakovi ,
politi ki komesari eta: Milo Dragiši i Stevo Babi .

Štab 3. bataljona:

komandant: Milan Tintor,
politi ki komesar: Ivan Rapi ,
zamjenik komandanta: Sava Mio inovi ,
zamjenik politi kog komesara: Mijo Serdar,
informativni oficir: Milan ori ,
komandiri eta: Stojan Peškir i Dušan Budimirovi ,
politi ki komesari eta: uro Boži i Stjepan Šinkovi .⁴³⁷

Partizanski odred Banije, po navedenoj naredbi, otpo eo je dejstvovati od 23. oktobra 1942. godine.

Imao je tri bataljona, a svaki bataljon po dvije ete. U odredu je ukupno bilo 380 boraca i starješina, 215 pušaka i 6 puškomitrailjeza. Prosje no brojno stanje bataljona iznosilo je oko 120 boraca. Svaki bataljon dobio je svoje uže podru je djelovanja (1. u kotaru Glina, 2. u kotaru Dvor na Uni i 3. u kotarima Kostajnica i Petrinja).⁴³⁸

U po etku je banjiska partizanska eta »Matija Gubec«, zbog vojne situacije u »banijskom Pokuplju«, bila na podru ju sela Lasinja - Bovi , i više je sara ivala sa Partizanskim odredom Korduna. Me utim, i ona je uklju ena u Partizanski odred Banije.

U vrijeme formiranja odreda - drugog sastava - na Baniji su, pored 7. i 8. banjiske brigade dejstvovale i 1. udarna brigada Hrvatske iz Like i 5. kordunaška brigada. U toj situaciji, bataljoni odreda korišteni su za osiguranje i izvi anje odre enih pravaca prema ve im neprijateljskim garnizonima. Na primjer, 1. novembra 3. bataljon obezbe uje napad 5. i 7. brigade na željezni ku stanicu Sunja.

U vrijeme biha ke operacije, 2. bataljon je aktivno dejstvovao na komunikaciji Bosanska Otoka - Cazin i na tim položajima sprije avao pokret neprijateljskih snaga od Bosanske Krupe preko Cazina za Biha . Zatim, u estvuje u zarobljavanju i razoružavanju neprijatelja koji se povla io iz Biha a i Cazina, kada je imao i nekoliko ranjenih boraca i star-

⁴³⁷ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 18/4, kut. 1614.

⁴³⁸ Milan Trnini , Zbornik, *Sedmu banjiska diviziju*, izd. VIZ, Beograd, 1967. godine, str. 142.

ješina. Tokom novembra i po etkom decembra glavnina 2. bataljona odlazila je povremeno na sektor oslobođene Cazinske krajine, stvarajući što povoljnije uslove za razvoj i u vršivanje novoosnovanog Cazinskog partizanskog odreda i drugih organa i organizacija NOP-a.

Istovremeno, 1. bataljon 13. novembra obezbjeđuje napad 5. i 7. brigade na neprijatelja u selu Graberje, 16. novembra obezbjeđuje napad 7. banijske brigade na neprijatelja u selu Ravno Rašće kod Gline, a 23. novembra dejstvo 8. kordunaške divizije u napadu na Topusko.

Treći bataljon je 10. novembra vodio borbu sa neprijateljem koji je prodirao iz Kostajnice u pravcu sela Međeana, a 15. novembra izvršio je napad na neprijatelja u selu Kukuruzarima. Bataljon se 18. novembra spustio ka Sisku i Petrinji i napao neprijateljsku posadu u selu Mošenici i željezničku stanicu. U tome napadu 3. bataljon je zarobio 11 domobrana sa oružjem i opremom. Poslije te akcije, 3. bataljon se prebacuje u rejon Staro Selo - Gradusa i već je naredne noći 18/19. novembra, obezbjeđuje napad 7. banijske brigade na neprijateljsku posadu na željezničkoj stanci Blinjski Kut. Narednih dana, 3. bataljon je sadejstvovao 7. banijskoj brigadi u borbama s neprijateljem koji je, zbog napada na Blinjski Kut, intervenirao iz Kostajnice, Sunje i Petrinje u pravcu slobodne teritorije.

Sedma banijska divizija, formirana 22. novembra 1942. godine, pojavavala je napade na neprijateljske posade i na komunikacije, te je i neprijatelj poduzimao estiispade na slobodnu teritoriju da bi odbacio naše snage što dalje od svojih garnizona i saobraćajnice. U okviru takve obostrane aktivnosti odred je poduzimao mјere da spriječi neprijateljske estiispade na pravcima gdje su bile slabije snage. Zatim je odred iz odbrane prelazio u napad na manje posade neprijatelja i sadejstvovao u akcijama koje je izvodila divizija i banijske brigade.

Bataljoni PO Banije u borbama su se kalili, a istovremeno i brojno jačali. Tako je 28. novembra 1942. godine brojno stanje PO Banije u tri bataljona iznosilo 450 boraca, 264 puške, 9 puškomitrailjeza i 2 teška mitraljeza, a već 8. decembra 1942. godine bilo je 485 boraca sa 373 puške, 13 puškomitrailjeza i 2 teška mitraljeza. Po socijalnom sastavu: seljaka 409, radnika 28, ostalih zanimanja 48. Po nacionalnom sastavu: Srba 464, Hrvata 21. Po političkoj pripadnosti: 87 lanova i 28 kandidata za lanove KPJ.⁴³⁹

U međukorpusnoj operaciji, 1. bosanskog i 1. hrvatskog korpusa, u napadu na Bosanski Novi i Dvor na Uni, 26 - 29. novembra 1942. godine direktno ili posredno uestvujući i bataljoni PO Banije, i to:

Prvi bataljon osigurava ovaj napad iz pravca Gline, 3. bataljon od Kostajnice i Petrinje.

Drući bataljon uestvuje direktno u operaciji - daje vodiće bataljonom banijskim i likih bataljona i brigada, osigurava evakuaciju ranjenika i posjeda novooslobođena mjesta i sela u Pounju. Poslije napada na Dvor i Matijevac, 2. bataljon je nastavio sa kontrolom slobodne teritorije i vodi borbu sa neprijateljem koji upada na slobodnu teritoriju koštara Dvor na Uni radi odbacivanja naših snaga što dalje od Pounja

i za neprijatelja važnih komunikacija Kostajnica - Dvor - Bosanski Novi.

Jedinice odreda su i dalje uspješno branile slobodnu teritoriju, a istovremeno i aktivno sadejstvovalle sa ostalim jedinicama na Baniji.

Prodror u »banijski trokut« i do rijeke Save

U »banijskom trokutu« zbog brojnog neprijatelja na osiguranju komunikacija, blizine ve ih garnizona u Kostajnici, Sunji, Dubici, nije bilo uslova za dulje zadržavanje ni manjih partizanskih jedinica. Kotarski komitet KPH i u maju osnovani Kotarski komitet SKOJ-a, te brojna organizacija NOO, AFŽ i si. iz centra djelovanja sela Meminska, sve su više širili i ja ali oragnizacije i organe NOP-a, prodiru i u sela na obalama rijeka Save i Une. Neprijatelj je osjetio da sve više gubi utjecaj i na ovom dijelu Banije. Zato je oštros reagirao i tokom 13. oktobra 1942. godine sa podru ja seoske op ine Crkveni Bok otjerao u logor Jasenovac više od 2.000 stanovnika. Intervencijom nekih ljudi, kao i ustaškog tabornika op ina Staza i Crkveni Bok, Petra Krznari a, predratnog aktiviste HSS-a i tada »zaštitnika« Srba »banijskog trokuta«, ovi stanovnici su nakon izvjesnog vremena pušteni iz logora (iz sela Crkveni Bok 320), osim nekolicine optuženih da su aktivisti NOP-a. Me utim, u selu Crkveni Bok i dalje je postojala ustaška op ina i žandarmerijska stanica sa 14 žandara. Kotarski komitet KPH Kostajnica, koji je uspješno pripremao akciju 7/8. maja na mostove izme u Kostajnici i Volinje, te 29/30. juna na Kostajni ki Majur, tražio je akciju za razoružavanje žandara u selu Crkveni Bok i izvo enje još nekih manjih partizanskih akcija u »banijskom trokutu«.

Po planu Kotarskog komiteta KPH Kostajnica, radi razoružavanja žandara u selu Crkveni Bok, i pojave pred narodom ve eg broja partizana u »banijskom trokutu«, štab PO Banije naredio je 3. bataljonu da dio svojih snaga prebaci na to podru je. Bataljon je u toku no i 2/3. decembra 1942. godine ušao u selo Crkveni Bok i privukao se neopazeno u neposrednu blizinu žandarmerijske stanice i op ine. Stražar pred stanicom prekasno je primjetio partizane, pa je uhva en i razoružan bez ispaljenog metka. Žandari zate eni na spavanju nisu stigli da pruže otpor, pa se cijela akcija završila bez borbe. Zarobljeno je 14 žandarma, a zaplijenjeno je 14 pušaka i sva njihova oprema. Zandarmerijski narednik Marko Abramovi nije uhva en jer je bio u Sisku.

Prokrstarivši po nekim selima »banijskog trokuta« djelovi 3. bataljona su se vratili na Baniju, odnosno na svoje ranije položaje.

U me uvremenu, 1. bataljon je 1. decembra odbio napad neprijatelja iz sela Majskog Trtnika i Vlahovi a u pravcu Bijelih Voda, kada je ubijeno 5 neprijateljevih vojnika i više ranjeno, a neprijatelj vra en u njegova polazna uporišta.

Redale su se akcije bataljona PO Banije. U no i 9/10. decembra iznenadno je ponovo napadnuta neprijateljska posada od oko 20 domobrana u selu Moš enici i na željezni koj stanici Moš enica. To je bilo istureno obezbe enje komunikacija izme u Petrinje i Siska. Napad je us-

lijedio u vrijeme dok se komandir voda sa patrolom od 6 domobrana nalazio u no nom izvi anju u pravcu sela Pra no. Zato domobrani nisu dali skoro nikakav otpor, a patrola sa komandirom nije intervenisala, ve je pobegla u pravcu Siska. Zarobljeno je 12 domobrana sa oružjem i cjelokupnom opremom. Napad je izveo 3. bataljon.

Dana 17. decembra 1942. godine 2. i 3. bataljon osiguravaju napad 7. i 8. banjiske brigade na kasarnu Rovine u Volinji i mostove na željezni koj pruzi Volinja - Kostajnica. Drugi bataljon osigurava napad iz pravca Dvora, a 3. iz pravca Kostajnice.

Tre i bataljon, 28. decembra, osigurava napad 7. banjiske brigade na Kostajni ki Majur iz pravca Kostajnice sa djelovima 8. banjiske brigade.

Prvi bataljon je napao 25. decembra neprijateljsku posadu na mostu u selu Maji kod Gline i zarobio 38 domobrana, a zaplijenjene su 33 puške, 2 puškomitrailjeza i oko 10.000 metaka.

I u drugoj polovini decembra 1942. godine 2. bataljon upu uje dio svojih snaga u susjednu Cazinsku krajinu, gdje je tokom iš enja terena od zaostalog neprijatelja razoružao 18 ustaša koje je zatekao kod njihovih ku a i pokupio izvjesne koli ine oružja od civila.

Nakon nešto više od dva mjeseca svoga postojanja koncem 1942. godine Partizanski odred Banije izveo je više samostalnih akcija i sadejstvovao u brojnim akcijama banjiskih brigada i 7. banjiske divizije. Odred je u to vrijeme ja ao brojno i u naoružanju. Dana 15. decembra 1942. godine PO Banije imao je 575 boraca, 434 puške, 15 puškomitrailjeza i 2 teška mitraljeza, a ve 30. decembra u tri bataljona 679 boraca, 483 puške, 17 puškomitrailjeza, 2 teška mitraljeza. Po socijalnom sastavu: 608 seljaka, 28 radnika i 46 ostalih raznih zanimanja. Po nacionalnom sastavu imao je: 657 Srba, 22 Hrvata i 3 ostalih narodnosti. Po politi koj organiziranosti imao je 99 lanova KPJ i oko 115 lanova SKOJ-a.⁴⁴⁰

Osim brojnog ja anja PO Banije u me uvremenu su u 7. i 8. banjiskoj brigadi formirani etvrti bataljon od kojih je 26. decembra 1942. godine sa bataljom iz 15. kordunaške brigade (banjiski Udarni bataljon iz 1. udarne brigade Hrvatske) formirana 16. banjiska brigada Hrvatske, kao 3. brigada 7. banjiske udarne divizije.

Imaju i sve to u vidu, vidljivo je koliki je bio napor naroda Banije da od svojih najboljih sinova stvari što brojnije partizanske jedinice. Iako je ve postojala 7. divizija sa tri brigade, PO Banije sa tri bataljona i banjiskom partizanskom etom »Matija Gubec«, Komanda vojnog podru ja Banije sa dvije komande mjesta i sa etama partizanske straže, veim brojem radionica, skladišta i bolnica, još uvijek je postojala mogu - nost da se na Baniji formiraju nove jedinice.

Me utim, tokom decembra 1942. godine i po etkom januara 1943. godine neprijatelj na liniju Kostajnica, Sunja, Sisak, Petrinja, Glina i u dolini rijeke Une od Kostajnice do Dvora na Uni dovla i jake snage i otpo inje sa pripremama za novu veliku ofanzivu protiv glavnih snaga Vrhovnog štaba NOV i POJ - poznatu kao IV neprijateljska ofanziva. U

⁴⁴⁰ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 18-3 kut. 1614 i reg. 55-11, kut. 419A, banjiska eta »Matija Gubec« imala je 60 boraca.

to vrijeme, dok je 7. banijska divizija vodila žestoke borbe na liniji Sisak - Sunja - Kostajnica, PO Banije je dobio zadatku da grubiše svoje bataljone i da drži položaje prema Glini i Topuskom, tako er jakim neprijateljskim garnizonima. Prema tom narenuju PO Banije prvih dana januara 1943. godine ima raspored bataljona: 1. bataljon kod Gline; 2. bataljon u rejonu sela Katinovac i Vorkapi na Kordunu; 3. bataljon u rejonu sela Borovita, Mala Vranovina, Obijaj.

Partizanski odred Banije - drugog sastava - od svog formiranja do po etka etvrte neprijateljske ofanzive uspješno je obezbjevao rad »pozadine« na ustani koj Baniji, gdje su djelovale masovne političke organizacije: AFŽ sela, općina i kotara do okružnog odbora AFŽ-a za Baniju, brojne organizacije SKOJ-a i Saveza mlade generacije sela, preko 4 kotarska i okružni komitet SKOJ-a, odnosno okružni odbor Saveza mlade generacije. Stalno se razvijala i ja ala organizacija KPJ na Baniji.⁴¹

Cjelokupna partijska organizacija Banije, pa tako i organizacija u PO Banije, vezana je za OK KPH za Baniju - direktno i preko KK KPH. Isto tako bile su organizacije SKOJ-a vezane preko KK SKOJ-a za OK SKOJ-a za Baniju.

U partizanskim jedinicama elije KPJ su osnivane u etama, a partijskom organizacijom u bataljonu rukovodio je partijski biro kome je sekretar bio zamjenik političkog komesara bataljona. Identично je bio organiziran i SKOJ - u etama aktivni, a u bataljonu od juna 1942. godine biroi kojima je sekretar bio omladinski rukovodilac bataljona.⁴²

Na prvoj Okružnoj partijskoj konferenciji KPH za Baniju, 31. maja 1942. godine, konstatirano je da u jedinicama PO Banije djeluje ukupno 15 elija sa 98 lanova KPJ, i to:

- 1. bataljon 4. elije sa 20 lanova KPJ,
- 2. bataljon 4. elije sa 20 lanova KPJ,
- 3. bataljon 6. elije sa 55 lanova KPJ.

U augustu 1942. godine broj lanova Partije u bataljonima se znatno povećao, i to:

1. bataljon 26, 2. bataljon 25, 3. bataljon 30, 4. bataljon 20, 5. bataljon 21 i Udarni bataljon PO Banije 24 lana KPJ. Ovdje nisu ura unati lanovi KPJ u jedinicama van slobodnog područja Banije - 6. bataljon u Posavini, Udarni bataljon u 1. udarnoj brigadi Hrvatske, Banijskoj proleterskoj eti, kao ni u banijskoj partizanskoj eti »Matija Gubec«.

Organiziranje aktiva SKOJ-a u jedinicama PO Banije počelo je u mrtvu 1942. godine. Međutim, u junu 1942. godine u 1. bataljonu nije bilo organizacije SKOJ-a. U 2. bataljonu djelovala su 3 aktiva sa 35 lanova SKOJ-a. U 3. bataljonu 4 aktiva sa ukupno 30 lanova SKOJ-a. Prištavu odreda PO Banije 10 lanova SKOJ-a ili ukupno u odredu 75 lanova.⁴³

Partijska organizacija, kao i organizacija SKOJ-a, u svome radu, djeluju po sektorima rada: vojni, politički, kulturno-prosvjetni, agitaciono-

⁴¹ Arhiv IHRPH, Zagreb, kut. KP-177/107.

⁴² O partiji i SKOJ-u u jedinicama PO Banije, Arhiv IHRPH, Zagreb, reg. KP-176/5, 177/7, i fond građe OK SKOJ-a za Baniju - kut. 30.

⁴³ Šarlo Roksandić, *Vojnoistorijski glasnik JNA*, Beograd, broj 1/1980, str. 161-182 i broj 1/1986. str. 251-278.

propagandni, itd. Za politički rad sa borcima, osim lanova Partije i SKOJ-a bili su odgovorni politički delegati vodova, politički komesarite, bataljona i odreda. Partijskim radom rukovodili su zamjenici komesara eta, bataljona i odreda.

Za kulturno-prosvjetni rad u jedinicama osnivaju se kulturno-prosvjetni odbori u etama, bataljonima i Agitaciono-propagandni odjel u štabu PO Banije - Agitprop. Ovi odbori imali su pune ruke posla na opismenjavanju boraca, jer je na Baniji bilo 54 posto nepismenih starijih od 7 godina. Zato su prvo mjesto zauzimali analfabetski te ajevi u etama. Kulturno-prosvjetni odbori pripremaju pjeva ke zabave, recitacije, ske eve za opoliti ke zborove boraca i naroda.

Rezultat političkih i kulturno-prosvjetnih rada, kao i vojne obuke bio je u tome da su borci Banije znali ciljeve NOB-a, odnosno za što se bore, što su i dokazali već tokom IV neprijateljske ofanzive i dalje tokom borbe za slobodu.

Umjesto zaključka

Za NOB u Hrvatskoj i Jugoslaviji, istorici arističu tvrde da je 1942. godina bila vrlo značajna i da je prelomna. To za Baniju, takođe, ima punu važnost i značajne. Iz gerilskih partizanskih odreda i grupa boraca razvijao se snažan Banijski partizanski odred izvijaj sastava su upućene ete i bataljoni u druge krajeve Hrvatske. U toku 1942. godine iz sastava odreda su formirane dvije partizanske brigade, novi partizanski odred Banije i prve vojnoteritorijalne komande - Komanda vojnog područja Banije i komande mjesta za kotare Dvor na Uni i zajedno ka za kotare Kostajnica - Petrinja, sa etama partizanskih straža i mnoge ustanove. U stvari, iz Banijskog partizanskog odreda i novog ljudstva formirana je 7. banijska divizija sa tri partizanske banijske brigade i novi Partizanski NOP odred Banije.

Pod borbenim obezbjeđenjem partizanskih jedinica Banijskog partizanskog odreda i punim angažiranjem starješinskog kadra koji je pred komandovanjem i partijskom organizacijom odgovarao za stanje organizacije NOP-a na svom sektoru dejstva, razvijao se jak narodnooslobodilački pokret. U svakom selu slobodne teritorije, većem broju opština i kotara djeluju NOO. Pod njihovim rukovodstvom uspješno se na slobodnoj teritoriji odvija privreda i sve druge djelatnosti - ishrana naroda i boraca, kulturno-prosvjetni rad itd.⁴⁴⁴ I žene su bile organizirane u Antifašistički front žena, sa organizacijama i odborima u svakom oslobođenom selu, nekim opština, u 4 kotara do Okružnog odbora AFZ-a za Baniju. Razvila se relativno jaka organizacija SKOJ-a na slobodnom području i u partizanskim jedinicama, te Savez mlade generacije na terenu od seoskih do opštinskih, kotarskih i Okružnog odbora SMG za Baniju.

⁴⁴⁴ Ir" Leon Geršković, *Dokumenti o razvoju narodne vlasti*, Prosvjeta, Beograd, 1948. godina.

Oja ala je i razvijala se partijska organizacija od elija po selima do op inskih, 4 kotarska i Okružnog komiteta KPH za Baniju, te elija u etama, biroa partije u bataljonima, do OK KPH za Baniju.

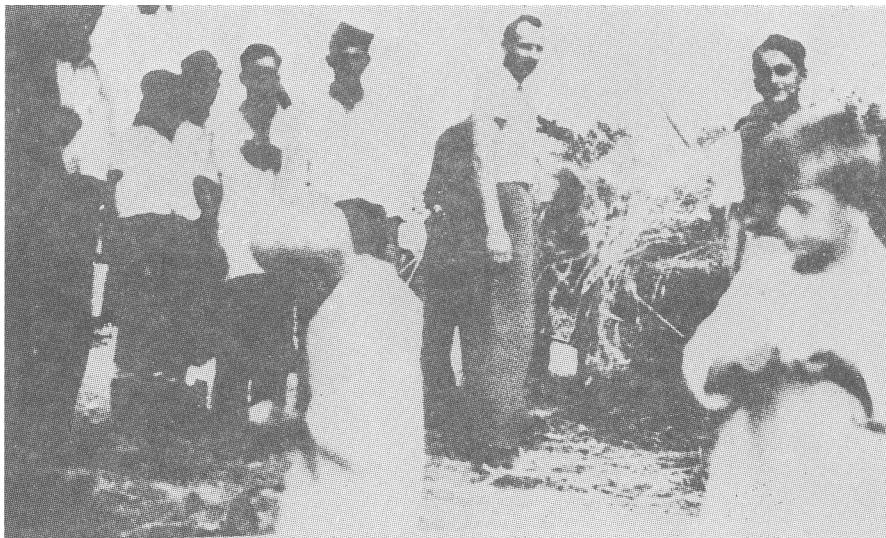
Jedinice su sticale iskustva u borbi, a izgra eni su komandni kadrovi u jedinicama - komandiri eta, komandanti bataljona, politi ki komesari i druge starješine.

Neprijatelj je oko slobodnog podru ja Banije utjeran u »žice« iz kojih je tek povremeno iskakao na slobodno podru je gdje je tu en, osim u vrijeme velikih neprijateljskih ofanziva sa vrlo jakim snagama. Uspješnim komandovanjem štaba odreda, uz svestranu saradnju sa OK KPH za Baniju izbjegnute su frontalne borbe koje je neprijatelj nastojao nametnuti, a time je izbjegnuta pozicija kakvu je u junu i julu 1942. godine doživjela susjedna Kozara, odnosno u aprilu i maju 1942. godine Petrova gora.

Osim Banijske proleterske ete u Slavoniji, Udarnog bataljona u 1. udarnoj brigadi Hrvatske u Lici, u Moslavini odlazi 1. eta, a u Pokuplje 2. eta 6. bataljona da poja aju tamošnje partizanske jedinice tek u razvoju. U Moslavini, Podravinu i Slavoniju odlazi i Operativna grupa od tri bataljona. Za popunu Omladinskog bataljona Hrvatske »Joža Vlahovi « sa vojno-politi kih kurseva upu ena je jedna omladinska eta, a eta boraca upu ena je za popunu proleterskih i udarnih brigada kada su stigle u Bosansku krajinu.

Partizanski odred Banije tokom 1942. godine dejstvuje i van Banije na susjednim podru jima - Bosanska i Cazinska krajina, Kordun, itd.

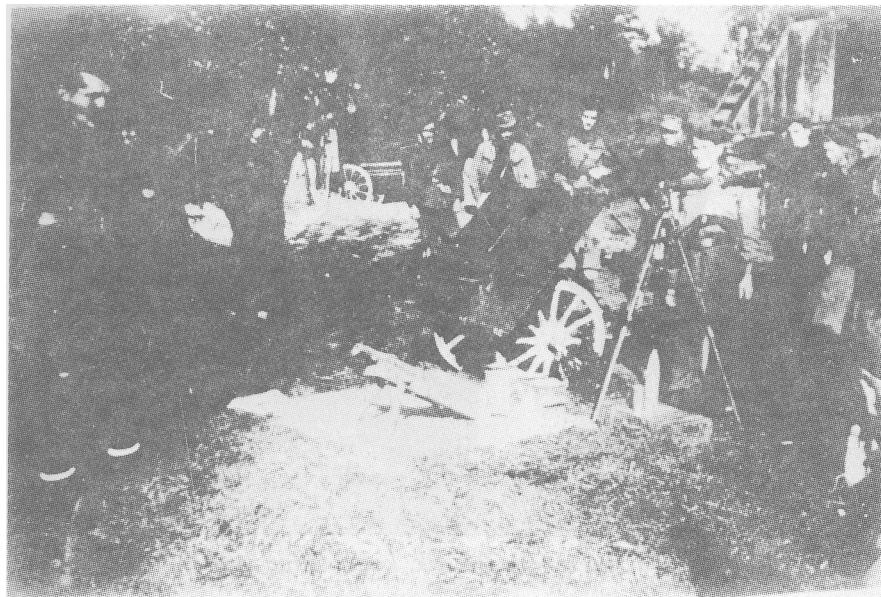
Sve što je 1942. godine na Baniji postignuto i stvoreno, tokom NOR-a se u vrš ivalo, ja alo i dalje razvijalo. Razvoj NOB-a na Baniji nije mogla da onemogu i ili uništi ni IV neprijateljska ofanziva u januaru 1943. godine protiv glavnih partizanskih snaga i Vrhovnog štaba NOV i POJ, a to je i najbolji dokaz velikih uspjeha u 1942. godini.



Vršidba zita u seht Brestik, kotar Glina, 1942.



Pioniri i omladinci pomažu u žetvi narodu i vojsci, Banija 1942.



Tehni ka radionica u zaseoku Dangube na Baniji

Prvi banijski top »Banijac«

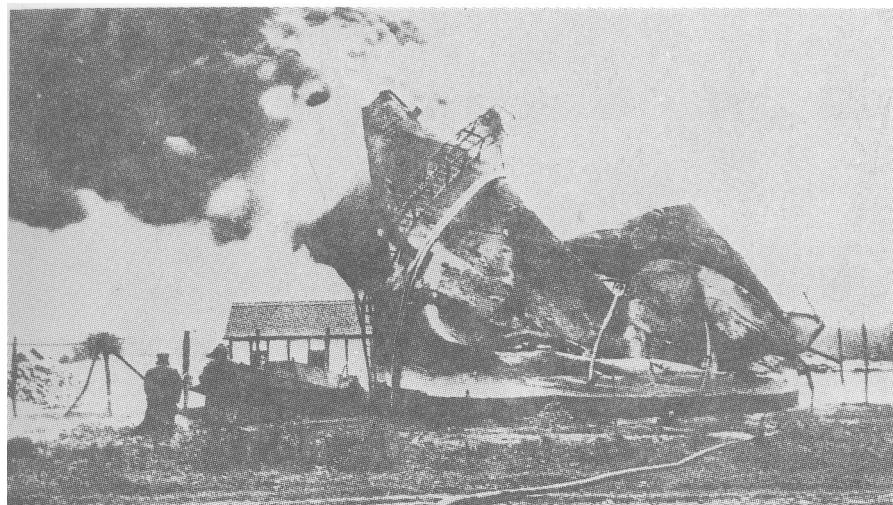




Banijjski partizani na inaršu

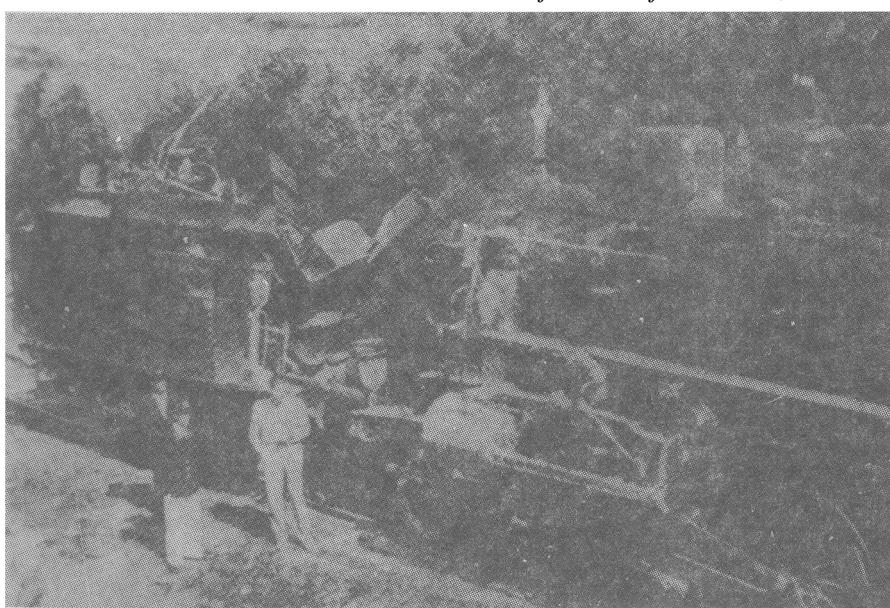
Nikola Mraković o na položaju kod Dragotine, marta 1942.





*Rezervoari za naftu kod Banske Jaruge u plamenu poslije diverzije
11. novembra 1942.*

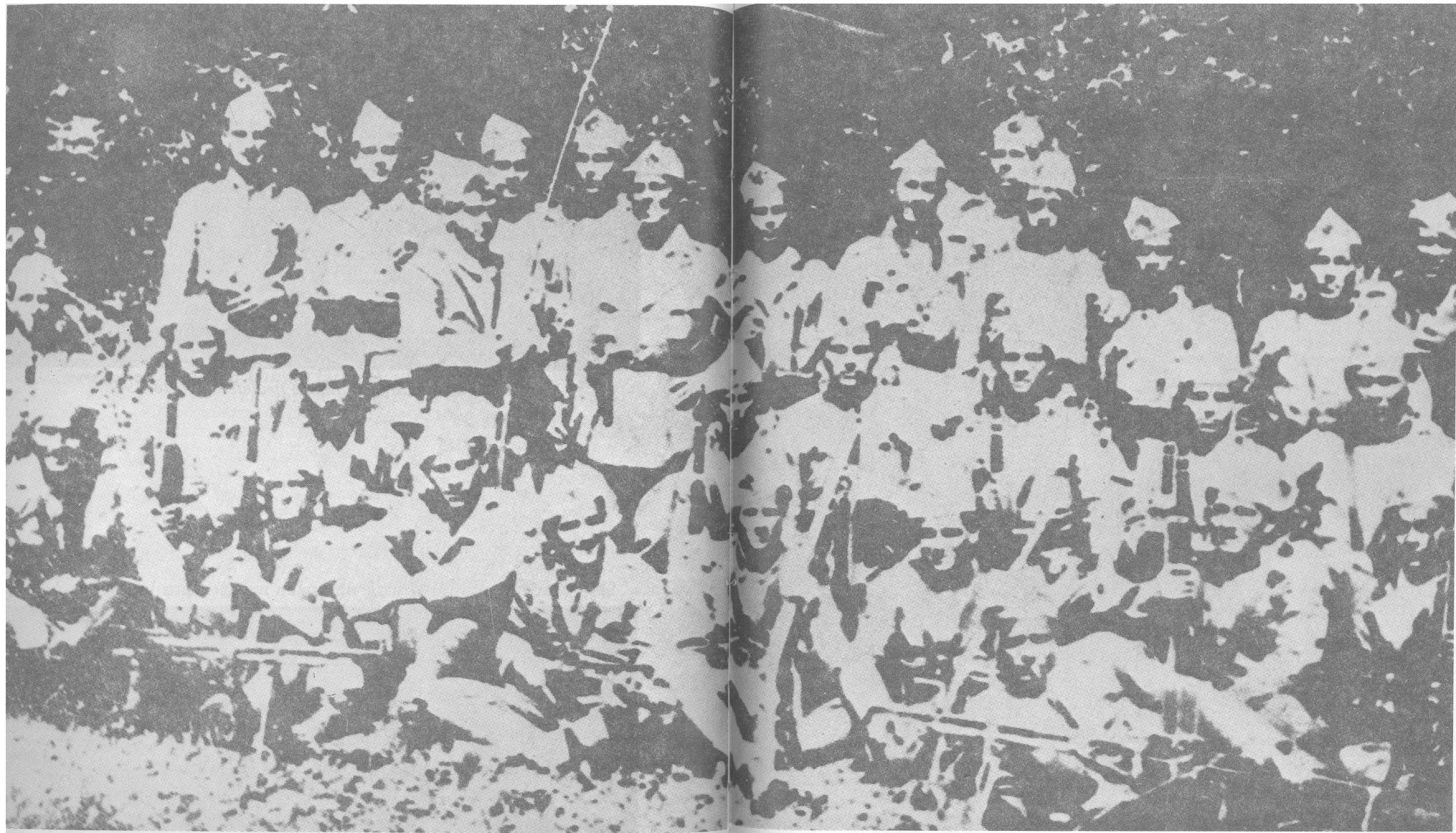
Lokomotiva isklizmda iz šina nakon diverzije u Blinjskom Kutu, 1942



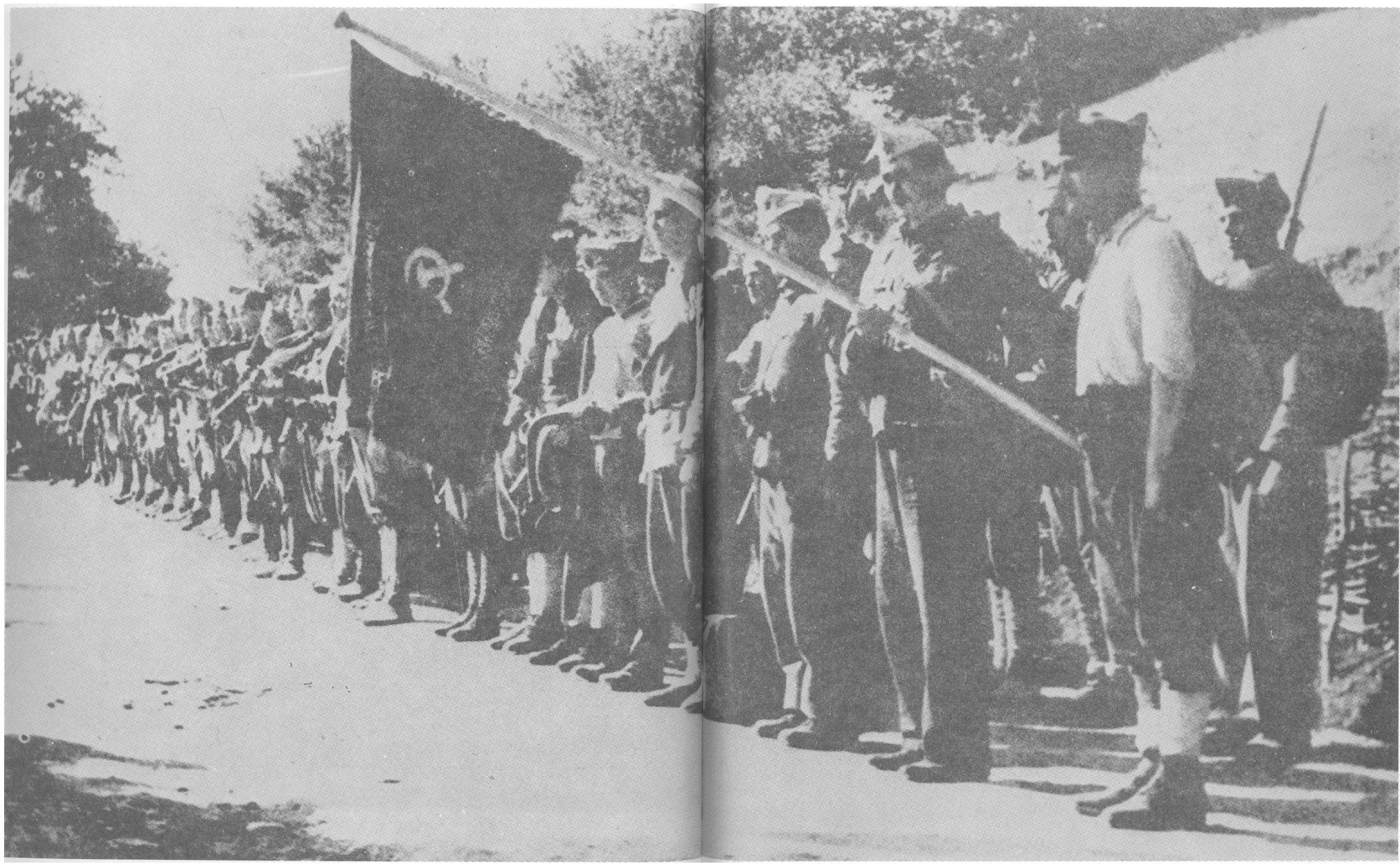


Borci i rukovodioци Banjalučke proleterske ete, 1942.





Drugi vod Banjiske proleterske ete u Slavoniji, 1942.



Prvi proleterski bataljon Hrvatske polaže zakletvu, 1942.



Prvi proleterski bataljon Hrvatske u maršu, juna 1942.



Marijan Cvetković,
zamjenik komandanta
Partizanskog odreda
Banije, 1942.

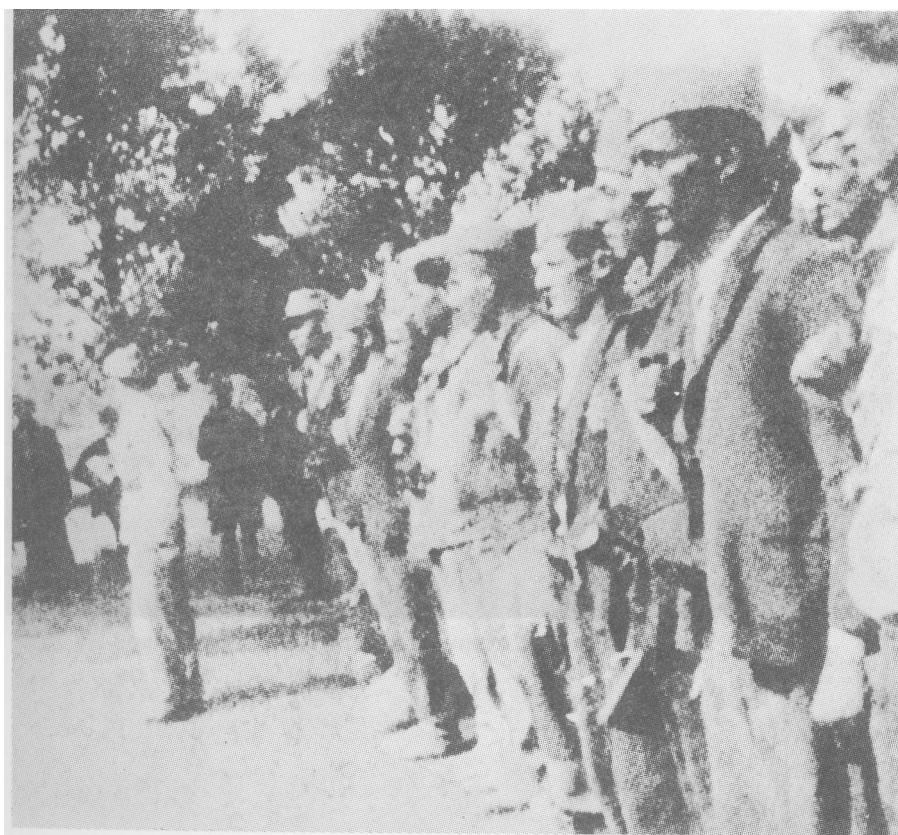


Uroš Krimi, zamjenik
političkog komesara
Partizanskog odreda
Banije, 1942.



Vuji Brat,
komandant Prvog
bataljona NOPO Banije

Smotra Treće brigade bataljona Banijskog NOP odreda, juna 1942.





*Anton Goršeta Jantal,
komandir banijske
partizanske ete
»Matija Gubec«.*

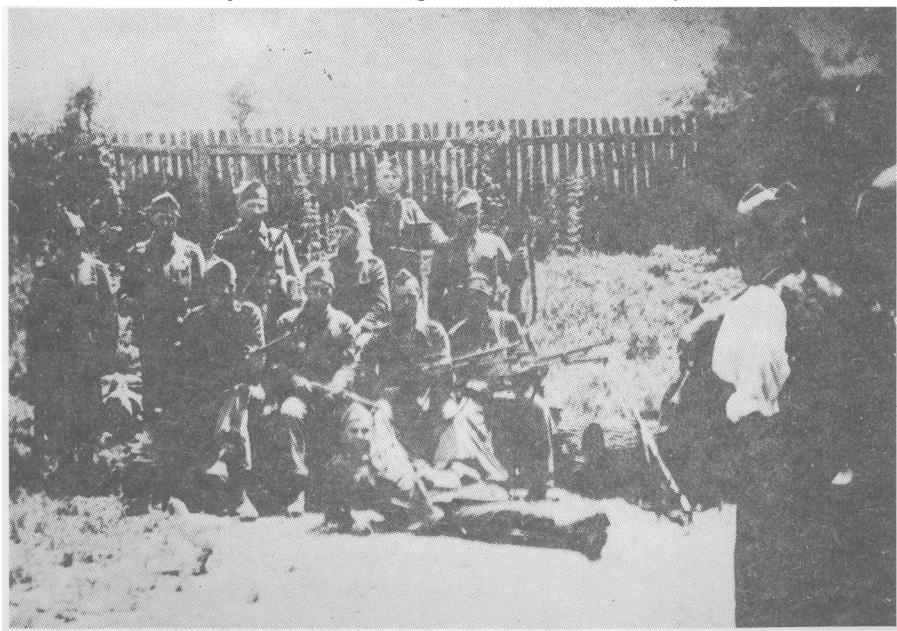


*Pavle Šoštari Pajo,
politi ki komesar
banijske partizanske
ete »Matija Gubec«.*



*Milan Despot Dem,
organizator banijske
partizanske ete
»Matija Gubec«.*

Arlovi, augusta 1942, dio partizanske ete »Matija Gubec«.





Nikola Maraković Nina
govori na jednom zboru
na Baniji 1942. godine.



Kolona boraca sa Banije
u Moslavini, avgusta 1942.

Treći dio

Partizanski odredi Banije 1943. godine

Partizanski odred Banije u etvrtoj neprijateljskoj ofanzivi

Početak 1943. godine na Baniji karakteriše se po etkom i trajanjem etvrte neprijateljeve ofanzive protiv glavnih snaga NOV i POJ, koja po inje 20. januara sa linije Kostajnica - Petrinja - Glina - Karlovac. Odstupanjem 7. banijske divizije i Partizanskog odreda Banije preko slobodnog područja Banije i Cazinske krajine za Bosansku krajinu, da bi se Partizanski odred Banije iz rejona sela Driňi i kod Bosanskog Petrovca vratio preko Grme a i Kozare na Baniju. Sa 7. banijskom divizijom i Partizanskim odredom Banije tokom etvrte neprijateljske ofanzive za Bosnu se povlači više od 20.000 stanovnika od kojeg se od Livna i Glamoča do konca marta vratio tek više od polovine.

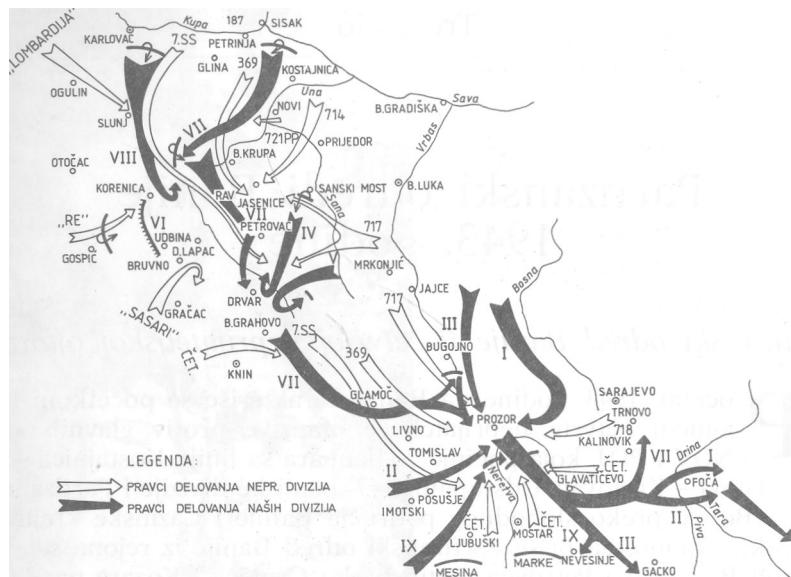
I u takvoj situaciji na Baniji Partizanski odred Banije se brzo popunjava i razvija. Za vrijeme odsutnosti 7. banijske divizije izrastaju dvije nove banijske brigade - 4. brigada 1. maja, a 5. brigada 30. juna 1943. godine. One ulaze u sastav privremene Unske operativne grupe (UOG) 1943. godine gdje nose naziv 1. i 2. banijska brigada. Povratkom 7. divizije na Baniju one ulaze u njezin sastav kao 3. i 4. brigada 7. banijske udarne divizije.

Partizanski odred Banije (jedino 3-4 bataljona) i novoformirane vojnoteritorijalne komande i ustanova, stalno djeluju na Baniji. Partizanski odred Banije uz to osigurava rad i djelovanje organa i organizacija NOP-a.

U toku priprema za odbranu slobodne teritorije Banije, Partizanski odred Banije, prema raspoloživim podacima o neprijatelju, grupisan je za odbranu općeg pravca Glina - Obijaj - Vrnograč i Glina - Topuško - Velika Kladuša. Štab odreda smešten je u selu Obijaj.⁴⁴⁵ Bataljone je raspoređeno po sledećem: 1. bataljon na položajima selo Balinac - Hajti; 2. bataljon na pravcu Topusko - Vrnograč, a od 9. januara na položajima u selima Katinovac i Vorkapi na Kordunu; 3. bataljon u rejonom selu Šibine, Borovita, Mala Vranovina; banijska partizanska eta »Matija Gubec«, povlači se do sela Alova kod Vrnograča, a zatim se preko vrha Petrove gore vraća u »banijsko Pokuplje«.

Sedma banijska divizija već od polovine decembra 1942. godine vodi danonoćne borbe kod Kostajnice, Siska i Petrinje. U dalnjem toku IV neprijateljske ofanzive preko slobodnog područja Banije, 7. banijska

⁴⁴⁵ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 31/1-5 i 53/1-5, kut. 419.



etvrtka neprijateljeva ofanziva - op i pregled operacija

divizija brani op i pravac: Petrinja - Klasni - Žirovac, a Partizanski odred Banije, op i pravac Glina - Obijaj - Vrnogra .

O situaciji pred etvrtu neprijateljsku ofanzivu na položajima Partizanskog odreda Banije, komandant odreda Milan Trnini , pored ostalog, piše:

»Svaki dan stizali su u štab izvještaji o novim koncentracijama neprijateljskih snaga i njihovoј aktivnosti. O igledno, predstojale su teške borbe, a jaka zima i visok snijeg inili su situaciju još ozbiljnijom. Štab odreda je poduzeo mјere da se komandni kadar i borci upoznaju sa situacijom i predo e vjerovatne teško e nastupaju ih doga aja. Stoga je razvijen veoma intenzivan politi ki rad po etama i bataljonima da bi se jedinice što bolje pripremile. Naro ito su lanovi Partije angažovani u ovim pripremama i politi kom djelovanju, što je doprinijelo da je odred u cijelini do ekao IV ofanzivu sa puno pouzdanja i spremam da se uspješno suprotstavi mnogo ja em neprijatelju. ... «⁴⁴⁶

U me uvremenu 1. bataljon budno prati situaciju kod neprijatelja u Glini i okolini; 2. bataljon »Miloš avi « 11. januara 1943. godine vodi borbu sa djelovima 13. puka njema ke 7. SS »Princ Eugen« divizije i us tašama kod sela Katinovca, koji nastupaju u izvi anje iz pravca Vrginmosta i Topuskoga. Zatim, 12. januara 2. bataljon sprije ava nastupanje neprijatelja pravcem selo Velika Vranovina - selo Vorkapi .

Tre i bataljon je posjeo položaje Mala Vranovina - Staro Selo sa zadatkom da sprije i eventualni manevr neprijatelja iz Topuskog u pravcu Vrnogra a.

⁴⁴⁶ Milan Trnini , Zbornik, *Sedma banjiska divizija*, Vojnoizdava ki zavod, Beograd, 1967, str. 142.

Narod iz sela bliže neprijateljskim garnizonima se povlačio u pozadinu 7. banjške divizije i Partizanskog odreda Banije, i tako je nastao zbjeg u pravcu Bosne.⁴⁴⁷

Borba 1. bataljona za Baltica brdo i Balinac

Neprijatelj iz Gline, 20. i 21. januara 1943. godine, manjim snagama napada položaje 1. bataljona ispred i sjeverno od sela Balinac, ali je oba puta odbijen uz gubitke.

Drugog dana borbi za položaje Balti a brdo - selo Balinac, komandant 1. bataljona uro Vuji Brat, tražio je pomoć. Međutim, jedinice 7. banjške divizije izmorene u dotadašnjim borbama nisu je mogle uputiti.

Treći dan, neprijatelj je uputio ojačani bataljon legionara 696. legionarskog puka iz 369. legionarske divizije (Teufel - Vražja) na položaje 1. bataljona odreda. Vodile su se teške borbe. Prvi bataljon je bio potisnut sa Balti a brda, a pred samo veče izbačen i iz sela Balinca, pa se povukao u selo Borovitu. Izbjegao je i narod sa stokom i svim što se moglo ponijeti i povesti kolima.

Poslije trodnevnih borbi, no u 22/23. januara 1. bataljon je izvršio protivnapad na neprijatelja u selu Balincu. O tome govori politički komesar odreda Dušan Jandi. On je 22. januara oko 14 sati krenuo iz štaba odreda u obilazak 1. bataljona. Nešto kasnije komandant 1. bataljona uro Vuji Brat, krenuo je u štab odreda, da podnese izvještaj i da primi naređenje za borbu. Ubrzo se sreo sa komesarom odreda Dušanom Jandrićem i tu, na pritini u šumi Šašava, podnio mu kratak raport - izvještaj o borbi 1. bataljona u toku dana i o povlačenju u selo Borovitu. O neprijatelju je izvestio da je ušao u selo Balinac i zauzeo isti raspored kao što je imao 1. bataljon sa štabom i kuhinjom. Onda se uro Vuji Brat obratio komesaru odreda: »Da mi se odobri, ja bi njih nove pohvatako miševu u selu!« Komesar je malo razmišljao, pa je, više u šali, odgovorio: »A ko ti branii?«

uro Vuji Brat se obradovao i prihvatio pripreme za novi napad na neprijatelja. Još je zamolio da djelovi 7. divizije napadnu neprijateljsku rezervu kod seoskog groblja. Time je dogovoren novi napad, odnosno protivnapad na neprijatelja koji je zanošen u Balincu.

Jandrić je telefonom nazvao komandanta divizije Pavia Jakšića, izložio mu situaciju, izvjestio ga o namjeri 1. bataljona odreda i zatražio sadejstvo za napad na rezervu neprijatelja. Komandant divizije ga je upozorio da su jedinice divizije premorene, da im predstoje sutra teške borbe, a zatim i dugi marševi ka Slunju. Međutim, na Jandrića evo insistiranje, je rekao: »Eto ti Nine, pa se sa njim dogovori, ja nemam ništa protiv!«

Od Nikole Marakovića Nine, komandanta 7. banjške brigade »Vasilija Gačića«, telefonom je zatražio da se neprijateljeva rezerva veže.

⁴⁴⁷ Branko Borojević, *Banjški zbjeg u IV ofanzivi*, Zbornik, Sedma banjška divizija, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1967, str. 199, uz dopunu da je naknadno utvrđeno da se u zbjegu nalazilo više od 20.000 ljudi, žena i djece.

Nina je pristao tim pre što je njegov 3. bataljon bio neposredno naspram neprijateljske rezerve u Balincu.

U štabu 1. bataljona Partizanskog odreda Banije vršene su užurbane pripreme za no ni napad. Ljudstvo umorno od trodnevnih borbi, gladno, drijema dok se kuha ve era. Komandant bataljona uro Vuji Brat naredio je dežurnom da iz zbjega naroda dovede desetak domaćina iz Balinca sa psima.

Kada su doma ini doveli pse, uro je naredio da im za repove vežu limene konzerve, porcije i sli no. Zatim su pse izveli iz sela Borovite i na prtini u snijegu visokom više od pola metra natjerali ih ku ama u Balinac me u neprijatelja.

Kako se neprijatelj plašio no nog napada partizana sve je bilo budno, a straže poja ane. Kada je straža osjetila, oko 21 sat, šuljanje oko seoskih plotova i zveckanje praznih konzervi i porcija, otvorili su vatru iza koje je nastala paljba svim oružjem neprijatelja. Paljba bi prekidana pa je ponovo otvarana i tako nekoliko puta, sve dok nisu našli jednog ubijenog psa sa vezanom limenom konzervom. Prema izjavi zarobljenog oficira, u itelja iz Srema, u štabu legionarskog bataljona, grohotom su se smijali zbog partizanske varke. Poslije izvjesnog vremena zaklju ili su da partizani te no i ne e napadati i nare en je prekid uzbune, smanjene su straže i svi su upu eni na spavanje. Umorni neprijatelj brzo je zaspao dubokim snom.

Dva sata poslije prekida uzbune 1. bataljon Partizanskog odreda Banije stigao je u selo Balinac. Po velikom snijegu koji je smanjivao svaku buku i lupu bataljon je stigao do cilja napada. Borci su se tiho prikradali i opkoljavali selo. Sve je bilo predvi eno i planirano, ko e se kretati i kuda, koje položaje-ta ke posjeti, gdje e se postaviti puškomitrailjezi i kad neprijatelj da uzbunu i legionari krenu iz ku a kako ih na sniježnoj prtini do ekati i ne dozvoliti im da organizuju otpor.

Postignuto je potpuno iznena enje. Stražari, iznena eni, kasno su dali uzbunu. Zatim, kad je neprijatelj dao uzbunu i legionari po eli da izlaze iz ku a, do ekani su rafalima puškomitrailjeza i puš anom vatrom. Lijepo se vidjelo na snijegu kako duž sniježne prtine padaju desno i lijevo - ranjeni ili ubijeni. To je izazvalo paniku u neprijateljevim redovima i oni su se dali u bijeg prema Selištu i Glini.

Rezultat borbe u selu Balinac bio je: ubijeno 75 do 100, a zarobljeno 37. Naš 1. bataljon nije imao mnogo gubitaka, a bataljon legionara je izba en iz stroja za duže vrijeme.⁴⁴⁸

Navedeni uspjeh 1. bataljona Partizanskog odreda Banije i uspjeh 16. banijske brigade 23. januara kada je razbila prethodnicu 187. nema kog rezervnog puka na putu Klasni - Brezovo Polje⁴⁴⁹ zadržao je 369. legionarsku diviziju na banijskom pravcu tri dana. ak je i glavnom komanduju i njema kih trupa na jugoistoku, general-pukovnik Aleksander Ler morao da intervenira da ova divizija, 5. ustaška bojna i 3. ustaško-domobranski gorski zdrug, krenu u dalje nastupanje preko Banije i Samarice u pravcu rijeke Une.

⁴⁴⁸ Obra eno prema izjavi-bilješci Dušana Jandri a.

⁴⁴⁹ Ljubomir Kljaji , Zbornik, 16. banijska brigada, izd. JUGOART, Zagreb, 1984, str. 37.

Kada je neprijatelj ponovo krenuo, Banijski partizanski odred ve je posjeo nove položaje u dubini, izbjegavaju i udar nadmo njeg neprijatelja - više od 20.000 dobro naoružanih i za zimske uslove ratovanja opremljenih vojnika.

Pravce koji preko Banije izvode u Cazinsku krajinu i u dolinu rijeke Une, zatvara je i dalje Partizanski odred Banije sa svoja tri bataljona.

Od Obljaja i Žirovca do Bosanskog Petrovca

Dok je na banijskom pravcu neprijatelj zadržan tri dana, njema ka 7. SS »Princ Eugen« divizija sa oko 20.000 vojnika uspjela je da se od Karlovca probije do Slunja, prodiru i dalje u pravcu Biha a.

Banijskom partizanskom odredu nare eno je da se, po mogu nosti, zabaci u pozadinu neprijatelja kada neprijatelj prije e greben Samarice. S obzirom na položaj odreda u odnosu na neprijatelja, zabacivanje u pozadinu nije bilo ostvarivo, pa Partizanski odred Banije zatvara pravce preko Cazinske krajine u dolinu rijeke Une i odstupa u pravcu Bosanske Krupe i Grme a. Na toj relaciji Partizanski odred Banije vodi borbe sa neprijateljem štite i odstupanje velikog zbjega naroda sa Banije za Bosnu.

«

U nedostatku dokumenata iz toga perioda, kretanje i borbe odreda dati su prema sje anjima tadašnjeg politi kog komesara odreda Dušana Jandri a,⁴⁵⁰ objavljenim u zborniku Sedma banijska divizija pod naslovima: *Povla enje odreda sa Banije, i Kre emo na Baniju*. Štab odreda u Obijaju 24. januara 1943. godine primio je nare enje od štaba 7. divizije da se po mogu stvu, probije u neprijateljevu pozadinu i ostane na Baniji. Narod se masovno povla io preko Žirovca za Bosnu. U pravcu Bosne ve su otišli Komanda podru ja i Okružni komitet KPH za Baniju. Štab odreda donosi odluku i uve e 25. januara kre e za Gornji Žirovac, s namjerom da preko orkova e prije e u dvorski kotar, na stari teren 2. bataljona. Patrola upu ena 26. januara sa Cari a Brda ka orkova i obaveštava štab odreda da je neprijatelj tamo izbio zajedno sa njom, samo s druge strane, te da je stigao u Donji Žirovac od Cavlovice i Brezova Polja.

Da bi odred izvršio nare enje i ostao na Baniji, štab šalje iz svakog bataljona po jednu grupu da prati neprijatelja: s jednom Jovu Bira a za Trnovac da prati kretanje neprijatelja na sektoru 1. bataljona; Stevu Bevandi a na sektor 3. bataljona, sa istim zadatkom, a Mila Dragiši a na sektor 2. bataljona, s tim da on od ostalih grupe prikuplja podatke i šalje u odred preko Une ria Podgrme , gdje je odred namjeravao da se prebaci. Kasnije bi ta grupa pripremila amac da se odred preko Une vрати na Baniju. Grupe su otišle i bez teško a stigle na odredište.⁴⁵¹

⁴⁵⁰ Dušan Jandi , general-major JNA u penziji, živi u Beogradu.

⁴⁵¹ Od ovih grupa, zaostalih boraca i novih dobrovoljaca, za nekoliko dana na Baniji su formirane tri privremene ete i to: 1. na sektoru Kostajnica - Petrinja, komandir Dragan Studen; 2. na sektoru kotara Glina, komandir Jovo Bira Guta, i 3. na sektoru kotara Dvor, komandir Mile Dragiši . Od te tri privremene ete formiran je i Privremeni partizanski bataljon; Jovo Bira Guta, komandant, Dragan Studen, politi ki komesar, Stevo Bevandi , informativni oficir. Dragan Studen *Na Baniji stalno partizani*, u knjizi »Sedma banijska divizija«, Vojnoizdava ki zavod, Beograd, 1967, str. 470.

Nakon odmora u Cari a Brdu odred je uve e krenuo preko ulumka (k. 528) i Dobrog Sela za Bužim.

Sa jednim bataljonom štab je ostao u zaseoku Brigovi, a dva bataljona sa komorom uputio je za Mami -Selo i s. Jezersko. Ujutro 27. januara iz štaba 8. krajiške brigade obavešteni su da ih je Vrhovni štab stavio pod svoju komandu. Dobili su zadatku da posjednu položaje Orlova a - Trka ica - Vukali a brdo - Per in (tt. 476) - Jezerski grad. U toku dana neprijatelj se spustio u Bužim i snagama do jedne ete niz Banjane u dolinu Baštare. Artiljerija je u toku dana obasipala položaje odreda, a avioni su cijeli dan pratili njegove pokrete. Na tim položajima odreda po ele su pristizati sve ve e grupe izbjeglica, koje je odred upuivao dalje, preko Une. Bila je to nezaboravna slika: starci, žene i djeca (sve što je moglo nositi pušku ve je bilo u partizanima) - sa zavežljajima na le ima, polubosi, pocijepani... Imali su pouzdanja u partizane i mislili su da e se brzo vratiti na Baniju. Mnogim ženama su iz torbi na le ima virile dje je glavice. Stigli su u Jezersko i drhtali na princi. Odbornici su muku mu ili da ih prihvate; a i hrane je ve nestalo.

Oko 9 asova 28. januara neprijateljska artiljerija po elu je da tu e - prvo po Orlova i, a onda i po Jezerskom, naro ito oko grada gdje je bio štab odreda. Uskoro su sve neprijateljeve snage krenule u dolinu. Nešto poslije 12 asova neprijatelj je izbio na Orlova u. Drugi bataljon se poslije borbe povukao južno od Per ina.

To je ujedno bila i zadnja borba na lijevoj obali rijeke Une.

Iz štaba 8. krajiške brigade javljeno je da je Vrhovni štab naredio da se kod Bosanske Krupe odred prebaci preko Une. Unu je prešao prvo 3. bataljon za njim 1, a nešto kasnije i 2. jer mu je kasno stiglo nare enje za povla enje. Na mostu su bile složene itave hrpe drva i pripremljen benzin da se most zapali poslije prelaska svih naših jedinica.

Dvaput su jedinice odreda napadale osiguranja neprijatelja iznad Krupe: na Ostrožnici (k. 379), Lisniku i Alatu, i to drugi put sa dijelom 8. krajiške brigade. No, oba puta bez uspjeha. Neprijatelj je zauzeo Lušci Palanku i nadirao putem ispod Grme a prema Jasenici. Sedma divizija na Ripu kom klancu vodila je teške borbe. Odredu je nare eno da zatvori pravac Bosanska Krupa - s. Risovac (na Grme u).

Teške borbe vo ene su 3. februara protiv djelova 369. legionarske divizije. Glavni teret borbe podnio je 2. bataljon, jer je zatvarao pravac Krupa - Gudavac, na liniji Badnjuša - s. Batinovac, dok su 1. i 3. bataljon bili u s. Velikom i Malom Radi u gdje su smjenili 16. banjisku brigadu. Cijeli dan držao se 2. bataljon iako je neprijatelj napadao i tenkovima, no, zbog snijega i kamenjara nije mogao van ceste. Oko podne je intervenirao 3. bataljon u pravcu Vranjske Mosure ali je odba en u Grme . Pošto je neprijatelj do no i zauzeo Vranjsku Mosuru i Donji Gudavac, 1. i 3. bataljon su bili odsje eni, pa su se u toku no i, uz pomo vodi a, prebacili preko Gradine u s. Donju Suvaju i tako se 4. februara cijeli odred našao na pravcu Krupa - Risovac.

Odred nije imao ni topova, ni minobaca a; samo puške, 2 teška mitraljeza i 16 puškomitraljeza. Zato je mogao da ra una na blisku borbu i raniju taktiku: pustiti neprijatelja na 300 m, a kad su dobri položaji

ispod 200 m. Spustili su nekoliko puškomitraljezaca u polje ispred kamenjara, dobro ih prikrili u vrtama i grmlju, s tim da otvore vatru tek pošto jedinice odreda započnu borbu. Kod teških mitraljeza bili su komandanti bataljona, uro Vujić i Gojko Tintor. Oni su prvi otvorili vatru.

Ta no u 9. asova neprijateljev stroj je krenuo prema položajima odreda, uz upotrebu artiljerije i tenkova.

Bataljoni su pružali žilav otpor, ali su se pod pritiskom nadmo nijeg neprijatelja morali povući u zaselak Gorinje. Popodne su se spojile neprijateljeve kolone od Sanskog Mosta i od Krupe kod s. Jasenice. Neprijatelj je bio u selima Suvaji, Vojevcu i Jasenici.

Štab odreda donosi odluku da 5. februara 3. bataljon na zapadnim padinama Gorinjskog vrha (k. 876) zatvori staze koje vode za s. Risovac, 2. bataljon da posjedne serpentine na cesti sjeverno od Risove Grede, a 1. bataljon da se spusti stazom Risova Greda - Međugorje - k. 568 na rub šume, radi udara u bok neprijatelju.

Plan borbe za 5. februar nije se ostvario u potpunosti. Uspješno je napadnuta jedna neprijateljeva jedinica ali pod pritiskom je eg neprijatelja, uz podršku artiljerije i minobaca a morali su se povući i s tih položaja u Risovac.

Partizani su se smjestili u jugoistočnom, a nešto kasnije neprijatelj u sjeverozapadnom dijelu sela. Neprijatelj nije smeo da ih napadne no u, a oni od umora za to nisu imali snage. Ujutro je odred krenuo prema selima Krnjevići i Lastvama, da se spoji sa 7. banjaskom divizijom. Umjesto sa 7. divizijom ispred sela Lastve sreli su se sa 2. krajiskom brigadom, koja je produžila prema Risovcu.

U toku 7. februara štab odreda je osmatrao sa Samnjaka neprijateljeve tenkove kako preko Medenog polja jure za Petrovac, a pješadija sporo napreduje za tenkovima. Od štaba 7. divizije dobili su narene enje da se povuku za Drini.

U Drini su stigli kasno u noći. Selo je bilo prepuno partizana i izbjeglica. I kuće i pojate su bile pune. Prespavali su na golom zemljanom podu. I slijede eg dana (8. februara) su se odmarali.

Popodne je iskoristeno za politički rad. U svim jedinicama održani su sastanci partijskih i skojevskih organizacija.⁴⁵²

Neprijatelj u ofanzivi ubija, plja ka i pali

Postupak prema partizanima i stanovništvu neprijatelj je provodio prema zapovjestima njemačkih komandanata izdatih još 1941. godine. Ali, Ministarstvu domobranstva »NDH« inilo se da narene mere nisu dovoljno drastične, pa ih poosnovava u zapovjeti od 27. januara 1943. godine, u kojoj se kaže:

»Tko god sudjeluje ili je sudjelovao u borbi protiv posadnih etapa ili protiv države Hrvatske, imade se objesiti ili strijeljati. U to se ubraju i stranci kao i oni koji se na bojištu zateknu. One za koje se sumnja,

⁴⁵² Dušan Jandrić, *Povlačenje odreda sa Banije u knjizi Sedma banjarska divizija, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1967.* str. 239-250.

da su u borbi sudjelovali, treba uhvatiti. Vo e upotrijebiti za zamjenu zarobljenika, ostale sumljive zadržati kod divizije kao taoce i strijeljati ih kad nastane potreba odmazde. Svi ostali za borbu sposobni muškarci stariji od 15 godina koji poti u iz partizanski zadojenih podru ja imadu se pod stražom otpremiti u posebne sabirne logore. Do otpreme u logore brinu se divizije za nadzor, prehranu itd. Teško pristupa na naselja i druga mjesta koja su ustanovljena kao partizanska uporišta ili bi kao takva mogla poslužiti imadu se uništiti. Isto tako postupiti sa naseljima iz kojih se pucalo. Ina e se naselja smiju uništavati, ako je radi odmazde, od zapovjednika divizije izri ito zapovije eno... «⁴⁵³ Zapovjest je nedvosmislena: objesiti, strijeljati, uništiti...

Sa ovakvim njema kim i od vlasti »NDH« izdatim nare enjima, kao gvozdeni valjak preko Banije, neprijatelj je uništavao sve na što je nailazio.

Nema sabranih zlo ina neprijatelja tokom januara 1943. godine, na Baniji. Zato smo navesti nekoliko svjedo enja pred beogradskim vojnim sudom 1946. godine protiv njema kih generala.⁴⁵⁴

Mirko Henš - bivši legionar:

»... Došao sam u 3. bataljon, 10. eta, 369. regimente. S tom jedinicom sam došao u Sisak. Odatle smo išli na Kordun (*Banija - op. autora*), pa sve do Livna. Na tom putu je plja kano blago, ilimi, sve što je tko htio. Po srpskim selima sve je paljeno, i svete slike, razbijano je poku stvo, a kad bi kod ku e zatekli žene i djecu, neke bi zaklali, a neke odveli u logor... «

Stanko Todorovi iz sela Dabrine:

»... U sije nju 1943. nalazio sam se u Dabrinu, kotar Glina, i bavio sam se svojim ku nim poslovima. Onda je naišla 369. divizija 'Vražja'. Odmah je po elo ubijanje. Narod koji je bježao tukli su iz aviona. Naro ito opremljene jedinice na skijama su lovile izbjeglice, opkoljavale bi zbjeg i sve ubijali. Pale i selo za selom, došli su i do nas. Samo starci i babe, i nešto djece ostaju u selu. Po dolasku u Dabrinu zapalili su 25 ku a, sve na što su naišli sve su oplja kali, a stoku koju nisu mogli odvu i su ubijali i meso bacali uokolo. Uhvatili Štefana Stoji a i Lazara Stoji a i odvedoše ih u Dragotinu, gdje su im posjekli ruke i izvadili o i, i po svemu tijelu izboli. Našli su troje male djece - od 1 do 3 godine - i žive su ih u tepsiama u pe i ispekli. U jednoj ku i su poklali petnaestoro... Iz šume sam video kako su u Klasni u uhvatili 20 ljudi, odveli ih do op inske zgrade, i sasjekli ih jednog po jednog. U Buzetu su bombama u ku i ubili troje male djece i dvije babe... «

Stevo Kljaji , intendant bolnice 7. divizije:

»U selu Tremušnjaku ubijeno 10 osoba. Dodoši - internirano 10 osoba. Žirovac - ubijeno 20 osoba. Sva sela zapaljena... «

Dragan Studen:

»... U selu Dejanovi i kapetan iz 369. divizije strijeljao je 11 civila. U Gornjim Dejanovi ima sam video 20 zapaljenih ku a i tri ubijene žene. U Bijelniku su uvatili tridesetak ljudi, sve su ih zatvorili u ku u Laze Kotura, a onda ih zapalili, baš kad smo mi izvršili napad... «

⁴⁵³ Zbornik NOR-a IV, knj. 9, dok. br. 91, 195, 213, 215.

⁴⁵⁴ Jovo Popovi , Sedam zapovjednika zlo ina, feljton »Vjesnik«, Zagreb, 6. decembra 1975, godine i dalje.

I navedena svjedo enja jasno govore što je narod Banije pretrpio januara 1943. godine, a tako je neprijatelj postupao u svim selima do kojih je stizao.

Ono što je neprijatelj u inio tokom prelaska preko Banije, nije sve kada se govori o tegobama naroda Banije tokom etvrte neprijateljske ofanzive. Pokrenuvši za Bosnu zbjeg sa preko 20.000 ljudi, žena i djece, neprijatelj je tek stvorio uslove za uništavanje naroda koji je stizao u zbjegu do rijeke Neretve, a neki ak i dalje u Hercegovinu. O tome dijelu naroda Banije, kao i Bosanske krajine i dijelom sa Kordunom, Vladimir Dedijer, za 30. januara 1943. godine u selu Drini u je zapisao:

»Na Oštrelju duga povorka izbeglica. Jedna od najstrašnijih slika ovog rata. Mraz je, a kulja narod bos, go, gladan. Neprekidne hiljade odmi u korak po korak. Svi idu pešice, osim ono nekoliko sre nijih koji su imali vremena da zgrabe volove i kola. To je najborbeniji, najodaniji deo našeg naroda. Ove su majke ra ale brigade, one su odevale i hranile našu vojsku. Jedna žena srednjih godina s etvoro sitne dece - najstarije nosi ono najmla e - svi bosi, iscepani, majci se trbuš vidi, plazi i kaže: Bra o, ubijte ovu decu sada da se ne mu e. Ja nemam snage da to u inim. ... Strašan je ovaj rat. Nikad naš narod nije preživljavao teže trenutke«.⁴⁵⁵

U izvještaju o stanju na Baniji poslije etvrte neprijateljske ofanzive, obavještajni oficir Banije Stevo Bevandi u izvještaju štabu 1. korpusa NOV i PO Hrvatske, 18. februara 1943. godine o zlodjelima neprijatelja piše:

»Neprijatelj je popalio dosta naših sela i otjerao i poklao dosta naših ljudi, dešavalо se dosta slu ajeva rezanja ušiju, va enja o iju... «⁴⁵⁶

Evidentiranje svih zlodjela nije imao tko da izvrši. Ve ina rukovodstava NOP-a otišla je sa zbjegom naroda u Bosnu. Samo su se djelovi vratili u toku, a ve ina poslije ofanzive. Vra aju i se iz zbjegu narod je sobom donio zarazu trbušnog tifusa i pjegavog tifusa. Na Baniji je zavladala prava epidemija sa mnogo umrlih. Borba za organizaciju novog života i borbe nije dozvoljavala sumiranje podataka o direktnim zlodjelima neprijatelja i žrtvama koje su neprijateljeva dejstva izazvala.

Na Baniji stalno partizani

Navedene grupe boraca koje je iz rejonä Gornjeg Žirovca - zaselak Cari a Brdo vratio štab Partizanskog odreda Banije, kao i grupa boraca i starješina koje je sa Dragonom Studenom na elu vratio štab 7. banjikske udarne divizije, tokom neprijateljske ofanzive prate kretanje neprijatelja, obavještavaju narod po selima da se skloni i tako izbjegnu otkrivanje i uništenje. Cim su neprijateljeve glavne snage prošle preko Banije, Šumarice i šume Ljubina u pravcu doline rijeke Une i dalje u Bosnu, grupe partizana po inju da kontroliraju pravce koji iz garnizona izvode ka slobodnoj teritoriji Banije.

⁴⁵⁵ Vladimir Dedijer, *Dnevnik*, Drugo izdanje, Jugoslovenska knjiga, Beograd, 1951, str. 326-327.

⁴⁵⁶ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 13/25, kut. 1614.

Ubrzo stižu novi omladinci dobrovoljci, borci koji su zaostali bolesni ili ranjeni iz 7. banijske divizije, te oni koji su se vratili iz Bosne izgubivši vezu sa svojim mati nim jedinicama. Broj boraca u grupama je svakodnevno rastao tako da je za desetak dana po elo formiranje pri-vremenih eta na sektorima kotara, odnosno ranijih bataljona, a zatim i Privremenog bataljona.⁴⁵⁷

O tome je pisao Dragan Studen u zborniku *Sedma banijska divizija*.

Poslije povla enja naših snaga sa Banije neprijatelj je uspostavio žandarmerijske stanice i op inske uprave u selima Kukuruzari, Jabukovcu i Kraljev anima. Vra eni rukovodioci iz odreda i 7. divizije pri-stupili su prikupljanju partizana, zaostalih iza divizije i odreda. To su mahom bili ranjeni ili bolesni, zatim dio terenskih kurira, a u selu Pre-vršcu ve je bila organizirana grupa od oko 15 partizana. Ta grupa je u no i 1/2. februara porušila i popalila drveno-zemljane bunkere u Ku-kuruzarima. Na tu akciju, koja ga je iznenadila, neprijatelj je brzo rea-girao i u no i 4/5. februara opkolio Prevršac, pohvatao grupu seljaka, od kojih je petoricu pustio radi propagande, sedmoricu otjerao u Nje-ma ku, a Iliju Studena strijelja 25. februara.

Pošto su uspostavljene veze sa mnogim selima, Dragan Studen je na podru ju sela Begovi i i Tremušnjak prikupio sve zaostale partizane i dobrovoljce, kako bi nastavili borbu.

Po etkom februara okupili su 160 - 170 boraca, održali sastanak s komunistima i skojevcima i izabrali rukovodstvo za novoformiranu jedinicu (bataljon). Za komandanta je izabran Jovo Bira , za komesara Dragan Studen, a za obavještajnu službu Stevo Bevandi . Formirane su i komande eta (za komandira 1. ete izabran je Janko Begovi , za komesara Janko Radiševi ; za komandira 2. ete Janko Aluga i za kome-sara Milan Bogi evi), a odre eni su i komandiri vodova, vodni delegati i desetari.

Na podru ju kotara Dvor na Uni okupljena je grupa od oko 30 dru-gova pod rukovodstvom Mila Dragiši a, pa su tamo upu eni Adam Paripovi i drugi radi formiranja 3. ete. Tako je 1. eta trebalo da kontrolira rejon Kostajnica - Petrinja, 2. eta Petrinja - Glina, a 3. eta re-jon Dvora na Uni.

1 tako, na veliko iznena enje neprijatelja, kratko vrijeme nakon od-laska 7. divizije i Banijskog partizanskog odreda sa Banije ponovo su zapucale partizanske puške.

Prva eta je 9. februara, izme u sela Bijelnika i Blinje, do ekala putni ki automobil na koji je otvorila vatru i ranila jednog njema kog oficira - dva oficira i šofer uspjeli su pobje i prema Sisku, a automobil je zapaljen. Zatim je uz pomo seljaka, prekinula prugu izme u Hras-tovice i Kraljev ana, rastjerala radnike i domobbrane koji su bili na pru-zzi i izme u Mlinoge i unti a uhvatila dvojicu ustaša, jednog žandarma i nekoliko seljaka - plja kaša.

Druga eta je na podru ju glinskog kotara prekinula prugu izme u Maje i Ravnog Raš a, pohvatala grupu plja kaša u Brnjeuškoj i prisilila neprijatelja da se povu e u svoje garnizone Gore, Maju, Glinu i druge, odakle mu je sprije avala izlazak.

Grupa, kasnije 3. eta, na podruju Dvora napala je neprijatelja na kotti 200 u Lebrenici, zarobila tri domobrana i zapalila bunkere, a zatim u dolini rijeke Une kod sela Javornika zarobila 4 domobrana i dva konja sa amovima, te u više navrata sprijeila sje u šume u Žabarici kod Matijevi i Zakope. Uhvatila je i nekoliko špijuna, plja kaša i švercera soli. Postavila je stalnu blokadu ustaškog uporišta u Zrinju i sa nekoliko upada u selo zarobila nekoliko ustaša iz Zrinja. Ta eta je sprijevala neprijatelju izlazak iz Zrinja, Pounja i Dvora i plja ku popaljenih dvorskih sela.

Ponovo se uspostavlja narodna vlast, širio uticaj partizana, neprijatelj sabijao u stare garnizone i obnavljala ranija veza sa Kordunom, Zumberkom, Moslavinom i Slavonijom (preko »trokuta«). Sa novoformiranim Privremenim bataljonom narod je, 22. februara 1943., godine do eka povratak Banijskog partizanskog odreda iz Bosne.⁴⁵⁸

Pod zaštitom navedenih grupa, eta i Privremenog bataljona na Baniji, preostali lanovi seoskih, opinskih i kotarskih rukovodstava svih organizacija NOP-a (prosje no polovina svakog rukovodstva) dobili su uslove za obnovu svoga djelovanja. Tako su do vraanja odreda iz Bosne, uveliko djelovali svi stepeni NOO-a, sve društveno-političke organizacije - SKOJ, omladina, AFŽ itd. Vraanjem odreda i velikog dijela ranijih rukovodilaca, s dijelom naroda iz zbjega, obezbjeđen je kontinuitet NOP-a na ustani koj Baniji.

Partizanski odred se vrađa na Baniju

I tokom borbi na Grme u štab Partizanskog odreda Banije šalje kurire na Baniju da prikupe podatke o situaciji na Baniji. Dio kurira nije se vratio. Međutim, bilo je i kurira koji su inili podvige. To potvrđuje i izvještaj štaba odreda od 2. februara 1943. godine upućen Vrhovnom štabu NOV i POJ u kojem piše:

»Dobili smo ponovno izvještaj sa Banije od naših drugova koje smo ostavili na sektorima naših bataljona da na Baniji uopšte nema posada neprijateljskih, da se je sve povuklo u gradove i na prugu Petrinja - Glinu koja se popravlja. Narod je ostao sam te kolaju razne alarmantne vesti kako više neće biti partizana, kako su opkoljeni u Bosni, da su pobijeni iz aviona itd.

Političkih radnika takođe tamo nema, te smo mišljenja da bi se mi morali vratiti na naš sektor kako nam je u poetku bilo naređeno.

Molimo Vas da nas hitno obavjestite«.⁴⁵⁹

Situaciju na ustani kom dijelu Banije detaljnije je opisao informativni oficir Partizanskog odreda Banije, Stevo Bevandić, u izvještaju Vrhovnom štabu NOV i POJ upućenom 7. februara 1943. godine:

»Situacija na Baniji za sada je sledeća:

Kostajnica oko 2 bojne sa 3 topa, tenkovima. Sunja normalna, željezni ka posada. Praćeno, Novo Selo, Komarevo i Mošćenica 1 bojna

⁴⁵⁸ Dragan Studen *Na Baniji stalno partizani*, knjiga Sedma banijska divizija, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1967. godine, str. 47CM72.

⁴⁵⁹ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 12-23, kut. 1614.

legionara sa 2 haubice i 3 manja topa i dosta automatskog oružja, vrše obuku kao i plja ku okolnih sela; Sisak, 2 divizije legionara i Nijemaca, a još uvijek novi pridolaze, namjere nam nisu poznate, vjerovatno kao rezerve za ofanzivu koja je u toku«.⁴⁶⁰

Petrinja normalna posada poja ana sa 1 bojnom Nijemaca. Blinjski Kut 1 satnija domobrana sa nešto žandara. Bosanski Novi oko 400 domobrana, naoružanje nije poznato. Dvor na Uni 70 domobrana, 50 usataša i 35 žandara. Struga 100 domobrana. Divuša 130 domobrana. Glina stara posada... Narod Banije se dobro drži i još je ogor eniji na neprijatelja i jedva eka da se partizani vrate. Narod je dosta oplja kan i odveden, a dešavala su se zvjerstva kao rezanje ušiju i kopanje o iju stari ženama i ljudima.

... Bilo bi potrebno da se bar Banijski odred vrati pošto ima ljeđih akcija, kao i za do ek komore koja iz Novog vozi hranu za Krupu i Otoku. Vezu sa Slavonijom imamo i oni su zapalili petrolejski izvor u Gojilu koji je gorio 4 dana... «⁴⁶¹

Na osnovu ovakvih izvještaja iz štaba odreda i sa Banije, Vrhovni štab NOV i POJ je preko štaba 7. banijske divizije, odnosno 8. banijske brigade naredio PO Banije da se vrati na Baniju.⁴⁶²

To nare enje odred je dobio u ranim jutarnjim asovima 8. februara 1943. godine.

Sa Partizanskim odredom Banije iz rejona sela Drini a, do sela Rujiške na desnoj obali rijeke Une vratilo se oko 600 izbjeglica sa Banije, a od sela Rujiške preko rijeke Sane i Une do Banije oko 300 ljudi, žena i djece.

O tom dugom borbenom putu detalje je opisao politi ki komesar odreda, Dušan Jandri u Zborniku Sedma banijska divizija, pod naslovom »Kre emo na Baniju«. Poslije doru ka komandant i komesar odreda otišli su u štab 1. bosanskog NOU korpusa, da dobiju podatke o situaciji, kao i prijedlog kojim pravcem najlakše sti i do s. Rujiške.

Marš-ruta Partizanskog odreda Banije dogovorena je na elno u štabu 1. bosanskog korpusa i to pravcem: s. Drini i - s. Bravsko (Mija ice) - s. Gornji Budelj (Gornja Sanica) s. Zavolje - s. Jelašinovci - pored s. Lušci Palanka - Lipnik - s. Dubovik - s. Rujiška, Stupari, Rakani - dolina potoka Japriva - selo Radomirovac - preko rijeke Sane kod Dragotinje - s. Vitosavci - Devetaci - Strigova - Alaginci - Kalendari - s. Petrinja - preko Une - brdo Strane - s. Rausovac - s. Meminska - s. Gornji Hrastovac - s. Kr evo - s. Borojevi i - s. Trnovac.

Ostali lanovi štaba odreda su otišli na bataljonske konferencije, s tim da prethodno upoznaju štabove bataljona s nare enjem Vrhovnog štaba. Bora ki sastav nije trebalo upoznavati sa sadržinom nare enja, ve samo održati kratke konferencije radi pripreme ljudstva za pokret.

U štabu odreda je odlu eno da se krene isto ve e (8. februara) s tim, da se po no i pre e cesta Petrovac - Klju i prije dana odmakne što dalje od nje. Prije pokreta raspravljalo se i o izbjeglicama. Rizik je bio prevelik. U po etku je zauzet stav da civili s njima ne smiju i i. Ali,

⁴⁶⁰ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 12-23, kut. 1614.

⁴⁶¹ Žbornik NOR-a, Beograd, reg. br. 14/25, kut. 1614.

gleđaju i najtužnije poglede u životu - poglede žena s djecom u naru ju i konsultuju i se s štabovima bataljona, štab odreda je promijenio odluku.

Kona no su krenuli s jednim »bataljonom« više. Cijelim putem su tu grupu zvali »etvrti bataljon«. Bilo ih je preko 300. U odredu su bili iznena eni kako se 'etvrti bataljon' brzo povojni io. Imali su i starješine - od komandanta do desetara. Sve su to organizirali prije polaska, a da borci nisu ništa primjetili. Ta njihova organizacija je do Banije tako dobro radila, da u odredu nisu imali nikakve muke s njima. U 'bataljonu' je bilo i djece od jedne do tri godine. Majke su ih nosile. Bila su više gladna no sita.

Prošli su kroz Vaganac, organizirali prelazak preko ceste Petrovac - Bravsko i stigli u Gornji Budelj.

Tu su prespavali i oko 9 asova krenuli preko Zavalja u Jelašinovce. 'etvrti bataljon' je bio u sredini kolone. Djeca, zagrijana od sunca, pospala su na maj inim le ima i objesila glavice iz torbi.

Tu su se sreli sa 6. krajiškom brigadom koja ih je prihvatile i dala im dovoljno hrane koju su Krajišnici izvukli iz Grme a. Pošto su od Krajišnika dobili uvid u trenutnu situaciju na Podgrme u, odlu ili su da je najbolje da još iste no i krenu dok je prelaz preko ceste Krupa - Sanski Most slobodan. Upoznali su štabove bataljona sa odlukom i naredili kratak odmor.

Krenuli su, ali bez 3. bataljona, ra unaju i da e ih sti i. Stigli su na domak ceste Krupa - Sanski Most, ali pošto ih 3. bataljon nije susigao morali su se ponovo vratiti preko Grdanovaca u Jelašinovce.

Kako 10. februara, neprijatelj nije krenuo na Jelašinovce borci su se odmorili i zahvaljuju i štabu 6. krajiške brigade, mogli su da produže put. Dali su im vodi e i izabrali marš-rutu. Još za dana stigli su do s. Grdanovca, a u sumrak krenuli prema s. Bošnjacima.

Cestom su patrolirali tenkovi. Partizani su zahvaljuju i dobrim vodi im uspjeli da neopaženi prije u preko ceste. Stigli su u Lipnik a pred zoru u Kozin. Tu su se razmjestili po kuama, odmorili i prespavali.

Oko 9 asova, 12. februara, krenuli su u s. Rujišku.

U zaseoku Stupari razmjestio se 2. bataljon, a njegov komandant Gojko Tintor dobio je zadatku da pokuša u s. Rakanima da uspostavi vezu preko Une sa Dobretinom, gdje su bili naši amci.⁴⁶³

Prvi bataljon se smjestio u Krupsku, a 3. u Novsku Rujišku: štab odreda - na Tavanu. 'etvrti bataljon' se smjestio iza rasporeda jedinica da bi se zaštitio od neprijatelja iz doline Une.

Gojko je izjutra izvijestio da nije uspostavio vezu sa Dobretinom - niko se na signale nije javio. Seljaci u Rakanima su mu rekli da su usataše pokupili sve amce sa Une. Doneta je odluka da Gojko organizuje izradu amaca u Stuparu.

Drugi bataljon se, pod komandom Gojka Tintora rano spustio prema s. Rakanima i organizirao zasjedu. Kad se magla poela dizati, pri-

⁴⁶³ U selu Dobretinu je od 1941/42. godine bila stalna kurirska stanica - zvana i »la arska« za održavanje veze Banije sa Bosanskom krajinom.

mjetili su da se u dolini postrojava neprijateljeva jedinica. Dio bataljona, koji je bio najbliži, raspalio je po stroju.

Predve e su se opet štabovi bataljona savjetovali. Mislili su da e neprijatelj sutra krenuti s ja im snagama. Odlu ili su da opet isture samo jedan bataljon i na Gojkov zahtjev složili se da ponovo ide 2. bataljon, jer su borci upoznali teren.

Zasjeda postavljena sutradan na istom mjestu nije uspjela. Neprijatelj je krenuo kad se magla digla, osmotrio zasjedu i uz upotrebu artiljerije i minobaca a lagano nastupao na oba krila bataljona da bi ga obišao i presjekao mu odstupnicu prema Rujiškoj. Bataljon je to osjetio i poslije kra e borbe po eo da se povla i, izvjestivši štab odreda. No, dok je kurir stigao na Tavan, neprijatelj je ve dospio do škole. Drugi bataljon se povukao prema Stuparu, a neprijatelj je od k. 325 krenuo na Tavan. Štab odreda i 1. bataljon povukli su se na kosu iznad zaseoka Mar eta, a 3. bataljon preko potoka Japrice na padine k. 276. Neprijatelj se polako spuštao na Tavan, mitraljirao naše položaje i tukao ih iz minobaca a. Drugi bataljon se od Stupara spustio za neprijateljem i dospio negdje oko k. 299. Javljeni mu je da se spusti sjeveroisto no od Blagojevi a i da se tu poveže s lijevim krilom 1. bataljona. Glavnina neprijatelja bila je na sjevernoj padini vijenca. Odjednom je primje eno da dvije neprijateljske grupe nastupaju iz sela pravo na centar 1. bataljona, gdje je bio i štab odreda.

Odlu eno je da se neprijatelj napadne kad se spusti u jarak. Drugi i 3. bataljon napaš e krila a 1. e se pomiješati s njima u jarku.

Hitno su poslati kuriri u 2. i 3. bataljon, a komandant 1. bataljona uro Vuji je spremao bataljon za juriš, zapravo upoznavao ga sa zadatakom, jer su jedinice bile razvijene. Kad je ocjenjeno da su 2. i 3. bataljon primili zadatak, dat je znak za napad. Kao usov sjurio se 1. bataljon niz strminu u potok, vo en svojim komandantom. Dva mitraljeza i tri puškomitraljeza tukla su po Tavanu, da ne dozvole da se oni iz potoka izvuku, niti da im sa Tavana stigne pomo . Neprijatelj se u potoku uopšte nije snašao, ve je po eo da bježi uz poto i što izvire ispod Tavana. Mnogi su pobegli zahvaljuju i šumi, jer se kroz grane starih bukava nije moglo uspješno tu i. Baš kad se neprijatelj sa Tavana spremao za protivnapad, primjetio je kako mu se u trku primi u 2. i 3. bataljon, pa je u panici i neredu napustio položaj i pobjegao dijelom preko s. Ra enovi a, a dijelom prema s. a avici. Rezultat: 7 ubijenih i 7 zarobljenih legionara, zaplijenjeno: 2 šarca, 7 karabina, 3 pištolja i 7 konja natovarenih municijom. Odred nije imao gubitaka.

Tako se završio boravak odreda u s. Rujišci. Sutradan, poslije dogovora sa Krajišnicima odlu eno je da na Baniju idu preko Kozare. Zajedno sa 5. kozara kom i 2. krajiškom brigadom krenuli su prema s. Radomirovcu, jer - Sanu je trebalo pre i još te no i.

U Radomirovcu je dogovoren da prvo prije e 5. kozara ka, onda odred, pa 2. krajiška brigada. Me utim, neprijatelj im je pokvario plan: stigao je oklopni voz i omeo prelaz. Brigade su prešle rijeku a odred je morao da ostane u s. Sokolište, s tim da im Krajišnici slijede e no i obezbjede prelaz preko Sane.

Nešto poslije 14 sati, pošto su patrole javile da je sve mirno i da se neprijatelj ne pojavljuje, krenuo je 1. bataljon preko Ilijina brda u

Vitasovce, a nešto kasnije i ostali u Radomirovac; a kad padne mrak svi e za 1. bataljonom. Pred sam mrak stigao je i oklopni voz i stao na sam prelaz. Odlu eno je da se ide pravo na obalu, da se njome koriste kao zaklonom, da idu uzvodno i zaobi u voz, pa dalje da produže ka selu Devetacima. Prelaz su obezbje ivala 4 mitraljeza i 6 puškomitraljeza.

Poslije prelaska 1. bataljona i uspostavljanja jakog obezbje enja na drugoj obali, prešli su Sanu 2. i 3. a za njim i ' etvrti bataljon'. amce su ostavili seljacima da ih vrate i sakriju.

Pred zoru stigli su u s. Devetake, odmorili se do podne, pa krenuli za s. Strigovu i Kalendere. Osje ali su se kao na Baniji. Kolona je prolazila kroz sela, a narod je iznosio u sepetima i korpama jabuke, orahe, suve kruške i šljive - ko je što imao. Tih nekoliko dana na Kozari nije bilo nikakvih problema za ishranu - dobivalo se više nego što je trebalo.

Ve druge no i uspostavljena je veza s Banjom i dogovorenod a se Una pre e no u 20/21. februara.⁴⁶⁴

Tri dana odred je proveo u Strigovima i Kalenderima. Uspostavili su vezu i sa Kotarskim komitetom KPH za Kostajnicu. Iskoristili su vrijeme da se jedinice spreme za posljednju etapu puta - prelaz preko Une. Pozabavili su se i stanjem u jedinicama. Konstatovano je da ima nekoliko teško bolesnih, sa visokom temperaturom - to su bili prvi oboljeli od tifusa - i velik broj sa promrzlim nogama. Mislili su da ih sve ostave na Kozari dok ne ozdrave, no borci promrzlih nogu su izjavili da mogu i i i u arapsama. Nije htjeo niko ostati. Snijega više nije bilo, pa je njihova riješenost da prije u još tih 40 km do slobodne partizanske Komogovine bila razumljiva. Ostali su samo tifusari. Neki od njih su i umrli na Kozari - na pragu Banije, ne do ekavši da pre u posljednju etapu svog velikog marša. Drugi, kad su prezdravili vratili su se na Baniju, u odred.

Van svih o ekivanja, prebacivanje preko Une obavljeno je 20/21. februara, brzo i bez ikakvih teško a.

Preko s. Rausovca i Meminske, odred je najkra im putem žurio da još u toku no i pre e cestu i prugu Sunja - Kostajnica. To je bilo posljednje kriti no mjesto na dugom putu. Drugovi iz »trokuta« obavili su svoj zadatak zaista zadivljuju e. Na sve strane motrilo se duž cijelog puta. U svakom selu ili zaselku izvještavani su da je sve u redu, da mogu bez brige produžiti. Na putu Kr evo - Borojevi i ve su se osje ali kao kod ku e.

Odred je prešao preko 200 km da bi se našao ponovo u svojoj starij bazi s. Komogovina - Borojevi i - Me en ani. Tako, poslije 13 dana marša, borbi, ekanja i neizvjesnosti, odred je bio opet na Baniji.

Jedino je ' etvrti bataljon' produžio dalje. Želja da što prije stignu u svoja sela i vide šta je sa lanovima njihovih porodica, ku ama, i stokom dala im je snage da produže bez odmora«.⁴⁶⁵

⁴⁶⁴ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 12, str. 521. Po nekim izvorima to je bilo no kasnije - 21/22. februar.

⁴⁶⁵ Dušan Jandri , Kre eme na Baniju, Zbornik Sedma banjška divizija, Vojnoizdava ki zavod, Beograd, 1967, str. 455^169.

Prve borbe odreda, prve popune i kadrovske promjene

Obavješten od agencije o stizanju Partizanskog odreda Banije u rejon sela: Me en ani, Knezovljani, Borojevi i i Komogovina, neprijatelj iz Kostajnice i Sunje ve 24. februara nastupa ka liniji Me en ani - Knezovljani. Borbu kod sela Prevršca prihvata 1. eta Privremenog bataljona Banije, a zatim i djelovi odreda kod sela Borojevi a i Komogovine. Neprijatelj se uz izvjesne gubitke u popodnevnim asovima vratio u Sunju, ostavivši novu posadu u selu Kukuzari za zaštitu komunikacija Sunja - Kostajnica - Volinja. Nakon te borbe u sastav 3. bataljona kao popuna ušla je 1. eta Privremenog bataljona Banije, a bataljon posjeo svoj sektor Kostajnica - Petrinja, kao i prije ofanzive.

Štab Partizanskog odreda Banije i 2. bataljon prebacuje se u selo Trnovac, a 1. bataljon, u Mali Gradac i Kozaperovicu. U tim rejonima izvršena je prva popuna, i to: 1. bataljona sa 2. etom, a 2. bataljona sa 3. etom Privremenog bataljona Banije. Tako je Privremeni bataljon Banije bio rasformiran.

Prikupivši podatke o Partizanskom odredu Banije, neprijatelj je odmah poduzeo mjeru da mu parira i osigurava svoje garnizone i komunikacije. U tom cilju iz okolnih garnizona istura na djelove ranije slobodne teritorije Banije itave bojne (bataljone) domobrana - jednu bojnu iz Dvora u selu Trgovi i Kosna, jednu u selo Kukuzari, a jednu iz Gline u uporištu selo Brnjeuška, Glinski Trnik i Hajti .

Sa satnikom (komandirom) domobranske satnije stacionarane u selu Hajti u, Zdenkom Saršonom, održavao je vezu informativni oficir odreda, Stevo Bevandi .

Poslije dolaska na Baniju, komandant odreda Milan Trnini Mi odlazi u Hajti na dogovor o predaji satnije. Dogovoren je da satnik Zdenko Saršon, tokom 26. februara 1943. godine krene sa itavom satnjom cestom iz sela Hajti a kroz šumu Šašava u pravcu Obljaja tobož radi izvi anja. U šumi Šašava 1. i 2. bataljon trebalo je da iz zasjede napadnu i razoružaju satniju.

U zasjedi, 1. i 2. bataljon ostali su od ranog jutra 26. februara do popodne. Satnija, me utim, nije kretala iz svoga uporišta. Ozebli na snijegu i gladni, borci u popodnevnim asovima napuštaju položaje i pripremaju se za no ni napad na Hajti . Prvi bataljon u selima Borovita i Šašava, a 2. bataljon u selu Buzeta dobivaju suhi obrok, te odmah kreću u napad.

Oko 22 asa 1. i 2. bataljon izvode napad na uporište u selu Hajti u - centar uporišta bio je kod seoske crkve sv. Nikola. Prvi bataljon napada iz pravca selo Šašava - predio Vrtljine, a 2. bataljon sa kose izme u selu Hajti i potoka Crljena, sprije avaju i da satnija pobegne u Glinu.

Satnija ja ine oko 170 domobrana bila je iznena ena; njeni dijelovi daju se u bijeg u pravcu Gline. Domobranski satnik Zdenko Saršon za tu no je odredio znakove raspoznavanja me u domobranima » ovjek i žena«. Na partizansko zaustavljanje i pitanje ko je domobrani su odgovarali » ovjek i žena«. Partizani uvjereni da se radi o seljacima izbjeglim iz sela propuštali su ih, sve dok nisu otkrili da se radi o domo-

branima. Tako je skoro stotinu domobrana uspjelo da pobegne kroz redove 2. bataljona. U jurišu na uporište poginuo je zamjenik komandira 1. ete 1. bataljona, a jedan borac jz iste je ranjen. Poginulo je 10 domobrana, koji su pokušali pružiti otpor. Zarobljen je 71 domobran sa 2 oficira. Satnik Zdenko Saršon je prešao partizanima. Zaplijenjeno je: 2 minobaca a 50 mm sa minama, 1 teški mitraljez, 4 puškomitraljeza, 53 karabina i oko 30.000 metaka.⁴⁶⁶

Poslije uspješne akcije u selu Hajti u izvršene su i neke promjene u kadrovima. Dotadašnji komandant 2. bataljona, Gojko Tintor, postavljen je za komandanta 1. bataljona. Uro Vuji Brat postavljen je za prvog komandanta Komande mjesta kotara Gline, koju je formirao do 5. marta pod komandom Komande vojnog područja Banije u selu Mali Gradac. Za komandanta 2. bataljona »Miloš avi« postavljen je Milan Dragišić, a za komandanta 3. bataljona Milan Radić. Mi o. Uslijedile su i neke druge promjene kod starješina po bataljonima, a pogotovo u vrijeme formiranja novog 4. bataljona Partizanskog odreda Banije.

U međuvremenu su se iz Grme a preko rijeke Une, odsjećene od neprijatelja, vratile jedinice iz banjaskih brigada, i to: 3. eta 3. bataljona, komandir Milan Martinović Redžo, politički komesar Milan Urić; i 3. vod 1. ete 3. bataljona 7. banjanske brigade »Vasilij Gačić«, vodnik Marko Šrbac, te zamjenik komandanta bataljona Dragan Ulibrk.

Od navedene ete i voda, te izdvajanjem dijela boraca koji su ranije pripadali banjaskim brigadama formiran je 4. bataljon PO Banije. Za taj bataljon iskorišteno je naoružanje zaplijenjeno u Hajti u.⁴⁶⁷

Za komandanta bataljona postavljen je Petar Maljković, za političkog komesara Milan Joka, za zamjenika komandanta Dragan Ulibrk, a za zamjenika političkog komesara Dragan Rula (do njegovog dolaska dužnost je vršio Milan Urić).

Bataljonu je dodjeljen sektor ranijeg 4. bataljona, na liniji Vrnograč - Bužim - Bosanska Otoka.

Ubrzo zatim, na inicijativu OK KPH za Baniju poduzete su i daljnje mjeru oko reorganizacije i kadrovskog ustroja Partizanskog odreda Banije. U prvoj polovini marta 1943. godine došlo je do znatnih kadrovskih promjena u odredu.

Za komandanta odreda postavljen je Uro Bakra, za političkog komesara Dušan Jandrića Uo, za zamjenika komandanta Milan Trninić Mi o, za zamjenika političkog komesara Milan Ratković, za operativnog oficira Branko Rebić i za informativnog oficira Stevo Bevandić.

U 1. bataljonu postavljeni su za komandanta Gojko Tintor, političkog komesara Mirko Sužnjević, zamjenika komandanta Milan Martinović Redžo, a za zamjenika političkog komesara Božo Haluza.

U 2. bataljonu postavljeni su za komandanta Mile Dragišić, političkog komesara Dragan Studen, zamjenika komandanta Milan Rajković, zamjenika političkog komesara Milivoj Dragišić Mišo i za informativnog oficira Mirko Strineka.

⁴⁶⁶ Arhiv IHRPH, Zagreb, kut, KP-20 f.

⁴⁶⁷ Milan Trninić, Zbornik, *Sedma banjaska divizija*, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1967, str. 473.

U 3. bataljonu postavljeni su za: komandanta Mi o Radi , politi kog komesara Ivan Rapi , zamjenika politi kog komesara Stevo Cvrkalj i za informativnog oficira Milan ori .

U 4. bataljonu postavljeni su za: komandanta bataljona Petar Maljkovi , politi kog komesara Milan Joka, zamjenika komandanta Dragan ulibrk, zamjenika politi kog komesara Dragan Rula (privremeno ga zamjenjivao Milan uri) i za informativnog oficira Janko Crevar.

Banjitska partizanska eta »Matija Gubec« i dalje je privremeno bila pod komandom PO Korduna. Komandir ete bio je Antun Goršeta Jantala, a politi ki komesar Pajo Šoštari .

Postavljenja su regulirana dijelom internim nare enjima, a dijelom nare enjima pretpostavljenih komandi.⁴⁶⁸ Kadrovske promjene su bile vrlo este. Tako je ve 16. aprila 1943. godine došlo do znatnih izmjena.

Za politi kog komesara 4. bataljona postavljen je Milivoj Dragiši Mišo, umjesto Milana Joke, za zamjenika politi kog komesara 1. bataljona Saya Matijaševi , za zamjenika politi kog komesara 2. bataljona Stjepan Šinkovec, za zamjenika politi kog komesara 3. bataljona Dragan Rula, za zamjenika politi kog komesara 4. bataljona Stevo Cvrkalj, za zamjenika komandanta 3. bataljona Dragan Mili i za zamjenika komandanta 4. bataljona Mirko Strineka.⁴⁶⁹

Rast odreda po broju boraca i naoružanja, socijalnom i nacionalnom sastavu i partijskoj pripadnosti vidljiv je uspore ivanjem brojnih stanja u periodu mart-april 1943.⁴⁷⁰

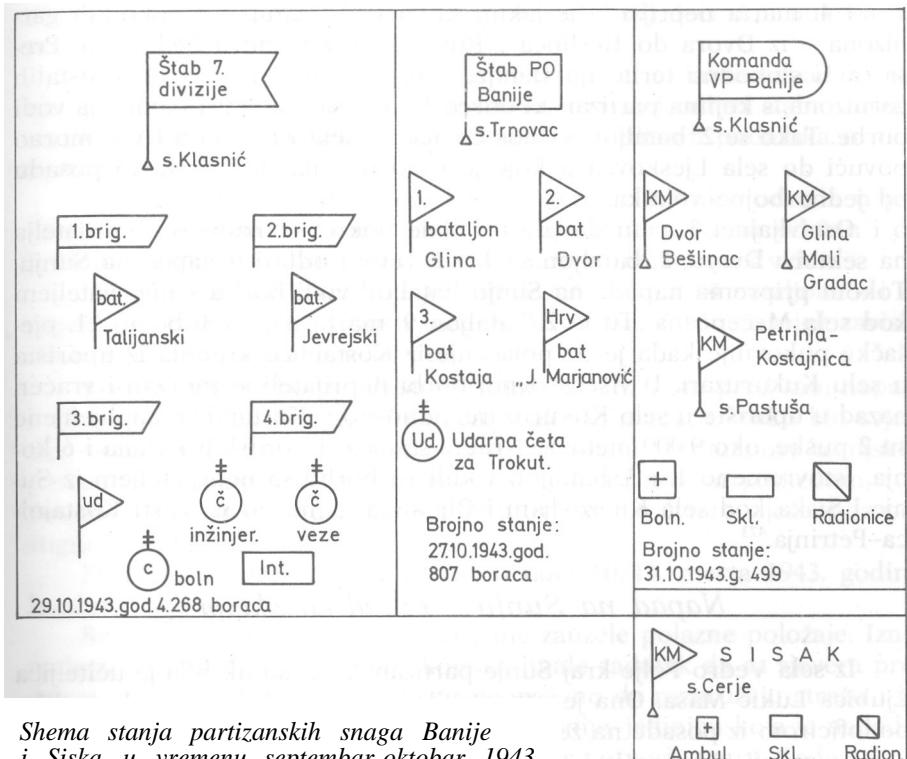
Naimenovanje	1. III	17. III	28. III	IV 43.
Broj boraca	879	1002	1078	1386
Broj pušaka	685	804	-	-
Broj automata	10	10	10	10
Puškomitraljeza	28	33	35	37
Teških mitraljeza	4	4	4	4
Minobaca a 50 mm	2	2	2	2
S e l j a k a	918	973	1277	
R a d n i k a	25	23	33	
Ostalih zanimanja	59	82	76	
S r b a	973	1037	1327	
H r v a t a	25	32	52	
Ostalih nacionalnosti	4	9	7	
Cianova KPJ	141	149	195	

Sa navedenim starješinskim kadrom i takvim rastom Partizanskog odreda Banije, nastavljene su borbe i postizane nove pobjede na ustani koj Baniji prvom polovinom 1943. godine, do formiranja novih banjitskih partizanskih brigada.

⁴⁶⁸ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 34/1-5 i 35/1-5, kut 419.

⁴⁶⁹ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 39/1-5, kut. 419.

⁴⁷⁰ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 4-11, 9-12, 10/2, kut. 419A.



Shema stanja partizanskih snaga Banije
i Siska u vremenu septembar-oktobar 1943.

Sunja - Blinjski Kut - Glina - Kamenski most - Divuša

Vrativši se iz Hajti a, 27. februara 1943. godine, 1. bataljon vodi borbu sa neprijateljem koji iz Petrinje preko Ba uge vrši izvanje do sela Drenovca i Bijelih Voda. Tokom 28. februara uz pomoć seljaka okolnih sela, 1. bataljon ruši više od 800 metara željezni ke pruge Petrinja - Glina na odsjeku sela Hrastovica - Kraljevani - Ba uga, koju je neprijatelj popravio tokom etrve neprijateljske ofanzive i poslije nje.⁴⁷¹

Neprijatelj u Glini prikuplja raspoložive satnije, i to: 16. ustašku satniju, 1. i 4. satniju 1. bojne, 7. satniju 2. bojne iz 5. ustaško-domobran skog gorskog zdruga. Sa njima neprijatelj nastupa pravcem Glina - Se lište - Hajti. Kod sela Balinca 2. i 3. eta 1. bataljona iz zasjede napadaju neprijatelja i uz gubitke vraju ga nazad u Glinu. Međutim, prikupljene neprijateljske satnije iz Gline, tokom noći 1/2. marta vrše iznenadni upad u sela Ravno Rašće i Dragotinu, gdje ubijaju veći broj nedužnih seljaka, većinom obolelih od pjegavog tifusa, koji nisu uspjeli pobjeći i od neprijatelja.⁴⁷²

⁴⁷¹ Zbornik NOR-a V, knj. 12, str. 283, 535, 577; knj. 13. str. 37, 449, 450, 458.

⁴⁷² Povratnici iz zbjega u Bosnu donijeli su zarazu tifusa. U epidemiji samo tokom marta i aprila 1943. godine umrlo je na ustaničkim Banji više od 4.000 lica.

I 4. marta neprijatelj je jakim kolonama nastupao iz okolnih garnizona - iz Dvora do Bešlinca i Rujevca, a iz Gline do Klasni a. Presekavši slobodnu teritoriju Banije, neprijatelj nastupa i iz svih ostalih garnizona, s kojima partizanski odred Banije sa sva etiri bataljona vodi borbe. Tako se 2. bataljon »Miloš Cavi« na sektoru kotara Dvor morao povu i do sela Ljeskovca u koje je ušao neprijatelj i postavio posadu od jedne bojne vojnike.

Ostavljaju i 3. etu da prati daljnje pokrete i namjere neprijatelja na sektoru Dvora, 2. bataljon sa 1. i 2. etom odlazi u napad na Sunju. Tokom priprema napada na Sunju bataljon vodi borbu s neprijateljem kod sela Me en ana. Tu je 2. bataljon 9. marta napao 3. bojnu 11. pješa ke pukovnije kada je uz poja anje iz Kostajnice krenula iz uporišta u selu Kukuruzari. U više asovnoj borbi neprijatelj je zadržan i vraen nazad u uporište u selo Kukuruzare, odnosno u Kostajnicu. Zaplijenjene su 2 puške, oko 9.000 metaka, 1 radio-stanica, 12 brdskih kazana i 6 konja. Istovremeno 1. i 3. bataljon vodili su borbu sa neprijateljem iz Sunje i Siska kod sela Knezovljani i Bijelnika, odnosno na cesti Kostajnica-Petrinja.⁴⁷³

Napad na Sunju - određska akcija

Iz sela Vedro Polje kraj Sunje partizanski saradnik bila je u iteljica Ljubica Luki Maša. Ona je uspostavila vezu sa jednim domobranskim podoficirom iz posade na željezni koj stanici Sunja. Na njezinu obavjest o toj saradnji, zakazan je i sastanak sa podoficirom u seoskoj školi sela Vedro Polje, radi dogovora za napad na posadu na željezni koj stanici Sunja. Jedan od ciljeva te akcije bio je zarobljavanje domobranskog lijenika, koji je stanovao nedaleko od željezni ke stanice.⁴⁷⁴ Lije nik je bio neophodan, jer je tada bio samo jedan lije nik u partizanskoj bolnici Debelo brdo u Šamarici. Za tifusne bolesnike bila je sagra ena zasebna bolnica u Šamarici nedaleko od sela Mio inovi a.

Za napad na Sunju angažirani su 1. i 2. bataljon sa po dvije ete 1 3. bataljon Partizanskog odreda Banije.

O dogovoru sa domobranskim podoficirom i pripremama, te toku akcije na Sunju, zamjenik komandanta Partizanskog odreda Banije, Milan Trnini Mi o objavio je lanak: *Napad na Sunju marta 1943.* u zborniku *Sedma banijska divizija* iz kojeg dajemo kraće izvode.

»... Iz štaba odreda odre eni smo Stevo Bevandi i ja da odmah krenemo u Gornji Hrastovac gdje treba pokušati da stupimo u kontakt s ovim podoficirom. Obukli smo posu ena civilna odijela i krenuli... U Gornjem Hrastovcu smo navratili do Pere Drakuli a, koji nas je zaprežnim kolima odvezao u selo Vedro Polje... U školi nas je do ekala u iteljica Ljubica Luki Maša...

No, tog dana nismo uspostavili vezu s podoficirom iz garnizona, jer nas je izvjestio da nije mogao doći na sastanak, već je pokušati da sutra izlazi iz Sunje i doći u Hrastovac. Isti dan sam se vratio u štab i

⁴⁷³ Zbornik NOR-a, V, knj. 13, str. 205, 514; tom IV, knj. 11, str. 401.

⁴⁷⁴ Lije nik dr Milan Tomašević, poslije rata živi i radi u Bjelovaru.

obavjestio o rezultatu, a Bevandi je ostao da slijede i dan pokuša uspostaviti vezu.

Bez obzira na pokušaje da se uspostavi veza i olakša napad na Sunju, jedinice su se pripremale da ga, prema ranijoj odluci štaba odreda izvrše. Napad je planiran na osnovu već prikupljenih podataka o neprijatelju.

... Kad se Stevo Bevandi vratio, sreća je jedinice odreda u pokretu prema Sunji. Tada je obavjestio štab da je sastanak održan i da je dobio znake raspoznavanja za noć kada je napad predviđen.

... Za ovaj zadatok odred je raspolagao samo sa 4 bataljona - i za napad i za osiguranje od Kostajnice, Siska i Šaša. Zato je uspjeh zavisio od brzine dejstva svake jedinice.

Sve starještine i borci bili su upoznati sa zadatkom pred sam napad. Pri tome je skrenuta pažnja i na značaj akcije, mada je svako bio svjestan da neprijatelj ponovo treba da osjeti snagu i odlučnost banijskih partizana. Trebalo je i narod Banije obradovati novom pobjedom, ... sve starještine i borci odreda pošli su u ovu akciju vrsto riješeni da postignu uspjeh.

Pošto su pripreme sprovedene, u noć i 10/11. marta 1943. godine krenulo se u napad.

Sve jedinice su u tišini i na vrijeme zauzele polazne položaje. Iznenadno je postignuto. Jedinice koje su imale zadatok da sa sjevera prodru u mjesto bez borbe uspjele su neopăženo da razoružaju stražu i iznenade domobrane na spavanju. Nešto kasnije, jedinicu koja je napadala na željezničku stanicu primjetio je stražar i otvorio vatru. Tada su sve jedinice krenule u napad. Glavni dio posade zate je iznenađen, a dijelom i na spavanju. Kada su u mraku otpočele komande: 'Predaj se!', 'Odloži oružje!', 'Džiži se!' - zbunjeni domobrani se nisu snašli, a neki su i psovali misleći da to njihovi zbijaju šalu. Ali, sve je brzo obavljeno: domobrani su razoružani i zarobljeni.

Pošto je postojala mogućnost da neprijatelj brzo interveniše iz susjednih garnizona, jedinice koje su odredene za osiguranje porušile su i prugu. Oklopni vlak, koji je pošao iz Novske, došao je do Šaša i tu morao da stane.

U napadu na Sunju ubijena su 3 i ranjeno 5 neprijateljskih vojnika, a zarobljeno 3 oficira, 157 domobrana, 4 ustaše i 1 Nijemac. Zaplijenjena je velika kolica opreme i naoružanja. Sve je to trebalo brzo izvući i odvesti zarobljenike. Na zarobljene domobrane natovareno je sve naoružanje (bez zatvarača), municija i oprema i tako je plijen evakuisan. Pošto seoska kola nisu bila dovoljna da se izvuče sva roba iz punih vagona, ona je zajedno sa njima spaljena. Zapaljene su zgrade: željeznička stanica, magacin i još neke koje su služile za smještaj vojske.

Poginuli su nam zamjenik komandira ete Mile Grujić i borac Mirko Malivuk. Šest boraca je ranjeno.

... Pošto su izvedeni zarobljenici i pokupljen plijen, odred je krenuo u pravcu sela Umetiće. Istog dana, kratko vrijeme nakon što se odred prikupio u rejonu sela Komogovine, Begovića i Patuše, da bi se jedinice odmarale, neprijatelj je jačim snagama i sa više pravaca krenuo ka ovoj prostoriji. Dijelom snaga krenuo je iz Kostajnice preko Kukujevca

ruzara i Me en ana, dijelom iz Dvora preko Zrinja i Šamarice i jednim dijelom iz Petrinje preko Jošavice.

Tako se, umjesto odmora, moralo ponovno u borbu. Na svaki od ovih pravaca upu en je dio odreda, a jedan dio zadržan je u rezervi i za uvanje zarobljenika.

Valjalo je brzo zauzeti pogodne položaje za borbu, jer okolni teren svuda nadvišava prostoriju na kojoj se prikupio odred sa zarobljenicima i plijenom, te je prijetila opasnost da neprijatelj ovlada tim dominantnim položajima. I pored svih napora u protekloj no i, jedinice odreda su brzo zauzele položaje i u kratkoj borbi odbacile neprijatelja koji se, im je osjetio ⁴⁷⁵ odlu nost naših boraca, povukao u polazne garnizone... «

Pouke iz napada na Sunju su višestruke. Da pomenemo samo neke. Napad je izведен sa relativno slabim snagama imaju i u vidu snage protivnika u Sunji i dobro pripremljene objekte za odbranu. Rizik napada je bio tim ve i što su ostali neprijateljevi garnizoni bili blizu i u tom periodu veoma poja ani.

Odlu nost boraca i starješina odreda da postignu uspjeh, njihova hrabrost i iznena enje koje su postigli doprinijela je da se postigne ogroman vojni ki i politi ki uspjeh. Vojni ki - u nanošenju znatnih gubitaka neprijatelju; odred je znatno oja ao brojno, a posebno u naoružanju i vojnoj opremi, a politi ki u pove anju borbenog morala i samopouzdanja boraca i starješina, ja anju vjere u pobjedu naroda Banije, 'tim više što je napad izведен nepun mjesec poslije povratka odreda iz Bosne i u vrijeme kad je glavna vojna snaga Banije, 7. divizija, bila daleko od rodne Banije. Vojni uspjeh doprineo je življoj politi koj aktivnosti i ve em uspjehu u radu politi kih i drugih organizacija narodnooslobodila kog pokreta na Baniji.

Za neprijatelja poraz je bio time ve i jer je vjerovao da na tom podruju nema ve ih partizanskih snaga i da e uspostaviti svoju vrstu vlast. Bio je to poseban udarac za njegovu propagandu koja je iz dana u dan ponavljala da na Baniji nema više partizana, a da su partizanske snage koje su prešle u Bosnu potpuno uništene.

Protuudar neprijatelja, 11. i 12. marta 1943. godine, uslijedio je kao posljedica napada Partizanskog odreda Banije na Sunju. U stvari, u es-tali napadi Partizanskog odreda Banije prisilili su neprijatelja da prikupi mogu e snage i izvrši protuudar u pravcu slobodne teritorije i Šamarice. Sa prikupljenim snagama neprijatelj tokom 11. marta nastupa:

- snagama 3. i 4. bojne 5. ustaško-domobranskog zdruga, poja ane sa djelovima 114. njema ke lova ke divizije (preoružane dotadašnje 714. njema ke posadne divizije) sa linije Me en ani - Knezovljani u pravcu Jabukovca;

- snagama 2. bojne 11. pješa ke pukovnike »NDH« nastupa iz Gline pravcem Vlahovi - Veliki Šušnjar u susret snagama od Kostajnice i Sunje, te snagama iz Petrinje koje nastupaju pravcem selo Budi ina - selo Joševica - kosa Metla i Hrastovica - Kraljev ani - Jabukovac - nepoznate ja ine;

⁴⁷⁵ Milan Trnini , Zbornik, *Sedma banjška divizija*, Vojnoizdava ki zavod, Beograd, 1967, str. 473-475; Zbornik NOR-a V, knj. 13, str. 132, 523, 529, 573; tom IV, knj. 11. str. 405, 407.

- snagama 1. bojne 5. ustaško-domobranskog gorskog zdruga nastupa iz Dvora pravcem Bešlinac - Gvozdansko do prihvata od bojne iz posade u selu Ljeskovcu;

- jakim snagama nepoznate brojne oznake i sa ustašama iz Zrinja nastupa preko Šamarice u pravcu selo Komogovina - selo Begovi i u susret koloni od Kostajnice.⁴⁷⁶

Dok je neprijatelj sa navedenim kolonama nastupao preko slobodne teritorije u ispräžnjenim neprijateljskim garnizonima nastaje gotovo prava panika i strah od napada partizana na garnizone. Tako predstojnik kotara Dvor brzojavno traži hitno vra anje vojske u mjesto Dvor, jer prijeti neposredna opasnost od napada partizana. Zato je 1. bojna 5. ustaško-domobranskog zdruga iz sela Gvozdansko odmah vra ena u polazni garnizon Dvor, a snage iz Šamarice kod Zrinja u sela Pounja. Slijede eg dana i ostale neprijateljske kolone vratile su se u polazne rejone.⁴⁷⁷

Napad na Blinjski Kut kod Siska

Duboki prodori u pozadinu neprijatelja, pa i manje akcije imale su veliku uspjeh i odjek kod naših boraca, kod naroda, kao i kod neprijatelja. Informativno - obavještajna služba prikupila je podatke da je na željezni koj stanici Blinjski Kut za osiguranje stanice i željezni ke pruge stacionirana domobranska jedinica - rezervista.

Kako se neprijatelj iz sela Gvozdansko povukao nazad u Dvor, a za napad na neprijateljsku bojnu u selu Ljeskovac nije bilo odgovaraju ih snaga, 2. bataljon »Miloš avi« partizanskog odreda Banije na sektoru kotara Dvor i za osmatranje navedene bojne u Ljeskovcu ostavlja svoju 2. etu, a sa 1. i 3. etom izvodi marš iz sela Gori ka - selo Mio inovi i - Dodoši. Tu je ujutro 15. marta napadnut neprijateljskom avijacijom i zadržan do daljnog pokreta za Ma kovo Selo - Tremušnjak - Pastuša. Gubitaka od neprijateljske avijacije bataljon nije imao, pa je nastavio pokret u pravcu objekta napada - Blinjski Kut.

Pod osiguranjem 3. bataljona od Sunje, Siska i Petrinje, 2. bataljon »Miloš avi« no u 16/17. marta napada posadu neprijatelja na željezni koj stanici Blinjski Kut. Poslije kratke paljbe, na juriš 1. ete iz pravca sela Krajiški Brani i 3. ete iz pravca Komareva i od sela Blinjski Kut neprijatelj je savladan. Zarobljeno je 36 domobrana - starija godišta, rodom uglavnom iz Semberije, odnosno Bijeljine i Br kog. Zaplijenjeno je 36 pušaka i 1 puškomitrailjer. Zapaljeno je željezni koj skladište - baraka i demolirani drveno-zemljani bunker oko željezni ke stanice. Nakon povla enja iz Blinjskog Kuta u selu Tremušnjaku, kod crkve Sv. Petke zarobljenim domobranima je oduzeta uniforma i nakon ru ka i politi kog govora oni su pušteni, a 2. bataljon se vratio u pravcu sela Rujevac - zaselak Brdo Preradovi a odakle posmatra eventualne pokrete neprijateljske bojne koja se iz Ljeskovca premjestila u uporište kod sela Kosna - brdo Kolarište i selo Trgovi.⁴⁷⁸

⁴⁷⁶ Zbornik NOR-a V, knj. 13, str. 520, tom IV, knj. 11, str. 417.

⁴⁷⁷ Zbornik NOR-a V, knj. 13, str. 537, tom IV, knj. 11/452, 461.

⁴⁷⁸ Milan Trmini, Zbornik, *Sedma banjiska divizija* Vojnoizdava ki zavod, Beograd, 1967, str. 473.

Slijedila je akcija za akcijom

- etvrti bataljon je 18. marta 1943. godine, napao iz zasjede kod Kamenskog mosta na rijeci Glini neprijateljsku komoru koja je vozila sledovanje iz Topuskog neprijateljskim uporištima i garnizonima u Četingradu i Velikoj Kladuši u pratinji dvije satnije ustaša i domobrana. Jušem iz zasjede, neprijatelj je razbijen i u bijegu vratio se nazad u Topusko. Zarobljeno je 5 domobrana, a zaplijenjeno 5 kola sa 5 pari konja zajedno sa kolima i sledovanjem. Neprijatelj je imao dosta mrtvih i ranjenih koje je uspio povu i sa sobom u Topusko.

- Prva i 3. eta 2. bataljona »Miloš avi«, 22. marta 1943. godine, iz sela Gori ka vrši prodor u Pounje. U selu Divuša, bez ijednog metka uz usku suradnju sa žandarmerijskim narednikom koji je po saradnici NOP-a Zorki Srni, poslao znakove raspoznavanja razoružana je žandarmerijska stanica. Zarobljeno je 9 žandarma i ustaša Joso Boži, koji je 1941. godine izbjegao iz Bešlinca. Žandarmerijski narednik je ostao u partizanskim redovima. Zaplijenjeno je 12 karabina, 4 pištolja i 3.500 metaka. Iz mjesne trgovine pretvorene u vojno skladište evakuirano je pola vagona soli, te veće koli ine drugih namirnica i materijala namjeđenog neprijateljskim posadama u Pounju, Volinji, Dvoru i Bosanskom Novom. Plijen su dobrovoljno do sela Gori ke prevezli mještani iz sela Divuše, koji su nakon politi kog govora u Gori koj vra eni ku ama.

- Dijelovi 2. bataljona »Miloš avi«, 23. marta 1943. godine na cesti Dvor - Trgovi kod sela Grmušani sa ekuju u zasjedi jedan neprijateljski kamion. Zarobljeno je 7 domobrana, a kamion je uništen. Zaplijenjeno je 7 karabina i 1 puškomitrailjez sa municijom. Gubici neprijatelja: 1 domoran mrtav i 1 ranjen. Naše snage nisu imale gubitaka.

- Drugi bataljon »Miloš avi« 25. marta 1943. godine, u sedmo avsnovoj borbi sa neprijateljem sprija ava nastupanje jedne bojne iz Dvora. Gubici neprijatelja su 9 mrtvih i 22 ranjena me u kojima i 1 oficir. Zarobljena su 2 domobrana, a zaplijenjeno je 5 karabina i 1 puškomitrailjez. Neprijatelj je mrtve i ranjene iz Rujevca povezao u Zrinj. Iz Zrinja mrtve i ranjene neprijateljske vojнике seljaci su kolima odvezli za Divušu i Kostajnicu. Pri vra anju zrinjskih seljaka iz Kostajnice i Divuše napadnuti su od jednog voda boraca 2. bataljona kod sela Oraovice i Šegestina. Ubijen je jedan mjesni ustaša iz Zrinja koji je pokušao dati otpor, dok su ostali Zrinjani pušteni. Zaplijenjena su 4 kola sa 4 para konja.

- Tre i bataljon Partizanskog odreda Banije, 26/27. marta 1943. godine, dok je dejstvovao u »banijskom trokutu« izvršio je napad na neprijateljsku posadu u željezni koj stanicu Šaš na pruzi Sunja - Dubica - Novska Zarobljeno je 6 domobrana, 3 Talijana i 7 željezni ara. Zaplijenjeno je 16 pušaka sa borbenim kompletim u municije. Teretni voz na stanicu sa lokomotivom je uništen, a u tri teretna vagona zapaljen je duhan.⁴⁷⁹

O akciji 3. bataljona na željezni ku stanicu Šaš, tadašnji zamjenik politi kog komesara 3. bataljona, Dragan Rula, izme u ostalog je zapi-

sao u prilogu za zbornik *Sedma banjiska divizija* pod naslovom *Sje anje na Trokut*

»U 3. bataljonu Banijskog partizanskog odreda gledali smo sa posebnim respektom na zadatke koje je trebalo izvršiti u Trokutu. On je svojim oškastim oblikom vrlo tjesan prostor za manevrisanje. Iz njega se nije lako izvu i ukoliko je neprijatelj, koji na vrhovima Trokuta vrsto drži Kostajnicu, Sunju i Dubicu, dovoljno borben i aktivn. Na strani neprijatelja su i neka prirodna preim stva ovog podru ja. Naime, njegove dvije strane ine Sava i Una, dok su na treoj pruga i cesta Sunja-Kostajnica koje je neprijatelj skoro uvijek kontrolirao ja im patrolama, a vrlo esto je koristio i oklopni vlak. Vremenom je duž pruge postavio i jake minskoeksplozivne prepreke, što je tako er jako stjese nilo prolaz iz Trokuta ka središtu Banije...

Zahvaljuju i takvoj situaciji neprijatelj je jedno vrijeme vjerovao da je izolovao stanovništvo trokutskih sela od utjecaja banijskih partizana i prisilio ga na pasivan odnos prema narodnooslobodila kom pokretu. Otuda su posade duž pruge Sunja - Dubica bile brojno slabije, a slabiji su bili i objekti u kojima su se nalazile. Znali smo da su snage i opreznost tih posada bile mnogo slabije nego posade koje je neprijatelj imao u blizini Petrinje, Dvora ili Gline.

Za naš 3. bataljon su takve posade i patrole duž pruge Sunja - Dubica bile vrlo primamljiv objekt. Zna ajno je pomenuti da smo o svim tim posadama i kretanju njihovih patrola uvijek imali detaljne podatke, što je omogu avalo da se postavlјaju zasjede ili napada sa neznatnim rizikom.

... Osnovno je bilo da bataljon iste no i pre e u Trokut, izvrši akciju i vrati se preko pruge Sunja - Kostajnica na oslobo enu teritoriju.

Jedna od tih akcija u toku 1943. godine bio je napad na neprijateljevu posadu u selu Šaš, smještenu u zgradu željezni ke stanice. Imali smo sve potrebne podatke o toj posadi, njenom razmještaju, izgra enim zaklonima, stražarskim mjestima, ja ini i kretanju patrola itd. Napravljen je precizan plan za napad koji je zaista izведен munjevito i sa uspjehom. Uništen je jedan domobranski vod - zarobljeno je desetak vojnika i zaplijenjeno cjelokupno naoružanje voda; porušena je željezni ka pruga na mjestima gdje je postavljeno obezbje enje sa pravca Sunje i Dubice; zaplijenjeno je nešto materijala koji se nalazio na stanici u vagonima, zapaljeno je nekoliko vagona s materijalom itd.

Poslije akcije bataljon se brzo prikupio i krenuo ka pruzi Sunja - Kostajnica. Prugu je trebalo prije i iste no i...

... Kad smo ve bili uvjereni da je akcija potpuno uspjela, neprijateljska zasjeda otvorila je jaku vatru na prednje dijelove bataljona u blizini same pruge. Ubrzo na mjesto borbe 'dopuzio' i oklopni vlak, osvetljavaju i teren raketama.

... Komandant bataljona, Mi o Radi , rekao je pribrano da se ne možemo na ovom mjestu prebaciti preko pruge, a nedostaje nam potrebno vrijeme da to u inimo na nekom drugom dijelu pruge. Brzo smo se složili da iskoristimo ostatak no i da bataljon prikriveno dove demo do pošumljene uzvišice nedaleko od sela Male Meminske i da do slijede e no i ostanemo u Trokutu, s tim da preko dana motrimo po

stupke neprijatelja i, zavisno od toga odlu imo se ili na organizovanje otpora ili na prebacivanje bataljona na slobodnu teritoriju Banije ili, eventualno, preko Une na Kozaru.

Nare enje je brzo prenijeto do komandira ete. U samu zoru cio bataljon se našao raspore en na pošumljenoj uzvišici, sa i jih su se proplanaka vidjeli crveni krovovi ku a sela Rausovca i Male Meminske. Pretpostavljali smo da seljaci nijesu primjetili da je bataljon odustao od prelaza preko pruge i da je primoran da se sada prikupi upravo tu oda-kle smo posmatrali njihova sela i kose u želji da ostanemo prikriveni. Situacija je nalagala da boravak bataljona bude potpuno tajan, pa smo riješili da ni im ne otkrijemo svoje prisustvo. Patrolama je dat zadatak da strogo vode ra una da ih seljaci ne primjete. Hrane nismo imali, što nije bio prvi slu aj...

U takvoj atmosferi izvjestila nas je jedna patrola da se od sela Rausovca približavaju jedan ovjek i nekoliko žena, s korpmama na glavi. Ve su po eli da zami u u šumu u kojoj smo se nalazili. Uvjereni da za nas niko ne zna, naredili smo patroli da ih zadrži u šumi; trebalo je sprije iti da se u toku dana ne prenose vijesti o tome da se bataljon nalazi na položaju nedaleko od Male Meminske i Rausovca.

Ubrzo poslije toga patrola je izvještavala komandanta bataljona da je predsjednik N00 Rausovac organizovao pripremanje hrane za partizane, za naš bataljon, i da hrana ve stiže. Nose je one žene koje smo mislili zadržati da bismo sa uvali tajnost svog prisustva u Trokutu.

Bili smo jako iznena eni. Otkud znaju da smo tu? Više bismo voljeli da cijelog dana gladujemo, ekaju i no . Ali, sama vijest je i prijatno djelovala na sve borce. Osjetili smo, više nego ikada ranije kada smo dolazili u Trokut, da nas nešto neraskidivo veže s tim narodom, da je naša borba jednako prodrla u dušu u srce naših Troku ana kao i nas samih... «⁴⁸⁰

Kako do tada KK KPH Kostajnice nije uspio da proširi utjecaj NOP-a i na op inu Bobovac, organiziran je upad 3. bataljona i u to selo. Mjesne ustaše su bile iznena ene i razoružane.

Bataljon nije minirao željezni ke pruge, jer za to nije imao sredstava niti obu enog ljudstva. Zato, na raniji zahtjev štaba Partizanskog odreda Banije, štab 1. korpusa NOV i PO Hrvatske, 21. marta 1943. godine izdaje nare enje Jovanu Harišu da u Partizanskom odredu Banije formira novu grupu diverzanata, što je ubrzo i provedeno.⁴⁸¹

Stanje kod neprijatelja, kao i na slobodnoj teritoriji Banije u drugoj polovini marta 1943. godine vidi se iz obavještajnog izvještaja od 25. marta 1943. godine.

»U Glini jedna bojna ustaša, jedna satnija domobrana sa tri tenka. Na sektoru Petrinja: u Petrinji 1.600 Nijemaca od kojih 1.000 regruta od 15 godina, 200 domobrana, 2 satnije ustaša, 200 pripadnika radne bojne naoružani puškama, 2 topa haubice, 2 protivtenkovska topa, 40 mitraljeza, 60 puškomitraljeza, 150 automata itd...

⁴⁸⁰ Dragan Rula, *Zbornik, Sedma banjiska divizija, Voinoizdava ki zavod, Beograd, 1967,*
str. 479-481.

⁴⁸¹ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 1-8, kut. 421 C.

Hrastovica: 50 ustaša, 130 domobrana, 3 mitraljeza, 8 puškomitraljeza, 4 minobaca a. U Hrastovici se nalazi 150 rezervnih karabina i u slučaju napada ti karabini dijele se civilima. Dobro su utvrđeni, a vezu sa njima nemamo.

Na sektoru Kostajnice: u Kostajnici, 2. gorski zdrug, oko 1.000 domobrana slabo borbenih, hrana slaba. Naoružanje 3 brdska topa, 10 puškomitraljeza.

Sunja: 160 domobrana kadrovaca, 40 doma ih ustaša, naoružanje 5 puškomitraljeza, puške trometke i ruske petometke, hrana slaba, borbenost isto slaba, sa njima imamo vezu. Poslije izvršene akcije bolje se utvrđuju, a naročito oko željezni ke stanice.

Šaš: 25 domobrana rezervista, 2 puškomitraljeza, borbenost slaba, plan posade imamo.

Živaja: 25 domobrana i 100 hercegovaca doma ih naoružanih,⁴⁸² 2 puškomitraljeza, skicu imamo.

Na sektoru Dvor: u Dvoru, redovna i stalna posada je jedna bojna domobrana. Imaju 2 brdska topa. Skoro svakog dana u Dvor stiže još neke snage, jer se neke neprijateljske snage vraćaju iz Bosne u Dvor na odmor i onda krenu dalje... Borbenost slaba, hrana isto tako, s njima nemamo vezu.

Struga doma e ustaše.

Zrinj: samo doma e ustaše, ima ih oko 160. Naoružanje 1 teški mitraljez i 2 puškomitraljeza, ostalo karabini.⁴⁸³ Ustaše (iz Zrinja) traže od naših seljaka da se pomire govore i im da treba zaboraviti na ono što je bilo i da trebamo biti mirni, jedni u druge ne dirati da bi mogli obrijevati zemlju. Utvrđeni su dosta dobro i borili bi se.

Volinja - Rovine: na pruzi od Kostajnice jedna bojna domobrana, slabo borbenih ali dobro utvrđenih, imamo s njima vezu kao i plan Volinje.

... Poslije povratka naroda iz Bosne pojavila se je bolest (tifus) i to najvećim dijelom kod onih koji su bježali sa Banije pred neprijateljem. Ima veći i nekoliko mrtvih od te bolesti.

Narod je mnogo zainteresiran i stalno pita gdje su naše brigade i kako e se vratiti na Baniju.

Materijalno stanje ishrane: što se ti e ishrane za sada je još dobro, glad u narodu ne vlada, imovno stanje dosta je slabo pošto su skoro sva sela oplja kana, naročito radno blago (konji i volovi) jednim većim dijelom su oplja kani i to mnogo zabrinjava narod i pitaju kako to da oni posiju i uzoru sada za kukuruz. Narod preko NOO-a traži da se njihovo blago, a koje se nalazi oplja kano po hrvatskim selima, oduzima i povrati njima - vlasnicima.⁴⁸⁴

Pošto je neprijatelj u međuvremenu izvršio novi prođor iz Vrnograča do Žirovca gdje je uspostavio posadu jačine jedne bojne, to je štab Partizanskog odreda Banije organizirao i snagama 1, 2. i 4. bataljona, 29.

⁴⁸² Ustaške vlasti su tokom 1943. godine na ovim područjima kolonizirale mnoge porodice ustaša iz Hercegovine. Takvih je bilo i u selima oko Dvora.

⁴⁸³ Mjesne »divlje« ustaše iz Zrinja tih dana sa inilu su spisak od 142 mještana i uz svojegu ni potpis uputili poglavniku »NDH« da im prizna status Ustaške vojnica i pošalje zaostalu plaću od 1941. godine.

⁴⁸⁴ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. 5/25. kut. 1614.

marta 1943. godine, napao neprijateljsku posadu u Žirovcu, zatim i neprijateljske posade u selima Kosna i Trgovi. Pod pritiskom Partizanskog odreda Banije, neprijatelj se povukao u garnizon Dvor na Uni.⁴⁸⁵ Zna aj ove akcije je što je organizovana i sinhronizovana sa akcijom rukovodstva NOP-a Bosanske krajine, koje preko rijeke Une u Bužimsku i Vrnogra ku krajinu upu uje jedan bataljon 8. krajiške brigade. Istovremeno, postojale su namjere da se sa Grme a u Cazinsku krajinu prebac i itava 8. krajiška brigada, do ega je došlo tek u maju 1943. godine.⁴⁸⁶

Teške posljedice etvrte neprijateljeve ofanzive

Posebno teško djelovala je pojava epidemije tifusa, u zbjegu, koja je vra anjem dijela zbjega preko Like i Korduna proširena i na itavo podru je Banije. Dio zbjega se vratio iz Bosne drugom polovinom marta, i naišao na pustoš koju je ostavio neprijatelj. Neprijatelj je, kuda god je prolazio, plja kao hranu do koje je dolazio, a pogotovo stoku koju narod nije mogao skloniti u zemunice. Ku e i zgrade masovno je palio, a sa njima izgorio je postoje i alat i pribor za privrednu djelatnost.⁴⁸⁷ Osim toga, neprijateljske snage i njihove tajne službe poduzimaju sve da srpski narod na ustani kom dijelu Banije odvoje od partizana i oslabe NOP.

Na ustani koj Baniji, osim ogromnih gubitaka u ljudstvu i materijalu, javila se i potreba obnavljanja rukovodstva NOP-a. Više od polovine svih rukovodstava u kotarima, kao i iz okruženih rukovodstava Banije uklju ilo se u redove 7. banjiske divizije. I OK KPH za Baniju vratio se iz Bosne tek drugom polovinom februara do polovine marta 1943. godine. U pozadini neprijatelja tokom etvrte ofanzive ostao je u šumi Ljubina - orkova a, tek dio Komande vojnog podru ja Banije i komandi mjesata kotara Dvor i Kostajnica - Petrinja, a Partizanski odred Banije vratio se 22. februara 1943. godine.

U toj situaciji trebalo je poduzeti mjere da se obnovi život, rad i borba. Jedna od prvih mjeru bile su akcije Partizanskog odreda Banije kako bi se odred oja ao, a kod naroda vratila vjera u mogu nost borbe i u takvim uslovima. Zatim su poduzete mjeru da se organizaciono srede i obnove rukovodstva i organizacije NOP-a na slobodnom podru ju. Stoga štab Partizanskog odreda Banije i Komanda vojnog podru ja Banije sazivaju 15. marta 1943. godine u školi sela Brestik kod Gline i održavaju konferenciju predstavnika kotarskih NOO-a, komandi mjesata, kotarskih komiteta KPH. Osnovni cilj konferencije bio je obnavljanje i popuna NOO-a i rukovodstava društveno-politi kih organizacija za što uspješnije nastavljenje rada i djelatnosti. Osnovno je bilo kako organizirati proletetu sjetu da se obezbjedi snabdijevanje partizanskih jedinica, a pogotovo 7. banjiske divizije kada se vrati na Baniju. Odnosno, trebalo je organizirati ispomo me u porodicama, selima, op inama i

⁴⁸⁵ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 36/1-5, kut. 419.

⁴⁸⁶ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 4/1-4, kut. 419.

⁴⁸⁷ Iz neobjavljenog rukopisa sekretara KK KPH Gline, Dragana Mitica, u posjedu njefove žene Mire Miti ; Branko Borojevi , *Banjiski zbjeg u IV ofanzivi*, Zbornik, *Sedma banjiska divizija*, Vojnoizdava ki zavod, Beograd, 1967, str. 206-208.

kotarima da se sjetva obavi i sa smanjenim sto nim fondom i oru ima za rad. Dogovoren je da kotari Dvor, Kostajnica i Gline ispomognu u sjetvi kotar Petrinju.⁴⁸⁸ Dogovoren je i da se što prije sazove konferencija predstavnika NOO-a itave Banije i izabere prvi privremeni Okružni NOO za Baniju, koji e u dalnjem koordinirati rad svih NOO-a na slobodnom podruju Banije i po svim pitanjima djelatnosti. Izabran je i inicijativni odbor za osnivanje Okružnog NOO-a u koji su ušli: Mile Petrović, predsjednik i lanovi Mile Dulikrava, Milan Despot DEM i dr.

U selu Papi i u »banijskom trokutu« istoga dana, 15. marta KK KPH Kostajnica organizovao je i održao kotarsku konferenciju NOO-a. Time je kotar Kostajnica izdvojen iz dotadašnjeg zajedni kog kotarskog NOO-a Kostajnica - Petrinja i stvoreni su uslovi za održavanje okružne konferencije NOO-a.

Konferenciju narodnooslobodila kog odbora Banije sazvao je Okružni komitet KPH za Baniju za 18. april 1943. godine u selu Trnovcu kod Gline. Izabran je privremeni Okružni NOO za Baniju od 5 lanova: predsjednik Mile Petrović iz sela Brezovo Polje, tajnik Mile Dulikrava iz kotara Gline, Milan Pribević iz kotara Dvor, Jovo Borojević iz kotara Kostajnica - Petrinja i Milan Despot DEM iz Gline.⁴⁸⁹

Osim toga, konsolidiran je i OK KPH za Baniju kojim privremeno, umjesto poginulog sekretara Jove Milobratovića, rukovode Branko Borojević i Milka Vraneševića.

Popunjeni su novim kadrovima svi NOO-i, kao i svi odbori i komitetti društveno-političkih organizacija: AFŽ-a, Partije, SKOJ-a, odbori USAOJ-a, pionira itd. Sve je to omogućilo uspješnost u borbi Partizanskog odreda Banije, rad Komande vojnog područja Banije, komandi mjesata kotara sa etama partizanskih straža, te svih organa i organizacija NOP-a.

Iz Partizanskog odreda Banije osnivaju se dvije nove partizanske brigade, a formiraju se i nove vojnoteritorijalne komande, jedinice i ustavne. Cjelokupna pozadina aktivno djeluje da bi se obezbjedilo uspješno dejstvo partizanskih snaga.

Protuakcije neprijatelja i daljnje borbe

Oslobodenjem teritorija Banije, poslije januarske ofanzive neprijatelja 1943. godine ponovo je odvojena od ostalih slobodnih područja i našla se u neprijateljskom okruženju. Pri tome je slobodno područje i znatno smanjeno u odnosu na slobodno područje koncem 1942. i po etkom 1943. godine. Neprijatelj je ponovno zaposjeo dolinu rijeke Une od Bosanskog Novog do Bihaća sa posadama za obezbjeđenje komunikacija. Zaposjeo je »banijski trokut«, kao i dolinu rijeke Gline do Topuskoga i Vrnograča. Okupirana je itava Cazinska krajina sa neprijateljskim garnizonima - Vrnograč, Velika Kladuša, Cazin, Bužim, Bosanska Otoka, Bosanska Krupa itd. Osim okupacije Cazinske krajine i uspostavljanja

⁴⁸⁸ Kotar Dvor ispomagao je toga proleće i kotar Petrinju sa 105 plugova u trajanju 8-10 dana.

⁴⁸⁹ Ratni list *Naprijed*, broj 82 od 5. oktobra 1943. godine.

garnizona i vlasti »NDH« Cazinsku krajinu je privremeno zauzimao odmetnik iz partizanskih redova, poznati Huška Miljković, iji »zeleni kadar« ili »muslimanska milicija« vremenom narasta na više od 3.500 ljudi svrstanih u 12 bataljona.⁴⁹⁰

Na tako suženom slobodnom području Banije neprijatelj je i tokom marta više puta izlazio iz svojih garnizona i uporišta na slobodnu teritoriju i uvijek sa ja im jedinicama - najmanje bojna (bataljon). Namjere neprijatelja bile su: pretres pojedinih sektora da bi naše snage što dalje potisnuto od glavne željezni ke pruge Sisak - Sunja - Dubica i Sunja - Kostajnica - Volinja.

Neprijatelj je u vremenu od 1. do 5. aprila 1943. godine organizirao i proveo ofanzivu presjecajući slobodno područje Banije i Šamaricu na više pravaca.⁴⁹¹

U toj ofanzivi neprijatelj je ja im kolonama nastupao:

- iz Gline: glavne snage 11. pješačke pukovnije iz sastava 5. ustaško-domobranskog zdruga pravcem: Gline - Maja - Drenovac - Veliki i Mali Gradac - Gori ka - Dvor;
- iz Dvora: 2. bojna iz sastava 2. gorskog zdruga pravcem: Dvor - Trgovi - Stupnica u susret 11. pješačke pukovnije iz pravca Gline. Spajanje je neprijatelj izvršio u selima Stupnici, Rujevcu i Bešlincu;
- po jedna neprijateljska bojna nastupaju iz garnizona: Sunja - selo Knezovljani; Sisak - Komarevo - Blinja - Jošavica - Tremušnjak; Petrinja - Hrastovica - Kraljevani - Dodoši;
- jedna bojna neprijatelja sa djelovima »zelenog kadra« iz Vrnograča i Bužima u pravcu Žirovca.

Partizanski odred Banije po bataljonima prati kretanje neprijateljskih kolona, prihvataju i ponegdje borbu. A zatim se bataljoni zabacuju u pozadinu neprijateljskih kolona.

Prvi bataljon 5. aprila kod sela Drenovca i Bijelih Voda vodi borbu od 9 do 15 sati. U toj borbi poginuli su 1 borac i zamjenik političkog komesara bataljona uro Božić rodom iz sela Utolice. Bataljon je utrošio više od 2.650 metaka.

Drugi bataljon »Miloš« povlači se u dubinu ispred jačeg neprijatelja koji nastupa iz Dvora. Kod sela Gage - Trgovi neprijatelj je zaustao sve dok se na grebenu Šamarice nisu pojavile ustaško-domobranske snage od Gline. U toku izvlačenja preko sela Stupnice i Rujevca 2. bataljon je pretrpio gubitke od minobaca a - 1 borac mrtav, 2 ranjena i minom uništена bataljonska kuhinja sa dva konja u zaprezi. Bataljon se tokom dana prebacio u šumu Ljubina kraj sela Kosna i Majdana, a naredne noći vratio se preko ceste Dvor - Žirovac kod sela Gvozdansko u rejon sela Gori ka - u pozadinu neprijatelja.⁴⁹²

Zabacivši se u pozadinu neprijateljskih kolona, bataljoni Partizanskog odreda Banije izvode manje i veće akcije, sa manje ili više uspjeha sve dok se neprijatelj nije ponovo vratio u svoje garnizone za odbranu vitalnih komunikacija. Tako 3. bataljon 7. aprila ulazi u hrvatska sela Komarevo, Prača, Moštanica kod Siska i Petrinje iz kojih izvodi ranije

⁴⁹⁰ Šukrija Bijedi, *Ratne slike iz Cazinske krajine*, Svjetlost, Sarajevo, 1957.

⁴⁹¹ Zbornik NOR-a V, knj. 13, str. 650.

⁴⁹² Zbornik NOR-a, tom V, knj. 14, str. 66.

prijavljene ljude i omladince koji su pozvani, a nisu htjeli i i, u domobranstvo »NDH«. Prvi bataljon uz pomoć seljaka 10. aprila ruši 6 km željezni ke pruge Petrinja - Glina. Drugi bataljon »Miloš« u zasjedi kod Zrinja 11. aprila zarobljava trojicu mjesnih »divljih« ustaša. Istovremeno u borbi sa neprijateljem kod sela Oraovice i Šegestina nanosi neprijatelju gubitke od 7 mrtvih i 2 ranjena. Treći bataljon je 11. aprila likvidirao neprijateljsku posadu na željezni kom stajalištu Krajiski Branici kod Sunje, a slijedeći dan je izvršio prodor sve do rijeke Save izvodeći akcije u selu Živaju na željezni koj pruzi Sunja - Dubica i u selu Bobovac na rijeci Savi. U Živaju su zaplijenjene 2 puške, a u selu Bobovcu ubijen je 1 ustaša, zaplijenjeno je 20 pušaka i zapaljena opinska zgrada.⁴⁹³

Neprijatelj stalno pojava svoje garnizone i obezbjeđuje komunikacije. Samo prvih dana aprila 1943. godine željezni kom prugom Zagreb - Sisak - Sunja - Novska prošlo je više od 12.000 neprijateljevih vojnika, a naša obavještajna služba najavljuvala je prolazak oko 120.000 neprijateljskih vojnika na obalu Jadranskog mora.⁴⁹⁴

Radi pariranja neprijatelju, štab Partizanskog odreda Banije je za 16. april planirao napad sa 1., 2. i 3. bataljom na uporište neprijatelja u Kostajni kom Majuru. Međutim, neprijatelj snagama 2. gorskog zdruga iz Petrinje i 5. gorskog zdruga iz Kostajnice nastupanjem u pravcu slobodne teritorije taj napad onemogu uje. Zato štab odreda sa već prikupljenim 1., 2. i 3. bataljom no u 18/19. aprila vrši prodor do željezni ke pruge Sisak - Sunja kada 2. bataljon »Miloš« sa grupom diverzanata ruši neprijateljski voz kod Blinjskog Kuta. Uništena je lokomotiva sa 32 vagona. Otpor iz vagona pružilo je 16 talijanskih vojnika koji su bili u pratnji voza. Fašisti su savladani a voz je zapaljen. Gubici neprijatelja: 10 mrtvih i 6 zarobljenih. Zaplijenjeno je: 1 teški mitraljez, 1 puškomitraljez, i 7 pušaka. Naši gubici su 1 poginuo i 2 ranjena.⁴⁹⁵

Povukavši se od komunikacija Sisak - Sunja - Kostajnica, bataljoni Partizanskog odreda Banije dejstvuju na širokom frontu. No u 20/21. aprila 1. eta 2. bataljona uvukla se u centar garnizona Dvor sa ciljem da zaplijeni 2 brdske topa u zaseoku Majur. Neprijatelj nije iznenaden, a gine zamjenik komandira ete Mile Marić. Zatim, 1. bataljon 24. aprila napada novopostavljenu neprijateljsku posadu u selu Hajti kod Gline. Napad nije uspio zbog jakog utvrđivanja i otpora neprijatelja. Treći bataljon svakodnevno vodi borbe sa neprijateljem koji iz garnizona Kostajnica, Sunja, Sisak, Petrinja vrši izvještanje imenima posredno osigurava komunikacije u dolini rijeke Save i Kupe. Kod sela Javornik, zaselak Stanjel Polje, 28. aprila 2. bataljon »Miloš« zarobio je 4 domobrana, zaplijenio dvoja kola i vojni ku bataljonsku kuhinju kapaciteta 250 do 300 obroka zajedno sa konjima.⁴⁹⁶

Tokom aprila 1943. godine, zbog neadekvatne aktivnosti u »banjaskom Pokuplju« izvršeno je povlačenje banjanske partizanske ete »Matića Gubeca« prvog sastava u 1. bataljon. Istovremeno iz redova 1. bata-

⁴⁹³ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 14, str. 95, 422, 478.

⁴⁹⁴ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 41/1-5, kut. 419A.

⁴⁹⁵ Zbornik NOR-a V, knj. 14, str. 467, 477, dokumenti br. 95, 165, 166.

⁴⁹⁶ Zbornik NOR-a V, knj. 14, str. 338, 366, 512, knj. 15, str. 333.

Ijona u selu Tremušnjaku formirana je nova banijska partizanska eta »Matija Gubec« i upu ena u »banijsko Pokuplje«. Dušan Bakra bio je komandir ete, uro Rastovac, politi ki komesar, Petar Gnijatović, zamjenik komandira ete, Mile Lončar, zamjenik politi kog komesara ete. eta je brojala 58 boraca od kojih su 50 seljaci, 6 radnici, 2 ostalih zanimanja. Imanovi KPJ 13, kandidata za imanove KPJ 14 i imanova SKOJ-a 18 boraca. Od naoružanja eta je imala 2 puškomitrailjeza i puške.⁴⁹⁷

U navedenim borbama odred je svakodnevno rastao i razvijao se. Pored davanja pojedinaca ili grupa boraca i starješina za popunu vojnoteritorijalnih komandi i ustanova, kao i eta partizanskih straža pri komandi vojnog područja Banije i pri komandama mjesta kotara, te radionica i slično. odred je koncem aprila 1943. godine brojao više od 1.500 ljudi. Ta snaga, iako brojna, u taktici partizanskih odreda nije mogla dati i adekvatne rezultate u borbi sa ja im neprijateljskim formacijama. Osim toga, rukovodstvo NOP-a Bosanske krajine forsiralo je vratno utjecaja NOP-a na područje Cazinske krajine za što su bile potrebne i odgovarajuće partizanske snage - brigade i jedinice. U takvoj situaciji Glavni štab Hrvatske i štab 1. korpusa NOV i PO Hrvatske, donose odluku da se od Partizanskog odreda Banije formira nova banijska brigada i novi partizanski odred Banije manjeg sastava.

Zbog toga CK KPH 17. aprila 1943. godine odlučuje da se Ranko Mitić, tadašnji politi komesar 6. primorsko-goranske brigade, vrati na Baniju. Njegov zadatok je bio da sa štabom Partizanskog odreda Banije izvrši sve potrebne pripreme za formiranje nove banijske brigade i novog partizanskog odreda Banije.⁴⁹⁸

Dana 30. aprila 1943. godine izvršena je reorganizacija bataljona u Partizanskom odredu Banije. Od dotadašnja četiri bataljona u odredu formirana su:

- tri bataljona od kojih se formira 4. banijska partizanska narodnooslobodila ka brigada sa oko 1.000 boraca i starješina, i
- tri manja bataljona od kojih se formira novi partizanski odred Banije sa banijskom partizanskom etonom »Matija Gubec«.

Partizanski odred Banije od maja 1943. godine

Formiranjem 4. banijske partizanske brigade u Komogovini, 1. maja 1943. godine, završio se i borbeni put Partizanskog odreda Banije - drugog sastava, a zapravo borbeni put Partizanskog odreda Banije - treće eg sastava.

Odreden je starješinski kadar za štab odreda i štabove bataljona i izvršeno organizaciono sređivanje novih bataljona Partizanskog odreda Banije.

Štab Partizanskog odreda Banije inili su:

- komandant Petar Maljković,

⁴⁹⁷ Ljuban Šurić, *Banijska partizanska eta »Matija Gubec«*, izdanie GIRO »Joža Rožanković«, Sisak 1978 i Arhiv VII JNA, reg. br. 41/1-5, kut. 419 A.

⁴⁹⁸ Arhiv IHRPH, Zagreb, f. KP-21-954.

- politi ki komesar Dušan Jandri ,
- zamjenik komandanta Stanko Pre anica,
- zamjenik politi kog komesara Milan Ratkovi Ra ak,
- informativni oficir Stevo Bevandi ,
- sekretar SKOJ-a Milan Nožini mla i.

Prvi bataljon:

- komandant Milan Bajlovi ,
- politi ki komesar Novak Pribi evi ,
- zamjenik komandanta Janko Pre anica,
- zamjenik politi kog komesara Stevo Vujaklija,
- informativni oficir Pajo Šoštari ,
- sekretar SKOJ-a uro Muždeka.

Drugi bataljon »Miloš avi «:

- komandant Mile Dragiši ,
- politi ki komesar Milan ura ,
- zamjenik komandanta Ostoja V. Begovi ,
- zamjenik politi kog komesara Stjepan Šinkovec,
- informativni oficir Mili Kep ija,
- sekretar SKOJ-a Ljuban ura .

Treći bataljon:

- komandant Mi o Radi ,
- politi ki komesar Ivan Rapi ,
- zamjenik komandanta Marko Šrbac,
- zamjenik politi kog komesara Dragan Rula,
- informativni oficir Nikola Dejanovi ,
- sekretar SKOJ-a Stojan Nježi , zatim Bajazit Bakalovi .

Banijska partizanska eta »Matija Gubec«:

- komandir Dušan Bakra ,
- politi ki komesar uro Rastovac,
- zamjenik komandira Petar Gnijatovi ,
- zamjenik politi kog komesara Mile Palomar,
- sekretar aktiva SKOJ-a Milan Bulat.⁴⁹⁹

Na dan 7. maja 1943. godine sastavljeno je i prvo brojno stanje novog Partizanskog odreda Banije. Ukupno, u tri bataljona i banijskoj partizanskoj eti »Matija Gubec« brojno stanje iznosilo je 385 boraca i starješina.⁵⁰⁰

Bataljoni Partizanskog odreda Banije ostali su na dotadašnjim sektorima djelovanja, i to: 1. bataljon sektor Glina; 2. bataljon »Miloš avi « sektor Dvor; 3. bataljon sektor Kostajnica - Petrinja; banijska partizanska eta »Matija Gubec« sektor op ina Gora, Jakunac, Stankovac i Bu ica, odnosno »banijsko Pokuplje«.

Zadaci odreda bili su isti kao i prije - zaštita slobodnog podru ja od neprijatelja, mobilizacija novog ljudstva, obuka u po etnim borbama mladih boraca za popunu brigada, pomo vojnoteritorijalnim komanda ma i organima narodne vlasti itd.

⁴⁹⁹ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 3/25, kut. 1614 i sje anja, sou Vojnoistorijski glasnik, broj 1/1961. god. str. 125.

Neprijatelj je na širem podruju oko slobodnog teritorija Banije - Kordun, Bosanska i Cazinska krajina - raspolagao sa više od 15.000 dobro naoružanih i opremljenih vojnika. Sa tim snagama neprijatelja svakodnevno je vo ena borba.

Partizanski odred Banije već u dane svoga preformiranja i formiranja novog Partizanskog odreda Banije vodi borbu za zaštitu slobodnog područja. Tako je 2. bataljon »Miloš« avi ⁵⁰¹ 2. maja 1943. godine vodio borbu sa njemačkim oficirima i podoficirima u selu Gornji Javoranj - Glavi ani. Ovi Nijemci su sa školovanja stigli u garnizon Dvor, i o ekuju i raspored u jedinice stacionirane u dolini rijeka Sane i Une, skoro svakodnevno su upadali u sela slobodne teritorije kotara Dvor. Ujutro 2. maja 46 Nijemaca, pod zaštitom magle, predvođeni poštarcem iz Dvora Petrom Jokom Avdijom rodom iz sela Trgova - u službi ustaša - krenuli su pravcem: Dvor - selo Hrti - Javoranj - Glavi ani.

Jedna eta bataljona se nalazila u selu Gorići, a druga u Vrpolju. Ne znaju i za dolazak ove neprijateljske grupe, štab bataljona je u ranu zoru izdao naređenje da se obe ete smjesti u Vrpolju. Na putu je štab bataljona doznao od ljudi koji su bježali, da su Nijemci upali u Gornji Javoranj i da kreću prema selu Glavi anima. Koristeći se maglom i grebenom iznad sela Glavi ana, bataljon se neopaženo i brzo spremio za napad. Eti u Vrpolju je naređeno da se odmah prebaci u Gornji Javoranj, zaselak Čermanovići, a eti u selu Gorići da se postavi na izlazu iz sela Glavi ana prema Gornjem Javornju. Osmatranjem su prikupljeni podaci o brojnosti neprijateljeve grupe i pravcu nastupanja.

U štab bataljona poeli su da pristižu odbornici iz okolnih sela, političari radnici sa terena (među njima i članovi sreskog komiteta KPH) i drugi koji su bježali. Tražili su oružje da bi u estvovali u borbi. Bataljon nije imao rezervnog oružja. Ipak, na red je rješenje: po sopstvenoj želji ovi civili su raspoređeni po etama da bi bar tako u estvovali u borbi i u napadu se naoružali.

Koristeći se pogodnošću u zemljишtu, štab bataljona se odlučio da neprijateljsku grupu pusti u selo, opkoli je i likvidira. U tom duhu izdata su i naredenja: 1. eta da napadne od Čermanovići ka crkvi u Gornjem Javornju i neprijatelju onemogući povlačenje, a 2. eta da ga okruži sa sjevera i napadaju i pravcem Glavi ani - Zmijnjak spoji se sa 1. etom.

Kad se neprijatelj pojavio kod Glavi ana, bio je napadnut sa elama djelovima 2. ete, zatim je i 1. eta po elama napad od crkve, a na kraju je krenula u napad i glavnina 2. ete. Obruč se postepeno, ali sigurno stezao oko Nijemaca, koji su davali žilav otpor, koristeći se kućama, a najviše koritom potoka Grabovice i Javošnice, te brdom Palanka (k. 300). Pokušaj da se probiju nije uspio, a pri tom ih je ubijeno oko 15. Što se obaručuviše stezao, borba se sve više razgarala, a naših boraca je bilo sve više. Jer, kako je koja puška, automat ili puškomitrailjer zaplijenjen, odmah su se naoružavali »civili«. U prvim popodnevnim satima ostale su samo dvije manje grupe, i to: jedna u koritu Grabovice, a druga u usjeku puta više zaseoka Durmani na padini Palanka brda. Obilaškom se ličko likvidirana je prvo grupa u usjeku puta, a potom i ona u potoku.

Tako je potu ena ova grupa Nijemaca zajedni kom borbom naroda i partizana. Ubijena su 44 njema ka oficira i podoficira i vodi Petar Joka Avdija, a zaplijenjeno je: 4 puškomitraljeza, 12 automata i 25 pušaka. Samo su 2 Nijemca pobjegla.

Gubici 2. bataljona »Miloš« bili su 3 borca ranjena, me u kojima Mirko Vujić sa 27 rana od ručne bombe tokom juriša na kotu 300.

Treći bataljon Partizanskog odreda Banije no u 2/3. maja osigurava 4. brigadu u napadu na voz kod sela Krajiških Brana od Sunje. To bataljon ponavlja i no u 4/5. maja. Između u napada na neprijateljske komunikacije 3. bataljon vodi borbe sa neprijateljom iz Kostajnice i Sunje.

U međuvremenu, 1. bataljon dejstvuje sve do neprijateljskih uporišta u selu Gora, Prekopa i Glina, da bi najzad 8/9. maja osiguravao napad Unske operativne grupe na neprijatelja u Starom Selu i na Kamenском mostu u dolini rijeke Gline.

Prvi bataljon i eta »Matija Gubec« osiguravaju napad Unskoj operativnoj grupi na Gornju Benicu, 23/24. maja 1943. i to: 1. bataljon Gora - Stankovac, a eta »Matija Gubec« selo Viduševac - šuma Pokule.

Prvom bataljonu Partizanskog odreda Banije i eti »Matija Gubec«, koji su u toku no i imali samo manje arke s neprijateljevim patrolama, naredio je da 24. maja prate pokrete neprijatelja.

Dan prije napada na neprijatelja u selu Gornja Benicu, 1. bataljon Partizanskog odreda Banije vodio je borbu sa 3. bojnom 5. ustaškog gorskog zdruga kod sela Brnjeuške. Neprijatelj je vraćen u polazne garnizone Gora, selo Prekopa i Glina. Istovremeno, 25. maja, 3. bataljon iz zasjede napada neprijatelja koji nastupa iz Kostajnice ka selu Međenjanu. Neprijatelj je vraćen u Kostajnicu. Zatim, 3. bataljon vrši prodor u »banijski trokut« gdje napada neprijatelja 27. maja na željezni koj stanicu Šaš.⁵⁰²

Domobrani general je ostao na cesti

Obavještajno-informativnu službu Komande vojnog područja Banije, kojom je rukovodio obavještajac Stevo Bevandić, saradnici NOP-a iz Petrinje obavjestili su da kamion žandara iz Petrinje sutra rano ide za Topuško i da žele da se predaju. Treba da ih partizani dovezu iz zasjede kod sela Kihalac između Petrinje i Gline, da samo opale rafal preko kamiona i oni će se predati.

Obavještajni oficir 1. bataljona, uročiti, predložio je da se zasjeda postavi na traženom mjestu, tj. između u selu Kihalac i Prekopa.

Međutim, 1. bataljon i banijska partizanska eta »Matija Gubec«, koja se pripremala da se ponovo vrati preko rijeke Gline u »banijsko Pokuplje«, bili su u selu Klasni. Kihalac je bio daleko i nije se moglo u toku no i stići i postaviti zasjeda. Zato je štab 1. bataljona, zajedno sa političkim komesarom odreda, Dušanom Jandrićem, koji je obilazio bataljon i banijsku partizansku etu »Matija Gubec« doneo odluku

⁵⁰² A, Zbornik NOR-a V, knj. 15. str. 207, 468, 490.

da 1. bataljon i eta »Matija Gubec« postave dvostranu zasjedu na cesti izme u Gline i Topuskoga kod sela Skela i Gre ana, na odsjeku kota 119 do kote 141, mjestu jedino mogu em za zasjedu. Štabu bataljona je bilo poznato da je u selu Gre ani ustaška posada koja uva most preko rijeke Gline ali nije bilo drugog izbora.

U svanu e 29. maja obostrana zasjeda je postavljena. Na padinama kose sela Gra ani žito je skrivalo borce partizanske ete »Matija Gubec«, a žito u poljima izme u ceste i rijeke Gline borce 1. ete 1. bataljona. Druga eta 1. bataljona sa teškim mitraljezom ostavljena je na sjevernim padinama kose Balti a brda da u slu aju potrebe osigura povla enje 1. ete preko rijeke Gline.

Kamion je od željezni ke stanice Gre ani, a za njim i dva putni ka automobila upao pravo u zasjedu. Zaštekao je mitraljez komandanta Milana Bajlovi a Baje. Planuo je obostrani plotun, a zatim je uslijedio juriš. Sve se zbilo za manje od 10 minuta. Kamion je zapaljen, domobrani zarobljeni, a iz automobila su izašli visoki oficiri. Jedan je pao u kanal pored puta. Radi blizine jakih neprijateljskih uporišta (Gline nepunih 3 km Topusko još bliže) partizani su brzo napustili mjesto zasjede.

Zarobljeno je 30 domobrana i 2 domobranska pukovnika. Ubrzo su saznali da im je izmakao general Brozovi (ostao je u jarku, pri inivši se da je teško ranjen).⁵⁰³ Zaplijenjena su 2 puškomitraljeza, 4 automata, 4 pištolja, 25 karabina i oko 2.000 metaka. Zasjeda je uspjela van o ekivanja.⁵⁰⁴

U ovoj akciji poginuo je jedino komandir 1. ete 1. bataljona Stanko Arbutina iz sela Veliki Gradac.

Prvi bataljon se brzo povukao preko rijeke Gline i dalje kosom na Balti a brdo, vode i me u zarobljenim domobranima pukovnike Lali a i Vjekoslava Klišani a iz Operativnog odeljenja domobranskog Zbora (korpus) u Sisku.

Banijska partizanska eta »Matija Gubec« povukla se preko sela Šatornje i Botura u svoju bazu Arlov u »banijskom Pokuplju«.

- Za nas su plijen i zarobljenici bili veliko iznena enje. U zasjedi su o ekivani žandari i plotun je opaljen preko kamiona po »dogovoru«. Da li nam je ovaj podatak o žandarima podvaljen i o ekivan na dijelu puta Petrinja - Glina ili nešto drugo, nismo saznali nikada - kaže politi ki komesar PO Banije Dušan Jandri .

Pokušana zamjena zarobljenih pukovnika Lali a i Klišani a nije uspjela, jer neprijateljska strana (ustaše) nije dala tražene ljude, tvrde i da ih ne mogu na i, a ve su bili ubijeni. Vjekoslav Klišani se korektno ponašao od momenta zarobljavanja, a Lali se vrlo osorno držao u po etku, ali je i on nakon 8-10 dana pristao da ostane u partizanskim redovima.⁵⁰⁵

⁵⁰³ In General (krilnik) Brozovi, ostao je na cesti, a brzo su ga pokupili ustaše iz Topuskog, Novak Pribi evi, Zbornik, Sedma banijska divizija, str. 479. Zbornik NOR-a, tom V, knj. 15, str. 304, 307, 492.

⁵⁰⁵ Lali je demobilisan iz Jugoslovenske armije 1945. godine, a Vjekoslav Klišani je pensionisan u inu general-majora JNA 1958. godine.

Usko sadejstvo sa Unskom operativnom grupom

Tokom itavog maja 1943. godine neprijatelj je na Baniji bio vrlo aktivovan. Uz jake ustaško-domobranske snage 2. ustaško-domobranske divizije iz doline rijeke Une bila je aktivna i 114. njemačka lovačka divizija. Tako jaki neprijatelj je u svakodnevnim akcijama plja kao i palio sela slobodne teritorije Banije. Zbog plja ke neprijatelja tokom etvrte ofanzive i dalje, na ustani kom dijelu Banije u maju i junu 1943. godine zavladala je prava glad. Skoro 1.000 stanovnika slobodne teritorije već u maju 1943. godine nije imalo kruha (hleba) a do nove žetve je bilo još puna dva mjeseca.⁵⁰⁶

Povećanjem broja boraca ekonomski problemi su narastali dvojako - porasle su potrebe za prehranom partizana i opadao je broj radno sposobnih za privre i vanje. O tim teškoćama Komanda vojnog područja Banije u izvještaju Glavnog štabu NOV i PO Hrvatske od 30. maja 1943. godine, piše:

»Ekonomsko stanje: poslije formiranja Unske operativne grupe, zahtjeve se brže troše, te zalihe mogu trajati još 20 dana. Kampanja za davanje priloga za vojsku je po elaz...«⁵⁰⁷

Uz nedostatak hrane, još veći problem je bio nedostatak radne i druge stoke. Ekonomski problemi su se sve više usložavali. Stoga su se partizanske jedinice, prvenstveno Partizanski odred Banije počele uključivati u privredne radove - sjetvu, kosidbu, žetvu itd. O tome da je ekonomска situacija bila teška govori nam i to da je Glavni štab NOV i PO Hrvatske - već 2. juna 1943. godine pozurivao pripreme za žetvu, oponinjao kako koristiti stočni fond, kao i materijalna sredstva, o mobilizaciji ljudstva, itd.⁵⁰⁸

U susjednim ustaničkim krajevima ekonomска situacija je bila još teža. Borba je, međutim, bila zajednička stvar, pa je narod ustaničke Banije davao i na prvi pogled nemoguće. U maju i po etkom juna 1943. godine, kao svoju pomoć susjednom Kordunu i Hrvatskom primorju, narod Banije je do 11. juna 1943. godine prikupio priloge i uputio:

	Za Kordun	Hrv. primorje
- rakije	100 lit.	100 lit.
- kukuruza	18.900 kg	25.000 kg
- pšenice	2.000 kg	1.675 kg
- graha	-	16.300 kg
- krompira	4.000 kg	5.700 kg
- masti	713 kg	800 kg
- pekmeza	600 kg	1.400 kg ⁵⁰⁹

Kampanja za prikupljanje priloga za partizane Banije je nastavljena i produžena tokom juna i kasnije.

⁵⁰⁶ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 2141-6, kut. 1782.

⁵⁰⁷ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 6/1-2 m kut. 1782.

⁵⁰⁸ Arhiv IHRPH, Zagreb, reg. f. KP-23-1157; KP-23-1158.

⁵⁰⁹ Vojnoekonomski pregled JNA, broj 2/1963. godine.

Uz pomo NOO i narodu u sjetvi, berbi i žetvi Partizanski odred Banije osigurava slobodnu teritoriju u granicama svojih borbenih mogunosti. Do ve ih borbi tokom juna 1943. godine na Baniji nije dolazilo, jer je neprijatelja angažovala ofanziva jedinica Unske operativne grupe u Cazinskoj krajini.

Odred u odbrani slobodne teritorije Banije

Dok su jedinice Unske operativne grupe i 8. kordunaške NO divizije tokom juna 1943. vodile borbe u Cazinskoj krajini, napadale Slunj, Četingrad i Veliku Kladušu, te vodile borbu sa neprijateljem u operaciji »KLARA«, Partizanski odred Banije sa svoja tri bataljona i Banijskom partizanskom etom »Matija Gubec« dejstvuje na teritoriji Banije. Prvi bataljon PO Banije orijentiran je na zatvaranje komunikacije u dolini rijeke Gline od Topuskoga ka Vrnogra u i Velikoj Kladuši, a ostale snage odreda dejstvuju na širokom prostoru oko slobodnog podru ja Banije i Šamarice.

Drugi bataljon »Miloš Cavi « Partizanskog odreda Banije u no i 15/16. juna 1943. godine pokušao je da razoruža domobrane - posadu - na brdu kod sela Donji Rakani i na željezni koj stanicu Blatna u Bosanskoj krajini. Komandant bataljona Mile Dragičević uspostavio je vezu sa nekim starješinama i domobranima iz posade i ugovorio predaju, sa partizanskim paljbom preko njihovih utvr enja. Bataljon je sa grupom diverzanata 2. diverzantskog bataljona GŠH, Milana ali a iz sela Gorice, u sumrak, neopaženo prešao rijeku Unu amcima laarske relejne stanice iz sela Dobretina. Diverzanti GŠH su neeksplođiranim avionskom bombom ba enom prije nekoliko dana iz aviona na selo Rujevac, minirali željezni ku prugu Bosanski Novi - Blatna kraj sela Rudica (avica). Za to vrijeme 2. bataljon »Miloš Cavi « privukao se neopaženo bunkerima neprijateljske posade na brdu Donji Rakani i kod Blatne. Me utim, neprijateljska tajna služba UNS i GESTAPO otkrila je vezu domobrana sa partizanima i u sam sumrak zamjenjena je posada kod Donjih Rakana i u Blatni. Umjesto domobrana u bunkerima i rovovima ekali su Nijemci iz sastava 114. njema ke lova ke divizije.

Dok su borci na jurišnom položaju o ekivali signal od štaba bataljona za paljbu i juriš, slušali su Nijemce kako razgovaraju u bunkerima i o ekuju da se partizani oglase. To je otkrio i štab bataljona i umjesto znaka za paljbu i juriš, izdao je komandu »Nazad!« koja je šapatom prenijeta borcima. Još iste no i, neopažen od Nijemaca, bataljon se vratio preko Une u Dobretin. Kada se 2. bataljon prikupljao na desnoj obali rijeke Une, na mjestu prijelaza, naišao je oklopni neprijateljski vlak (voz) iz Bosanskog Novog u pravcu Blatne i Bosanske Krupe. I tu na 500 do 1.000 metara od mjesta prijelaza Une naišao na minu. Bataljon je pod neprijateljskom vatrom iz oklopnog vlaka sa pruge ipak uspio bez gubitaka prije i rijeku Unu i do jutra se vratiti u bazu - selo Gornji Dobretin.

Tre i bataljon je naredne no i, 16/17. juna izvršio prodor do sela Taborišta kraj Petrinje i iznenadio je mjesne »divlje« ustaše i 7 je zabilio sa oružjem.

Banijska partizanska eta »Matija Gubec«, poslije borbi sa djelovima 2. ustaško-domobranskog gorskog zdruga u »banijskom Pokuplju«, preba ena je u pravcu Petrinje. Dana 17. juna eta »Matija Gubec« na cesti Petrinja - Gora napala je neprijateljsku kolonu i zarobila je 19 domobrana i zaplijenila 17 pušaka sa municijom.

Dana 21. juna 1. bataljon vodi borbu sa kolonom 2. ustaško-domobranskog zdruga, koji u operaciji »Klara« prodire pravcem Glina - Topusko - Velika Kladuša. Borba je vo ena kod sela Vranovine do Starog Sela i Kamenskog mosta, kada se 1. bataljon ispred daleko ja ih snaga neprijatelja morao povu i u pravcu sela Obljaja i Bjeljevine.

Tre i bataljon koristi smanjivanje snaga neprijatelja u operaciji »KLARA« te no u 20/21. juna vrši prođor u »banijski trokut« sa napadom na posadu na željezni koj stanici Šaš na pruzi Sunja - Dubica. Zahabljen je svih 16 domobrana sa oružjem.

Drugi bataljon »Miloš« avi « 22. juna dijelom snaga obezbje uje diverzante GŠH koji ruše neprijateljski voz na pruzi Bosanski Novi - Bosanska Otoka kod sela Rudice. Istovremeno, glavne snage bataljona sa ekonomskom komisijom kotarskog NOO kotara Dvor ulaze u sela Ponjja od Dvora do Divuše. Iz tih sela izvedena je stoka ranije oplja kana od neprijatelja i raspore ena na uvanje u tim selima. Stoka je po direktivi CK KPH i GŠH vra ena ranijim vlasnicima.

Djelovi 1. bataljona 23. juna 1943. godine na cesti Petrinja - Glina ruše dva manja mosta radi ometanja neprijateljskih snaga u operaciji »KLARA« komunikacijom Petrinja - Gora - Glina - Topusko - Velika Kladuša.

Zatim, banijska partizanska eta »Matija Gubec« 26. juna 1943. godine na cesti Petrinja - Gora u selu Zupi u napada neprijatelja u 5 kamiona natovarenih vojnicima i opremom. Iz zasjede, ubijeno je 25 Nijemaca, 1 je zarobljen, a samo su 2 Nijemca uspjela pobje i u Petrinju. Zaplijenjeno je 15 pušaka, 2 puškomitrailjeza »šarac« i nešto opreme. Kamioni su morali biti zapaljeni. Gubici ete su: 1 borac poginuo i 2 ranjena.⁵¹⁰

Kako su se redali uspjesi u borbi, tako je na slobodnom podruju Banije provo ena mobilizacija ljudstva za popunu jedinica PO Banije. Partizanski odred Banije je od 27. juna 1943. godine skoro duplo porastao i dostigao brojno stanje, po slede em: boraca i starješina 688, 349 pušaka, 8 automata, 15 puškomitrailjeza, 2 teška mitraljeza i 1 laki minobaca kalibra 50 mm. Bilo je to pove anje u ljudstvu za 303 borca i starještine u odnosu na brojno stanje od 1. maja 1943. godine, kada je u Komogovini formirana 4. banijska brigada.⁵¹¹

Formira se i Peta banijska brigada

Za formiranje 5. banijske ili 2. banijske brigade Unske operativne grupe 30. juna 1943. godine u selu Obijaju kod Gline, izdvojen je dodašnji 2. bataljon 1. banijske brigade Unske operativne grupe i 3. bata-

⁵¹⁰ Zbornik NOR-a IV, knj. 14. str. 400, 413, tom V, kni. 16. str. 285, 286, 488, 493, 494, 496, 531.

⁵¹¹ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 34/11, kut. 419A.

Ijon kordunaškog partizanskog odreda, a za formiranje 3. bataljona ljudstvo je dao Partizanski odred Banije, kao i komandanta i politi kog komesara brigade. Za formiranje 3. bataljona nove brigade svaki bataljon Partizanskog odreda Banije izdvaja po 50-60 boraca.

Banijski partizanski odred sa svoja tri bataljona i banijskom partizanskom etom »Matija Gubec« nastavlja dejstva za odbranu slobodne teritorije Banije. Međutim, kada je prvom polovinom jula 1943. godine iz sastava 2. banijske NO brigade Unske operativne grupe izašao i 3. bataljon 2. kordunaškog partizanskog odreda za dejstvo na sektor Cetinograd-Velika Kladuša - selo Kestenovac-Petrova gora, Partizanski odred Banije za novi 3. bataljon 2. banijske brigade izdvaja banijsku partizansku etu »Matija Gubec« te po 20 do 30 boraca iz svakog od tri bataljona. Komandant novog 3. bataljona 2. banijske brigade UOG postao je Dušan Bakra, dotadašnji komandir ete »Matija Gubec«. Druga banijska NO brigada UOG, nakon sređivanja organizacije u rejonu Obljaja, dobiva zadatku da svojim akcijama štiti žetvu na Baniji, ali i za izvođenje napada na neprijatelja.⁵¹²

Za novog komandanta Partizanskog odreda Banije postavljen je Gojko Tintor iz 1. banijske brigade UOG, a za politi kog komesara Milan Ratković. Nakon, dotadašnji zamjenik politi kog komesara odreda. Novi zamjenik politi kog komesara Partizanskog odreda Banije postao je Andrija Pejnović.⁵¹³

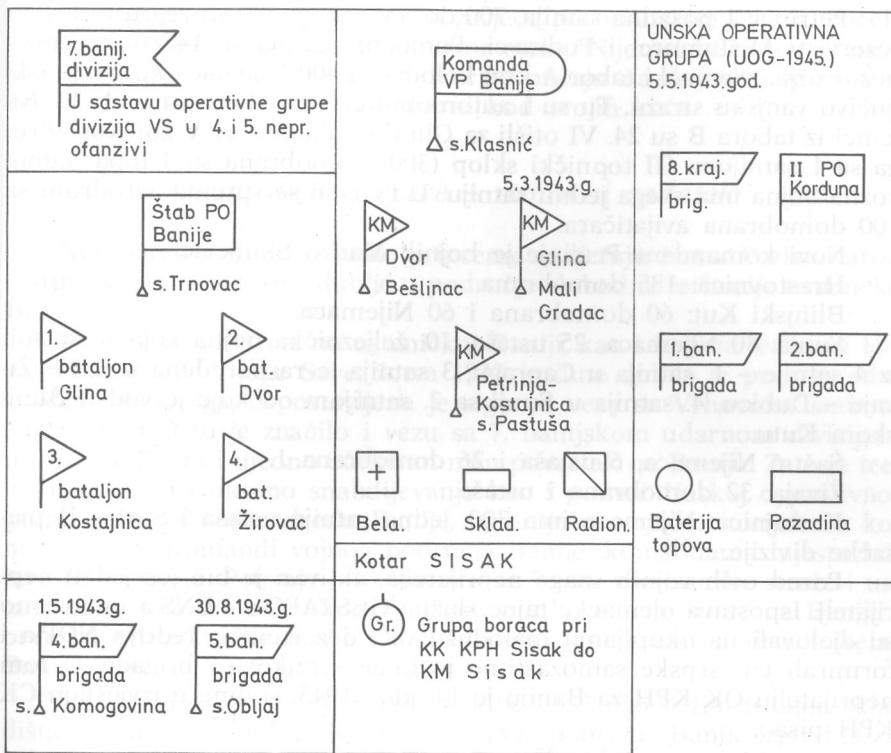
Banijski partizanski odred produžava dejstva i zadatke postavljene ranije - zaštita slobodnog područja Banije i Šamarice i borba protiv neprijatelja u garnizonima i uporišta oko slobodnog područja. Uslovi dejstva tokom ljeta 1943. godine najbolje se mogu sagledati iz izvještaja informativnog oficira Banije od 7. jula 1943. godine:

»Op a vojni ka situacija i stanje neprijateljskih posada na Baniji su za sada slijedeći:

Glini: 1. bojna V gorskog zdruga u kojoj su tri satnije 380 domobrana kadrovaca, a četvrta satnija je u Bučici. Naoružanje je sledeće: 3 teška bacaka, 5 teških mitraljeza, 19 puškomitraljeza i 10 automata (šmajsera). I bitnica (baterija) V gorskog zdruga sa 4 haubice 100 mm te posada kod topova 40 domobrana. Još se nalazi u Glini 70 žandara-stalna žandarska stanica - naoružana sa 2 puškomitraljeza i 1 lakim njemačkim mitraljezom. Druga pješačka divizija koja je 28. juna došla iz Kostajnice u Glinu vratila se nazad u Kostajnicu. Druga bojna 2. gorskog zdruga koja je bila u Glini otišla je u Veliku Kladušu, a iz Velike Kladuše u Bosanski Novi, gdje se i sada nalazi. Djelovi 3. bojne IV gorskog zdruga koji su bili u sastavu 2. bojne otišli su u Jablanicu u sastav svoje bojne. U Glini se sada nalaze 3 tenka, jedan je stigao 3. VII kao pojačanje. To su mali tenkovi. Borbenost te posade je dobra kao i moral, ishrana slaba kao i odjeća. Odbrana građana i osiguranje nam je za sada nepoznata... Na željezni kom mostu u Glini 30 domobrana noću, a 12 danju...

⁵¹² O dejstvima 2. banijske NO brigade Unske operativne grupe, odnosno od 11. septembra 1943. godine 4. brigade 7. banijske divizije vidi knjigu »četvrta banijska brigada« izdanje VIZ, Beograd, 1976. godine.

⁵¹³ Zbornik NOR-a V, knjiga 17, str. 46; Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 35/1 i 46/1, kut. 106; Arhiv IHRPH, Zagreb, reg. f. KP-25-1480 i KP-26-1613.



Shema stanja partizanskih snaga Banije i Siska u vremenu mart-septembar 1943.

Gre an i 30 ustaša. Maja 150 ustaša... Prekopa: od 1. jula jedna satnija domobrana. Crni Lug: 28 domobrana... Gora: tri satnije (450) domobrana - kadrovaca V gorskog zdruga... Bu ica: 2. bojna V gorskog zdruga - bojnik Krasni Slabiglaža...

Dvor: 310 Nijemaca i 80 konjušara sa 12 topova (4 protivavionska, 4 protivtenkova, 4 brdska), 8 baca a, 4 teška mitraljeza, 16 lakih mitraljeza, 20 puškomitraljeza i 1 protivavionski mitraljez 'Flak' 12,7 mm...

Utvr enje i odbrana Dvora (kružno bunker i rovovi)...

Struga: naoružani civili sa 85 karabina.

Divuša: 31 ustaša...

Volinja: 12. ustaška bojna (500) ustaša, zapovjednik bojnik Ivan Hrko, asnici: Grge Stjepan (opasni krvnik) i Crn i Mato.

Zrinj: 130 domobrana, 2 puškomitraljeza i 1 teški mitraljez.

Pokreti vojske na sektoru II bataljona:

26. V vojska je bila u zasjedi više Zamla e.

28. VI kroz selo Oraovicu prošlo 30 ustaša koji su pratile civile Zrinjane u Zrinj i vratili se nazad...

4. VII vojska je iz Dvora i Bosanskog Novog krenula u pravcu Bosanske Otoke gdje je bila do ekana od strane Bosanaca i vra ena nazad u svoje baze...

Petrinja: 1 posadna satnija, 700 domobrana a 300 su regruti i ostalo rezervisti Me umurci i Podravci. Pomo na satnija sa 147 domobrana bez oružja. Njema ki tabor A kraj kolodvora 400 Nijemaca koji daju isklju ivo vanjsku stražu. Tu su i automobili crvenog križa, ima ih 30. Nijemci iz tabora B su 24. VI otišli za Glinu i dalje Stožer V gorskog zdruga sa 1 satnjom. III topni ki sklop (300) domobrana sa 4 topa, samovozna bojna ima svega jednu satniju. U Petrinji se spremi aerodrom sa 100 domobrana avijati ara.

Novi komandant Petrinje je bojnik Marko Škuljevi .

Hrastovnica: 185 domobrana...

Blinjski Kut: 60 domobrana i 60 Nijemaca...

Sunja: 80 Nijemaca, 25 ustaša, 10. željezni ka bojna koja se sastoji iz 4 satnije - 1. satnija u Capragu, 3 satnija je raspore ena u Šaš - Živaju - Dubicu, 4. satnija u Sunji sa 2. satnjom od koje je vod u Blinjskom Kutu...

Šaš: 6 Nijemaca, 6 ustaša i 26 domobrana. ..

Živaja: 32 domobrana i ustaše...

Kostajnica: Nijemaca ima 300, jedna satnija ustaša i Stožer II pješa ke divizije...⁵¹⁴

Pored ovih vojnih snaga neprijatelja, aktivan je bio još jedan neprijatelj. Ispostava njema ke tajne službe GESTAPO-a i UNS-a intenzivno su djelovali na okupljanju malodušnika i dezterera iz redova NOP-a i formirali tzv. srpske samozaštitne jedinice - pukove i brigade. O tom neprijatelju OK KPH za Baniju je 14. juna 1943. godine u izveštaju CK KPH pisao:

» etni ki uticaj

Zbog naše neagilnosti i zanemarenosti osje a se agilniji i uspješniji rad etnika koji iskorištavaju svaku našu grešku.

Oni blate našu NOB pred narodom i dovode ga u situaciju da nam nije jasno sadašnje stanje. Naro ito ometaju pravilan rad NOO.

Preko njema ke komande u Kostajnici omogu ili su onim koji se nisu odazvali u NOV da pobegnu za Srbiju. Oni pišu iz Srbije o teškom životu tamo i pitaju da li e im se garantovati život ako se vrate. Narod nije masovno na njihovoj strani, ali pojedinci koji su organizirani i povezani u svojim centrima - Dvor, Kostajnica, Sunja - pokušavaju raditi. Rade oprezno i konspirativno, a zbog velikog šverca teško im je u i u trag.

Ve se vra aju iz Srbije (tri došla i dolazi još).⁵¹⁵

U hrvatskim selima stanje se poboljšava osobito u glinskom i petrinjskom kotaru. Ve i broj javlja se u partizane. Hrvatski narod pomaže srpskom narodu. Izbjegava odlazak u domobrane. Neprijatelj stalno krstari hrvatskim selima i no u na vratima mora biti ceduljica koliko u

⁵¹⁴ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 6/25. kut. 1614.

⁵¹⁵ Organizator tzv. Srpskih samozaštitnih jedinica u neprijateljskim garnizonima oko slobodnog podru ja Banije je njema ka tajna služba GESTAPO, a pomaže joj Ustaška nadzorna služba (UNS). Rukovodilac ove neprijateljske djelatnosti je Nijemac Karlo Gruš, koji je kao poru nik, njema ki obavještajac, došao još 1935. godine u Sunju - kožarski stru njak kod Furlana. Do kraja rata 1945. godine dostigao je, in njema kog majora a šef je ispostave GESTAPO-a FAT-216 u Sunji za podru je Siska, Posavine, Banije i Kozare.

njoj ima uku ana. Postavljaju no u zasjede po hrvatskim selima. Po eli je rekvizicija, ali u manjim koli inama stoke. Nijemci traže partizane a uzimaju mast i ostalo. Ustaše iz Buće pucaju na seljake koji rade u polju. No, ipak oni žele ostati mirni kod svojih kuća... »⁵¹⁶

Osiguravanje žetve - osnovni zadatak

Neprijatelj je vršio obimne pripreme za ljetnju žetvu. Poziva narod i istura svoje posade sve dublje u područje slobodne teritorije ustaničke Banije.

Za dalji tok NOB-a, na ustaničkoj Baniji, kao i šire na teritoriji Hrvatske južno od rijeke Save, žetva 1943. godine dobila je prvorazredni značaj. Osim toga, uspostavljena je sigurna veza sa Vrhovnim štabom NOV i POJ, a to je značilo i vezu sa 7. banijskom udarnom divizijom u isto vrijeme Bosni i ujedno o ekivanju njen povratak na Baniju. Zato je trebalo osigurati i njezin snabdijevanje kao i pomoći Unskoj operativnoj grupi, Partizanskom odredu Banije, te brojnim vojnoteritorijalnim komandama - Komandi vojnog područja Banije, komandama mjesata koštara Dvor, Glina, Petrinja - Kostajnica sa 5. eta partizanske straže i ustancama, kao što su bolnice, radionice itd. Pojavile su se na Baniji i prve izbjeglice iz Like, izbjeglice sa još uvijek okupiranih područja (seli) Banije, prvi dječaci domovi itd.

Zato, radi osiguravanja žetve, vršidbe i sklanjanja žita u tajna skladišta - zemunice kojih je Komanda vojnog područja Banije izgradila za 100 vagona hrane, podređuju se svi ostali poslovi i aktivnosti. Okružni NOO za Baniju upućuje proglašenje narodu i borcima da se do maksimuma angažiraju u žetvi, vršidbi itd.

Glavni štab NOV i PO Hrvatske i štab Prvog korpusa NOV i PO Hrvatske uz osiguravanje aktivno učestvuje u kosidbi trave, žetvi, i vršidbi angažirajući sve partizanske jedinice.

Unska operativna grupa zato ostaje na Baniji tokom lipnja i srpnja 1943. godine, i dejstvuje na širokoj teritoriji Banije. Prva banijska brigada Unske operativne grupe više na sektoru Kostajnice, Sunje, Siska, Petrinje, a 2. banijska brigada više na sektoru Petrinje, Gore, Gline i Topuskog.⁵¹⁷

Bataljoni Banijskog partizanskog odreda su na svojim sektorima - dejstvuju samostalno i u uskom sаdjstvu sa banijskim brigadama UOG. Nakon mobilizacije od 27. lipnja 1943. godine više od 1.000 novih boraca na Baniji (oko 500 sa područja »banijskog trokuta«). Partizanski odred Banije je imao brojno stanje: 627 boraca i starješina, a naoružanje 315 pušaka, 10 automata, 16 puškomitrailjeza, 3 teška mitraljeza i 1 laki minobaca. Po socijalnom sastavu: 578 seljaka, 8 radnika, 41 ostalih zanimanja, a po nacionalnom: 584 Srba, 41 Hrvata i 2 ostalih nacionalnosti. Po političkoj pripadnosti borci i starješine bili su: 117 lanačkih KPJ-aca i 119 lanačkih SKOJ-aca.⁵¹⁸

⁵¹⁶ Arhiv IHRPH, Zagreb, f. KP-23-1225-1.

⁵¹⁷ Zbornik NOR-a, knj. 17. str. 371; Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 6/25. kut. 1614

⁵¹⁸ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 18/12; 38/1-4, kut. 419 A reg. br. 5/9. kut. 421 C.

Uz osmatranje neprijatelja u njegovim uporištima i garnizonima oko slobodnog područja Banije jedinice se smjenjuju na važnijim položajima. Međutim, umjesto odmora itavi vodovi i ete rade na poljima, prvenstveno onih porodica gdje nema muške radne snage - bilo da su borci u partizanskim jedinicama ili su već poginuli u dotadašnjim borbama.

Pored rada na poljima i livadama odvijao se intenzivan politički i kulturno-prosvjetni rad. Osnov za politički rad sa borcima i narodom gdje jedinice baziraju bili su materijali sa zasjedanja Zemaljskog antifašističkog vijeća a narodnog oslobođenja Hrvatske (ZAVNOH), zatim brošure o izdaji i zlodjelima etnika, o izdajstvu HSS-a, o saveznicima okupatora, saveznicima u antihitlerovskoj koaliciji i NOB Jugoslavije, o ulozi NOO i odnosu partizana prema NOO, o ulozi KPJ u NOB-u, o ulozi SKOJ-a i USAOAH-a, itd. Međutim, politički rad je zavisio od aktivnosti starješina, pogotovo od aktivnosti političkih komesara bataljona i eta, te partijske i skojevske organizacije.

Uz osmatranje neprijatelja u njegovim uporištima i garnizonima, uz sve druge aktivnosti jedinice Partizanskog odreda Banije povremeno vode borbe sa neprijateljem.

Treći bataljon 10. jula 1943. godine vodi borbu kod sela Prevršca sa neprijateljem koji nastupa iz Kostajnice u pravcu sela Međenana. Istočno dana, 2. bataljon »Miloš« izvodi napad na brdo Lebrenicu kod sela Matijevac. Zarobljena su 4 domobrana koji su ranije bili uspostavili vezu sa komandantom 2. bataljona Milom Dragićem. Zaplijenjeno je 11 pušaka, 2 puškomitrailjeza i 1 PA mitraljez i većekoli ne vojni ke opreme u bunkerima iz kojih su domobrani nakon iznenađenja pobegli u Matijevac ili u Dvor. Zarobljeni domobrani su ostali u partizanima.

Treći bataljon 12. jula prebacuje se u »banijski trokut« i bazira se u selu Utolica dok je obezbjeđuje žetu.

Na sektor Dvora, 13. jula ponovno je iz Bosanske krajine stigla 8. kraljevička brigada, koja iz baza u selima Javoranji, Glavanići, Vrpolje osigurava žetu iz pravca Dvora i Pounja. Brigada je upućena radi širenja bratstva i jedinstva među narodima, jer je u njenom sastavu bilo dosta muslimana.⁵¹⁹

Prvi bataljon Partizanskog odreda Banije, 15. jula rastjerao je ustaško-domobransku stražu iz sela Donje Selište, zaselak Klobari u garnizon Glinu radi obavljanja žetve u poljima tik uz garnizon Glinu.

Iz Slavonije, 17. jula na Baniju preko rijeke Save i »banijskog trokuta« stigla je 17. slavonska brigada u kojoj je komandant bio Nikola Demonja, a zamjenik komandanta Milan Joka obarojeni na Baniji. Brigada je prethodno usmjerena na liniju Kostajnica - Sunja - Sisak, zatim prema Petrinji gdje no u 19./20. jula osigurava napad 1. banijske brigade na uporište neprijatelja u selima Prekopa, Crni Lug, Graberje. Zatim je brigada na odmoru u rejonu Mali Gradac do vrana u Slavoniju.

U vrijeme napada na Prekopu, 1. bataljon Partizanskog odreda Banije posredno sadejstvuje Unskoj operativnoj grupi na pravcu Donje Selište - Glini i Maja - Glini.

Tre i bataljon PO Banije 27. jula, dijelom snaga, ulazi u hrvatsko selo Pra no kod Siska, gdje neprijateljskoj patroli nanosi gubitke. Bataljon je imao 2 ranjena. Zatim je 3. bataljon 30. jula ponovo u »banijskom trokutu« gdje 31. jula na 1. avgust osigurava prelazak 18. slavonske brigade preko »banijskog trokuta« i rijeke Save nazad u Slavonskom Jelovomu.

Usljed sve većih priliva novih i odlaska boraca u banijske brigade i jedinice vojnoteritorijalnih komandi i ustanova, u sva tri bataljona Partizanskog odreda Banije 2. avgusta 1943. godine organizirano je ponovo polaganje partizanske zakletve.

Prvi bataljon je 5. augusta u zasjedi na cesti Sisak - Petrinja kod sela Mošćenice zaustavio jedan autobus i zarobio 1 domobrana. Istovremeno, 3. bataljon sa diverzantima 2. bataljona GŠH ruši neprijateljski vlak na pruzi Sunja - Dubica kod sela Šaš. Zatim, 7. avgusta 3. bataljon kod sela Kostreši vodi borbu sa neprijateljem iz Sunje.

Prvi bataljon 8. augusta vrši pripreme za napad na neprijateljsko uporište u selu Gora, koji izvodi 11. avgusta, ali bez uspjeha. Neprijatelj iz Gline je intervenirao kada je 1. bataljon 12. avgusta vodio borbu kod sela Majske Trtnike. Neprijatelj je vraćen u garnizon Glinu.

Tre i bataljon je 13. augusta postavio minu na pruzi Sunja - Dubica kod sela Šaš. Srušena je lokomotiva sa 14 vagona.

U toku napada Unske operativne grupe na neprijatelja u selu Hrasnovici, 1. bataljon PO Banije dejstvuje u pravcu sela Gora, a 3. bataljon na odsjeku Sunja - Blinjski Kut.⁵²¹

Tokom napada 8. kordunaške udarne divizije 16/17. augusta na neprijateljski garnizon Topusko, koji je oslobođen, 1. bataljon PO Banije je orijentiran ka odsjeku Glina - selo Brani - Topusko. Zatim je 1. bataljon upisan u pravcu Vrnograđa, ali je odmah vraćen prema Glini. Za to vrijeme, 3. bataljon sa diverzantima GŠH na pruzi Sunja - Kostajnica ruši jedan neprijateljski vlak - lokomotivu i 7 vagona.

Opisujući akcije jedinica u desetodnevnom operativnom izvještaju GŠH, štab PO Banije, 17. augusta 1943. godine, dao je slijedeće ocjene bataljonima: 1. bataljon, dobar; 2. bataljon dobar - komandant samovoljan, ali obezposjeđen ispravljanje te slabosti; 3. bataljon dobar... Disciplina u 1. i 2. bataljonu dobra, a u 3. bataljonu slabija... «⁵²²

Na Baniji se išekivao skoro dolazak 7. banijske divizije koja je 10. augusta iz Petrovog polja kod Travnika krenula put Vrbasa i Une.⁵²³ Stoga je 2. bataljon »Milošević« razmješten na lijevoj obali rijeke Une sa centrom u selu Dobretinu. Ostale jedinice Partizanskog odreda Banije i Unske operativne grupe dejstvuju redovno na Baniji. Uz ostale ciljeve to je bilo potrebno i radi maskiranja dolaska 7. divizije. Tako Unska operativna grupa, sa 1. banijskom brigadom 18. augusta napada nepri-

⁵²⁰ Zbornik NOR-a V, knj. 17, str. 258, 575, knj. 18, str. 479, 498.

⁵²¹ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 15-23, kut. 1614.

⁵²² Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 15-23, kut. 1614.

⁵²³ Zdravko Kolar, *Povratak na Baniju*, Zbornik, *Sedma banijska divizija*, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1967, str. 443-449; An elka Jarić, *Banija do ekufe svoju diviziju*, Zbornik, *Sedma banijska divizija*, Vojnoizdavački zavod, Beograd, str. 450-451; Gojko Tinctor, *Sedmoj diviziji u susret*, Zbornik, *Sedma banijska divizija*, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1967, str. 529-533.

jateljsku posadu u selu Prekopa, a sa 2. brigadom u selu Crni Lug. U tim napadima zarobljeno je ukupno 15 domobrana. Plijen je bio 13 pušaka, 1 puškomitrailjez, 3000 metaka i druga vojni ka oprema.

Ujutro 19. augusta 1. bataljon Partizanskog odreda Banije kod sela Majske Poljane sa ekuje neprijatelja iz Gline. U kratkoj borbi iz zasjede ubijeno je 5, a ranjeno 10 neprijateljskih vojnika, a 2 su zarobljena. Neprijatelj se povukao u garnizon Glinu.⁵²⁴ Zatim 1. bataljon sve do 23. augusta vodi svakodnevne manje borbe sa neprijateljem na liniji selo Gora - Gлина.

Istovremeno, 1. bataljon Partizanskog odreda Banije, oja an vodom boraca iz 2. bataljona »Miloš avi«, od 28. do 31. augusta pod neposrednom komandom komandanta odreda, Gojka Tintora, krstari dijelom Cazinske krajine protiv »zelenog kadra« Huske Miljkovi a na odsjeku: Bužim - Vrnogra . Cilj je bio da se izvidi stanje neprijatelja na toj prostoriji u vrijeme vra anja 7. divizije preko rijeke Une. Detaljne podatke dao je uhva eni, zatim pušteni Hasan Miljkovi , brat Huske Miljkovi a.

Pokušaj pobune u 2. bataljonu

Drugi bataljon »Miloš avi« od dana preformiranja, 1. maja 1943. godine, dejstvovao je samostalno na sektoru kotara Dvor u pravcu Ponjuna i ustaškog uporišta Zrinj. Zbog njegove aktivnosti u borbi i dobre ocjene rada i discipline štab odreda nije imao razloga da 2. bataljonu posve uje više pažnje nego 1. i 3. bataljonu na sektorima Gлина i Kostajnica-Petrinji.

Dana 27. jula 1943. godine 2. bataljon »Miloš avi« imao je 152 borca i starješine, naoružanih sa 121 puškom, 5 puškomitrailjeza i 1 teškim mitraljezom. Po socijalnom sastavu bilo je: 142 seljaka, 1 radnik i 9 boraca ostalih zanimanja. Po nacionalnom sastavu bilo je: 146 Srba, 5 Hrvata i 1 borac druge nacionalnosti. Imao je 31 lana KPJ, 22 kandidata za lanove KPJ i 19 lanova SKOJ-a.

Tajne službe njema kog GESTAPO-a i Ustaške nadzorne službe (UNS) poduzimale su više akcija da iznutra razbiju NOP na Baniji, kada to neprijatelju nije polazilo za rukom u manjim i ve im ofanzivama.⁵²⁵

U maju 1942. godine, u Dvor na Uni pod zaštitu neprijatelja i ustaške nadzorne službe UNS-a, pobegli su Sreten Krnjaji Braco i Milan Cvetojevi Princ.⁵²⁶ Njihova parola je bila: »Sa uvati glavu dok Njema - ku ne pobjede Amerikanci i Englezi, koji e sa sobom u Jugoslaviju do vesti kralja Petra II Kara or evi a...« Ta parola nije smetala Nijemcima i ustašama, kada je bilo u pitanju razbijanje jedinstva NOP-a na Baniji. Njihove veze na toj liniji išle su u dva pravca prema slobodnoj teritoriji kotara Dvor na Uni. Koristili su rodbinu i poznanike na slobodnoj teritoriji.

⁵²⁴ Zbornik NOR-a V, knj. 18, str. 252, 254, 564.

⁵²⁵ Rade Baši, Špijuni na Kozari i oko Kozare, list NARODNA ARMIJA, od 13. VIII do 1. X 1971. godine.

⁵²⁶ Sreten Krnjaji Braco je 1945. godine pobegao u SAD- ikago, Milan Cvetojevi Princ zarobljen je 1945. godine u Dvoru na Uni, osu en na smrt i strijeljan.

Sreten Krnjaci Braco, rodom iz sela Matijevi a, tražio je istomišljenike u selima Dobretin, Zut, Kotarani. Pridobio je Radu Podunavca, Milu Trivanovi a Šiljka, Milana Podunavca, Jovu Luka a izbjeglicu iz Cazinske krajine i neke druge ljudi.

Milan Cvetojevi Princ, rodom iz sela Cvetojevi a, pronalazi istomišljenike u svome selu: Lazu Cvetojevi a, Milu Cvetojevi a, Iliju Cvetojevi a, Vidu i Danicu Cvetojevi i druge.

Djelovanje navedenih otkrila je i pratila naša politi ka obaveštajna služba kojom je rukovodio Rejonski obavještajni centar (ROC) kotara Dvor na Uni - Milan Slabinjac, Dragan ulibrk, Stevo Ercegovac i drugi.

Navedeni nezadovoljnici su uhapšeni. Kao i ranije uzet je u obzir politi ki momenat, te je izme u više uhapšenih i su enih, sedmoro osuđeno na smrt i strijeljano. Ostali su pušteni ili su bili osu eni na prisilni rad koji su provodili u zarobljeni ko-kažnjeni kom logoru u šumi Pro-lom kraj Gline.⁵²⁷

Neki iz navedene grupe uhapšenih, nakon puštanja, uspijevaju da pobjegnu u neprijateljski garnizon Dvor, i po uputama neprijatelja nastavljaju da djeluju protiv NOP-a.

Koriste i odsutnost 7. banjiske udarne divizije sa Banije - u borbama tokom 4. i 5. neprijateljske ofanzive - neprijateljske tajne službe poduzimaju sve da razbijaju jedinstvo i razvoj oslobođila ke borbe na Baniji. Ustaška, njema ka i etni ka propaganda iz štaba etni kog vojnove popa uji a iz Dalmacije šire vijesti da je 7. banjiska divizija uništena na Neretvi i Sutjesci. Da su njezini ostaci prešli na stranu etnika, koji e se vratiti na Baniju da u Šamarici unište preostale partizane, itd. Objekt napada neprijatelja bili su narodnooslobodila ki odbori od seoskih do okružnog. Proturaju parolu »Partizani borbenici, krivo rade od-bornici« itd. Koristio je neprijatelj i svaku, pa i najmanju grešku u radu organa i organizacija NOP-a, da bi u narodu izazvao nezadovoljstvo, demoralisanje i otpor.

Poja an je izdajni ki rad HSS-a sa ciljem da stvori što ve i uticaj nad hrvatskim narodom i, koliko se uspije, u srpskom narodu.⁵²⁸

Neprijatelj iz Dvora na Uni uspijeva da prodre i u redove 2. bataljona. Za to im je poslužio predratni ak, Vaso Podunavac, vršilac dužnosti zamjenika komesara 2. ete 2. bataljona. Vaso je bio sin uhapšenog i strijeljanog Rade Podunavca. On u bataljonu oko sebe okuplja nezadovoljnike i problemati ne ljudi, prvenstveno nezadovoljne zbog »sporog« napredovanja, kao što su: vršilac dužnosti zamjenika komandira 2. ete Miodrag Gorkan, zatim, vršilac dužnosti zamjenika komandira 1. ete Miloš Arbutina, te vodnik voda u 2. eti Mile Mili, bivši aktivni podoficir itd. Pridobio je i zamjenika politi kog komesara 1. ete Vojina Stamboliću, bivšeg lugara iz Kosne, te nekoliko boraca sklonih prianstvu, plja ki i drugim porocima.

Ne uspjevši ranije izazvati nered u redovima partizana, neprijatelj, neposredno pred povratak 7. banjiske udarne divizije, 30 augusta 1943. godine, pristupa akciji i pokušava izvesti pobunu u 2. bataljonu.

⁵²⁷ Komandant zarobljeni ko-kažnjeni kog logora u šumi Pro-lom, bio je Mikan Kuka. Po njemu je narod ovaj logor nazivao »Logor Mikana Kuke«.

⁵²⁸ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 35/3-5, kut. 1782. Arhiv IHRPH, Zagreb, kut. KP-23/1612; 26/1614.

Dana 24. augusta u 2. bataljon dolazi u obilazak i upoznavanje sa situacijom, zamjenik politi kog komesara odreda, Andrija Pejnovi . On upoznaje štab bataljona da je u Podgrme stigla 7. banjiska udarna divizija, koja se priprema za prelazak rijeke Une i dolazak na Baniju. Istovremeno, prenosi strogo povjerljiv zadatak, po kome bataljon treba da obezbjedi prebacivanje divizije preko rijeke Une, narednih dana kod sela Dobretina. Štab 2. bataljona donosi odluku da se bataljon ve tokom no i 24/25. augusta iz rejona sela Vrpolja i Javornja prebaci u rejon sela Dobretin i da organizira izvi anje u pravcu Matijevi a i Bosanskog Novog i u pravcu Bosanska Otoka - Bosanska Krupa - Cazin.

Poslije dolaska u rejon sela Dobretina, štab bataljona uspostavio je potajno kontakt sa štabom 7. divizije, tako da je komandant bataljona Mile Dragiši prešao rijeku Unu i javio se štabu divizije u selu Rujiška. Primio ga je politi ki komesar divizije uro Kladarin. Narednog dana, 27. augusta, u štab 2. bataljona stigla je preko rijeke Une grupa starješina iz 7. divizije u sastavu: Vojko Hohšteter, zamjenik komandanta 7. banjiske brigade »Vasilj Ga eša«, Nikola Joka iz sela Kosne, Adam Januzovi iz sela Javornja i 1-2 kurira. U kratkom razgovoru upoznali su štab 2. bataljona djelimi no sa stanjem u diviziji poslije velikih gubitaka u etvrtom i petoj ofanzivi. Tom prilikom skrenuta je pažnja, da su mjesto, vrijeme prelaska i stanje divizije strogo povjerljivi. Toga se štab 2. bataljona i pridržavao. Me utim, kao i uvijek, za rukovodstvo nedouvitivim kanalima, borci u 2. bataljonu doznali su da je 7. banjiska udarna divizija stigla u Bosansku krajinu, da su mnogi borci izginuli i da je trebati popuniti, a to se ticalo i njih.

Dana 28. augusta štab 2. bataljona dobija po kuriru iz štaba odreda zvani nu informaciju da se prelazak 7. banjiske udarne divizije odlaže do dalnjeg, te da bataljon može po svome naho enju vršiti svoje daljnje aktivnosti.

Kako ne bi neprijatelju svratili pažnju dužim boravkom u rejonu sela Dobretina, gdje su stalno i odranije prelazile partizanske jedinice preko rijeke Une, štab 2. bataljona donosi odluku da se bataljon 28. augusta predve e prebaci iz rejona Dobretina u rejon sela Šamari ki Brani kod Zrinja. Kao ispomo 1. bataljonu za krstarenje oko Bužima i Vrnogra a protiv muslimanskog »zelenog kadra« upu en je oja ani vod boraca sa vodnikom Rabljenovi em, politi kim delegatom Vašom Vukmirovi em i omladinskim rukovodiocem bataljona Ljubanom uri em.

Dolaskom u selo Vrpolje, na prijedlog obaveštajnog oficira bataljona Mili a Kep ije, bataljon je zadržan u selu. To je ura eno zbog toga što se pružala mogu nost da se u narednoj no i izme u 29. i 30. augusta neprijatelju postavi zasjeda u selu Hrti u kraj Dvora na Uni i sa eka vod domobrana. Vod domobrana je po podacima obaveštajnog oficira svako jutro dolazio iz Dvora i posjedao položaje obezbje enja prema selu Donji Javoranj, a nave e se vra ao u garnizon Dvor na Uni. O toj odluci upoznati su komandiri i komesari eta, odnosno vršiocu dužnosti zamjenika komandira eta. Istovremeno im je saopšteno da se bataljon poslije izvršene akcije kod sela Hrti a ne e vratiti u selo Vrpolje, ve da e preko sela Javornja oti i u selo Šamari ki Brani, radi dalnjih akcija oko ustaškog uporišta u Zrinju. Vrijeme za odlazak u zasjedu kod

selu Hrti a odre eno je za 3 sata 30. augusta. U to vrijeme dežurni u bataljonu trebalo je da probudi štab bataljona i itav bataljon, da bi do 3 sata stigao u Hrti i postavio zasjedu, jer su domobrani na položaje obi no dolazili izme u 4 i 5 sati izjutra.

Vaso Podunavac i njegovi istomišljenici koriste priliku.

U me uvremenu od 24. do 29. augusta u etama 2. bataljona »Miloš avi«, kao posljedica nepotpunog obavljanja o stanju u 7. banjaskoj udarnoj diviziji, proširila se vijest o velikim gubicima divizije. Sve se to širilo tajanstveno preko naroda, koji su to, navodno, uli od poznanika i ro aka iz Bosanske krajine. Ta tajanstvenost, jer se od rukovodstva i višeg komandovanja sve krilo, još više izaziva uznemirenost i zabrinutost kod boraca. Pri a se šapatom »sve je izginulo«, »vratio se samo štab divizije sa nekoliko stotina boraca iz brigade«, »divizija e se popuniti sa Banije u Bosni i vratiti se ponovo u pravcu Crne Gore i Srbije«, »ponovno e sve izginiuti« itd.

Umjesto da se pravovremeno rekla istina i prikazala perspektiva za daljnju borbu i kona nu pobedu - borci 2. bataljona preživljavali su tešku moru rata i daljnje njihove li ne sudbine. U tome košmaru, grupa nezadovoljnika donosi odluku o pobuni pod parolom - ne dati se sa Banije - ve se skrivati u šumama i drugdje.

Dežurni u bataljonu, zamjenik komandira 2. ete Miodrag Gorkan, umjesto da vrši svoju dužnost do pola no i u jednoj ku i selu Vrpolja pio je sa svojim prijateljima i istomišljenicima: Vašom Podunavcem, Milanom Mili em, Dušanom ermanovi em, Savanom Malivukom i drugima. U atmosferi polupijanstva na prijedlog Vase Podunavca donose odluke da razoružaju itav bataljon i odvedu u okolne šume. Prije toga u Bešlincu je trebalo razoružati Komandu mjesta i uhvatiti komandanta Dmitra Niševi a i druge starještine i rukovodioce.

Borci umorni od prethodnih aktivnosti i marša od Dobretina do Vrpolja, razmješteni u selu po ku ama i štalama, u dubokom snu oko pola no i, nisu ni opazili da su im pobunjenici pokupili puške i puškomitrailjeze, koji su strpani u kola bataljonske komore. Probu eni borci dolazili su u stroj bez oružja, a na njih su pobunjenici ve uperili puškomitrailjez i puške.

Te no i lanovi štaba 2. bataljona, zbog sku enosti prostora, nisu spavali svi u istoj ku i. Komandant bataljona Mile Dragiši spavao je u ku i Stojše Vukmirovi a - Gorete, a politi ki komesar bataljona Milan uri sa ostalim lanovima štaba bataljona u ostalim ku ama Vukmirovi a.

Dežurni bataljona, Miodrag Gorkan, nije znao za ovo izdvajanje komandanta bataljona na spavanju, zato je izvršiocima pobune uspjelo samo da razoružaju politi kog komesara i ostale lanove štaba bataljona. Komandant bataljona Mile Dragiši ostao je u selu da spava. Razoružavanje lanova štaba bataljona izvršili su Miodrag Gorkan i vodnik Mile Mili nakon što su razoružane borce u stroju izveli na seoski put i usmjerili ih pod komandom Vase Podunavca u pravcu zaseoka Arbutine - selo Gage - Trgovi - Rujevac, umjesto da kako je planirano krenu ka selu Hrti u zasjedu i sa oružjem.

Cilj pokreta pobunjenika bila je Komanda mesta kotara Dvor na Uni koja se nalazila dijelom u selu Rujevcu, a dijelom u Bešlincu, kako bi se tamo obra unali sa komandantom mesta Dmitrom Niševim. Oni su nasjeli priama koje su kružile uokolo da se u Komandi troše najbolje prehrambene namirnice, koje se prikupljaju od naroda, a bile su namjenjene ranjenicima i bolesnicima. Prialo se da se umjesto toga ranjenicima i bolesnicima šalju samo ostaci, dok je ono bolje dijeljeno sa ustanovama u Bešlincu i Rujevcu - Kotarskom NOO, Komitetu KPH, SKOJ-a, odboru AFŽ-a itd.

Štab bataljona onemoguće je stražom pobunjenika da dođe u do-dir sa borcima, razoružan i iznenađen ovim postupkom, nije mogao da preuzme inicijativu. Komandant bataljona Mile Dragišić ostao je u selu Vrpolju. Komesar Milan Šurić, Stjepan Šinković i drugi članovi štaba bataljona stražarno su otjerani do sela Trgović, gdje su uspjeli da pobegnu i vrate se u selo Vrpolje. U Vrpolju su zatekli komandanta bataljona sa 50-60 razoružanih boraca koji su se već odvojili iz sramne kolone i okupili se uz komandanta. Treba napomenuti, da se i tom prilikom pokazala velika snalažljivost boraca i njihova samoinicijativa, jer je velika većina i onih koji su stražarno vođeni kao zarobljenici do Rujevca i Bešlince, uspjevali da se izvuku od pobunjenika Vase Podunavca i Miodraga Gorkana i da se odmah vrate u selo Vrpolje uz štab bataljona. Do večeri istog dana u Vrpolju je bilo okupljeno oko 120 boraca i starješina. Iz sela Vrpolja ovi borci i štab bataljona prešli su u selo Trgove, ku a Stojša Joke - Kavge.

Grupa pobunjenika koja je bila pod kontrolom Vase Podunavca, Miodraga Gorkana i drugih, uspjela je da dođe u Rujevac i Komandu umjesto u Bešlincu i tamo da napad razoruža partizansku stražu, da demolira neke objekte Komande mesta i Kotarskog komiteta KPH, SKOJ-a i odbora AFŽ-a. U prostorijama Komiteta dežurna je bila Anka Jarić, ali ona je uspjela da pobegne kroz kukuruze iza kuće.

Komandant mesta Davor Nišević, sekretar KK KPH kotara Dvor Vujo Banjanin i mnogi drugi rukovodioci uspjeli su takođe da pobegnu.

Pošto su svoj cilj izvršili u Rujevcu i Bešlincu, uputili su se pobunjenici sa zarobljenicima u selo Kosna - zaselak Šerbule. Usput, kroz šumu, putem Stambolijina ruka, uspjelo je od pobunjenika da pobegne još nekoliko boraca, tako da je u šumu kod zaseoka Šerbule stigla pobunjeni ka grupa mnogo manja nego što su Vaso Podunavac i njegovi istomišljenici očekivali.

U šumi kraj zaseoka Šerbule, o svojim planovima govorili su Vojin Stambolija i Miodrag Gorkan: »Mi više nismo partizani, a nismo ni etnici. Previše nas je dosad izginulo u borbama. Komunisti ka partiji koja nam je do sada rukovodila nije o tome vodila računa, a mi više ne smo da gine...«

Na pitanje političkog delegata voda Jure Mikića, Hrvata iz sela Zamlaće: »Šta je te sa nama Hrvatima?« Miodrag Gorkan je odgovorio: »Vi se Hrvati smjestite kod svojih prijatelja Srba, a ako odete u partizane ili u domobranu mi smo vas likvidirati...«

Iste no i, kada su buntovnici poslije pi a vrsto zaspali, još se dio boraca vratio u sastav bataljona, tako da su pobunjenici ostali sa grupom od 15-20 ljudi. Pošto su tek tada vidjeli, u kakvu su situaciju upali, vo e pobune su se uspani ili i donose odluku, da se podijele u grupice, kako bi se lakše mogli skrivati. Na prijedlog Vase Podunavca za vo e grupa su izabrani: on, Vojin Stambolija, Miodrag Gorkan, Mile Mili i Savan Malivuk. Grupe su sa injavale 2-3 ovjeka. Tako podjeljeni, kre-nula je svaka grupa na svoju stranu, a kola i naoružanje bataljona i Komande mjesata ostavili su u selu Kosna, odakle su ga borci 2. bataljona uzeli.

Pripadnike navedenih pobunjeni kih grupa, koji su se namjeravali kriti u šumama Ljubine, Kosne, Majdana, orkova e i drugdje, pohvatili su narednih dana borci 1. bataljona 1. banijske brigade. Samo su Miodrag Gorkan i Dušan ermanovi otišli iznad sela u Pounju, uglavnom u selo Šakanlige. U tome selu se i Miloš Arbutina Šuster sakrio kod sestre. Vidjevši da su ostali buntovnici pohvatani, a vo e grupa osu eni i strijeljani, nemaju i kuda i znaju i dobro svoju ulogu u pokušaju pobune, Miodrag Gorkan i Dušan ermanovi našli su jedini izlaz i spas u neprijateljskom garnizonu u Dvoru na Uni. Miloš Arbutina se dulje vrijeme krio kod sestre, a kasnije je postao borac 4. banijske brigade 7. banijske udarne divizije. Poginuo je prilikom izvla enja ranjenog druga ispred bunkera neprijatelja u Moš enici kod Petrinje.

Od onih koji su pohvatani, kao vo e pokušaja pobune i vo e grupa za skrivanje, Vojni sud pri Komandi vojnog podru ja Banije osudio je i strijeljao: Vasu Podunavca, Vojina Stamboliju, Milu Mili a, Savana Malivuka, Milana Topu i Dragana Savi a.⁵²⁹

Jedan dio boraca otišao je dobrovoljno ili je upu en za popunu 7. i 8. banijske udarne brigade i jedinica pri štabu 7. banijske udarne divizije. Preostali dio boraca i starješina poslužio je kao jezgro za formiranje novog 2. bataljona »Miloš avi « Partizanskog odreda Banije na elu sa novim komandantom Milanom Bajlovi em Bajom iz 1. bataljona i politi kim komesarom Mirkom Arbutinom, tako e iz 1. bataljona.

Dotadašnji politi ki komesar 2. bataljona, Milan uri , upu en je u 3. bataljon PO Banije, a nakon kra eg vremena postao je pomo nik politi kog komesara Komande vojnog podru ja Banije. Komandant bataljona Mile Dragiši postao je zamjenik komandanta 2. bataljona do premeštanja u 3. bataljon.

esto su sudionici NOB-a razgovarali o tome ko je kriv za pokušaj pobune u 2. bataljonu »Miloš avi « PO Banije. To tim prije što je ovaj bataljon, kako je re eno, važio kao veoma aktivan u borbi i disciplinovan pri izvršavanju datih zadataka, a pogotovo što etni ki elementi na tom podru ju nikada nijesu imali ve eg uticaja na ljude toga kraja. Istraga koja je vo ena nad uhapšenim u esnicima u pobuni, dala je neke odgovore i na ova pitanja.

1. Bataljon je imao priliku da prvi od banijskih jedinica sazna vi-jesti o stradanjima 7. banijske udarne divizije, kao i da kontaktira sa njezinim preostalim dijelom u selu Dobretin na Uni. Poznato je da je

⁵²⁹ Arhiv IHRPH, Zagreb, reg. KP-26/1612 i 1614; asopis SUP-a SFRJ »13. maj«, Beograd, juni 1971. godine broj 6, str. 7-29.

7. banijska divizija bore i se od Petrinje do Pljevalja u Sandžaku, odnosno u etvрtoj i petoj neprijateljskoj ofanzivi pretrpjela velike gubitke a to je na razne na ine doprlo do boraca 2. bataljona. Saznanje da e se divizija popuniti novim borcima sa Banije i ponovno otiti, poga alo je već inu pripadnika 2. bataljona i djelovalo je negativno na borce i dio starješina, a to su pobunjenici htjeli iskoristiti.

2. U jednoj zasjedi, bataljon je uspio da zarobi ustaškog rojnika sela Zamla a Juru Turujliju (osućen i strijeljan 1945. godine) i etni kog emisara povratnika iz Beograda Milana Bašića. Donijeta je odluka da se obojica strijeljaju, jer su svojim dijelima to zasluzili. Međutim, na intervenciju Rejonskog obavještajnog centra (ROC) kotara Dvor i Područnog obavještajnog centra (POC) za Baniju obojica su njima ustupljena. ROC kotara Dvor uspijeva da zavrbuje Juru Turujliju za saradnju i pušta ga nazad u Dvor-Zamla u, dok Milana Bašića, Srbinu, zadržava u zatvoru, sudi i strijelja. To je vrlo negativno djelovalo na borce 2. bataljona, koji su svi dobro znali da je Turujlija od prvih dana aprila 1941. godine zauzimao vodeći ustaški položaj u Dvoru i Pounju, da je poznati pljačkaš po srpskim selima u kotaru Dvor itd. Neprijateljska banda je to iskoristila izbacujući parolu: »Ustaše se puštaju kuama, a Srbi se zatvaraju i strijeljaju!«

3. Komanda mesta kotara Dvor na Uni, koja je bila smještena u Rujevcu i Bešlincu, redovno je prikupljala prehrambene artikle za partizanske jedinice, za bolnice i ranjenike. To je rađeno preko NOO sela, općina i kotara Dvor na Uni. Komandant mesta kotara Dvor, bio je tada Dmitar Nišević, bivši narednik-vodnik u vojsci Kraljevine Jugoslavije. Zato se u to vrijeme privlačilo među borcima, šapatom od ustaša, kako se od navedenih priloga ostavlja komandantu mesta i njegovim prijateljima ono što je najbolje, a ono što njima preostane i što je slabijeg kvaliteta, da se upućuje u bolnice ranjenima i bolesnim borcima.

4. Prema nekim podacima i vršilac dužnosti zamjenika političkog komesara 2. ete 2. bataljona Vaso Podunavac, došao je u kontakt sa Milanom Bašićem, zatvorenim u Rujevcu, što se dovodi u vezu i zaključuje da je on bio i glavni pokretač neuspjeli pobune u 2. bataljonu.

5. Partijska aktivnost i propagandno djelovanje, nije bilo na zadovoljavajućoj visini, kako u bataljonu, tako još više na terenu gdje je bataljon djelovao, a to je doprinijelo da neobavješteni pomisli da tu ima mnogo istine. To je dovodilo do opšteg nezadovoljstva i pogodovalo je agitaciji koju je proturao neprijatelj. Sve je to, postepeno, djelovalo i na malodušnike i demoralizatore koji su prihvatali zamisao Vase Podunavca. Vjerovatno je u svemu tome najsudbonosnije djelovala privlačnost velikim gubicima 7. banijske divizije i upućivanju preko rijeke Une nove popune iz PO Banije i jedinica Unske operativne grupe. To je mnoge uplašilo da će i oni morati biti i od blizine svojih kuća iako su neki sve do tada uspijevali da privlače dotadašnjim popunama banijskih brigada i 7. banijske udarne divizije ostanu na terenu, u stvari nedaleko od svojih kuća.

Ovaj pokušaj pobune, međutim, iako vrlo neprijatna epizoda na Baniji, nije imao velikih posljedica na podršku kotara Dvor na Uni, a još

manje na podruju ostalog dijela Banije. Borci i narod odmah su osudili aktere pokušaja pobune i ostali su potpuno vjerni NOB-u i nastavili da se bore protiv okupatora i doma ih izdajnika do kona ne pobjede. Mnogi su kasnije položili svoje živote hrabro se bore i na Baniji i u drugim krajevima naše zemlje. Drugi bataljon PO Banije »Milošavi« nastavio je dalje da se bori, ne samo na terenu kotara Dvor na Uni ve i svugdje po Baniji gdje ga je upuivao štab PO Banije. Ostala je od tog nemilog doga aja jedna velika pouka, a to je: da se aktivnost lanova Partije, elija i komiteta KPJ, kao i vojnih i političkih starješina u političkom radu sa borcima mora stalno pojava. Bez toga se za borce, pogotovo kolebljivce, lako lijepe parole i padaju u malodušnost, a to se onda brzo širi od usta do usta.

Na sjednici OK KPH za Baniju, održanoj povodom pokušaja ove pobune, komandant 2. bataljona Mile Dragišić kažnen je strogim partijskim ukorom zbog toga što nije bio budan i dovoljno aktivan u vrijeme i poslije pobune. Politici komesar bataljona Milan Šurić, kažnen je tako er strogim partijskim ukorom, zbog nebudnosti kao partijsko-politički radnik.

Odred u prihvatu i popuni 7. banijske udarne divizije

Dana 20. avgusta 1943. godine 7. banijska udarna divizija na svom dugom borbenom putu kroz etvrtu i petu neprijateljsku ofanzivu stiže u sela Podgrme a - Hašane, Agje, Rujišku, Dubovik itd. Njezin prelazak preko rijeke Une uslovljavalо je prikupljanje ja ih neprijateljskih snaga u dolinama rijeke Kupe, Save i Une za novu ofanzivu. Zato je divizija zadržana u Podgrme u sve do prvih dana septembra, gde se odmarala, oporavljavaju borci, vrše partijsko-političke pripreme i popuna.

Prema planu štaba 1. korpusa NOVH u suglasnosti sa GŠH, trebalo je prethodno izvršiti bar djelimičnu popunu divizije, pa tek onda da divizija prije e rijeku Unu. Planom je predviđeno da popuni 7. banijske udarne divizije u Podgrme u izvršenju, i to:

- Unska operativna grupa sa 200 naoružanih boraca, prvenstveno onih koji su ranije bili u 7., 8. i 16. banijskoj brigadi;
- Partizanski odred Banije sa 300 naoružanih boraca;
- komanda vojnog podruja sa 100 boraca sposobnih za operativne partizanske jedinice.

Osim toga, štab Unske operativne grupe do 27. avgusta 1943. godine uputio je za popunu divizije: 6 teških mitraljeza sa 4.800 metaka, 2 puškomitraljeza sa 600 metaka i 100 pušaka sa 4.000 metaka.⁵³¹

Nakon toga, po svjedočenju Nikole Joke, 7. banijska divizija povećala je brojno stanje od 550 na 911 boraca prije prelaska rijeke Une.

O ekaju i prelazak 7. divizije, po etkom septembra 1. bataljon PO Banije dejstvuje na liniji selo Gora - Glina, bazirajući u selu Brnjeuški, a sa jednom etonom u selu Solini preko rijeke Glina. Iz tih baza 1. bataljon 6. septembra vodi borbu kod sela Gora, a jednom etonom kod sela Soline.⁵³²

⁵³⁰ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. 9/8. kut. 421/C.

⁵³¹ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 9/3. kut 1616

⁵³² Zbornik NOR-a V, knj. 19, str. 628, 630.

Drugi bataljon se nalazio na organizacionom sre ivanju poslige po-kušaja pobune.

Tre i bataljon dejstvuje na liniji Kostajnica - Sunja, kada 7. septembra sa minerima 2. diverzantskog bataljona GŠH ruši neprijateljski tereftni vlak na pruzi Kostajnica - Sunja - kod sela Graboštana.

Prelaskom 7. divizije preko rijeke Une od 1. do 8. septembra 1943. godine i uništenjem ustaškog uporišta Zrinj snagama UOG i 7. divizije 9-10. septembra, pristupilo se reorganizaciji partizanskih snaga Banije. Naredbom GŠH broj 20 od 11. septembra 1943. godine rasformirana je Unska operativna grupa. Dotadašnje banijske brigade UOG stavljenе su u sastav 7. banijske udarne divizije, i to: 1. kao 3. a 2. brigada kao 4. brigada 7. divizije NOVJ. Istom naredbom preimenovane su i dotadašnje banijske brigade 7. divizije, i to: 7. u 1. a 8. brigada u 2. brigadu 7. divizije NOVJ.

U Partizanskom odredu Banije, istom naredbom GŠH, nare eno je formiranje etvrtog, odnosno Prvog hrvatskog bataljona Partizanskog odreda Banije. Prvi hrvatski bataljon formiran je sa ciljem da se izvrši mobilizacija i Hrvata iz hrvatskih sela i krajeva Banije u partizanske jedinice. To ranijoj banijskoj partizanskoj eti »Matija Gubec« nije uspjelo. Zato je i povu ena u 2. banijsku brigadu UOG u ljeto 1943. godine. Partizanske jedinice Banije ve su kontrolirale (potpuno ili djelimi no) ve i broj hrvatskih sela. U nekima od tih sela osnivani su NOO i drugi organi i organizacije NOP-a. Ljudi iz tih sela bili su spremni na odre-eni vid saradnje sa narodnooslobodila kim pokretom. Ali, pod utjecajem ustaške politike i pogotovo HSS ne i da masovnije krenu i u popunu partizanskih jedinica. Zato se smatralo da e ja a partizanska jedinica sastavljena isklju ivo od boraca Hrvata i koja nosi ime Prvi banijski bataljon biti za Hrvate privla nija.

Ideja Glavnog štaba Hrvatske o formiranju ovog bataljona je pro-vedena, ali rezultati nisu postignuti. Stoga je taj bataljon PO Banije, 4. januara 1944. godine uklju en u sastav 4. brigade 7. banijske udarne di-vizije koji i dalje nosi naziv »Hrvatski bataljon«, pa se sa itavom 4. bri-gadom 7. divizije ide u hrvatska sela radi mobilizacije Hrvata u parti-zanske jedinice. Me utim, ni tom mjerom, kako se kasnije pokazalo, nisu postignuti neki ve i uspjesi. Hrvatska selja ka stranka je na Hrvate Banije i dalje imala veliki utjecaj sa parolom » ekati - još nije vrijeme za borbu«.

Formiranje Prvog hrvatskog bataljona PO Banije

Odlaskom banijske partizanske ete »Matija Gubec«, po etkom jula 1943. godine u 3. bataljon 2. banijske brigade Unske operativne grupe, nastala je osjetna praznina u »banijskom Pokuplju«, a koje je zahtijevalo još ve i utjecaj na hrvatski živalj op ina Bu ica, Stankovac, Jukinac i Gora. Za popunu te praznine GŠH je ve 18. augusta 1943. godine na-redio štabu 1. korpusa NOV i PO Hrvatske da se izrade i dostave spis-kovi boraca Hrvata, odvojeno boraca i starješina u sastavu UOG, Par-tizanskog odreda Banije i Komande vojnog podru ja Banije, radi dono-šenja odluke za formiranje, 1. hrvatskog bataljona na Baniji.

Štab 1. korpusa NOV i PO Hrvatske šalje 23. augusta raspis tog na-re enja GŠH štabovima navedenih jedinica, detaljiziraju i pripreme za formiranje 1. hrvatskog bataljona Banije.⁵³³

Formiranje 1. hrvatskog bataljona Partizanskog odreda Banije od-loženo je zbog dolaska 7. banijske divizije, koju je prvenstveno trebalo popuniti. Me utim, iz 7. divizije je uzet dio starješina za popunu ovog bataljona. Prvi hrvatski bataljon PO Banije je formiran naredbom štaba 1. korpusa NOV i PO Hrvatske, tokom reorganizacije partizanskih snaga na Baniji od 11. septembra 1943. godine. U naredbi u ta ki pet piše:

»Formiranje Hrvatskog bataljona Banije i postavljenja:

Pošto su izdvojeni borci Hrvati iz jedinica Unske operativne grupe i Banijskog odreda, to se od ovih boraca formira Prvi hrvatski bataljon Banije. Bataljon potpada pod komandu Banijskog odreda u svakom po-gledu.

Za komandanta I hrvatskog bataljona Banije postavlja se major Vla-dimir Bakari (*rodom iz Siska, do tada na elnik štaba 7. banijske udarne brigade-op. autora*), a za komesara Joso Kova evi .

Za zamjenika komandanta I hrvatskog bataljona Banije postavlja se Stevo Vuji , a za zamjenika komesara Janko Bori .

Ova naredba stupa na snagu odmah.«⁵³⁴

Tako sredinom septembra 1943. godine, pored 7. banijske udarne divizije sa etiri brigade, Partizanski odred Banije dejstvuje sa etiri bataljona. Ti bataljoni su zaduženi za sektore: 1. bataljon sektor Gora - Glina; 2. bataljon sektor kotara Dvor; 3. bataljon sektor Kostajnica - Su-nja do Petrinje; 1. hrvatski bataljon u »banijskom Pokuplju«, tj. podru je sjeverno od ceste Petrinja - Glina do rijeke Kupe, a na zapadu do linije Bu ica - Bovi - selo Viduševac.

Na dan 27. septembra 1943. godine brojno stanje Partizanskog odreda Banije iznosilo je 554 boraca i starješine, naoružanih sa 353 puške, 8 automata, 14 puškomitraljeza, 4 teška mitraljeza i 1 lakim minobaca- em. Po socijalnom sastavu: 456 seljaka, 17 radnika, 71 ostalih zanima-nja. Po nacionalnom sastavu: 414 Srba, 128 Hrvata i 2 ostalih nacional-nosti. Po politi koj pripadnosti: 91 lana KPJ i 83 lana SKOJ-a.

Istoga dana u 1. hrvatskom bataljonu Banije, bilo je: 115 boraca i starješina naoružanih sa 100 pušaka, 3 puškomitraljeza i 2 teška mitra-ljeza. Po socijalnom sastavu: 65 seljaka, 11 radnika i 39 ostalih zanima-nja. Po nacionalnom sastavu: 115 Hrvata. Po politi koj pripadnosti: 14 lanova KPJ.⁵³⁵

Odred osigurava slobodnu teritoriju

Sedma banijska udarna divizija sa svoje etiri banijske brigade dej-stvuje na Baniji i napada neprijateljska uporišta, komunikacije itd. Po-vremeno banijske brigade odlaze sa Banije u Kordun, Cazinsku krajinu, a i glavnina divizije na liniju Karlovac - Ogulin u višednevna dejstva.

⁵³³ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. 29-9, kut. 419A, reg. 8/8. kut. 421/C.

⁵³⁴ *Hronologija NOR-a*, str. 549. Izdanje VII JNA, Beograd, 1964.

⁵³⁵ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 29/12 i 84-11, kut. 419A.

Partizanski odred Banije, međutim, stalno dejstvuje na Baniji. Objekti napada su komunikacije, manji neprijateljski djelovi i zaštita slobodne teritorije kada na određenom sektoru ili pravcu nema brigada. Ta dejstva Partizanskog odreda Banije ilustruju mnogi primjeri.

Treći bataljon postavio je 14. septembra zasjedu kod sela Kraljevići. Naišla je neprijateljska patrola iz bunkera izgrađenih za zaštitu željezničke pruge Sisak - Sunja. Bataljon je napao neprijateljsku patrolu, kojoj brzo stiže pomoć iz Sunje, kada se 3. bataljon morao povući. Zatim, 16/17. septembra 3. bataljon osigurava napad 2. i 3. banijske brigade 7. banijske udarne divizije na vlak kod sela Kinja kod Blinjskog Kuta.

Prvi bataljon Partizanskog odreda Banije 15. septembra napao je neprijateljsku spoljnu odbranu Petrinje u selima Gora i Župi. Napad nije uspio jer su se u uporištu pojavitih neprijateljskih djelova 171. njemačke SS »Nordland« divizije, koji su prižili jak i organizovan otpor.

Drugi bataljon »Miloš« poslije organizacionog sređivanja sa dejstvuje 1. banijskoj udarnoj brigadi »Vasilje Gačića« u provodenu operaciju Divuša, u ratu zvana Operacija Bukovlje.⁵³⁶

Dana 21. septembra 1. bataljon Partizanskog odreda Banije sa jednim bataljonom 4. brigade postavio je zasjedu pored ceste Komarevo - Prača. Naišao je jedan luksuzni automobil u pratiću 5 kamiona sa njemačkim vojnicima. Dva kamiona su zapaljena dok je neprijatelju stigla pomoć iz Sunje. Zaplijenjen je 1 teški mitraljez, 4 puške, 1 pištolj. Bataljoni su se povukli bez gubitaka.⁵³⁷

Povećanjem broja jedinica javila se i potreba za proširenjem polustalnih PTT linija na ustaničkoj Baniji. Za skidanje PTT linija duž željezničke pruge Kostajnica - Sunja organizirana je 24/25. septembra 1943. godine posebna akcija. Snage 1. i 3. bataljona Partizanskog odreda Banije sa etonom za vezu Komande vojnog područja Banije skidaju PTT linije (žicu i izolatore) i sa stvaraju seoska kola odvoze u selo Klasni.

U oslobođenom i uništenom Zrinju osnovano je tokom septembra 1943. godine prvo poljoprivredno dobro u NOR-u, za koje je zadužena Komanda mesta i Kotarski NOO kotara Dvor. Za dan 26. septembra Komanda mesta i Kotarski NOO Dvor organizirali su berbu i sjetuvinu. Drugi bataljon PO Banije dobio je zadatku da ih zaštiti iz pravca Divuše, odnosno Pounja i Dvora.⁵³⁸

Prvi bataljon, u zasjedi na cesti Sisak - Petrinja, 27. septembra napao je neprijateljski kamion pun vojnika. Ali, zbog brze intervencije neprijatelja iz sela Prača i Mošćenice, bataljon se morao povući. Uspjeh je bio i stvaranje nesigurnosti kod neprijatelja odmah poslije njegovog izlaska iz utvrđenih garnizona.

Treći bataljon no u 1/2. oktobra sa minerima GŠH minirao je željezničku prugu kod Blinjskog Kuta. Međutim, vlak nije naišao pa se bataljon sa minerima povukao.

Drugi bataljon »Miloš« poslije 4/5. oktobra osigurava napad 4. banijske udarne brigade na neprijatelja u garnizonu Bosanska Otoka.

⁵³⁶ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 19, str. 238, 540 i 669.

⁵³⁷ Zbornik NOR-a V, knj. 19, str. 486.

⁵³⁸ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 2/1-12, kut. 1782.

Bataljon je za osiguranje prešao rijeku Unu kod sela Dobretina i sa minerima 2. diverzantskog bataljona GŠH srušio željezni ku prugu Bosanski Novi - Bosanska Otoka na 6 mjesta.⁵³⁹

Na liniji Kostajnica - Sunja - Sisak - Petrinja pojavile su se konji - ke jedinice neprijatelja - prve konji ke koza ke divizije, erkezi.⁵⁴⁰ Da bi se pariralo novim brzopokretnim jedinicama neprijatelja - konjici sa Korduna se 5/6. oktobra vra a štab 7. banijske udarne divizije sa 1. i 12. banijskom udarnom brigadom. Tre a banijska udarna brigada ostaje na Kordunu u rezervi 4. korpusa NOVJ, a 4. banijska udarna brigada ostaje da djeluje na podru ju Cazinske krajine. I tada, ispred njema kih brzopokretnih konji kih jedinica, raste uloga bataljona Partizanskog odreda Banije u zaštiti slobodnog podru ja i na težeprolaznim pravcima.

Drugi bataljon »Miloš avi « Partizanskog odreda Banije sa minerima GŠH 8. oktobra prelazi rijeku Unu i ruše neprijateljski vlak na pruzi Bosanski Novi - Bosanska Otoka. Srušena je lokomotiva sa 5 vagona.

Radi osiguranja transporta hrane i ostalih materijala iz Slavonije, upu enog Glavnog štabu Hrvatske, preko rijeke Save i »banijskog trokuta«, 3. bataljon prelazi u »banijski trokut«. No u 10/11. oktobra bataljon sa minerima GŠH ruši neprijateljski vlak na pruzi Kostajnica - Sunja. Srušena je lokomotiva i etiri vagona. Gubici neprijatelja su 33 mrtva i 11 ranjenih vojnika.

Jedna eta 3. bataljona sa minerima GŠH 14. oktobra ruši još jedan neprijateljski vlak na pruzi Sisak-Sunja, kod sela Krajiški Brani. Jurišete na porušeni vlak odbijen je jakom paljbom neprijatelja iz zaustavljenih vagona. Drugi dijelovi 3. bataljona 15. oktobra, isto sa minerima GŠH, na željezni koj pruzi Sunja-Dubica ruše još jedan neprijateljski vlak. Lokomotiva i dva vagona su uništeni. Vlakove neprijatelja rušili su i sami mineri GŠH. Šesnaestog oktobra postavili su mine kojima su kod sela Krajiških Brana porušili oklopni, a kod sela Graboštana teretni vlak.³⁴¹

Drugi bataljon »Miloš avi « na cesti izme u sela Struge i Una ana u Pounju, dva puta je postavljao zasjedu radi hvatanja šefa Ustaške nadzorne službe za kotar Dvor, inžinjera Josipa Jozevšeka. Naišao je automobil sa dva druga oficira, koja su ubijena.

Na okružnoj partijskoj konferenciji KPH za Baniju, kojoj je pripadao i Partizanski odred Banije, 19. oktobra 1943. u selu Klasni u istaknuto je da u PO Banije djeluje: 18 elija sa 98 lanova KPJ i 6 aktivnih SKOJ-a sa 68 lanova.⁵⁴²

Prvi hrvatski i 3. bataljon Partizanskog odreda Banije 25-27. oktobra 1943. prate i osiguravaju transport italijanskog oružja, dodijeljenog poslije kapitulacije Italije, za Slavoniju i Moslavинu. Sa rijeke Save prate transport hrane i ostalog materijala koji je stigao iz Slavonije za GŠH, preko Banije. U vrijeme te akcije mineri GŠH no u 24/25. oktobra ruše

⁵³⁹ Zbornik NOR-a V, knj. 20, str. 292, 442.

⁵⁴⁰ Prva konji ka koza ka jedinica-divizija - osnovana je u Njema koj od zarobljenih Rusa - ranijih pripadnika armije ruskog generala Vlasova i upu ena za borbu protiv partizana Jugoslavije. Prvo je stigla na ovo podru je.

⁵⁴¹ Zbornik NOR-a V, knj. 20, str. 613.

⁵⁴² Arhiv IHRPH, Zagreb, f. KP-180-268. A.

željezni ku prugu Sisak-Sunja na 22 mesta, a na željezni koj pruzi Sunja-Dubica ruše neprijateljski teretni vlak.

Usljed poja avanja dejstva neprijatelja u dolini rijeke Kupe, na Baniji se prikupljaju 1, 2. i 4. banijska udarna brigada, dok je 3. bataljon udarne brigade i dalje u rezervi 4. korpusa NOVJ na Kordunu. Banijske brigade na Baniji usmjerene su u pravcu neprijateljskih garnizona i većih uporišta: Glina, Gora, Petrinja, Sisak, Sunja, Kostajnica. U toj situaciji Partizanski odred Banije rokira svoje bataljone: 1. hrvatski bataljon u »banijsko Pokuplje« - rejon sela Solina, 1. bataljon na liniju Gline—selo Greani, 2. bataljon na sektoru kotara Dvor, a 3. bataljon na zatvaranje pravca iz Kostajnice, preko sela ukura-Velešnje i Prevršca. U to vrijeme 2. bataljon »Miloš Avi« sa većom grupom omladinaca i omladinki kotara Dvor, pod rukovodstvom Adama Opa i a i Milke Crnjene Bjelac, 29. oktobra u Pounju demontira 7 km PTT linije. Materijal PTT bio je potreban za produžavanje polustalne partizanske PTT linije od Žirovca do Rujevca.⁵⁴³ Zatim je 1. eta 2. bataljona 1/2. novembra 1943. iz zasjede na cesti Kostajnica-Divuša, kod sela Kirišnice i Kuljana, likvidirala ustašu Milu Desetaka i etnika Mi u Rabljenovića. Ta dvojica »udruženih« neprijatelja uorta ilia su se i duže vrijeme izvodila zajednički »akcije« pljače i terora nad pojedinim, po njima, odabranim porodicama u hrvatskim i srpskim selima. Prilikom tih »akcija« predstavljeni su se prema potrebi, kao partizani, etnici, ustaše, itd. U toku akcije protiv te dvojice razbojnika iz pravca Kostajnice prema Dvoru na Uni naišla su 4 kamiona puna Nijemaca. Nijemci su na etu otvorili paljbu i smrtno ranili: zamjenika komandira 1. ete 2. bataljona Stevu Roksandi i a borca Dušana Medakovića Bejija, koji su se javili dobrovoljno da na cesti sa ekaju i likvidiraju te bandite.

Drugi bataljon je u šumi Zabarica kraj sela Matijeviće i Zakope 12. novembra rastjerao neprijateljsku domobransku radnu bojnu, koja je iz Bosanskog Novog i Dvora na Uni došla da sije e drva za neprijatelja. Radi političkog djelovanja na Hrvate u selima Pounja, 15. novembra 1. eta 2. bataljona »Miloš Avi«, po danu, prolazi selima: Unani, Golubovac i Divuša. U toj akciji eta nije nikoga dirala osim što je od mjesnih »divljih« ustaša zaplijenila pušku i pištolj i izvela dva para konja koje su ustaše ranije opljačkale u selima slobodne teritorije kotara Dvor na Uni.⁵⁴⁴

Grupisanjem partizanskih snaga na komunikacije u dolinama rijeke: Kupe, Save i Une ostala je relativno slabo zaštićena linija duž »suve meće« prema Cazinskoj krajini. Tu liniju teže su mogle zaštititi ete partizanske straže Komande mjesta kotara Dvor i Gline, te Komande mjesta Vrnograča, uz ostale zadatke - kontrola itave slobodne teritorije. Zatim, stalno ja anje Muslimanske milicije, zvane i »zeleni kadar«, koju je u Cazinskoj krajini formirao i njome komandovao iz partizana odbiegli Huška Miljković. Ja anje Muslimanske milicije zaplašilo je narod slobodnog područja Banije zbog mogućnosti ponovnog pokolja srpskog naroda sličnoj pokoljima 1941. godine.⁵⁴⁵ Zato je na području (sektor)

⁵⁴³ Zbornik NOR-a V, knj. 22, str. 285.

⁵⁴⁴ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 5-2/3, kut. 424A.

⁵⁴⁵ Adam Dupalo, *Topovi sa Cazina, Zbornik, Sedma banijska divizija, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1967*, str. 557.

kotara Dvor na Uni preba en i 3. bataljon PO Banije sa sektora kotara Kostajnica, a štab 4. korpusa NOVJ upu uje u Cazinsku krajinu 3. brigadu 8. kordunaške udarne divizije i 2. brigadu 7. banijske udarne divizije sa Korduna. Sa te dvije brigade organiziran je i 14. novembra 1943. izveden napad na neprijateljski garnizon 373. legionarske divizije »Tigar«. Garnizon Cazin je savladan, grad privremeno oslobo en, a zaplijenjena su, pored ostaloga, i 4 topa.⁵⁴⁶

Petog novembra, 2. i 3. bataljon PO Banije iz zasjede na cesti Vojlinja-Divuša, izme u sela Kirišnice i Kuljana, napali su neprijateljsku patrolu. Zarobljeno je 5 neprijateljskih vojnika i zaplijenjeno 5 pušaka. Jedna desetina 3. bataljona, ostavljena da kontroliše pravac iz Kostajnice, 17. novembra 1943. u selu Babina Rijeka opkolila je u jednoj ku i 4 ustaše i 2 etnika, koji su došli iz Kostajnice da plja kaju. »Udruženi« neprijatelji pružili su otpor. Desetini je uspjelo da zapali ku u u kojoj su neprijatelji izgorjeli.

Istovremeno, 17. novembra dijelovi 1. ete 2. diverzantskog bataljona GSH, na pruzi Kostajnica-Sunja, postavljenom minom ruše njema ki transportni vlak. Tom prilikom ubijena su 24 njema ka vojnika.⁵⁴⁷

Prvi hrvatski bataljon na cesti Petrinja-Glina napao je jednu njema ku kolonu kojoj nanosi gubitke. Od naroda hrvatskih sela 1. hrvatski bataljon saznao je da e neprijatelj uskoro napustiti Glinu i povu i se u Petrinju. Nakon tih vijesti štab 7. banijske udarne divizije, sa 3. i 4. banijskom udarnom brigadom, poja ava pritisak na neprijatelja u garnizonu Glina, napadaju i njegova okolna uporišta. Ubrzo zatim, i štab 4. korpusa NOVJ planira direktni napad na grad i garnizon Glinu. Dok su 3. i 4. brigada napadale na prostoru oko Gline, 1. hrvatski bataljon PO Banije bazira u selu Glinska Poljana, radi dejstva na komunikaciji Petrinja-Glina. U selu Glinska Poljana neprijatelj iz Petrinje i sela Gora opkolio je 20. novembra 1943, 1. hrvatski bataljon. Me utim, poslije 45 minuta borbe u okruženju, 1. hrvatski bataljon uspio se probiti iz okruženja, pod zaštitom jednog voda boraca. Vod koji je ostao radi zaštite probaja glavnine bataljona neprijatelj je prisilio da se povu e preko rijeke Kupe u Pokuplje. Tokom prelaska rijeke Kupe jedan borac se utopio.

Radi poja anja pritiska na neprijatelja u garnizonu Glina, 1. bataljon PO Banije, sa linije položaja: selo Donje Selište - selo Greani i selo Viduševac, 21. novembra 1943, preba en je u rejon sela Glinski Trnnik. U tom rejonu 1. bataljon ostaje da izvi a neprijatelja u Glini, a u slu aju da neprijatelj napusti Glinu, nare eno je da odmah u e u grad.⁵⁴⁸

Banijski odred u vrijeme napada na Glinu

Neprijateljski garnizon u Glini ostao je uvu en u slobodnu teritoriju izme u Banije i Korduna. Oslobo enje grada Gline i sela do Petrinje predstavljalje je zanimljiv operativni zahvat i za 7. i 8. diviziju i štab

⁵⁴⁶ Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 21, str. 166, knj. 22, str. 259.

⁵⁴⁷ Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 22, str. 36, 62.

⁵⁴⁸ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 22, str. 285, 286, 514.

4. korpusa NOVJ. Uspjeh u toj operaciji donio bi višestruke koristi NOP-u Banije i Korduna. Prvo, znatno bi se proširila slobodna teritorija sve do rijeke Kupe. Drugo, neposredno bi se povezale slobodne teritorije Banije i Korduna. Treće, znatno bi se poboljšala materijalna baza NOP-a, obuhvatajući hrvatska sela tadašnjih općina Gora, Jukinac, Stankovac, Bujica. Četvrto, poboljšali bi se uslovi za mobilizaciju hrvatskih masa u redove NOV i POJ, što je bio cilj od ustaničkih dana 1941. pa tokom itavog NOR-a.

U garnizonu Glina nalazila se mješovita posada neprijatelja: jedan bataljon iz njemačke SS divizije »Nordland«, jačine četiri etare, sa oko 600 vojnika, satnija ustaša, više od 60 žandara i do jedne bojne domobrana. Od naoružanja samo njemački SS bataljon raspolagao je sa 7 topova (od toga su 2 bila protivtenkovska), 10 teških mitraljeza, 40 puškomitraljeza, 30 automata, a ostalo su bile puške; satnija ustaša i bojna domobrana imale su formacijsko naoružanje - eta i bataljona, a žandari puške i 2 puškomitraljeza.⁵⁴⁹ Osim u Glini, neprijatelj je za zaštitu cesta Glina-Petrinja-Sisak imao nekoliko posada: selo Gora - oko 200 njemačkih vojnika iz 371. SS divizije »Nordland«; garnizon Petrinja - do 2.000 njemačkih vojnika, bojna do 700 domobrana, satnija ustaša i jedinice pri popunbenom vojnem području (okrug). U selu Hrastovici i okolini imao je oko 250 njemačkih vojnika, te oko 350 domobrana i ustaša.

Za napad na Glino i osiguranje napada iz pravca Petrinje, štab 4. korpusa NOVJ grupiše 7. banjamsku i 8. kordunašku diviziju. Za neposrednu podršku napada na Glino artiljerijski divizion 7. banjamske divizije pojačava artiljerijski divizion 8. kordunaške udarne divizije i baterijom haubica 100 mm iz korpusa, te etom tenkova od 10-15 tona težine (talijanski). Iz sastava Banijskog partizanskog odreda angažirani su 1. bataljon i 1. hrvatski bataljon »Josip Marjanović« za osiguranje pozadine brigade koje izvode napad, na Glino.

Napad na Glino brigade 7. banjamske udarne divizije izvode od 16 sati 23. novembra do 3 sata 25. novembra 1943. godine.

Bataljoni Partizanskog odreda Banije zauzeli su raspored iza banjamskih brigada: 1. bataljon u rejonu sela Majski Trn, a 1. hrvatski bataljon na liniji sela Donji Viduševac - selo Dvorište. Zadatak im je bio da osiguraju pozadinu brigade u napadu i da budu u stalnoj gotovosti da u u oslobodu Glino i u sela Glina-Gora.

Drugi i 3. bataljon PO Banije dobivaju zadatak da pojačaju osmatranje neprijatelja na svojim sektorima i, u slučaju da on kreće u pravcu Glina, da ga sprečavaju dok ne stignu naše jedne snage. U takvom rasporedu, 23. novembra, na dan napada na Glino, 2. bataljon »Milošavci«, radi spriječavanja komuniciranja neprijatelja, postavio je zasjedu na cesti Kostajnica - Dvor kod sela Kirišnica - Kuljani. Neprijatelj nije naišao. U toku povlačenja iz zasjede 1. eta 2. bataljona povlači i se kroz hrvatsko selo Gornji Kuljani. Iz jedne kuće otvorena je vatrica na etu i tom prilikom poginuo je politički komesar Čete Simo Stojić.⁵⁵⁰

⁵⁴⁹ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 3-1/3. kut. 812.

⁵⁵⁰ Zbornik NOR-a V, knj. 21, str. 514, knj. 22, str. 286.

Treći bataljon u vrijeme napada na Glinu vodio je manje sporadične borbe sa neprijateljskim patrolama iz bunkera za osiguranje željezničke pruge Kostajnica-Sunja-Sisak. Udarna eta u »banijskom trokutu« dejstvuje protiv etničkih grupa iz Sunje i Kostajnice koje nastoje da krstare po selima ovoga područja. U sprečavanju etničkih grupa i agitatora eta je postigla dobre rezultate.⁵⁵¹

Napad na Glinu nije uspio, a 8. kordunaška udarna divizija tokom osiguranja napada na Glinu uspjela je zauzeti selo Hrastovici kraj Petrinje. U Hrastovici je razbijena itava eta iz njemačkog puka »Danmark« (Danska), iz sastava 371. njemačke SS divizije »Nordland«, a ostatak neprijatelja pobjegao je u Petrinju.

Dana 26. novembra neprijatelj iz Petrinje uspio se tenkovima probiti preko sela Gora i ojačati neprijateljski garnizon u Glini. Vijesti da bi neprijatelj mogao napustiti grad Glinu bile su netačne, jer je neprijatelj u dolinu rijeke Kupe dovela i 371. njemačku SS diviziju »Nordland« sa istočnog fronta, radi nove ofanzive protiv glavnih snaga NOVJ.

Neprijatelj je završavao pripreme za ofanzivu koju i započeo 6. decembra 1943. na slpobodno područje Banije, odnosno protiv 7. banjamske divizije NOVJ i Partizanskog odreda Banije.

U međuvremenu, od napada na Glinu do po etaka Šeste neprijateljske ofanzive na Baniju i Kordun, 6. decembra 1943. zamijenjen je komandant 1. hrvatskog bataljona »Josip Marjanović«. Dotadašnji komandant bataljona Vlado Bakarić je povučen je nazad, u 7. banijsku udarnu diviziju, a za komandanta bataljona postavljen je dotadašnji zamjenik komandanta Stevo Vujić. Za novog zamjenika političkog komesara bataljona postavljen je Josip Dure Broz, a za zamjenika komandanta Veljko Broz.

Komandant 2. bataljona »Miloš« avio je Milan Bajlović Baja upućen je na oficirski kurs, a njegovu dužnost preuzeo je Mirko Bajić.

Partizanski odred Banije sa jedinicama 7. banjamske udarne divizije djelimično učestvuje u borbama tokom šeste neprijateljske ofanzive na Baniju, odnosno neprijateljske operacije »PANTER« od 6. do 30. decembra 1943. godine.

Protiv etničkih eta i Udarni bataljon u »Trokutu«

Dio kotara Kostajnica - »banijski trokut« - u NOB-u posebna je tema za izuzetan avanžirajući obradu. Zbog svoga položaja to područje je imalo veliki značaj za NOB na Baniji, ali i za neprijatelja, pogotovo za saobraćaj i veze. Željezničke pruge Zagreb-Sisak-Sunja-Novska i Sunja-Kostajnica-Banjalučka i Bihać bile su žila »kučavica« neprijateljskog saobraćaja. Zato je te pruge i ceste neprijatelj nastojao osigurati po svaku cijenu. Držao je stalno jake snage u garnizonima: Sunja, Kostajnica, Dubica i uporišta duž tih saobraćajnica. Istovremeno, ustaške vlasti poduzimale su sve mjeru da sprječi razvoj NOP-a na tom području - od pokrštavanja, mobiliziranja ljudi u domobranske radne jedinice do genocida nad itavim selima. U radu za pridobivanje pristalica među

srpskim narodom od 1941. do 1945. godine isti e se bivši funkcijonar HSS-a, ustaški tabornik, opina Staza i Crkveni Bok, Petar Krznari, te predstojnik kotara Kostajnica Pavle Katin i i neki drugi. Ta su nastojanja bila o igledna ve 1941. godine, kada su itava sela pokrštavana na katoli ku vjeru. Nakon »prijelaza« u rimokatoli ku vjeru, organizirane su i velike proslave, i to 26. oktobra 1941. u selu Crkveni Bok za itavu opinu, a 10. novembra u selu Staza, tako e, za itavu opinu.⁵⁵² Neprijatelj je koristio svaku priliku, a pogotovo vrijeme velikih neprijateljskih ofanziva da ljudi tog podru ja pozove u svoje vojne jedinice. No, kada je rije o srpskom dijelu stanovništva, neprijatelju je to samo djelimi no uspijevalo. Njegove namjere osuje ivala je relativno jaka partizanska i skojevska organizacija, te drugi organi i organizacije NOP-a na tome podru ju.⁵⁵³

U ovoj obradi nije mogu e detaljnije razmatrati problem »banijskog trokuta«. Zatoemo se više zadržati na pitanju razvoja partizanskih snaga na ovom podruju.

Kako je pomenuti partizanski odred »Trokut« koncem 1941. godine ušao u sastav 3. bataljona Partizanskog odreda Banije, sve do jeseni 1943. godine na tom podruju nisu razvijene partizanske jedinice nego je ljudstvo sa toga podruja odlazilo u sastav Partizanskog odreda Banije, kasnije u banijske partizanske brigade i 7. banijsku udarnu diviziju. Tokom 1942. osnovani KK KPH Kostajnica, kao i KK SKOJ-a, Kotarski odbor AFŽ-a, a 1943. godine osnovani Kotarski NOO stalno su djelovali, iako pod teškim uslovima. Partizanska jedinica se nije mogla održati na tome podruju, pogotovo se nisu mogle izvoditi akcije. Navedeno je da je stanovništvo sela Slabinja, Živaja i okolnih sela masovno odlazilo na Kozaru i tamo se uklju ivalo u NOP.⁵⁵⁴

U opisanoj teškoj situaciji na tom podruju, ve u prvoj polovini 1942. godine, osim Nijemaca, ustaša, domobrana, te jakog djelovanja HSS-a, pojavili su se i prvi izdajnici iz srpskih redova. Privremeni KK KPH Kostajnica u izvještaju od 11. marta 1942. godine, pored ostalog, pisao je da se javlja utjecaj velikosrba, a da korijen toga vodi u ustašku »kuhinju«, i si.⁵⁵⁵

Tokom 1943. godine, koriste i odsutnost 7. banijske udarne divizije sa Banije, neprijatelj je poja avao svoj razorni rad, da bi u jesen 1943. godine pristupio formiranju »Srpskih samozaštitnih jedinica«. U Kostajnici »Srpsku samozaštitu« osniva trgovac povratnik iz SAD Stevan Senkovi i drugi; vremenom pridobijaju 125 ljudi. U okolini Sunje, bivši saradnik NOP-a Marko Košuti i drugi, u saradnji sa ustaškim tabornikom Petrom Krznari em i njema kim majorom Karlom Grušom, rukovodiocem ispostave GESTAPO-a u Sunji, okupljaju izdajnike iz srpskih redova sa dijela kotara Kostajnica i dijela kotara Petrinja. Vra ali su se ak i

⁵⁵² Arhiv IHRPH, Zagreb, neprijateljska grafa, arhiv br. 2856, Izvještaj kotarskog predstojnika kotara Kostajnica od 27. oktobra 1941. godine.

⁵⁵³ Milutin Omazi, Zbornik, *Sisak i Banija 1919-1941. godine*, Sisak 1974. godine, str. 665-685. Isto, Stevo Borojevi, str. 686-687, Dragan Studen, str. 461-468, Dragutin Stojakovi, str. 456-160.

⁵⁵⁴ Samo iz sela Ivanjskog Boka u partizanske jedinice 1942. godine otišlo je više od 50 ljudi. Od tih je 30 bilo u 7. diviziji na Neretvi i Sutjesci, a vratila su se samo dvojica.

⁵⁵⁵ Arhiv IHRPH, Zagreb, kut. KP-176/2.

neki etni ki ideolozi iz Beograda i Srbije, koji su 1941. godine pobjegli ili iseljeni. Najpoznatiji po zlodjelima bili su etni ki emisari Nikola Rudi , Janko Zeba i neki drugi.

Okupljeni u Sunji i oko Sunje, pod okriljem neprijatelja i neprijateljskih tajnih službi GESTAPO-a i UNS-e, oni tokom jeseni 1943. godine osnivaju »Srpsku samozaštitnu brigadu Korduna i Banije«. Rukovode i sastav neprijateljske jedinice bio je:

- komandant Joco Bogovi ,
- mobilni oficir, a zatim komandant 1. bataljona, Vojica Baji Vojo,
- komandant Vojica Baji (1. bataljon),
- komandant Ljuban Baji , (2. bataljon), a kasnije i
- komandant Nikola Begovi , dezerter iz 3. banijske udarne brigade, (3. bataljon).⁵⁵⁶

U isto vrijeme i HSS po inje da formira jedinice »Bijela garda«. Cilj tih jedinica bio je okupljanje Hrvata koji ne žele u ustaše i domobrane, da ne bi otišli u partizanske jedinice.

Brojno stanje »Srpske samozaštitne brigade Korduna i Banije« u Sunji kretalo se od 120-150 ljudi. Me utim, u vrijeme popune 7. banijiske udarne divizije, plaše i se odlaska divizije sa Banije, neki su Srbi pokleknuli i prešli u »Srpsku zaštitu«. Iz op ine Crkveni Bok otišlo je te jeseni u Sunju oko 80 ljudi. Neki su otišli u Kostajnicu kod Stevana Senkovi a. U tim jedinicama zapo eli su vrbovanje partizanskih kurira, aktivista i pripadnika NOO za vodi e ustaško-domobranksih i njema - kih jedinica, te pridošlim dijelovima 1. konji ke koza ke divizije (erkezi).⁵⁵⁷

Okružni komitet KPH za Baniju sa Kotarskim komitetom KPH Kostajnica sagledava novonastalu situaciju i zaklju uje da »banijski trokut« više ne može i ne smije ostati bez partizanskih jedinica. Zato se pristupilo formiranju Protiv etni ke ete za »banijski trokut« tokom oktobra i novembra 1943. godine. Zadatak Protiv etni ke ete bio je obra un sa etnicima u »Srpskoj zaštiti«, sa ustaškim snagama, suzbijanje etni kog utjecaja na srpsko stanovništvo, te utjecaja ustaša i HSS na hrvatsko stanovništvo, što je zna ilo da uz brze i stalne pokrete eta mora stalno boraviti na tome terenu.

Na osnovu navedenog zaklju ka OK KPH za Baniju, KK KPH Kostajnica, uz punu pomo politi kog komesara bataljona iz 7. banijske udarne divizije Milana Kneževi a, prikupio je sa podru ja kotara Kostajnica i iz PO Banije 76 boraca. Trinaestog novembra 1943. godine u selu Borojevi i, formirana je Protiv etni ka eta za »banijski trokut«.

eta je podjeljenja u tri voda. Za komandira ete postavljen je Ljubiša Crnojevi , rodom iz sela Veliko Kr evo. Politi kim radom, umjesto komesara ete, rukovodio je Milan Kneževi . Za zamjenika politi kog komesara - partijskog rukovodioca - postavljen je Mi o Boj i , rodom iz sela Meminska.

Odmah poslije formiranja ete je preko sela Veliko Kr evo, rijeke Sunje i Gornjeg Hrastovca otišla na podru je »banijskog trokuta«. Komanda ete bila je potpuno samostalna u odre enim zadacima i ovlaš-

⁵⁵⁶ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 7/33, kut. 1614.

⁵⁵⁷ Arhiv IHRPH, Zagreb, kut. KP-181/392. Izvještaj OK KPH za Baniju.

enjima OK KPH za Baniju.⁵⁵⁸ Me utim, eti su punu podršku pružali sekretar KK KPH Kostajnica Dragan Miti, zatim lanovi KK KPH i KK SKOJ-a kotara Kostajnica. Oni kao politi ki radnici pomažu Protiv etni koj eti obavještenjima i savjetima.

Stalnim obilaženjem srpskih sela u »banijskom trokutu«, sve do obala rijeke Save i prema rijeci Uni, eta je uspjela da se održi na tome prostoru, sagone i »Srpsku zaštitu« (etnike) u neprijateljske garnizone Kostajnica, Sunja, te u neprijateljska uporišta postavljena duž pomenu-tih komunikacija. Jedan od prvih uspjeha ete, bio je baš to, što se srpski zaštitnici (etnici) sklanjaju pod okrilje neprijatelja, ime su naro-du jasno pokazali gdje spadaju. Pojavljuju i se tu i tamo ispadima iz neprijateljskih garnizona, uz manje ili veće akcije protiv organa NOP-a, i vode i neprijateljske jedinice u pokretima na slobodnu teritoriju, pri-padnici »Srpske zaštite« plja kaju sela i hvataju ljudе, zatim ih predaju ustašama ili Nijemcima, a pojedince su sami premla ivali i maltretirali. U »Srpske samozaštitne jedinice« od tada odlaze, uglavnom, dezerteri iz partizanskih jedinica, ljudi skloni plja ki i ostalim porocima. Dezer-teri iz partizanskih jedinica sa Banije, plaše i se da ih Protiv etni ka-eta ili eta partizanske straže Komande mjesta Kostajnica - Petrinja ne uhvate i vrate nazad u jedinicu, u krajnjem sluaju bježali su u Sunju, Kostajnicu, i si. Strah dezertera od hvatanja i vraanja u jedinicu naro-ito je porastao kada je jedan od uhvaenih dezertera, na zahtjev OK KPH za Baniju, osu eni i strijeljan u 4. banijskoj brigadi. Strijeljanje je izvršeno u selu Lušani kod Petrinje, što se brzo pro ulo, sje a se po-liti ki komesar 4. banijske brigade Dušan Jandri.

I u Dvoru na Uni Sreten Krnjaji, Milan Cvetoević Princ, Miodrag Gorkan, Dušan Čermanović, i neki drugi, okupljaju dezertere i koleb-ljivce iz srpskih redova u garnizonu Dvor na Uni. U jesen 1943. godine i oni pristupaju formiranju »Srpskog samozaštitnog gvozdenog puka«, koji nije imao više od 48 do 60 etnika. Za komandanta »Srpskog sa-mozaštitnog 'gvozdenog' puka« u Dvoru na Uni, etni ki vojvoda pop Momilo uji iz Dalmacije uputio je etni kog majora Marka Crnjeniću, rodom iz sela Vrpolja. Svojom naredbom broj 6. od 7. februara 1944. godine, vojvoda uji je taj »puk« uključio u svoj Drugi bosanski kor-pus.⁵⁵⁹

Bilo je pokušaja organiziranja etnika i na kotaru Glina, ali za to nije bio uslova. Sa pripadnicima »Srpske samozaštite« voena je borba do njihovog uništenja, oemu e još biti rije i.

Šesta neprijateljska ofanziva ili operacija »Panter«

Šesta neprijateljska ofanziva protiv glavnih snaga NOVJ započela je skoro istovremeno u isto noj Bosni, u Dalmaciji, u srednjoj Hrvatskoj operacijom »PANTER« na Baniji i Kordunu, od 6. do 30. decembra 1943. godine.

⁵⁵⁸ Iz pismene izjave autoru, komandira Protiv etni ke te, Ljubiša Crnojevića.

⁵⁵⁹ Šestorice Ličina, Vjesnik, Zagreb, 16. januara 1986.

Partizanski odred Banije do 7. decembra 1943. grupisao je oko Gline sva etiri svoja bataljona 1. bataljon u rejonu sela Majski i Glinski Trtnik, 2. bataljon u rejonu sela Ravno Raš e-Maja, 3. bataljon u rejonu Gornje Selište-selo Balinac (Balti a brdo), 1. hrvatski bataljon u »banijskom Pokuplju« sa jednom etom u rejonu sela Ha er, a sa dvije ete u rejonu sela Viduševac. Zadatak bataljona Partizanskog odreda Banije u blizini neprijateljskog garnizona Gline bio je sprijeavanje nastupanja neprijatelja iz Gline u sela slobodne teritorije i suzbijanje plja ke. Odred je imao ukupno 579 boraca i starješina bez Udarne ete u »banijskom trokutu«, koja je potpala pod OK KPH za Baniju. Najveći problem odreda bio je nedostatak municije za oružje kalibra 7,9 mm.

Borbe sa neprijateljem iz Gline u toku operacije »PANTER« Partizanski odred Banije po inje 15. decembra 1943. na položajima Majski i Glinski Trtnik, Ravno Raš e i sela Prijeka-Maja.⁵⁶⁰

Nastupanje njemačke legionarske 371. SS divizije »Nordland« pravcem Karlovac-Ogulin, preko Korduna i Petrove gore, usporile su jedinice 8. kordunaške udarne divizije i Partizanskih odreda Korduna. Uspjela je da prije e Kordun, ali krajnje iscrpljena dostiže liniju Gline-Topusko-Velika Kladuša. Usljed toga neprijatelj je na slobodno podruje Banije i na Šamaricu u toj operaciji krenuo tek 12. decembra 1943: sa snagama 1. konji ke koza ke divizije i ustaško-domobranskim snagama kre e iz rejona Petrinja, Sunja, Kostajnica prema položajima 1. i 3. banijske udarne brigade na liniji sela Borojevi , Knezovljani, Mlinoga-Banuga.

Prva i tre a banijska udarna brigada usporavaju nastupanje 1. konji ke koza ke divizije sve do 15. decembra, nanose i joj osjetne gubitke u rejonima koncentracije - sela Panjani, Kostajni ki Majur i drugdje. Zatim su dijelovi 371. njemačke SS divizije »Nordland« i ustaško-domobranske snage krenuli iz Gline i Topuskoga, a dijelovi 373. legionarske divizije »Tigar« i ustaško-domobranske snage iz Pounja, sa ciljem da okruže 7. diviziju i PO Banije.

Tokom 15. decembra neprijatelj je iz doline Gline prodrio do sela Prijike, a rano ujutro 16. decembra započeo nastupanje i iz garnizona Gline. Prvi bataljon Partizanskog odreda Banije prihvatio je borbu na pravcu Majski Trtnik-Glinski Trtnik u 1 sat 16. decembra. U toj situaciji štab 7. banijske udarne divizije, sa 1. i 3. brigadom, poslije dubokih prodora i udara po neprijatelju u njegovoj pozadini, posjeda položaje na liniji sela Kozaperovica - Klasni .

Poslije dvo asovne borbe 1. bataljon Partizanskog odreda Banije na pravcu Majski Trtnik-Glinski Trtnik nanio je neprijatelju osjetne gubitke iz zasjede. Zbog nedostatka municije za oružje kalibra 7,9 mm bataljon se morao povući. Tom prilikom ranjen je komandant bataljona, poručnik Ostoja V. Begović, i jedan borac. Bataljon se povukao na položaje kod sela Drenovac. Istovremeno je i 2. bataljon prihvatio borbu sa neprijateljem kod sela Prijeka-Maja, ali se ispred nadmo nijeg neprijatelja morao povući u selo Dragotinu.

⁵⁶⁰ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 10/1-4; 30-4, kut. 424/B; Uroš Krunić, *Sedma banijska divizija*, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1967, str. 583-586.

Tokom 16. decembra do 10 sati neprijatelj iz Gline i sela Prijeka prodro je do novih položaja 1. i 2. bataljona PO Banije, drže i glavne snage duž ceste Glina-Maja-Klasni . Na tim položajima 1. i 2. bataljon PO Banije, uz poja anje jednog bataljona 3. banjiske udarne brigade, vode teške borbe. U borbi na tim položajima pognuo je i politi ki komesar Partizanskog odreda Banije Milan Ratkovi Ra ak. Do kraja dana neprijatelj je uspio da ovlada selima: Bijele Vode, Mali Gradac, Koza-perovica, Donji Klasni . U svakom selu od Gline do dostignute linije neprijatelj je plja kao i zapalio po nekoliko ku a.

Tre i bataljon Partizanskog odreda Banije i dalje je držao položaje na Balti a brdu i kod sela Borovite, prema Topuskome. Na tim položajima 19. i 20. decembra vodi borbu sa neprijateljem koji nastupa opim pravcem: selo Mala Vranovina-selo Borovita-selo Hajti -selo Bu-zeta. U ovim borbama 3. bataljon je zarobio dva njema ka vojnika i zaplijenio dva jaha a konja.

Odred je zaplijenio etiri karabina, etiri para vojni kih uniformi. Gubici odreda bili su dva poginula i tri ranjena.⁵⁶¹

U širem rejonu Žirovac, Brubno, Obijaj i Bojna nalazio se zbjeg naroda iz kotara Glina, koji je trebalo zaštititi, i svi okružni organi Banije, sa Komandom vojnog podru ja Banije, ija je eta za vezu držala položaje kod sela Brubno.

U vrijeme prelaska Šamarice i pretresa terena, uz pomo doma ih izdajnika neprijatelj je pronašao i oplja kao nekoliko tajnih skladišta - zemunica u širem rejonu sela Brezovo Polje. Zatim je u Šamarici, širi rejon Debelo brdo, zapalio šumsku partizansku bolnicu - baraku - i otkrio tajnu bolnicu pod zemljom sa 37 teških ranjenika, 5 bolniara i dr Belom Konom. Zarobljeni ranjenici, prema neprijateljevim podacima, evakuirani su u Glinu, zatim preko Siska u Zagreb. Nekolicina od njih je poslije izlije enja zamijenjena.⁵⁶² U rejonu sela avlovica neprijatelj je strijeljao nekoliko zarobljenih boraca i civila, a 19. decembra ustaška bojna, koja se vra ala iz rejona sela Ljeskovca u Dvor, spalila je selo Gage i masakrirala veliki broj seljana i izbjeglica, koje je neprijatelj zatekao u tome selu.

Poslije 20. decembra neprijateljske glavne snage po ele su da se povla e u pravcu polaznih garnizona, ostavljaju i dijelove u dodiru sa našim snagama. U toj situaciji Partizanski odred Banije sa 1. i 3. bataljonom dejstvuje kod sela Hajti a i Obljaja, a 2. bataljon »Miloš avi « upu uje grebenom Šamarice na njegov raniji sektor kod Dvora na Uni. Bataljon se probio izme u neprijatelja do sela Udetina i Vrpolja, odakle sadejstvuje 2. banjiskoj brigadi iz pravca Žirovca i Gvozdanskog, te 4. banjiskoj brigadi iz pravca Ljubine šume prilikom napada na Grubeši a brdo.

U to vreme štab 7. banjiske udarne divizije odlu uje i organizira protivnapad u pravcima: 1. i 3. brigada opštim pravcем: Žirovac-Klasni -Glina-Petrinja, 2. brigada: Žirovac-Gvozdansko-Dvor, 4. brigada poslije odbijanja neprijatelja iz pravca Bužima i Bosanske Otoke sadejstvu-

⁵⁶¹ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 5-5, kut. 424/B.

⁵⁶² Ljuban ura , *Od zemunice do slobode*, Zbornik; Sedma banjiska divizija, Vojnoizdava - ki zavod, Beograd, 1967, str. 573-580.

je 2. banijskoj brigadi, a sa 2. bataljonom »Miloš avi« Partizanskog odreda Banije dejstvuje u pravcu Dvora.

Do 30. decembra, pod snažnim pritiskom naših snaga, neprijatelj se povukao, kada su jedinice 371. njemačke SS divizije »Nordland« započele ofanzivu na Pokuplje i Turopolje, a 1. konjička divizija posjela garnizone: Glina, Petrinja, Hrastovica, Sisak, Sunja-Kostajnica, Dubica. Njemačka 373. legionarska divizija »Tigar« povukla se u svoje polazne garnizone za osiguranje komunikacija u dolini rijeke Une: Kostajnica-Dvor-Bosanski Novi-Bihać, i dalje prema Jadranskom moru.

Partizanski odred Banije, poslije borbi tokom šeste neprijateljske ofanzive, 28. decembra 1943. od svoja 603 boraca i starještine daje za popunu 7. banijske udarne divizije oko 200 boraca.⁵⁶³ Uđarna eta u »banijskom trokutu« stavljena je pod neposredno rukovodstvo OK KPH za Baniju, a preko KK KPH kotara Kostajnica. Novi raspored bataljona Partizanskog odreda Banije bio je:

1. bataljon - u rejonu sela Majske Poljane,
1. hrvatski bataljon »Joso Marjanović« - u »banijskom Pokuplju«, na liniji selo Hadjer-selo Viduševac.
- 3. bataljon - u rejonu sela Balinac-Selište,
- 2. bataljon »Miloš avi« - na sektoru kotara Dvor.⁵⁶⁴

Iz toga rasporeda dana 4. januara 1944. godine 1. hrvatski bataljon »Joso Marjanović« ušao je u sastav 4. banijske udarne divizije, kao njen 4. bataljon.⁵⁶⁵

⁵⁶³ Arhiv IHRPH, Zagreb, f. KP-181-311.

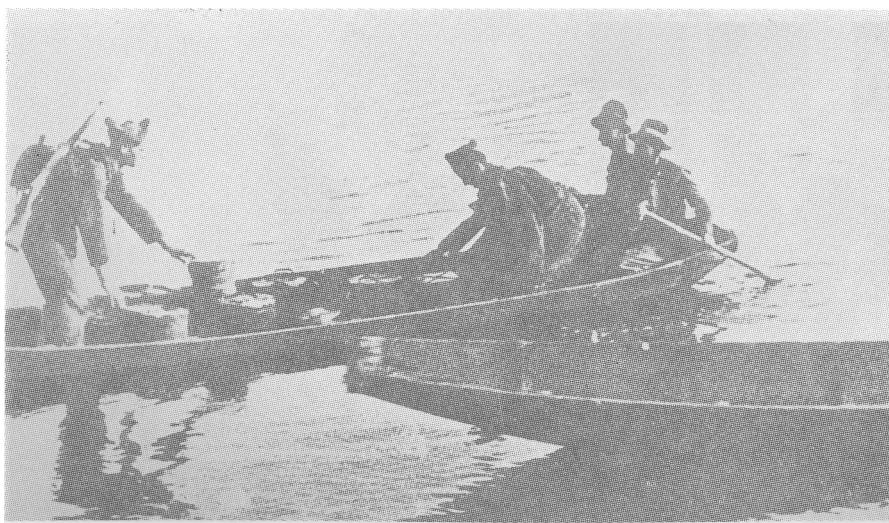
⁵⁶⁴ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 10/1¹, kut. 424/B; reg. br. 9/23, kut. 1614.

⁵⁶⁵ Vladimir Bakarić, *Sve ano u sastav 4. brigade*, Zbornik, *etvrta banijska brigada*, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1976, str. 128-129; Ljuban Pavlović, *Borbeni pia hrvatskog bataljona*, Zbornik *etvrta banijska brigada*, str. 130-137, VIZ, Beograd, 1976.



Partizanski svatovi u selu Klasni , na Baniju 1943.

*Borci Dvanaeste slavonske brigade prevoze hranu preko Save u Baniju,
Liku i Kordun, ljeti 1943.*





Žene Baijije pomažu borcima nositi municiju, okolica Gline 1943.



Izvršni odbor Okružnog narodnooslobodila kog odbora za Baniju, 1943.



*Polaznici kursa za omladinske rukovodioce, Klasni na Baniji,
23. jula 1943.*

Omladinske radne brigade na Baniji, 1943.





Milan Tmini Mi o,
komandant
Partizanskog odreda
Banije drugog sastava

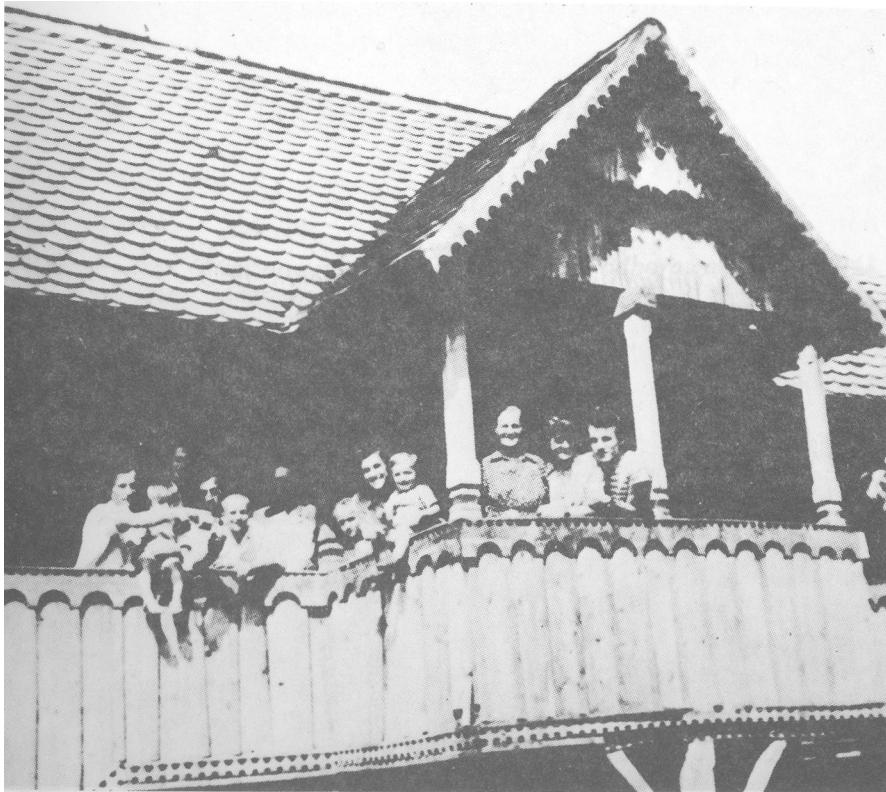


Dušan Jandri ,
politički komesar
Partizanskog odreda
Banije drugog sastava



Miro Bakra ,
komandant
Partizanskog odreda
Banije, mart-april 1943.

Ku a Milke Vu kovi u selu Trnovac - sjedište štaba PO Banije





Petar Maljković, komandant Partizanskog odreda Banije, maj-jun 1943.

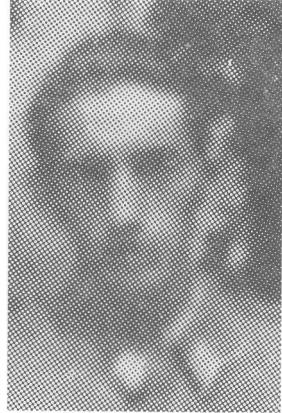


Stivo Bevandić i Stanko Miljević, obavještajni oficiri u Partizanskom odredu Banije

Gojko Tintor, Josip Marjanović Joso, komandant Partizanskog narodni heroj ije ime odreda Banije, nosi Prvi hrvatski bataljon PO Banije jul 1943 - jul 1944.

Vladimir Bakari, prvi komandant Prvog hrvatskog bataljona »Joso Marjanović«





Josip Kovačević Joso,
prvi politički komesar
Prvog hrvatskog
bataljona
»Joso Marjanović«

Štab Partizanskog odreda Banije sa Prvim bataljonom na maršu u jesen 1943. godine. Na elu kolone komandant odreda Gojko Tintor i zamjenik komesara Andrija Pejnović

lanovi OK KPH i komande područja Banije s osobljem, novembra 1943.





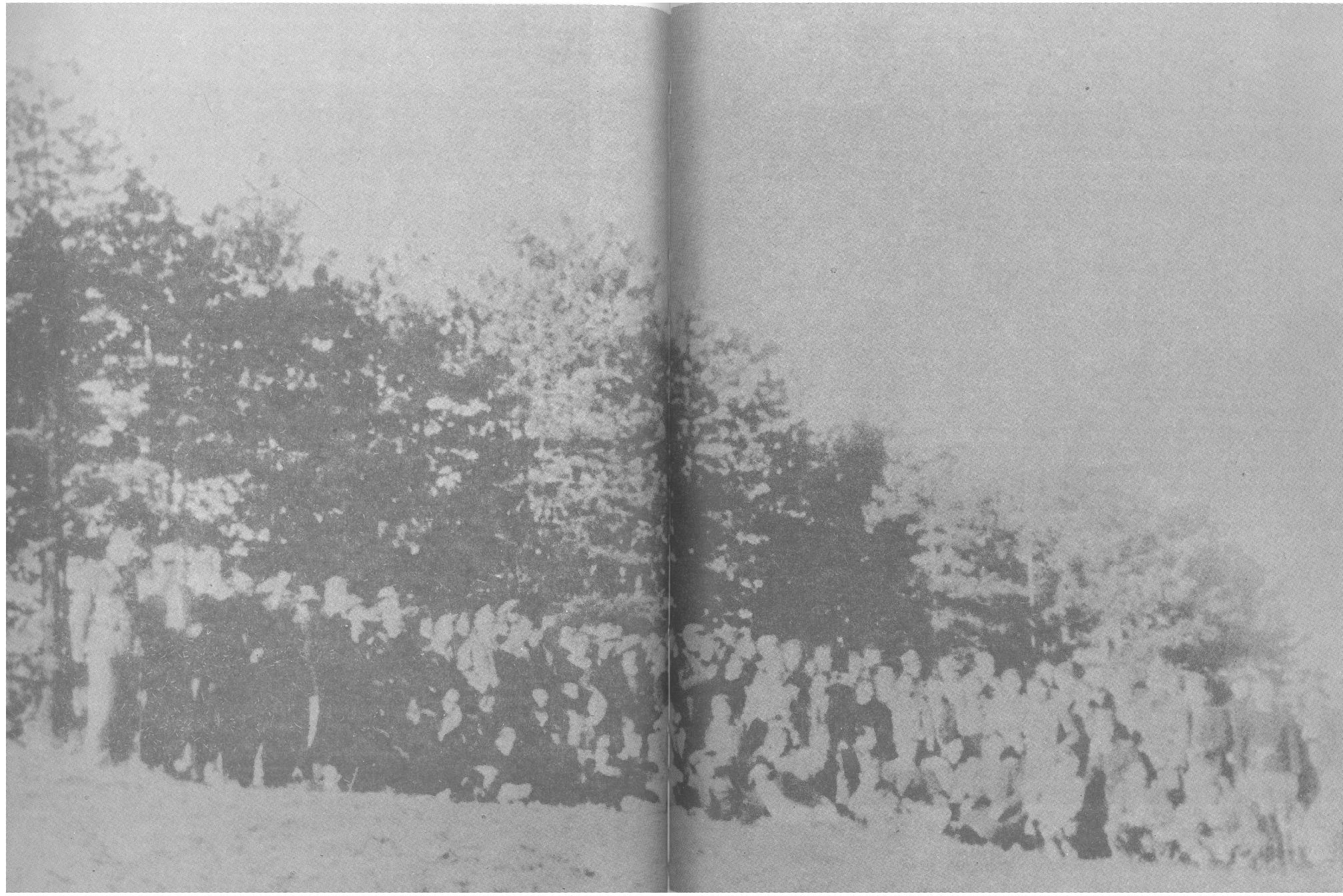
*ehoslova ka brigada NOV »Jan Žiška
Z Trocnova«, u maršu u Slavoniji, 1943.*



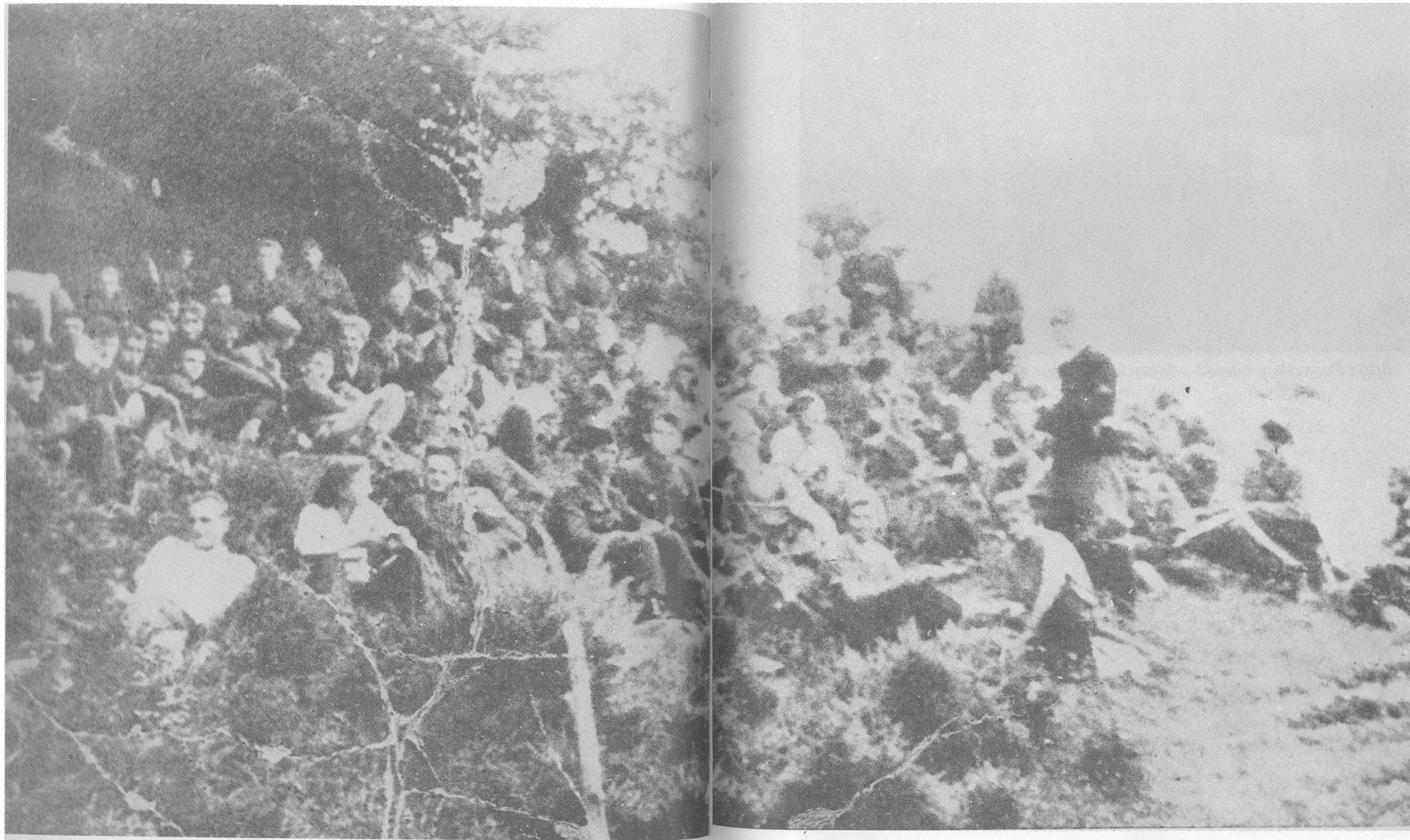
*Ljubiša Crnojević Ljuban, komandir
Udarne ete za »banijski trokut«*

*Narod »banijskog trokuta« ispra a borce
Sedamnaeste brigade pri njezinu
povratku u Slavoniju, augusta 1943.*





Sudionici Druge okmžne partijske konferencije KPH za Baniju,
održane od 20. do 22. oktobra 1943.



Partijska konferencija komunista Sedme brigade Sedme banijske divizije na-
kon Pete neprijateljske ofanzive, 1943.



Borci Posavskog odreda prelaze iz Posavine u Baniju, sredinom 1943.



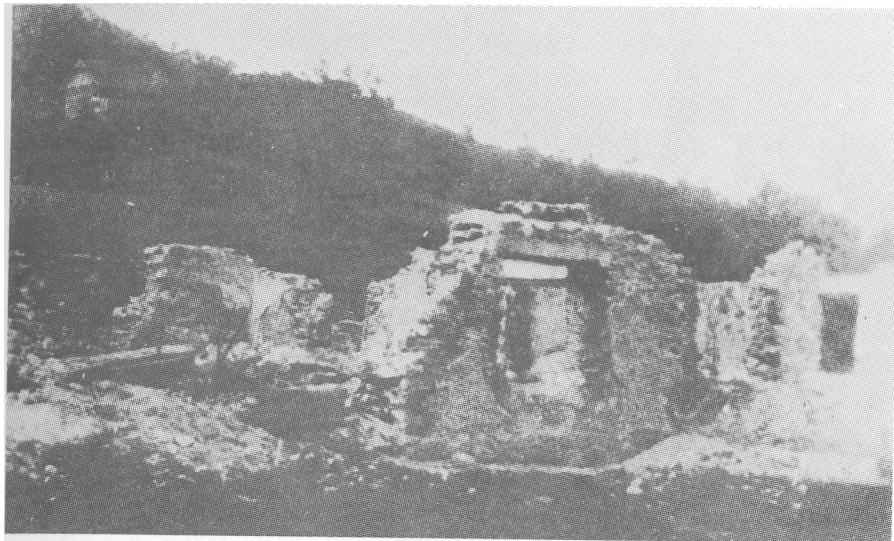
Borci Sedamnaeste brigade prelaze Savu u odlasku na Baniju, jula 1943.



Narod Banije vraća se preko Like svojim domovima nakon završetka ofanzive, marta 1943.

Štab Sedme banijske divizije na Zelengori, juna 1943.





Ostaci bombardirane zgrade Komande banijskog vojnog podruje u Donjem Žirovcu, januara 1943.



Izbeglice s Banije na putu Glamoč-Livno, januara-februara 1943.

etvrti dio

Partizanski odredi Banije 1944. godine

Glina je oslobo ena

Povla enje njema kog legionarskog SS bataljona 371. nema ke divizije »Nordland« u ofanzivu na Pokuplje i Tropolje omogu avalo je da se i preostali dijelovi garnizona iz Gline povuku u Petrinju. Zato je štab 7. banijske udarne divizije, odmah poslije šeste ofanzive, zapo eo borbeni pritisak na dijelove 1. kojni ke koza ke divizije izme u Gline i Petrinje. Za posredno ugrožavanje Gline angažovane su 1. i 4. banijska udarna brigada i Partizanski odred Banije sa 1. i 3. bataljonom, te 1. hrvatskim bataljonom. Dok 1. i 4. banijska udarna brigada napadaju neprijateljske posade u selima: Prekopa, Kihalac, Marin-Brod, Graberje i Gora, bataljoni Partizanskog odreda Banije drže blokadu grada Gline: 1. hrvatski bataljon u »banijskom Pokuplju«, 1. bataljon u rejonu Majske Poljane, a 3. bataljon u rejonu Selište-selo Balinac. Tre i bataljon je sa ekao neprijatelja iz Gline 28. decembra kod sela Šibine, a 31. decembra kod sela Hajti a. Oba puta neprijatelj je, uz gubitke, vra en u Glinu. U tim napadima poginuo je vodnik Milan Dragaš iz 3. bataljona.

Istovremeno, dijelovi 2. bataljona »Miloš avi « poslije vra anja neprijatelja u Dvor i Pounje (27. decembra) i zasjedi na cesti Dvor-Kostajnica zarobili su jednog legionara. Narednog dana, 28. decembra, 2. bataljon u šumi Žabarica, kod sela Matijevi a i Zakope, napao je legionare dok su sjekli drva. Gubici neprijatelja bili su jedan ubijen i 5 ranjeno. Zaplijenjena su 3 karabina.⁵⁶⁶

Pri napadima 1. i 4. banijske udarne brigade 7/8. januara. 1944. na neprijateljske posade u selima: Prekopa, Kihalac, Graberje, pravac od Gline osigurava 1. bataljon PO Banije kod sela Majska Poljana-Jukinac i neprijatelju nanosi teške gubitke - 47 mrtva i više ranjenih, te ruši most kod sela Majske Poljane. Slijede e no i, 8/9. januara, 1. i 3. bataljon PO Banije izvode fingirani napad na garnizon Glinu radi uznemiranja neprijatelja. Te iste no i 3. banijska udarna brigada prodire do predgra a Siska i Petrinje upadom u sela: Novo Selo, Pra no i Moš enica. Akcije naših snaga prisilile su neprijatelja da napusti garnizon Glinu 10/11. januara 1944. i da se povu e u selo Goru i Petrinju.

Prva i 4. banijska udarna brigada nastupaju za neprijateljem i izbijaju na liniju sela: Gornja Ba uga-Stražnik-Gora, pripremaju i se za napad na uporište u selu Gora.

Prvi bataljon PO Banije iz sela Majske Poljane, a 3. bataljon iz sela Gornje i Donje Selište, 11. januara 1944. godine prvi ulaze u Glinu. Ti bataljoni od 11. do 17. januara saniraju situaciju u Glini. Zatim je 1. bataljon privremeno upu en na sektor Dvora, a 3. bataljon na svoj raniji sektor: Kostajnica-Sunja-Sisak.⁵⁶⁷

U oslobo enu Glinu ulaze i lanovi Komande mesta kotara Glina, sa komandantom urom Vuji em Bratom na elu. Tokom januara 1944. godine Komanda mesta kotara Glina preformirana je u Komandu mesta grada Glina, sa komandantom Dušanom Sužnjevi em ikom na elu, a uro Vuji je 25. januara postavljen za zamjenika komandanta Partizanskog odreda PO Banije. Komanda mesta Glina formira dvije ete Partizanske straže: 1. eta Partizanske straže za podru je kotara u Klasni u, komandir Milan Bira Rokvi , te za grad Glinu i neposrednu okolinu, komandir Stevo Mrakovi . Kasnije je formirana i eta Partizanske straže KM Glina za »banijsko Pokuplje« u selu Stankovac, komandir Miloš Brki .

Oslobo enjem Gline završena je još jedna etapa borbi Partizanskog odreda Banije i nastala nova - uporna odbrana i kontrola proširene slobodne teritorije.⁵⁶⁸

Prvi bataljon Partizanskog odreda Banije u novoj etapi borbe dejstvuje protiv neprijatelja na liniji: selo Gornja Ba uga-selo Strašnik-selo Gora. Na toj liniji bataljon esto vodi borbe za selo Gora, koje je zbog svoga položaja bilo vrlo važno za sigurnost slobodnog podru ja oko Gline, ali i vrlo važno za neprijateljsko osiguranje garnizona Petrinja. Zato su 1. i 4. banijska brigada pod osiguranjem 3. brigade od Petrinje izvršile napad na neprijatelja u selu Gora ve 14. januara 1944. godine. Selo Gora je oslobo eno tek u tre i put ponovljenom napadu.

Sve teži uslovi za borbu 1944. godine

Oslobo enjem grada Gline, sve do prilaza gradu Petrinji, znatno je proširena slobodna teritorija Banije ve na po etku 1944. godine. Narod ustani kog dijela Banije bio je na izmaku snaga i sredstava za život i borbu. Uz to, borba protiv tajnog, nevidljivog neprijatelja, uslijed opšte premorenosti naroda i njegovih boraca, postala je sve teža i složenija.

Sa druge strane, upornom i bezobzirnom propagandom, svakodnevnim prijetnjama, zastrašivanjima i odmazdama, te lažnim obe anjima, potkupljivanjima i vrbovanjima pojedinaca, neprijatelj je nastojao da razbije vrsto jedinstvo naroda u NOB-u na Baniji.⁵⁶⁹

Isto se doga alo i me u stanovništvo hrvatske nacionalnosti na Baniji. Hrvatska selja ka stranka, pod utjecajem neprijateljskih tajnih službi, poja ala je svoju aktivnost uz ve poznatu parolu »Još nije vrijeme za borbu«. Ustaše i dalje primjenjuju drasti ne mjere protiv svakog tko pokuša suradnju sa NOP-om.

⁵⁶⁷ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 7-3, kut. 426.

⁵⁶⁸ Ruda Polšak, *Oslobo enje Gline*, list Jedinstvo, Sisak, 24. januara 1974. godine. Letak štaba 7. banijske udarne divizije, Arhiv IHRPH, Zagreb, kut. 22 i 23 - NOV Banije.

⁵⁶⁹ Branko Borojevi , *Ljudi u ratu*, Biblioteka »Globus«, Zagreb, 1980. godine.

Borci partizanskih jedinica Banije u tome periodu po eli su se masovnije samovoljno udaljavati iz jedinica - odlaziti ku ama. Samovoljno su produžavali odsustva i bolovanja. Neki borci su to inili da bi mogli svojim uku anima i izgradnji bilo kakvog krova nad glavom, prilikom sjetve, žetve i drugih poljoprivrednih radova, a drugi da bi savladali fizi ki, a još više psihi ki umor.⁵⁷⁰ Svi su oni jednostavno nazivani dezerterima,⁵⁷¹ iako ta pojave nema veze sa pravim dezerterstvom. Termin dezerter je upotrebljavan da bi se iskazala njena težina, jer iako samovoljno napuštanje nije uzelo ve eg maha, bilo je opasno za NOP i zahtjevalo je puno angažovanje svih organa i organizacija da bi se zaustavilo. U tome su zna ajnu ulogu imale sve društveno-politi ke organizacije na slobodnom podru ju Banije. Organiziran je op i bojkot takvih boraca. ak su i sestre bojkotovale bra u, k eri o eve ... Tim i vojnim mjerama i taj problem je relativno brzo riješen. Samo u januaru 1944. godine sa podru je kotara Dvor na Uni vra eno je u jedinice oko 260 »dezertera«, a sli no je bilo i u ostalim kotarima Banije.

Teško stanje na ustani koj Baniji, na prijelazu iz 1943. u 1944. godinu poja alo je i ponavljanje epidemije pjegavog tifusa.

Nema podataka koliko je u ponovljenom slu aju bilo oboljelih od tifusa na Baniji, ali tokom decembra 1943. i januara 1944. godine na sektoru kotara Dvor na Uni bilo je 440 oboljelih osoba, a od tog broja 56 je umrlo.

I u toj situaciji neprijatelj je na slobodnoj teritoriji uništavao sve na što je nailazio u nastupanju iz garnizona i uporišta, organizovanih duž komunikacija. Tako je tokom 17. i 18. januara samo na podru ju kotara Petrinje ponovno zapalio 213 ku a, ubio ili zaklao 37 stanovnika, te odveo 6 osoba.⁵⁷²

Svi ti momenti uslovili su i potrebu ja anja politi kog, kulturno-prosvjetnog, propagandnog i drugog djelovanja za u vrš ivanje jedinica i podizanje morala naroda gdje partizanske jedinice baziraju.⁵⁷³

Zbog toga je organizovano dvomjese no takmi enje, kao i u jedinicama 7. banijske udarne divizije i na terenu.

Druga mjera politi kog djelovanja bili su izbori za nove NOO raspisani za decembar 1943. godine. Me utim, ofanzivom neprijatelja odgo eni su za januar 1944. godine. Izborna kampanja provo ena je istovremeno na terenu i u partizanskim jedinicama, jer su borci NOV i POJ prvi puta glasali za organe narodne vlasti.⁵⁷⁴

Veliki zna aj imala je i Prva partijska konferencija 7. banijske udarne divizije, održana 25. do 27. januara 1944. u Glini, a završila u selu Buzeti, gdje su prisustvovali i partijski delegati iz Partizanskog odreda Banije.

Održano je i više raznih savjetovanja - u Komandi vojnog podru ja Banije, te u svim okružnim organizacijama i organima.⁵⁷⁵ Omladinske

⁵⁷⁰ Arhiv VII JNA, reg. 37-6, kut 426 A; 37/2^, kut. 1782.

⁵⁷¹ Dezerter (fr. *deserteur*) ili vojni bjegunac jeste vojno lice koje samovoljno napusti jedinicu, ili se ne odazove pozivu za služenje u vojski, s namjerom da trajno ili duže vrijeme izbjegne službu.

⁵⁷² Arhiv VII JNA, Beograd, reg br. 37/2-4, kut. 1782.

⁵⁷³ Branko Boroevi , *Ljudi u ratu, »Globus«*, Zagreb, 1980. str. 94-108.

⁵⁷⁴ Leon Gerškovi , *Historija narodne vlasti*, Beograd, I dio, 1950, II dio, 1951.

⁵⁷⁵ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 37/2-4, kut. 1782; Arhiv IHRPH, Zagreb, f. KP-181-316.

organizacije ak su osnovale sopstvene udarne grupe. One su iz zasjede presretale etnike koji se iz neprijateljskih garnizona ilegalno ubacuju u sela slobodne teritorije radi plja ke i terorisanja ljudi. Najaktivniji su bili Miodrag Gorkan, Dušan ermanovi i neki drugi iz Dvora, u kotaru Glina odmetnik Nikola Rudi, a iz Sunje i Kostajnice Janko Zeba (iz sela Bjelovca) i neki drugi.⁵⁷⁶

Teško e koje su se ispoljile na koncu tre e i po etku etvrte godine ratovanja savladane su intenzivnim radom svih organizacija i organa NOP-a. Me utim, uspješne borbe protiv daleko nadmo nijeg i do zuba naoružanog neprijatelja bile su osnovne za ozdravljenje nastalog stanja. Zato je borbi protiv neprijatelja i posve ivana najve a pažnja.

Po etkom 1944. godine u Pounju, prema kojem je dejstvovao Partizanski odred Banije, neprijatelj je imao vrlo jake snage iz 373. legionarske divizije »Tigar«, te dijelove ustaših i domobranksih snaga »NDH« u rasporedu:

- Bosanski Novi: štab 373. legionarske divizije i »Tigar« i štab 383. legionarskog puka, sa više od 1.000 legionara, te dijelove ustaško-domobranksih snaga iz sastava 11. pješadijske pukovnije »NDH«,

- selo Matijevi i: (sa kosom Lebrenica), jedna eta legionara iz 383. legionarskog puka i jedna satnija domobrana iz 11. pješa kog puka »NDH«;

- Dvor; 240 do 250 legionara iz 373. legionarske divizije »Tigar« sa baterijom topova (3 poljske haubice i 1 protivavionski top). Oko 30 žandara, 6 pripadnika njema kog GESTAPO-a, 7 finanaca i dijelovi 11. pješa ke pukovnije. Osim tih okupatorsko-kvislinških snaga, u Dvoru je bila i navedena grupa etni kih elemenata - agitatora, koji su uz agitaciju etništva služili i njema ko-ustaškim snagama kao vodi i. Zatim, 26. januara 1944. u Dvor stiže i etni ki major, bivši jugoslovenski kapetan, Marko Crljenica, rodom iz Crljenica-Vrpolja, koji sa sobom dovodi iz Knina, preko Biha a, oko 30 etnika vojvode popa uji a. Od dovedenih etnika i dotadašnje grupe u Dvoru je Marko Crljenica formirao »Srpski samozaštitni 'gvozdeni' puk«, ja ine ukupno 48 etnika;

- selo Struga: oko 60 mjesnih »divljih« ustaša, sa desetinom (rojem) ustaša iz 12. ustaške bojne, stacionirane u Volinji;

- selo Unani: oko 20 mjesnih »divljih« ustaša za odbranu sela pod kontrolom 12. ustaške bojne iz Volinje;

- selo Divuša: oko 40 ustaša iz 12. ustaške bojne iz Volinje sa oko 20 mjesnih »divljih« ustaša za odbranu sela.

Ustaške snage iz Volinje i Divuše svakodnevno su se zalijetale u sela op ine Divuša (zv. op ina Bukovlje), gdje su plja kale sve do ega su dolazile. Sa njima su se kretali i etni ki agitatori, kao vodi i koji prevarama i zastrašivanjem odvode u Kostajnicu 40-50 ljudi iz tih sela.⁵⁷⁷

Bataljoni Partizanskog odreda Banije, ja ine svaki po dvije ete, a 3. bataljon s prate im vodom, zauzeli su slede i raspored:

1. bataljon: komandant, poru nik Ostojia Begovi , politi ki komesar Novak Pribi evi , zamjenik politi kog komesara Mihajlo Keleuva, raz-

⁵⁷⁶ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 5/1-5; 37/2-4, kut. 1782.

⁵⁷⁷ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 3/33, 6/33, kut. 1614; reg. br. 37-6, kut. 426 A.

mješten u selima Grmušani i Cvetojevići, orijentiran na pravac Bosanski Novi-selo Zakopa i Dvor-selo Vani i.

2. bataljon: komandant Milan Bajlović Baja, politi ki komesar Mirko Arbutina, zamjenik politi kog komesara Nikola Mamuzić, zamjenik komandanta Dragan Kovijani koji odlazi za komandira 1. ete, a smjenjuje ga Mile Dragišić iz 3. bataljona. Bataljon je razmješten u selima Šegestin i Oraovica, a orijentiran prema Pounju, Divuši i Volinji.

3. bataljon: komandant Nikola Radić, politi ki komesar Dragan Rula, zamjenik politi kog komesara Jerko Boras, zamjenik komandanta Mile Dragišić. Bataljon je razmješten u selu Javoranj i orijentiran u pravcu Dvora na Uni i Pounju do sela Divuša.

Prvi hrvatski bataljon »Joso Marjanović« 4. januara sve ano ulazi u sastav 4. banijske brigade 7. banijske udarne divizije.

Protiv etničkih etnica u »banijskom trokutu« nastavlja djelovati po zadacima OK KPH za Baniju, dok vojnostru no potpada pod štab PO Banije.⁵⁷⁸

Štab Partizanskog odreda Banije: komandant Gojko Tintor, politički komesar Janko Mraković, zamjenik politi kog komesara Andrija Pejnović, zamjenik komandanta od 25. januara 1944. uro Vuji Brat, omiladinski rukovodilac Stojan Nježić, razmješten je u selu Gorička. Uz štab odreda je i eta za vezu u formiranju, komandir 1. ete Mladen ule, rodom iz sela Bojne.

Bataljoni PO Banije, kao teritorijalne jedinice, povremeno odlaze i dejstvuju po konkretnim zadacima i na drugim sektorima, ali se vraćaju na sektor kotara Dvora po zadatku štaba 7. banijske udarne divizije. Tako su 1. i 2. bataljon koncem januara 1944. godine, posjedali položaje kod sela Gora i štitili kotar i grad Glina. Treći bataljon, po etkom februara 1944. godine, vodi borbu sa neprijateljem kod sela Svinjice, a zatim je vraćen nazad na sektor kotara Dvora na Uni.

Neprekidna djelovanja i borbe

Bataljoni Partizanskog odreda Banije danono no patrolama prate neprijatelja. Zasjedama se iini sve da se pohvataju i uništiti etnički izdajnici iz Dvora, koji se iz neprijateljskih uporišta i garnizona, prvenstveno u, prikradaju u pojedinu sela slobodne teritorije. Zatim bataljoni, svaki na svome pravcu, vode borbe sa neprijateljem koji iz Dvora i Pounja ide u izvir i ke i plja kaške akcije u periferna sela slobodne teritorije. Akcije neprijatelja su poja avane tokom februara 1944. godine i kasnije. Bilo je to u vrijeme prolaska jake njemačke Prve brdske divizije (tri brdske brigade) iz Dalmacije, preko Bihaća, u Sisak, Zagreb, i dalje u Mađarsku. O tome je štab Partizanskog odreda Banije 8. marta 1944. godine dostavio informativni izvještaj štabu 7. banijske udarne divizije. U izvještaju, između ostalog, piše:

»U toku posljednjih 10 dana neprijatelj je vršio transportiranje od Bihaća u pravcu Siska i dalje prema Zagrebu. Neprijatelj je prolazio vlastom, kamionima i pješice. Utvrđeno je da su prošle tri divizije (itaj tri

brdske brigade-op. autora) i to: Prva alpska, 4. gorska i 115. pješadijska. Ali, po novoj vojnoj vezi dobiveni su podaci da su to bile sve tri planinske, gdje je 87. imala zadatak da se probije od Petrinje u pravcu Gline, za Karlovac. Ista divizija i sada se nalazi u selima opine Gora i u Petrinji i na pravcu Petrinja-s. Ba uga-s. Grabovac.

U Dvoru na Uni je ista posada.

Pukovnija u selima Pounja vrši ispade u naša sela gdje plja ka. Dana 8. marta došli su u sela Oraovica i Draškovac, a govore da će se probiti i do sela Rujevac.

U Sunji su etnici formirali brigadu ...⁵⁷⁹

Sa njema kom Prvom brdskom divizijom teške borbe vodila je itava 7. banjška udarna divizija, jer je neprijateljsko komandovanje svojoj diviziji odredilo prostoriju za odmor u širem rejonu: Kostajnica, Sutnja, Sisak, Petrinja. Pod pritiskom daleko nadmoćnih snaga neprijatelja itava Sedma banjška udarna divizija bila je u prvoj polovini februara, a zatim i dijelom marta 1944. godine, odbačena na sjeverne padine Šamarice.⁵⁸⁰

U selo Meminska, 25. januara 1944. došla su 4 etnika iz Sunje. Svu etvoricu razoružala je partizanska eta u »banjškom trokutu«. Zaplijenjene su 4 puške sa 100 metaka. Nakon razgovora etnici su shvatili da su izdajnici vlastitog naroda, a onda su pušteni da u to ubijede i ostale u Sunji i Kostajnici.⁵⁸¹

Sektor kotara Dvor na Uni Partizanski odred Banije osiguravao je sve do druge polovine maja 1944. godine, tj. do neprijateljske ofanzive ili operacije »ŠAH« na Baniju, Kordun i Cazinsku krajinu.

Treći februara, vrativši se sa sektora Dvora, 3. bataljon sa ekuje neprijatelja iz Sunje kod sela Svinjice. Zbog istovremenog nastupanja neprijatelja i iz pravca Hrastovca i Kostajni kog Majura, na desni bok i pozadinu, bataljon se morao povući u pravcu sela Knezovljana. Toga dana neprijatelj je oplja kao sela: Kostreši, Krčevi, Svinjicu i ostala prema Sunji. To je bio jedan od ciljeva njegovog nastupanja.

Drugi bataljon »Miloš« avio 11. februara sa ekuje u šumi Žabarica kod sela Matijevi i Zaklope neprijatelja koji je došao da sije u šumu. Neprijatelj je bio oprezan, pa je na vrijeme uspio otkriti zasjedu i pobjeći nazad u Matijevi i ispred desetine boraca Mirka Bomeštara. Uveće u selu Zakopa javila su se u bataljon dva legionara iz 383. legionarskog puka 373. legionarske divizije »Tigar«, koja su već ranije uspostavila vezu sa 2. bataljonom.

Osiguravajući glavni pravac Dvor-Bešlinac, 1. bataljon 12. februara drži položaje u selu Vani i na industrijskoj pruzi Dvor-Ljubina ruši jedan most.⁵⁸²

Obavještajno-informativna služba primila je obavijest od tajnih saradnika NOP-a iz Dvora i sela Pounja da se ustaše, domobrani i etnici spremaju da zajedno krenu u sela slobodne teritorije radi pljače. Da

⁵⁷⁹ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 7/33, kut. 1614.

⁵⁸⁰ Uroš Krunić, *Obrana slobodne teritorije*, Zbornik, *Sedma banjška divizija*, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1967, str. 589-594.

⁵⁸¹ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 5-3, kut. 426.

⁵⁸² Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 25-3, kut. 426.

bi se pariralo toj akciji udruženog neprijatelja, štab Partizanskog odreda Banije raspore uje bataljone po slede em:

1. bataljon - na liniji sela Šakanlige-Lotine-Šegestin;
2. bataljon - na liniji sela Jovac-Šakanlige;
3. bataljon - na pravcu Dvor-Bešlinac u selu Vani i.

Združeni neprijatelj naišao je tek 26. februara iz pravca Dvora, preko sela Hrti , u pravcu, sela Javoranj. Borbu sa tim neprijateljem vodi 3. bataljon i prisiljava neprijatelja da se povu e u Dvor. U tim borbama poginula su dva vojnika, a tri su ranjena. Kolonu neprijatelja vodio je izdajnik Miodrag Gorkan, rodom iz sela Javoranj.

Banijski partizanski odred daje popunu i za specijalne jedinice

Za spre avanje infiltriranja raznih neprijatelja na slobodno podru - je Banije, prvenstveno etnika i pripadnika Bijele garde HSS-a, i sli nih, na Baniji se prvom polovinom 1944. godine formira specijalna eta Protiv pete kolone, popularno nazvana PPK. Za formiranje te ete Partizanski odred Banije izdvaja dio najboljih boraca, ostalo ljudstvo za etu popunjavano je mobilizacijom sa terena, prvenstveno lanova partie i SKOJ-a. O ovoj specijalnoj eti, omladinke Banije spjevale su i pjesmu:

»Mila majko, da li znaš
Da je moj dragi pepekaš?«

Komandir ete PPK je Ilija Rani . Ta eta, u sadejstvu sa etama partizanskih straža pri komandama mesta kotara, kontrolira itavu slobodnu teritoriju Banije, po direktivama OK KPH za Baniju. eta prodire u dublju neprijateljsku teritoriju sa specijalnim zadacima, razbijanja neprijateljskih agitatora, itd.

Preformirana je i Protiv etni ka eta u »banijskom trokutu«.

Djelovanje Protiv etni ke ete u »banijskom trokutu« smetalo je ne samo etnicima u »Srpskoj samozaštitnoj brigadi Korduna i Banije« iz Sunje i etnicima iz Kostajnice nego i ustaškim snagama i Nijemcima.

Zasjedama, iznenadnim prepadima, dolaskom i tamo gdje se neprijatelj ne nada eta je unosila nemir i stvarala nesigurnost kod neprijatelja. Iz svojih nekoliko baza-sela Meminska, Rausovac ili Crkveni i Ivanjski Bok na rijeci Savi - eta je ovladala situacijom u itavom »banijskom trokutu«, osim uskog pojasa blizu neprijateljskih osiguranja pre red komunikacija. Neprijatelj je postajao nešto sigurniji u bunkerima iza ži anih i drugih prepreka. Tokom decembra 1943. godine eta je rastjerala »Srpsku zaštitu« u selu Capljani i Kostreši. Pripadanici »Srpske zaštite« pobegli su u Sunju. Dana 25. decembra 1943. eta je u selu Hrvatski Mra aj zarobila 20 domobrana koji su došli iz neprijateljskih uporišta da proslave Boži .

Tokom 7. februara 1944. eta drži položaje osiguranja kod sela Ivanjski Bok, u šumi Zelenik, i iz pravca Jasenovca i Dubice osigurava prebacivanje brigade »Jan Žiška Z Trocnova« preko Save nazad u Moslavinu i Slavoniju. Na tim položajima sa eškom brigadom i 3. bataljonom 1. banijske udarne brigade »Vasilj Ga eša«, koji osugurava ešku

brigadu, Protiv etni ka eta je pala u okruženje neprijatelja. Sve okružene jedinice vodile su borbu prsa u prsa dok su uspjele razbiti neprijateljsko okruženje. Protiv etni ka eta je najzad ispratila ešku brigadu preko Save. Tada je komandant brigade Milan Joka za uspomenu promijenio automat i pištolj sa komandirom Protiv etni ke ete Ljubišom Crnojevi em.

I neprijatelj je sve više obrao pažnju na tu etu. U KK KPH Kostajnica primljeno je obavještenje, da neprijatelj u Sunji i Kostajnici posjeduje ta ne podatke o stanju i sastavu ete. Ubrzo zatim uslijedila je i akcija neprijatelja na etu.

Njema ki major Karlo Kruš, uz puno angažiranje »Srpske samozaštitne brigade Korduna i Banije« iz Sunje i etnika Stevana Senkovi a iz Kostajnice, te sa dijelovima njema kih jedinica planira da uništi tu partizansku etu. Bilo je to polovinom marta 1944. godine.

Eta u »banijskom trokutu« planirala je da postavi nekoliko zasjeda i izvrši prepade na neprijatelja duž ceste Kostajnica - Dubica. Eta je stigla u selo Utolica. U selu je radi politi kog djelovanja organiziran sastanak omladine i naroda, koji je završio igrankom oko pola noći. U zoru narednog dana etu su opkolili etnici i Nijemci. Opkoljene su sve kuće u kojima su bili borci, osim kuće u kojoj je bilo smješteno ljudstvo za straže i patrole sa dežurnim ete Gojkom Savurdi em. Kada je eta napadnuta, Savurdi sa smjenom straže i ljudstvom iz patrole otvara vatru na neprijatelja i eta uspijeva da se povuče u obližnju šumuču kraj sela. Tri borca su ranjena, a dvojica zarobljena. Etnici ih odvode u Sunju. Neprijatelj je imao devet ranjenih. Istragom o tom napadu neprijatelja utvrđeno je da su mještani iz sela Utolice izdali etu.

U KK KPH Kostajnica i sa odgovornim za ovu etu, Milanom Kneževi em, zaključeno je da eta na tom području ne smije doživljavati ovakve udarce, te da bora ki i starjeinski sastav, s obzirom na ratno iskustvo, naoružanje i slično, nije u stanju ostvarivati postavljene zadatke. Po odobrenju OK KPH za Baniju Protiv etni ka eta iz »banijskog trokuta« povučena je u sastav PO Banije, a štabu odreda dat je zadatak od OK KPH za Baniju da formira Udarnu etu za »banijski trokut«, protiv pete kolone (PPK).

Udarna eta za »banijski trokut« popunjena je starim i iskusnim borcima, uglavnom desetarima, vodnicima i politi kimi delegatima voda. Eta dobija naziv Udarna eta PO Banije za »banijski trokut«. Bilo je u Udarnoj eti boraca sa područja svih kotara Banije. Za komandira Udarse ete postavljen je Ljubiša Crnojević, a umjesto politi kog komesar ete, njome i dalje rukovodi Milan Kneževi, politi ki komesar bataljona u 7. banijskoj udarnoj diviziji, rodom iz sela Donji Hrastovac.

Eta je podijeljena u etiri manja voda, a vodnici su bili: Gligo Suvardić, Dušan Oblaković, Dragan Trivanović i Lazo Prešanica.

Od formiranja do maja 1944. godine, kada je i ta eta povučena u Banijski bataljon protiv pete kolone (PPK), Udarna eta dejstvuje u »banijskom trokutu« i postaje veoma popularna u narodu. Uz to, redaju se i akcije Udarne ete. Navešemo samo one najpoznatije. Eta progoni etnike iz sela Strmen. Tom prilikom zaplijenila je i jedan minobaca 50 mm. Jedan etnik je ubijen, a jedan ranjen. Sa ekufe i razgona et-

nike koji dolaze da plja kaju i terorišu narod u Gornjem Hrastovcu. Upada i hvata neke ustaše i njihove rukovodioce u selu Bobovac. Razbija etni ki obavještajni punkt u selu Donji Hrastovac, uhapsivši seljaka Peškira koji je etnicima i Nijemcima dostavljaо podatke o partizanskim snagama. U selu Podbrani napada iz zasjede neprijateljevu kojnu ku jedinicu (erkeze), ja ine oko 150 ljudi. Neprijatelju je onemoguena plja ka sela. Gubici neprijatelja su 7 mrtvih, a me u njima i 3 nema ka oficira, povratnika sa isto nog fronta. Udarna eta nema gubitaka, jer brzo dejstvuje.

U maju 1944. godine Udarna eta PO Banije iz »banijskog trokuta« ulazi u sastav novoformiranog Banijskog bataljona protiv pete kolone.

Poja avanje napada na neprijateljeve komunikacije

I u martu 1944. godine neprijatelj je danono no transportovao svoje trupe sa obale Jadranskog mora, iz Dalmacije, dolinom rijeke Une u pravcu Maarske.

Za to vrijeme sva tri bataljona Partizanskog odreda Banije poduzimaju akcije da što ja e ugroze komunikacije u dolini rijeke Une, od Kostajnice do Dvora na Uni i Bosanske Otoke. Me utim, neprijatelj je pojaao osiguranje komunikacija, pa sa tim oja anjem prelazi i u aktivna dejstva. Drugog marta 1944. iz Dvora na Uni, Pounja i Divuše na više pravaca nastupa prema slobodnoj teritoriji da bi Partizanski odred odbacio što dublje od Pounja na slobodnu teritoriju. Sa tim neprijateljem 3. bataljon vodi borbu kod sela Javoranj. Istovremeno, 2. bataljon vodi borbu sa neprijateljem koji nastupa iz Divuše i Volinje prema selima opine Divuša-Šakanlije-Šegestin. Na tom pravcu ubijena su dva neprijateljeve vojnike, a tri su ranjena. Zaplijenjen je sanduk municije i dva signalna pištolja. Pred ve e neprijatelj se povukao u polazne garnizone i uporišta.⁵⁸³

Ponovno 6. marta neprijatelj iz Divuše i Volinje nastupa prema selu Šegestin, sa ciljem da sa tih položaja odbaci 1. i 2. bataljon Partizanskog odreda Banije. Bataljoni prihvataju borbu u kojoj su poginula i ranjena 24 neprijateljska vojnika. Zaplijenjen je puškomitrailjez »šarac« i izvjesna koli ina druge opreme. U tim borbama jedan naš borac je poginuo, a ranjena su dvojica iz 2. bataljona.⁵⁸⁴

I 9. marta 1944. neprijatelj iz Divuše i Volinje nastupa u pravcu sela Šakanlije. Borbu prihvataju i vode 1. i 3. bataljon PO Banije kod sela Draškovca i Javornja. Me utim, neprijatelj, predvoen etnicima koji su poznavali teren, no u 12/13. marta uspijeva se neopaženo provu i iz sela u Pounju sve do Gornjeg Javornja i sela Vrpolja. Tokom dana neprijatelja je napao 1. i 3. bataljon. Borba je trajala sve do 13.30 sati i neprijatelj je vraen nazad u Dvor i sela u Pounju.⁵⁸⁵

Drugi bataljon »Miloš« avi « 15. marta 1944. postavio je zasjedu na cesti kod sela Divuše. Neprijatelju koji je naišao naneseni su gubici u

⁵⁸³ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 25, str. 331.

⁵⁸⁴ Zbornik NOR-a tom V, knj. 25, str. 331, 332.

⁵⁸⁵ Zbornik NOR-a tom V, knj. 25, str. 610, 614.

ljudstvu, a me u poginulima bila su i tri neprijateljska oficira. Plijena nije bilo, jer se bataljon morao odmah poslije vatre nog prepada povu i sa položaja.⁵⁸⁶

Na položaje prema Dvoru i Pounju stigla je i depeša politi kog komesara GŠH, broj 1254, od 21. marta 1944. godine. Javljao je komesar da su jedinice Crvene armije u svom nastupanju sa istoka prešle rusko-ma arsku i rusko-rumunsku granicu i da nastupaju kroz Rumuniju i Ma arsku u pravcu Jugoslavije. Borci i narod su se neizmjerno veselili toj obavijesti. Nakon toga partizanske jedinice još silovitije napadaju na neprijatelja, a u pozadini je sve oživjelo. Osnivaju se omladinske i ženske radne jedinice za obavljanje proljetne sjetve. I toga prolje a u sjetvi pomažu partizanske jedinice, a me u njima i bataljoni Partizanskog odreda Banije. Na vidiku je bila skora pobeda, pa je sve vrilo od rada i borbe.⁵⁸⁷

Op a vojna situacija na sektora djelovanja Partizanskog odreda Banije, odnosno na sektoru kotar Dvor, vidi se djelimi no i iz izvještaja štaba Partizanskog odreda Banije od 26. marta 1944, upu enog štabu 4. korpusa NOVJ:

»Op a vojna situacija:

Pošto se ve duže vremena nalazimo sa naša sva tri bataljona na sektoru dvorskog kotara, uslijed ega nemamo pregled ostalih sektora, niti vam možemo podnijeti izvještaj o vojni koj situaciji.

Na sektoru kotara Dvor ovih dana prošle su 3 njema ke divizije cestom Dvor-Kostajnica. U prolazu odmarale su se neke pukovnije u Pounjskim selima koje su eš e puta upadale u obližnja sela radi plja - ke. Upali su ja im snagama u s. Oraovicu, Crnobrnje, Draškovac, Donji Javoranj, Vrpolje i s. Žakopu. Kada god su dolazili bili su do ekani od naših bataljona i djelimi no povra eni u njihove baze. U Vrpolju je zapalio jednu štalu topovskom granatom i to kada smo vodili 5 sati sa njima borbu. Vodili su ih etnici iz Dvora ...

Narod ovih sela je ogor en prema plja kašima. etnici iz Dvora po no i su odveli iz s. Udetina dvije drugarice, i to politi ke radnice. Ta-ko er su odveli iz Donjeg Javoranja Luku Strineku, koji je kao lan kotarskog NOO bio na politi kom radu. Njima smo postavljali zasjede kod samog Dvora, ali nisu nailazili. Ve ina naroda mrzi etnike, kao i ustaše i Nijemce, jer su vidjeli da etnici dovode ustaše i Nijemce u sela da plja kaju naš narod.

Organizaciono stanje odreda:

Odred ima I, II, III bataljon i etu za vezu pri štabu odreda.

Raspored jedinica:

1. bataljon - u selu Grmušani-Cvetojevi i,
2. bataljon - u selu Javoranj,
3. bataljon - u selu Oraovica-Šegestin.

Ishrana:

Bataljoni se hrane sa kazana. Živežne namirnice dobivaju se preko NOO-a - sakupljanjem iz sela ...⁵⁸⁸

⁵⁸⁶ Zbornik NOR-a tom V, knj. 25, str. 623.

⁵⁸⁷ Zbornik NOR-a V, knj. 25, str. 637, 638; Arhiv IHRPH, Zagreb f. KP-181-332.

⁵⁸⁸ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 42-6, kut. 426 A.

Zaštita op enarodne imovine

Neprijatelj iz sela Matijevi a, Bosanskog Novog, Dvora na Uni i Pounja tokom itavog rata poduzimao je akcije radi snabdijevanja drvima iz okolnih šuma. Odbrana op enarodne imovine, pa i šuma, bio je jedan od zadataka svih partizanskih jedinica tokom NOR-a. Bataljoni Partizanskog odreda Banije esto su vodili borbu, izme u, ostaloga, i za zaštitu šuma. Dvadeset osmog marta 1944. na obavijest informativnog oficira, odnosno informativno-obavještajne službe da neprijatelj priprema akciju za sje u šume u Žabarici, kod sela Matijevi i i Zakopa, 1. bataljon postavlja neprijatelju zasjedu u toj šumi.

Sa ve im brojem vojni kih i seoskih kola, te sa osiguranjem vojske, neprijatelj je došao u šumu. U kratkoj borbi sa 1. bataljonom poginulo je pet neprijateljevih vojnika, sedam je ranjeno, a me u njima i jedan oficir.

I narednog dana, 29. marta, neprijatelj je ponovo krenuo u akciju sje enja šume. U zasjedi je bio 1. bataljon sa 1. etom 2. bataljona »Milos avi«. Neprijatelju, ja ine dvije satnije, naneseni su novi gubici - 10 mrtvih i više ranjenih.⁵⁸⁹

Odlazak banijskih brigada u pomo i oja anje Unske operativne grupe u susjednoj Cazinskoj krajini zahtjevao je pomeranje bataljona Partizanskog odreda Banije. Zato je 3. aprila 1944. godine 1. bataljon povu en sa sektora kotara Dvor na Uni. Bataljon odlazi preko sela Klasni a i posjeda položaje prema Petrinji, na liniji sela Kihalac, Mlinoga i Hrastovica.

Drugi i 3. bataljon ostaju na sektoru kotara Dvor na Uni, sa težištem rasporeda u pravcu Divuše.

Zaštita Tre e okružne konferencije USAOH-a

U selu Šamari ki Br ani omladina Banije sre ivala je školu, jer je planirano da se tu 12. aprila održi III okružna konferencija Ujedinjenog saveza antifašisti ke omladine Hrvatske (USAOH-a), za Baniju. Radi obzabe enja banijske mladosti na toj konferenciji, 2. i 3. bataljon Partizanskog odreda Banije prenose svoje težište dejstva na liniju Divuša-Volinja, a uo i same konferencije stigle su 1. i 2. banijska udarna brigada.

No u 5/6. aprila 2. i 3. bataljon PO Banije organizuju i vrše upad u hrvatska sela Pounja - Un ani i Golubovac. Mjesne »divlje« ustaše iz tih sela su se posakrivali, te bataljoni sa komisijom kotarskog NOO za kotar Dvor rekviriraju od poznatijih ustaša 9 konja i 6 volova. Jedan ustaša je zarobljen, a ubrzo je osu en i strijeljan kao kolja . Rekvirirani konji i volovi dodjeljeni su porodicama na slobodnoj teritoriji, kojima su ranije ustaše, domobrani ili Nijemci oplja kali radnu stoku. Na tu akciju neprijatelj je intervenirao 6. aprila ja im snagama iz Dvora i Pounja. Bataljoni odreda sa ekuju neprijatelja kojem ne dozvoljavaju plja ku sela slobodne teritorije."⁹⁰

⁵⁸⁹ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 17-6 i 20-6, kut. 426 A.
⁵⁹⁰ Arhiv VII JNA, Beograd, reg br. 16-6; 20-6. kut 426 A.

Na dan zapo injanja III okružne konferencije USAOH-a za Baniju, u školi sela Šamari ki Brani, 12. aprila 1944, štab 7. banijske udarne divizije izdao je zapovijest 1. i 2. banijskoj udarnoj brigadi, te 2. i 3. bataljonu Partizanskog odreda Banije za napad na neprijatelja u selu Divuši i selima u Pounju. Po etak napada odre en je za 22. sata 12. aprila. Pod osiguranjem 2. udarne brigade od Dvora i 2. i 3. bataljona PO Banije od Volinje i Kostajnice napad na Divušu je izvodila 1. banijska udarna brigada. Do 4 sata 13. aprila neprijatelj je u selu Divuša savladan, osim u seoskoj crkvi i bunkerima oko nje na kosi Metla. Prva brigada se povukla iz Divuše, jer je 10 njenih boraca ranjeno.

Banijske brigade ostaju na sektoru kotara Dvor sve do završetka III okružne konferencije USAOH-a. Na konferenciji je 14. aprila izabran novi Okružni odbor USAOH-a za Baniju od 62 lana i 7 lanova za Izvršni odbor.⁵⁹¹

No u 19/20. aprila na neprijateljsku posadu u selu Divuša napada 2. brigada. Napad osigurava 3. brigada od Dvora, a 2. bataljon PO Banije od Volinje i Kostajnice. I taj napad je uspio, nisu savladani samo crkva Sv. Kate i bunker oko nje na kosi Metla. Napad na Divušu ponovljen je u 23 sata 21. aprila, ali sa istim rezultatom. Neprijatelj se održao u crkvi i bunkerima oko nje. Zatim su se banijske brigade prebacile na sektor kotara Kostajnica, Sisak i Petrinja.⁵⁹²

U to vrijeme riješeno je i pitanje inova politi kih komesara u odnosu na inove vojnih starješina koje su proizvoene i unapre ivane od 1. maja 1943. godine. Vrhovni komandant NOVJ Josip Broz Tito 22. aprila 1944. izdao je naredbu o rangiranju inova politi kih komesara po slede em: politi ki delegat voda-rang oficirskog ina zastavnika, zamjenik politi kog komesara ete - rang ina potporu nika, politi ki komesar ete i zamjenik politi kog komesara bataljona-rang ina poru nika, politi ki komesar bataljona i zamjenik politi kog komesara brigaderang ina majora, politi ki komesar divizije-rang ina potpukovnika, itd.⁵⁹³ Naredba je primijenjena i u PO Banije, odnosno u svim jedinicama na Baniji.

Tre i bataljon Partizanskog odreda Banije, 23. aprila postavio je neprijatelju zasjedu pored ceste u Pounju, izme u sela Zamla e i Struge. Cestom je naišao liksuzni automobil, u kojem je iz zasjede ubijen jedan, a ranjena tri neprijateljska oficira. Zatim 28. aprila 2. i 3. bataljon izvode napad na sela Pounja - 2. bataljon napada na selo Zamla u, a 3. bataljon osigurava napad i vodi borbu kod sela Struge i skida 6 km PTT linija. U Zamla i je ubijeno nekoliko neprijateljskih vojnika; 3. bataljon u selu Struga ubio je jednog i ranio dve ustaše.⁵⁹⁴

Poslije tih borbi bataljoni Partizanskog odreda Banije, zajedno sa narodom slobodnog podru ja i rejonima svoga rasporeda,-na sve an na in proslavljali su praznik radnika - Prvi maj. Uz to, na svakom kotaru slobodnog podru ja Banije održani su op epoliti ki zborovi naroda i partizanske vojske, tzv. mitinzi.

⁵⁹¹ Zbornik NOR-a V, knj. 26, str. 723, knj. 27, str. 544. Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 39-1 I; 2-1/4 I, kut. 426. Arhiv IHRPH, Zagreb, f. OK SKOJ-a za Baniju, kut. 30.

⁵⁹² Zbornik NOR-a V, knj. 26, str. 466, 730; Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 2-1/4 I, kut. 426; 1/3. kut. 813.

⁵⁹³ Zbornik NOR-a II, knj. 1, str. 399 i 401.

⁵⁹⁴ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 40-3, kut. 426.

Po etkom maja 1944. godine ponovno je prikupljen itav Partizanski odred Banije na sektoru kotara Dvor. Istovremeno 3. i 4. banijska udarna brigada drže položaje prema Sunji, Sisku i Petrinji, dok 1. i 2. banijska udarna brigada dejstvuju u susjednoj Cazinskoj krajini, pružaju i pomo muslimanskim brigadama Unske operativne grupe, poslije pogibije komandanta UOG Huske Miljkovića i njegovog brata Šabana.⁵⁹⁵ U Cazinsku krajinu je privremeno upućen 1. bataljon Partizanskog odreda Banije, koji se vraća na sektor kotara Dvor.⁵⁹⁶

Istovremeno, od 4. do 9. maja neprijatelj iz Dvora i Pounja svakodnevno nastupa protiv bataljona PO Banije da bi ih odbacio od Dvora 1 komunikacija u Pounju. Etvrto maja 1944. godine, 3. bataljon vodi borbu u selu Javoranj sa neprijateljem koji nastupa iz garnizona Dvor. Bataljon nanosi neprijatelju gubitke od 5 mrtvih i 11 ranjenih. U tim borbama ranjen je jedan borac bataljona. Sutradan, 5. maja, neprijatelj iz Dvora i Pounja nastupa ja im snagama sa kojima sva tri bataljona vode borbu: 1. bataljon kod sela Vanića, 3. bataljon u selu Javoranj, a 2. bataljon »Miloš« na pravcu Divuša-selo Šegestin. Tokom 6. maja neprijatelj je nastupao iz Dvora (1. bataljon mu nanosi gubitke od 2 mrtvih) i iz Divuše (1. eta 2. bataljona nanosi mu gubitke od 3 mrtvih i 4 ranjenih). Narednog dana, 7. maja neprijatelj iz Dvora ušao je u selo Donji Javoranj. Vraćajući se u Dvor preko sela Vanić i napao ga je 1. bataljon, koji neprijatelju nanosi gubitke od 5 mrtvih i više ranjenih.⁵⁹⁷ Osmog i devetog maja nastupale su neprijateljske izvidnice, koje su se brzo vraćale u Dvor u Pounje. Bile su to njemačke jedinice Šleske divizije, koja je prolazila dolinom rijeke Une na sjever, u pravcu Maarske.

Dvanaestog maja jedna grupa boraca 1. bataljona, pod neposrednim rukovodstvom komandanta bataljona poručnika Ostoje Begovića prijavila se u neposrednu blizinu Dvora i zarobila 3 etnika. Zatim su dijelovi 1. bataljona 14. maja kod sela Zamlače ranili 3 ustaše u patroli.⁵⁹⁸

Treći bataljon Partizanskog odreda Banije vraćen je na sektor Kostajnica-Sunja-Sisak. U zasjedi 14. maja na cesti Kostajnica-Sunja, kod sela Stubalj, nanio je neprijatelju gubitke od 11 mrtvih i ranjenih vojnika.

Osiguravanje velikog slavlja u selu Komori

I dvomjesečnom takmičenju jedinica 7. banijske udarne divizije, po etkom 1944. godine, pobjedila je 1. banijska udarna brigada »Vasilije Gaćića«. Njoj je na osnovu rezultata takmičenja prvoj dodijeljena prelazna divizijska zastavica. Prilikom predaje osvojene prelazne zastavice organizirano je veliko slavlje. Slavlje je održano 15. maja 1944. u livadama

⁵⁹⁵ 27. aprila 1944. njemački GESTAPO i ustaški UNS organizirali su Bajru Bara i još jednog agenta da ubiju Husku Miljkovića, a u jedinicama UOG da organiziraju pobunu - pu.

⁵⁹⁶ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 1/3; 24/2, kut. 813; 40-3, kut. 426; Dedi Ferid: *Sedma banijska u Cazinskoj krajini*, Zbornik, *Sedma banijska divizija*, Vojnoizdavački zavod, Beograd, str. 608-613.

⁵⁹⁷ Zbornik NOR-a V, knj. 28, str. 8; Arhiv VII JNA, Beograd reg. br. 41-3, kut. 426.

⁵⁹⁸ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 51-1/6, kut. 426 A.

kod sela Komore, ispod brda Kokirna. Uz masu naroda, sve anosti je prisustvovao i komandant Glavnog štaba Hrvatske, Ivan Gošnjak, zatim predstavnici ZAVNOH-a i savezni kih vojnih misija pri GŠH - Englezi i Rusi - i pleh muzika ZAVNOH-a.⁵⁹⁹

To slavlje iz pravca Dvora i Pounja sa zadovoljstvom su osiguravali 1. i 2. bataljon Partizanskog odreda Banije, zajedno sa etom Partizanske straže Komande mjesta kotara Dvor.

Na tim položajima 1. i 2. bataljon PO Banije sa ekali su i po etak nove neprijateljske ofanzive, kada vode borbe i protiv daleko nadmo - njeg neprijatelja.

U to vrijeme formiran je i Banijski bataljon protiv pete kolone (PPK). Partizanski odred Banije, osim većeg broja boraca iz Udarne ete za »banijski trokut«, izdvaja određen broj najboljih boraca i starješina za popunu PPK bataljona. Jezgro za formiranje tog bataljona je Banijska eta PPK. Komandant PPK bataljona je Ilija Ranić, politički komesar Mirko Arbutina, dotadašnji politički komesar 2. bataljona PO Banije, a zamjenik politički komesar Milan Firgo. Bataljon PPK u početku ima dvije ete i konji koji izvještavaju sa vodnikom Nikolom Urićem.

Povlačenjem Udarne ete iz »banijskog trokuta« to područje je ponovo ostalo bez stalnog prisustva partizanskih jedinica. Međutim, privlacenjem ljudstva iz sela »banijskog trokuta« bio je sve veće. Zato se pristupilo formiranju ete za »banijski trokut«. Koristeći i naoružanje koje je zaplijenila povlačena Udarne eta, tokom maja 1944. godine u šumi Zelenik, kraj sela Ivanjski Bok, formirana je Partizanska eta za »banijski trokut«. Komandir ete je Ljubiša Crnojević, raniji komandir Udarne ete, a politički komesar Večeslav Borota Veco. Jedna od prvih akcija te ete bilo je osiguravanje transporta žita i ostalog materijala iz Slavonije i Moslavine preko rijeke Save za GŠH, preko Banije. Zatim, eta vodi borbu sa Nijemcima i etnicima u selu Strmen. Upadom u selo Vedro Polje ete je razoružala 40 etnika. Tom akcijom etnički se prebavljaju u sela Lađevan i Četvrtkovac, na kotaru Petrinja. To je omogućilo brže omasovljavanje partizanske ete u »banijskom trokutu«.

Sedma neprijateljeva ofanziva - operacija ŠAH

Neprijateljska operacija pod nazivom »Schah« (ŠAH) na Baniju, Cazinsku krajinu i Kordun izvedena je od 22. do 30. maja 1944. godine. Zapovjedač je tri dana prije poznatog vazdušnog desanta protiv Vrhovnog štaba NOVJ i POJ u Drvaru.

Za operaciju ŠAH neprijatelj nije, kao u ranijim ofanzivama ili većim operacijama, prethodno koncentrirao trupe, niti je, kao obično široko propagandu. Izveo ju je, uglavnom, snagama zate enim u dotadašnjim garnizonima i na brzinu. Osnovni cilj neprijatelja bio je da se snage 4. korpusa NOVJ odbace što dalje od komunikacija u dolini rijeke Une, da se partizanske snage vežu na itavoj prostoriji Banije, Cazinske krajine i Korduna u vrijeme vazdušnog desanta.⁶⁰⁰

⁵⁹⁹ Ljuban Urić, *Sedma banijska brigada, »Vasilij Gača«*, VIZ, Beograd, 1981. godine, str. 287-289.

⁶⁰⁰ Zbornik NOR-a V, knj. 28, str. 240.

Banijske brigade 7. banijske udarne divizije dejstvovalle su do početka i tokom neprijateljske operacije ŠAH na vrlo širokoj prostoriji: 1. i 3. brigada na Kordunu kod Karlovca, 2. brigada u Cazinskoj krajini kod Cazina, 4. brigada na sektoru Petrinja.⁶⁰¹

Banijski partizanski odred zauzimao je slede i raspored:

- 1. bataljon na pravcu Dvor-Bešlinac, u rejonu selo Vani i, Grmušani, Cvetojevi i;
- 2. bataljon na pravcu Divuša-Šegestin-Zrinj;
- 3. bataljon na pravcu Kostajnica-selo Me en ani-selo Pastuša-selo Jabukovac.

Udarna eta za »banijski trokut«, komandira Ljubiše Crnojevi a, u »banijskom trokutu« ponovno je stavljena pod komandu odreda.

Dok 3. bataljon samostalno vodi borbe sa neprijateljskom kolonom iz Kostajnice, 1. i 2. bataljon dejstvuju na pravcu Dvor-Bešlinac-Zirovac.

Neprijatelj iz Dvora krenuo je u 4.30 sati 23. maja. Borbu u selu Vani i Grmušani prihvata 1. bataljon, a 2. bataljon zatvara pravac Divuša-Šegestin. Ispred daleko nadmo njeg neprijatelja 1. bataljon morao se povu i, preko sela Gage, u Rujevac, zatim i dalje u dubinu. Drugi bataljon »Miloš avi« poslije prolaska neprijatelja posjeda Grubeši a brdo i time prekida vezu neprijatelja sa polaznim garnizonima Dvor i Bosanski Novi.

Dejstva neprijateljske borbene grupe »Arend« na pravcu Dvor-Žirovac-Kamenski most opisao je u svom izvještaju komandant 1. bataljona 383. legionarskog puka, kao komandant grupe:

»U poduhvatu »SCHAH« u vremenu od 23. V - 30. V 1944. godine:

Zadatak: u 3-dnevna marša od Bosanskog Novog preko Žirovca i Starog Sela prodrijeti u prostor 7 km zapadno Staro Šelo i tamo, nasađuju i se levim i desnim krilom na naše jedinice, sprije iti odstupanje neprijatelja iz Petrove gore.

Izvršenje: u cilju izvršenja ovog zadatka Borbena grupa »Arend« (I i 11/383. i grupa od 48 etnika) kreće iz Dvora na Uni 23. 5. 1944. u 4.30. Za levo i desno bo no osiguranje izdvojene su oja ana 6/383 i oja ana 3/383. Pred Me umajdanom (*Trgovi op. autora*) neprijatelj je (*partizani op. autora*) bio posjeo položaje lijevo i desno od puta, sa ta kom težišta na koti 241, mjesta Bešlinac i Rujevac, koja su se nalazila u produženju, neprijatelj je jako posjeo (7. bataljon PO Banije i u Rujevcu Komanda mesta kotara Dvor op. autora). U napad desno od puta na Rujevac upućena je oja ana 5/383, a lijevo na kotu 241 lijevo bo no osiguranje 3/383. Ostali dijelovi Borbene grupe nastupali su putem ka Bešlincu, a teška oružja su potpomagala napad obadviju krilnih eta. Neprijatelj je odbranen u Me umajdan. Spaljen je ured VII divizije za vrbovanje (*Komanda mesta kotara Dvor op. autora*). U Bešlincu razorena fabrika (izrada upalja a za mine, mitraljeskih i puš anih dijelova), kao i jedna strugara i jedna velika poljska pekara. U Rujevcu spaljeno jedno dobro opremljeno previjalište, kao i jedna kancelarija (*zgrada partizanske gimnazije u Rujevcu op. autora*). Desno bo no osiguranje (6/383) napalo je sa boka neprijatelja koji je odstupao ka istoku i pri tome zaplijenila i uništila jedan minobaca. Neprijatelj je imao znatne gubitke. Poslije te bor-

⁶⁰¹ Uroš Krunic, Zbornik, *Sedma banijska divizija*, Voinoizdava ki zavod, Beograd, 1967, str. 597-602.

be smanjena su borbena osiguranja i za dalje nastupanje kao desno bo no osiguranje odre ena je 5/383. Kod Gvozdanskog u okolini Rudina leva pobo nica 2/383. naišla je na neprijateljsku zaštitnicu, koja je odstupila putem za Majdan (*eta Partizanske straže Komande mesta kotara Dvor-op. aut.*). eta je otvorila jaku vatru, uništila 5 zaprežnih vozila i izbrojala 7 mrtvih neprijatelja. U 18.15 asova Borbena grupa je doštigla selo Komoru. Leva pobo nica zauzela je kotu 535 (Kokirna) i kod Barnja e osmotrila, prema iskazu stanovnika, jedan bataljon neprijateljske borbene grupe koja je bježala prema jugu (*Komanda mesta kotara Dvor sa etom Partizanske straže i radionicama-op. aut.*). Dobro usmjerenom vatrom mitraljeza i puškomitraljeza neprijatelju su naneseni veliki gubici. Izbrojeno je 18 neprijateljskih leševa. Naši gubici: poginula 2, ranjeno 5. Ocjenjeno: poginulo 48 neprijatelja.

Jako je hitno tražen jedan sanitetski avion, ranjenici nisu mogli biti transportovani u pozadinu. Zbog ovoga je daljnji marš odložen za 08.00 asova (24. *maja-op. autora*).

U toku 24. V preko teškog terena Borbena grupa je nastupala ka sjevero-zapadu, prema mjestu Žirovac-Kraljevac-Staza-k. 212, do Savine Glavice.

Slijede eg dana 25. V Borbena grupa je u 05.00 asova produžila marš i bez dodira sa neprijateljem u 07.00 asova stigla u Staro Selo. Ovdje se Borbena grupa zadržala 5 asova, jer uprkos ponovnom traženju sanitetski avioni nisu došli. U me uvremenu su oko dva neprijateljska bataljona posjela visove južno - na jugu i zapadu, te jugoisto no Starog Sela ... «⁶⁰²

U ovom izvještaju neprijateljske Borbene grupe »Arend« znatno su uveli ani naši gubici. Grupu su u rejonu Staro Selo - Kamenski most opkolile 2. banijska udarna brigada i dvije muslimanske brigade UOG. Grupa je zadržana sve dok je nisu deblokirale snage 8. ustaško-domobranskog zdruga iz Gline i Topuskoga.

Dvadeset osmog maja 1944. štab Partizanskog odreda Banije izvještio je štab 4. korpusa NOVJ sljede e:

»Aktivnost bataljona za protekli mjesec dana bila je dobra ...

23. V 1944. neprijatelj u ja ini jedne bojne je iz Dvora krenuo prema Žirovcu. Borbu je prihvatio 1. bataljon, dok se 2. bataljon nalazio u zasjedi kod Divuše, a 3. bataljon na kostajni kom kotaru.

Neprijatelj se uspio probiti za Bešlinac-Žirovac-Kamenski most. Tom prilikom neprijatelj je zapalio nekoliko ku a u Trgovima, gimnaziju u Rujevcu i neke zgrade tvornice Bešlinac i Komandu mjesta. U Žirovcu su zapalili tri ku e.

U Gornjoj Komori zapaljen je magacin sa žitom, gdje je izgorjela prili na koli ina kukuruza, pšenice, graha, 200 kg soli.

Organizaciono stanje odreda: Odred se sastoji iz I, II i III bataljona, a svaki bataljon ima po dvije ete. eta u »banijskom trokutu« potpada pod štab odreda ...

Ocjena štabova: komesar II bataljona Pribi evi Novak je povu en u KK KPH kotara Dvor, a za komesara bataljona bi e postavljen kome-

⁶⁰² Zbornik NOR-a V, knj. 27, str. 706, 826, knj. 28, str. 241; Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 16-1/1, kut, 1782.

sar ete avi Dušan. Za zamjenika komesara postavi emo druga Stojakovi Milu iz 3. bataljona. Komandir ete za Trokut je Ljubiša Crnjevi.

Raspored bataljona:

1. bataljon - kod Kamenskog mosta;
2. bataljon - prema Dvoru,
3. bataljon - u selima Ba uga - Mlinoga.

Namjere: 1. bataljon ka Dvoru, a 2. i 3. bataljon na Kostajni ki kotar ...⁶⁰³

Do 30. maja 1944. snage 7. banijske udarne divizije, Unske operativne grupe, dijelovi 8. kordunaške udarne divizije, te 16. omladinske brigade »Joža Vlahovi« razbile su neprijateljsku operaciju ŠAH. Neprijatelj se povukao u polazne garnizone, ostavivši jaka uporišta u selu emernici, izme u Vrginmosta i Gline, te u selu Bu ići. Ta uporišta su napadale naše brigade i neprijatelj je protjeran nazad do Petrinje. Nakon tih napada banijske brigade su ponovno stigle na Baniju, te Partizanski odred i dalje dejstvuje na sektoru kotara Dvor, kasnije i na itavoj Baniji.

Banijski partizanski odred u ljeto 1944. godine

Pošto se neprijateljska Borbena grupa »Arend« nakon proboga iz okruženja kod Kamenskog mosta povukla pravcem Topusko-Glina, štab Partizanskog odreda Banije svoj 1. bataljon iz rejona Starog Sela vra a na sektor Dvora da poja a djelovanje 2. bataljona. Sa tre im bataljonom iz rejona sela Ba uge prelazi na položaje selo Mlinoga, kosa Metla. Na tim položajima 3. bataljon osigurava slobodnu teritoriju ko tara Petrinja iz pravca Petrinje i štiti krilo i pozadinu 4. banijske udarne brigade, koja dejstvuje na liniji selo Gora-Glina, udaraju i na povla e e neprijateljske kolone pravcem Glina-Petrinja. U dalnjem toku dejstava 3. bataljon PO Banije usmijeren je prema Petrinji, sve dok 7. banijska udarna divizija sa 16. omladinskom brigadom »Joža Vlahovi« nije izvršila napad na neprijatelja u selu Komarevo kraj Siska, 6. juna 1944. godine. Tokom te akcije 3. bataljon drži položaje osiguranja napada na selo Komarevo kod sela Budi ine. Neprijatelj nije kretao iz Petrinje, pa bataljon nije vodio borbu.

Poslije te akcije 3. bataljon PO Banije pomeran je u pravcu komunikacija Sisak-Sunja, rejon selo Kinja ka. Na novom sektoru bataljon je 10. juna napao na dvospratni bunker pored željezni ke pruge, kod sela Kinja ke, koji nije uspio zauzeti. Me utim, po ev od juna 1944. godine neprijatelj se sve manje oslanjao na osiguravanje željezni ke pruge Sisak-Sunja iz tvrdo zidanih bunkera. Bunkeri su mu postali nesigurni, jer dok jedne partizanske jedinice opkoljavaju i napadaju bunkere, druge jedinice sa minerima kidaju i ruše prugu, i tako u nedogled. Zato neprijatelj prelazi na osiguravanje pruge pokretnim odredima oja anih bojnih (bataljona), koji svakodnevno nastupaju u užem ili širem pojasu duž komunikacija. Sa tim neprijateljem skoro svakodnevno vode borbe

i bataljoni Partizanskog odreda Banije na sektorima gdje su raspore i-vani - Dvor-Kostajnica-Sunja-Sisak-Petrinja.

Dvadeset sedmog juna 1944. Partizanski odred Banije je odlukom GŠH stavljen pod neposrednu komandu štaba 7. banijske udarne divizije. Tako su sve objedinjene partizanske snage Banije produžile borbu protiv neprijatelja, sa težištem na neprijateljskim komunikacijama u dolinama rijeka Une, Save i Kupe.

I itava pozadina ulagala je sve napore da se borbe što uspešnije vode.

Jedinstvo »fronta i pozadine« na ustani koj Baniji nikada nije do-lazilo u pitanje. Ono je i u ovom periodu jedinstveno djelovalo poslije nadvladanog trenutnog osje aja premorenosti koncem 1943. i po etkom 1944. godine.

Ponovo sa etiri bataljona

Dejstvuju i u me uprostorima banijskih brigada, u sadejstvu sa njima i samostalno, Partizanski odred Banije, bio je i vojni ka škola i borbeni jedinica. Uz stalno izdvajanje boraca i starješina za popunu drugih jedinica - bilo novoformiranih, bilo banijskih brigada, njegovo brojno stanje je narastalo. U julu 1944. godine Partizanski odred Banije ima 701 borca i starješinu naoružanog sa 484 puške, 28. automata, 28 puškomitraljeza, 3 teška mitraljeza i 2 laka minobaca a.⁶⁰⁴

Naro ito veliki priliv novih boraca bio je iz pograni nih sela cijele Banije, a ponajviše iz »banijskog trokuta«. Rezultat toga priliva bilo je formiranje 4. bataljona Partizanskog odreda Banije 26. jula 1944. godine. Bataljon je formiran u selu Meminska, od ete za »banijski trokut« i novih boraca.

Za komandanta bataljona postavljen je Stevo Bjelac, za politi kog komesara Mile Ra enovi , za zamjenika politi kog komesara Miloš o-ki oko, a kasnije za zamjenika komandanta Ljubiša Crnojevi , koji je prilikom formiranja bataljona bio obavještajni oficir u bataljonu.

Štab 7. banijske udarne divizije 26. jula poslao je štabu 4. korpusa NOVJ izvještaj o formiranju 4. bataljona PO Banije, u kojem se navodi da e bataljon dejstvovati u »banijskom trokutu«, sve do rijeke Save izme u Dubice i Sunje.⁶⁰⁵

I u štabu PO Banije, po etkom jula 1944. godine, došlo je do kadrovskih promjena. Komandant odreda Gojko Tintor premješten je za operativnog oficira Unske operativne grupe u Cazinskoj krajini. Za novog komandanta PO Banije postavljen je Branko Babi . Politi ki kome-sar je Janko Mrakovi Jankan, a njegov zamjenik Dragan Rula.

Do nove i ve reorganizacije PO Banije došlo je na prijedlog štaba 7. banijske udarne divizije štabu 4. korpusa NOVJ u toku druge polovine jula 1944. godine. Na osnovu toga prijedloga PO Banije (etiri bataljona) podjeljen je na 1. i 2. PO Banije.

Zašto je komandovanje i politi ko rukovodstvo donijelo odluku da se formira 1. i 2. PO Banije?

⁶⁰⁴ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 5/5. kut. 813.

⁶⁰⁵ Zbornik NOR-a V, knj. 29, str. 465; Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 20-4/1, kut. 426.

Drugi PO Banije formiran je zbog saznanja da se podru je »banjiskog trokuta« više ne smije ostaviti bez stalnih i ja ih partizanskih snaga. To nisu mogle osigurati partizanske ete koje su tri puta organizirane. Ve e partizanske jedinice trebalo je, osim izuzetnih perioda, stalno bazirati na tome podru ju i voditi borbu protiv neprijatelja, a pogotovo protiv »Srpske samozaštite« u Sunji i Kostajnici. Bio je to, u stvari produžetak Partizanskog odreda »Trokut« iz 1941. godine, pa se zbog toga Drugi PO Banije i naziva »Mi o Mihajlovi«, kao znak priznajne prvom sekretaru Rejonskog (op inskog) komiteta KPH Sunja i jednom od organizatora NOP-a na podru ju »banijskog trokuta« Mi i Mihajlovi u, iz sela Donji Hrastovac. Njega su 1941. godine uhapsile ustaše i 2. avgusta strijeljale, zajedno sa majkom Anom, koja je otisla da ga posjeti u ustaškom zatvoru u Sunji.

Zatim, do juna 1942. godine KK KPH, KK SKOJ-a, kotarski NOO, Kotarski odbor USAOH-a i Kotarski odbor AFŽ-a Kostajnica djelovali su u »banijskom trokutu«. Zatim se centar kotarskih ustanova Kostajnica pod pritiskom neprijatelja morao premjestiti na podru je op ine Me en ani-selo Borojevi i, Komogovina, Lov a, itd. Od 23. avgusta 1944. na kotaru Kostajnica djeluje i Komanda mjesta, kao organ vojne vlasti, a kasnije i Kotarski odbor Jedinstvenog narodnooslobodila kog fronta (JNOF-a). Daljnje razvijanje tih organa NOP-a i zadržavanje na tom terenu eta za »banijski trokut« nije mogla osigurati. Ti i drugi momenti bili su uzrok podjele PO Banije 7. avgusta 1944. godine.

Dva partizanska odreda na Baniji

Cijene i op u situaciju na Baniji, štab 4. korpusa NOVJ, 27. jula 1944. donosi odluku da se na Baniji od etiri bataljona PO Banije formiraju dva partizanska odreda Banije: 1. partizanski odred, ja ine dva bataljona, odnosno jedan bataljon na sektor Dvora na Uni i jedan bataljon na sektor Glina-Petrinja. Drugi partizanski odred, ja ine dva bataljona, na sektoru kotara Kostajnica-Petrinja, odnosno u »banijskom trokutu«, s tim da jedan bataljon dejstvuje na desnoj obali rijeke Save, a jedan u »banijskom trokutu«, rejon sela Meminska i okolina.⁶⁰⁶

Na osnovu odluke štaba 4. korpusa NOVJ, štab 7. banijske divizije, 7. avgusta 1944. formira 1. i 2. PO Banije, po slede em:

Prvi partizanski odred Banije

Štab odreda: komandant uro Vuji Brat, politi ki komesar Janko Mrakovi Jankan, zamjenik politi kog komesara Jerko Boras, zatim Dušan avi i na elnik štaba odreda uro Mrkši .

1. bataljon 1. partizanskog odreda Banije: komandant Ostoja V. Begevi , politi ki komesar Mihajlo Keleuva i zamjenik komandanta Jovo Džakula.

2. bataljon »Miloš avi « 1. partizanskog odreda: komandant Milan Bajlovi Baja, politi ki komesar Milan Novakovi i zamjenik komandanta Luka Lon ar, zatim Janko Rajši .

Dužnost zamjenika politi kog komesara bataljona u PO Banije od ranije su preuzeли obavještajni oficiri bataljona.⁶⁰⁷

Brojno stanje 1. PO Banije 26. avgusta 1944. bilo je: 366 boraca i starješina, naoružanih sa 244 puške, 15 automata, 14 puškomitraljeza, 3 teška mitraljeza i 2 laka minobaca a. Već u septembru 1944. godine 1. PO Banije imao je 428 boraca. Po socijalnom sastavu: 387 seljaka, 24 radnika i 17 ostalih zanimanja. Po nacionalnom sastavu: 343 Srbina, 61 Hrvat i 14 ostalih nacionalnosti.⁶⁰⁸

Bataljoni 1. PO Banije dejstvuju po sledećem:

1. bataljon na sektoru Glina-Petrinja.

2. bataljon »Miloš« na sektoru kotara Dvor na Uni, u pravcu Bosanska Otoka-Bosanski Novi-Dvor-Pounje od Dvora do Kostajnice.

Drugi partizanski odred Banije »Mi o Mihajlovi«

Štab odreda: komandant Milan Martinović Redžo, zatim do konca septembra 1944. Milan Bajlović Baja,⁶⁰⁹ politi ki komesar Dragan Rula, zamjenik politi kog komesara Mile Račnović i na elnik štaba Mile Dragišić.

1. bataljon 2. partizanskog odreda: komandant Stevo Bjelac, politi ki komesar Miloš Rajković Mišo.

2. bataljon 2. partizanskog odreda: komandant Ljubiša Crnojević, politi ki komesar Stojan Nježić, zatim Miloš Šikić i zamjenik komandanta Milan Radišić.

Već tokom septembra 1944. godine, uslijed velikog priliva boraca sa područja »banijskog trokuta«, u 2. PO Banije formiran je i treći bataljon 2. odreda, na čelu s komandantom Mirkom Bajčićem i politi komesarom Većom Borotom.⁶¹⁰

Brojno stanje 2. partizanskog odreda Banije 26. avgusta 1944. bilo je: 324 boraca i starješina sa 199 pušaka, 14 automata i 18 puškomitraljeza. Teškog naoružanja 2. odred nije imao zbog potrebe brze pokretljivosti. Nakon formiranja i 3. bataljona, u septembru 1944. godine 2. odred imao je: 541 borac i rukovodioca, a među njima: 490 seljaka, 31 radnika i 20 ostalih zanimanja. Po nacionalnom sastavu: 477 Srba, 52 Hrvata i 12 ostalih nacionalnosti.⁶¹¹

Drugi odred imao je opšti i specifični zadatci. Opšti zadatak bila je borba sa neprijateljem i zaštita sela »banijskog trokuta«, a specifični borba protiv etničke aktivnosti na tom području, sa mobilizacijom za vojsku sposobnog ljudstva u partizanske jedinice.

Za razvoj i dejstvo 2. partizanskog odreda Banije u »banijskom trokutu« stvoreni su uslovi razbijanjem po etnog utjecaju etničkih elemenata, a pogotovo vojni komesar razbijanjem »Srpske samozaštitne brigade Korduna i Banije« u Sunji i okolini. Savezni komesar odnos etnika sa Nijemcima i ustašama, zatim pljačka i teror nad ljudima u ustaničkim selima u vrijeme upada u sela, služe i u ulozi vodi a Nijemcima, ustašama i domobranima, odvratili su od takvih etnika skoro sve njihove prista-

⁶⁰⁷ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 46-6, kut. 426 A.

⁶⁰⁸ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 6/5; 9/5, kut. 813.

⁶⁰⁹ Prvi komandant i komesar Drugog PO Banije bili su Branko Babić i Janko Mraković Jankan, koji su povučeni u brigade 7. divizije.

⁶¹⁰ Iz svjedočenja autoru Milana Martinovića Redža, Dragana Rule i Ljubiše Crnojevića.

⁶¹¹ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 6/5; 9/5; 15/5; kut. 813.

lice, te najve e špekulante koji su prihvatali etni ku parolu » uvaj glavu« - rat e ionako završiti saveznici u antihitlerovskoj koaliciji - Rusi, Amerikanci i Englezi. Na drugoj strani, me usobna trvenja etni kih agitatora i starješina bila su uzrok raznih samovolja koje su utjecale na to da se brojno stanje etnika smanjuje umjesto da se pove ava. Prvo se osuo broj etnika u Kostajnici, zatim u Dvoru i najzad u Sunji. Drugi momenat bili su poja ani udarci banjaskih partizanskih snaga protiv etnika, kao najve ih izdajnika srpskog stanovništva na Baniji. Prvo je neznano kuda nestao etni ki ideolog Dragosavljevi . Zatim komandant »Srpske samozaštitne brigade Korduna i Banije« Joco Bogovi . Njegov nasljednik Marko Košuti poginuo je u vlaku koji su diverzanti 2. diverzantskog bataljona GŠH porušili minom 3. juna 1944. na željezni koj pruzi Sunja-Dubica, izme u sela Živaje i Šaša. Njega je nasledio dota-dašnji komandant etni kog bataljona iste brigade Nikola Begovi .⁶¹²

Najve i udarac »Srpskoj samozaštitnoj brigadi Korduna i Banije« u Sunji zadala je 1. banjaska udarna brigada »Vasilj Ga eša« akcijom 5/6. avgusta 1944. godine. Za tu akciju izdvojeno je oko 60 dobrovoljaca pod komandom komandanta brigade Miloša Suzi a, te komandanta i politi kog komesara 2. bataljona 1. banjanske brigade - Pere Kalanje i Dušana Lazi a. Ta grupa prerušena u etnike upada u etni ke baze - sela La ev ani i etvrtkovac kraj Sunje. Nakon privla enja no u izme u 2.00 i 2.30 sati izvršen je juriš pod lozinkom »Naprijed, živio kralj«. Za svega pola sata akcija je završena. Savladana su dva etni ka stražara, a zatim je na spavanju uništeno oko 70 etnika. Preostalih 60 etnika, koliko je brigada ukupno imala, bilo je te no i negdje na »zadatku« sa komandantom brigade Nikolom Begovi em, pa su zahvaljuju i tome izbjegli sudbinu uništenja. Me utim, tom munjevitom akcijom »Srpska samozaštitna brigada Korduna i Banije« u Sunji praktično je rastrojena. Zarobljena su dva etnika (stražara) koja su pomogla akciju, pa im je pošte en život i oni su ostali u partizanima.

Zaplijenjeno je 20 pušaka, 2 teška mitraljeza sa 6.000 metaka, 3.000 metaka za automate i ostale vojni ke opreme.⁶¹³

Komandant »Srpskog samozaštitnog 'gvozdenog' puka«, major Marko Crljenica« dezertirao je u nepoznatom pravcu« - pisali su etnici u izvještaju popu Mom ilu uji u u Dalmaciju, a komandu nad svega 48 etnika u Dvoru na Uni preuzeo je bivši policijski poru nik Milan Beji , dok i njega, po zadatku Rejonskog obavještajnog centra za kotar Dvor na Uni, u jednoj akciji nije likvidirao njegov kurir, Jakov Blagojevi Jug, rodom iz sela Javoranj.

Razotkrivši stvarne ciljeve etnika: uska saradnja sa okupatorom i doma im izdajnicima, a protiv NOP-a, narod Banije ih je potpuno prezirao kao izdajnike.

Na drugoj strani, to je pogodovalo razvoju NOP-a i partizanskih jedinica na tome podruju. Opredjeljenost naroda »banijskog trokuta« za NOB nije jenjavala od ustanka 1941. godine. Me utim, uslovi za oružanu borbu na tome podruju bili su vrlo teški. Stalne jake snage neprijatelja

⁶¹² Zbornik NOR-a, V, knj. 28, str. 382.

⁶¹³ Zbornik NOR-a, tom V, knj. 31, str. 112; Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 35-1/2, kut. 816.

u garnizonima: Sunja, Kostajnica, Dubica i duž komunikacija: Sunja — Kostajnica, dolina rijeke Une; Sunja - Dubica i Kostajnica-Dubica one-mogu avale su veće oružane akcije, kao one koje su vojne drugdje na Baniji.

Odnos naroda »banijskog trokuta« prema NOP-u opisao je politički komesar 2. PO Banije, Dragan Rula, i neki drugi.⁶¹⁴

Prvi partizanski odred Banije nastavlja dejstvovati na svom dodatašnjem području: 1. bataljon na liniji Gornja Bačuga-selo Strašnik-Gora i štiti slobodno područje Gline, a 2. bataljon »Miloš« avi « na sektor Dvor-Pounje i štiti slobodno područje kotara Dvor, te pozadinu svih banijskih snaga sjeverno od Šamarice. Težište dejstava tog bataljona bilo je na pravcu Divuša-Zrinj i povremeno Dvor-Trgovi-Bešlinac.

Jako je organizaciono sređivanje Unske operativne grupe u susjednoj Cazinskoj krajini imalo veliki znak za sigurnost itavog slobodnog područja Banije, a naročito kotara Dvor i Glina.

Odredi pod operativnim štabom za Baniju

Tokom ljeta 1944. godine njemački okupatori i komandovanje »NDH« namjeravali su zapoeti organizaciju odbrambene linije od Virovitice, duž rijeke Ilove i rijeke Une, pod nazivom »Zvonimirova linija«. Na to ih je prisiljavao prodor Crvene armije kroz Rumuniju i Mađarsku. Kako je, međutim, u međuvremenu Drava-Sava u Moslavini dejstvovao 10. korpus »zagrebački«, Glavni štab NOV i PO Hrvatske je odlučio da ga ojača sa ciljem pravovremenog razbijanja neprijatelja na području Podravine i Moslavine. Osim divizija 6. slavonskog korpusa NOVJ u Moslavini i Podravini, odnosno pod komandom 10. zagrebačkog korpusa, kao ojačanje upućena je i 7. banijska udarna divizija sa prištapskim jedinicama, te 3. i 4. banijskom udarnom brigadom. Sedma divizija krenula je na taj borbeni put 13. avgusta 1944. pod osiguranjem 1. i 2. banijske udarne brigade i novoformiranog 2. partizanskog odreda Banije. U Moslavini i Podravini 7. banijska udarna divizija dejstvovala je sve do 1. novembra 1944. godine.⁶¹⁵

Na Baniji u to vrijeme dejstvuju, uglavnom, 1. i 2. banijska udarna brigada, te 1. i 2. partizanski odred Banije. Te snage stavljenе su pod komandu Operativnog štaba 7. banijske udarne divizije, koji je bio poznat i kao štab 7. banijske udarne divizije II.

Komandant Operativnog štaba bio je operativni oficir štaba 7. divizije Milan Trninić, a politički komesar, uz svoju dužnost, prvi politički komesar 1. banijske udarne brigade »Vasilij Gačić« Branko Boroević, a zatim politički komesar 2. banijske udarne brigade Sava Matijašević, do povratka političkog komesara divizije Uroša Krunića iz Moslavine.

U toku pripreme i prijelaza 7. banijske udarne divizije preko »banijskog trokuta« i rijeke Save kod sela Bobovca od 13. do 15. avgusta

⁶¹⁴ Dragan Rula, *Sjećanje na trokut*, Zbornik, Sedma banijska divizija, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1967, str. 481-482.

⁶¹⁵ Jovo Čakalo, *Sa brigadama sjeverno od Save*, Zbornik, Sedma banijska divizija, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1967, str. 660-666.

1944, 1. bataljon 2. PO Banije osigurava prijelaz iz pravca Dubice i Jasenovca, na liniji sela Ivanjski Bok-Osmanovo Polje i vodi borbu sa manjim dijelovima ustaškog zdruga »Jasenovac« iz Jasenovca. Za to vrijeme 2. bataljon 2. partizanskog odreda Banije osigurava pravac iz Kostajnice kod sela Selište na cesti Kostajnica-selo Meminska.

Na istim položajima bataljoni 2. partizanskog odreda Banije osiguravaju u vrijeme od 18. do 21. avgusta veliki transport žita i ostalih namirnica iz Slavonije i Moslavine za Glavni štab Hrvatske i ZAVNOH.⁶¹⁶ Transport od 143 seoska kola sa žitom i namirnicama iz Slavonije do sela Mužilovice i Lonje, na lijevu obalu rijeke Save, dopratila je 17. slavonska udarna brigada. Kotarski NOO Kostajnica, pod neposrednim osiguranjem 1. banjiske udarne brigade »Vasilij Ga eša«, organizovao je prebacivanje žita i namirnica preko rijeke Save amcima, a zatim novi transport od 175 seoskih kola prikupljenih u »banijskom trokutu« za prevoz žita i namirnica do pretovarnih stanica Komande vojnog podruja Banije na slobodnom podruju Banije. Iz sela Bobovca transportu je priključena i jedna vršalica žita sa motorom za provo enje vršidbe na slobodnom podruju Banije. I taj veliki transport uspješno je prešao rijeku Savu, te željezni ku prugu Sunja-Dubica i Sunja-Kostajnica.⁶¹⁷

Tokom vremena partizanski odred Banije imao je zadatak da iz pravca Petrinje i od Dvora osigura pripreme i 20. augusta 1944. izvođenje prvog omladinskog fiskulturnog sleta omladine Banije. Slet je pripreman i održan u Šamarici-ori a luke kod sela Trnovca. Uz oko 15.000 učesnika sletu je prisustvovao komandant GŠH Ivan Gošnjak, član CK KPH Marko Belini, Mika Šmiljak, ispred pokrajinskog odbora USAOH-a, engleski kapetan Bayer ispred savezničkih vojnih misija pri GŠH, Stanko Bjelajac Cane ispred štaba 4. korpusa NOVJ, i drugi visoki gosti.⁶¹⁸

U dalnjem toku borbe u sadejstvu sa 1. i 2. banijskom udarnom brigadom, 1. partizanski odred Banije brani slobodno podruje Banije i Šamaricu, a 2. partizanski odred Banije nastavlja kontrolu »banijskog trokuta«. Dvadeset sedmog augusta 1. bataljon 2. partizanskog odreda Banije u Posavini vodi borbu sa snagama ustaškog zdruga »Jasenovac« kod sela Ivanjski Bok, Crveni Bok i Strmen. U toj borbi odred je zaplijenio tri puškomitrailjeza »šarac«. Međutim, daleko nadmoži neprijatelj, više od 1.000 ustaša, uspio je potisnuti snage 2. partizanskog odreda Banije, u i u navedena sela u kojima ubija veći broj stanovnika, a njih 220 odvodi u zloglasni logor Jasenovac.⁶¹⁹

Predsjednik Nacionalnog komiteta narodnog oslobođenja Jugoslavije i vrhovni komandant NOVJ, drugi Tito, 30. augusta 1944. objavljuje amnestiju svim pripadnicima kvizlinških formacija - domobranima, etnicima, plavoj i bijeloj gardi - koji se nisu ogriješili o narodne interese da prije u na stranu narodnooslobodila kog pokreta, odnosno u redove NOVJ. Rok za prelazak, uz priznavanje starih inova, bio je do 15.

⁶¹⁶ Zbornik NOR-a V, knj. 31. str. 314; Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 37/2, kut. 816.

⁶¹⁷ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 37/2, kut. 816; Hronologija NOR-a, str. 853, izd. VII JNA 1964.

⁶¹⁸ Arhiv IHRPH, Zagreb, f. KP-42-VI-3675, Adam Dupalo, neobjavljeni rukopis »Omladinski sletovi«.

⁶¹⁹ Arhiv VII, Beograd, reg. br. 24/1-18, kut. 813A.

septembra 1944. godine.⁶²⁰ Amnestija je dezorientirala većinu etnika u Dvoru, Kostajnici i Sunji.

Amnestiju narođeno koristi 2. partizanski odred Banije da iz redova etnika u Sunji i Kostajnici izvuče što više zavedenih ljudi. To inicijativi i 1. partizanski odred Banije, prvenstveno na sektoru kotara Dvor, bore se za zavedene pripadnike »Srpskog samozaštitnog 'gvozdenog' puka«. U tome su vremenom postignuti i vrlo dobri rezultati.

Napadi odreda na komunikacije

Na osnovu Naredbe enja vrhovnog komandanta NOV i POJ Tita, od 17. augusta 1944. štabu 4. korpusa NOVJ za rušenje komunikacija od 1. do 7. septembra 1944. godine, štab korpusa izdaje direktivu Operativnom štabu Banije da sa 1. i 2. banijskom udarnom brigadom i 1. i 2. partizanskim odredom Banije organizuje napade i rušenje željezničkih pruga Sisak-Sunja-Dubica i Sunja-Kostajnica-Volinja. Na osnovu direktive korpusa većno u 31. augusta na 1. septembar 1944. uslijedila su rušenja pruga: Sunja-Dubica na 40 mesta, a Sunja-Kostajnica-Volinja na 25 mesta. U toj akciji dejstvuje 2. partizanski odred Banije, dok 1. partizanski odred Banije izvršava svoj zadatok na sektorima Petrinja-Gora i Dvor-Kostajnica.⁶²¹

No u 1/2. septembra pruga Sisak-Sunja porušena je na 70 mesta, a pruga Sunja-Kostajnica na 19 mesta. Sasije ena su 33 PTT stuba, srušena 3 većina i 2 manja mosta na prugama, te razrušena cesta na 5 mesta. No u 3/4. septembra ponovljen je napad na željezničku prugu Sisak-Sunja-Kostajnica. Pruga je eksplozivom porušena na 8 mesta, a cesta na 2 mesta. Nagaznim minama uništена su dva, a oštete ene je jedan tenk i jedan kamion. U kamionu je poginulo sedam neprijateljevih vojnika, a više je ranjeno. No u 4/5. septembra pruga je porušena na 47 mesta. Posjećeno je 6 PTT stubova i polupani su izolatori na 25 PTT stubova. Slijedeće noći, 5/6. septembra, 1. bataljon 1. partizanskog odreda Banije našao se na položajima Krajiški Brani prema Sunji, a 2. bataljon 2. partizanskog odreda Banije držao je položaje kod sela Gornji i Donji Hrastovac, tako da, prema Sunji. Bataljoni su osiguravali napad 1. banijske udarne brigade »Vasilje Gačića« na posadu neprijatelja u stanicama Blinjski Kut i, posredno, napad 1. muslimanske brigade na Mošćenicu kod Petrinje, te napad 2. banijske udarne brigade na prugu Šuma Piškornja -Željeznička stanica Caprag (danas predgrađe Siska). Isti zadatok bataljoni 1. i 2. partizanskog odreda Banije izvršavaju i no u 7/8. septembra, dok 1. banijska udarna brigada »Vasilje Gačić« izvodi napad na neprijateljsku posadu na stajalištu vlakova kod sela Krajiški Brani.⁶²²

Na osmodnevne i većno ne napade naših snaga na komunikacije Sisak-Sunja-Dubica i Sunja-Kostajnica neprijatelj je 9. septembra reago-

⁶²⁰ *Hronologija NOR-a*, VII Beograd, 1964. godine. Tu stoji da je to bilo 30. avgusta 1944. godine.

⁶²¹ Zbornik NOR-a V, knj. 31, str. 527, 560, knj. 33, str. 211, 308. Ljubomir Bošnjak, *Diverzantska dejstva*, VII Beograd, 1983., str. 266.

⁶²² Zbornik NOR-a V, knj. 33, str. 525, 643; Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 1/29; 49-5, kut 426; 2-6, kut 426A.

vao ja im snagama na pravcima: Kostajnica-selo Velešnja-selo Me enani; Petrinja-Hrastovica-Jabukovac; Petrinja-Gora-Glina, te Dvor-Bešlinac. Do no i 9. septembra neprijatelj je izbio na liniju: selo Mlino-ga-Ba uga-Gora odakle narednog dana, 10. septembra produžava dejstva.

Istovremeno je jednom kolonom krenuo iz Dvora do Grubeši a brda. Borbe protiv tog neprijatelja 1. PO Banije, sa 1. bataljonom vodi kod sela Gora, Graberje, Glinska Poljana, gdje je zaustavljen, a sa 2. bataljonom »Miloš« vodi borbu na cesti Grubeši a brdo-selo Grmušani. Istovremeno 1. i 2. banjiska udarna brigada sa 1. muslimanskim brigadom UOG vode borbe sa neprijateljskim kolonama iz Kostajnice i Petrinje.⁶²³ Postigavši cilj - odbacivanje naših snaga od vitalnih komunikacija Zagreb-Beograd, neprijatelj se po dijelovima vratio u polazne garnizone i uporišta duž komunikacija. Me utim, no u 14/15. septembra 1. banjiska udarna brigada »Vasilj Ga eša« i 2. partizanski odred Banije sa diverzantima 2. diverzantskog bataljona GŠH ponovo ruše djelimi no popravljenu željezni ku prugu Sisak-Sunja-Kostajnica na 108 mesta, dok 2. banjiska udarna brigada koju od Petrinje osigurava 1. muslimanska brigada i 1. bataljon 1. partizanskog odreda Banije izvodi napad na njema ki inžinjerijski bataljon u selu Moš enica na cesti i pruzi Sisak-Petrinja.

Korpusna operacija na komunikacijama

Od 26. do 30. septembra 1944. izveden je etvorodnevni napad jedinica 4. korpusa NOVJ na komunikacije Sisak-Sunja-Dubica i Sunja-Kostajnica sa napadom na posadu neprijatelja u Sunji i Šašu.⁶²⁴ Uz 1. i 2. banjisku udarnu brigadu, i 1. i 2. partizanski odred Banije u ovoj korpusnoj operaciji u estvuju dvije brigade 8. kordunaške udarne divizije, 1. muslimanska brigada UOG, te brigada »Franjo Ogulinac Seljo« iz 34. divizije. Dvije brigade 8. kordunaške divizije i brigada »Franjo Ogulinac Seljo« izvode napad na Sunju, a sve ostale jedinice osiguravaju napad i istovremeno napadaju na komunikacije: od Siska - 1. banjiska udarna brigada »Vasilj Ga eša«, od Kostajnice - 2. banjiska udarna brigada, od Dubice i Kostajnica, preko sela Meminska - 2. partizanski odred Banije, koji ruši prugu Dubica-Sunja. Prvi partizanski odred Banije 27. septembra napada neprijateljsku posadu u selu Stublju - etu Nijemaca. Me utim, im je neprijateljska posada u selu Stublju opkoljena, uslijedila je intervencija neprijatelja iz pravca Kostajnice, ja ine 300 vojnika, sa tri tenka. Neprijateljska posada u selu Stublju koristi pomo od Kostajnice i probija se u uporište Kostajni ki Majur, dok 1. PO Banije vodi borbu sa pridošlim snagama sve do povla enja partizana sa pruga.⁶²⁵ Tokom 28. septembra krenuo je neprijatelj i iz Jasenovca i Dubice da intervenira protiv naših snaga koje napadaju Sunju. Prvo kod sela

⁶²³ Zbornik NOR-a V, knj. 33, str. 217, 646, 649, 654; Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 1-2/7, kut. 425A.

⁶²⁴ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 23-1/1 i 25-1/1, kut. 426.

⁶²⁵ O operacijama 4. korpusa kod Sunje; Zbornik NOR-a, tom V, knj. 33, str. 454, 699, 702, 705, 708; knj. 34, str. 92, 94.

Strmen neprijatelj iz Jasenovca i Dubice napada jednu kordunašku brigadu. U toku povla enja neprijatelja od sela Strmen, na pravcu sela Kostreši Šaški-Slovinci-Šaš, bo no tuku bataljoni 2. PO Banije i nanose neprijatelju gubitke.

Poslije operacije 4. korpusa NOVJ na Sunju i komunikaciju Sisak-Sunja-Kostajnica i Sunja-Dubica, 2. PO Banije usmjerava svoja dejstva u dolinu rijeke Une: Koštajnica-Dubica. Devetog oktobra 1944. godine 2. PO Banije postavio je zasjedu kod sela Slabinja. Naišlo je 5 kamiona iz Kostajnice sa neprijateljskim vojnicima. Paljbom iz zasjede iz stroja je izba eno 50 neprijateljevih vojnika. Tri kamiona su zapaljena. Zaplijenjeno je 5 pušaka, 3 puškomitrailjeza i ve a koli ina vojni ke opreme.⁶²⁶

Jedanaestog oktobra 1944. godine 2. banijska udarna brigada sa 1. i 2. bataljonom 1. PO Banije i 3. bataljonom 2. PO Banije vode borbu sa 600-700 neprijateljskih vojnika na pravcu Kostajnica-Sunja. Borba je po elu u 8.00 sati i trajala cijeli dan - do 18.00 sati. Neprijatelju su naneseni veliki gubici - 50 mrtvih i oko 70 ranjenih vojnika. Gubici 2. banijske udarne brigade bili su 9 mrtvih i 39 ranjenih boraca i rukovodilaca. Odmah poslije toga, 12. oktobra, ponovo je organizovan opšti napad na željezni ku prugu Sisak-Sunja, gdje pod obezbje enjem 1. banijske udarne brigade napada 2. banijska udarna brigada. Prva muslimanska brigada UOG i 3. bataljon 2. PO Banije izvode napad na prugu Sunja-Kostajnica, dok 2. PO Banije sa 1. i 2. bataljonom napada na prugu Dubica-Sunja. Za to vrijeme 1. PO Banije sa svoja dva bataljona orijentiran je prema Petrinji, kao osiguranje tih akcija.⁶²⁷ Zatim 25. oktobra 1. PO Banije sa 1. i 2. bataljonom zapo inje akciju rušenja željezni ke pruge Kostajnica-Sunja; taj zadatak je završen 28. oktobra. U akciji rušenja te pruge u estvuju 1. banijska udarna brigada »Vasilj Ga eša« i 1. muslimanska brigada, pod komandom Zuhdije Zali a. Neprijatelj intervenira sa oko 600 Nijemaca i kozaka konjanika. Gubici neprijatelja u toj borbi bili su 20 mrtvih i više od 30 ranjenih. Gubici naših snaga bili su 7 mrtvih i 14 ranjenih boraca. Za to vrijeme 2. PO Banije sa svoja tri bataljona izvi aje prijelaze preko rijeke Save, kojima bi se banijska udarna divizija vratila iz Podravine i Moslavine.

Sve navedene partizanske snage osiguravaju prelaz 7. divizije preko rijeke Save i »banijskog trokuta« 31. oktobra na 1. novembra 1944. godine.⁶²⁸

Ponovo jedan partizanski odred na Baniji

Neprijatelj je poslije akcije 4. korpusa NOVJ na Sunju-Šaš i komunikacije Sisak-Sunja-Dubica i Sunja-Kostajnica nastupio jakim snagama iz Jasenovca, Kostajnice, Sunje i Siska. Tim snagama izvršio je pravi

⁶²⁶ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 9/3, kut. 812A.

⁶²⁷ Zbornik NOR-a V, knj. 34, str. 329, 643, 646; Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 53/1-3; 40-1 kut. 813.

⁶²⁸ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. 26-1/18, kut. 813; 9/3. kut. 813A.

masakr nad stanovništvom u selima »banijskog trokuta«. Spaljena su mnoga sela i ubijeno je mnogo ljudi. Preostalo stanovništvo, više od 5.000, prebjeglo je na slobodnu teritoriju Banije, oko Šamarice. Nakon toga se i 2. partizanski odred Banije povukao iz »banijskog trokuta« na prostoriju op ina Me en ani, Gradusa, Blinja, odakle izvodi prodore u »banijski trokut«, ali se bataljoni vra aju u svoje nove baze. Tako su se na dijelu ustani ke Banije, na kome je svojevremeno djelovao jedan partizanski odred, našla dva. Zatim, na ustani koj Baniji nije bilo više ljudi za mobilizaciju, a 7. banijsku udarnu diviziju trebalo je popuniti i pripremiti za skore završne operacije za oslobo enje zemlje.

U toj situaciji štab 7. banijske udarne divizije 4. novembra 1944. godine ponavlja prijedlog štabu 4. korpusa NOVJ da se rasformira Prvi partizanski odred Banije i njegovim bataljonima popune 1. i 2. banijska udarna brigada.⁶²⁹

U'me uvremenu 1. i 2. partizanski odred Banije nastavljaju da dejstvuju prema mogu nostima, samostalno i u uskom sadejstvu sa banijskim brigadama. Druga banijska udarna brigada sa jednim bataljonom poja ava dejstva 2. PO Banije u »banijskom trokutu«, a 1. banijska udarna brigada odlazi u Cazinsku krajinu - Bosanska Otoka.

U me uvremenu stigla je i odluka štaba 4. korpusa NOVJ da se rasformira 1. partizanski odred Banije, a da dotadašnji 2. partizanski odred Banije nastavi dejstva kao Partizanski odred Banije. Prvi partizanski odred Banije rasformiran je 24. novembra 1944. godine. Njegov 1. bataljon, ulazi u sastav 2. banijske udarne brigade, a 2. bataljon u sastav 1. banijske udarne brigade »Vasilj Ga eša«, te za popunu jedinica pri štabu 7. banijske udarne divizije. Dotadašnji 2. partizanski odred Banije popunjen je dijelom boraca i starješina iz 1. partizanskog odreda Banije i preimenovan u Partizanski odred Banije.

U štabu Partizanskog odreda Banije postavljeni su:

- za komandanta odreda uro Vuji Brat,
- za politi kog komesara Dragan Rula,
- za zamjenika politi kog komesara Milan Bogi evi , zatim Stojan

Mježi ;

- za na elnika štaba uro Mrkši , a od 15. januara 1945. godine Petar Kalanja,

- za obavještajnog rukovodioca Stipe Bujanovi ,

- za omladinskog rukovodioca Milan Nožini mla i.

Komandanti i politi ki kornesari bataljona

1. bataljon: komandant Stevo Bjelac, politi ki komesar Miloš Rajkovi , zatim Ljuban Tubi .

2. bataljon: komandant Ljubiša Crnojevi , zatim Jovo Džakula, politi ki komesar Mihajlo Keleuva.

3. bataljon: komandant Mirko Baji , politi ki komesar Ljuban Tubi , zatim Miloš oki , i zamjenik politi kog komesara Savan Skrobo.

⁶²⁹ Zbornik NOR-a V, knj. 35, str. 260; Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 20-7, kut. 426;
• 14/1-3, 37/1-3, kut. 813.

PREGLED
brojnog stanja i naoružanja novog Partizanskog odreda Banije
24. 11. 1944.^0

Naimenovanje	Ukupno
Oficira	7
Političkih radnika	31
Podoficira	62
Boraca	296
Ukupno	396
 Pušaka/metaka	 205/3869
Šmajsera/metaka	16/605
Puškomitrailjeza/metaka	22/4370
Teških mitraljeza/metaka	3/2120
Lakih minobaca a/mina	1/4
Pištola / metaka	23/218
Radio-stanica	1
Telefona/km kabla	2/95
Dvoosovinskih kola	9
Jahačih konja	9
Tovarnih konja	9
Teglečih konja	16

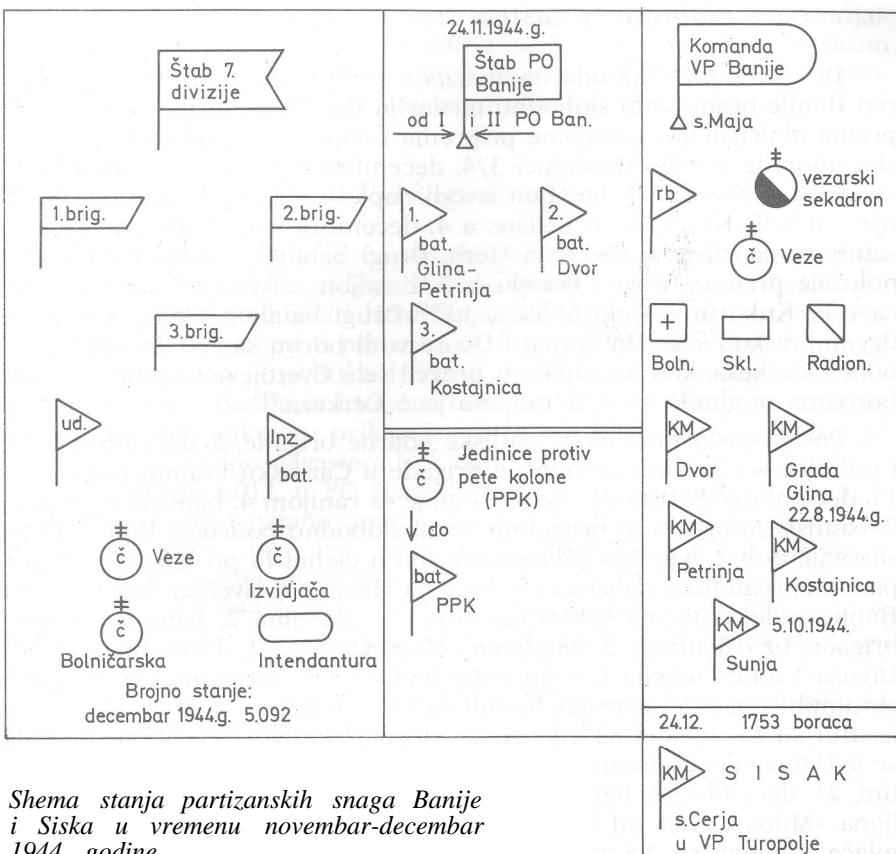
Štab Partizanskog odreda Banije u tome sastavu nastavlja dejstva pod komandom štaba 7. banijske udarne divizije, u cjelini ili sa bataljonima po sektorima slobodnog područja Banije: 1. bataljon na sektoru Petrinja-Gora, 2. bataljon »Miloš« na sektoru kotara Dvor, 3. bataljon na sektoru Kostajnica-Petrinja sa težištem dejstava u »banijskom trokutu«.⁶³¹

Tridesetog novembra zamjenik političkog komesara 7. banijske udarne divizije Milutin Omazi podnio je izvještaj CK KPH o stanju partijske organizacije u 7. diviziji i Partizanskom odredu pod komandom divizije. Stanje partijske organizacije u Partizanskom odredu Banije, prema tom izvještaju, bilo je slijedeće:

- bataljonskih biroa partije 3
- lanova KP u bataljonskim biroima 14
- etnih elija 6
- štabnih elija 4
- ostalih elija-vodova 2
- svega elija KPJ u odredu 12
- lanova KP - oficira i komesara 24

⁶³⁰ Arhiv VII JNA, reg. br. 12/5, kut. 813.

⁶³¹ Zbornik NOR-a V, knj. 35, str. 360, 364.



Shema stanja partizanskih snaga Banije i Siska u vremenu novembar-decembar 1944. godine

- lanova KP - podoficira	26
- lanova KP - boraca	14
Ukupno lanova KP u odredu	64
- lanova KP - seljaka	50
- lanova KP - radnika	5
- lanova KP - obrtnika	8
- lanova KP - intelektualaca	1
- lanova KP - Srba	61
- lanova KP - Hrvata	2
- lanova KPJ - ostalih nacionalnosti	1
Kandidata za lanove KP	65

U decembru 1944. godine Partizanski odred Banije bio je organizaciono sre en i njegovo brojno stanje iznosilo je: 405 boraca i starješina, naružanih sa 184 puške, 14 automata, 19 puškomitraljeza, 3 teška mitraljeza i laki minobaca em. U odredu je bilo 367 seljaka, 11 radnika i 27 boraca ostalih zanimanja i profesija. Po nacionalnom sastavu: odred je bio sastavljen od 381 Srbina, 20 Hrvata i 4 boraca ostalih nacionalnosti.⁶³²

⁶³² Arhiv IHRPH, Zagreb, g. KP-40; Arhiv VII JNA. Beograd, reg. br. 13/5; 18/5, kut. 813.

Odrana i zaštita slobodnog podruja

Dok se 7. banijska udarna divizija nalazila na Baniji, Partizanski odred Banije brani i štiti slobodnu teritoriju Banije na širokoj liniji fronta prema neprijatelju. U vrijeme priprema i napada divizije na neprijateljsko uporište u selu Moš enici 3/4. decembra 1944. godine, Odred dejstvuje po sledećem: 1. bataljon izvodi napad na spoljnu odbranu Petrinje - u selu Križ i Novo Selište, a 4. decembra vodi borbu sa jednom satnjicom neprijatelja kod sela Gora. Drugi bataljon »Miloš avi« drži položaje prema Dvoru i Pounju, a 3. bataljon zatvara pravac Kostajnica-selo Kukuruzari-selo Međenani.⁶³³ Drugi bataljon »Miloš avi« 8. decembra kod sela Matijevići i Dvora vodi borbu sa 750 do 800 konjaničkih - erkeza, koji nastupaju u pravcu sela Cvetojevići-Ljubina. U tim borbama poginula su 4, a ranjeno je 6. erkeza.⁶³⁴

Poslije rasformiranja 2. banijske udarne brigade, 5. decembra 1944, i odlaska 1. i 3. banijske udarne brigade u Cazinsku krajinu (od 13. do 15. decembra), Partizanski odred Banije sa ranjom 4. banijskom, a sada 2. banijskom udarnom brigadom brani slobodno područje Banije. U toj situaciji, dok 2. banijska udarna brigada u cjelini ili po bataljonima napada neprijateljska uporišta i kolone na glavnim pravcima, bataljoni PO Banije sadejstvuju na sektorima. Tako je glavnina 2. banijske udarne brigade, uz osiguranje 2. bataljona »Miloš avi«, 21. decembra na cesti Divuša-Volinja napala kolonu neprijatelja od 30 kamiona i 6 oklopnih automobila. Gubici neprijatelja bili su 18 mrtvih i više izbačenih iz stroja. Bili su to dijelovi 82. njemačke mornarice desantne brigade, koja se iz Dalmacije, dolinom Une, prebacivala u pravcu Siska i Zagreba. Zatim, 23. decembra 2. banijska udarna brigada pod osiguranjem 2. bataljona »Miloš avi« od Dvora napada neprijateljsku posadu u selu Zamlača. Ubijena su 2 i zarobljeno 19 neprijateljskih vojnika.

U to vrijeme Partizanski odred Banije bio je, izrazitije nego ranije, borbeno-operativna jedinica. Do toga je došlo zbog potpunog razvoja vojnoteritorijalnih komandi i ustanova na ustani koj Baniji. Komanda vojnog područja Banije imala je ukupno 1.753 boraca i starješinu. Njoj su bile potinjene Komande mesta Dvor, Glina, Kostajnica, Petrinja i Sunja. Uz svaku od tih komandi djelovala je eta Partizanske straže (KM Glina dvije ete) slijedeći brojno stanje:

- eta Komande mesta Dvor 87 ljudi,
- eta Komande mesta Glina (dvije) 116 ljudi,
- eta Komande mesta Kostajnica 95 ljudi,
- eta Komande mesta Petrinja 77 ljudi,
- eta Komande mesta Sunja 62 ovjeka
- eta vojnih bolnica 102 ovjeka
- eta Komande vojnog područja 65 ljudi.

Ukupno u sedam eta Partizanske straže bilo je 604 boraca i starješine.⁶³⁵

⁶³³ Zbornik NOR-a V, knj. 35, str. 260; Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 37/1-1, kut. 813.

⁶³⁴ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 11/3, kut. 813.

⁶³⁵ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 30/1-6, kut. 1783.

Osim toga, i preostalih 1.149 boraca i starješina u vojnoteritorijalnim komandama, organima i ustanovama bilo je raspole eno širom slobodnog podru ja i uvijek spremno da prihvati borbu protiv neprijatelja. Zato je odred bio više borbeno operativni nego ranije.

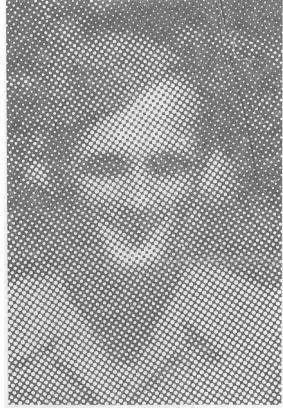
Uspješna i 1944. godina na Baniji

Sa puno problema, teško a i borbi partizanske jedinice Banije uspješno su završile i 1944. godinu. Pored ostalog, ostao je neriješen goru i problem: kako uklju iti hrvatska sela Banije u NOP i privu i Hrvate da po nu popunjavati partizanske jedinice. Za taj neuspjeh, pored ustaške, odgovorna je politika HSS, sa dr Vlatkom Ma ekom na elu. Na drugoj strani, Banija se i tokom 1944. godine iscrpljivala do krajnjih granica. To nam slikovito prikazuje i broj boraca u partizanskim jedinicama, koji je stalno narastao. U 7. banjaskoj udarnoj diviziji u decembru 1944. bilo je 6.012, u PO Banije 405, u vojnoteritorijalnim komandama, jedinicama i ustanovama 1.753 borca i starješine. Ukupno, bez PPK bataljona u sastavu Prve hrvatske brigade (Banija, Kordun, Lika) i nekih drugih specijalnih jedinica, 8170 ljudi.⁶³⁶ Uzmu li se i u obzir pokolji od 1941. do 1944. godine, odvo enje ljudi u koncentracione logore, dotadašnji gubici u borbi, dobija se visoka brojka boraca na tako uskom podru ju kao ustani ki dio Banije.

Sa tom snagom i bezrezervnom voljom naroda Banija je nastavila borbu i tokom 1945. godine.



Milan Martinović
Redio, komandant
Drugog partizanskog
odreda Banije

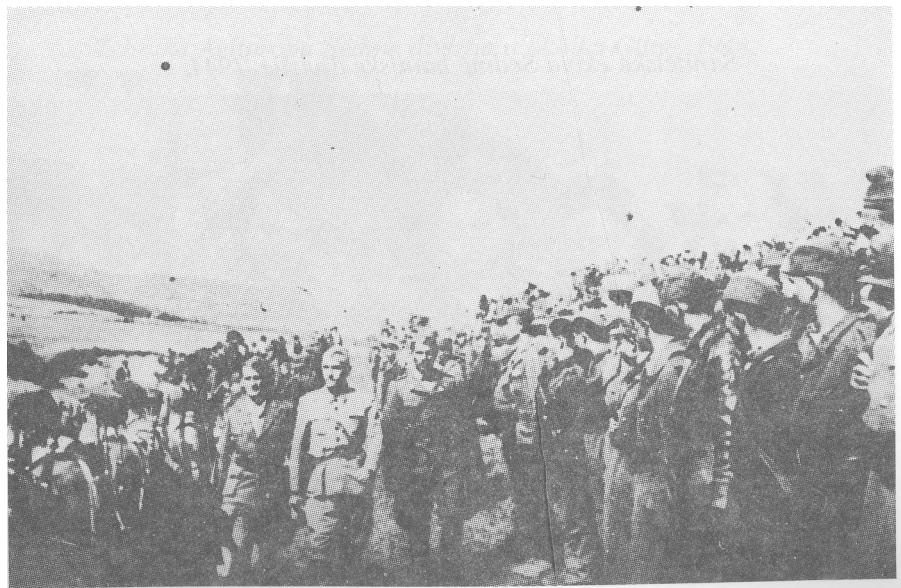


Dragan Rula,
politi ki komesar
Drugog partizanskog
odreda Banije



Mile Dragišić,
načelnik štaba Drugog
partizanskog odreda
Banije

Smotra Prve brigade »Vasilj Ga eša« u selu Komori, 15. maja 1944.





Polaznice doma inskog te aja pri ZAVNOH u Glini, novembra 1944.

Sanitetska ekipa Sedme banijske divizije, 1944.





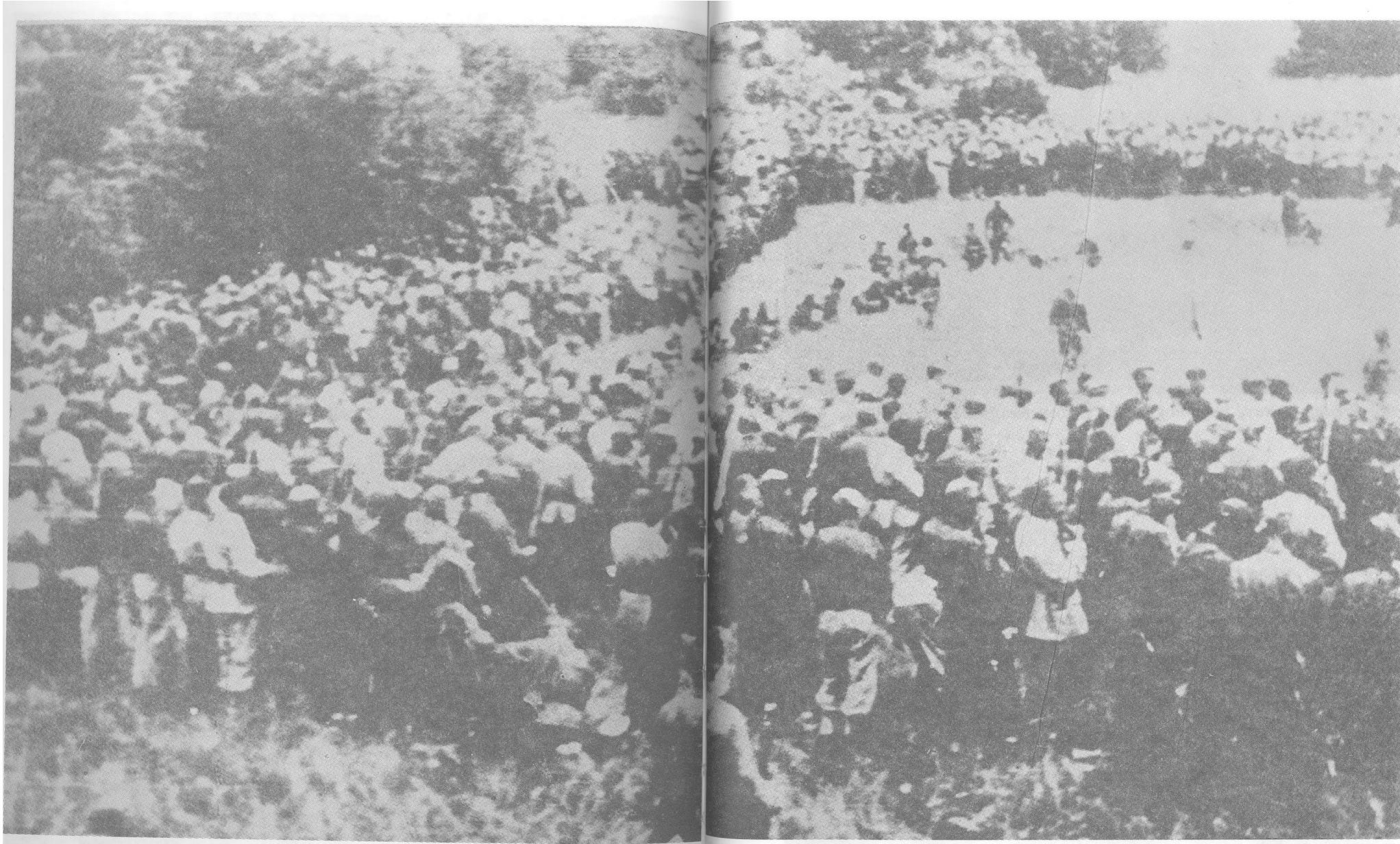
Bolesnici i osoblje vojne bolnice na Baniji, 1944.

Tehnika Agitpropa Sedme divizije u okolini Gline, 1944.

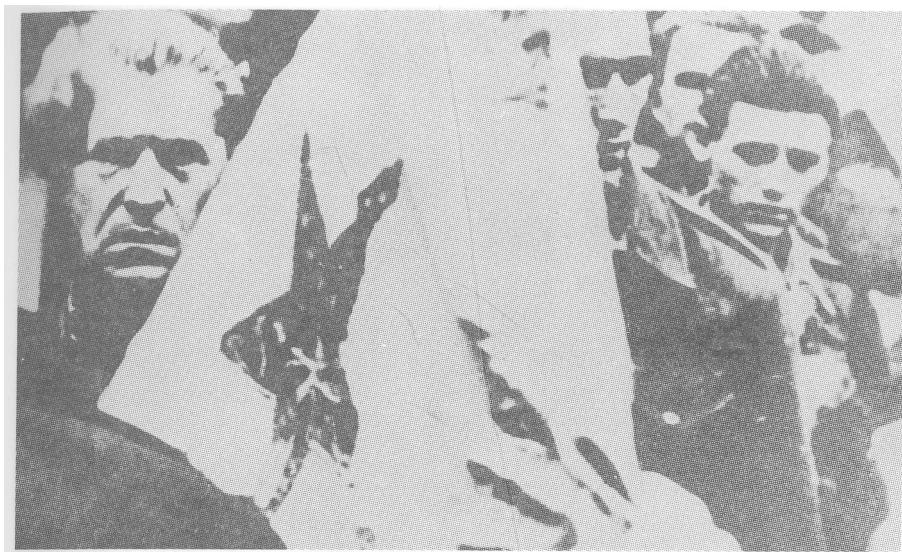




Oko 15 tisuća ljudi okupilo se na zboru u čast proslave trogodišnjice
ustanka na Baniji kod sela Trnovca

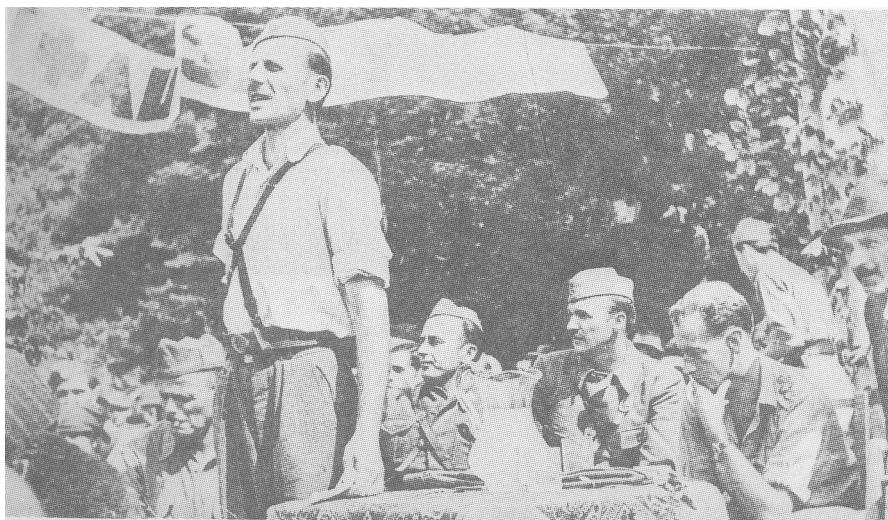


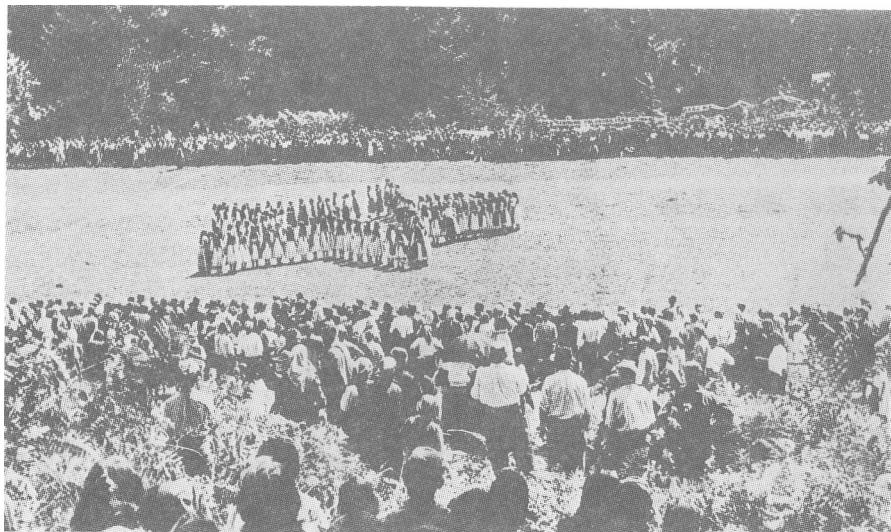
Smotra Sedme banjiske divizije, Banija 1944.



Predaja zastave najboljoj brigadi Sedme banjiske divizije, 1944.

Simo Todorović, predsjednik Okružnog NOO Banije govori na proslavi trogodišnjice ustanka na Baniji, jula 1944.





Omladinke izvode vježbe na sletu omladine na Baniji, jula 1944.

Radna omladinska eta na Baniji, jula 1944.





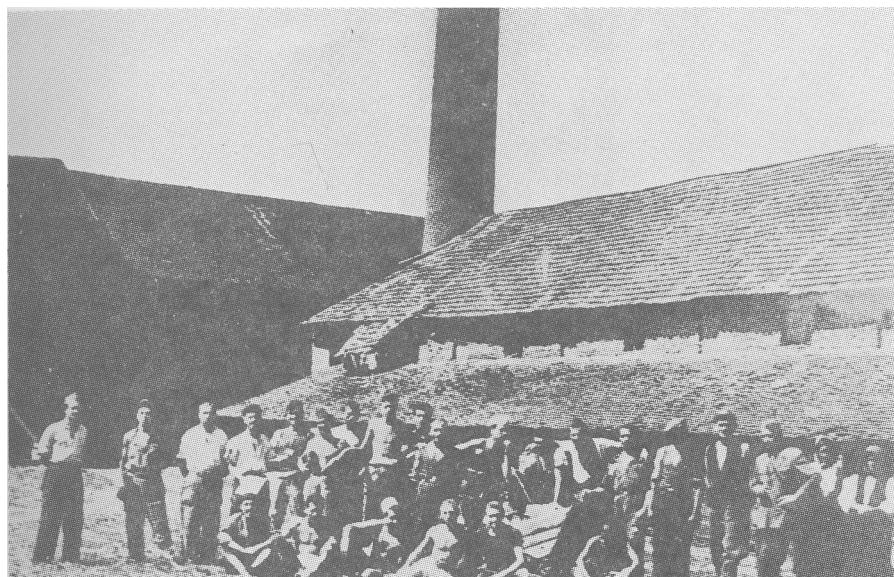
Žene Banje donose hrani na položaje, 1944.

Za vrijeme školske nastave u slobodnoj Glini, 1944.





Omladinska delegacija Banije na putu u Drvar, na kongres USAOJ-a



Radnici ciglane u Glini, 1944.

Centralna kazališna družina ZAVNOH-a u Glini, 1944.





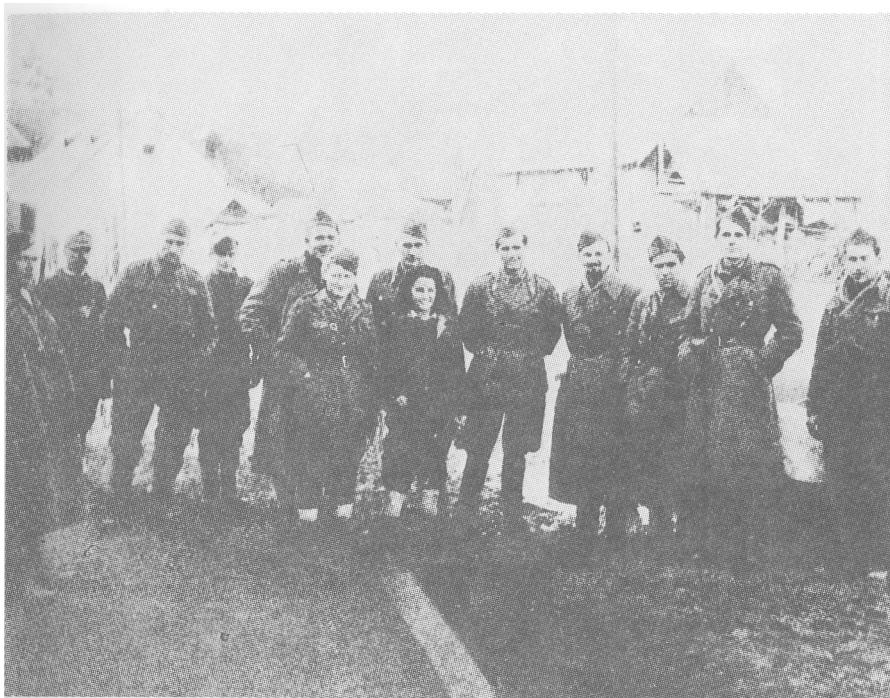
Štab Sedme banjiske divizije po etkom 1944.

Okružni komitet KPH za Baniju u proljeće 1944.





Jedinice Unske operativne grupe u Kladuši, u proljeće 1944.



Grupa vojno-politi kih rukovodilaca u oslobo enoj Glini, po etkom 1944.

Artiljerijske jedinice Sedme banjikske divizije na položaju, 1944.



Peti dio

Partizanski odred Banije u posljednjoj ratnoj godini

U o ekivanju skore slobode

Po etkom 1945. godine neprijatelj se sve više grupisao i oko slobodnog područja Banije. Povlače i se sa istoka neprijatelj se grapiše u Posavini, od Dubice do Siska i Zagreba, te Petrinje. Istovremeno je jakim snagama koje su se povlačile kroz Bosnu zaposjedao liniju rijeke Une od Bihaća do ušće. Na tom odsjeku grupisao je ostatke legionarske 373. divizije »Tigar«, desetkovane u kninskoj operaciji sa štabom u Bosanskoj Krupi, zatim, 4. ustaško-domobransku diviziju sa štabom u Dvoru, 6. ustaško-domobransku diviziju sa štabom u Kostajnici, da bi u toku aprila 1945. na pravac Bosanska Kruša-Bihać-Slunj-Karlovac doveo i 104. legionarsku diviziju iz Srema.⁶³⁷

I u posljednjoj ratnoj godini izdajnici vlastitog naroda našli su se zajedno.

U raspisu svojim jedinicama poglavnik tzv. Nezavisne Države Hrvatske Ante Pavelić, pored ostalog piše:

»1. - da sve naše oružane postrojbe na označenim smjerovima bezuvjetno nesmetano propuste ovu etničku skupinu u svom prolazu. Tko se ogriješi o ovu zapovjed - stavit će se pred ratni sud, shodno okružnici Glavnog Stana Poglavnika br. 124/taj. od 15. 12. 1944.

2. - da etničku skupinu popa uji a u pokretu prema sjeveru do njemačke granice prati popratna postrojba hrvatskih oružanih snaga, koja se u sporazumu s njemačkim zapovjedništvom ima brinuti za uređan i nesmetan prolaz skupine«.⁶³⁸

Sa navedenim neprijateljskim snagama, u prvim mjesecima (do polovine marta) 1945. godine glavne borbe vodi 7. banjamska udarna divizija i Partizanski odred Banije. Od polovine marta, kada 7. divizija pod komandom štaba 4. korpusa NOVJ odlazi u Bihaću ku operaciju, i dalje do Ilirske Bistrice, slobodnu teritoriju brani Partizanski odred Banije i neke brigade iz 34. žumberačke divizije.

Opća politika i pogotovo ekomska situacija na Baniji po etkom 1945. godine nije bila laka. Komanda vojnog područja Banije, kao organ vojnih vlasti u pozadini, tu situaciju ocijenio je približno ovako: U hr-

⁶³⁷ Opširnije o izdaji popa uji i povlačenju oružane Labin, *Zlo ini bez kazne*, Vjesnik, Zagreb, 21. 12. 1985.

⁶³⁸ Na dan proboka sremskog fronta 12. aprila 1945. kvizlinška »NDH« ne računaju i samostalne pukove, bigade, žandarmerijske i policijske snage, samo u 16 ustaško-domobrancijskih divizija imala je više od 173.000 vojnika.

vatskim selima osje a se poja ana propaganda HSS i njenog vo e Vlatka Ma eka. U srpskim selima, vjerovatno zbog prolaska etnika iz Like za Zagreb pod zaštitom ustaša i Nijemaca, etni ka propaganda bila je poja ana. Propaganda HSS, etnika, ustaša i Nijemaca služila se dogajem u Gr koj, gdje su se iskrcali Englezi i u zemlju doveli kralja. Zbog toga je nastavljen gra anski rat u zemlji izme u partizana Gr ke i kraljevih pristalica. Neprijatelju je u širenju propagande pogodovalo to što su na ustani koj Baniji zbog ponovne pojave pjegavog tifusa bili zabranjeni ve i skupovi - mitinzi, pa se narodu nisu mogla davati objašnjenja O doga ajima u svijetu i našoj zemlji. Izjavu kralja Petra II Kara or evi a o njegovom vra anju u zemlju, narod je osudio, a to je iskazao masovnim demonstracijama po selima i mjestima...

Što se ti e ekonomskog stanja ono je svakim danom bivalo slabije i teže. Kampanja prikupljanja dobrovoljnih priloga od naroda uspijevala je kao i ranije. Ali nije se uspijevalo stvoriti rezerve u živežnim namirnicama. Potrebe su bile velike, izvori krajnje iscrpljeni, pogotovo nakon što je neprijatelj uništilo »banijski trokut« krajem 1944. godine. Na Baniji je tada trebalo, pored partizanske vojske ije su potrebe bile velike, snabdijevati i više od 10.000 izbjeglica iz Like i »banijskog trokuta«. Uz to, narod je u jesen 1944. posijao znatno manje žita. Zato je morao štedjeti i za sebe do nove žetve, u koju je polagao malo nade. Primjera radi, u kampanji sabiranja živežnih namirnica od 21. decembra 1944. do 20. januara 1945. prikupljeno je 38 metara živežnih namirnica. Kampanja je ocijenjena kao dobra u odnosu na ranije. Me utim, u isto vrijeme utrošeno je 31,4 metra živežnih namirnica. Ostatak je bio mali, svega 6,6 metara. Zbog toga su kampanje sakupljanja dobrovoljnih priloga morale biti stalne.

Mobilizacija ljudstva za popunu partizanskih jedinica bila je krajnje loša. U toku januara 1945. godine moglo se mobilisati svega 227 ljudi i, uglavnom, na periferiji slobodnog podru ja i u hrvatskim selima Banije. Od toga broja 91 je bio prvopozivac, a 136 drugopozivci - starci i omladinci. U operativne partizanske jedinice upu eno je samo 133, ostali su upu eni u pozadinske jedinice i ustanove, a dvanaestorica su oslobo ena vojske zbog nesposobnosti.⁶³⁹

Odrana na širokom frontu

Partizanski odred Banije, pod komandom štaba 7. banijske udarne divizije, prvih dana januara 1945. posjeda slijede e položaje: 2. bataljon - rejon sela Prevršac na pravcu Kostajnice, 1. bataljon - rejon sela Vu koševac u pravcu Sunje, a 3. bataljon - rejon sela Krajiški Brani-Kinjaka, u pravcu Blinjskog Kuta. Drugi bataljon »Miloš« avi « 10. januara vodi borbu kod sela Velešnja u kojoj su poginula dva neprijateljeva vojnika. Narednog dana, 11. januara, 1. bataljon vodi borbu kod sela Komarevo u kojoj je poginulo šest, a ranjena su etiri neprijateljeva vojnika. Zaplijenjena su 4 karabina, pištolj i konj.

Pošto se 1. i 3. banijska udarna brigada vraćaju iz Cazinske krajine, 3. bataljon Partizanskog odreda Banije prebaće na liniju selo Strašnik-selo Gora kod Petrinje. Na toj liniji 3. bataljon 6. januara vodi borbu sa neprijateljem u kojoj je poginulo šest, a ranjeno više neprijateljjevih vojnika. Zarobljena su dva domobrana i jedan erkez-konjanik. Zaplijenjena su tri karabina.⁶⁴⁰ Zatim na taj sektor dolazi i 1. banijska udarna brigada »Vasilj Gača«. Brigada od 25. do 27. januara sadejstvuje 34. žumbera koj diviziji, koja napada neprijatelja u selu Zažina, a 1. banijska brigada napada neprijatelja u Novom Selištu kod Petrinje. Treći bataljon PO Banije osigurava desni bok 1. banijske brigade iz pravca Trojstva i Petrinje.

Dok naše snage vrše jak pritisak na neprijatelja oko Siska i Petrinje, neprijatelj iz Sunje sa više od 800 vojnika, 3. februara nastupa u pravcu sela Graduša. U selu Malo Krivo ubio je 31 stanovnika, a među njima i 11 djece, a selo je spalio. Zbog toga prodora neprijatelja iz Sunje, 4. februara, 1. i 2. bataljon Partizanskog odreda Banije vraćeni su iz pravca Siska i Petrinje na pravac Sunja-Gradus, a 3. bataljon od sela Gora u rejon sela Prevršac, prema Kostajnici i Kostajni kom Majuru. Na navedenim položajima 1. i 2. bataljon, 10. februara 1944, vode borbu sa više od 400 neprijateljskih vojnika koji nastupaju pravcem: Sunja-selo Krajiški Brani-Staro Selo. Gubici neprijatelja bili su 8 mrtvih, a gubici PO Banije jedan borac poginuo i 3 ranjena.

Sektor kotara Dvor na Uni osiguravala je samo eta Partizanske straže Komande mjesto Dvor iz Bešlinca. Tu prazninu koristi neprijatelj i 5. februara iz Dvora na Uni nastupa u selo Donji Javoranj. U Donjem Javoraju toga dana neprijatelj ubija 28 stanovnika i pali 18 ku a.

Partizanski odred Banije na položajima prema Sunji 8. februara osigurava napad jedinica 7. banijske udarne divizije na Mošćenicu, a 12. februara osigurava napad na neprijatelja u selu Pračno kod Siska. Poslije tog napada, 13. februara, PO Banije vodi borbe kod sela Vukoševac-Krajiški Brani sa neprijateljem iz Sunje, poslatim radi pomoći. Gubici neprijatelja bili su 9 mrtvih i 8 ranjenih, a gubici PO Banije 2 mrtvih, 4 ranjena i 2 borca nestala. Borbe su nastavljene i 14. februara. U tim borbama ranjena su dva borca PO Banije.⁶⁴¹

O ovim borbama 7. divizije i Partizanskog odreda Banije, štab udarne divizije 24. februara 1945. izvjestio je štab 4. korpusa NOVJ.⁶⁴²

»Na prostoru južno od Siska i Petrinje, te u samim garnizonima, neprijatelj je tokom februara 1945. godine imao sledeće snage:

Petrinja: Njema kih snaga nije bilo. Ustaške snage bile su: XIX ustasha zdrug, komandant bojnik (major) Štefica Ajdinović, zamjenik komandanta poručnik Srnak Josip. Zdrug je u ovo kratko vrijeme formiran iz dotadašnjeg VIII zdruga i broji 1.000 ustaša mlađeg i starijeg godišta, koji su svi iz Petrinje i okolice. U Petrinji: štab II i III bojna: 1. bojna u Sisku, a IV i V bojna nije bilo poznato gdje su se nalazile. Uz II i III bojnu u Petrinji je i bitnica (baterija) topova - 2 topa 75 mm.

⁶⁴⁰ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 3/18, kut. 814.

⁶⁴¹ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 5/1-2; 12/2, kut. 814; 5/2; 6/1-2, kut. 818; 12/I-I, kut. 47.

⁶⁴² Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 3/18, 16-20, kut. 814; 25/I-I.

Domobranske snage: II bojna (370) domobrana iz XIV pješa ke pukovnije - komandant pukovnik Mifek. Željezni ka domobraska bojna - komandant bojnik i ak, a zamjenik satnik Cakovi Milan. Bojna broji 450 vojnika. Pomo na satnija - komandir satnik Flajsman Ivo, ja ine 350 ljudi. Žandarmerija: komandir voda poru nik Radinkovi sa 30 žandara. Policija: sa upraviteljem Vladom i komandirom poru nikom Šari Ivanom, sa 53 stražara i jednom špijunkom. Milicija: se sada osniva. Ove sve snage su za odbranu Petrinje...⁶⁴³

»Sisak: XIII pješa ki zdrug: komandant pukovnik La anin, a zdrug broji i to:

I bojna: komandant potpukovnik Soldi sa 1. satnjom natporu nik Kova , 3. satnjom natporu nik Striči . Obje satnije 265 ljudi.

III bojna: komandant nadsatnik Kralj Vlado sa I i II satnjom; 1. satnija Brest komandir satnik Kova evi sa 110 ljudi, 2. satnija Sisak komandir natporu nik (kapetan) Heintiz, sa 80-100 ljudi.

Pomo ni skup: zapovjednik natporu nik Markovi Ivan sa 120 ljudi.

Bitnica (baterija topova) Sisak: 2 topa kalibra 100 mm Zibel.

Protivavionska odbrana Sisak: zapovjednik natporu nik sa 40 ljudi 4 flaka i to dva na Galdovu kod mosta i 2 kod sv. Marije.

I bojna XIV ustaškog zdruga - zapovjednik bojnik Todth; 1. satnija Odra - zapovjednik Todth sa 200 ljudi. 2. satnija Sisak - zapovjednik Fagt Ivan sa 200 ustaša. 3. satnija Kaptolska Tišina - zapovjednik natporu nik Štajcar sa 200 ustaša.

U Sisku se nalazilo oko 300 gestapovaca i 220 mornara, 300 vojnika brzog sklopa (artiljerijski samohodni divizion) koji je došao iz Zagreba 9. februara...⁶⁴⁴

Sa tim snagama neprijatelja sporadi no borbe i dalje vode brigade 7. banijske udarne divizije i Partizanskog odreda Banije do polovine marta 1945, a zatim sam Partizanski odred Banije, jer je 7. banijska udarna divizija 17. marta krenula na put u Cazinsku krajinu - Biha u završne operacije za oslobo enje itave naše zemlje.

Brojno stanje, naoružanje, socijalni i nacionalni sastav Partizanskog odreda Banije 19. marta 1945. godine naveden je u slede em pregledu.

**PREGLED
brojnog stanja, naoružanja i socijalnog sastava Partizanskog odreda Banije 19. 3. 1945.⁶⁴⁵**

Naimenovanje	ukupno
Oficira	9
Političkih radnika	37
Podoficira	52
Boraca	314
Ukupno	412

⁶⁴³ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 1/36, kut. 1614.

⁶⁴⁴ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 3/36, kut. 1614.

⁶⁴⁵ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 5/5 i 6/5, kut. 814.

Naimenovanje	ukupno
Pušaka/ metaka	221/3257
Šmajsera/metaka	21/960
Puškomitraljeza/metaka	21/5895
Teških mitraljeza/metaka	4/3480
Lakih minobaca a/mina	2/62
Teških minobaca a/mina	4/24
Pištolja/metaka	18/122
Ru nih bombi	120
Radio-stanica	1
Telefona/kilometara kabla	5/5
Dvoosovinskih kola	8
Jaha ih konja	10
Tovarnih konja	28
Tegle ih konja	10
Boraca bez oružja	109
Seljaka	384
Radnika	14
Intelektualaca	1
Obrtnika i sitnih zanatlija	5
Namještenika i srednjoškolaca	5
Bivših vojnih lica	2
Bivših policajaca	1
Srba	389
Hrvata	19
Muslimana	1
Rusa	1
Bugara	1
Nijemaca	1

Izme u mnogih borbi Partizanskog odreda Banije u martu i aprilu 1945. godine, nabroja smo zna ajnije.

Sedamnaestog marta 1. banijska udarna brigada »Vasilj Gaeša« povukla se sa položaja oko Petrinje u sela Trnovac, Kozaperovicu i Brestik, pripremaju i se za marš u Cazinsku krajinu i Bihaču. Osim toga, u Glini se toga dana proslavljalo osnivanje Privremene vlade Demokratske Federativne Jugoslavije, pa se okupilo više od 3.000 stanovnika. Oba

doga aja iz pravca Petrinje osigurava 3. bataljon Partizanskog odreda Banije i tokom dana vodi borbu sa više od 450 neprijateljskih vojnika koji su krenuli iz Petrinje u pravcu Gore i Gline. Neprijatelj je zadržan kod sela Gora i Graberje. U tim borbama poginulo je 7 a ranjeno 11 neprijateljevih a iz 3. bataljona, ranjen je jedan borac.⁶⁴⁶

Pošto je 4. korpus NOVJ dobio zadatak da zaštiti desni bok 4. jugoslovenske armije (7. i 8. divizija), koja je prodirala kroz Liku i Dalmaciju, u pravcu Rijeke i Trsta, štab 4. korpusa NOVJ 20. marta 1945. naredio je štabu 34. žumbera ke divizije da na Baniju uputi Karlova ku brigadu, koja e sa Partizanskim odredom Banije zaštiti slobodnu teritoriju Banije od neprijatelja prikupljenog na liniji rijeke Une. Kako se neprijatelj sve više grupisao na liniji rijeke Une povla e i se kroz Bosnu i u svojim ispadima na slobodnu teritoriju vršio zlodjela, Štab 4. korpusa NOVJ nare uje 34. diviziji da na Baniju, preko rijeke Kupe, prebac brigade (Žumbera ku i »Franjo Ogulinac Seljo«), Tri brigade 34. žumbera ke divizije dejstvuju na pravcima Kostajnice, Sunje i Siska. U pravcu Siska i Petrinje dejstvuju i bataljoni Partizanskog odreda Banije — 1. i 2. bataljon u rejtonu sela Komarevo, Blinja, Budi ina, a 3. bataljon na liniji selo Strašnik - selo Gora.

I u takvoj situaciji na borbenim položajima, u jedinicama Partizanskog odreda Banije i sa narodom na slobodnom podru ju sve ano je proslavljen 27. mart.⁶⁴⁷

Neprijatelj iz Petrinje i tokom 31. marta 1945. krenuo je u pravcu sela Gora-Glina. Borbu na položajima kod sela Krž i Župi prihvata 3. bataljon Partizanskog odreda Banije. Nanijevi neprijatelju ve e gubitke iz zasjede, neprijatelj se morao vratiti u Petrinju. Da bi smanjio pritisak neprijatelja u pravcu Gline, štab Partizanskog odreda Banije sa 1. i 2. bataljonom vrši pritisak na neprijatelja duž ceste Sisak-Petrinja. Zatim, 16. aprila organizira i napada na neprijatelja u selu Pra no kod Siska. U tom napadu odred je zarobio 4. oficira, 4 podoficira i 53 neprijateljska vojnika. Zaplijenjeno je 57 pušaka sa 5.500 metaka.

Pošto je 21. aprila 1945. neprijatelj sa linije Zagreb-Karlovac i iz Karlovca poja ao svoja dejstva u pravcu Duge Rese i Generalskog Stola, te pravcem Karlovac-Vinica-Delnice u bok jedinica 4. jugoslovenske armije, to brigade 34. žumbera ke divizije napuštaju Baniju i odlaze preko rijeke Kupe u pravcu Karlovca i Jaske. Slobodno podru je Banije osigurava Partizanski odred Banije sa etama Partizanskih straža pri vojno-teritorijalnim komandama na Baniji. Od tada se Partizanski odred Banije grapiše na liniji selo Ba uga-selo Strašnik-selo Gora sa osnovnim ciljem zaštite Gline. U toj situaciji, koncem aprila 1945. godine, na desnu obalu rijeke Une (Bosanska krajina) dostižu i divizije 2. jugoslovenske armije: 3. udarna divizija kod Bosanske Krupe i Bosanske Otoke; 39. krajiška divizija (Banjaluka) ka Bosanskom Novom; 23. srpska divizija na liniju sela Dobrljin-Ravnice; 28. slavonska divizija na pravcu Bosanske Kostajnice i 45. srpska divizija na pravcu Bosanske Dubice. Istovremeno 7 banijska udarna divizija potiskuje 104. legionarsku diviziju neprijatelja na pravcu Biha -Slunj-Karlovac, da bi iz rejona Bosi

⁶⁴⁶ Arhiv VII JNA, Beograd, reg. br. 14/2, kut. 814; 3/1, kut. 8181.
⁶⁴⁷ Arhiv VII JNA, reg. br. 4/18, kut. 814; Arhiv IHRPH, Zagreb, f. KP-182-476.

ljeva ubrzanim maršem, u sastavu 4. korpusa NOVJ krenula u pravcu Postojne, u Sloveniju. Umjesto 7. banjiske udarne divizije, miljenice naroda Banije, Baniju kona no osloba aju divizije 2. jugoslovenske armije, pod komandom legendarnog partizanskog komandanta Kole Popovića.

Treća udarna divizija 2. JA zauzela je 27/28. aprila Bosansku Krupu i Bosansku Otoku i ubrzanim maršem produžila u pravcu Karlovca. Prvog maja 1945. godine, 39. krajiška divizija zauzela je Bosanski Novi, a njena 20. brigada ušla je do 12 sati u Dvor. U isto vrijeme 23. srpska divizija, tokom forsiranja rijeke Une na pravcu selo Ravnica-selo Struga, gubi skoro itav bataljon od dijelova 4. ustaško-domobranske divizije. Forsiranje Une uspijeva na pravcu selo Ravnica-selo Golubovac tek no u 1/2. maja 1945. godine.

Istovremeno, od 1. do 3. maja 28. slavonska divizija zauzima Bosansku Kostajnicu, a 45. srpska divizija Bosansku Dubicu.⁶⁴⁸

Nakon što je 4/5. maja 1945. oslobođila Kostajnicu, 28. slavonska divizija produžuje nastupni marš u pravcu Petrinje, a 45. srpska udarna divizija, posle zauzimanja Dubice, produžuje u pravcu Sunje koju oslobođa a 5. maja.

Partizanski odred Banije u oslobođenju Petrinje

U vrijeme kada su divizije 2. Jugoslovenske armije pristizale na desnu obalu rijeke Une, koncem aprila 1945. godine, Partizanski odred Banije dejstvovao je u sledećem rasporedu: 1. bataljon u pravcu sela Gora i Petrinja, za zaštitu Gline, a 2. i 3. bataljon na pravcima Kostajnica i Sisak.

Od štaba 4. korpusa NOVJ 28. aprila primljeno je u štabu odreda telefonom naređenje da se odred odmah sa svim tri bataljona, sa sektora Kostajnica, Petrinja, Gline prebací na sektor kotara Dvor na Uni, selo Vrpolje, gdje će dobiti zapovijest za napad na neprijateljski garnizon u Dvoru na Uni (štab 4. ustaško-domobranske divizije) i u selima Pounja između Dvora i Kostajnice.

Partizanski odred Banije je u selo Vrpolje stigao do jutra 30. aprila, a oko 2.00 sata 1. maja stigao je kurir iz štaba 4. korpusa NOVJ sa novim naređenjem. U naređenju je pisalo da će neprijateljski garnizon Dvor i u selima Pounja napadati druge jedinice, a odred da odmah kreće u rejon selo GORA i izvrši pripreme za napad na neprijatelja u garnizonu Petrinja, pravcem: selo Gora, selo Župi -Novo Selište-grad Petrinja.⁶⁴⁹

Do 5. maja 1945. Banijski partizanski odred, sa Banijskim bataljonom protiv pete kolone (PPK) pripremili su napad na još uporno branjeni garnizon u Petrinji. Neprijatelj je za spoljnu odbranu Petrinje imao jako utvrđene položaje na Župi a brdu, brdo Trojstvo - selo Novo Selište sa osloncem na rijeku Kupu.

Napad na položaje kod sela Župi, odnosno na Župi a brdo počeo je u zoru 5. maja 1945. godine. Neprijatelj je pružio jak otpor. Borba za

⁶⁴⁸ Historijski atlas NOR-a 1941-1945. godine, izdanje VII JNA, Beograd, 1952. godine.

⁶⁴⁹ Prema pismenoj izjavi na elničkom štabu PO Banije, Petra Kalanje, u arhivi autora.

Župi a brdo vo ena je sve do 15 sati. Župi a brdo zauzimano je nekoliko puta jurišima. Ali, neprijatelj je protivnapadom uspio da vrati potne položaje. Oko 15.30 sati intendant Partizanskog odreda Banije iz sela Gora obavijestio je štab odreda da su od Gline u Marinoviće, zaselak sela Gora, stigli nekakvi tenkovi. Utvr eno je da je to tenkovska eta 39. krajiske divizije, koja je marševala iz pravca Dvora prema Glini i Jastrebarskom, a tenkovsku etu isturila radi osiguranje iz pravca Petrinje. Brzo je postignuta suglasnost da tenkovska eta 39. krajiske divizije podrži prođor Partizanskog odreda Banije i Banijskog PPK bataljona u garnizon Petrinju. U me uvremenu na pravac selo Hrastovica i Strašnik izbila je glavnina, a na pravac selo Križ-Sv. Rok jedan bataljon 17. udarne slavonske brigade 28. slavonske divizije.⁶⁵⁰

Poslije izbjanja tenkova do sela Župi 1. bataljon Partizanskog odreda Banije sa 1. i 2. etom prati tenkove duž ceste Župi -Novo Selište-Petrinja, da bi iz rejona Novog Selišta njegova 3. eta i tenkovi izbili kod mosta na rijeci Kupi, nadomak sela Bresta. Prvi bataljon sa 1. i 2. etom i etom tenkova 39. krajiske divizije ulazi u Petrinju, presjecaju i neprijatelju odstupnicu preko mosta. Za to vrijeme 2. i 3. bataljon sa Bataljonom PPK i bataljonom iz 17. udarne slavonske brigade probili su odbranu neprijatelja na liniji Župi a brdo-Gavrilovi a Vinograđi.

Tako je Banijski partizanski odred u estvovao i u posljednjoj borbi za oslobo enje voljene Banije.

Poslije zauzimanja grada Petrinje, još tokom no i 5/6. maja 1945, bataljoni Banijskog partizanskog odreda dobivaju zadatku da se povuku iz grada na okolne položaje radi spre avanja bijega zaostalih neprijatelja iz garnizona. Banijski PPK bataljon ostavljen je u garnizonu sa zadatkom da osigurava red u gradu, hvata zaostale neprijateljske vojnike i ostale neprijatelje, da prikuplja oružje, itd. Jedinice 28. slavonske divizije nakon savla ivanja otpora neprijatelja na liniji Hrastovica-selo Budina i Generalovo brdo produžile su nastupanje u pravcu Zagreba. U Petrinju je ušao štab 28. udarne divizije. Istovremeno je 45. srpska udarna divizija 5/6. maja 1945. zauzela grad Sisak i produžila u pravcu Zagreba.

Ujutro 6. maja 1945, samo dva dana prije kapitulacije fašisti ke Njema ke (8. maja), itavo podru je Banije i Siska do ekalo je punu i dugo o ekivanu slobodu.

Veselju naroda i boraca nije bilo kraja.

Po nare enju na elnika štaba 4. korpusa NOVJ Uroša Kruni a, Partizanski odred Banije se prikupio u garnizonu Petrinja i smjestio u kasarne. U Petrinju je stigla i komanda vojnog podru ja Banije, te Komanda mesta Petrinja.

Partizanski odred Banije rasformiran je 14. i 15. maja 1945. Sa stajim borcima i dijelom starješina popunjeno je Banijski PPK bataljon, poznat i pod imenom Bataljon Korpusa narodne odbrane Jugoslavije. Ostali dio boraca i starješina popunio je Komandu vojnog podru ja Banije i ostale jedinice i ustanove Jugoslovenske armije.

⁶⁵⁰ Monografija 17. slavonska udarna brigada. Poslovna politika Beograd i Skupština opine Grubišno Polje, 1983, str. 98.

Komandant Banijskog partizanskog odreda uro Vuji Brat postavljen je 15. maja 1945. za na elnika odjeljenja za ratne vojne zarobljenike u štabu 2. Jugoslovenske armije u Zagrebu. Politi ki komesar Dragan Rula otišao je u politi ko-propagandni odsjek štaba 7. banijske 'udarne divizije, a na elnik štaba odreda Petar Kalanja u Karlovac, za zamjenika komandanta 1. hrvatske brigade Korpusa narodne odbrane Jugoslavije.

Zaklju ak

Knjiga »Banijski partizanski odredi 1941-1945. godine«, nema pretenzija da prikaže sve borbe i akcije, te djelatnost svih organa i organizacija narodnooslobodila kog pokreta na ustani koj Baniji. U knjizi je opisano ili spomenuto ono najvažnije u razvoju partizanskih jedinica na ustani koj Baniji od prve akcije Vasilja Ga eše sa 42 ustanika na Banskom Grabovcu 23/24. jula 1941, osnivanja Sisa kog partizanskog odreda i njegovog kratkog boravka na Baniji, do ulaska Partizanskog odreda Banije 5/6. maja 1945. u grad Petrinju.

Tokom 1941. godine od više malih odreda i grupa boraca odlukama Centralnog komiteta Komunisti ke partije Hrvatske (CK KPH) i Glavnog štaba narodnooslobodila kih partizanskih odreda Hrvatske (GŠH) razvio se jedinstveni Partizanski odred Banije. Odred je do kraja 1941. narastao na blizu 500 boraca. Tada je u svom sastavu imao 1. bataljon (gliniski), 2. bataljon (dvorski), a ve 6. januara 1942. i 3. bataljon (petrinjsko-kostajni ki). Prema našim i neprijateljevim dokumentima, Partizanski odred Banije u toku 1941. godine izvršio je više od 40 borbenih akcija u toku kojih je ubijeno više od 250 neprijateljevih vojnika i starješina. Oslobo en je do konca 1941. godine relativno velik teritorij oko Šamarice, a protezao se od Dvora do Obljaja, od brda Rada kod Bužima do sela Maje kod Gline, te Me en ana kod Kostajnice.

Iako je zima 1941/1942. godine bila izuzetno žestoka sa snijegom debljine i do jednog metra, Partizanski odred Banije nastavio je dejstva prilago avaju i ih uslovima. Gotovo iz dana u dan ili iz no i u no Odred je vodio borbu, a izme u borbi odvijao se intenzivan politi ki i kulturno-prosvjetni rad i druge djelatnosti sa borcima i narodom Banije. Za to je bila zadužena partijska organizacija i organizacija Saveza komunisti ke omladine Jugoslavije. Rezultat borbi i djelovanja bio je stalni rast Partizanskog odreda Banije. Ve 30. marta 1942. u školi sela Brestik Partizanski odred Banije formira Banijsku proletersku etu - prvu proletersku jedinicu u Hrvatskoj, koju 5. maja 1942. upu uje u Slavoniju. Zatim, ve 3. aprila 1942. u selu Zirovac formiran je i 4. bataljon Partizanskog odreda Banije.

Zimska ofaniziva neprijatelja, kao i ona u aprilu 1942. godine, poznata kao »Mrakova ofaniza«, nijesu mogle uništiti Partizanski odred Banije, tako re i, na pragu Dvora, Kostajnice, Sunje, Siska, Petrinje, Gline, Vrnogra a i Bužima. Do konca augusta 1942. godine broj partizana u Partizanskom odredu Banije pove ao se na oko 1.800, svrstanih u osam partizanskih bataljona i dvije partizanske ete. Odnosno, na Baniji djeluju 1, 2, 3, 4. i 5. bataljon, te Udarni bataljon. U Posavini kod Siska

nalazio se 6. bataljon, a jedan Udarni bataljon u 1. udarnoj brigadi Hrvatske u Lici i Kordunu. Banijska proleterska eta nalazila se u Slavoniji, a Banijska partizanska eta »Matija Gubec« u hrvatskim selima, sjeverno od Gline, u općinama Bušica, Stankovac, Jukinac i Gora.

U vrijeme velike ljetnje neprijateljske ofanzive, na Baniju, augusta 1942. godine, pod komandom njemačkog generala Fridriha Štala, Partizanski odred Banije se povukao na susjedni Kordun. Sa Korduna, regiona sela Bović, 25. augusta 1942. Partizanski odred Banije, preko rijeke Kupe, Vukomeri kih gorica i Posavine upućuje svoju Operativnu grupu bataljona (3. i 5. bataljon i Udarni bataljon) u Moslavincu i Slavoniju. Od tih bataljona po naredbu GŠH 2. septembra u selu Aire pod Moslavom komorom formirana je 7. hrvatska banijska narodnooslobodila ka brigada »Vasilij Gašić«. Od 1. 2. i 4. bataljona nakon vraćanja sa Korduna, po naredbu GŠH, 7. septembra u selu Obijaj formirana je 8. hrvatska banijska narodnooslobodila ka udarna brigada. Istovremeno je izdvojeno ljudstvo za formiranje Komande vojnog područja Banije, komandi mjeseta za kotare Dvor, te Petrinja-Kostajnica, sa njihovim etama Partizanskih straža. Ujedno su formirana tri manja područja na bataljona, od kojih je 23. oktobra 1942. sa Banijskom partizanskom etom »Matija Gubec« formiran novi Partizanski odred Banije.

I tokom formiranja 16. hrvatske banijske narodnooslobodila ka brigade, 26. decembra 1942, te štaba 7. banijske narodnooslobodila ka divizije, Partizanski odred Banije davao je dijelove i ljudstvo iz svoga sastava.

U vrijeme poznate etvrtne neprijateljske ofanzive, januar-februar 1943, Partizanski odred Banije, bez Banijske partizanske ete »Matija Gubec«, koja se vraća u »banijsko Pokuplje«, vodi teške odbrambene borbe sve do sela Drini i kod Bosanskog Petrovca. Vrativši se preko snijegom zavijanog Grme a i Kozare na Baniju, 22. februara 1943, Partizanski odred Banije 1. marta daje ljudstvo i starještine za formiranje Komande mjeseta kotara Glina, a zatim ubrzo formira i svoj 4. bataljon. Iz sastava Partizanskog odreda Banije, 1. maja 1943. formirana je nova, 4. banijska narodnooslobodila ka brigada (kasnije 1. banijska brigada Unske operativne grupe, te 3. brigada 7. banijske udarne divizije), a 30. juna 1943. dijelom svoga ljudstva popunjava novoformiranu 5. banijsku narodnooslobodila ka brigadu (2. banijska brigada Unske operativne grupe, zatim 4. i najzad 2. brigada 7. banijske udarne divizije). U 5. brigadi tokom jula 1943. godine Partizanski odred Banije daje i svoju Banijsku partizansku etu »Matija Gubec«, da bi u septembru formirao novi 4. (1. hrvatski bataljon Banije), koji 4. januara 1944. ulazi u sastav 4. banijske udarne brigade 7. banijske udarne divizije.

Partizanski odred Banije popunjavao je i manje banijske partizanske jedinice - bilo postojeće, bilo one koje se formiraju, kao što su eta, zatim Bataljon protiv pete kolone (PPK), i druge. Od 7. avgusta do 24. novembra 1944. dejstvuju dva Partizanska odreda Banije. Partizanski odred Banije davao je borce i jedinice za formiranje partizanskih jedinica i van područja Banije: 1. eta 6. bataljona odlazi u Moslavincu, 2. eta 6. bataljona u Pokuplje - šuma Kljuka, a itav omladinski vojno-

politi ki kurs odlazi za popunu proleterskih brigada Jugoslavije u jesen 1942. godine, itd.

Na svom etvrogodišnjem borbenom putu Partizanski odredi Banije nanjeli su neprijatelju velike gubitke u ljudstvu i materijalu, stavljaju i na oltar slobode svojih oko 1000 boraca i starješina a me u njima i Vasilja Ga ešu, Milana Ratkovi a, Stanka Pre anicu, Miloša avi a, te mnoge druge znane i neznane heroje.

Završavaju i svoj ratni put Partizanski odred Banije u vrijeme završnih operacija za kona no oslobo enje naše zemlje samostalno brani slobodnu teritoriju Banije, da bi 5/6. maja 1945. godine sa 28. slavonskom udarnom divizijom ušao u Petrinju.

Partizanski odred Banije bio je u pravom smislu te rije i mati na jedinica svih banijskih partizanskih jedinica, komandi i ustanova. Malo je boraca ustani ke Banije koji nisu prošli svoje borbeno krštenje u odredu. Time je odred bio škola posebne vrste u ratu.

I završetkom rata borci Partizanskog odreda Banije ve inom ulaze u sastav divizije Korpusa narodne odbrane (KNOJ-a) nastavljaju i borbe protiv zaostalih grupa neprijatelja, te protiv grupa diverzanata i ostalih protivnika obnove i razvoja ratom porušene zemlje.

Ovom prilikom zahvaljujem svima koji su mi pomogli da napišem ovu knjigu. Posebno se zahvaljujem Sekciji boraca NOR-a 7. banijske udarne divizije i predsjedniku Milutinu Omazi u, te Društву Banijaca i Siš ana u Zagrebu i predsjedniku Adamu Dupalu, koji su mi davali podršku u radu. Zahvaljujem se i svim pojedincima koji su mi na bilo koji na in pomagali, a posebno drugovima Dragantu Ruli, Peri Kalanji, Gojku Tintoru, Dušanu Jandri u, Peri Maljkovi u, Mi i Trnini u, Šuri Bakra u, Milanu Pavlovi u Mi unu, Simi Todorovi u, Milanu Martinovi u Redži, Mili Dragiši u, Šuri Mrkši u i mnogim drugima.

Zahvaljujem se recenzentima - generalima dr Zdravku Kolaru i Dušanu Jandri u, na veoma korisnim primjedbama, i stru nom redaktoru pukovniku Dušanu Avramovi u.

Posebno se zahvaljujem Vojnoizdava kom i novinskom centru u Beogradu i njegovojoj Biblioteci »Ratna prošlost naroda i narodnosti Jugoslavije« i pukovnicima Ivu Matovi u i Rajku Šarencu, te profesorki Snežani Tmuši .

Dugujem posebnu zahvalnost skupštinama i izvršnim vijeima skupština op ina Dvor, Glina, Kostajnica, Petrinja i Sisak, te radnim i društveno-politi kim organizacijama i ustanovama sa ovih op ina, u njihovojo podršci, naru ivanju i kupovini knjige.

Sve primjedbe, ispravke i dopune rado u prihvatiti. Eventualno propušteno ili pogrešno interpretirano, nije bilo namjerno.

Autor



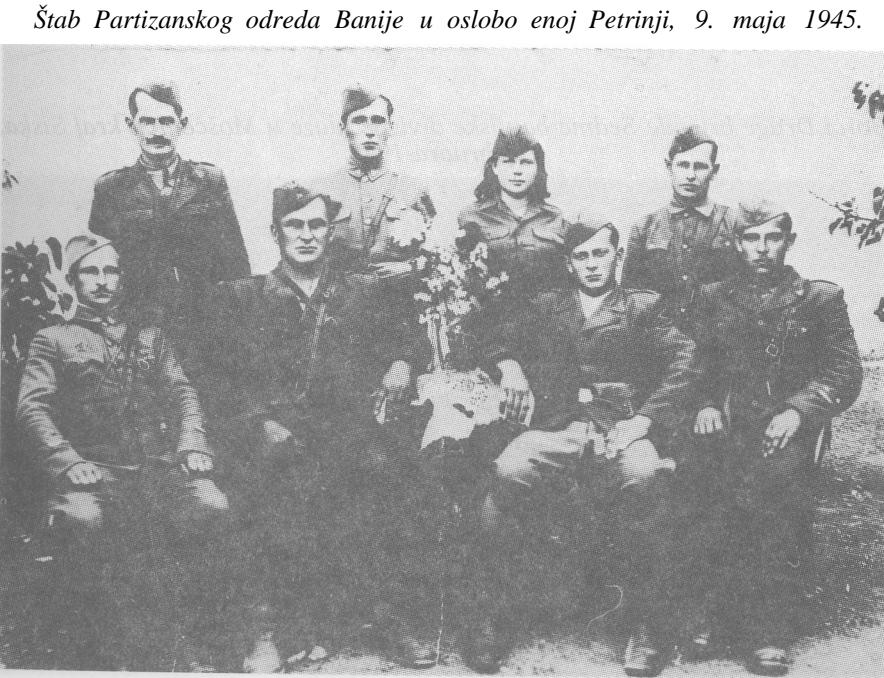
Predaja prelazne divizijske zastavice najboljem bataljonu Sedme banjikske divizije, Glavi ani 25. januara 1945.

Borci Druge brigade Sedme banjikske divizije ulaze u Moš enicu kraj Siska, 9. februara 1945.





Štab Sedme banijske udarne divizije u Cazinskoj krajini, marta 1945.



Štab Partizanskog odreda Banje u oslobođenoj Petrinji, 9. maja 1945.

Prilog br. 1

NARODNI HEROJI JUGOSLAVIJE - BORCI I RUKOVODIOCI PARTIZANSKIH ODREDA BANIJE*

BAKRA URO, rođen 3. marta 1915. u selu Lušani, kotar Glina. Žan KPJ od 1941, u NOB stupio iste godine. U ratu bio je desetnik u Udarne desetine, vodnik, komandant 4. bataljona, komandant Parišanskog odreda Banije, zamjenik komandanta i komandant 7. banjiske udarne brigade, te pomoćnik na elniku štaba 4. korpusa NOVJ.

BALTI MILUTIN, rođen 2. decembra 1920. u Donjem Selištu, kotar Glina. Žan SKOJ-a od 1938, Žan KPJ od 1940. godine. U NOB stupio 1941. godine. U toku rata bio je Žan Kotarskog komiteta KPH za Glinu, Žan OK KPH za Karlovac, sekretar OK SKOJ-a za Karlovac, sekretar Pokrajinskog komiteta SKOJ-a za Hrvatsku i Žan Centralnog komiteta SKOJ-a.

BJELAJAC STANKO ANE, rođen 21. maja 1912. u selu Majske Poljane, kotar Glina. Žan KPJ od 1939, u NOB stupio 1941. godine. Bio je komesar partizanskog logora na Šamarici, politički komesar 1. bataljona PO Banije, zamjenik komandanta i komandant Partizanskog odreda Banije, komandant 8. banjiske udarne brigade, zamjenik komandanta i na elniku štaba 4. korpusa NOVJ.

BRONZI ŽIVKO, rođen 7. aprila 1921. godine u selu Svinjici, kotar Petrinja (sada Kostajnica). Žan KPJ od 1941, u NOB stupio iste godine. U toku rata bio je desetar, politički komesar ete, komandir ete, komandant Udarnog bataljona PO Banije, komandant 1. bataljona 7. banjiske udarne brigade »Vasilij Gaeša«. Poginuo 2. februara 1943. u borbenama na Ripa kom klancu kod Bihaća.

BUJI IVICA, rođen 1913. godine u Sisku. Žan KPJ od 1936, u NOB stupio 22. juna 1941. u Sisa kom partizanskom odredu. U toku rata bio je politički delegat voda i zamjenik političkog komesara ete. Poginuo je u napadu na petrolejske izvore Gojilo 6. septembra 1942. godine.

CVETKOVIĆ MARIJAN, rođen 13. oktobra 1920. u Sisku. Žan KPJ od 1938, u NOB stupio 1941. godine. Bio je politički komesar Sisa kom partizanskog odreda, zamjenik komandanta Partizanskog odreda Banije, komandant Moslava kog partizanskog odreda, komesar 16. omladinske brigade »Joža Vlahovića«, komesar 17. divizije i pomoćnik političkog komesara 6. korpusa NOVJ.

I za preživjele narodne heroje navedene su funkcije samo do 15. maja 1945. godine.

AVI *Miloš*, rođen 2. oktobra 1918. u selu Donje Javornje, kotar Dvor na Uni. Član KPJ od 1941. U NOB stupio iste godine. Bio je komandant Partizanskog odreda »Erkezovac«, komandant 2. bataljona PO Banije. Poginuo 24. januara 1942. kod sela Šegestin.

IPOR *Jandro*, rođen 1902. u selu Vuroti, kotar Sisak. Član KPJ od 1935. godine. Uoči rata bio član Kotarskog i Okružnog komiteta KPH Sisak. U NOB stupio 22. juna 1941, u Sisački partizanski odred, zatim u partizanski odred »Koline« na Šamarici. Poginuo po etkom novembra 1941. godine u selu Budičini kod Petrinje, na putu za sisačku Posavinu.

ORKOVIĆ *Dušan*, rođen 2. februara 1924. u selu Bačevci, kotar Glina. U NOB stupio 1941, a član KPJ od 1942. godine. U ratu je bio vodnik voda, komandir ete, komandant bataljona, komandant 1. moslavacke brigade 33. divizije, komandant 16. omladinske brigade »Joža Vlahović« i komandant 33. divizije NOVJ. Umro u Beogradu 1980. godine.

DEMONJA *Nikola*, rođen 6. decembra 1919. u selu Vlahovići, kotar Glina. Član KPJ od 1941, u NOB stupio iste godine. U toku rata bio je komandir Udarne desetine, komandir voda i Banijske proleterske ete, komandant bataljona, zamjenik komandanta i komandant 17. slavonske udarne brigade i komandant 12. slavonske udarne divizije. Poginuo 5. septembra 1944. u borbama za Slavonsku Požegu.

DIMIĆ *Nada*, rođena 6. septembra 1923. u Divoselu u Lici. Član SKOJ-a od 1938. godine, član Gradskega komiteta SKOJ-a u Sisku, član KPJ od 1940, a u NOB stupila 1941, u Sisački partizanski odred. Ustaše su je uhvatile na jednom partizanskem zadatku u Karlovcu i poslale u logor Stara Gradiška, gdje je 17. marta 1942. strijeljana.

DOŠEN *Stevan*, rođen 13. marta 1919, u selu Dodošima, kotar Petrinja. Član KPJ od 1941, u NOB stupio iste godine. U ratu bio komandir voda i ete, komandant bataljona, odreda i brigade »Matija Gubec« u 32. diviziji. Smrtno ranjen 20. decembra 1944. kod Podravskog Kloštra i slijedeći dan podlegao ranama.

ENGEL *Elias Ilija Andžić*, rođen 19. marta 1912. u Jajcu. Član KPJ od 1936. godine. Učesnik u španskom građanskom ratu. U NOB stupio 1941. godine. Bio je komandant 3. bataljona Partizanskog odreda Banije, komandant Primorsko-goranskog NOP odreda, na elnik II odeljenja GŠH, pomoćnik na elnika pozadine GŠH. Na toj dužnosti i poginuo 29. 5. 1944. kod sela Gornjeg Mikleuša, blizu Vrbovca.

GAĐA *Eša Vasilić*, rođen 1. novembra 1908. u selu Vlahovići, kotar Glina. Član KPJ od 1941, u NOB stupio iste godine. U ratu je bio prvi komandant Partizanskog odreda Banije. Poginuo 29. aprila 1942, u selu Brubno kraj Gline, boreći se protiv ustaša.

GRMUŠA *Rade Rara*, rođen 26. marta 1917. u selu Bojni, kotar Glina. U NOB stupio 1941, a član KPJ od 1942. godine. U toku rata bio komandir ete »Bojna«, komandant 2. bataljona PO Banije, zamjenik komandanta i komandant 8. banijske udarne brigade. Umro u Zagrebu 1974. godine.

JANIĆ *Vlado Capo*, rođen 14. jula 1917. u Sisku. Član KPJ od 1931. godine. Do rata sekretar OK KPH za Sisak i član CK KPH i CK

KPJ. U NOB stupio 1941. godine. U toku rata bio komandant Sisa kog partizanskog odreda, sekretar OK KPH za Baniju, politi ki komesar brigade, divizije i 6. slavonskog korpusa NOVJ.

JERKOVI MATE, rođen 9. februara 1915. u Novom Selu, kotar Sisak. U NOB stupio 1941., lan KPJ od 1942. godine. U ratu je bio operativni oficir 1. bataljona i komandant 5. bataljona PO Banije, komandant Kalni kog NOPO, komandant divizije, na elnik štaba 6. korpusa NOVJ, komandant 10. korpusa (zagreba kog) i zamjenik komandanta 3. armije JA. Umro u Beogradu 1980. godine.

JOKA MILAN, rođen 18. februara 1922. u selu Trgovi, kotar Dvor na Uni. U NOB stupio 1941. godine, a lan KPJ od 1942. godine. Bio je desetar bataljona i zamjenik komandanta 17. slavonske udarne brigade, komandant eške brigade (Jan Žiška Z Trocnova), komandant 17. slavonske udarne brigade i na elnik štaba 28. slavonske divizije.

KALANJA PETAR PERO, rođen 15. aprila 1915. u selu Zakopi, kotar Dvor na Uni. U NOB stupio 1941., lan KPJ od 1942. godine. U toku rata bio vodnik voda, zamjenik komandira ete, komandir ete, zamjenik i komandant bataljona, zamjenik komandanta i na elnik štaba Partizanskog odreda Banije.

KALC JURICA, rođen 22. marta 1908. u selu Štinjanu, kotar Pula. lan KPJ od 1938., u esnik u španskom gra anskom ratu od 1937., u NOB stupio jula 1941. godine, lan štaba Sisa kog partizanskog odreda. Poznati diverzant u PO Banije, u Bosni i Slavoniji. Poginuo maja 1943. godine štite i povla enje svojih diverzanata u Slavoniji.

KLADARIN URO, rođen 21. avgusta 1916. u Lakavani u Sjedinjenim Amerikim Državama. lan KPJ od 1939., u NOB stupio 1941. godine. U toku rata bio lan štaba partizanskog odreda »Koline«, politi ki komesar PO Banije, politi ki komesar I operativne zone Hrvatske, politi ki komesar 7. banijske udarne divizije, politi ki komesar 28. slavonske udarne divizije, te zamjenik politi kog komesara Korpusa narodne odbrane Jugoslavije (KNOJ-a). Umro u Sremskoj Kamenici 1987. godine.

KNEBL FRANJO, rođen 23. jula 1915. u Vilsnici (ehoslovački). lan KPJ od 1938., u NOB stupio 1941. godine. U ratu je bio sekretar Kotarskog komiteta KPH Dvor na Uni, politi ki komesar 6. bataljona Partizanskog odreda Banije, politi ki komesar Moslava kog partizanskog odreda, zamjenik komesara 16. omladinske brigade »Joža Vlahovića«, politi ki komesar Žumbera ko-posavskog sektora i politi ki komesar 34. udarne divizije.

KOMLJENOV STOJAN OKA, rođen 1920. u selu Velikom Gradcu, kotar Glina. U NOB stupio 1941., lan KPJ od 1942. godine. U ratu je bio komandir voda, nastavnik na prvom vojno-političkom kursu PO Banije, komandir ete, komandant bataljona i brigade. Poginuo u borbama za Viroviticu februara 1943.

KRUNI UROŠ, rođen 9. septembra 1914. u Starom Selu, kotar Petrinja. lan KPJ od 1941., u NOB stupio iste godine. U ratu je bio sekretar Kotarskog komiteta KPH kotara Petrinja, zamjenik politi kog komesara PO Banije, politi ki komesar 7. banijske udarne brigade »Vasilj Gačića«, politi ki komesar 7. banijske udarne divizije NOVJ i zamjenik komandanta 4. korpusa NOVJ. Umro u Zagrebu 1973. godine.

MARAKOVI NIKOLA NINA, rođen 3. oktobra 1912. u Hrvatskoj Kostajnici. Išao KPH od 1939, u NOB stupio 1941. godine. Bio politi ki radnik u Kostajnici i »banijskom trokutu«, komandant 3. bataljona PO Banije, zamjenik komandanta PO Banije i proslavljeni komandant 7. banijske udarne brigade »Vasilj Ga eša«. Poginuo je 13. juna 1943. u bosanskom selu Rataju.

MARJANOVI JOSIP JOSO, rođen 1905. u selu Velikoj Solni, kotar Glina. Išao KPJ od 1933, a išao KK KPH Glina od 1939, u NOB stupio 1941. godine. Bio je politi ki komesar partizanskog odreda »Prolom«. Poginuo je na toj dužnosti 7. oktobra 1941. godine u šumi Prolom.

MILOJEVI RADOMIR RADE, rođen 20. decembra 1918. u selu Umeti i, kotar Kostajnica. U NOB stupio 1941, išao KPJ od 1942. godine. U toku rata bio je komandir voda i ete, komandant bataljona i komandant 1. banijske udarne brigade »Vasilj Ga eša« 7. banijske udarne divizije. Poginuo 11. marta 1944. u borbama između sela Borojevići i Međenana.

OGULINAC FRANJO SELJO, rođen 1904. u selu Žabno, kotar Sisak. Išao KPJ od 1931, učesnik španskog građanskog rata, gdje je dobio in kapetana, u NOB stupio 1941. godine. Bio komandant partizanskog odreda »Koline«, komesar GŠH, te operativni oficir GŠH, komandant II operativne zone Hrvatske. Na toj dužnosti je poginuo 9. oktobra 1942. kod sela Visoće u Žumberku.

PETROVI ADAM GIGAC, rođen 17. aprila 1913. u selu Velikom Gradcu, kotar Glina. U NOB stupio 1941, išao KPJ od 1942. godine. U toku rata bio je komandir voda, komandir ete, zamjenik komandanta bataljona i komandant bataljona. Umro u Glini 1984. godine.

PRŠA JOSIP, rođen 1922. u selu Obrežu kraj Zagreba. Član KPJ od 1940, u NOB stupio 1941. godine. U ratu je bio politi ki komesar 1. bataljona Kalni kog NOP odreda i zamjenik politi kog komesara 16. omladinske brigade »Joža Vlahović« i sekretar Kotarskog komiteta KPH za kotar Novi Marof. Poginuo po etkom septembra 1943. godine u selu Kalnik kod Križevca, u borbi protiv ustaša.

SUZI MILOŠ BRKO, rođen 1903. u selu Zirovcu, kotar Dvor na Uni. U NOB stupio 1941, a išao KPJ od 1942. godine. U toku rata bio je komandir voda, komandir ete, komandant bataljona, zamjenik komandanta brigade i komandant 1. banijske udarne brigade »Vasilj Ga eša«. Na toj dužnosti je ranjen 28. septembra 1944. kod sela Komareva. Umro od zadobijenih rana 27. novembra 1945. u Zagrebu.

SPANOVI ILIJA, rođen 1917. u selu Dragotini, kotar Glina. U NOB od 1941, išao KPJ od 1942. godine. U toku rata bio je komandir voda, komandir ete i komandant 1. bataljona 7. banijske udarne brigade »Vasilj Ga eša«. Na toj dužnosti je i poginuo 10. marta 1943. na padinama planine Prenj.

ŠPILJAK MIKA, rođen 28. novembra 1916. u selu Odri, kotar Sisak. Član KPJ od 1938, u NOB stupio 1941. godine. U toku rata bio je sekretar Kotarskog komiteta KPH Sisak i Velika Gorica, politi ki komesar 6. bataljona PO Banije, sekretar Oblasnog komiteta SKOJ-a za Zagreb, sekretar Pokrajinskog komiteta SKOJ-a za Hrvatsku i kandidat za lana CK KPH.

PREGLED
u eš a u borbi i žrtava tokom NOR-a na Baniji 1941-1945.⁶⁵¹

a) Ukupno u eš e stanovnika u NOB-u:

Naimenovanje	Dvor	Gлина	Petrinja	Kostajnica	Sisak	Ukupno
U estvovalo stanovnika u NOB-u	20.800	23.650	17.494	7.740	15.253	84.937
Od toga boraca u jedinicama	5.726	5.650	3.158	2.770	3.528	20.832

b) Ukupne žrtve u NOB-u, bez neprijateljevih

Naimenovanje	Dvor	Gлина	Kostajnica	Petrinja	Sisak	Ukupno
Poginulo u aprilu 1941. godine	3	7	2	2	13	27
Nestalo vojnih zarobljenika	11	9	10	8	19	57
Nestalo u zatvorima	56	8	52	60	217	393
Nestalo tokom deportacija	8	-	35	29	15	87
Nestalo u koncentracionim logorima	333	230	1411	610	1629	4213
Ubijeno na terenu po selima	1.442	2.728	2.436	2.346	1.871	10.823
Poginulo u vrijeme borbe	46	217	49	216	129	657
Ubijeno na prisilnom radu	1	2	71	2	10	86
Nestali neznano gdje i kad	52	12	-	-	-	64
Ostale žrtve rata	16	148	-	-	-	164
Poginulo boraca NOVJ i u savezni kim armijama	1.418	1.625	842	1.348	1.358	6.591
Ukupno	3.386	4.986	4.908	4.621	5.261	23.162

Banija je u NOR-u pretrpjela ogromne materijalne gubitke. Potpuno su spaljena 93 sela, a djelimi no 143 sela.

Spaljeno je 15.870 stambenih zgrada i 7.940 gospodarskih zgrada.

Oplja kano je više od 49.000 grla stoke; od toga samo konja 7.500.

Oplja kano je i uništeno više od 230.000 tona hrane. I pored svih ljudskih žrtava i materijalnih gubitaka narod Banije je hranio i snabdjevao više od 21.000 boraca i preko 10.000 izbjeglica.

Za u eš e u NOB-u od 1941. godine na Baniji je dodijeljeno 1.196 »Partizanskih spomenica 1941. godine«, od toga su 102 pripale ženama.

Ordenom narodnog heroja Jugoslavije odlikovana su 43 borca i rukovodioca; od toga je 38 ro eno na Baniji, a 5 ih je ro eno u drugim krajevima Jugoslavije, ali su ratovali na Baniji. Samo 10 boraca i rukovodilaca odlikovanih Ordenom narodnog heroja Jugoslavije nije se bilo u Partizanskim odredima Banije.

Pored toga, i tri banijske brigade (7. 8. i 16) odlikovane su Ordenom narodnog heroja Jugoslavije.

⁶⁵¹ Pregled je sastavljen prema evidenciji Saveza udruženja boraca NOR-a novembra 1964. po novoj teritorijalnoj podjeli od 1. 1. 1955, kada op ina Sisak obuhvata prostor do sela Šaš.

OSNOVNI PODACI O RAZVOJU BANIJSKIH

Naziv jedinice ili komande	Datum i mjesto formiranja	jedinice koje su ušle u sastav	Brojno stanje
1	2	3	4
NOPO Sisak	22. 6. 1941, Odra - šuma Brezovica	14 lanova OK i KK KPH Sisak i dobrovoljci	9. 1941, do 80 ljudi
NOPO Šamarica	23. 7. 1941, selo Vlahovi , Šamarica kraj avlja brda	35^0 ustanika kotara Glina-Petrinja, za- tim ostali dobrovoljci	9. 1941, oko 120 ljudi
NOPO Prolob	8-9. 1941, šuma Prolob, selo Klasni i Brubno	20-25 ustanika kotara Glina	9. 1941, 30 ljudi
NOPO Kaline	8-9. 1941, šuma Kaline kraj Komogovine	oko 30-40 naoružanih ustanika sa kotara Petrinja-Kostajnica	9. 1941, oko 50-60
NOPO erkezovac	30. 10. 1941, šuma erkezovac	oko 50-70 naoružanih ljudi kotara Dvor na Uni	9. 1941, oko 90 ljudi
NOPO Bojna-Obljaj	10-11. 1941, rejon sela Bojna-Obljaj	oko 30-35 naoružanih ustanika sa područja dijela općine Maja-Glinski kotar	9. 1941, oko 45 ljudi
SAMOSTALNE GRUPE BORACA: Majske Poljane	8-9. 1941, u rejonu selo Majske Poljane	oko 10-15-20 naoružanih boraca	9. 1941, 25-30 ljudi
Zirovac (tri grupe)	8-9. 1941, G. Žirovac-D. Žirovac, Ostojići i-Kobiljak	oko 35-40 ljudi oko 10-15 ljudi oko 15-20 ljudi	
Zirovac	12. 1941, ponovo tri grupe - voda		svaka po 15-20 ljudi, ustanici s. Žirovca i okol.
selo Svinjica	9-11. 1941, selo Svinjica - Graduša		oko 15-20 ljudi, ustanici s. Svinjice i okoline
Hrastovac - Meminska	10-11. 1941, Banijski trokut		oko 20-25 ljudi ustanici s. Hrastovca i Meminske
selo Ljeskovac	9-11. 1941, selo Ljeskovac		oko 12-18 ljudi, ustanici s. Ljeskovac

PARTIZANSKIH JEDINICA 1941-1945. GODINE

Pod komandom ili u sastavu	Promjene u sastavu	Rasformiranje ili odlazak u sastav	Napomene
5	6	7	8
OK KPH Sisak		21.9. 1941, ulazi u sastav u NOPO Kaline u Šamarici	
KK KPH Glina i OK KPH Karlovac	V i VI rejon NOPO Korduna i Banije. Od 7.7.41. 1. eta 1. bataljona Banije	31. 7. 1941. u 1. bataljona NOPO Banije (Glinski), kao 1. eta	
KK KPH Glina			
KK KPH Petrinja	od 7. 7. 1941, kao 3. eta 1. bataljona Banije	1-2. 1942. kao 1. eta 3. bataljona NOPO Banije	
lanovi KP i SKOJ-a kotara Dvor na Uni	od 7. 7. 1941, kao 4. eta 1. bataljona Banije	31.12.1941. 1. i 2. eta 2. bataljona NOPO Banije	od 11. 1941. razvoj u dvije baze: Dobretin i s. Grabovica, te dvije ete
KK KPH Glina	od 7. 7. 1941, kao 5. eta 1. bataljona Banije	31. 12. 1941. kao 3. eta 1. bataljona NOPO Banije	
KK KPH Glina	od 7. 7. 1941, u NOPO Šamarica, odnosno 1. eta 1. bataljona Banije		
KK KPH Glina	od 7.7.1941, u 1. bataljona Banije, u 2. i 3. etu		
NOPO Banije	2. 1942, eta Žirovac	3. 4. 1942, kao 3. eta 4. bataljona NOPO Banije	
komunisti tog rejona KK KPH Petrinja	12. 1941, eta	1-2. 1942, kao 2. eta 3. bataljona NOPO Banije	
komunisti tog rejona MK KPH Kostajnica	12. 1941, vod	1-9.1942, sastav 3. bataljona NOPO Banije	
NOPO Šamarica i KK KPH Glina	11. 1941, vod	12. 1941, dio u 2. etu 2. bataljona, a dio straža kod bolnice Ljeskovac	

1	2	3	4
SAMOSTALNE ET Banjiska proleterska eta	30. 3. 1942, u selu Brestik	odabrani borci iz NOPO Banije	6. 1942, 65 ljudi
Banjiska partizanska eta »Matija Gubec«	7-8. 1942, Hajti -Arlovi	odabrani borci iz 1. bataljona NOPO Banije	8. 1942 - 18 ljudi 10. 1942 - 45 ljudi 5. 1943 - 58 ljudi 7. 1943 - 73 ovjeka
Udarna eta za Banj-ski trokut	11. 1943, Meminska, Hrastovac, Kostajni-ca	odabrani borci iz 3. bataljona NOPO Banije	11. 1943. 51 ovjek
Banjiska eta protiv-pete kolone (PPK)	11-12. 1943.	odabrani borci Bani-je	7. 1943 - 48 ljudi
Komanda Banije	19. 1941. Prijedlog Sa-vjetovanja u Petrovoj Gori 19. 10. 1941. Od-luka CK KPH	Odredi i grupe Banije i Siska, zatim bataljo-ni i ete	1. 1942. - 600 ljudi 5. 1942. - 1.386 ljudi 8.- 1.508 ljudi 9. 1942. - 380 ljudi
Štab NOPO Banije	23. 10. 1942. Naredba I Oper. zone Hrvats-ke br. 20, od 20. 10.42.	1, 2. i 3. podru ni bataljon, Banjiska eta »Matija Gubec« do 7. 1943. Od 10. 1943. Udarna eta za Banij-ski trokut	8. 1942 - 575 ljudi 4. 1943 - 1388 ljudi 6. 1943 - 688 ljudi
Štab NOPO Banije	24. 11. 1944. od I i II NOPO Banije	1, 2. i 3. bataljon	12. 1944 - 465 ljudi 4. 1945 - 474 lj.
I NOPO Banije	7. 8. 1944. na Baniji	1. i 2. bataljon	7. 1944 - 366 lj. 9. 1944 - 418 10. 1944 - 396
II NOPO Banije	7. 8. 1944. za Banjiski trokut	3. bataljon - Udarni bataljon za Banjiski trokut	10. 1944 - 541 9. 1944 - 364
7. NO banjiska udar-na brigada »Vasilij Ga ešak«	2. 7. 1942. u Moslavini. Prvi put postroje-na brigada 12. 10. 1942. u selu aire kod Garešnice	Operativna grupa ba-taljona NOPO Banije (Udarni, 3. i 5. bata-ljoni) koji su 25. 8. 1942. iz sela Bovi a na Kordunu krenuli u Moslavini - Slavoniju.	9. 1942 - 700 lj. 11. 1942 - 775 lj. 6. 1943 - 410 lj. 10. 1943 - 818 lj. 8. 1944 - 1025 lj. 4. 1945 - 1405 lj.
8. NO banjiska udar-na brigada	8. 9. 1942. selo Obijaj	1, 2. i 4. bataljon NOPO Banije, posle vra anja sa Korduna	9. 1942 - 808 lj. 11. 1942 - 838 lj. 10. 1943 - 1.003 lj: 8. 1944 - 1.039 lj. 11. 1944 - 1422 .

5	6	7	8
NOPO Banije, a od 6. 1942. Štab III opera-tivne zone Hrvatske		5. 5. 1942, preko Pod-grme a, Kozare, Po-savine, u Slavoniju	
NOPO Banije		pol. 7. 1943. za jezgro bataljona u 2. banij-skoj brigadi UOG	
NOPO Banije	Popuna mobilizaci-jom u trouglu Kostaj-nica-Dubica-Sunja	26.7. 1944, Udarni bataljon za Banijski tro-kut	
Štab 1. brigade KNOJ-a Hrvatske	Popuna lanovima KPJ i SKOJ-a sa Bani-je	2-3. 1944, u bataljon PPK Banije	
GŠH 6. 1942, Štab I op. zone Hrvatske	7. 12. 1941. bataljon Banije i odredi i grupe 31. 12. 1941. 1. i 2. bataljon i samostal. ete, odredi, grupe 1942. g. 3, 4, 5. i 6. Udarni bat. 1. ud. bri-gade Hrvatske. Udar-ni bataljon Banije; eta »Matija Gubec«	2-10.9 u 7. i 8. NO Banijsku brigadu. Ko-mandu vojnog pod-ru ja Banije. Tri pod-ru ja bataljona i eta »Matija Gubec«	
Štab I operat. zone Hrvatske do 11. 42. Štab I Hrvat, korpusa (IV korpus NOVJ) 9. 1943. Štab 7. banijske divizije	2-3. 1943. 4. bataljon 7. 8. 1944. god. 24. 11 I-II NOPO Banije	1.5.1943.-4. banijska brigada i tri manja bat. sa etom »Matija Gubec« 30. 6. 1943. popuna 5. banijske ili 2. brigade Unske op. grupe.	
Štab 7. banijske divi-zije		Rasformiran oslobo- enjem Banije u maju 1945.	
Štab 7. banijske udar-ne divizije		24. 11. 1944. za popu-nu 1.i 2. brigade 7. banijske divizije	
	24. 11. 1944. preime-novan u NOPO Bani-je	Rasformiran u maju 1945. god.	
1. hrvatski korpus (IV korpus NOV). Štab 7. banijske divizije	10. 1942. popunjena formacija i 4. bataljon 11.9.1943. Prva bri-gada 7. Banijske div. Po-novo 4. bat. 7. 1944.	Tradicije gaji jedinica JNA u Petrinji	U rejonom Otava Kla-danj popunjena iz 16. NO banijske brigade
	11. 11. 1943 - Druga udarna brigada 7. banijske divizije	6. 7. 1944. rasformira-na za popunu banij-skih brigada 7. banijske divizije. Tradicije gaji jedinica JNA u Petri-nji	U rejonom Kladanj po-punjena iz 16. NO banijske brigade

1	2	3	4
16. NO banijska udarna brigada	26.12.1942. selo Klasni	2. bataljon iz 8. brigade, Udarci bataljon, iz 1. Ud. brig. Hrvat. Borci iz NOPO Banije i mobilisani sa terena.	1. 1943 - 800 ljudi. 6. 1948 - 232 ljudi.
4. NO banijska brigada (1. NO brigada Unske operativne grupe UOG)	1.5. 1943. selo Komogovina	od 1, 2, 3. i 4. bataljona NOPO Banije	5. 1943. oko 1.000 ljudi. 10. 1943. oko 1.141 ljudi. 11. 1944. oko 1.200 ljudi. 1945. oko 1.558 ljudi.
7. NO Banijska udarna divizija	22. 11. 1942. Naredba Vrhovnog štaba NOV i POJ broj 95.	7. NO banijska brig. 8. NO banijska brig. 13. NO hrvatska brig. nije došla u sastav. 12. 1942. 16. ban. br. 9. 1943. 4. ban. br. 9. 1943. 5. banijska brig, i ostale jed. divizije	11. 1942. 2.028 ljudi. 2. 1943. 4.301-4.500 ljudi. 8. 1943. 650-910 ljudi. 10. 1943. sa NOPO Banije 4.268 ljudi. 11. 1944. 5.660 ljudi. 4. 1945. 6.258 ljudi.
VOJNO POZADINSKE KOMANDE, JEDINI Komanda vojnog područja Banije (VPB)	9. 1942. u Klasni u	EI USTANOVE Komanda sa potinjenim jedinicama i ustanovama iz sastava NOPO Banije	9. 1942 - 28 ljudi 10. 1943 - 63 oveka 1. 1944 - 63 oveka
Ceta specijalnih zadataka	9. 1942.	Partizanska straža komande VPB, ekipa za izradu tajnih sklopnika i osiguranje straže kod vojnopartizanskih bolnica, i sl.	10. 1943 - 45 ljudi 10. 1944 - 86 ljudi
Veza: vod- eta	9. 1942.	Ljudstvo iz NOPO Banije i dalje popuna	10. 1942 - 75 ljudi 10. 1943 - 33 oveka 1. 1945-68 ljudi
Pošte, te stanice i centralne	11. 1942.	Ljudstvo iz NOPO Banije i mobilizacija sa terena	11. 1942- 19 ljudi 10. 43 - 105 ljudi 10. 1944 - 105 ljudi
Vozarsko odjeljenje - eskadron	4. 1943.	Seoska kola sa konjima i ljudstvom	9. 1943 - 18 ljudi 5 kola 10. 1943-21 ovjek 9 kola
Šumske bolnice	1941-1945.	Trnavac 1941-45. Šamarica 1941. Ljeskovac 1941-45. Debelo Brdo 42^43. Majdan 1942^15. Klasni 1941-45. Mio inovići 43^14. Šuma Prolom 43-45.	
Komanda mesta ko-tara Dvor na Uni, sa etom Partizanske straže	10. 1942. Rujevac i Bešlinac	Dijelova 2. bataljon, »Miloš avij« NOPO Banije	10. 1943 - 198 ljudi 1. 1944- 129 ljudi 2. 45 - 205 ljudi

5	6	7	8
Štab 7. NO banijske divizije u zamjenu 13. NO partizanske br.		6. 1943. kod Kladnja-Otava rasformirana. Tradicije gaje jed. JNA u Petrinji.	
Štab UOG Banije, Korduna i Cazinske krajine od 7. 43. UOG banijskih jed.	30. 6. 1943. god. 2. bataljon ulazi u 5. NO banijsku brigadu odnosno 2. brigadu UOG	Od 11.1943.3. ud. brigada 7. banijske ud. divizije Tradicije gaje jed. JNA u Karlovcu	
Štab 1 korpusa Hrv. do 1943.1-8.43. pod Vrhovnim štabom NOV i POJ 9.43. V 45. štab IV korpusa NOVJ	13. NO brigada Hrv. »Rade Konar« nije ušla u sastav, te 12. 1942. formirana 16. NO banijske br. do 6. 1943.9.1943.4. i 5. banijska brigada UOG (1. i 2), kao 3. i 4. brigada divizije. 12. 1944. rasformirana 2. a 4. preimenovana u 2. ud. br.	1946/47. preba ena u Požarevac, a 1964. u Sisak-Petrinju, gdje jed. JNA gaje tradiciju banijskih jedinica.	
Štab I operativne zone Hrvatske - IV korpusna vojna oblast	Komande mesta ko-tara i razne jedinice i ustanove	1945. prerasla u Komandu vojnog okruga Sisak	
Komanda vojnog područja Banije	Popuna prema zadatacima		
	»		Izgradnja i održavanje stalnih i polustalnih linija
Sekcija za vezu (VPB)			
Saobraćajna sekcija			
	Osnivane i rasformirane prema potrebi		
Komanda vojnog područja Banije	Popunjavana prema potrebi	1945. u Vojni odsjek Dvor	

1	2	3	4
Komanda mesta ko-tara Gлина sa etom partizanske straže	3. 1943. Mali Gradac	Dijelova 1. batalj. NOPO Banije	10. 1943 - 85 ljudi 1. 1944 - 83 oveka
Komanda mesta ko-tara Petrinja Kostaj-nica sa vodom- etom partizanske straže	10. 1942. Pastuša	Dijelova 3. bataljona NOPO Banije	10.1943-103 ovjeka 1. 1944 - 86 ljudi
Komanda mesta ko-tara Kostajnica sa e-tom partizanske straže	1. 1944. Meminska (Trokut)	Izdvojena od KM Petrinja - Kostajnica	1. 1944 - 35 ljudi
Komanda mesta za kotar Cazin	12. 1942. u Bužimu	Dijelova VPB i NOPO Banije	10. 1943 - 45 ljudi
Komanda mesta Vrnogra	12. 1942.	Dijelova VPB i NOPO Banije	10. 1943 - 50 ljudi

5	6	7	8
	1. 1944. Komanda grada Gлина	1945. u Vojni odsjek Gлина	
Komanda vojnog područja Banije	1. 1944. odvaja se Komanda mesta kotara Kostajnica	1945. u Vojni odsjek Petrinja	
	Popuna prema potre-bama i zadacima	1945. u Vojni odsjek Kostajnica	
Do 6. 1944. Komanda VP Banije, zatim Ko-manda VP Biha		1945. u Vojni odsjek Cazin	
Do 6. 1944. Komanda VP Banije, a zatim VP Biha		1945. u Vojni odsjek Cazin sa KM Cazin	

NAPOMENA Podaci su uzeti iz sa uvane ratne dokumentacije. Tamo gdje te dokumentacije nije bilo uzeti su podaci iz partisko-političkih materijala. Zato su moguća izjave sna odstupanja kada je riječ u datumima, i slično.

PREGLED STARJEŠINSKOG KADRA BANIJSKIH PARTIZANSKIH ODREDA 1941-1945.

Mali partizanski odredi i grupe boraca

Sisa ki partizanski odred:
komandant - Vlado Jani Capo,
komesar - Marijan Cvetkovi ,
lan štaba - Jurica Kale.

Partizanski odred »Šamarica«
(Ga ešin odred):
komandant - Vasilj Ga eša,
komesar - Stanko Bjelajac Cane,
operativni oficir - Milan Pavlovi
Mi un,
partijski radnik - Ranko Miti .

Partizanski odred »Koline«:
komandant - Artur Turkulin,
Franjo Ogulinac Seljo,
komesar - uro Kladarin, Artur
Turkulin,
lan štaba - Antun Štajcar

Partizanski odred »Prolom«:
komandant - Nedeljko Reli
Ljuban,
komesar - Josip Marjanovi Joso,
partijski radnik - Milutin Balti .

Partizanski odred »Trokut«:
komandant - Pero Sekuli ,
komesar - Žarko Mihajlovi .

Partizanski odred » erkezovac«:
komandant - Miloš avi ,
komesar - Vojislav Strineka Vojo,
lanovi štaba - Milka Vraneševi
i Mile Joka.

Partizanski odred »Staro Selo«
(Topusko):
komandant - Vasilj Uzelac,
Dragan Ivoševi ,
komesar - uro Rajši , uro
Basta u a.

Grupe boraca
Grupa sela svnjica:
komandir - Pavle Babi , Živko
Bronzi .

Grupa sela Ljeskovac:
komandir - Ilija Ve erko.

Grupa boraca sela Kotarani:
komandir - Adam Borojevi ,
politi ki komesar - uro O.
Živkovi .

Grupa sela Gornji Žirovac:
komandir - Dmitar Suzi .

Grupa sela Ostoji i:
komandir - Mirko Ostoji Boji .

Grupa sela Kobiljak - Prosinja:
komandir - Miloš Suzi .

Grupa sela Bojna-Obljaj:
komandir - Rade Grmuša Rara.

Grupa sela Donji Žirovac:
komandir - Gojko Tintor.

Grupa sela Bosanska Bojna:
komandir - Petar Bojadžija.

Kasnije u Banijski partizanski odred ušle su i dvije grupe boraca iz Bosne:

Grupa sela Ivanjska:
komandir - Nikica Daki .

Grupa sela Banjani:
komandir — Božo Skendži .

Banijski partizanski odred

STAB PARTIZANSKOG ODREDA BANIJE

Komandanti:	Vasilj Ga eša, Stanko Bjelajac ane, Milan Trnini Mi o, uro Bakra , Petar Maljkovi , Gojko Tintor, branko Babi , uro Vuji Brat.
Komesari:	uro Kladarin, Ranko Miti , Dušan Jandri , Milan Ratkovi Ra ak, Janko Mrakovici .
Zamjenici komandanta:	Stanko Bjelajac ane, Marijan Cvetkovi , Nikola Marakovi Nina, Milan Pavlovi Mi un, Milan Trnini Mi o, Stanko Pre anica, uro Vuji Brat.
Zamjenici komesara:	Ranko Miti , uro izmek, Uroš Kruni , Milan Ratkovi Ra ak, Andrija Pejnovi , Dragutin Stojakovi Putnik, Jerko Boras.
Operativni oficiri:	Milan Pavlovi Mi un, Branko Rebi , Stanko Pre anica.
Na elnici štaba:	uro Mrkši , Mile Dragiši , Petar Kalanja.
Obavještajni oficiri:	Simo Todorovi , Dragan Brankovi , Stojan Divjakinja, Branko Rebi , Milan Trnini , Joža Kovaci , Stevo Bevandi .
Informativni oficiri:	Stevo Bevandi , Ilija Tarabi .
Intendanti:	Adam Vladi , Ivan Pihler, Petar Vladi , Mile Vuđani .
Referenti saniteta:	Ivo Brodarac, Krešo Majer, Kazimir Barila, Veljko Cukrov, Zlatko Sultaj.

I. bataljon (glinski)

Komandanti:	Milan Pavlovi Mi un, Petar Krnjaji , uro Vuji Brat, Gojko Tintor, Milan Bajlovi , Ostoja V. Begovi .
Komesari:	Stanko Bjelajac ane, Joža Horvat Hong, Ivan Šibi, Mirko Sužnjevi , Mirko Arbutina, Šukrija Bijedi , Novak Pribevi , Mihajlo Keleuva.
Zamjenici komandanta:	Milan Rajkovi , Janko Pre anica.
Zamjenici komesara:	Šukrija Bijedi , Božo Haluza, Ivo Alti , Savo Matijaševi , Novak Pribevi , Stevo Vujaklija.
Operativni oficiri:	Mate Jerkovi , iro Madžarac, Zivko Bronzi , Stanko Pre anica, Milan Trnini Mi o, Simo Ka ar.
Obavještajni oficiri:	Tomo Crevar, Milan Bajlovi , uro uki .

Informativni oficiri: uro Vuji Brat, uro uki , Dmitar Davorija.
Oficiri za veze: Dragan Brankovi .
Referenti saniteta: Stanko Tintor, Danica Osterman.

2. bataljon (dvorski)

Komandanti: Miloš avi , Sava Gaji , uro Vuji (mla i), Rade Grmuša Rara, Milan Trnini Mi o, Jovo Bira Guta, Gojko Tintor, Mile Dragiši , Milan Bajlovi , Ostoja V. Begovi .
Komesari: Joža Horvat Hong, Milan Vari ak, Dragan Miti , Mile Joka Profesor, Dragan Studen, Milan u-ri , Mirko Arbutina, Novak Pribi evi , Stjepan Šinkovec.

Zamjenici komandanta: Milan Cvetojevi , Milan Martinovi , Ostoja V. Begovi , Jovo Šmijur.

Zamjenici komesara: Milan Vari ak, Šukrija Bijedi , Milan Ratkovi Ra ak, Miloš Srbljanin, Mijo Serdar, Stjepan Šinkovec.

Operativni oficiri: Dušan Jandri , Vojko Hohšteter, Milan Cvetojevi .

Obavještajni oficiri: Dušan Jandri , Mile Dragiši , Mili Kep ija, Mirko Strineka, Milan Cvetojevi , Milan Bui-njac, Nikola Eror.

Informativni oficiri: Mile Joka Profesor, Dušan Jandri , Milan Cvetojevi , Dragan Brankovi .

Oficiri za veze: Milan Cvetojevi , Dragan Brankovi , Mile Joka Profesor.

Intendanti: uro Cvetanovi , Antonija Popovi , Mitar Srda-novi , Dmitar Niševi , Nikola Milakovi , Mile Vujani .

Referenti saniteta: uro Meni anin, Jovo Šušnjar.

3. (petrinjsko-kostajni ki) bataljon:

Komandanti: Engel Elias (Ilija) Andži , Branko Rebi , Nikola Marakovi Nina, Antun Kuluši , Nikola Kaji Kole, Jovo Vraneševi , Milan Tintor, Nikola Radi , Mirko Baji .

Komesari: Vlado Mutak Mrki, Simo Todorovi , uro iz-mek, Branko Borojevi , Slavko Borojevi , Ivan Rapi , Mirko Arbutina, Dragan Rula, Velimir Borota Veco

Zamjenici komandanta: Milan Rajkovi , Sava Gaji , Savo Mio inovi , Dragan Mili , Marko Štrbac.

Zamjenici komesara: Simo Todorović, Štefan Izmek, Miloš Zie, Dražan Studen, Mijo Serdar, Stevo Cvrkalj, Dragan Rula.

Operativni oficiri: Branko Rebić, Jovo Vranešević, Milan Trninić, Milan Rajković.

Obavještajni oficiri: Mladen Aldarević, Nikola Kajić Kole, Stevo Bevandić, Milan Šorić, Dmitar Gazibara.

Informativni oficiri: Dmitar Davorija, Milan Šorić, Nikola Kajić Kole.

Intendant: Mojo Borojević.

Referent saniteta: Stevo Mačak.

4. bataljon (3. 4. 1942.)

Komandant: Štefan Bakrač.

Komesari: Šemso Tabaković, Milan Mraković.

Zamjenik komandanta: Dragan Ulibrk.

Zamjenici komesara: Hamdija Omanović, božo Haluza.

Operativni oficir: Branko Rebić.

Obavještajno-informativni oficir: Ilija Tarabić.

Oficir za veze: Dragan Branković.

4. bataljon (aprila 1943.)

Komandant: Petar Maljković.

Komesari: Mile Joka Profesor, Milivoj Dragišić Mišo.

Zamjenik komandanta: Mirko Strineka.

Zamjenici komesara: Stevo Cvrkalj, Dragan Rula.

Operativni oficir: Dragan Ulibrk.

Obavještajno-informativni oficir: Ilija Tarabić.

Oficir za veze: Dragan Branković.

5. bataljon

Komandanti: Sava Gajić, Mate Jerković.

Komesari: Milan Despot Dem, Dmitar Mitić, Janko Šušnjar.

Zamjenici komesara: Milan Stanić, Dmitar Mitić.

Operativni oficiri: Nikola Kajić Kole, Adam Petrović Gigac.

Obavještajni oficir: Ilija Tarabi .
Informativni oficir: Petar Grubeša.
Intendant: uro Terzi .

6. bataljon (u Posavini)

Komandant: Dragan Bobetko Maga.
Komesari: Mika Šmiljak, Franjo Knebl.
Zamjenik komandanta: Ivo Mladen.
Zamjenici komesara: Duka Bari , Mika Šmiljak.
Operativni oficir: Ivo Mladen.

Udarni bataljon 1. udarne brigade Hrvatske (li ki)

Komandanti: Milan Trnini Mi o, Rade Milojevi , uro Kara-pandža.
Komesari: Stanko Kre a ane, Milan Stani .
Zamjenik komandanta: Milan Rajkovi .
Zamjenik komesara: Milan uki Grbo.

Udarni bataljon Banije

Komandant: Zivko Bronzi .
Komesar: Dušan Sužnjevi iko.
Zamjenik komandanta: Jovan akalo Jovo.
Zamjenik komesara: Miloš Srbiljanin.

1. hrvatski bataljon (1943.)

Komandanti: Vladimir Bakari Vlado, Veljko Broz, Stevo Vuji .
Komesari: Joso Kova evi , Ivan Ba un, Josip Broz.
Zamjenici komandanta: Stevo Vuji , Veljko Broz.
Zamjenici komesara: Josip Broz, Janko Bari .

4. udarni bataljon za »banijski trokut« (1944.)

Komandanti: Stevo Bjelac, Ljubiša Crnojevi .
Komesari: Mile Ra enovi , Ljuban Tubi .

Banijska proleterska eta

Komandir: Nikola Demonja.
Komesar: Vladimir Mutak Vlado.
Zamjenik komesara: Ivica Buji .

Banijska partizanska eta »Matija Gubec«

Komandiri: Antun Goršeta Jantal, Dušan Bakra .
Komesari: Pajo Šoštari , uro Rastovac.
Zamjenik komandira: Rade Gnijatovi .
Zamjenik komesara: Mile Lon ar.

Dva partizanska odreda Banije (7. 8. - 24. 11. 1944.)

ŠTAB PRVOG PARTIZANSKOG ODREDA BANIJE

Komandant: uro Vuji Brat.
Komesari: Janko Mrakovi , Jerko Boras.
Zamjenici komandanta: Stanko Pre anica, uro Mrkši .
Zamjenik komesara: Dušan avi .

1. bataljon Prvog partizanskog odreda Banije

Komandant: Ostoja V. Begovi .
Komesar: Mihajlo Keleuva.
Zamjenik komandanta: Jovan Džakula.
Zamjenik komesara: Milan Sunžnjevi .

2. bataljon Prvog partizanskog odreda Banije

Komandant: Milan Bajlovi .
Komesar: Milan Novakovi .
Zamjenik komandanta: Luka Lon ar.
Zamjenik komesara: Stjepan Šinkovec.

ŠTAB DRUGOG PARTIZANSKOG ODREDA BANIJE

Komandanti: Branko Babi , Milan martinovi Redžo, Milan Bajlovi .
Komesar: Dragan Rula.

Zamjenik komandanta
- na elnik štaba: Mile Dragiši .
Zamjenik komesara: Mile Ra enovi .

1. bataljon Drugog partizanskog odreda Banije

Komandant: Stevo Bjelac.
Komesari: Ljuban Tubi , Milan Rajkovi Mišo.

2. bataljon Drugog partizanskog odreda Banije

Komandant: Ljubiša Crnojevi .
Komesari: Mihajlo Keleuva, Miloš oki .

3. bataljon Drugog partizanskog odreda Banije

Komandant: Mirko Baji .
Komesar: Velimir Borota Veco.

Novi partizanski odred Banije (24. 11. 1944).

Štab partizanskog odreda Banije

Komandant: uro Vuji Brat.
Komesari: Dragan Rula, Mile Ra enovi , Jerko Boras.
Na elnici štaba: uro Mrkši , Petar Kalanja Pero.

1. bataljon

Komandant: Jovan Džakula.
Komesar: Miloš Rajkovi Mišo.

2. bataljon

Komandant: Ljubiša Crnojevi .
Komesari: Stojan Nježi , Miloš oki .

3. bataljon

Komandant: Mirko Baji , zamjenik uro Slavuj.
Komesar: Ljuban Tubi .
Zamjenik komesara: Savo Skrobo.

OBJAŠNJENJE NEKIH RIJE I I KRATICA

AFŽ	Antifašisti ki front žena
GŠH	- Glavni štab narodnooslobodila ke vojske i partizanskih odreda Hrvatske
IHRPH	- Institut za historiju radni kog pokreta Hrvatske, Zagreb
JA	- Jugoslovenska armija
JNA	- Jugoslovenska narodna armija
JNOF	- Jedinstvena narodnooslobodila ka fronta
KNOJ	- Korpus narodne odbrane Jugoslavije
KPH	- Komunisti ka partija Hrvatske
KPJ	- Komunisti ka partija Jugoslavije
NKOJ	- Nacionalni komitet oslobo enja Jugoslavije
NOB	- narodnooslobodila ka borba
NOO	- Narodnooslobodila ki odbor
NOP	- narodnooslobodila ki pokret
NOPO	- Narodnooslobodila ki partizanski odred
NOV i PO	- Narodnooslobodila ka vojska i partizanski odredi
NOVJ	- Narodnooslobodila ka vojska Jugoslavije
POB	- Partizanski odred Banije = NOPO Banije
PPK	- protiv pete kolone (jedinice)
SKOJ	- Savez komunisti ke omladine Jugoslavije
SMG	- Savez mlade generacije
URS	- Ujedinjeni radni ki sindikat
URSS	- Ujedinjeni radni ki savez sindikata
USAOH	- Ujedinjeni savez antifašisti ke omladine Hrvatske
USAOJ	- Ujedinjeni savez antifašisti ke omladine Jugoslavije
VII JNA	- Vojnoistorijski institut JNA, Beograd
VŠ NOVJ i POJ	- Vrhovni štab Narodnooslobodila ke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije
AB VER	- njema ka vojnoobavještajna služba
bitnica	- baterija topova
bojna	- bataljon
arkar	- izvi a
GESTAPO	tajna-njema ka obavještajna i kontraobavještajna služba na teritoriji

novaci	- regruti
nova enje	- regrutovanje
ophodnja	- patrola
oružnik	- žandar
pukovnija	- puk
roj	- ustaška formacija (3-5-10 ustaša)
samokres	- pištolj
samovoz	- auto, kamion
satnija	- eta
sklop	- artiljerijski divizion ili tenkovski batalj<
SS	- njema ke specijalne jedinice
streljivo	- municija
strojopuška	- puškomitraljez
tekli	- kurir
tvorivo	- meci
UNS	- Ustaška nadzorna služba
uporište	- utvr eni položaj za dužu odbranu
ustaški logor	- ustaški ured u kotaru (srezu)
ustaški stan	- ustaški ured u opini
ustaški stožer	- ustaški ured u Velikoj župi (okrugu)
Velika župa	- okrug
vojnica	- kasarna
zbor	- korpus
zdrug	- združena jedinica - brigada

SADRŽAJ

Uvod	5
Okupacija zemlje i politika genocida tzv. Nezavisne Države Hrvatske	9

Prvi dio

PRIPREME, USTANAK I BORBE NA BANJI 1941. GODINE

Aktivnost komunista i partijskih organizacija na Baniji u pripremama oružane borbe 1941. godine	23
Ustanak i po etne oružane akcije	33
Napad na Banski Grabovac	37
Odmazda koja prerasta u genocid	40
Pokolj u Glinskoj crkvi	42
Banija u znaku ustanka	46
Osnivanje Štaba Partizanskog odreda »Šamarica«	49
Novi zlo in ustaša	50
Nove grupe boraca	51
Organiziranje narodnooslobodilačkih odbora i dalje borbe	53
Konferencija predstavnika narodnooslobodilačkog pokreta Korduna i Banije ...	55
Sišani na Šamarici	58
Prva zajednička akcija	60
Polaganje partizanske zakletve na Šumarici i brdu	61
Mjere organiziranja i borbene akcije	63
Ofanziva neprijatelja na Šamaricu	66
Partizanski odredi napuštaju Šamaricu	VI
Banjaski partizanski odred dejstvuje po planu Glavnog štaba Hrvatske	73
Banjaski partizanski bataljon	79
Širenje slobodne teritorije Banije	81
Formiranje bataljona u NOPO Banije	87
Umjesto zaključka	89

Drugi dio

USPJEŠNA 1942. GODINA NARODNOOSLOBODILA KOGLI POKRETA NA BANIJI

U vršavanje i razvoj narodnooslobodilačkog pokreta na Baniji po etkom 1942. godine	96
Ofanziva neprijatelja na Baniju januara 1942. godine	103
Neprijatelj pali selo Šegestin	106
Organizovanje vojno-političkog kursa	107
Bratstvo i jedinstvo - zajednička brigada	108
U napadu na Zrinj oboren i neprijateljski avion	110
Veliko slavlje u Bešlincu	112
Spaljena je i Dragotina	113
Veliki uspjesi partizana Banije u martu 1942. godine	113
Formiranje 4. bataljona NOPO Banije	115
Akcije Odreda prvih apriličkih dana 1942. godine	117
»Mrakova ofanziva« na Baniju aprila 1942. godine	118

Dejstvo Banijskog partizanskog odreda u Bosanskoj krajini	121
Povratak odreda iz Bosne	122
U selu Brubno pogibe i Vasilij Gača	126
Organizaciono sređivanje NOPO Banije	128
Neprijateljske tajne službe na djelu	129
Akcije i mjere u maju do Prve okružne partijske konferencije	133
Kozarani ruše vijadukt kod Volinje	133
Partizanske akcije širom Banije	134
Upad 2. bataljona u selo Kuljane	137
Upad 3. bataljona na stanicu Hrastovica	139
Nove ete u 1. i 2. bataljonu	139
Napad na Vrnograč i Međenane	140
Mjere za dalju organizaciju NOPO Banije	141
Aktivnost pozadine u maju 1942. godine	142
U radu KPH na Baniji vrlo živa aktivnost	144
Prva okružna partijska konferencija	145
Novi bataljoni, ete i grupe u odredu	146
Neprijateljeva ofanziva juna 1942. godine	149
Napad i paljenje sela Prekope	151
Borbe posle proboda iz okruženja	153
Borbe kao pomoć susednoj Kozari	154
Kadrovske promjene u odredu	159
Matijevi i Lebrešnica	160
Borbe i obezbeđivanje žetve 1942. godine	165
Napad na neprijatelja u Trtniku i Brnjevići	170
Planovi dejstava u službu neprijateljeve ofanzive	171
Neprijateljeva ofanziva u avgustu 1942. godine	174
Dejstva NOPO Banije do povlačenja na Kordun	177
Uloga ostavljenih partizanskih snaga u Šamarici	180
Dejstva NOPO Banije na Kordunu	181
Dvije operativne grupe bataljona Banije	186
Operativne i teritorijalne partizanske jedinice i dejstva područnih bataljona	188
Partizanski odred Banije - drugog sastava	191
Prodot u »banijski trokut« i do rijeke Save	195
Umjesto zaključka	198

Treći dio

PARTIZANSKI ODREDI BANIJE 1943. GODINE

Partizanski odred Banije u etvrtoj neprijateljskoj ofanzivi	215
Borba 1. bataljona za Balti a brdo i Balinac	217
Od Obljaja i Žirovca do Bosanskog Petrovca	219
Neprijatelj u ofanzivi ubija i pali	221
Na Baniji stalno partizani	223
Partizanski odred se vraća na Baniju	225
Prve borbe odreda, prve popune i kadrovske promjene	230
Sunja - Blinjski Kut - Glina - Kamenski most - Divuša	233
Napad na Sunju - odredská akcija	234
Napad na Blinjski Kut kod Siska	237
Slijedila je akcija za akcijom	238
Teške posljedice etvrte neprijateljeve ofanzive	242
Protuakcije neprijatelja i daljnje borbe	243
Partizanski odred Banije od maja 1943. godine	246
Domobranski general je ostao na cesti	249
Usko sadežstvo sa Unskom operativnom grupom	251
Odred u odbrani slobodne teritorije Banije	252
Formira se i peta banijska brigada	253
Osiguravanje žetve - osnovni zadatak	257

Pokušaj pobune u 2. bataljonu.....	260
Odred u prihvatu i popuni 7. banijske udarne divizije	267
Formiranje Prvog hrvatskog bataljona PO Banije.....	268
Odred osigurava slobodnu teritoriju.....	269
Banijski odred u vrijeme napada na Glinu.....	273
Protiv etni ka eta i Udarni bataljon u »Trokutu«	275
Sesta neprijateljska ofanziva ili operacija »Panter«	278

etvrti dio

PARTIZANSKI ODREDI BANIJE 1944. GODINE

Glina je oslobo ena	297
Sve teži uslovi za borbu 1944. godine.....	298
Neprekidna djelovanja i borbe.....	301
Banijski partizanski odred daje popunu i za specijalne jedinice.....	303
Poja avanje napada na neprijateljeve komunikacije.....	305
Zaštita op enarodne imovine	307
Zaštita Tre e okružne konferencije USAOH-a	307
Osiguravanje velikog slavlja u selu Komori.....	309
Sedma neprijateljeva ofanziva - Operacija Šah.....	310
Banijski partizanski odred u ljeto 1944. godine.....	313
Ponovo sa etiri bataljona	314
Dva partizanska odreda na Baniji.....	315
Odredi pod Operativnim štabom za Baniju.....	318
Napadi odreda na komunikacije	320
Korpusna operacija na komunikacijama	321
Ponovo jedan partizanski odred na Baniji.....	322
Odbrana i zaštita slobodnog podru ja.....	326
Uspješna i 1944. godina na Baniji.....	327

Peti dio

PARTIZANSKI ODRED BANIJE U POSLJEDNJOJ RATNOJ GODINI

U o ekivanju skore slobode.....	345
Odbrana na širokom frontu.....	346
Partizanski odred Banije u oslobo anju Petrinje	351

PRILOZI

Narodni heroji Jugoslavije - borci i rukovodioci partizanskih odreda Banije ...	359
Pregled u eš a u borbi i žrtava tokom NOR-a na Baniji 1941-1945. godine	363
Osnovni podaci o razvoju banijskih partizanskih jedinica 1941-1945. godine	364
Pregled starješinskog kadra banijskih partizanskih odreda 1941-1945 godine ...	372
Objašnjenje nekih rije i i kratica	379

Likovno-tehni ka obrada
Slavoljub KUJUNDŽI, akademski slikar

Jezi ka redakcija
Slavica ERI -MAGAZINOVI, profesor

Skice *Stevan PETKOVI*, grafi ko-tehni ki crta

Korektura
Vera MEDI

Tiraž: 2000 primjeraka

Štampanje završeno novembra 1988.

Štampa: Vojna štamparija - Beograd, Generala Ždanova 40b